

श्रीमद् बुद्धिसागरजी ग्रन्थमाला ग्रन्थांक ८

योगनिष्ठ मुनिराज श्री बुद्धिसागरजी कृत.

श्री परमात्म दर्शन.

जिज्ञासु सद्ग्रहस्थोनी सहायथी

छपावी प्रसिद्ध करनार,

श्रीअध्यात्मज्ञानप्रसारकमंजु.

श्री " लक्ष्मी " प्रिन्टिंग प्रेस—अमदावाद.

बीर स. २४३६ सने १९१०

किम्मत [०-१९-०]

વે વોલ.

“ જ્ઞાનક્રિયાભ્યા મોક્ષ ” એ મોક્ષમાર્ગનું દૃષ્ટિબિંદુ છે તથાપિ ઘણા જૈનો તેના સ્વરા રહસ્યને નહિ જાણતા એક તરફ વધુ ઘલ-નતો વીજા તરફ ન્યુન પટલુજ નહિ પણ અપેક્ષા સમજવાના જ્ઞાનની સ્વામીએ ઘણી વસ્તુ ઢાલો હાથ જમણાને દવાવે છે તેવી સ્થિતિ જોવાય છે. આનુ કારણ પૂર્વાચાર્યોએ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય આદીનું જે સુક્ષ્મજ્ઞાન પ્રકાસ્યું છે તે જ્ઞાનને સમય અનુસારનાં મનુષ્યો સમજી શકે તેવી ઉત્તમ શૈલીથી સરલ ભાષામાં ગ્રંથો તૈયાર કરી જનસમાજ આગલ જોડતા પ્રમાણમાં રહ્યું નહિ થવાનું છે.

અમારું ચોક્કસ માનવું છે કે જૈનધર્મનાં સિદ્ધાંતો પ્રમાણ અને યુક્તિઓથી એવાં તો પ્રવલ અને ન્યાયયુક્ત છે કે જેમ જેમ તે તત્વો વધુ ફેલાવો પામશે તેમ તેમ પ્રાચિન દૃષ્ટિ વધુ સ્વીકૃતિ નીકળશે, અને જૈનધર્મનું ક્ષેત્ર વહોલું થશે.

આ માટે માત્ર જૈનો જ નહિ પણ સર્વે લોકોના વૌધાર્ય જૈનધર્મનાં પુસ્તકો રચાવવાથી અને સારી રીતે વંચાવવાથી અન્ય લોકો પણ જૈનતત્ત્વનો લાભ મેળવશે કેમકે જૈનધર્મ માત્ર જૈનો માટે જ નથી. ગમે તે જ્ઞાતિ હોય પણ તેનાં સિદ્ધાંતો અનુસાર વર્તન રાખનાર જૈન હોઈ શકે છે. આવી ભાવ ઉપકારની દૃષ્ટિ ધ્યાનમાં રાખી, કાલને અનુસરી, તથાપ્રકારનો પ્રયત્ન કરી પરમપૂજ્ય ગુરુવર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીએ આવા તત્ત્વમય ગ્રંથો રચ્યા છે જે પૈકીનો આ “ પરમાત્મદર્શન ” ગ્રંથ છે.

આ ગ્રંથ અમે ઉપર જણાવ્યું તેવા પ્રકારની સ્વામીને દુર કરનાર છે, એમ કહીએ તો અતિસ્યોક્તિ નહિ કહેવાય.

આ ગ્રંથમાં વીજા અનેક વિષયો સાથે જ્ઞાન અને ક્રિયા બંનેની યથાસ્થિત સાવીતી કરી વતાવા છ કેમકે બંનેના સમેલન વિના આત્મકલ્યાણ દુર છે. પટદ્રવ્ય, પટકારક, પચસમવાય, નય નિષેપા વીગેરેથી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવને, અનુસરીને આ ગ્રંથ લખાયો

છે, જે અભ્યાસીઓને માટે આશિર્વાદરૂપ છે. ચલકે આત્મામીમુલક જનાર છે. આશ્વો ગ્રંથ વાચનાર પોતેજ કનૂઝ કરશે કે મુલ્યવ્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીએ આ પ્રકારના પ્રયાસે કરી જૈનસમાજ ઉપર મહાન ઉપકાર કીધો છે. તેઓના આ રીતે જૈનકોમ ઉપરજ ઉપકાર થાય છે, એમ નહિ પણ તેઓના ગ્રંથોની છેલ્લન, અને કાવ્ય શૈલી, એવી તો મેમ ઉપજાવનારી છે કે સર્વે દર્શનવાળાઓ તેઓશ્રી રચીત ગ્રંથો હોંસથી વાંચે છે એમ અનુભવ કઠી આપે છે. એટલુંજ નહિ પણ તેઓશ્રીનાં મજનપદો તો તેઓશ્રી ડ્યા ડ્યાં વિચર્યા છે, ત્યાં ત્યાં ફોડપણ રીતના તફાવત વિના હમેશના માટે ગવાતાજ રહે છે. આથી અન્ય દર્શનીઓ પણ જૈનધર્મને જાણતા અને પ્રીતિ કરતા થયા છે. આ શુ જનસમાજ ઉપર જેવો તેવો ઉપકાર છે ?

તેઓશ્રી તરફના અકુશના આધિને તેઓશ્રી ત્રિપે હમારે જણાવ્યું જોડે છે તે જણાવી શકતા નથી, પણ સમાજ તો કનૂઝ કરતી જોવાય છે કે, ભેદાભેદ અને મારામારીની ફોડપણ ચર્ચામાં ન ઉતરતાં પોતે અને અન્ય જીવા પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ફડ રીતે કરી શકે તેજ માર્ગ તરફ તેઓશ્રીનું પ્રયાણ છે અને તે દિવસે દિવસે ચઢતું અને વધતું જાય છે.

તેઓશ્રીના ગ્રંથો સવધી વધુ વિવેચનમા નથી ઉતરી શકતા કારણ તેઓશ્રીનું માનવું એમ છે કે દુનિયાં દર્પણરૂપે વસ્તુને વસ્તુરૂપે કેમ નહિ જોઈ શકે ? (નેશક ગુણાનુ રાગની દ્રષ્ટિ તેમાં મુખ્ય ભાગ મજવે છે.) તેથી અમો તેવા પ્રકારની તજજીજમા ન ઉતરતાં તેઓશ્રીની કૃતિના ગ્રંથો જેમ પને તેમ સમાજ આગલ સારા સ્વરૂપમા (ઓઢી કિંમતે) રજુ કરવા એજ રુઝવિય સરજી આગલ વધીએ ડીએ અને ગુરુ રૂપાથી મહલ પોતાના નામે ? વર્ષમા ? પુસ્તકો વધાર પાડી ગમ્યુ છે.

આ રીતે મહલ આગત વધવામાં જે ફતેહ પામ્યું છે તેમાં ગુરુશ્રી ઉપરાત મહલને પુસ્તકો પ્રગટ કરવાને દ્રવ્યનીમદદ કરનારા દહસ્થાનોપણ હિસ્સો છે જે અમો જણાવવા સુકી જતુ યોગ્યધાર્મતાનથી અગાઝના ગ્રંથોના સહાયકોના નામો તેતે ગ્રંથો સાથે મુદ્રિત

થયેલ છે. જેઓ સ્વરાત મનકર “ પરમાત્મદર્શન ” ગ્રંથને પ્રગટ કરવામાં નીચે મુજબ મહાય મઠી છે.

૧૫૦) શેઠ મોનીજી જેતાજી પુનાવાલાની વિધવા વાડ નાનુરાઈ

૭૫) શેઠ મોહનલાલ તારાચંદ. વિજાપુરવાળા.

૫૦) શેઠ રાયચંદભાઈ રવચંદ. સાણદવાળા.

૫૦) શેઠ વાડીગલ મગનલાલ અમદાવાદ.

૫૧) શેઠ અમૃતલાલ વેશવલાલ વાડીસદગત ભાઈ અમૃત-
લાલના સ્મૃતાર્થે તેમની માતૃશ્રી ચંચલ બહેને અમદાવાદ.

૫૦) વાઈ હરમોરબહેન શ્રી અમદાવાદ.

૩૧) વકીલ મોહનલાલ હેમચંદ તેઓના ચી. ભાઈ સવાડ
ના પુણ્યાર્થે શ્રીપાદરા.

૨૫) શેઠ દાથીભાઈ મુલચંદ. શ્રી માણસા.

૩૦) શેઠ માધવલાલ અમથાલાલ. શ્રી માણસા.

૩૧) શેઠ મોહનલાલ રૂપચંદ અમદાવાદ.

આવી રીતે સહાય કરનારાઓનો તથા વીજા મદદગાર ગ્રંથ-
સ્થાનો મઠલ આભાર માને છે. અને તેઓને પોતાના દ્રવ્યનો આ
રીતે સદુપયોગ કરવા માટે ધન્યવાદ આપે છે.

મઠલનો ઉદ્દેશ ઉપર જણાવ્યું તેમ જનસમાજમાં તેઓશ્રી રચિત
પુસ્તકો વધુ વચાય તે માટે સસ્તી કિંમતે પ્રગટ કરવાનો છે, તે
વજાવે જાય છે. તે સમાજ પણ જોડ શકી છે કે વીજી કોડપણ
સંસ્થાઓ કરતાં મઠલ પુસ્તકોની ઘણીજ ઓછી કિંમત રાખે છે,
તે પણ વીજા પુસ્તકો પ્રગટ થવાને ઉપયોગાર્થે તેમજ થોડીપણ કિંમત
આપી પુસ્તકો સ્વરીકૃતિ તે ઉપર વધુ ભાવ રહે છે તે અર્થે.

મઠલ આજ્ઞા રાખે છે કે ગુસ્ત્રવ્ય પુસ્તકો તૈયાર કરતા રહે છે
તેજ પ્રકારે પ્રગટ કરાવવાને સહાયનો વધતા જશે

હેલ્થમાં વ્યાન રાખવાને રજા લઈ લીધે મઠલ મારફતે
આ રીતે પુસ્તક પ્રગટ કરાવવાને જરૂર વિચારશે.

મુદ્રાઈ ચપાગલી
વીર સવત ૨૪૩૪
પોલ મુત્તી ૧૦ ગુરુ

} લી.
શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મઠલ,

પરમાત્મદર્શનગ્રંથ પ્રસ્તાવના.

જગત્મા પ્રત્યેક મનુષ્યો ધર્મનું આરાધન કરે છે. પ્રત્યેક મનુષ્યો ધર્મના માટે ઇચ્છા રાખે છે. પ્રત્યેક મનુષ્યોને અનંત સુખ પ્રાપ્ત કરવાની તીવ્ર જિજ્ઞાસા વર્તે છે જન્મ, જરા, મરણના દુઃખ-માથી બચાવ થાય તે માટે પ્રત્યેક મનુષ્યો બુદ્ધચતુસાર ઉપાયો શોધે છે અમર થવું તે માટે અનેક પ્રકારની શોધો કરે છે. આવી અમૂલ્ય શોધ કરવાની કોને જિજ્ઞાસા ન હોય ? અલગત સર્વને હોય છે આવી શોધ માટે જ્ઞાનદષ્ટિની જરૂર છે અને તે પણ સર્વજ્ઞ દષ્ટિ હોવી જોઈએ આત્મી સર્વજ્ઞ દષ્ટિવાળા તીર્થંકરો મધ્યમ થઈ ગયા છે. આ ક્ષેત્રમાં ચરમ તીર્થંકર ત્રિશન્કરતનય શ્રી મહાવીરસ્વામી ૨૪૩૬ વર્ષ ઉપર થઈ ગયા છે તેમણે કેવલજ્ઞાનથી સર્વ પદાર્થો જાણ્યા તથા દેખ્યા મનુષ્યો નિત્ય સુખ પ્રાપ્ત કરે તથા જન્મ જરા અને મૃત્યુના દૃત્વમાંથી છૂટે તે માટે તેઓશ્રી આત્મજ્ઞાન બતાવ્યું છે. સર્વ પ્રકારના જીવ અને અજીવ પદાર્થોનું સ્વરૂપ બતાવ્યું છે જ્ઞાનદર્શન અને ચારિત્ર્ય મોક્ષ માર્ગ બતાવ્યો છે. નાત જાતનો મેદ રાખ્યા વિના આત્મતત્ત્વની શક્તિયો સ્વીકારવાના ઉપાયો બતાવ્યા છે સાધુ ધર્મ અને ગૃહસ્થ ધર્મ એમ બે પ્રકારના ધર્મ બતાવ્યા છે અમર થવાને માટે આત્મધર્મનું ચતુર્થ સ્વરૂપ બતાવ્યું છે. સમ-વસરણમાં બેસી દેશનાદેશ ચતુર્વિધ સઘની સ્થાપના કરી છે તેમના ગણધરોણ દ્વાદશાંગીની રચના કરી, પશ્ચાત્ સ્થિતિરોણ ઉપાંગની રચના કરી તેમની પાંચે જો જો આચાર્યો થયા ગીતાર્થો થયા તેઓ પ્રકરણો ગ્રંથો આદિની રચના કરી પ્રત્યેક આચાર્યોનો મુખ્ય ઉદ્દેશ જમાનાને અનુસરી ગમે તે ભાષામાં સહેલાઈથી મનુષ્યો સુધે માર્ગ સમજી શકે તેવા ગ્રંથો અને તેવા પ્રકારનો ઉપદેશ આ-

પવાનો હતો, તે રીતિને અનુસરી ડમાસ્વાતિ વાચક, સિદ્ધસેન દિવાકરમૂરિ, હરિભદ્રમૂરિ, શ્રી હેમચદ્ર આચાર્ય શ્રી અભયદેવસૂરિ, યશોવિજય ડપા ચાય, આદિ ધર્મધુરધર આચાર્યોં. અનેક મનુષ્યોના ઉપકારાર્થે સંસ્કૃત ભાષામાં તથા માગધી પ્રાકૃતાદિ ભાષામાં ઉપદેશ દીધો છે તથા તેવા ગ્રંથો બનાવ્યા છે. પૂર્વોક્ત આચાર્યોના ગ્રંથો મૂત્રોની પેઠે માનનીય પૂજનીય ગણાય છે. શ્રી હેમચદ્ર પશ્ચાત્ લોકોની સ્થિતિ વિચિત્ર સમજી ઘટવા લાગી. લોકો માગધી અને સંસ્કૃતમાં પણ અલ્પ સમજવા લાગ્યા ત્યારે આચાર્યોં જમાનાને અનુસરી ચાલતી ગુર્જર ભાષા આદિમાં રાસો વગેરે બનાવવા લાગ્યા સ. ૧૩૨૭ ની સાલમાં સાન ક્ષેત્રનો રાસ બન્યો છે આ સાત ક્ષેત્રનો ગુર્જર ભાષાનો રાસ છપાવી સિદ્ધ કર્યું છે કે જૈનોમાંથી ગુર્જર ભાષા મુખ્યતાં પ્રકાશી છે આ રાસ ભજન સગ્રહ ચોથા ભાગમાં છપાવ્યો છે. તે પહેલાં પણ ગુર્જર ભાષામાં જૈનાચાર્યોં કાવ્ય લખ્યાં હોય એમ સંભવ થાય છે અને તે માટે શોધ ચાલે છે. પ્રથમ તો ગુર્જર ભાષામાંથી તરીકે રચના કરી ઉપદેશ આપ્યો પશ્ચાત્ ગદ્યમાં પણ ગ્રંથ બનાવી ઉપદેશ દેવા પ્રારંભ કર્યો. શ્રીવીરે મરુપેલ્લી તત્ત્વોનો સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, માગધી, ગુજરાતી, હિંદુસ્થાની વગેરે અનેક ભાષામાં હાલ અવતાર ઘણો અનુભવાય છે શ્રી વીરમધુ મુક્તિમાં ગયા તો પણ ગગાના પ્રવાહની પેઠે તેમની પાછળ તેમનો ઉપદેશો તત્ત્વમાર્ગ પુરુષ પરપરા અસ્તિત્વ વહેવા લાગ્યો હાલ પણ તે પ્રમાણે જોવામાં આવે છે.

સંસ્કૃત ભાષામાં તથા માગધી ભાષામાં હાલ ગ્રંથો બનાવવામાં આવે તો પ્રાયઃ દશ હજારમાં પાંચ માણસ પણ ભાગ્યેજ સમજી શકે. સંસ્કૃત તથા માગધીમાં બનાવેલા ગ્રંથોને પણ ગુર્જર ભાષામાં સમજાવવામાં આવે ત્યારેજ લોકોના સમજવામાં આવે ત્યારે ગુર્જર ભાષામાં ગ્રંથો બનાવવામાં આવે તો ઘણા લોકો સમજી શકે પ્રસ

પરમાત્મદર્શનગ્રંથ પ્રસ્તાવના.

જગત્મા પ્રત્યેક મનુષ્યો ધર્મનું આરાધન કરે છે. પ્રત્યેક મનુષ્યો ધર્મના માટે ઇચ્છા રાખે છે. પ્રત્યેક મનુષ્યોને અનંત સુખ પ્રાપ્ત કરવાની તીવ્ર જિજ્ઞાસા વર્તે છે જ મ, જરા, મરણના દુઃખ-માર્થી બચાવ થાય તે માટે પ્રત્યેક મનુષ્યો મુદ્ધચનુસાર ઉપાયો શોધે છે અમર થવું તે માટે અનેક પ્રકારની શોધો કરે છે. આવી અમૂલ્ય શોધ કરવાની કોને જિજ્ઞાસા ન હોય ? અલગત સર્વને હોય છે આવી શોધ માટે જ્ઞાનદ્રષ્ટિની જરૂર છે અને તે પણ સર્વજ્ઞ દ્રષ્ટિ હોવી જોઈએ આવી સર્વજ્ઞ દ્રષ્ટિવાળા તીર્થંકરો પ્રથમ થઈ ગયા છે આ ક્ષેત્રમાં ચરમ તીર્થંકર ત્રિશલાતનય શ્રી મહાવીરસ્વામી ૨૪૩૬ વર્ષ ઉપર થઈ ગયા છે તેમણે કેટલજ્ઞાનથી સર્વ પદાર્થો જાણ્યા તથા દેવતા મનુષ્યો નિત્ય સુખ પ્રાપ્ત કરે તથા જન્મ જરા અને મૃત્યુના દુઃખમાર્થી છૂટે તે માટે તેઓશ્રીએ આત્મજ્ઞાન વતાવ્યું છે સર્વ પ્રકારના જીવ અને અજીવ પદાર્થોનું સ્વરૂપ વતાવ્યું છે જ્ઞાનદર્શન અને ચારિત્રરૂપ મોક્ષ માર્ગ વતાવ્યો છે નાત જાતનો ભેદ રાખ્યા વિના આત્મતત્ત્વની શક્તિયો રવીલવવાના ઉપાયો વતાવ્યા છે સાધુ ધર્મ અને ગૃહસ્થ ધર્મ એમ બે પ્રકારના ધર્મ વતાવ્યા છે અમર થવાને માટે આત્મધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ વતાવ્યું છે સમ-વસરણમાં વેલી દશનાન્દે ચતુર્વિધ સઘની સ્થાપના કરી છે તેમના ગણધરોએ દ્વાદશાંગીની રચના કરી, પશ્ચાત્ સ્યન્નિરોણ ઉપાંગની રચના કરી. તેમની પાટે જે જે આચાર્યો થયા. ગીતાર્યો થયા તેઓએ પ્રકરણો ગ્રંથો આદિની રચના કરી પ્રત્યેક આચાર્યોનો મુખ્ય ઉદ્દેશ જમાનાને અનુસરી ગમે તે ભાષામાં સહેલાઈથી મનુષ્યો તરફ માર્ગ સમજી શકે તેવા ગ્રંથો અને તેવા પ્રકારનો ઉપદેશ આ-

પવાનો હતો, તે રીતિને અનુસરી ડમાસ્વાતિ ઘાચક, સિદ્ધસેન દિવાકરમૂરિ, હરિભદ્રમૂરિ, શ્રી હેમચદ્ર આચાર્ય શ્રી અભયદેવમૂરિ, યશોવિજય ઉપા ગાય, આદિ ધર્મધુરધર આચાર્યોં. અનેક મનુષ્યોના ઉપકારાર્થે સંસ્કૃત ભાષામાં તથા માગધી પ્રાકૃતાદિ ભાષામાં ઉપદેશ લીધો છે તથા તેવા ગ્રંથો બનાવ્યા છે. પૂર્વોક્ત આચાર્યોના ગ્રંથો મૂળોની પેઠે માનનીય પૂજનીય ગણાય છે. શ્રી હેમચદ્ર પશ્ચાત્ લોકોની સ્થિતિ ધિત્રા સવધી ઘટવા લાગી. લોકો માગધી અને સંસ્કૃતમાં પણ અલ્પ સમજવા લાગ્યા ત્યારે આચાર્યોં જમાનાને અનુસરી ચાલતી ગુર્જર ભાષા આદિમાં રાસો વગેરે બનાવવા લાગ્યા સ ૧૩૨૭ ની સાલમાં સાત ક્ષેત્રનો રાસ બન્યો છે આ સાત ક્ષેત્રનો ગુર્જર ભાષાનો રાસ છપાવી સિદ્ધ કર્યું છે કે જૈનોમાંથી ગુર્જર ભાષા મુખ્યતાએ પ્રકાશી છે આ રાસ ભજન સંગ્રહ ચોથા ભાગમાં છપાવ્યો છે. તે પહેલા પણ ગુર્જર ભાષામાં જૈનાચાર્યોં કાવ્ય લખ્યાં હોય એમ સમજ થાય છે અને તે માટે શોધ ચાલે છે. પ્રથમ તો ગુર્જર ભાષામાં પણ તરીકે રચના કરી ઉપદેશ આપ્યો પશ્ચાત્ ગ્રંથમાં પણ ગ્રંથ બનાવી ઉપદેશ દેવા પ્રારંભ કર્યો શ્રીવીરે પ્રરૂપેલાં તત્ત્વોનો સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, માગધી, ગુજરાતી, હિંદુસ્થાની વગેરે અનેક ભાષામાં હાલ અવતાર થયેલો અનુભવાય છે. શ્રી વીરમધુ મુક્તિમાં ગયા તો પણ ગગાના પ્રવાહની પેઠે તેમની પાછળ તેમનો ઉપદેશોનો તત્ત્વમાર્ગ પુરુષ પરંપરા અસ્થિ વહેવા લાગ્યો. હાલ પણ તે પ્રમાણે જીવામાં આવે છે.

સંસ્કૃત ભાષામાં તથા માગધી ભાષામાં હાલ ગ્રંથો બનાવવામાં આવે તો પ્રાયઃ દશ હજારમાં પાંચ માણસ પણ ભાગ્યેજ સમજી શકે. સંસ્કૃત તથા માગધી બનાવેલા ગ્રંથોને પણ ગુર્જર ભાષામાં સમજાવવામાં લોકોના સમજવામાં આવે ત્યારે ગુર્જર ભાષામાં આવે તો ઘણા લોકો સમજી શકે

કહેતું નિર્વિવાદ છે. ગુજરાતમાં રહેનાર પુરુષો તથા સ્ત્રીઓ ખેડે સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કરે. ઇંગ્લીશ ભાષાનો અભ્યાસ કરે તો પણ ૨૪ કલાકો પૈકી સર્વ કલાકોમાં ગુર્જર ભાષામાં બોલીને જ સર્વને પોતાનું કાર્ય કરવું પડે છે. માતૃભાષામાં જો ઉપદેશ આપવામાં આવે છે તે સહેજે સમજાય છે. આમ કહેવાથી કહ સસ્કૃત અને માગધી ભાષાની હલકાઈ દેરાડવામાં આવતી નથી કહેવાનું તાત્પર્યાર્થ એ છે કે ગુજરાતીઓને માટે ગુર્જર ભાષામાં લેખ લખી સમજાવવામાં આવે તો વિશેષ ઉપકાર થાય આ ન્યાયને અનુસરી ગુર્જર ભાષામાં લેખ લખવો ટ

આત્મતત્ત્વ સઘધી માન્યતા દરેક દર્શનવાળાઓની ભિન્ન ભિન્ન છે. આર્યભૂમિમાં જૈન, વેદ અને વૈદ્ય આ ગ્રંથનાં પુસ્તકો વિશેષ જોવામાં આવે છે મુસલમાન અને રીસ્તિ લોકોતો ઉપારે આ દેશમાં આવ્યા ત્યારે તેમના ધર્મના પંચોના પુસ્તકો લેઈ આવ્યા. દરેક દર્શનવાળા ઈશ્વર, ધર્મ અને આત્માદિ તત્ત્વો સઘધી ભિન્ન ભિન્ન મન જણાવે છે અને તે માટે પોતપોતાની યુક્તિયો જણાવે છે

પદ્દર્શનમાથી વધુ તત્ત્વ સ્વરૂપે તે યુક્તિ અને પ્રમાણથી સમગ્રી શકાય છે શ્રી વીરમહુદ આત્મ તત્ત્વ એક સરસ વતાવ્યું છે કે તે માં યસ્થ અને જ્ઞાન દૃષ્ટિવાગને રચ્યા વિના રહે નહિ. દેવગુરુ અને ધર્મ તત્ત્વનું સ્વરૂપ સર્વજ્ઞ દૃષ્ટિથી વતાવ્યું છે. આ ગ્રંથમાં શ્રીવિરમહુદ પહેલું આત્મતત્ત્વ મુગાનુસારે લખ્યું છે. જિનાગમોનું દોહન કરી દેવગુરુ ધર્મ તત્ત્વાદિનું યથાર્થ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે

પ્રથમ આગ્રમાં સદ્ગુરુનું મગલાચરણ કર્યું છે. પશ્ચાત્ ગુરુની કેવી શક્તિ છે તે જણાવવા પ્રદેશી રાજા અને કેશી કુમારનો સવાદ દેલાડી આત્માની અભિતા સિદ્ધ કરી છે પશ્ચાત્ જ્ઞાન અને ક્રિયાનો સવાદ પ્રસંગાનુસારે જણાવ્યો છે પશ્ચાત્ યોગ્ય અયોગ્ય શ્રોતાના લક્ષણ જણાવ્યા છે પશ્ચાત્ ૬૮ માં પાનાથી પદ્દ્રવ્યનું સ્વરૂપ સં પશ્ચાત્ આત્મધર્મ મહત્તા ટર્શાવી છે. પશ્ચાત્ આત્મ

ધર્મની મહત્તા માટે ક્ષમા નિષ્કપટપણુ આદિ સદ્ગુણોની જરૂરીયાત
વતાવીછે. પશ્ચાત્ પત્ર ૧૨૩ માથી આત્માની શોધ કોઈ તિરલા
કરેછે તે સરંધી એક વાદશાહ અને ફકીરની વાર્તા આપી બાગનુ
દર્શાવે જણાવ્યુછે. પશ્ચાત્ પત્ર ૧૪૬ માથી મતિધુત આદિ પચ્ચા-
નનુ સ્વરૂપ દર્શાવ્યુછે.

પશ્ચાત્ સાધુની આત્મધ્યાનાદિ ક્રિયા દર્શાવીછે. પશ્ચાત્ આત્મ
સ્વરૂપ દર્શાવ્યુછે. પશ્ચાત્ અનુક્રમે પત્ર ૧૯૦ માથી મહ્યાત્માએ
દશ પ્રશ્ન સવધી વિચાર કરવો જોડે. તેના નામ જણાવી અનુક્રમે
વર્ણન કર્યુછે. તે પ્રશ્નોના સાતમા પ્રશ્નના વિષયમાજ પત્ર ૧૭૫
માથી કર્મરાજા અને ધર્મરાજાનુ યુદ્ધ વર્ણન કર્યુછે. તે સ્થિર ચિત્તથી
વાંચવાની જરૂરછે. પત્ર ૨૦૩ થી આઠમા પ્રશ્નનો વિષય શરૂ થાય
છે તેનુ પૂર્ણમેમે મનુન કરવુ જોડે. પત્ર ૨૧૫ માથી નવમા પ્રશ્નનો
વિષય શરૂ થાયછે. પત્ર ૨૨૧ માથી આત્મા, કર્મનો તથા ભોક્તા
કેવી રીતેછે તેનુ વર્ણન કર્યુછે. પશ્ચાત્ સિદ્ધસ્વરૂપ દર્શાવ્યુછે. પશ્ચાત્
પત્ર ૨૫૭ થી ईश्वर જગત્ કર્તા નથી. તેમ સરધીનુ વ્યાખ્યાન
કર્યુછે. પશ્ચાત્ પદ્મસ્થાનકની સિદ્ધિ કરી વતાવીછે. આત્મસિદ્ધિ
કરવામા અનેક જિનાગમોના અનુસારે યુક્તિયો દર્શાવીછે. તે યુ-
ક્તિયોને જો મુલે કરવામા આવે તો જૈન ધર્મ તત્ત્વોની પૂર્ણ શ્રદ્ધા
થાય. આત્મા કર્મનો નાશ કરી અનંત સુખ પ્રાપ્ત કરી અમર થાય
છે તેજ મુલ્ય મુદ્દો ધ્યાનમા રાખી તેના લપાયો દર્શાવ્યાછે તેથી
પ્રત્યેક મનુષ્યોનુ આ ગ્રંથ વાચતા કલ્યાણ થાય. એમા કાંઈ સંદેહ
નથી. પરમાત્મદર્શન ગ્રંથ વાચનાર અવગ્ય જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર પામી
મુક્તિમાર્ગ પામેછે. જે મહ્ય જીવો હોય ત્હેને આ ગ્રંથમા લખેલા
તત્ત્વોની શ્રદ્ધા થાયછે.

આ ગ્રંથના પ્રત્યેક પાનાના મુલ્યપર મુખ્ય હેડીંગ છે તેથી
વાચનારને પ્રત્યેક વિષયની સરલતા થશે. આ ગ્રંથમાં છેલ્લા દુહા
તથા ચોપાઈ મુખ્યો નથી. પણ કોડ મક્ત પડિત પુરુષ

અવશેષ દુઃશ તથા ચોપાડ્યો ઉપર અર્થ પુરશે તો ધર્મલ મ માત્ર કરશે સમયના અભાવે અવશેષ દુઃશ આદિ ઉપર વિવેચન થયુ નથી તે દુઃશો વગેરે સદ્ગુરુના પાસે જે વાચશે તે વિશેષતઃ અર્થ પ્રાપ્ત કરી શકશે જઠવાદિયોની સામે રક્ષણ તરીકે આ ગ્રંથ ઉપયોગી થશે આ ગ્રંથને ધ્યાન્યસ્થ દૃષ્ટિથી વાચશે તે સદ્ગુણ રાગથી તેનો યથાર્થ સત્ત્વ રહસ્ય મેળવી શકશે

આ ગ્રંથ મૂલ તરીકે-શ્રી લોદરા ગામમા આરમ્બ્યો હતો ત્યાંથી મેસાણે જઈ ત્યાં સ ૧૯૬૦ નુ ચોમાસુ કર્યું ત્યાં અશાઢ સુદી ૫ ના રોજ આ ગ્રંથ પૂર્ણ કર્યો. પશ્ચાત્ તેજ ચોમાસામાં વિવેચન જેટલુ લખાયુ છે તેટલુ અત્ર ટાંચલુ કર્યું છે વાકીના દુહાનુ વિવેચન, કોઈ ભક્ત શિષ્ય પૂર્ણ કરશે

આ ગ્રંથમા જે કંઈ જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ લખાયુ હોય તે સઘળી મિથ્યાદુષ્કૃત હો સજ્જન દૃષ્ટિથી જે કોઈ આ ગ્રંથ વાચશે ત્હેને અત્યંત લાભ પ્રાપ્ત થશે જ્ઞાનિને આશ્રવના કારણ તે સઘળરુપે પરિણમે છે, અને અજ્ઞાનિને સઘળરુપે પરિણમે છે તેમ યોગ્ય જીવેને આ ગ્રંથ સમ્યક્ષણે પરિણમશે અને અયોગ્ય કુપાત્ર મસરી દુર્ગુણગ્રાહીને આ ગ્રંથનુ વાંચન, વિપરીતપણે પરિણમશે. તેમા તેની દૃષ્ટિ તેજ મુલ્ય કારણ છે

મર્યેક મધ્યજીવો આ ગ્રંથ વાંચી અધ્યાત્મસ્વરૂપમા રમણતા કરી પરમાત્મ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરો પરમાર્થ મતિ સર્વની રુચિ થાઓ પરમાનંદને સર્વ જીવો પ્રાપ્ત કરો સર્વ જીવો યગલમાલા પ્રાપ્ત કરો. પંચમુખાશી.

ૐ શાન્તિ. શાન્તિ શાન્તિ.

મુકામ-અમદાવાદ-ઝવેરીવાડો

સવત ૧૯૬૬ કાર્તિક વદી ૮

લિ મુનિ મુદિસાગર

આપલી પોલનો ઉપાશ્રય

॥ अथ परमात्मदर्शन ॥

पंचशती प्रारभ्यते.

श्री संखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः

मंगलम्.

गुरु स्तुति, दुहा.

सुरतरु जंगम तीर्थरूप, सद्गुरु साचा देव;
त्रिकरण योगे तेहनी, जावे कीजे सेव. १

श्री सद्गुरुनी स्तुति कराय छे. अनादि कालधी जीव अज्ञान (अविद्या) थी बहिर् वस्तुमां आत्मपणाथी बुद्धि धारण करी अनतशः दुःखराशि भोक्ता थयो अने बहिरात्मभावे परवस्तुने पोतानी मानी स्वस्वरूप भूल्यो एवा मूढ आ जीवने शुद्ध स्वरूप ओळखावनार श्री गुरुमहाराज सत्य देवरूपे छे मिथ्यात्व अने सम्पत्त्व स्वरूप समजावी शुद्ध मोक्षमार्ग योजक श्रीगुरुना समान बीजा देव नथी मुक्ति रूप फल देवामा श्रीगुरु कल्पवृक्ष छे. अन्य कल्पवृक्षो पौद्गलिक सुखदाता छे अने गुरुरूप कल्पवृक्ष तो अनत आत्मिक शाश्वत सुख समर्पे छे. जो के उपादान कारणरूप गुरु महाराज नथी तो पण उपादान कारणनी शुद्धिकारक तथा सहायभूत निमित्त कारणरूप श्रीगुरुराज छे, ए कल्पवृक्षनी प्राप्ति महा पुण्योदये थाय छे. गुरु जगम तीर्थ छे, अन्यत्र के ज्यां श्री तीर्थकरादिना कल्याण थया छे, ते तीर्थ स्थावर तरीके कहेवाय

છે, તે તીર્થોની યાત્રા સેવા ભક્તિ કરવાથી સમ્યક્ત્વ નિર્મલ થાય છે. કિંતુ તે સ્થાવર તીર્થની શ્રદ્ધા ઓછાસાગકારક પૃથ્વીતલ ગમ નકર્તા શ્રી સદ્ગુરુ પ્રત્યક્ષ મહાઉપકારી છે. જેના આલબને જીવ સસાર સમુદ્રને તરે છે તે તીર્થે, શ્રી ગુરુ મહારાજના આલબને જીવ સસાર સમુદ્ર તરે છે, માટે ગુરુ તેજ તીર્થ છે, ગુરુરૂપ તીર્થની સેવાભક્તિ શ્રદ્ધાનિ પ્રત્યક્ષ ફલદા છે શ્રી ગુરુની વાણીરૂપ ગગામા જે સ્નાન કરે છે તે પોતે ઉપાર્જનકૃત ફલમ્પોને ગમાવે છે. ચમુનો વિશ્વાનતાપ પગ અચ પદાર્થોના નિરીક્ષણમા મૂર્ચ ચંદ્ર દીપકની જહર પડે છે, તેમ મહ્યાત્માઓને પોતાનું આત્મિક શુદ્ધસ્વરૂપ અવગોઠનારે ગુરુ સૂર્ય સમાન છે તેથી તેની જહર પડે છે, વિશેષ એ છે કે, મૂર્ચ અતરનો પ્રકાશ કરી શકતો નથી અને ગુરુ મહારાજ અતરના પ્રકાશકારક છે. માટે આ સૂર્ય કરતા પણ વિલક્ષણ અલૌકિક ગુરુરૂપ મૂર્ચ છે, શ્રી સદ્ગુરુની ત્રિકરણયોગે અત્યંત ભાવે સેવા કરવી, સેવા કીર્તી એ ફહેવાથી એમ સૂચવ્યું કે જેને શુક્તિ પદની ઈચ્છા હોય તેને સદ્ગુરુનો વહુમાનથી વિનય કરવો. કારણ કે ધર્મનું મૂળ વિનય છે અને વિનય વિના ધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી, અને ધર્મની પ્રાપ્તિ ગુરુ વિના થાય નહીં માટે શ્રદ્ધા ભક્તિ વહુમાન પૂર્વક ગુરુ-જનો વિનય કરવો.

સુરતરૂની ઉપમાથી સમગ્રનું કે-ગુરુ અનંત આત્મધર્મના ટાની છે

આત્મધર્મનું દાન તે ભાવ અમયદાન છે. પચધાદાન છે ૧ અમયદાન, ૨ સુપાનદાન, ૩ અનુરૂપાદાન, ૪ ઊચિતદાન, ૫ કીર્તિદાન, ૬ પાષમાં મહાઉપકારક અમયદાન મુખ્ય છે, દ્વિધા અમયદાન દ્રવ્યતો ભાવતથ અમયદાન બે પ્રકારે છે ૧ દ્રવ્ય અમયદાન. ૨ ભાવ અમયદાન. ઈન્દ્રિયાદિથી તે પચેન્દ્રિય પર્યંત જી-

ચોના પ્રાણોનુ રક્ષણ કરવું તેમનો કોઈ ઘાત કરતું હોય તો વચાવવા તેને દ્રવ્ય અભયદાન કહે છે, દરેક જીવને જીવવું મિય લાગે છે. કોઈને મરણ શરણ થવું મિય લાગતું નથી. કહ્યું છે કે. મરણ સમો નાથિય ભયઃ મરણ સમાન કોઈ ભય નથી, માટે પ્રાણીઓને કોઈ મારતું હોય તો અનેકરીત્યા તેમનું રક્ષણ કરવું. જીવની દયાથી જીવ તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરે છે, નરસ્વર્ગાદિ સુખસંપત્તિનો ભોક્તા થાય છે. એક રાજાની અળમનીતી સ્ત્રીએ ચોરને ફાંસીની શિક્ષા થતી અટકાવી અને અન્ય રાણીઓએ લક્ષ રૂપૈયા ચરચી તેને મિષ્ટાન્ન જમાડ્યાં, કિંતુ ચોરે અળમનીતી સ્ત્રીનો અત્યંત ઉપકાર માન્યો અને તેણીએ છોડાવ્યો ત્યારે સુખી થયો, શ્રી શાન્તિનાથના જીવે પૂર્વે ભવમા એક પારેવાનો જીવ વચાવ્યો તેથી અત્યંત પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું, તેમ મહ્યક્રમાઓએ પ્રત્યેક જીવોની દયા કરવી, કોઈ જીવની હિંસા કરવી નહીં, મિથ્યાત્વે પાપ બુદ્ધિરૂપ પિશાચિકાના મેર્યાં કેટલાક જીવો મત્સ્ય અજ પશુપક્ષીનાં માસ ભક્ષણ કરે છે, માસ વેચે છે, માસ ભક્ષરૂની અનુમોદના કરે છે તે જીવો ધોરકર્મ ગ્રહી અતિ દારુણ દુઃખાલય અધોગતિભાગ થાય છે અને આ ભવમા પણ કર્મોદયે દુઃખની બ્રાહ્મમા ફસાય છે, માટે મન વચન કાયાએ કરી જીવની હિંસા વર્જવી.

૨ ભાવઅભયદાન—મહ્ય જીવાત્માઓને તેના શુદ્ધ ગુણોનુ દાન આપવું તેને ભાવ અભયદાન કહે છે તદ્દ્વિવિધ—ભાવ અભયદાન ૧ પ્રકારે છે ૧ સ્વભાવ અભયદાન ૨ પરજીવધર્મ અભયદાન. પોતાનો આત્મા અસંખ્યાતમદેશી છે અને તે પ્રદશો અરૂપી છે, કોઈ કાલે પણ ઉત્પન્ન થયા નથી માટે અજ છે, વર્તમાન, મૃત અને ભવિષ્યત્ કાલમાં પ્રદશો જેવા છે તેવા ને તેવા રહે છે, માટે છે, એ અસંખ્યાત આત્માના મદેશો બ્રાહ્મ્યા બ્રહ્મતા

નથી, ગાન્યા મલતા નથી, એક પ્રદેશે આત્મા કહેવાય નહીં, બે પ્રદેશે આત્મા કહેવાય નહીં, અસરપાત્ર પ્રદેશમયી આત્મા કહેવાય છે, જટારૂપ પુદ્ગલયુક્તી આત્માનુ સ્વરૂપ મ્યાનુ છે, અનતજ્ઞાન, અનત દર્શન, અનત ચારિત્ર, અનન વીર્ય, इत्यादि આત્માના અનત ગુણો છે, આત્માના એકેક પ્રદેશમાં અનત ધર્મ રહ્યા છે, આત્મામાં અનત સુખ અસ્તિભાવે રહ્યું છે

કિંતુ અનાદિ કાલથી જીવ પોતાનાસ્વરૂપના અજ્ઞાનથી પરવ-સ્તુમાં અદ્ભાવ ધારણ કરી, મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગથી પુદ્ગલ સ્કન્ધોન અણકર્મની વર્ગના તરીકે પરિણમી વિ-ષિષ્ટ શરીરોને ધારણ કરે છે, જીવની અનાદિકાલ મૂલ વસતિ નિગોદ છે, નિગોદના જીવ બે પ્રકારે છે ૧ શૂક્ષ્મનિગોદ ૨ વાઢર-નિગોદ અનત જીવો વને એક શરીર હોય છે અને ચતુર્દશ રજ્વા-ત્મક (ચઢરાજ) લોકોને કામલની કુપલીની પેરે વ્યાપીને રહ્યા છે, તેને સૂક્ષ્મ નિગોદીયા જીવ કહે છે

એ શૂક્ષ્મ નિગોદીયા જીવને મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય, અને યોગ રહ્યા છે. સદાકાલ તે દુઃખના ભોક્તા છે પણ પ્રકારના જે અજ્ઞાન છે, તેમાંથી એક પણ અજ્ઞાન ટક્કુ નથી, તેનામાં સમજવાની કદ પણ શક્તિ નથી એ સૂક્ષ્મ નિગોદના જીવોમાં કેટલાક ભવ્ય જીવો અને કેટલાક અભવ્યજીવો છે સાધારણ વનસ્પતિના જી-વોને ઘાટર નિગોદીયા જીવ જાણતા, દ્વિપ્રકાર નિગોદમાં અનતશ-જન્મ મૃત્યુના ચક્રવેગે જીવ ભમ્યો, ત્યાંથી ભવિતવ્યતાયોગે પૃથિ-વી, જલ, ઝવલન, વાયુ, પ્રત્યેક વનસ્પતિના શરીરો ધારણ કરી મદ્ભ્રમણ કર્યું, પણ આત્મસ્વરૂપનો અવબોધ થયો નહીં. દાન એ વી વસ્તુ છે તેટલું પણ જ્ઞાનવામાં આવ્યું નહીં અને તે કર્યું નહીં

પ્રશ્ન—જલ સરોવરમાં મર્યું હોય છે ત્યારે હજારો પશુ પક્ષી મનુષ્યાદિ તેમાંથી જલપાન કરે છે, ત્યારે જલે પોતાનું દાન વીજાના અર્થે શું કર્યું ના કહેવાય ?

અરે પુદ્ગલઝેઠના બિશુક તારી ખૂબ પુદ્ગલઝેઠથી ફડી ભાગવાની નથી, તુ પરવસ્તુનુ ગ્રહણ કરી મુઘી થયાનો નથી પોતાના ઘરમા અનત ધન છતા કેમ પરચહે ખીજા માગે છે. તાર ઘર ઓછલ, તારો અતૂડ સ્વજાનો તારાથી દૂર નથી, પર પુદ્ગલ સુધતાં તેને લજ્જા શુ નથી આવતી ? તારી શુદ્ધિ તારી અન્તર ભરી છે અને તેના અજ્ઞાને તુ દરિદ્રી થયો છતો અનત દુઃખને પામે છે, માટે તુ તારા આત્માને તારી શુદ્ધિનુ દાન આપ, પરમા કેમ કાંકાં માગે છે ? હે પામર માણી ! તેં અસત્ વસ્તુને સત્ તરીકે જાણી, અને સત્ વસ્તુને અસત્ તરીકે જાણી તેથી ભ્રાન થયો માટે હવે કાયા માયાથી તુ બિન્ન છે તારુ ફોડ નથી ફોડનો તુ નથી, તુ સર્પથી ન્યારો છે એમ અગ્રવોધ, ડગાં ફોડનો સંચાર નથી એવો તુ આત્મા છે જો તુ તારા સ્વરૂપે રમે તો તૃપ્તિ, કામ, ક્રોધ, મોહ સ્વતઃ નાશ પામે મલીન જલમાં જેમ ચંદ્રનુ પ્રતિબિંબ ધરાવર પડતુ નથી તેમ તારુ મનરૂપ જલ ડગા મુધી ચિરુત્પ અને સકલ્પ વડે મલીન છે તાવતુ તેમા આત્મરૂપી ચંદ્રનુ પ્રતિબિંબ ધરાવર પડી શકતુ નથી, તુ અજ્ઞાને પોતાને બિશુક માને છે, પણ હે આત્મા તુ તો વિશુદ્ધવનપતિ છો હે પામર માણી ! તારામા ગ્રણ રત્ન છે તે માત્ર કર અને જો તે આત્માને મળ્યા તો તુ સર્વાત્કૃષ્ટ બને જોને સિદ્ધ પરમાત્માઓ, તેમને સમયે સમયે અનત સુખ છે તાદૃશ અનત સુખ વારામા છે તેનુ દાન તુ તારા આત્માને આપ કે જેથી ફોડનો મથ રહે નહીં એમ સદ્ગુરુ મહારાજ પામર માણીને સ્વપ્નેશ્વરા ભાર અભયદાન અર્પે છે એ દાન પાઠ્યથી ફોડવાર જન્મ જરા મરણ માત્ર થતુ નથી. શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદની લહેરીયો આત્મામા મગટ છે. એ ભાવદાન પામેલા જીવો અનત સુખને પામ્યા, પામેહે, અને પા મંગે. બહો ! સદ્ગુરુના સમાન જગત્મા મોટા ફોડ દાનેશ્વરી નથી.

જેને મિથ્યાત્વનો નાશ કરી સમ્યક્ત્વનું દાન આપ્યું. એવા સદ્ગુરુનો કદાપિ કાલ ઉપકાર વાળ્યા કોઈ સમર્થ નથી, ધર્મની શ્રદ્ધા કરાવનાર ધર્મગુરુ અનંત જન્મ મરણના દુઃખ ટાળ્યા, તેમનો ઉપકાર ક્ષણ પણ વીસરાય તેમ નથી.

શ્રી પ્રદેશી રાજાને પ્રતિવોધક કેશી ગણધર સદૃશ સદ્ગુરુ જાણવા. પ્રદેશી રાજા બિલકુલ નાસ્તિક હતો તેનું દૃષ્ટાંત કહે છે.

શ્વેતારિકા નામ્ની નગરીમા પ્રદેશીરાજા રાજ્ય કરતો હતો તે નગરીના મૃગવન નામના ઉયાનમા કેશીકુમાર સાધુ પરિવારે પરિવર્યા, સમવસર્યા, ધામિક નાગરિક જનો ભગવાનને વદનાર્યે આવવા લાગ્યા, ગુરુ દેશના આરંભી, તે અવસરે કારોજ દેશથી અશ્વો આવ્યા છે તેની પરીક્ષાને માટે ચિત્ર સારથી રાજાને વિનવ્યો, ચિત્રે રથ જોડ્યો, લાશ વચ્ચે મુખી અશ્વો દોઢાવ્યા. અશ્વો ધાવ્યા ત્યારે સગયમૂવક ચિત્રે રાજાને વિનવ્યું કે સ્વામિન્ અશ્વોને વિશ્રાંતિ માટે દૃષ્ટની છાયામા ઘેસાડવા જોઈએ એમ કહી રાજા સહ ચિત્રસારથી મૃગવનમા આવ્યો, ત્યાં આચાર્યદેશના દેતા હતા ત્યાં જ એ આચાર્યની શબ્દધ્વનિ સંભળાય તેમ આસન્ન મુક્તામ કર્યો પ્રદેશી રાજાએ ભવ્ય જનોને ઉપદેશ દેતા એવા કેશી ગણધરને દીઠા.

રાજાએ મનમા ચિંતવ્યું કે અરે આ મૂઢ શું ચોલતો હશે, અને અગ્રસ્થિત એવા મૂઢ મનુષ્યો શું સામ્રાજ્ય હશે અહો સ્વેચ્છા વક્તા અને શ્રોતાઓ જઈ છે, એમ મનમાં વિચારી રાજાએ ચિત્રસારથી પ્રતિ કહ્યું—

પ્રદેશી—અરે સારથી! આ જગત્થી વિચિત્ર વેપારક કોણ હશે?
અને તે શું વકે છે?

चित्र-हे महाराज श्री पार्श्वनाथ नामना त्रेयीशमा तीर्थकरना प
रपरागत शिष्यो छे अने ते देहयी जीव पृथक् रुहे छे
प्रदेशी-हे चित्र ! ते केवा प्रफारनी युक्तिओयी शरीरयी भिन्न
जीरनी अस्तित्वा कथे छे ?

चित्र-हे नरपते ! ण्णी मने मालुम नयी तेमनी पासे गमन करी
श्रवण करीए तो मालुम पडे

राजाए कहु “ चालो स्थारे तेमनी पासे, एम कही आचार्य
पासे जइ स्थाणुनी पेठे विनयरहीत नास्तक शिरोमणि बेठो

प्रदेशी-तमो कइ कइ युक्तिओयी शरीरयी भिन्न आत्मा मानो छे ?

केशी गणधर-हे राजन् ! ए प्रमाणे मझ पुछवाने इच्छा राखे छे
तो केम विनयनो भग करे छे ?

प्रदेशी-थु में असमजस कर्यु ?

केशीमूरि-दूरस्थ एवा तें अमोने देखी मनपां एवु चिंतव्यु के आ
सूडो मूर्खाओनी आगळ थु असत्य बरुछे तें मनपां बिरुद्ध
क्यों ते सत्य के असत्य ए प्रमाणे मूरिनु वचन साभळी
राजा चमत्कार पाम्यो

प्रदेशी-पराभिमायने तपोए शायी जाण्यो ?

सूरी-पाच ज्ञानपांथी पारा विषे चार ज्ञान छे तत्र प्रथम
मतिज्ञानं इन्द्रियप्रणोदनोद्भूत, । द्वितीय श्रुतज्ञान
तच्च श्रवणगृहीत पदवाक्यैरर्थावबोधरूप । तृतीय
अवधिज्ञान तच्चेन्द्रियरुज्ञानव्यतिरिक्तमात्मनैव प्र-
त्यक्षकृत रूपि द्रव्यगोचर । चतुर्थमन पर्यायज्ञान
तच्च मनुष्यलोकपतिना सज्जिजीवानां ये मन-

पर्यायान् विचित्रमनोज्वस्थाः ताश्चात्मनैव प्रत्य-
क्षीकृत्य ततोर्थापत्यातश्चितितज्ञानं । एतानि च-
त्वारि ज्ञानानि मम संति तेन परमनोविकल्पितं
अहंजानामि । यत्तु पंचमं केवलज्ञानं तत्र सर्वा-
ण्येतानि चत्वारि ज्ञानानि लीयन्ते सूर्यप्रकाशद-
न्यताराप्रकाशवत् तच्च ज्ञानं मम नास्ति ॥

मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, अने मन. पर्यायज्ञान ए चार
मने वर्ते छे. तेथी मन. पर्यवज्ञाने अन्य जनोना अभिप्रायने
हु जाणु छु.

प्रदेशी-पोताना मनमा विचार करवा लाग्यो के अहो आ महा-
पुरुष छे, ज्ञानी छे, तेमनी साथे सभाषण लाभार्थे छे एम
चिंती बेसवानी इच्छावाळा राजाए सूरिने कथु, हे स्वामिन्
तमारी आज्ञा होय तो हु बेसु. सूरिए कथु, तमारी पृथ्वी छे
जेम सुख थाय तेम करतुं.

राजा बेसी बोल्यो-देह अने जीवन्तु भिन्नत्व तमो कथो छो ते
घटतु नथी. आत्माने सुख दुःखनी अवस्थाना भेदो माटे पुण्य
पापनी कल्पना करवी अने पश्चात् पुण्य पाप भोगार्थ प्रति
परलोक गत्यागतिनी कल्पना करवी ते प्रत्यक्ष प्रमाणथी वि-
रुद्ध छे. कारण के-मारो पितामह अत्यंत पापी हतो, तेनो
मारा उपर अत्यंत स्नेह हतो, जो ते कहेवा प्रमाणे न-
ररूमा गयो होय तो तेणे अन आवी केम पापनो निषेध कर्षो
नहीं ? कारण के त्या अत्यंत दुःख मारे भोगवतु पडे माटे,
हे पुत्र तू

जगप नरकमाथी आवी मारा पिताए केम कसो नही ? माटे एवा व्यतिकरना अमाये हु एम स्वीकारु छु के जीव देहनु अच्य छे, कोइनु पण परलोकगमन नहीं.

केशी गणधर—हे राजन् ! जो कोइ पुरुष तारी राणीने भोगवे अने ते तें जाण्यु तो तु तेने कोइरु दड आपे वा नहीं ?

प्रदेशी—तेने हु घणी बिडवनाओ करी मार

केशी०—ते पुरुष जो एम कहे के मने क्षणवार मूको तो हु मारा कुदुने शिला आपी आबु के हु अकृत्य करवाथी अत्यंत दुःखी थयो हु माटे तमारे कोइए अकृत्य करबु नहीं तो तु तेनु वचन अमीकार करे ?

म०—रुदी तेनु वचन मानी छोड नहीं

केशी०—तयारे ए मयाजे तमारा पितामह पण नरकमाथी आवी शके नहीं, ए मथम मश्रोत्तर

प्रदेशी—मारा पितामह कदापि आवी चके नहीं तेथी मारी प्रतिज्ञा असत्य ठगती नथी, मारी पितामही तमारा शासननी अनुरागिणी हती ने धर्म कर्मणां सदा आसक्त हती तो ते तमारी युक्तिए देखलोकमा गइ तेनो मारा उपर अत्यंत स्नेह हतो तो तेणीए अत्रे आवीने जेम प्रतियोध कर्गो नहीं ! अरे पीत्र तु धर्म आचर, हु धर्म प्रसादथी स्वर्गमा गइ छु, अने तारा पितामहे तो पापना सचथर्या नरक गति पायी एम तेणीए केम कछु नहीं, तेने तो अहीं आयता कोइ अटकावी शकतु नहीं, तो तेना व्यतिकरना अभावे मारी प्रतिज्ञा सत्यज छे, देहथी जीव भिन्न नथी एतादृशी प्रतिज्ञा मम सत्त्वा.

केशीगणधर—ज्यारे तें स्नान करी भुगधिद्रव्यनु शरीरे विलेपन

કર્ચુ હોય અને અલકાર વસ્ત્રોથી શરીર અલકર્ચુ હોય તે વચ્ચે
ચંડાલ આવીને કહે કે સ્વામિન્ મારા વિદ્યાના ઘરમાં ક્ષણવાર
આવી વેસો. એમ કહે ત્યારે તેનું વચન તું સ્વીકારે કે નહીં ?

મદેશી-ત્યા જનુ તો દૂર રહ્યું પણ તેનો સવધ પણ હું કરું નહીં ?

કેશી-દેવતાઓ નિર્મલ પવિત્ર વૈક્રિયશરીર ધારણ કરી અત્યંત-
સુખ ભોગવે છે, મનુષ્યો સાત ધાતુથી નિર્મલ ઔદારિક શ-
રીરને ધારણ કરનારા છે, મનુષ્ય લોકનો મધ્ય પચશત
યોજન સ્તંભ ઉઠે છે, મરુવાદિ અભાવે ચતુશ્ચત્ર યોજન
દુર્ગધ પ્રસરે છે. યતઃ

ચત્તારિપંચ જોયણ સયાઈ । ગંધોય મણુય લોયસ્સ ॥

ઉઠું વચ્ચે જેણ । નહુ દેવા તેણ આવંતિ ॥ ૧ ॥

સંકંતિ દિવ્વપેમા । વિસય પસત્તા સમત્તકત્ત્વા ॥

અણહીણ મણુઅકજ્જા । નરભવમસુહં ન ઇતિ સુરા ॥ ૧ ॥

હત્યાદિ વિચારી જોતા તારી પિતામહીનું આવાગમન અસમ-
વિત છે, મનુષ્યમત્ર સવધી મોહના અભાવે અને દુર્ગધિસ્થાન-
પણાથી તેનું આવાગમન થતું નથી.

મદેશી-મારી પિતામહીનું અતાગમ હેતુ તમોજી બુદ્ધિથી સિદ્ધ કર્યું
કિંતુ મેં જીવ દેહની ઐક્યતા ધણી યુક્તિથી સાધી છે. માટે
મારો પક્ષ સત્ય છે, મેં એક જીવતા ચોરને નિહાળી કોઠીમાં
ઘાલી ઉપર ઢાકણુ ટીક્યું પુનર્ મૃત્તિકાદિ દ્રવ્યોથી ઢિંપી.
કેટલાક દિન પશ્ચાત્ તે ઉઘાડી મૃત ચોર દેખ્યો, કિંતુ તેના
જીવને નિસ્સરવાનો નિર્ગમન માર્ગ કોઈજ દેખ્યો નહીં, ત્યારે
મેં જાણી ચૈતન્ય શક્તિ આ દેહમાં લગ્ય પામી અને જો

વિલય ના પામી હોય તો જીવ અન્યત્ર જાત, તો તેનો નીક-
ઢવાનો માર્ગ પણ થયેલો જણાત, તેના જીવને નીકઢવાના
માર્ગના અભાવે મારી પ્રતિજ્ઞા સત્ય છે

કેશી-હે રાજન્ કશ્ચિત્ દુદુભિવાદકઃ ભૂમીગૃહ (ભોંયરા) માં પ્રવેશે
અને પથ્યાત્ ભોંયરાનુ મુલ્ક વધ કરે, જરા પણ છિદ્ર રહેવા દે
નહી, ત્યાં દુદુભિ વગાડે તો તેનો શબ્દ બાહિરના લોકો
સાંભળે કે નહીં ?

પ્રદેશી-બાહિરના લોકોથી શબ્દ સંભળાય.

કેશી-જ દુદુભિના શબ્દને નિસ્સરવાનો કયાપ માર્ગ જણાય છે ?

પ્રદેશી-કોઈ સ્થાને જણાતો નથી.

કેશી-શ્રોત્રથી ગ્રહણ થાય એવા શબ્દ પુદ્ગલોને નિઃસરવાનો
માર્ગ જણાતો નથી તો આકાશની ઇવ અરૂપી આત્માનુ નિર્ગ-
મનદ્વાર કયરીત્યા પામી શકાય ? ગમે ત્યાં થઈ આત્મા અરૂપી
માટે નીકઢી શકે છે તે સ્પષ્ટદૃષ્ટિથી અવલોકાય નહીં, હિતિ
તતીય પ્રશ્નોત્તર

પ્રદેશી-હે ભગવન્ ! આપની બુદ્ધિની યુક્તિથી જ વાત સાધી પણ
નિશ્ચયસા ય થતી નથી ચોરના કલેવરમા કુમીયો ઉત્પન્ન
થયા તે જીવો અછિદ્રવાળી કુર્મીના કયા દ્વારથી પ્રવેશ્યા ?
ચોરને કઈ છિદ્ર નહોતા તેથી પ્રતિજ્ઞા કરુ છું કે વિકારવાલુ
ચોરનુ શરીર તટ્ટપતાને પામ્યુ માટે મારી પ્રતિજ્ઞા સત્યજ છે

કેશી-હે રાજન્ મૃશ્વન્દિતસાયોગોલકમા ચન્દિ પ્રવેશ છે કે નહીં ?

પ્રદેશી-અયોગોલકમા ચન્દિ પ્રવેશે છે

કેશી-ત્યાં છિદ્રના અભાવે અયોગોલકમાં ચન્દિ પ્રવેશની ઉપલબ્ધિ
છે તદ્વત્ જીવ પણ દ્વાર વિના પેસતો હતો કેમ અથ્થદેયક

થાય ? ફિતુ દ્વાર વિના પળ અરૂરી આત્માનો પ્રવેશ થાય છે
 એમ સદહવુ જોડે. (ઇતિ ચતુર્થ પ્રશ્નોત્તર).

પ્રદેશી-હે ભગવન્ તમારી યુક્તે પ્રમાણે તો સમલક્ષણયુક્ત સર્વ
 જીવો છે તે ઘટતુ નથી લક્ષણની સામ્યતાએ સર્વમાં સરલુ
 ઘલ હોયુ જોડે ? તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ વિરુદ્ધ છે જે કારણ માટે
 બાલકે છોડેલો વાળ નજીક પડે છે, અને તરુને છોડેલો
 વાળ દૂર પડે છે. એ સર્વ જીવ દેહની એક્યતાએ ઘટે છે, લઘુ
 શરીરે લઘુબલ, મોટા શરીરે રલ પળ મહત્ માટે સર્વ જીવો-
 મા લક્ષણ સામ્યતાએ સમરલત્વ અયુક્ત છે માટે મારી પ્રતિજ્ઞા
 સત્યા સમજવી.

કેશી-કોઈ બલવાન્ તરુણ પુરુષ પ્રત્યે ચઢાવી વાળ ફેંકે તે
 જ્યાં સુધી ભૂમિ ઉલ્લેખે તે જ ધનુષ્ય ચઢાવી ચાલક વાળ
 ફેંકે તે યુવાન પુરુષે ફેંકેલા વાળે જેટલી ભૂમિ ઉલ્લેખન કરી
 છે તેટલી ભૂમિ આ ઉલ્લેખન કરે કે નહીં ?

પ્રદેશી-તે વાળ આસન્ન ભૂમીમા પડે પળ પૂર્વોક્ત પુરુષે ફેંકેલુ
 વાળ તેના જેટલી ભૂમી અવગાહી શકે નહીં ?

કેશી-ખલા તેમા શો હેતુ ?

પ્રદેશી-સાધન વૈકલ્ય તેમા હેતુ છે

કેશી-ચાલતુ શરીર નિર્મલ સાધન છે ધાતુઓના અપુષ્ટપણાથી,
 પૃષ્ઠ શરીર સરલ સાધન છે તે માટે સર્વ જીવોમા લક્ષણની
 સામ્યતા અગીકાર કર. (ઇતિ પચમ પ્રશ્નોત્તર).

પ્રદેશી-તમોએ જીવોમાં સમલક્ષણપણુ કહ્યુ તે અસત્ છે, કારણ
 જાન અને ચાલકની શક્તિની (પરાક્રમ) મિશ્રતા છે.
 જીવની શક્તિ અલ્પ છે, યુવાનની વિશેષ છે,

સરસો હોય તો પરાક્રમ પણ એક સરસુ દોષ જોડે, પરાક્રમમાં ભિન્નતા છે માટે સમન્વયયુક્ત જીવો કહેવાય નહીં અને તે વિરોધ પ્રાપ્ત થતા શરીરથી જીવ ભિન્ન સિદ્ધ થતો નથી

કેશીદુમાર—એક પૃથ્વ અને મોટું પક્ષી હોય તે જેટલા ભારનું સ્વહન કરે તેટલો ભાર ધુર્જત નાના પગથી ઉપડાતો નથી ત્યાં શરીર શક્તિરૂપ સાધનનો અભાવ હેતુ છે મોટા પગથી શરીરશક્તિ વિશેષ, નાના પક્ષીમાં શરીરશક્તિ અલ્પ તેથી તેના જેટલા ભાર ઉપાડી શકતો નથી કિંતુ જીવો તો સર્વ સમન્વયયુક્ત છે, માટે સમન્વય જીવોનું છે એમ હે રાજનું તુ જાણ.

પ્રદેશી—હે ભગવન્ મેં જીવતા ચોરને તુલામાં જોરણો, પશ્ચાત્ ગળે પાશથી મારી નાખ્યો, મરેલાને પશ્ચાત્ તુલામાં આરોહી જોરણો તો પણ પ્રથમ જેટલા ભારનો હતો તેટલો જ રણો, ટક પ્રમાણ પણ હીન થયો નહીં, તેથી મેં વિચાર્યું કે જો દેહથી જીવ ભિન્ન હોય તો જીવનો અપગમ થતા મૃતક ચોર શરીર કરી હીન થતું જોડે પણ થયું નહીં, તેથી સિદ્ધ ઈર્ષ્ય કે—જીવ દેહની ઇન્દ્રિયતા છે

કેશી—ચામડાની ધમણમાં વાયુ પુરીને જોતેલી, અને પશ્ચાત્ વાયુ ફાટી નાસી જોતેલી, વાયુ પુરીને જોતેલી ધમણ કરતાં વાયુ ફાટી નાસી જોતેલી ધમણમાં વાહુ ભારની ન્યૂનતા થાય છે ?

પ્રદેશી—હે ભગવન્ ના ભાગમાં કદ ન્યૂનતા થતી નથી

કેશી—જો ત્યાં ભાર વધતો નથી તેમ ઘટતો નથી તો અમૂર્ત આત્માનો દેહમાં શો ભાર હોય ? કે જેથી જીવ નીકળ્યા પશ્ચાત્

चोरनु शरीर भारमां घटे ? वायुरूपी छे, शरीरी छे, आत्मा अरूपी, अशरीरी छे, अन्यत्र गतिमा गमनकर्ता आत्मा सूक्ष्म शरीरी जाणवो. (इति पष्ठं प्रश्नोत्तर).

प्रदेशी-एक चोरने में ककडे ककडा करीने जोयो, त्वचादि सप्त धातुओनु निरीक्षण कर्हु मल मूत्र पण अवलोक्यु पण क्याय जीव देखायो नहीं, माटे जीव देहनी ऐस्यता सिद्ध ठरी.

केशी-हे राजन् वनोपजीवि जनवत् तु मूढ छे

प्रदेशी-कोण ते वनोपजीवि. दृष्टान्त.

केशी-जे काष्ठ छेदन विक्रययी स्वआजीविका निर्वहे छे, ते वनो-पजीवि पुरुषो कुडाडी करवतादि उपकरणो लेइ तथा पका-ववाना अन्न लेइ वनमा गया, त्या तेओए एक पुरुषने कहु के अमो काष्ठार्थे आगळ जइथु, तु आ मूकुं अरणिनु काष्ठ अने आरुडानु काष्ठ नेमायी अग्नि उत्पन्न करी रसोइ पका-वजे, एम कही ते वनमा गया, पेलो पुरुष केटलोरु वखत निद्राग्नीन थड पश्चात् अरणीना काष्ठना खडोखड करी अग्नि जोयो पण देखायो नहीं, तेम आरुडाना लाकडाना खडो-खड करी जोयु पण अग्नि दीठो नहीं, तेथी मिलखो ययो, चरम प्रहरे ते पुरुषो आव्या, अने आने कहेवा लाग्या के-रसोइ तइयार थड छे ? तयारे मूढ पुरुषे कहु के अग्नि विना शी रीते रसोइ करु ? तयारे तेओए कहु आ अरणि अने आरुडाना लाकडामा अने अग्नि छे तेम कहु हतुं. तेनु केम ? तयारे तेन कहु के-वने जातिना काष्ठना खडोखड करी जोयु पण अग्नि दीठो नहीं, तयारे तेओए जाण्यु के, आ महा मूर्ख छे, १५ अरणिकुना काष्ठने नीचे मूकी, उपर कडाना काष्ठयी मथन करी अग्नि ७५

કરી તે વહે રસોડ પકાવી સર્વેપ સ્વાધુ, પશ્ચાત્ સર્વે પોતાને
ઘેર ગયા, આ દૃષ્ટાંતની પેઠે હે રાજન્ ! તુ પણ મૂર્ખ છે.

પ્રદેશી-તમો નિપુણ, વહુવિદ્ છો તો સમા સમક્ષ તુ મૂર્ખ છે
એમ કેમ મને કહ્યું ? એ કહેવું તમને અનુચિત છે

કેશી-મનુષ્ય લોકમાં હે રાજન્ કેટલી સભાઓ છે ?

પ્રદેશી-રાજસભા, ગાથાપતિ સભા, બ્રાહ્મણ સભા, અને ચોથી
ઋપિસભા જાણવી

કેશી-તે સભાઓમાં અપરાધ કરે તેને દડ ઘો આપવો ?

પ્રદેશી-રાજસભા, ગાથાપતિ સભા, અને બ્રાહ્મણ સભામાં અપ-
રાધ કરનારને અનુક્રમે મોટી લઘુ શિક્ષા કરવામાં આવે છે
અને ઋપિસભામાં અપરાધ કરનારને વાળીવેડે સર્જના કરાય છે.

કેશી-હે રાજન્ ! તુ જાણતો છતો મને કેમ ઉપાલમ આપે છે
કારણ કે તુ કુચુક્તિવેડે વારંવાર મારી પ્રતિજ્ઞા સત્ય છે એમ
કહી વક્ત્રપણુ ધારણ કરે છે માટે તુ અપરાધી અમારો કરેલો
દડ યુક્ત છે (શ્રી સપ્તમ પ્રશ્નોત્તર)

“ દૃષ્ટની શાસ્ત્રાઓ કપવા લાગી તે દેહીને દૂર કહે છે

કેશી-આ ધૂસના પાટાં ઢાઢીઓ કોણ હલાવતુ હશે ?

પ્રદેશી-વાયુ હલાવે ડે, ત્યાં ઘો સદેહ છે ?

કેશી-હે રાજન્ તુ વાયુ દેખે છે ?

પ્રદેશી-ના કિંતુ વાયુ સ્પર્શ વહે પ્રત્યક્ષ દેશાય છે પણ ચક્ષુથી
દેશાતો નથી

કેશી-વાયુ જેમ ત્વાય પ્રત્યક્ષ ડે, તેમ જ્ઞાન ગુણવાન્ જીવ માનસ
પ્રત્યક્ષ છે, એમ નિશ્ચય જાણ.

મદેશી-કુયુઓમા અને હસ્તિમા શી રીતે સમપરિણામી જીવ હોય? શી રીતે તે સાચુ માનવુ, લઘુ સ્થાનમા લઘુ વસ્તુનુ અવસ્થાન યુક્ત છે, મોટી વસ્તુનું મોટા સ્થાનમા અવસ્થાન યુક્ત છે

કેશી-હે આયુષ્યન્-પ્રદીપ પ્રભાનો દૃષ્ટાત અત્ર જળ, દીપક મોટી શાલ્લામા મૂક્યો ડાઘા તેટલી સર્વ શાલ્લાને તેનો પ્રકાશ વ્યાપીને રહે છે, તેમ-કુભમાં મૂક્યો છતાં તે કુભનો જ ડાઘોત કરે છે, તેમ આત્મા જેવડા શરીરને અવગાહી રહ્યો હોય છે તેટલા શરીરનેજ ચેતના ગુણવડે ડાઘોતન કરે છે ત્યાં જરા પણ ^{સંક્રમ} શસય નથી. ઇતિ.

મદેશી-હે ભગવન્ આપે અનાદિ કાલથી લાગેલી ઈર્ષા મિધ્યા-દેવ મારી આજ ટાઢી આપના સદ્જ્ઞાનરૂપ સૂર્યથી મિધ્યાત્વ અંધકાર દૂર ટલ્લ્યુ. હે ભગવન્ મારો હૃદયાર કરનાર આપ છો, ઇત્યાદિ સ્તુતિ કરી ત્રન ગ્રહી પોતાના ઘેર ગયો વીજા દિવસે અત્યંત આઢગર સહીત ભાવ અભયદાનરૂપ સમાક્રિત ડાઘા ગુરુને વદન કર્યું, વિશેષ અધિકાર રાયપસેળી સુત્રમા છે. શ્રી મહાવીર પ્રમુદ શ્રેણિકરાજાને ભાવ અભયદાન અર્પ્યું, શ્રી નેમિનાથપ્રમુદ શ્રી કૃષ્ણમહારાજને ભાવ અભયદાન અર્પ્યું, તેના જેવો અન્ય કોઈ જગત્મા ઉપકાર નથી, માટે સદ્ગુરુ ભાવ કલ્પદ્રુષ્ટ દૃષ્ટાંતને સાર્થક છે, સુરનરની ઉપમાથી દાન-ગુણ સર્વમા શ્રેષ્ઠ છે, અને તેથી ધર્મોત્પત્તિ છે, એમ જ ગાઢ્યુ, ગુરુશ્રીરૂપ જગત્મ તીર્થની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, ગ્રામાનુગ્રામ વિ-ચરતા સદ્ગુરુની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, સ્થાવર તીર્થ પગ ભૂત તીર્થકરાદિનુ સ્મરણ કરાવે છે, સ્થાવર તીર્થ ઉપર જેવી ભાવ ભક્તિ શ્રદ્ધા હોય છે તાઢી શ્રદ્ધા ભાવ ભક્તિ જો સદ્ગુરુ

ઉપર થાય તો આત્મા શિષ્ય પરમાત્મપદ પામે, भाव तीर्थ
 પોતાનો આત્મા સમજશે, अनत गुग तेमा भयाँ છે, જો તેની
 યાત્રા થોડું મુમુક્ષુ ધારે તો અવશ્ય મુક્તિ પદ પામે આત્મારૂપ
 પ્રભુના દર્શનાર્થે જતા પ્રથમ ચતુર્દશ પગથીયારૂપ ચૌદ ગુણ
 સ્થાનક ઉલ્લખતાં સપ્ત શ્રેણિરૂપ દોરી જાણી આગળ ચઢતાં
 ઘાતમા ગુણગણે ચારઘાતીયો કર્મના સસળથી આત્માના અ
 સરૂપાતમદેશરૂપ મહેલમા જવાય છે, અને તેમા ઝિરાંજિત
 પરમાત્માના સાક્ષાત્ કૈવલ્યચમુથી દર્શન થાય છે, પશ્ચાત્
 આત્મા પરમાત્મવશુનો દર્શન કરે છે, સ્યારે અઔકિક સ્વરૂ
 પવાળો બને છે, અને સ્થાને સ્થાને રહે છે પશ્ચાત્ અધ્યાત્મિક
 કર્મ સંપળથી પરમાત્મસ્વરૂપ ધની સ્વયમેવ પ્રકાશે છે
 યાવત્ ભાવતીર્થની યાત્રા થઈ નથી તાવત્ સાંસારિક
 ભ્રમણપવનમૂલભૂતરાગદેવની શ્રેણિ છેડાની નથી માટે
 તેની પ્રાપ્તિના હેતુ સ્વાવરતીર્થ અને જગમતીર્થ છે જગમતી-
 ર્થની સેવા ભક્તિ શ્રદ્ધા, નમન, સ્તુત્યાદિશ્રાભાવતીર્થ દર્શન
 થાય છે, યજ્ઞ પોતાનો આકાર જેવો હોય તેવો આદર્શમા
 જોવાથી માટે છે તથા જગમતીર્થ સ્વરૂપગુરુપ્રહારાગ્રના
 આલેખનથી યાદક આત્માનુ સ્વરૂપ હોય તાદૃક દેખાય છે.
 આત્માનો પ્રકાશ સૂર્ય તથા ચંદ્રથી ઘટો નથી, કિંતુ સ્વીય
 આત્માનો પ્રકાશ સદ્ગુરુદ્વારા થાય છે, પરપુદ્ગલસંગી આ
 ત્મા પરમાર્થી થઈ ભવભ્રમણામાં મૂલ્યો, મોહ માયામાં કલ્યો,
 આત્માની અનંત રુદ્ધિ દૂલ્યો, પગ ગુહની યાત્રા કરતાં પો-
 તાનુ સ્વરૂપ સમજાયુ, માટે ગુરુ સમાન અર્થ તીર્થ સ્વાત્મ
 નિર્મલકારક નથી, ગુરુ તજ પરમ જગમતીર્થ છે, ગુરુની
 સેવા તેજ ગંગા નદી જાળવી, ગુરુની કૃપાઽદિ તેજ મારી

શુભ ગતિ છે, એ પ્રમાણે ગુરુ મહારાજ તીર્થરૂપ જાણવા, તીર્થ
 બે પ્રકારનાં છે ૧ લૌકિક તીર્થ, ૨ લોકોત્તર તીર્થ વહી
 લોકોત્તર તીર્થ દ્વિધા છે, વહી તીર્થ બે ભેદે છે, સ્વતીર્થ
 અને પરતીર્થ, વહી તીર્થ બે પ્રકારનું છે, દ્રવ્યતીર્થ અને
 ભાવતીર્થ. વહી શુદ્ધ અને અશુદ્ધ, એ બે પ્રકારે તીર્થ છે.
 સ્થાવરતીર્થ કરતાં પણ સદ્ગુરુ વિષે અધિક શ્રદ્ધા ભક્તિભાવ
 જાગશે, ત્યારે નહીં સમજવું, કે આત્માનું કલ્યાણ થશે, ધર્મ-
 પ્રદ ધર્મગુરુની સ્તુતિ પોતાના આત્માને નિર્મલ કરે છે, ગુરુનો
 રાગ, ભવભ્રમણ ત્યાગ કરાવે છે, ગુરુને તીર્થની ઉપમા આ-
 પવાનો હેતુ એ છે કે ગુરુરાજ સસાર મમુદ્રમાથી મુક્તિ જીવે
 તારે છે, એવા ધર્મ ગુરુરાજનું શરણ મન વચન અને કાયાવંદ
 થાઓ, ગુરુરાજને સત્ય દેવની ઉપમા આપવામા આવે છે,
 ગુરુ રૂપ દેવ તો પુણ્ય અને પાપકૃત્ય સ્વરૂપને અવબોધે છે, અને
 મન્યાત્માઓ ઉપર ગુરુ દેવ સદા કાલ કૃપાદ્રષ્ટિ ફેંકે છે,
 અજ્ઞાનરૂપ અધકાર કોડનાથી નાશ પામે નહીં તેવા મિથ્યાત્વ
 અધંકારનો નાશ ગુરુમહારાજ ઉપદેશદ્વારા કરે છે, ગુરુ તેજ
 દેવ છે, શ્રી ગૌતમ સ્વામીના મનમા વિશાનો અહંકાર હતો
 અને આત્મા છે કે નહીં તેની શકા હતી, તેમનું પગ શ્રી મદ્દા-
 વીર ગુરુએ શકા ટાલી ચારિત્ર અર્પી દિત કર્યું, દેવતાઓ
 પણ પદમહાત્રત ધારી યાનનિદ્ર મહામુનિ ગુરુને નમસ્કાર
 કરી સ્તબ્ધ છે, માટે ગુરુ તેજ સાવેશનઃ દેવ જાણવા, આત્મા-
 ની સિદ્ધિ ગુરુથી થાય છે સર્વ શાશ્વત મુક્તિરૂપ માગલ્યમદ
 ગુરુરાજ છે, માટે આત્મા સ્તુતિરૂપ ગુરુનું મંગલ કર્યું, આત્મા
 પોતાને સ્વયમેવ જાણે છે તે દર્શાવે છે.

“ દુહા. ”

તેને તેહિજ ઓઝાવે, અવર મ જ્ઞાતા કોય,
જ્ઞાતા તેહિજ આતમા, નિત્યપણે જગ જોય. ૨

માર્વાર્થ—આત્મા પોતે પોતાને ઓઝાવે છે, આત્મા વિના અન્ય કોઈ આત્માનો જ્ઞાતા નથી, સર્વ વર્ગાર્થ જ્ઞાનવડે જે જ્ઞાતા છે, તે આત્મા જાણવો, આત્માનું સ્વરૂપ અન્યથા થતું નથી, એમ અજ્ઞાત આશ્ચર્ય છે જગત્ અસ્થિતસર્વ પદાર્થો જ્ઞાનથી જણાય છે, અને સ્વકીય શુદ્ધ સ્વરૂપ પણ જ્ઞાનથી જગાય છે, સ્વ પરને જ્ઞાનમાં વિષયભૂત કરનાર તેજ આત્મા છે, આત્માથી ભિન્ન જડ વસ્તુમાં જ્ઞાન ગુણ નથી, જ્ઞાન ગુણ શક્તિ અઢીકરૂ છે, નિગોઢીયા જીવોને પણ આત્માના આઠ રચક પ્રદેશ નિર્મલા છે, જ્ઞાન ત્યાં ચેતન અને ચેતન ત્યાં જ્ઞાન સદા રહ્યું છે, નિષિચ્છના યોગે આત્મા પોતાને સ્વયમેવ અનાયાસે જ્ઞાનથી નિહાળે છે, કોઈ મિંદનું વચ્ચું નાનું ધાવણ કોઈ ખરવાડ પકડી લાવ્યો પેલું મિંદનું વચ્ચું ચક્રાના ઢોળા ભેગું રમવા કરવા લાગ્યું, અને મનમાં સમજે છે કે હું પણ ચક્રાના જેવું છું, મારી જાતિ અને ચક્રાની જાતિ જુની નથી, એમ સમજતું હતું, પ્રતિદિન તે સિંહચાલ મોડું થવા લાગ્યું, એક દિવસ ચક્રા સહિત વાઢામાં તે વચ્ચું વેતું હતું ત્યારે એક સિંહ આવ્યો, પેલું સિંહનું વચ્ચું મનમાં વિચારવા લાગ્યું કે—મહો આ સામું માળી દેખાય છે તે ચિચિર છે, તેનું શરીર અને મારું શરીર મળતું આવે છે હું જે ઢોળામાં રહું છું તેના શરીરના લક્ષણ અને મારા શરીરના લક્ષણ ભિન્ન ભિન્ન છે, આ સામું જે માળી દેખાય છે તેના સરવો હું છું, એમ જ્ઞાન થતાં એકદમ વાઢામાંથી વહાર નીકળી ગયો અને સિંહ સમુદાયમાં મળ્યો, તેમ આત્મા પોતાનું

સ્વરૂપ સ્વપમેવ આલવન યોગે પામી પરમાત્મસ્વરૂપમય બને છે કહ્યું છે કે—

અજ કુલ ગતિ કેસરી લહેરે, નિજ પદ સિંહ નિહાલ;
તિમ પ્રભુમક્તે ભવિ લહેરે, આતમશક્તિ સમાલ.અજિત.

પરમાત્મ સ્વરૂપ ઓઢાણી તેનું ધ્યાન કરતા પોતાનો આત્મા પણ પરમાત્મ રૂપ માસે છે, પરમાત્મા અને મારામા ભેદભાવ નથી, મલીન સુવર્ગ સમાન સસારી મઠગાત્માઓની સ્થિતિ છે, અને શુદ્ધ કવન સમાન સિદ્ધાત્માની દશા છે, મલીનતાનો અપગમ ધ્યાન-યોગે થતા પરમાત્મરૂપ બની ત્રિધ્રુવન પદાર્થ શુભ પર્યાય જ્ઞાતા બને છે, જ્ઞાતૃત્વશક્તિ આત્મામા રહી છે, જડમા જ્ઞાતૃત્વશક્તિ નથી, જડ પદાર્થ જ્ઞેય છે, જેટલા જ્ઞેય પદાર્થ તેટલું જ્ઞાન સમતત્ત્વ, જ્ઞેય પદાર્થ અનંત છે, તેથી જ્ઞાન પણ અનંત કહેવાય છે, અને તે પ્રમાણે અનુભવમા આવે છે, જ્ઞાતૃશક્તિનો આધાર ચેતન (આત્મા) છે, આત્માનો કદી નાશ થતો નથી, માટે નિત્ય છે, યદ્યપિ અવિગ્રાતા યોગે અનેક શરીરો ધારણ કરે છે તો પણ પોતાના સ્વરૂપને ત્યજતો નથી, અજ્ઞાની જીવ એમ જો કહેવા લાગે કે આત્મા નથી પણ તેના વચનથીજ સિદ્ધ થાય છે કે આત્માની અસ્તિતા છે તો તે જીવ નાસ્તિ એમ કહે છે, અવિગ્રાનો નાશ થતા અવડ્ય યયાત-ધ્ય સદેજે આત્મતત્ત્વ માસે છે, આત્મા અનંત સુખનો ધર્મી છે, સુખ દુઃખની ચેટા આત્માની મેરણાઈ થાય છે, ઇષ્ટાનિષ્ટ જ્ઞાતા આત્મા છે, જો એ આત્મતત્ત્વ સમ્યક્ રીત્યા ઓઢાણાય અને તેનું જ્ઞાન થાય તો સમાની પેઠે સર્વ જગત્ દેખાય, આત્મામા જે ચિત્તવૃત્તિ રાહી ચિંતવન કરે છે તે પુરુષો આત્માને સદેજે ઓઢાણે છે અને સુખ મોક્ષા બને છે,

“ દુહા. ”

સમાય તુ તારા વિપે, તારુ તાહરી પાસ,
મારુ મારુ મ્યાં કરે, ધરતો પરની આશ. ૩

હે આત્મા તુ તારા સ્વરૂપમાં સમાય છે, તારી ગતિ સર્વના કરતા ન્યારી અને અનત આનન્દ આપનારી છે, તુ કોઈ અન્ય પદાર્થમાં રહેતો નથી, પ્રજ્ઞાશયી તમ' સમૂહ યથા સર્વથા ન્યારુ છે, તેમ અનત શક્તિધારક ચેતનથી સાંસારિક સ્વરૂપ સર્વથા ન્યારુ છે. અગ્ની પરિણતિયોગે પરવસ્તુને પોતાની માની મમતાના પાસમાં પડે છે પણ સદ્જ્ઞાનની આત્મા વિવેકથી તુ વિચાર કે-સ્વમાર્માં ભાસેદુ જગત્ત જેમ મિ. પા છે, તેમ રાઘવસ્તુ પણ તારી નથી, ચેતન તારી ઋદ્ધિ તારાથી જરા માત્ર ભિન્ન નથી, જેમ મૃગથી કસ્તુરી ભિન્ન નથી તેની દુટીમાત્ર રહેલી છે, તેમ આત્માની ઋદ્ધિ પોતાનામાં ભરી છે, પરમામૃત આત્મામાં છે, આચાર્યપણુ પણ આત્મામાં છે, તેમ ઉપાધ્યાય, સાધુપણુ પણ આત્મામાં છે, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ વીર્ય આદિ ગુણો પણ આત્મામાં રહ્યા છે, અનત સુખ પણ આત્મામાં છે, તો ગઢિરાત્મભાવે હે ચેતન પરની આશાથી મૂઢ રની માર માર એમ શું ચિંતે છે ? પરવસ્તુ તારી કદી ચલાની નથી. એમ નિશ્ચય જાણ, તારી ઋદ્ધિ તારાથી ન્યારી નથી, સ્વોજે સો પાવે આ કહેવત આત્મામાં યોજી, અનાદિ કાલથી ચેતન મિથ્યાત્વભોગે સ્વસ્વરૂપના અનુપયોગે પરવસ્તુને પોતાની માની જન્મ જરા મરણ ઉપાધિ પામી, કિંતુ હવે નિર્ણયપૂર્વક જાણવામાં આવ્યું કે-પરવસ્તુ અચેતન જડ વિશિષ્ટ છે, હુ એનો નથી, એ મારુ નથી, હુ મારા સ્વરૂપે સમાયો છું, હુ જે જે વસ્તુઓ ચક્ષુથી દેઉ છું, ઘ્રાણે સુષુ છું, જિહ્વાએ સ્વાદુ છું, તે તે વસ્તુઓમાં

હું નથી મારાથી સર્વ પદાર્થ જણાય છે, તો પણ તે પદાર્થોમા હું નથી. સર્વ પદાર્થો પ્રકાશ્ય છે, અને હું પ્રકાશક છું, મારી જે વસ્તુ નથી તેની મમતા હું કેમ રાખું ? પુદ્ગલની જેઠ આ જીવે વહિરા-ત્મભાવે વા ક્રુધાવેદનીના ઉદયે મક્ષણ કરી પણ તે પુદ્ગલ અતે મારું નથી, એમ નિશ્ચય કરી સ્વસ્વભાવે સ્થિર રહેવું એવ હિતાકાંક્ષા.

“ દુઠા ”

દેહી આત્મસ્વરૂપને, જાણ્યો પુદ્ગલ खेल,
ન્યારો તેથી આત્મા, ચિદાનંદ ગુણેલ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ-પરોપકૃતિમાન્ શ્રી સદ્ગુરુદ્વારા ધ્યાનની એકાગ્રતાએ આત્મસ્વરૂપ ભાસ્યું ત્યારે આ સામાનિક પ્રપંચ સર્વ પુદ્ગલ खेल જાણ્યો, તે खेलથી આત્મા ન્યારો છે અહો શુ આશ્ચર્ય, સર્વ સા-સારિક પદાર્થો નાશવત છે અને આત્મા અવિનાશી છે, આનંદ, અને જ્ઞાનનો ધારક આત્મા છે, આત્મસ્વરૂપ વતારે છે.

પદ

ચેતે તો ચેતાવું તનેરે, પામર પ્રાણી-એ રાગ.

આત્મ રૂપ દેસું આજેરે સકલ સુખ,

અચલ અલ્પ યોગી, અમોગી અશોગી મોગી,

સ્વભાવે તે નહીં રોગીરે-સકલ મુ. આત. ૧

દેહમાંહીં વસનારો, દેહાતીત મન ધારો,

રૂપ રાગ થકી ન્યારો રે-સકલ. આત. ૨

જાણે સુખ દુઃખ સહુ, ચેતન છે જગ પહુ,

વ્યાપી ઘટ ઘટ વહુરે-સકલ. આત. ૩

નામ ઠામ જેને નહીં, નહીં જાતિ માતિ કહી,

પોતાનામાં વ્યાપી રહી રે-સકલ. આત. ૪

નિરજન નિરાકાર, જ્ઞાનદ્રષ્ટિ આરપાર,

બુદ્ધિસાગર સુખકાર રે-સકલં

આત૦ ૫

પરિપૂર્ણસુખરૂપ આત્માનું સ્વરૂપ-નિવિહાર અલ્પ છે, આત્મતત્ત્વમાપકુ જીવોને કોઈની સૃષ્ટિ રહેતી નથી. કોઈ નિંદા કરે वा સ્તુતિ કરે તોપણ હર્ષ શોક રહિત આત્મજ્ઞાની વિચરે છે, રાગ દ્વેષની પરિણતિ મદ પડે છે, સમયે સમયે આત્મિક મુક્તિ સતતિ બુદ્ધિ પામે છે, તૃષ્ણાનું મૂલ છેદાય છે, પરસ્વભાવ પ્રવૃત્તિ સ્વયમેવ વિરમે છે, અને આત્મસ્વભાવપ્રવૃત્તિદ્વારા નિવૃત્તિ સુખોદ્ભવ થાય છે, દેહમાં વસતા દેહાતીત અવસ્થાનો ભોગી આત્મા બને છે, કારુ-ત્રિષ્ટા સમ પૌર્ણાલિક ત્રિપય સુખ લામે છે, પરનિશ્ચિત આત્મજ્ઞા-નીને ગમતી નથી, આત્મસ્વરૂપના ધ્યાની પુરુષને જે સુખ ધાય છે તે અવાચ્ય છે, આનંદનો સમુદ્રજ જાણે હોયની એવો અધ્યાત્મ જ્ઞાનીનો આત્મા બને છે, આત્મજ્ઞાનીની દશા માત્ર યથા વિના આત્મિક સુખનો અનુભવ પમાતો નથી, આત્મા પરમ પૂજ્ય છે અ-ત્તરાત્મયોગી થઈ પરમાત્મપન્થમ ધ્યાનથી યતા અનંદ સુખ ભોગી આત્મા સ્વયમેવ સ્વસ્વરૂપી થઈ રહે છે

“ દુઃખ ”

ધ્યાનથી દ્રષ્ટિ ફેંકુ જ્યાં, ત્યા સહુ સ્વરૂપે સ્થિર,

શત્રુ મિત્ર સ્વપ્ન ભયું, ગઈ અનાદિકુ-પીર ॥૫॥

ભાવાર્થ-મન, વચન, કાયાની એકાગ્ર આત્મ સ્વરૂપે યતાં જગત્ વિચિત્ર દેશ્વાયુ, પ્રથમ ધ્યાનની પૂર્વે સર્વ જગત્ હાસ્તિના ક-ર્ણની પેઠે ચચલ હ્રમત્ત લાગતુ હતુ, તે હવે ધ્યાનની એકાગ્રતાએ સ્વસ્વરૂપે સ્થિર યતા સર્વ જગત્ પોતાના સ્વરૂપે સ્થિર દેશ્વાયુ, મારુ મન ચચલ તો સર્વ વસ્તુ ચચલ અને મારુ મન સ્થિર તો સર્વ

વસ્તુ સ્થિર એમ દેખાયું તેથી સાર લીધો કે-મન જો આત્મામાં રમે તો મોક્ષ અને મન. પરમાવધિ રમે તો ભવભ્રમણતા, એનો નિશ્ચય થયો, આત્મજ્ઞાન વિશેષ થતા સ્થિરતા સર્વત્ર માંસે છે, કહ્યું છે કે-

માસે આતમ જ્ઞાન ધુરિ, જગ ઉન્મત્ત સમાન,
આગે દૃઢ અભ્યાસસે, પથર તૂળ અનુમાન ॥૫॥

સારમાં સાર ગ્રાહ્ય, આરાધ્ય આત્મા છે, ધ્યાનથી આત્મામાં રમતા શત્રુ મિત્ર સ્વમ્મની પેટે માંસે છે, અર્થાત્ શત્રુ મિત્ર આત્મ જ્ઞાનીનો કોડ નથી. અનાદિ કાલની લાગેલી કુટેવ તો નાશી ગઈ અને શુદ્ધ ચેતના મગદ થઈ, મિથ્યાત્વપણું દબ્યું, આત્માનું શુદ્ધ સ્વ-રૂપ મગદ થતા સહજાનંદ મગદે છે, આત્મજ્ઞાનીઓ એવી દશામાં રમે છે, તેમને પુન પુન નમસ્કાર થાઓ.

“ હુહા ”

અહં બુદ્ધિ પરમાં ધરી, પરમાંહી વધાઉં;

અહં બુદ્ધિ જો આત્મમાં, તો હુ ક્યાં રંગાઉં. ॥૬॥

પરવસ્તુમાં અહવણાની બુદ્ધિ ધારણ કરી કર્મરૂપ પરવસ્તુમાં ઘંઘાડ હુ, પણ જો આત્મામાં અહવણાની બુદ્ધિ થઈ પડેલે આત્મા પોતે હુછું અન્યમાં હુ નથી, આવી બુદ્ધિ થતા હુ આત્મા કોઈથી કયાય રંગાતો નથી. અર્થાત્ કર્મ કરી લેપાતો નથી, જે મહાત્માઓ આત્મામાં જ વૃત્તિ રાખે છે તે આત્માની ઋદ્ધિ પામે છે, પરમા ચિત્તવૃત્તિ રાખવાથી અમુક દુષ્ટ અમુક રૂપદ અમુક વૈરી રિત્યાદિ બુદ્ધિ થાય છે પણ પોતાના આત્માની સત્તાનુચિતવન કર્યાથી સ્વરૂપ માંસ થાય છે,

“ હુદા. ”

કાલ અનાદિ પરિણમ્યો, આતમ જડને સગ,
અશુદ્ધ પરિણામે કરી, કરતો નાટારંગ. ॥૭॥

પોતાનો અજ્ઞાનથી, પામ્યો દુઃખ અનત,
સ્વપદજ્ઞાનાપ્તિ ગ્રહી, થયો સિદ્ધ ભગવંત, ॥૮॥

ભાવાર્થ—અનાદિ કાલથી જીવ કર્માદ્યક ગ્રહી ઔદારિકાદિ શરીર ગ્રહી જડ સગે દુઃખપયોવત્ પરિણમ્યો છતો અને તે કર્મના યોગે પોતાના આત્માના થયેલા અશુદ્ધ પરિણામે કરી ચતુર્ગતિ રૂપ સસારમા જ મ જરા મરણના દુઃખ ગ્રહી નાટારંગ કરતો કર્યો કરે છે, આત્માનો શુદ્ધ પરિણામ યતા ભવ પ્રપચતી થાતી નાશ પામે છે, પોતાના પટલે આત્માના અજ્ઞાનથી જીવ અનત દુઃખ પામ્યો. શરીરને આત્મા માની બહિરાત્મભાવે રમતો કરતો પોતાનું સ્વરૂપ ચૂલ્યો, દુઃખનો સમુદ્ર પોતાના અજ્ઞાનથીજ પ્રાપ્ત થાય છે પણ સદ્ગુરુ સમાગમે આત્મસ્વરૂપ જાણ્યું તેમાં રમણતા કરી કર્મનો નાશ કર્યો. અને મોક્ષ સ્થાનની પ્રાપ્તિ કરી સિદ્ધ ભગવત થયો એ સર્વ આત્મજ્ઞાનનું ફલ છે

“ હુદા. ”

જેનાથી નિજ આતમા, સમજાયો સુલકંદ,
ત્રિકરણ યોગે ભાવથી, નમુ ગુરુ કમઘ્ઘ. ॥ ૯ ॥

સુલકંદ અનંતગુણવિશિષ્ટ આત્મસ્વરૂપ જે ગુરુના વોધથી સમજાયું તે સદ્ગુરુ મહારાજના ચરણ કમઘ્ઘયને ભાવથી મન વધન અને કાયાએ કરી નમસ્કાર કરુછું, આત્માને ઓઝલાવનાર ગુરુ છે, ગુરુ પણ આત્મા છે અને શ્રીતા પણ આત્મા છે, કિંતુ

ગુરુનો આત્મા જ્ઞાનવંત છે અને સેવક શ્રોતાજનનો આત્મા નિર્મલ નથી તેને જળાર્ચનાર ગુરુ છે, સ્પર્શક ધર્મતીર્થ છે, માટે ગુરુનેજ મોઢું તીર્થ જાણવું, સુદર્શના ચરિત્રમાં ચારણ મુનિએ ચંદ્રગુપ્તરાજાને મહાફલ જાણી સ્પર્શ આપ્યો છે, સદ્ગુરુ સમાન ત્રિશુવનમાં મોઢું કોઈ તીર્થ નથી. સદ્ગુરુ મોઢું તીર્થ છે એમ મનમાં શ્રદ્ધા થતા સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થશે, દ્વિયમાં ગુરુની મૂર્તિ સ્થાપન કરી તેનું એકાગ્રચિત્તથી શક્તિ પૂજન ધ્યાન કરવાથી આત્માને અલૌકિક જ્ઞાતિ થશે, અને દરરોજ એમ ધ્યાન કરવાથી પોતાને સાક્ષાત્ સદ્ગુરુ જાણે હોયની એમ સાક્ષાત્ પ્રાપ્તિ થશે, અને ગુરુ માહાત્મ્યથી અનુભવ જ્ઞાનનો પ્રવાહ વહન થશે, અને દુર્ગુણોનો અવશ્ય નાશ થતા મન પ્રસન્ન થશે, અને આત્મા સદ્ગુ-
ણધામ થશે

“ દુઃખા. ”

સદ્ગુરુ વળ ભવ દુઃખનો, પરિહારક નહિ કોય ॥
તે સદ્ગુરુ નિત્ય વંદીએ, જન્મ સફલતા હોય ॥૧૦॥

ભાવાર્થ—ભવ દુઃખ અતકારક સદ્ગુરુ વિના અન્ય કોઈ નથી, તે સદ્ગુરુને પ્રતિદિન વદન કરવાથી જન્મની સાર્થકતા છે, યોર કર્મ કરનારા દુષ્ટનો પણ ગુરુના સ્પર્શથી ગુરુતા પામી શારી-
રિક માનસિક દુઃખ સક્ષય કરી પવિત્રતાને પામ્યા છે, પામે છે, અને પામશે.

“ દુઃખા ”

સાવન સાધ્યાપેક્ષથી, જે પાઠે આચાર;
રાગ રોષ મદ જીતતા, સફળો તસ અવતારા ॥૧૧॥

રાગાદિક ત્યાગી શમે, કરશે આતમ ધ્યાન,
સમ્યગ્ જ્ઞાન ક્રિયા થકી, થાશે તે ભગવાન્ ॥૧૨॥

માર્વાર્થ—જે મહ્યાત્માઓ પચ મહાત્મતાદિનો આચાર સાધન સાધ્યની સાપેક્ષ બુદ્ધિથી પાઢે છે, અને રાગ રોષને જીતે છે, તેનો આચાર સફળ છે, અને તે દુનિયામાં જન્મ્યો સફળ છે, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, નિંદાદિનો જય કરી શમભાવે જે મુમુક્ષુઓ આત્મધ્યાન કરશે, અને સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ક્રિયાનુ અવલંબન કરશે તે પોતે ભગવાન્ થશે, કર્મમળના નાશથી આત્મા તે સિદ્ધાત્મા થઈ શકે છે, કિંતુ અમઘ્યજીવ મુક્તિપદ પામી શકતા નથી, કારણકે અમઘ્યજીવોમાં મુક્તિ પામવાનો સ્વભાવ નથી અમઘ્ય જીવોનું સ્વાદાનકારણ શુદ્ધ થઈ શકતું નથી, મઘ્યજીવોનું સ્વાદાનકારણ શુદ્ધસામગ્રી યોગે થઈ શકે છે, સસારમાં પરિભ્રમણ કરવાનું મુખ્યકારણરાગ અને દ્વેષભાવકર્મ છે, નોકપાયસદ્વારિ ભાવકર્મમાં છે, ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભનો રાગ દ્વેષમાં અતર્ભાવ છે, સિદ્ધ થતા જીવોને રાગ દ્વેષ અનાદિ સાન્ત ભાંગે છે, અમઘ્યજીવને રાગદ્વેષ અનાદિ અન્ત ભાંગે છે, રાગઅને દ્વેષનો ક્ષય સ્વરથી સર્વથા થાય છે, ચદિતાત્મભાવે રાગ દ્વેષનો ક્ષય થતો નથી, જ્યારે અતરાત્મવશુ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે રાગ દ્વેષનો ક્ષય થઈ શકે છે. કશું છે કે—

રાગ દ્વેષ કે ત્યાગ વિન, મુક્તિકો પદ નાંહિ,

કોટિ કોટિ જપ તપ કરે, સમે અકારજ થાય ॥૧૩॥

રાગદ્વેષના ક્ષય વિના મુક્તિપદ પ્રાપ્ત થતું નથી, રાગ દ્વેષના ત્યાગ વિના કોટિ કોટિ જપ તપ કરે તો પણ લેલે થતું નથી, પ્રથમ આત્મસ્વરૂપ ગુરુસમક્ષ જાણવામાં આવે, જદનું યયાતધ્ય

સ્વરૂપ જાળવામાં આવે પશ્ચાત્ જડ અને આત્માની ભિન્નતા માલુમ પડતા વિવેક પ્રગટે, વિવેકથી આત્મતત્ત્વઆદેય લક્ષ્યમા ગ્રહે, અને અજીવતત્ત્વ હેય જાણે પશ્ચાત્ આત્મા વિચારે કે-મારામા અનત જ્ઞાન, અનત દર્શન, અનત ક્ષાયિક ચારિત્ર, અનત વીર્ય છે, હું સ્વતત્ર છું, કિંતુ અનાદિકાલથી રાગ દ્વેષના યોગે પરતત્ર છું, રાગ દ્વેષ એ માહ આત્મસ્વરૂપ નથી, એમ વિચારતા સર્વત્ર સર્વ પ્રાણી ઉપર તથા વસ્તુઓ ઉપર સમભાવ પ્રગટે, દુનીયાની સર્વ વસ્તુને શમભાવે નિરસે, રાગ દ્વેષનો ક્ષય શમભાવે આત્મધ્યાને પ્રવર્તતા થાય અને સમ્યગ્જ્ઞાન અને ક્રિયાથી મુક્તિપદ મળે માટે જે મુનિવરો રાગાદિકનો ત્યાગ કરી વાપુની પેટે અપતિચ્છતાએ વિચરી સ્વઆત્મહિતમા લીન રહેશે, તે ક્ષણિક આયુષ્યની સફલતા કરે છે

“ દુહા. ”

કો કિરિયા જડ વોલતા, તરશું અમ સંસાર;
કર્મનાશ કિરિયા થકી, સફલો અમ આચાર ॥૧૩॥
વહિર્ ક્રિયામાં રાવતા, અંતર્તત્ત્વ ન ભાન,
ભૂલ્યા ભવમાં મટકતા, ક્રિયાજડી અજ્ઞાન. ॥૧૪॥

માવાર્થ-કોઈક ક્રિયારુચિનીવો એમ માનેછેકે-અમો ક્રિયા કરવાથી સંસાર સમુદ્ર તરીશું, અમો જે ક્રિયાકાદનો આચાર આદરીયે છીએ તે કર્મ નાશ કરશે, માટે ક્રિયા સફલ છે, જે જે ક્રિયા છે તે સફલ છે, યયા દોહન, મક્ષગક્રિયા, તે પ્રમાણે પઢિ-લેહન (પ્રતિલેખન) આદિ ક્રિયાઓ પણ કર્મ નાશ કરવાથી સફલ છે, એ પ્રમાણે સાધ્ય આત્મતત્ત્વના અજાણપણે અતરક્રિયા જે ધ્યાનાદિકનું સ્વરૂપ નહીં જાણવાથી ક્રિયાજડ પુરુષો ભવમાં

મટકેયા, મટકે છે, અને મટકણે, અને પરમાત્મપદ કેમ પામી શકે,
સાધ્ય સાપેક્ષતાએ ક્રિયા સફળ છે, એમ એકાંતે વાદ્યક્રિયાથી
જદાત્માઓ દૃષ્ટકલ્પે જે મોક્ષ તે પામી શકતા નથી

“ દુઃશ. ”

કોઈ જ્ઞાનને માનતા, જ્ઞાન સત્ય જગ સાર,
વિના જ્ઞાન ક્યા મુક્તિફલ, જ્ઞાને ભવજલ પાર॥૧૫॥
એકાંતે એમ જે ગ્રહે, કરે કદાગ્રહ ચિત્ત,
આત્મતત્ત્વ પામ્યા વિના, હોય ન તત્ત્વ પ્રતીત॥૧૬॥

કેટલાક મન્યાત્માઓ જ્ઞાનને મુક્તિપદ માને છે, આત્મતત્ત્વના
જ્ઞાન વિના મુક્તિ નથી, જ્ઞાનથી સત્તાર સમુદ્ર તરી શકાયછે,
આત્મતત્ત્વના ઘોષ વિના જે મન્યો એકાંતે હૃદયમાં રહ કદાગ્રહ
ધારણ કરી સ્વેચ્છાએ પ્રવર્તે છે, તે પરમાત્મપદ પામી શકતા નથી,
આત્મતત્ત્વ પામ્યા વિના મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી

“ દુઃશ. ”

યુવત્યગ નિરખ્યા થકી, વિષય તૃપ્તિ નહિ થાય,
ભોજનજ્ઞાન થયા થકી, મૂલ ન ભાગે ભાય ॥૧૭॥

માર્વાર્થ—યુવતિના અગનુ નિરીક્ષણ કરવાથી વિષયપુરુષોને
વિષયની તૃપ્તિ થતી નથી, તેમજ વરફી, દૂગપાક, ગ્રિષ્ઠાન્ન ભોજ
નનુ જાણવળુ માત્ર થવાથી, હૃદયપૂર્તિ થતી નથી, માટે તેની ક્રિયા
કરાય તો દૃષ્ટ ફલનો સિદ્ધિ પામ્ય છે, માટે ક્રિયાની મુખ્યતાએ
ફલ સિદ્ધિ છે.

જ્ઞાનવાદી—હે ક્રિયાવાદી ! તમો ક્રિયાને ફલદાયક કહો છો તે
યુક્ત નથી, ક્રિયા કરવાથી સત્તારની હૃદિ પામ્ય છે, રાધવું,

સુદ્ધ કરવું, ૫ આદિ ક્રિયા છે તો તેથી મુક્તિ નથી, કિંતુ કર્મવશ છે, માટે ક્રિયા સંસારદ્વિદેહતુધૂત છે, માટે જ્ઞાન તેજ સાર છે, કર્મસય જ્ઞાનથી થાય છે.

ક્રિયાવાદી—ક્રિયા યજ્ઞોજ મોક્ષ છે, ક્રિયા બે પ્રકારની છે, ૧ કર્મક્રિયા ૨ ધર્મક્રિયા, જે ક્રિયાથી સંસારમા પરિભ્રમણ કરવું પડે અને આશ્રવણ ગ્રહણ થાય તે કર્મક્રિયા જાણવી, તેનો તો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે. પણ જેનાથી જન્મ જરા મૃત્યુના દુઃખ નાશ પામે એવી ધર્મ ક્રિયાઓ કહી છે, તે કરવી જોઈએ, કારણ કે તેનાથી કર્મનો નાશ થાય છે, કિંતુ જ્ઞાન થકી યતો નથી માટે ક્રિયા^{યા} તેજ મોક્ષ માર્ગ છે.

જ્ઞાનવાદી—ધર્મને માટે ક્રિયાની જરૂર નથી, આત્માની મુક્તિ તો જ્ઞાનથી થાય છે, શરીરની ક્રિયા, વચનની ક્રિયા શું મોક્ષ આપી શકે ? ના નહીં. મનની ક્રિયા વિકલ્પરૂપ મોક્ષ આપી શકતી નથી, કિંતુ આત્માનું જ્ઞાન થવાથી મુક્તિ પ્રાપ્તિ છે, જ્યાં જ્યાં ક્રિયા ત્યાં કર્મનો વડ સમજવો, કારણ કે ક્રિયા જડ છે તો તેથી ઉત્પન્ન થનાર ફલ પણ કર્મ જડછે, તો મુક્તિ ક્યાથી મળે ? માટે જ્ઞાનથી મુક્તિની સિદ્ધતા છે.

ક્રિયાવાદી—ક્રિયાને જડ કહો કિંતુ ક્રિયાથી જડનો નાશ થાય છે, કારણ કે મજાતિયથકી સજાતિયનો નાશ થાયછે, ઇંદનો નાશ મોગરથી થાયછે, તેમ કર્મજે તે જડછે તો તેનો નાશ ક્રિયાથી થાયછે માટે ક્રિયાથી નાશ થવો તેજ મોક્ષ જાણવું, જ્ઞાનથી કર્મનો નાશ શી રીતે થાય ? માટે કર્મ ના-શિકા ક્રિયા જાણવી, માનસિક, વાચિક, કાયિક ક્રિયા કરવાથી કર્મ નાશ થાયછે, માટે તે કરવી જોઈએ અને ક્રિયા જ મોક્ષ ફલદાછે.

જ્ઞાનવાદી-તથોષ જડ ચક્ષી જડનો નાશ થયો એમ વળુ, તે યુક્ત નથી તમારા મત પ્રમાણે તો એમજ સિદ્ધ થાયછે કે પાપ કર-
વાર્યાં પણ કર્મ નાશ થાય, કારણ કે પાપ પણ જડ છે અને
કર્મ પણ જડછે માટે પાપથી કર્મનો નાશ થાય તો પશ્ચાત્ દયા,
સત્ય, તપ કરવાની શી જરૂર હોવી જોડે ? અને જો એમ
હોય તો પાપી જીવોની શીઘ્ર મુક્તિ થવી જોડે અને ધર્મી
અને પાપી એવો ભેદ ભાવ પણ અસત્ય થાય કિંતુ શાસ્ત્રમા
વીતરાગ ભગવતે તો એમ કહ્યું છે કે પાપ કૃત્યથી કદાપિ મુક્તિ
મળતી નથી, માટે જ્ઞાનને સત્ય માનો અને તેનાથી મુક્તિ થાયછે

ક્રિયાવાદી-હે જ્ઞાનવાદી ! તુ મારું કથન સમજી શક્યો નહીં,
પ્રતિપક્ષી જડચક્ષી પ્રતિપક્ષી જડનો નાશ થાયછે, કર્મનુ મતિ
પક્ષી પાપ નથી માટે પાપથી કર્મનો નાશ થતો નથી, પુણ્ય
અને પાપ એ બે પરસ્પર પ્રતિપક્ષી છે માટે પુણ્યથી પાપનો નાશ
થાયછે પુણ્યની ક્રિયા દુઃખનાશક છે માટે ધર્મની ક્રિયા
અવશ્ય કરવી જોડે

જ્ઞાનવાદી-પુણ્યની ક્રિયાથી કદા કર્મનો નાશ થતો નથી, કારણ
કે પુણ્ય પણ કર્મસ્વરૂપ છે, તો પુણ્યથી કર્મનો હૃદિ થાય પણ
કર્મનો નાશ તો થતો નથી, માટે જ્ઞાનથીજ મુક્તિ થાયછે એમ
માનવું જોડે

ક્રિયાવાદી-મલા ટીક પુણ્યચક્ષી કર્મનો નાશ ન થાય તો પણ
શ્રાતાવેદનીયકર્મ વગાય અને તેથી સત્તમ કૂઝમા જન્મ થાય
પણ, પુરાદિ ઋદિ માત્ર થાય તેથી મુક્ત મહે તે પણ ક્રિયાનુ
ફલ છે, અને તેથી અનુક્રમે કર્મનો નાશ થાય માટે ક્રિયાકાં-
દની સાફલ્યતા છે

જ્ઞાનવાદી-પુણ્યથી શ્રાતાવેદનીયકર્મ ધ્વાયછે અને તેનો ભોગ

भोगवदा अवतार धारण करता जन्म जरा मरणना दुःख प्राप्त थायछे, अवे अवतार धारण करता पश्चात् ते भवमा बळी नवा कर्म उधाय पण कर्म बधनो पार आवे नहीं, ज्ञानधी कर्मनो नाश थायछे माटे तेनो स्वीकार करवो योग्यछे.

क्रियावादी-अमो क्रियाधी कर्मनो नाश मानीये छीए ते सयुक्त छे, उत्तम अवतार आव्या विना धर्मना कार्य यइ शकता नयी, पडिलेहण, प्रतिक्रमण, प्रभुपूजा, इत्यादि क्रियाओ पापनो नाश करे छे, अने नवीन कर्म प्रतिबधकद्वारा आत्मा निर्मळ यतां मुक्तिनी प्राप्ति थायछे माटे क्रिया सफलछे.

ज्ञानवादी-धर्मनी क्रिया उत्तम कुळजन्म धनसपत्ति आपनारीछे, पण तेथी कर्मनी वृद्धिछे. पडिलेहण, प्रतिक्रमण, प्रभुपूजा, पण कर्मनो नाश करी शकती नयी, जरा सूक्ष्मदृष्टिधी विचारो के-ज्ञान विना क्रिया करवायी थुं फल यइ शके ? ज्ञानाभिः सर्वकर्माणि, भस्मसात् कुरुतेऽर्जुन ज्ञान अग्नि सर्व कर्म बालीने भस्मीभूत करे छे, माटे हठ कदाग्रह त्यागी, ज्ञान मुक्तिप्रद माननु ते योग्यछे.

क्रियावादी-क्रिया विना ज्ञाननी उत्पत्ति यती नयी, ^{क्रिया}ज्ञाननो अभ्यास ज्ञानने उत्पन्न करेछे, प्रथमथी कइ ज्ञान होतुं नयी. विद्याभ्यास करता करता ज्ञाननो प्रकाश थायछे, सारमां समजवानु के ज्ञानाभ्यासरूप क्रियाधी ज्ञान उत्पन्न थायछे तो क्रियाधी कर्मनो नाश थाय एमा कइ शका नयी, माटे क्रियाधी कर्मनाश मानवो योग्यछे.

ज्ञानवादी-ज्ञान विना सर्वत्र आधार, जे कर्मनो नाश करवानोछे ते कर्मनु स्वरूप जाण्या विना कर्मनो नाश शी रीते थाय ? पुरुषे कह्य के, तारो चक्रवेग

છે તે તને મારવા ધારેછે, હવે જો ચૈત્રને ચક્રવેગ ઓઝરતો હોય તો ચૈત્રનો ઘાત કરે, અથવા તેનો નાશ કરી શકે નહીં. તેમ દૃષ્ટાંતથી સમજવાનું કે-કર્મનો નાશ કરવો તે કર્મનું જ્ઞાન થયા વિના વનતો નથી માટે જ્ઞાનથી કર્મનો નાશ માનવો જોઈએ

ક્રિયાવાદી—ફક્ત વસ્તુનું જ્ઞાન થવા માત્રથી ફલની સિદ્ધિ થતી નથી, પરુ માણસને ભોજન કરવાનું જ્ઞાન થયું પણ ભોજનનો મુલમ પ્રસેપ કરે ધાવે ત્યારે તેની ઉદરર્પિતિ થાય અને ક્ષુધા મટે, માટે ક્રિયાજ ફલમદ છે જ્ઞાન તો જાણવા માન છે, જેમ કોઈ તાર (તરનાર) જલમા તરવાનું જાણેછે કિંતુ જલમા પ્રવેશ કરી હાથ પગ હલાવે નહીં તો ગુદી જાય તેમ કર્મનું જ્ઞાન થતા કર્મ નાશકારક ક્રિયા નહીં કરાવ તો કર્મનો નાશ થતો નથી, પરંતુ ક્રિયાકરણથી કર્મ નાશ થાય છે

જ્ઞાનવાદી—તમારુ કથન ઠીક છે, કિંતુ જ્ઞાન વિના વસ્તુનું યથા-તથ્ય સ્વરૂપ જાણી શકાતું નથી, તો પશ્ચાત્ તે આદરી શકાતું નથી, મોદક વનાવવાનું જાણે અને તે ભક્ષણ કર્યાથી અમુક ફાયદો થાય છે તે જાણી શકાય તો ત્યાર વાદ કરી શકાય, જે વસ્તુનું જ્ઞાન નથી તે વસ્તુની ક્રિયા જી રીતે કરી શકાય ?—દૃષ્ટાંત તરીકે જાણો કે—કોઈ મનુષ્યને ઘીના મનુષ્યે ફળ્ય કે શાકમા આકાશગામિની વિગ્રા કહી છે, તેનું જ્ઞાન થાય તો આકાશમાં સહી શકાય, ત્યારે પેલા મનુષ્યે શાકની શોધ કરી આકાશગામિની વિગ્રા જાણી, ત્યાર વાદ ક્રિયા કરી આકાશમા ગમન કરવા લાગ્યો. અત્ર સમજવાનું કે આ-કાશગામિની વિગ્રાનું જ્ઞાન થતાં તેની ક્રિયા થઈ શકે, માટે જ્ઞાનની મુખ્યતા છે, જ્ઞાન વિના કોઈ ક્રિયા થઈ શકતી નથી

क्रियावादी—हे ज्ञानवादी ! तमो मूळ हेतुयी विरुद्ध उतरोछो, तमारे विचारवु के—ज्या ज्या क्रियाछे त्या अवश्य ज्ञान होयछे, ज्या साकर त्या साकरनो रस, ज्या केरी त्या तेनो रस अवश्य होयछे, तेम ज्या क्रिया होयछे त्या अवश्य ज्ञाननी अस्तित्ताछे, माटे ज्ञाने जाणता क्रिया करती वखत पण गौणभावे ज्ञान होयछे, मुख्यरूपे क्रियाछे, अने क्रियायी कर्मनो नाश थायछे माटे क्रिया तेज कर्मनाशकछे.

ज्ञानवादी—हे क्रियावादी तारु वचन अयुक्तछे, ज्या क्रिया होय त्या ज्ञान होय एवी व्याप्ति नथी, फोनोग्राफ वार्जित्रमां क्रिया बोलवानीछे, पण ज्ञान नथी, आगगाडी (अग्निरथ) मा गमननी क्रियाछे पण ज्ञान नथी, माटे तारु कथन असत्यछे, वली जेना माटे तु क्रिया करवानु कहेछे ते आत्मा तो अते सिद्धपणु पाप्मी अक्रिय थायछे, अने सिद्धमां क्रिया नथी, अक्रियछे, आत्माना घरनी क्रिया नथी, तो ते क्रिया निष्फलछे, सिद्धमा ज्ञानछे, अने ते तो आत्मानो गुणछे माटे ज्ञानथी मुक्तिछे एम जाण

क्रियावादी—क्रिया आत्मा करेछे, माटे आत्मानीछे, शरीर कड क्रिया करतु नथी माटे क्रिया प्रमाणीभूता कर्मक्षये जाणवी.

ज्ञानवादी—आत्मा कड फक्त एरुलो क्रियाने करतो नथी, शरीरधारी आत्मा क्रिया करेछे, अने ज्यारे शरीरनो त्याग करी सिद्धपद पावेछे त्वारे क्रियापणु टळेछे, आत्मा ससारमा कर्मयोगे सुख दुःख योगे त्रण प्रकारनी क्रिया करी शकेछे, व्यवहार नये क्रियानो कर्त्ता आत्माछे, निश्चयनयथी जोता

आत्मा नथी माटे आत्मानी क्रिया कही

लाकडाने वाली भस्मीभूत करी १५

(ઓઝશાદ) જાયછે, તેમ ક્રિયા પણ કર્મને થાલી પોતાની
મેઢે નાશ પામેઢે, માટે ક્રિયાથી મુક્તિઢે.

જ્ઞાનવાદી-હે મિયતમ, જરા વિચારશો તો માનુષ પડશે કે-ક્રિ
યાથી મુક્તિઢે પરુ જ્ઞાની જાણ્યુ ઉત્તરમાં કહેતુ પડશે કે
જ્ઞાનર્યા, જ્ઞાન ન હોય તો ક્રિયાને જાણી શકાય નહીં, તો
યત્રી થી રીતે કરી શકાય ? તમોજ કહુ કે ક્રિયાથી મુક્તિ
છે આ વચન પ્રજાપ માત્રઢે, દેવો પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્પિ ઉપરે
સૂર્યના સામી દટ્ટિ રાત્રી ધ્યાન કરતા હતા ત્યારે તે કોઈ
ક્રિયા કરતા નહોતા, અને જ્ઞાન ધ્યાનથી કેવલજ્ઞાન પામ્યા,
વિચારો કે ત્યા કઈ ક્રિયા કરતા હતા, કઈ નહીં, ભરતરા-
જાજ આરીસા (આદર્શ) સુવ્રતના ભાવના ભાવતાં ભાવતાં
કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન કર્યું, મહુદેવો માતાજી હસ્તિ ઉપર ભાવના
ભાવતા કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન કર્યું ત્યા કઈ ક્રિયા કરી નથી,
પક્ત જ્ઞાનવઢે કર્મ સ્વપાત્રી કેવલજ્ઞાન પામ્યા જીવો દેખાયઢે,
માટે જ્ઞાનછે તેજ સત્યઢે

ક્રિયાવાદી-હે જ્ઞાનવાદી તમોજ પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્પિનુ દશાન્ત જ્ઞા-
નની સિદ્ધિને અર્થે આણ્યુ, તે જ્ઞાનને સિદ્ધ નહીં કરતા ક્રિ-
યાને સિદ્ધ કરેઢે, પ્રથમ સમજતુ કે જ્ઞાનછે તે ક્રિયારૂપઢે,
ધ્યાનના ચાર પ્રકારછે, આર્તધ્યાન, રોદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન,
શુદ્ધધ્યાન, જ ચારમાંથી પ્રથમના જે ધ્યાન દુર્ગતિ અર્પેઢે,
કાવસ્તભામાં પ્રસન્નચંદ્ર ઋષિજ પ્રથમ દુર્ધર્મના ધ્યાતાં નરક
ગતિ ઉપાર્જન કરી પશ્ચાત્ પશ્ચાત્તાપ પામી ધર્મધ્યાનાદિ
ધ્યાવતાં કર્મ સ્વપાત્રી કેવલજ્ઞાન પામ્યા તેનુ કારણ ધર્મધ્યાન
અને શુદ્ધધ્યાનરૂપ ક્રિયાઢે, વાર ભાવનાઓ પણ ધર્મધ્યાનમાં
આવી, મહુદેવી માતા અને ભરતરાજાજ ધર્મધ્યાનાદિ ધ્યાતાં

ફેવલજ્ઞાન પામ્યું, માટે તે પણ ક્રિયાયીજ, ફેવલજ્ઞાન, મુક્તિ આદિ પામ્યાં છે. શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરીજી પણ કશુંકે ક્રિયાધ્યાનક્રિયા મનમાં આણીને, ધર્મ શુદ્ધ ધ્યાયીને, રૂઝાદિ, માટે ક્રિયા કર્મ સ્વ કરી છે.

જ્ઞાનવાદી-હે ક્રિયામાં રાખનાર, હજી તું પોતાનો મત છોડતો નથી, મારા વચન ઉપર લક્ષ આપ, જ્ઞાન વિના ધ્યાન થઈ શકતું નથી જેનામાં જ્ઞાન છે તે ધ્યાન કરી શકે છે, જુઓ ભરતરાજા. જેનામાં જ્ઞાનનો સર્વથા અભાવ છે ત્યાં ધ્યાનનો અભાવ છે, જુઓ, ઘટ જડ છે તેમાં જ્ઞાન નથી, જો, ધ્યાનનું જ્ઞાન ન હોય તો ધ્યાન શી રીતે શકે ? પ્રથમ જ્ઞાન અને પશ્ચાત્ ક્રિયા, વચ્ચે સમજાવું કે જ્ઞાન વિના જરા પણ ક્રિયા થઈ શકતી નથી, એક દિવસના જન્મેલા વાલકને પણ સ્તન પાન પ્રવૃત્તિમાં સસ્કાર બુદ્ધિ કારણ છે, સુખ દુઃખને પણ જગાવનાર જ્ઞાન છે, જ્ઞાન રૂપરાજાની ક્રિયા દાસી છે, માટે જ્ઞાનના હુકમ પ્રમાણે ક્રિયા થઈ શકે છે, જ્ઞાનરૂપ રાજાના ફરતાં ક્રિયા દાસી મોટી કહેવાય નહીં. જ્ઞાન દેખતું છે, અને ક્રિયા આંધળી છે, જ્ઞાન વિના ચારિત્ર નથી, જ્ઞાન વિના વૈરાગ્ય થતો નથી, જ્ઞાન વિના દેવ ગુરુ ધર્મને ઓઢાવી શકાતા નથી, ઓરે વિચારો તો સ્વરા, જ્ઞાનથીજ આત્મા પણ ઓઢાવાય છે, પણ ક્રિયા ઓઢાવી શકતી નથી. જ્ઞાનથી વીજાના મનની વાત જાણી શકાય છે, કોઈ અથ પુરુષ વનમાં ફરતો ફરે કિંતુ અથપણાથી-લાઠામાં ચાલતાં પણ પટ્ટી જાય, તેના સામો વાગ આવે તો ફક્ત દિશા તરફ જતું તે દેખી શકે નહીં, અને જો દેખતો હોત તો દુઃખથી વધે માટે જ્ઞાન તે દેખતા પુરુષ સમાન છે અને ક્રિયા આંધળા પુરુષ સમાન છે.

આવકથી વ્યાખ્યાન વાંચી શકાય નહીં, કારણ કે તે સસારમાં રાત્રી માત્રી વિષયમુખ્ય ભોગવતો સસાર અમાર જાણીને પળપટ્ટી રહ્યો છે, અહકારચુદ્ધિથી પરમા અહપણાની ચુદ્ધિ થાય છે, હુ મોટો આ સર્વ માર, મારા સમાન દુનિયામાં કોણ વિદ્વાન છે ? એવા વિચાર થાય છે ત્યાં સુધી નિશ્ચયજ્ઞાનીપણુ નથી, શુદ્ધ જ્ઞાનીપણુ જાણતું, એવા શુદ્ધજ્ઞાની પરમાત્મસ્વરૂપ તરફ હજી આપતા નથી અને બહિરાત્મપણુ ધારી યુક્તિ સ્થાન પામતા નથી.

આત્મજ્ઞાનીનું લક્ષણ કહે છે

“ હુહા ”

વૈરાગ્યાદિક ગુણ વૃદ્ધ, આત્મમાં પ્રગટાય,
સમભાવે નિરત્રે સદા, પરમાત્મ પદ પાય ॥૨૦॥

ભાવાર્થ—વૈરાગ્ય, સ્વેગ, સમતા, સહનશીલતા, નિર્લોભતા, આદિ ગુણ સમૂહ આત્મામાં પ્રગટાવે અને ગુણધારકઆત્મા, સમ-ભાવે શત્રુમિત્ર, કચન, ઉપલ, નિંદક, વદકાદિને દેખે, ત્યારે પર-માત્મ પદની પ્રાપ્તિ થાય છે

“ હુહા ”

ત્યાગ વિરાગ વિના કદી, થાય ન આત્મ જ્ઞાન,
આત્મ જ્ઞાન વિના કદી, પામે નહિ શિવ ટાળ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ—સસાર-ધનભૂતપુત્રસ્ત્રીધનાદિકના મમત્વરૂપ ત્યાગ વિના અને વૈરાગ્ય વિના આત્મજ્ઞાન થતું નથી, અને આત્મજ્ઞાન વિના શિવસ્થાનની પ્રાપ્તિ નથી, સારાશકે—સસારની મોહજાલનો ત્યાગ અને તિત્રસ્થિરજ્ઞાન વૈરાગ્યથી સદ્ગુરુ ઉપદેશદ્વારા આત્મસ્વરૂપ સમજી, આત્મસ્વરૂપમાં લીન થાય છે, આત્મજ્ઞાનીઓને, અમુકમાં અમુક દોષ છે, અમુક ક્રોધી છે, અમુક મારો જતુ છે, આવી

ભાવના થતી નથી, તે તો એમજ વિચારેછે કે જીવનો કોઈ શત્રુ મિત્ર નથી, તેમ સપથી પણ નથી, પારકી નિંદા કરવી તેમા મને કઈ ફાયદો નથી, આત્મજ્ઞાનીઓ તો એમ વિચારેછે કે-સર્વ જીવ કર્મના વશે જુદી જુદી સારી નઠારી આચરણા કરેછે, તેમા હું સર્વ ના આત્માની નિંદા કરુ કે શરીરોની નિંદા કરુ, અલબત્ત વિવેક થી વિચારતા કોઈ પણ નિંદાને પાત્ર નથી, જ્યાં સુધી મનમાં નિંદા કરવાની શુદ્ધિ થાયછે ત્યાં સુધી કોઈ અપેક્ષા ધર્મી નથી, તેમ પરની નિંદા કરતો સાધુ વા આવકુ હોય તો પણ તે ચઢાલ સમાન મનોવૃત્તિથી જાણવો, શુષ્કજ્ઞાની મુલથી આ સસાર અસારછે એમ મુલથી પોકારેછે, પણ સસારમાં આસક્તિ રાખી ભવભ્રમણ કરેછે, શુષ્કજ્ઞાની ચારિત્ર અંગીકાર કરી શકતો નથી, કેટલાક આવકો ઉપરથી ત્યાગ વિરાગ દેખાડી સસારમા શુદ્ધરની પેઠે આસક્તિ ધારણ કરેછે તેમ જ્ઞાનનું ફલ વિરતિ પામ્યા વિના સ્વજન્મ નિષ્ફળ ગુમાવેછે. કેટલાક જીવો ઉપરચોટીયા વૈરાગ્યથી દીક્ષા અંગીકાર કરી પૂજા માનની લાલચે ગચ્છમતના કદાગ્રહે નહ્યા છતાં આત્મસ્વરૂપના જ્ઞાન વિના બહિરાત્મપદ પામતા પરસ્પર એક બીજાની નિંદા કરી ટોલું મેશુ કરવાની શુદ્ધિથી, વ્યાકરણ, ન્યાય આદિ અભ્યાસ કરી એક બીજાનું સ્વદન મદન કરેછે તેવા સાધુ ઓ આત્મજ્ઞાન પામી શકતા નથી પણ જે સાધુઓના હૃદયમા સસારની અસારતા વસી રહેલીએ, અને જ્ઞાત મુલાકાતિથી વિચરેછે, સદ્ગુરુનુ તથા ગીતાર્થ સાધુની સગતિ કરેછે તે આત્મજ્ઞાન પામી કર્મ ક્ષય કરી મુક્તિપદ પામેછે, સંસારમા વસતા ત્યાગ વિરાગપણુ પામવુ મુશ્કેલછે, ત્યાગી અને વૈરાગીપણુ અધ્યાત્મદશાવાઝા મુનિ-વરો પામી શકેછે, અને આત્મામા અનંત સુખ અનાદિ કાલથી વિશેષાચરે રહુછે, તે પણ આત્માનુભવી ભવ્યો જા.

યાને આત્માયથી મિશ્ર જાણે તે પુરુષો તેનો ત્યાગ કરી શકેછે, સસાર વચ્ચતા અગ્નિ સમાન છે, સસારનાં દરેક કાર્યો ઉપાધિમય છે, સસારની ઉપાધિમાં વસતાં આત્માનુ ધ્યાન થઈ શકતું નથી, માટે સસારી ઉપાધિ ત્યાગી સદ્ગુરુ ઉપદેશ સાંભળવો કે જેથી વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થાય, અને વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થતા ગુરુ મહારાજને પૂછી આત્માનુ સ્વરૂપ ઓઝાવજી, અને તે આત્મસ્વરૂપ જાણતાં તેનું ધ્યાન ધરતાં કર્મનો નાશ યાયછે, માટે આત્મસ્વરૂપાભિલાષિભોણ ત્યાગ અને વૈરાગ્યની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કરવો.

“ હુદા ”

યોગ્ય હોય તે આદરે, હઠ કદાગ્રહ ત્યાગ;

વૈરાગ્યે મન વાસિયુ, તસ પરમાત્મ રાગ. ॥૨૨॥

માર્થ—આત્મતત્ત્વ તથા તેની પ્રાપ્તિના અવ્યભિચારી હેતુઓને મહ્યાત્મા અંગીકાર કરે આત્મતત્ત્વ જેનાથી પામી શકાય નહીં પણ સાધનોમાં હઠ કદાગ્રહપણાની સુદ્ધિનો ત્યાગ હોય, સદ્ગુરુ મહારાજા મહ્યાત્માઓની વિચિત્ર ગૃહિતિ જોઈ જે સાધનથી જેને કાયદો થાય તે સાધન પ્રતાદિ તેને અંગીકાર કરાવે, ત્યારે અતિશય મેમમત્તિથી ગુરુ વાક્યને શિષ્ય અંગીકાર કરે, આત્માયી જીવ ભવભયથી થીક પામતો વિચારે કે—જો દુર્લભ મનુષ્યાવતાર પામી સ્વછંદાચારીવળે ઘર્તોશ તો અનત ભવભ્રમણ કરવા પડશે માટે ગુરુની આજ્ઞા મસ્તકે ધારી મત કદાગ્રહનો ત્યાગ કરે અને સસારની અનિત્યતા વિચારે—કર્મનુ સ્વરૂપ સૂક્ષ્મદૃષ્ટિથી વિચારી સા રાજ ગ્રહે ષે—આ જગત્પ્રભા સમ્યગ્-ર્મથી આત્મહિત છે, એમ વિંતન કરી જલપકજવત્ સસારભાવથી ન્યારો રહે, તેવા મહ્યાત્માઓને પરમાત્મપદનો રાગ થાય કિંતુ સસારમાં વિષ્ટા શુકરવત્ અહર્નિશ

विवेकधी शून्य हृदयवाळा, अने परवस्तुने पोतानी मानां हर्ष शोक धारण करनारा रागांघवहिरात्मीयोने परमात्मपदनो राग यतो नधी, वैरागी, त्यागी, मत कदाग्रहवर्जित जीवो परमात्मपदपामी शके छे. आ आत्मार्योनु लक्षण छे.

“ दुहा. ”

समकित जेणे अर्पियुं, ते मोग्र गुरु देव;
निमित्त गुरु ते आत्मना, कीजे तेहनी सेव. ॥२३॥
त्यां त्यां गुरुनी बुद्धिथी, भटके जाणे रोझ;
गुरु गुरु शी वस्तु छे, नहीं करतो तस खोज ॥२४॥
धोलुं तेटलुं दुध एम, तेवी गुरुमां बुद्धि,
गुरुबुद्धि सर्वत्र जास; तस नहि आत्म शुद्धि ॥२५॥
सेवे सद्गुरु प्रेमथी, चरणकमल आधीन,
पामे ते परमार्थने, थावे शिवसुखलीन. ॥२६॥
सद्गुरु सम कोनो नही, भवमांहि उपकार,
कामकुंभश्रीसद्गुरु, भवजल तारण हार ॥२७॥
प्रत्यक्ष उपकारी गुरु, परोक्ष जिनवर होय;
एहवी बुद्धि प्रगटतां, धर्म योग्यता सोय. ॥२८॥
गुरुश्रद्धाभक्ति विना, लागे नहीं उपदेश;
भणवुं सुणवुं शास्त्रवुं, ते पण हेतु क्लेश. ॥२९॥
सद्गुरु वचनामृत विना, तत्त्वस्वरूप न पाय,
सद्गुरु थकां, समकितरत्न ग्रहाय. ॥३०॥

તારક બુધિથી ગુરુ, કથન કરે ઉપદેશ,
શ્રદ્ધા ભક્તિથી સુણી, આદર કરો વિશેષ. ॥૩૧॥

માવાર્થ—અનતકરુણાયોગે કેવલપરમાર્થબુદ્ધિથી. અનવ
ભવ દુઃસ્વલ્પિછેદકકુઠારસદૃશ ધર્મમૂલભૂતસમકિતરૂપ રત્ન જે
સદ્ગુરુ અર્પણ કર્યું તે ગુરુ મોટા દેવ સમાનછે, દેવ ગુરુ ધર્મની
શ્રદ્ધાથી સમકિત આત્મામાં ઉત્પન્ન થાયછે, દેવ વીતરાગ અઘાદશ
દૂષણ રહીત હોય તેને સ્વીકારવા

યત જિનેન્દ્રો દેવતા સ્તત્ર, રાગ દ્વેષ વિવર્જિત
હતમોહમહામલ્લ, કેવલજ્ઞાનદર્શન ॥૧॥

સુરાસુરેન્દ્રસપૂજ્ય, સદ્ગુરુતાર્થપ્રકાશક
કૃત્ત્વકર્મક્ષય કૃત્વા, સપ્રાપ્ત પરમ પદ ॥૨॥

જીવાજીવૌ તથા પુણ્ય, પાપમાશ્રવસચરૌ,
વયોવિનિર્જરામોક્ષૌ, નવતત્ત્વાનિ તન્મતે ॥૩॥

તત્ર જ્ઞાનાદિધર્મેયો, મિત્રામિત્રવિવર્તિમાન્
કર્મ શુભાશુભ કર્ત્તા, ભોક્તા કર્મફલસ્ય ચ ॥૪॥

ચૈતન્યલક્ષણો જીવો, યશ્ચૈતદ્ વિપરીતવાન્ ॥
અજીવ.સ. સમારૂપાત. પુણ્ય સત્કર્મપુદ્ગલા ॥૫॥

इत्यादि

વીતરાગ શાસનમા જિનેન્દ્ર મગવાન્ દેવઝે, તે રાગ દ્વેષ રહિત
છે, જેને મોહરૂપ મહામલ્લનો સર્વયાનાશ કર્યોછે, અને જેને કેવલ
જ્ઞાન અને કેવલદર્શન સાકાર નિરાકાર ઉપયોગ સરીકે માસવાઝે,
વૈમાનિક અને ભૂવનપતિ આદિના ચોસઠ દ્વંદ્વોદ્ધેનેના ચરણ ક્રમક

પૂજાયાડે, એવા વીતરાગ દેવ જાણવા, વચ્ચે તીર્થંકર દેવ ત્રિધુવ-
નવર્તિ ધર્માસ્તિકાયાદિક પદ્ધવ્યોના ગુણ પર્યાય આદિ સત્ય પ-
દાર્થોના પ્રકાશક છે, જેવું જગત્નુ સ્વરૂપ છે તેવું તેમણે કેવલજ્ઞાને
પ્રકાશક છે. અસત્ય જલ્પનનું તેમણે કદ પ્રયોજન નથી, દયાલુ અને
ઉપકારીપણાને લીધે સત્ય તત્ત્વની પ્રત્યક્ષા કરીડે, ભરત, ઈશ્વર
અને મહાવિદેહ સેત્રમાં તીર્થંકરોની ઉત્પત્તિ થાય છે વીશ સ્થાનક-
માનું ગમે તે સ્થાનક ઉત્કૃષ્ટ પરિણામયોગે આરાધવાથી ત્રિધુવન
આરાધ્ય તીર્થંકરનામકર્મ ઘણાયડે, અનાદિકાલસર્ગી રાગદ્વેષ
સ્વરૂપ મહામલ્લ શત્રુનો જેણે સર્વથા નાશ, સ્વશુદ્ધઆત્મિકપરિ-
ણામથી કર્યો છે. એવા તીર્થંકર મહારાજાને ચોત્રીશ અતિશય અનુ-
ક્રમે ઉત્પન્ન થાય છે, સ્વઆચાર કલ્પ અને ભક્તિભરથી ગમન કરી
મધુની મધુતા દર્શાવવા માટે ચતુર્નિકાયના દેવતા દેવીઓ મધુને
લોકાલોક પ્રકાશક કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થતા અ-
લૌકિક વિચિત્ર મનહર દેવતાઃ અષ્ટમહાપ્રાતિહાર્ય યુક્ત સુમવસરણ
ની રચના કરે છે તે ઉપર ઘાણ અને અતર્લક્ષ્મીવડે સુશોભીત ત્રિજ-
ગતારક તરણિ, પાંત્રીસ ઘાણીગુણધારક, પરમપૂજ્ય પરમવિચિત્ર
ત્રયોદશ ગુણસ્થાનવર્તિ શ્રી દેવાધિદેવ તીર્થંકર મહારાજા વચના
તિશયે યુક્ત દેવતા મનુષ્યતિર્યંચોત્પન્ન વાર વર્ષદ્ અગ્રે મધુર ધ્વનિ-
થી બહિરાત્મા, અંતરાત્મા, પરમાત્માસ્વરૂપ તેમજ દેવગુરુ ધર્મ અને
નવતત્ત્વ, પદ્ધવ્યનું સ્વરૂપ, મધ્યોના કલ્યાણાર્થે પ્રકાશેડે, અને
દેશનાન્તે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા સ્થચતુર્વિધસંઘની
સ્થાપના કરે છે, તેમાં સર્વથી મુખ્ય ચતુર્વિધ સંઘમાં મુનિરાજ છે,
ધર્મની અપેક્ષા સઘડે, વીતરાગ આજ્ઞા મુખ્ય જ્યાં પ્રવર્તન નથી,
તે સઘ ફહેવાય નહીં, મોહજનિતભ્રમણા ક્રેટલાક શ્રાવકના કૂ-
લમાં ઉત્પન્ન થઈ શ્રાવકો સાધુ, સાધ્વી વિના શ્રાવક વર્ગનેજ સઘ

તરીકે અજ્ઞાનથી ગળેછે, એ વર્તન ચીતરાગશાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ છે, સાધુના સત્તાવીસ અને શ્રાવકના એકવીસ ગુણ મઝી અઢતાઝીશ ગુણયુક્ત સથ કહેવાય છે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રથી ભિન્નાભિન્ન અને વ્યવહારનયથી શુભાશુભ કર્મનો કર્તા તથા ભોક્તા, ચૈતન્યલક્ષણ યુક્તજીવતત્ત્વના પ્રરૂપણા તીર્થકરે કરીછે. જીવથી વિપરીત અ-જીવતત્ત્વનુ પ્રરૂપણ તેમને કર્યું છે, એમ નવ તત્ત્વનુ પ્રરૂપણ કર્તા ચીતરાગ દેવ છે, આયુષ્ય મર્યાદા પર્વત પૃથ્વીતલ પાવન કરી અ-ધાતીયાં કર્મ સ્વપાથી અશરીરી અનામી યદ્ સિદ્ધસ્થાનમાં પહોંચી સાદિ અનતિ સ્થિતિ અમરમર પદ ભોગવે છે, એવા દેવને દેવ તરીકે માનવા, ચીતરાગ આજ્ઞાચારક પચાચાર, પચમહાવ્રત આ-રાધક ગુરુને ગુરુ તરીકે સ્વીકારવા, ચીતરાગકથીતમોક્ષમાર્ગ સ્વરૂપ ધર્મને ધર્મરૂપે સ્વીકારવો, આ ગ્રંથ તત્ત્વની શ્રદ્ધા ગુરુ મહા-રાજના ઉપદેશથી પાપ છે, માટે ગુરુ મહારાજ સમકિતશાપક પ્રબલ નિમિત્ત કારણ છે, તેમનેજ ગુરુ તરીકે સદા સ્વીકારી તેમની આજ્ઞા નુસાર ચાલવું ત્રિવેકશૂન્ય અજ્ઞાનવાસીન ચિત્તવાળો મૂઢપુરુષ પરમાર્પબુદ્ધિહીન જેટલું મવારી ધોલું તેટલું દુઃખ પરી અજ્ઞાનનાથી રોજ પશુનો પેટે સર્વ મુઠોમાં, સર્વ ધર્મોપદેશસ્તોમાં ગુરુબુદ્ધિ ધારણ કરે છે તે અજ્ઞાની સ્વપ્રાત્મશુદ્ધિ કરી શકતો નથી અને ધર્મવિવિધ વાલે સદ્ગુરુશ્રદ્ધા વિના કરશે પણ નહીં, આત્મતત્ત્વજ્ઞ, અધ્યા-ત્મોપધોગી ગુરુનું આલ્ચન અનાદિકાલસલગ્ન અજ્ઞાનનો નાશ કરે છે, સહજાનંદી આત્માનુપવ મદિરમાં મ્હાલનાર ગુરુ મહારાજ પ્રત્યક્ષ મારા ઉપકારી છે, અને ત્રિનેશ્વર પરોક્ષ ઉપકારી છે, એમ ત્રિવેકદષ્ટિ જેને પ્રત્યક્ષ યદ્ છે તે ધર્મ પામી શકે છે, ગુરુ શ્રદ્ધા અને સુદાન્તઃકરણથી ગુરુ ભક્તિ કરનાથી તેમનો ઉપકાર અવ્યાત્માને લાગે છે, અને શ્રદ્ધા ભક્તિ, વિના ઉપદેશ લાગતો નથી, ગુરુની આજ્ઞા

વિના સ્વયમેવ શાસ્ત્ર વાંચે તો પણ યથાયોગ્ય તત્ત્વ તેના હૃદયમાં પરિણમે નહીં, અને વિપરીત પરિણમે તો અપધ્યસેવનની રૂઝ ઉપદેશ નિષ્ફલ થાય

પરમાર્થથી જોતા તારક બુદ્ધિથી શુરુરાજ ઉપદેશ અર્પેછે, તે ઉપદેશ વિનયથી અતિ રૂબે અવળ કરી આદરવા યોગ્ય આદરો, અને ત્યાગ્યને ત્યાગો સુગુરુમાં ગુરુબુદ્ધિ થયા વિના ઉપદેશ કદ અસર કરી શકશે નહીં, એ નિશ્ચય જાણવું અને ગુરુએ જિજ્ઞાસુ અને શ્રદ્ધાલુને ઉપદેશ આપવો, પાત્ર વિના ઉપદેશ લાગતો નથી.

અજ્ઞાની મૂઢ મત કદાગ્રહી કુગુરુઓની સગતિથી જે લોકોની બુદ્ધિ વિપરીતપણે પરિણમીછે, તેમને ઉપદેશથી અસર ક્વચિત્ થાય છે, ત્યારી શ્રીમંતે પતિતજલની જેમ નિષ્ફલતાછે, તેમ રવલ મ-વાભિનંદી જીવોને ઉપદેશની પણ નિષ્ફલતાછે, જેના નીચે લગ્યા પ્રમાણે લક્ષણ હોય તેને ઉપદેશ દેવો યોગ્યછે.

૧ સંસારની અનિત્યતાએ વામિત ચિત્ત હોય

૨ હું કોણ છું? ક્યાથી આવ્યો? ક્યા જઈશ? હું મારે કર્તવ્ય છે?

૩ હું તે કોણ ? હું અને મારું તે શુ ? એ જાણતો હોય અથવા જાણવાની જિજ્ઞાસા હોય.

૪ ભવનો ભય લાગે પટલે જન્મ જરા મૃત્યુથી વ્યાપ્તવંસાર ધલ્લતાઅભિ સમાન છે તેમાં પઢીશ તો વઢી મરીશ. એવો જેને ભય હોય

૫ ગુરુ મહારાજની વાણી ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ હોય તેમ મીતિ હોય.

૬ સત્ય અને અસત્યને સમજી શકતો હોય અને કદાગ્રહી ન હોય.

૭ ગુરુ કથનાનુસાર પ્રવર્તનાર હોય.

૮ કપટ દૃષ્ટિ જેને હોય નહીં, અને સદાચાર મટતિયુક્ત હોય.

૯ લોકવિરદ્ધનો ત્યાગ કરનાર હોય

૧૦ વિનેય હોય અને ગુરુની શ્રદ્ધા સહીત સેવામા તત્પર હોય.

इत्यादि लक्षणो जेनामा होय ते उपदेश ग्रहणार उत्तम पात्र
भूत थावक वा मुनिपणे पण शिष्यो जाणवा.

नीचेના લક્ષણવાળાઓને ઉપદેશ લાગી શકતો નથી.

गाथा.

स्तो दुठो मूढो--पुर्व्विबुग्गाहिओअ चत्तारि

उवएसस्स अणग्ग्हिा अइवासएहिं परिवुज्जति ॥१॥

૧ સત્સારનેજ સાર માની તેમાં અત્યાસક્તિ ધરનાર

૨ હુ કોણ છું ? મારે શું કર્તવ્ય છે ? તેનો પણ જેને વિચાર થાય નહીં.

૩ પાપના કાર્યો કરતાં ભય પામે નહીં,

૪ જીવોનો યાત કરનાર ધૂર્ત શઠ મૂર્ખપણુ જોનામાં હોય,

૫ ગુરુના દોષો જોનાર, તેમની નિંદા કરનાર અને ગુરુની શ્રદ્ધા તથા ગુરુનો વિનય વહુમાનગ્રહીત હોય.

૬ ગુરુમહારાજની વાણી ઉપર વિશ્વાસ, શ્રદ્ધા, તેમજ તેમના ઉપર પ્રીતિરહીત હોય.

૭ હુગુરુ અને સુગુરુની પરીક્ષા કરવાની જોનામાં મુદ્ધિ ન હોય.

૮ કપટી, વ્યસની, તેમજ નિંદક હોય,

૯ કુગુરુના પદામા પસાણુ હોય અને દષ્ટિરાગી હોય.

૧૦ જેનું સ્થિર ચિત્ત ન હોય, જેમ મપાવે તેમ મમે, વિવેકશૂન્ય હૃદય હોય.

गुरु करता पोताने मोटो माननार, अने पोतानो कको खरो माननार होय

७५ सगजे नहीं अने गुरु उर द्वेष करे

अविनयी होय

त्यादि लक्षणयुक्त जीवो होय ते उपदेशदेवाने योग्य नहीं, गुरुसंगतिथी तेवा जीवोने पण लाभ मळे, एकात नहीं,ानी गुरु महाराज अवसरना जाणछे, माटे स्वपर लाभार्थे करेछे, योग्य लागे तो उपदेश आपे अने अयोग्य लागे तो आपे नहीं, मौन धारण करे, ज्ञान, दर्शन, चारित्र वीर्यादि ध्यानथी प्रवर्ते, सद्गुरु महाराजा सदा स्वतन्त्र आत्मोपयोगि छे, धर्मध्यान अने शुद्धध्यानना योगे आत्मा परमानन्द रमण करी तत्पद प्राप्त करे एष गुरुर्ना प्रवृत्तिछे, एवा श्वासह वर्तयुः

“ दुहा ”

त्यागी ज्ञानथी, उपादेयशुं हेत,
रता कर्मने, शाश्वत पद अट लेत. ३२

ने भावकर्म, तेनो करी परिहार,
गे झीलतां, लहीए भवजल पार. ३३

पारीपणुं, रोकी सद्गुरु सेव;
मनहुं करी, पामो शाश्वत मेव. ३४

७५ कर्ता कर्मनो नाश,
भी उपमा, तेना थइए दास. ३५

મૂઝ વિના નહિ વૃક્ષ જગ, શુભગમ વળ મ્યાં જ્ઞાન,
વાચો પોથી પત્ર પળ, નહીં ટલે અજ્ઞાન. ૩૬

મળવું ગળવું માનથી, જન મન રજન કાજ,
આત્મલક્ષ્યના ધ્યાન ત્રિણ, લહે ન શિવ સામ્રાજ્ય ૩૭
ક્રિયા કાંઠ કપટે કરી, કરતો રજે લોક,
શુષ્કજ્ઞાન પણ એકલુ, જાણો મવિજન ફોક ૩૮

લાભાલાભે સુખ દુઃખ, શત્રુ મિત્ર સમ ભાવ,
ઉદાસીનતા ચિત્તમાં, મવસાગરમાં નાવ ૩૯
નિદો નિદક નેહથી, પૂજો પૂજક કોઈ,
ધૂતો કહેશે ઢોંગીએ, સમભાવે સવ જોઈ ૪૦
અંતઃસૃષ્ટિગુણતણી, આતમમાહી અનુપ,
વાંઠા વહુ વોલે સુણી, મનમાં રાખી ચુપ ૪૧

ભાવાર્થ—જ્ઞાનથી ત્યાગ્ય વસ્તુને ત્યાગી આદરવા યોગ્ય વસ્તુ સ્વરૂપજ્ઞાનાદ્યાર આત્મા પ્રતિ પ્રીતિ અતરાત્માયોગે ઉત્પન્ન થઈ છે એવા મુનિવરો આત્માની સાથે એકતાની પ્રીતિ કરતા હતા કર્મનો નાશ કરી શાંતિ સિદ્ધિ સૌધમાં પ્રવેશે છે, હે આત્મા જેના યોગે સારી અશુદ્ધ પરિણતિ થઈ છે, એવું દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મને સ્વતઃ શુદ્ધપરિણતિથી અસરચાતપ્રદેશથી દૂરકર, સમતાર્થીની સાથે ધ્યાન રૂપ સરોવરમાં ઝીંકા કરતા તું મવપાયોધિ સહેજે ઉત્તરી મુક્તિનગર પ્રાપ્ત કરીશ, એમ મુનિરાજ ધ્યાનમાં આવે, અપ્રકર્મનો આત્માની સાથે જે વધ તેને દ્રવ્યકર્મ કહે છે, અને રાગ દ્વેષની પરિણતિને ભાવકર્મ કહે છે, આત્મસ્વરૂપમર્શિમળતા કરવાથી દ્રવ્ય

कर्म अने भावकर्मनो नाश थायछे.

हे शिष्य तु परमात्मपदनी अभिलाषा राखतो होय तो स्व-
च्छंदताचारीयपणु टाळी गुरुना आधीन मन करी सद्गुरुनु सेवन
कर के जेथी शाश्वतपद पामीश, कर्मरोगनो नाश करणार्थम् गुरु
धन्वतरी वैद्य समान छे, तेमना दास थइएतो कर्मनो नाश थाय,
वैद्य विना दवाओ पोताने फायदाकारक थती नथी, तेम गुरुनी
आज्ञा मीति विना गमे तेटला सद्गतो धारण करीए तो पण यथा-
योग्य आत्महित थतु नथी

मूल विन वृक्ष क्या ? अने गुरुगम वण आत्मज्ञान क्या ?
श्रावक वर्ग अविद्या तथा अविनयना योगे स्वयंगुरु वनी ज्ञानी
गुरुनी अपेक्षा राख्या विना पोथी पुस्तक वाचे पण ते ज्ञान सत्य-
ज्ञान तरीके थशे नहीं, पोतानी मेले वाचेला ज्ञानथी वैराग्यादि
गुणो जोइएतेवा प्राप्त थशे थहीं अने शकादि दोषोनु निराकरण
थशे नहीं मुनिवर्गन पण गुरुगमद्वारा विनयभक्ति बहु मानथी
ज्ञान ग्रहबु योग्य छे, अने तदर्थम् योगवहनादिनु शास्त्रमा अनत
ज्ञानी वीतराग भदते भव्यात्माओना हितार्थे प्ररूपण कर्तुं छे.

मानथी पूजावाना अर्थे जनमन रजनार्थम् विद्याभ्यास करवो,
शास्त्र वाचवा इत्यादि सर्व मोक्षहेतुभूत कार्य नथी, आत्माना
हितने माटे भणवु, गणवु, वाचवु, इत्यादि शुद्ध परिणाम थयो नथी
त्या मुधी शिव साम्राज्य पामी शकातु नथी बाह्याद्वारी क्रिया-
काण्डना कपटथी देशोदेश विचरतो छतो मनुष्योने रजे ते पण
आत्मलक्ष्यता उपयोग विना व्यर्थ छे तेमज क्रियाने नहीं मान-
नार, प्रतादिनो खप नहीं करनार जेने सत्यज्ञान थयु नथी एवा
वारूपदुताधीज पंडित पद धारण करनार शुष्कज्ञानीनु एरुछ ज्ञान
पण आत्महित प्रति थतु नथी.

લાભ, અલાભ, સુખ, દુઃખ, શત્રુ, મિત્ર, જીવિતદ્રવ્ય, મરણ આદિ માત્ર યતાં જેનું સમવિત્ત છે અને સાંસારિક પદાર્થો મતિ હદાસીનતા જેના હૃદયમાં વર્તે છે એવા સત્ગુરુમુનિવર સમારૂપ સમુદ્રમાં નાવ સમાન છે.

નિંદક સુશીયી (વેલાશક) એવા મુનિવરની નિંદા કરો, અને પૂજક ભાવથી મળે પૂજો, ધૂત્તો મળે ઢોંગી વહે, પગ એવા મહાત્મા સર્વને સમભાવે નિરત્વે છે ધીજાના બળા ધુદા કહે તેમાં પોતાને શું ?

જ્ઞાનિગુરુમહારાજા આત્માની ગુણગુણિ અતર્કિયે યોગે નીહાલી પ્રમુદિત થાય છે, આત્માના અસંખ્યાતમદેશો છે, એકેક મદેશે અનંત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્યાદિ ગુણો સદા શાશ્વત ધારે રચા છે, વહી આત્મા પોતાના મ્બરૂપે રૂપી છે, પુદ્ગલની અપેક્ષા અરૂપી છે, જ્ઞાનરૂપ ઉપયોગની અપેક્ષા સાક્ષાર છે, દર્શનરૂપ ઉપયોગની અપેક્ષા નિરાકાર છે, વહી શાશ્વત આત્માના ઉત્પાદવ્યય અને ધ્રુવ સમયે સમયે વર્તે છે, વહી આત્મામાં સ્થિત અગુરુલ્લુ પદ્મગુણહાનિ વૃદ્ધિ કરે છે, એ આત્મા પુદ્ગલ દ્રવ્ય સાથે મિલે છે તોયે તે થકી ન્યારો છે, અનંત ઋદિનો મોક્તા મારા આત્મા વિના પરદ્રવ્યની સાથે મારે કદ સ્વયં નથી, મારા આત્મા કર્મે અવરાયો છે, પણ તે ગુણો મારા નહિ થયા નથી, મારા આત્માના ગુણોને ઉપમા આપવી વ્યર્થ છે, અહો હું આત્મા અલ્પહુ, સર્વ પદાર્થનો હું સમયે સમયે જ્ઞાતા છું, ત્રગ મુવનમા એવો કોઈ પદાર્થ નથી કે મારાથી અજાણ્યો હોય, હું પ્રકાશક છું, અન્ય દ્રવ્ય પ્રકાશ્ય છે, જ્ઞાતા અજ્ઞાતા એ હું જાણુ છું, પણ તેથી હું ન્યારો છું, મારું સ્વરૂપ વાચ્યા-વાચ્ય વૈલરી ભાષાયી છે, મારા અનંતા ગુણો છે તો હવે મારે પર-ભાવમાં રમણતા કેમ કરવી ? એમ વિચારી આત્માના ગુણો તરફ

પોતાની દૃષ્ટિ દીધીછે, જેને એવા મુનિશ્વરનું શરણ યાઓ. એવા મુનિવરો આત્મધ્યાન-ધ્યાતા- આપસ્વભાવમા વિચરેછે, વકવાદી-ઓના ધર્તીંગો સામઝી મૌન ધારણ કરી સદ્ગુરુઓ વિચરે છે, કુગુરુરૂપ વિપધરોની કુદેશનારૂપ વિપજ્વાલાથી અજ્ઞાન સર્વ મનુષ્યો પ્રાપ્તઃ મુક્તાઈ ગયાછે, કોઈ વિરલા આસન્ન કાલમા સિદ્ધિપદ પામનારા મહાત્મઓ વા તેમના અનુયાયી શિષ્યો સમ્યગ્માર્ગે ગમન કરેછે

“ દુહા. ”

નાટકિયાની પેઠે જ્યાં, ધર્મતળો ઉપદેશ;

અંતર્દૃષ્ટિ જ્યાં નહીં, તેનો મિથ્યા વેપ. ૪૨

અહો દુઃખમ કલિકાલમાં, વિરલા સુખગુરુ જોય,

વાકી ફુટ્યો રાફડો, સર્પતળો અવલોય; ૪૩

દ્વેષ, ગચ્છ મમતા ગ્રહી, વઢી કદાગ્રહ ચિત્ત;

મતમતાંતરમાં પડ્યા, દુર્ગતિનારિમિત્ત. ૪૪

ભાવાર્થ—અતર્દૃષ્ટિના ઉપયોગ વિના નાટકીયાની પેઠે જ્યાં ધર્મનો ઉપદેશ સાધુનામ ધરાવી આપેછે તેનો વેપ મિથ્યાછે.

પચવિષ જ્યાં મેગા મઝ્યાઝે એવા આ કલિકાલમા વિરલા શુદ્ધ મુનિયો હોયછે, વાકી લૌકિક અને લોકોચર કુગુરુઓનો જાણે રાફડો ફુટ્યો હોય અને સર્પો ફાટી નીકળે તેની પેઠે ફાટી નીકળ્યાછે.

વેપની મમતા, ગચ્છની મમતા વઢી કોઈ પ્રકારનો મનમા કદાગ્રહ રાખી જે સાધુ રાગ દ્વેષના ઉદયે મતમતાંતરમા રક્ત થયા છતાં, શુદ્ધ પ્રરૂપણા મૂઢી પોતાની પુષ્ટિને માટે મોહાવ વની આત્મસ્વરૂપનું ભાન મૂલી પરભાવમા રાવેછે, માવેછે તેવા કુગુરુઓ દુર્ગતિ નારીના મિત્ર જાણવા,

“ દુહા ”

જલધિ ભરતી ઓટમાંહી, મત્સ્યો આકુલ થાય,
તીરે આવે પ્રાણ નાશ, ગચ્છતળો એ ન્યાય. ૪૫
શરીરપર મમતા નહીં, કરે શુ તેને દેહ,
ગચ્છ વસ્યો વ્યવહારથી, અતર્ગુણ ગણ ગેહ. ૪૬

ભાવાર્થ—સમુદ્રમાં જ્યારે ભરતી ઓટ આવેછે, ત્યારે જલપ્રવા-
હના જોરથી મત્સ્યો આકુલ વ્યાકુલ થાયછે, તેમાથી કોઈ કટા-
ઢીને કાઢે આવેછે, ભરતી ચતરી જાતાં જલ વિના તરફદી મ-
રણ પામેછે, વા ધીવરો તેને પકડી લેછે, અને દુઃસ્વભાગી થાયછે,
તેમ ગચ્છ સિંઘાદામા વસતો કોઈ મુનિ, આવી ફેવલ આત્મની
બાત સાંભળી એકાકી વિચરેછે, તો તે આત્મહિત કરી શકતો નથી,
માટે ગચ્છમાર્હીં વસીને આત્મસાધન કરવું, વૈરાગી, ત્યાગી ગીતાર્થ
જ્ઞાની પોતાની યોગ્યતાથી આત્મસ્વરૂપના ધ્યાન માટે એકલ વિ-
હારી થાય તેનો એકાત નિપેદ નથી.

જે મુનિવરોને શરીરપરથી આત્મજ્ઞાનના ઘલબદે મમતાભાવ
હઠી ગયોછે, તો તે મુનિવરોને શરીર રાગ દ્વેષનું કારણ થતું નથી
તો પશ્ચાત્ વ્યવહારથી ગચ્છમાં વસેલા તથા વસતા એવા મુનિયોને
ગચ્છ ઉપર કેમ મમતા થાય અને કેમ ગચ્છ રાગ દ્વેષનું કારણ
થાય ? અલબત્ત થાય નહીં ગચ્છ એટલે સાધુનો સમુદાય, સમૂહ,
તેમા જ્ઞાનીને કેમ મોહ થાય ? અને અજ્ઞાની તો ગચ્છનો સ્વીકાર
કરે નહીં, તો પણ શરીરપર મમતા ધારણ કરે જ્ઞાનના અભાવે
સવરના કારણો પણ અજ્ઞાનીને આશ્ચર્ય પેરિણમેછે. જેનાથી
વંચાયછે, તેનાથી જ્ઞાની છુટેછે, માટે જ્ઞાની શુર મરારાજા
અતર્મમાથી સસાર સેલ્યકી ન્યારા રહી વર્તેછે, જ્ઞાનિકો ભોગ

સર્વો નિર્જરાકો હેતુદે—જ્ઞાની ભોગ કહે તો પણ તેથી નિર્જરા થાય છે. જ્ઞાનીને કોઈના પ્રતિબંધ નથી, રાગ દ્વેષનું જે કારણ લાગે તેનાથી દૂર રહી આત્મ-યાન કરે છે. શ્રી યશોવિજયજી પ્રમુખ મુગુરુઓ જાણવા.

કપટી મુનિનું લક્ષણ કહે છે.

“ દુઃશ. ”

મનમીતરની ઓરને, વર્તે વાહિર ઓર;

કહેણી રહેણી સમ નહીં, એ પણ ચઝગ્ય ચોર. ૪૭

મનમાં કંઈ અને વાહિરે આચરણ કંઈ કહેણી પ્રમાણે રહેણી ન હોય, શ્રાવણી આજીજી કરનાર હોય, કપટપણાથી વર્તે તે પણ ચઝડાનો ચોર જાણવો, કદાપિ ઋતાદિ પાઠી શકતો હોય નહીં પણ પ્રરૂપણા વીતરાગમાર્ગના અનુસારે કરે તે આરાધક છે, પણ કપટી તો વિરાધક છે

“ દુઃશ ”

યોગ્ય જાણતાં સ્ખોલતા, પેટીઃધર્મ વિશાલ;

સેવો સાચા દીલથી, સદગુરુ મહા કૃપાલ. ॥૪૮॥

જ્ઞાની ગુરુ મહારાજા યોગ્ય જીવ જાણીને ધર્મ રત્નની પેટી મનોહર વિશાલ સ્ખોલે છે, અને તેના આત્માનું કલ્યાણ કરે છે, ભવ્યોને ઉપદેશ દ્વારા મોક્ષ માર્ગ દર્શાવે છે, અયોગ્ય મનુષ્યની આગળ મૌન ધારણ કરે છે, જે દાષ્ટિરામી ન હોય અને વિનયી હોય તેની આગળ યોગ્યતા પ્રમાણે અવસરે ઉપદેશ આપે છે, એક સરસ્વો ઉપદેશ પ્રત્યેક મનુષ્યને પરિણમતો નથી, માટે યોગ્યને જ ઉપદેશ દેવો, મેઘનું જલ, સીપ, શાદ, સર્પ આદિના મુલ્યમાં પડયું

પણ મિત્ર મિત્ર પરિણમે છે તેમ અત્ર પગ દટાવ જાણવું.

કોઈ એમ કહેશે કે-શુનિઓઈ સર્વને ઉપદેશ આપવો અને ઉપદેશ આપવા માટે તો સાધુપણ અગીકાર કર્યું છે, અને ન આપે તો અન્ય કોણ આપે ? તેને પ્રત્યુત્તરમા કહેવાનું કે-જેમ સેનાપતિ લડકરી સિપાઈને તરવાર સ્વેચ્છતા મારતા શીખવે છે, પણ જેની યોગ્યતા થઈ નથી તેવા છઠ્ઠા બાલકને કઈ હાથમાં તરવાર (સ્વદ્ગ) આપતો નથી, ને આપે તો બાલકનો નાશ થાય તેમ જ્ઞાની શુદ્ધ યોગ્યતા જેને પ્રાપ્ત થઈ છે તેને ઉપદેશ આપે છે. ઉપદેશમાં પણ પાત્રના આધારે ફેરફાર રહે છે, કેટલાક સ્થાને સસારમાં રાવેલા માંચેલા શ્રાવકો વિરતિધર્મના માપગરૂપે ઉપદેશ આપે છે, પણ તેમનું વૈરાગ્ય સ્થાગ વિના સર્વ અલેખે જાણવું. શુદ્ધના ઉપદેશથી જે વૈરાગ્ય થાય છે તે અન્યથી થતો નથી. પચમારકમા શ્રી તીર્થ-કરાદેના અભાવે તથા પચવિપના યોગે યોગ્ય જીવો અલ્પ જાણવા માટે હે મહ્યાત્માઓ મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે નિર્મલ મનથી સદ્ગુણ શરણ કરો, અને તે કરમાવે તેજ શ્રદ્ધાથી અગીકાર કરશો તો પરમપદ પામશો

“ દુશ્શા. ”

વને વને નહીં હસ્તિયો, યુગે યુગે નહિ દેવ;
મુઢ મુંઢ નહિ ગુરુપણ, જાણી સદ્ગુરુ સેવ ૪૯
વિષય મીઠા મોગી નહીં, વ્રહ્મચારિ ઇંણવત,
કપટ શૂંતિ ત્યાગી સદા, નમુ સદ્ગુરુ મહત્ત. ૫૦

વન વન પ્રતિ હસ્તિયો હોતા નથી, અને મરત પેરવતનો પ્રત્યેક આરકમાં કઈ તીર્થકરોની ઉત્પત્તિ થતી નથી, તે પ્રમાણે મસ્તક

મુદાવી રજોહરણ મુઠપત્તિ જ્ઞાતી લીધેલા ગૃહસ્થ જીવામાં સર્વમા કડ્ડ
ગુરુપણ હોતું નથી, જીવ અજીવનુ સ્વરૂપ જાણે નહીં અને દુઃસ્વ-
ગર્ભિત વૈરાગ્યથી સાધુવેષ ગ્રહણ કરી રાગ દ્વેષના ફદમા ફસાર,
હસે, તોફાન કરે, ક્રેશ કરે તે સર્વ કુગુરુઓ જાણવા, જે મહાત્માઓ
વિષયભિસાના ભોગી નથી, વ્રહ્મચારી છે, સમાદિ ગુણવત્ત છે, અને
કપટવૃત્તિનો જેણે ત્યાગ કર્યો છે અને જે માઠરીયાની પેઠે ચાલતા
નથી તેવા સદ્ગુરુને હુ પુનઃ પુન. નમસ્કાર કરુછુ, બાકી વેષ
ધરવા માત્રથી શુ ? માટે પરીક્ષા કરી આત્મતત્ત્વના વપયોગી ગુરુનુ
શરણ કરવુ, એકગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવુ, પતિવ્રતાની પેઠે
માથે એક ધર્મપ્રદ ગુરુ હોય, એક ગુરુની ભક્તિ થદ્ધાથી શિષ્યશ્રા-
વક 'સદ્ગુણધામ બને છે, અનુભવથી જોતા એમ જો ન વર્તીય તો
સપૂર્ણ ધર્મ પામી શકાય નહીં, કોઈ ગુરુ કંઈ કહે અને કોઈ ગુરુ
કંઈ કહે, હવે વેમાંથી કોની આજ્ઞા માનવી, જેવો જોઈએ તેવો એ-
કથી અધિક ગુરુઓપર ભક્તિભાવ, રહે નહીં, ઘણા પક્ષા
અનુપવીઓને આ વાક્ય સત્ય લાગશે, નહીં લાગે તેનુ ભાગ્ય,
બાકી 'અન્ય મુસાધુઓ માનવા પૂજવા યોગ્ય છે. તેમની ભક્તિ કરવી
અને સદુપદેશ સામલવો આ વાત ગુરુવ્રત ગ્રહણની અપેક્ષા છે.

‘ દુહા ’

ધર્મરત્ન જેથી મુદા, લહીયું ગુરુ રસાલ;

શરણ શરણ તેનું સદા, અવર મ જ્ઞાતો આલ ॥૫૧॥

મટકી ગુરુ ગુરુ વંદીયા, શિર પટકયુ સોવાર,

જ્યાં ત્યાં માયુ નામિયુ, લહ્યો ન.કિન્નિત્ સાર ॥૫૨॥

માવાર્થ—જેની પાસેથી ધર્મરત્ન સમજી સમકિત ગ્રહણ કર્યું,
હર્ષવદે તે ગુરુનું સદા મન વચન અને કાયાએ કરી શરણ અંગી-

કાર કરહુ, અને મન્યાત્માઓ કરો, અન્ય આઠ પપાઠ ક્ષત્રો નહીં

કુગુરુઓમાં ગુરુની સુદ્ધિ ધારણ કરી વાંઘા, તેમના ચરણે
શત્રુચાર શિશ્ય પટવ્યુ અને દરાયા ઢોરની પેઠે ય્યાં ત્યાં માથુ ધા-
લ્યુ અને માથુ નમાવ્યુ પણ સાર કદ પામ્યો નહીં, અને તે પ્રમાણે
વર્તવાથી આત્મહિત થવાનુ નથી.

યત.

અગીચથ્થ કુસીલેહિં, સગ તિતિહેણ વોસિરે ॥

મુસ્લિમમગ્ગસિમે વિગ્ધ, પહમિ તેણગે જહા ॥૧૧॥

અગીતાર્થ અને કુશીલિયાનો સગ ત્રિવિધે વોસિરાવવો, પથમાં
ઘોરની પેઠે મોક્ષ માર્ગમાં વિત્ત કરનારાછે.

“ દુશા. ”

એમ અનંતા ભવ ભમી, પામ્યાં દુ સ્વ અપાર,

સદ્ગુરુ સ્થેજે ઓઢરયા, તાર તાર મુજ તાર ॥૫૩॥

ભાવાર્થ—એમ અનાદિકાલથી કુગુરુની સગતિયોગે આત્માના
અશુદ્ધ પરિણામે, ચતુર્ગત્યાત્મક સસારમાં અનતિવાર ભ્રમણ કરી
વિચિત્ર શરીર ધારણ કરી તાઢન તર્જન, ક્ષુધા, તૃપ્તિ, રોગ, શોક,
વિયોગાદિથી અનત દુઃસ્વ લહુ, હવે અવિતત્ત્વતાયોગે સદ્ગુરુને
ઓઢરયા, જીવ આનંદ પામી, ગુરુ વિશ્વાસથી કહેછે કે હે ગુરુ
તું મને તાર તાર, તાર તાર એ શબ્દ પુનઃ પુનઃ કયનથી સસાર
મય સાચે મુક્તિ માર્ગની અતિ આકાંક્ષા જણાવી, આત્માર્થી ધ્યાની
સમક્ષિત દાતા ધર્મગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું

“ પરમાત્માર્થિ ગુરુભક્ત શિષ્યોનું લક્ષણ કહે છે. ”

“ દુહા. ”

ગુરુ વિનયી ભક્તિ ઘણી, શ્રદ્ધા એ મન સ્થિર;
શિવપદ અર્થી સાહસી, મનમાં આતિ ગંભીર ॥૫૪॥

ગુરુનો વિનય મન વચન અને કાયાથી કરવામાં તત્પર હોય, યથાશક્તિ ભાવથી અત્યંત ભક્તિ ગુરુની કરનાર હોય, ગુરુક્ત તત્ત્વને વિષે જેની શ્રદ્ધા સ્થિરપણે હોય વા ગુરુના દ્વેષીલા ઇર્ષ્યાવાલા તથા તેમના પ્રતિપક્ષો કુગુરુઓ તથા કુભક્તો આહું અવલ્લ સમજાવે, ગુરુના ટોપો દેલાડે કુગુરુક્તિથી ગુરુ મહારાજે કહેલાં તત્ત્વનું સ્વદન કરે, વ્હી એમ કહે કે-એનામાં શો મઠીવાર છે, એતો કદ જાણતો નથી. કપડીડે, એમ પોતાની મરજીમાં આવે તેમ વોલે પણ તેથી સુશિષ્યોની ગુરુ ઉપરની શ્રદ્ધા જરા માત્ર પગ કમી થાય નહિ, હલદુ સુવર્ણને જેમ જંમ ગાલીએ તેમ તેમ દિશ્નિમેંત થાય તેમ ગુરુ ભક્ત શિષ્યોની શ્રદ્ધા હલદી વધતી જાય, અને ગુરુઓની સગતિથી શ્રદ્ધા હટે તો પીતલ સમાન મનો જાણવા, એવા ભક્તો ૪ ચાર ગતિમાં મટકયા, મટકેડે, અને મટકશે, શ્રદ્ધા વે પ્રકારની છે, હલદરના રંગ સમાન અને અન્ય મજીઠ સમાન, હલદર સમાન શ્રદ્ધાનો કારણ પામ્યાથી નાશ થાયડે, માટે ગુરુ ઉપર મજીઠના રંગ સમાન શ્રદ્ધા થવી જોઈએ વ્હી શ્રદ્ધાના વે બેદ છે. ૧ પ્રશસ્ય શ્રદ્ધા, અને ૨ અપ્રશસ્ય શ્રદ્ધા તે પ્રત્યેકના પણ વે બેદ છે, હલદર રંગ સમાન, મજીઠ રંગ સમાન, વ્હી લૌકિક ગુરુ અને લોકોત્તર ગુરુની શ્રદ્ધા જાણવી

વ્હી શ્રદ્ધા વે પ્રકારની છે, વ્યવહાર નય ગુરુ શ્રદ્ધા, -વ્યવહાર નયયો ગુરુ અનેક પ્રકારનાડે, પાપની વિદ્યા શિખવે તે પાપ

દુઘપાનસદૃશ અયોગ્યને તત્ત્વોપદેશછે, યોગ્ય અને અયોગ્યની પરીક્ષા કરવી ગુરુમહારાજના હસ્તમાછે, વિદાલના ઉદરમાં સ્ત્રીર ટકતી નથી તદ્દત્ અયોગ્યના હૃદયેધર્મતત્ત્વ ટકતું નથી અવિનયીને ગુપ્તધર્મતત્ત્વરહસ્ય આપતું આત્મહિતકર થતું નથી

સમગ્ર કાલે ધર્મતત્ત્વનો ઉપદેશ સાક ભાષીપાલાની પેઠે યોગ્ય અયોગ્યની પરીક્ષારહીત દષ્ટિગોચર થાયછે, તેથી વાસ્તવલેશ વા અલ્પફલની પ્રાપ્તિ થાયછે, સ્વેદિત પળ ભૂમીની પરીક્ષા કરી વાવવા યોગ્ય ધાન્યકાળે વાવેછે, તો ધર્મરૂપ શીજ યોગ્યાયોગ્યની પરીક્ષા કર્યા વિના કાલવિના કોઈપણ મનુષ્યના હૃદયમાં રોપવું, તે અનુચિત, ધિતનીયછે જગત્માં મનાવા પૂજાવાની લાલચે જગત્ના પ્રવાહમાં પડેલા ગુરુનામ ધરાવનારાઓ ગમે તેમ ઉપદેશ આપી થોડા જીવોને ફસાવી પોતાના વશમાં કરી લેઈ રાચેછે, માચેછે, તે પોતાનું તથા અન્યનું યથાયોગ્ય ભલું કરી શકતા નથી સદ્ગુરુ સ્વતંત્રછે, યોગ્ય હોય તેહને ઉપદેશ આપે, અન્યથા મૌન રહેછે.

કુયુક્તિ કરનારા અને પોતાની પહિતાઈ જણાવનારને સદ્ગુરુ અત્તકરણથી ઉપદેશ આપતા નથી, નેમજ ગુરુના વચન ઉપર વિશ્વાસ નથી તેની સાથે ગુરુજી માથાટૂટ કરતા નથી પથ્થર ઉપર ફમલ હોય તો અવિશ્વાસીને ગુરુનો ઉપદેશ લાગે. ગુરુના ઉપદેશથી વચ્ચમાં પોતાનું ઢહાપણ ચલાવનાર ગુરુભક્ત કહી શકાય નહીં, હાલના કાલમાં ગુરુભક્ત થવું મુશ્કેલછે, કેટલાક પુત્યરં સમાન કુગુરુઓછે, પોતે સસાર સમુદ્રમાં વૂઢે અને સ્વઆધિનોને બુઢાડે, સસાર સમુદ્ર તરવામાં કેટલાક પાદઢા સમાન ગુરુઓછે, અને કેટલાક વહાણ સમાન છે, એમજાણી સદ્ગુરુનું અવલંબન કરવું એ પરમાર્થ છે.

“ दुहा ”

समकितदायक सद्गुरु, तेनुं नहि मन भान;
परोपकारी बुद्धि वण, ते मट्के अज्ञान. ॥ ६२ ॥

समकित दायक सद्गुरुना उपकारनु जेने भान नथी ते प-
रोपकृतिथी अजाण सम्यक्त्वनो सार फल पामी शके नहीं, उप-
कार बुद्धिनी विरलताए गुरुना विनयना अभावे राखमा घी
होम्मा जेजु थाय ते ससार समुद्रनो पार पामी शके नहीं.

“ दुहा. ”

समकितदायक गुरु अने, दीक्षा गुरुमां भेद;
अतर रवि खजुआ समो, सुशिष्य मनमां वेद. ६३
दीक्षा दायक महामुनि, धर्मगुरु जग जोय,
समजे समजु सानमां, करो न सशय कोय ६४

भावार्थ-सम्यक्त्व दायक धर्मगुरु अने दीक्षा गुरुमा घणो
भेद छे क्या, रवि अनं क्या सगोत एटयो अतर हे सुशिष्य मनमा
जाण दीक्षा प्रदायक गुरु बाहुलताथी धर्मगुरु होइ शके छे. कारण
के-धर्ममाप्ति जेनाथी यइ होय ते दीक्षा आपे तो ते होइ शकेछे,
समजु सानमा समजुने शसयनु कड मयोजन नथी. धर्मगुरुनो
उपकार कोड पण रीते वळे तेम नथी

“ दुहा ”

एवा गुरुने सेविए, थइए सद्गुण धाम,
गुण धारी शिष्यो लहे, शिवपुरनो विश्राम. ६५

सद्गुणधाम भूत गुरुपदपरुज सेवता अनेक गुणधाम भूत

શિષ્યો ધાય, અને ગુરુધારી શિષ્યો સિત્તપુરનો વિશ્વાસ લઈ શકે છે, સદ્ગુની થનારને પ્રથમ ગુરુની આવશ્યકતા છે, દુષ્પથથી સુપથે લાવનાર ગુરુપદારાજ છે, જેને ગુરુ નથી તે પોતે ગુરુ થઈ શકતો નથી.

“ દુહા. ”

સહસ્ર સૂર્યોદય હુવે, ચંદ્ર ઊગે શતવાર,
દીપક કરો હજાર પળ, અધ ન જુવે લગાર ૬૬
જ્ઞાની સદ્ગુરુ જો મળે, અતિશય દે ઉપદેશ,
મૂર્ખને લાગે નહીં, ડલડે થાવે ક્લેશ. ૬૭

ભાવાર્થ-સહસ્રગમે સૂર્યો પ્રકાશે, હજારવાર ચંદ્રનો ઉદય થાય, હજાર દીપક સલગાયો, પળ જે અધપુરુષ છે તે જરા માત્ર પળ દેખી શકતો નથી. તેમ મૂર્ખાત્મા મોહાધ જડપુરુષને જ્ઞાની સદ્ગુરુ મળે અને અતિશય ઉપદેશ આપે તોપણ મગશીલીયા પાપાગની પેટે જરા માત્ર અમર થતી નથી ડલડે મૂર્ખને ક્લેશ થાય છે, અને સદ્ગુરુને પણ વારુક્લેશ અવશેષ ફલ જાણવું

“ દુહા ”

જડતાણ જડ થઈ રહે, ગુરુમાં કુગુરુ બુદ્ધિ,
રાસમપુચ્છ ગ્રહી ઇવ, કરે ન આતમ શુદ્ધિ ૬૮
સદ્ગુરુનો વિશ્વાસ નહિ, કુગુરુનો વિશ્વાસ,
અજ્ઞાની પશુ આતમા, સર્વ દુ સ્વનો વાસ. ૬૯

ભાવાર્થ-આત્મસ્વરૂપની અજ્ઞાનતાણ જડ જેવો થઈ જઈ દષ્ટિ-રાગથી તથા મોહાધપણથી ગુરુસ્વરૂપ સમજ્યા વિના કુલની મર્યાદાણ ગુરુપણ માનતો અજ્ઞાની જીવ ગુરુમાં અગુરુપણ માને છે,

અને અવલી પરિણતિયોગે કુગુરુમાં ગુરુ બુદ્ધિ ધારણ કરેછે, તે પોતાની કુટેવને ગદ્દાપુચ્છ ગ્રહનારની ઇવ ભવભ્રમણ દુઃખ રાશિ પામતાં સદ્ગુરુનો હ્મદેશ લાગતા પગ પોતાની હઠ મુકનો નથી. તેવો અજ્ઞાની જીવ પોતાના આત્માની શુદ્ધિ કરી શકતો નથી જેને સદ્ગુરુનો વિશ્વાસ નથી અને કુગુરુના વચનનો વિશ્વાસછે, તે અજ્ઞાની પશુ આતમા સર્વ દુઃખનું પાત્ર બનેછે, અવલી પરિણતિયોગે અવલા માર્ગે ભવિતવ્યતાયોગે ગમન કરેછે. તેવા જીવને યોગ્યતાની પ્રાપ્તિ વિના ઉપદેશ પળ ક્લેશભૂત થાયછે, રાજા, દીવાન, શેઠ, લક્ષ્મીપતિ હોય પણ યોગ્યતા વિના સદ્ગુરુનો ઉપદેશ અસર કરતો નથી.

“ દુહા ”

તર્કશક્તિ જેની ઘણી, વાળી જસ ગમીર,
મોક્ષાશા મનમાં વશી, ધર્મકાર્યમાં ધીર. ૭૦

એવા શિષ્યો પામશે, અનેકાન્ત સુપથ,
ગુરુગમ ગ્રથો વાંચીને, થાશે મહાનિગ્રથ. ૭૧

માર્ગ—જેની તર્કશક્તિ ઘણી હોય, અને વાળી ગમીર હોય, સ્વપ પડે તેટલું ગોલે, મોક્ષાશા જેના મનમાં વશી હોય. અને ધર્મ કૃત્યમાં મેળવત્ અહગર્હાસ્તિ હોય, ગુરુના વચનો યજ્ઞના ટારુણાની પેટેજ જેમ જેના હૃદયમાં કોતરાતા હોય, એવા સદ્ગુરુ શિષ્યો સ્વાદ્વાદ અનેકાત માર્ગ પામશે અને સ્વચ્છદાચારીપણુ તથા અહપણુ ત્યાગીને ગુરુગમ ગ્રથોને વાંચી ધારી શ્રાવકપણુ અગીકાર કરશે. અથવા શક્તિ પરિણામયોગે નિગ્રથ અવસ્થા ગ્રહણ કરશે, યોગ્યતા પોતાની કેટલીછે અને કયા ગ્રથો વાંચવા યોગ્યછે. તે ગુરુમહારાજ જાણેછે માટે તેમના પરમાવેલા ગ્રથો વાંચવા

एवी हिताकांक्षा धारवी.

“ दुहा. ”

सदा महानिग्रथयइ, पाळे पचाचार,

पचमहात्रत पाळता शुद्ध बरे व्यवहार ७२

निश्चय आत्मस्वरूपमा, रमता रहे निशदीन,

गुणपर्याय विचारने, करजामां लयलीन ७३

भાર્ય-દ્રવ્યથી ધન ધાન્યાનિ નરવિધ પરિગ્રહ ત્યાગી ભા-
વથી રાગ દ્વેષનો ત્યાગ કરી નિર્મલસ્વરૂપે વાયુરત્ અમતિરૂદ્ધ-
પમે સદા વિચરે, વ્યવહારથી પચમહાત્રત અને જાનાચાર, નર્મના-
ચાર, ચારિત્રાચાર, તપ આચાર અને વીર્યાચારને પાળે, આત્મે,
નિશ્ચયનયથી પોતાના આત્મસ્વરૂપમા નિશ્ચિન્ન મુનિવર રમે હશે
મસગત. મયમ પડ્ડવ્યનુ સ્વરૂપ તારાં છે

૧ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય-ચરણ સહારો ધર્મો,=ચાલતાને સદાપ
આપવાનું. ગુણ ધર્માસ્તિકાયનો છે, તે અમીવદ્રવ્ય છે, અરૂપી, અચે-
તન, અક્રિય, ચલનસાધ્યગુણ તેનો જાણવો પાઠક પાણીમા તરે છે
તેનો એ સ્વભાવ છે, પણ પાણી તેને સાદ્યકારક છે ધર્માસ્તિકાયના
અસાધ્યતા પ્રદેશો છે, મત્પેક પ્રદેશમાં ઉત્થાનવ્યય થયા કરે છે,
દ્રવ્ય સ્વરૂપથી ધ્રુવણુ અસાધ્યતા પ્રદેશોમા અનાદિ
અનતમે ભાગે છે અગુરુ લઘુથી મત્પેક પ્રદેશમા પદ્મગુણ હાનિ ટાળિ-
યળ કરે છે ધર્માસ્તિકાયદ્રવ્ય અન્યદ્રવ્યમા પરિગ્રમતુ નથી
અને અન્ય દ્રવ્યના ગુણોનુ ઘાતન નથી, કેવલજ્ઞાનવડે ધર્માસ્તિકાય
દ્રવ્ય દેહી જમાય છે અન્ય જીવોને કેરનીના વચનની શ્રદ્ધા ગમ્ય
છે, ધર્માસ્તિકાયના કોઈપણ પ્રદેશનો નાશ થતો નથી, એક ડેન્કા
ખેથી અન્ય સ્થાને તેના પ્રદેશો જતા નથી, લોકાકાશમાં વ્યાપીને

રહે છે, ધર્માસ્તિકાયને કોઈ ઉત્પન્ન કરનાર નથી, જન્મના થલમાં
 હવા ત્યાં ધર્માસ્તિકાય વ્યાપી રહ્યું છે, તેનામાં વર્ણ ગદ્ય
 રસ અને સ્પર્શ નથી. સમયે સમયે અનંતા જીવોને તથા અનંત
 પુદ્ગલમય પરમાણુઓને ગમનમાં સાહાય્ય આપે છે. પ્રદેશે પ્રદેશે અ-
 નંતા ગુણ અને અનંતા પર્યાય છે. પોતાના સ્વરૂપે ધર્માસ્તિકાય
 અગ્નિરૂપે છે. અને પરસ્પરરૂપે નાસ્તિ છે પ્રદેશે પ્રદેશે અનંત સ્વગુણની
 અસ્તિતા સમયે સમયે પરિણમી રહી છે, તેમજ ધર્માસ્તિકાયના પ્ર-
 ત્યેક પ્રદેશે અનંત પરદ્રવ્ય, પરસેત્ર, પરકાલ, અને પરભાવની ના-
 સ્તિતા પરિણમી છે, તેમજ પ્રદેશે પ્રદેશે અનંત પર્યાયની સમયે સમયે
 અસ્તિતા જાણવી તેમજ ધર્માસ્તિકાયના અસરુપાત પ્રદેશમાં સમયે
 સમયે પરદ્રવ્યના અનંત પર્યાયની નાસ્તિતા પરિણમી રહી છે, જે
 સમયમાં અનંત નિજગુણની અસ્તિતા તેજ સમયમાં અનંત પરગુણની
 નાસ્તિતા જાણવી. જો ધર્માસ્તિકાયમાં પરદ્રવ્ય, ગુણપર્યાયની ના-
 સ્તિતા ન રહે તો અન્ય દ્રવ્યરૂપે ધર્માસ્તિકાય પરિણમે અને દ્રવ્ય
 દ્રવ્યનો ભેદ રહી શકે નહીં, માટે સ્વગુણ સ્વદ્રવ્યની અસ્તિતાના
 સમયમાં પરદ્રવ્યની નાસ્તિતા માનવાથી પ્રત્યેક દ્રવ્ય પોતાના
 સ્વરૂપે પરિણમે, અસ્તિપણુ ધર્માસ્તિકાયમાં રહ્યું છે, તે પણ અવક્ત-
 વ્ય છે, અને અનંત નાસ્તિપણુ રહ્યું છે, તે પણ અવક્તવ્ય છે, એક ગબ્દનો
 ઉગાર કરતા અસરુપાતા સમય વ્યતીત થાય છે, તો એક સમયમાં
 સ્થિત અસ્તિતા અને નાસ્તિતાનું કયન અશક્ય છે, જ્ઞાનવડે જાણી
 વૈલેખી ભાષાથી તેનું સ્વરૂપ કહી શકાતું નથી, થોડું કહી શકાય
 છે, જેટલું જાણવામાં આવે તેટલું વૈલેખી વાણીથી કહી શકાતું
 નથી માટે વક્તવ્યાવક્તવ્યપણુ તેમાં જાણવું. ઉત્પાદિ વિચારતાં સમ-
 સ્થાન થાય છે, વહી ધર્માસ્તિકાય છે તે દ્રવ્યપણે નિત્ય છે,

અને ઉત્પાદ, વ્યયની અપેક્ષા અનેત્ય છે, દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષા ધર્માસ્તિકાય શાશ્વત છે, અને પર્યાયાસ્તિકનયની અપેક્ષા ધર્માસ્તિકાય અશાશ્વત છે, ધર્માસ્તિકાય પ્રેય છે, પણ તેનામા જ્ઞાતાપણુ નથી, જદ છે માટે

૨ અધર્માસ્તિકાય-સ્થિર રહેવામા સાહાય્યદાયક ગુણ અધર્માસ્તિકાયનો છે, મનુષ્ય માર્ગમા ચાલતાં ધાકે છે, ત્યારે જાડ જેમ તેને બેસવામાં સહાયકારક છે, તેમ અધર્માસ્તિકાયની સાહાય્યથી જીવ પુદ્ગલ સ્થિર થાય છે, એ દ્રવ્યના ચારગુણ છે, અમૂર્ત, વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ થકી રહિત, જીવત્વથી રહીત માટે અચેતન, વિભાવિક ક્રિયા રહિત માટે અક્રિય, નિશ્ચયનયની અપેક્ષાથી સક્રિય છે, સ્થિર પદાર્થને સાહાય્ય કરે છે, માટે સ્થિર સાહાય્યગુણ અધર્માસ્તિકાય અસંખ્યાત પ્રદેશમયી છે, લોકાકાશમા વ્યાપીને રહ્યું છે, અનાદિ કાલથી છે, માટે તેનો ઉત્પન્ન કરના કોઈ નથી, કોઈ પણ કાલે તેનો અંત નથી, માટે અનંત છે, અધર્માસ્તિકાયના પ્રત્યેક પ્રદેશમા અગુરુ લઘુથી સમયે સમયે પદ્મગુણ દ્વાનિ વૃદ્ધિ પરિણમી રહી છે, અધર્માસ્તિકાય ચર્મ ધ્રુવી દેખી શકાતું નથી. અધર્માસ્તિકાયના ચાર ગુણ છે, રૂપ રહિત માટે અમૂર્ત, અચેતન છડેલે જીવ રહીત, અક્રિય છડેલે વિભાવિક ક્રિયા રહીત, અને સ્થિર સહાયગુણ એ ચારગુણ અનાદિ અનંતમે ભાગે અધર્માસ્તિકાયમા છે, સમયે સમયે અનંત જીવોને તથા પુદ્ગલોને સ્થિતિ સહાય આપે છે, એકેક પ્રદેશ અનંતા ગુણ પર્યાય રતા છે અધર્માસ્તિકાય યદ્યપમા સ્કન્ધ પર્યાયની અસ્તિતા છે, પરગુણ પર્યાયની નાસ્તિતા છે, દ્રવ્યત્વની અપેક્ષા દરેક અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશો એક સંસ્થા છે, કારણ કે દરેક પ્રદેશમાં દ્રવ્યત્વપણુ રહ્યું છે, કિંતુ અગુરુલઘુથી યતીપદ્મગુણદ્વાનિવૃદ્ધિ પ્રદેશ પ્રદેશ માટે બિંબ બિંબ પરિણમી

રહી છે. તે અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશમા અનતગુણની હાની છે, ત્યાં અનત ગુણહાની મટીને અસરયાત ગુણહાનિ થાય છે, સંરુપાત ગુણહાનિ હોયછે, ત્યાં અનતગુણ હાનિ થાયછે, એમ અસરયાતા પ્રદેશોમા પદ્મગુણ હાનિટ્ટદિ સમયે સમયે ભિન્ન ભિન્ન પરિણમવાથી સર્વ પ્રદેશો અપેક્ષાએ એક સરસ્વા નથી, એક સ્યાનથી વીજે ઢે-કાણે પ્રદેશો ગમન કરતા નથી માટે પ્રદેશો અચલ છે, વઢી પ્રદે-શના કડકા થતા નથી, માટે અલ્પછે. અધર્માસ્તિકાયમા જાણ-વાનો શુભ નથી માટે જડજ, પોતાના સ્વરૂપે અધર્માસ્તિકાયમાં અનંત શક્તિ છે, તેની કેવલી ભગવાન્ના વચનથી શ્રદ્ધા કરવી. આ દ્રવ્ય લોકાકાશમા વ્યપક છતાં કોઈ દ્રવ્યના ગુણનુ યાતક નથી. અને તે અન્ય દ્રવ્યમા પરિણમતુ નથી, પોતાના સ્વભાવનો ત્યાગ કરતુ નથી. અધર્માસ્તિકાયને પુણ્ય પાપ લાગી શકતુ નથી, પર-દ્રવ્યની સાથે પરિણમ સ્વભાવવાળા જીવદ્રવ્યને પુણ્ય પાપ લાગી શકેછે. અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય જાણી શકાયછે, માટે અધર્માસ્તિકાય પ્રકાશ્યછે, અને જ્ઞાન પ્રકાશક છે, અધર્માસ્તિકાય જ્ઞેયછે, અને જીવ જ્ઞાતાછે, દ્રવ્યાર્થિક ન્યાપેક્ષયા અધર્માસ્તિકાય શાશ્વત છે પર્યાયાર્થિક ન્યાપેક્ષયા અધર્માસ્તિકાય અશ્વત છે, અન્ય દ્રવ્ય સાથે પરિણમતુ નથી માટે અધર્માસ્તિકાય અપરિણામી છે, અધર્મા-સ્તિકાય દ્રવ્યરૂપે નિત્ય છે. અને પર્યાયરૂપે અનિત્ય છે, અનત અસ્તિત્વ ધર્મથી યુક્ત અધર્માસ્તિકાય છે. આ દ્રવ્ય જાણવા યોગ્ય છે, અને તે આદરવા યોગ્ય નથી ફક્ત તે દ્રવ્યનુ સ્વરૂપ જ્ઞાનદોષ્ટિથી જણાયછે, આત્માની સાથે તેને કઈ સંબંધ નથી. એકેક પ્રદેશ અનત ધર્મ અનતગુણ અનતપર્યાયની અસ્તિતા છે, અને અધર્માસ્તિકાયના એકેક પ્રદેશમા પરદ્રવ્યના અનતધર્મ અનતગુણ અને અનતપર્યાયની નાસ્તિતા વ્યાપી રહીછે, પ્રત્યેક પ્રદેશમા રહેલા ધર્મની અસ્તિતા

તથા પરધર્મની નાસ્તિતાની અપેક્ષા સમભગી ઉત્પન્ન થાયછે, જેમ જેમ સમ્યક્ જ્ઞાન થતુ જાયછે, તેમ તેમ ઉપયોગની એકાગ્રતાએ વિ-
શેષ જ્ઞાન થતુ જાયછે.

૩ આકાશાસ્તિકાય-અધર્માસ્તિકાયાદેકને અગાહના આ પવાનો સ્વભાવ આકાશનોછે, આકાશના બે ભેદછે, ૧ લોકાકાશ અને ૨ અલોકાકાશ, જેમાં હ દ્રવ્યની સ્થિતિ છે, તે લોકાકાશ જાણતુ, જેમા આકાશ સિવાય અન્ય પદાર્થની સ્થિતિ નથી તેને અલોકાકાશ કહેછે તેના ચાર ગુણ છે, અરૂપી એટલે રૂપરહીત, આકાશનુ કાલુ, પીલુ, ધોલુ, નીલુ, શ્વેતઆદિ રૂપ નથી

પ્રશ્ન-આકાશનુ ચતુર્થી જોતા કાલુ રૂપ દેખાયછે, અને તમે કેમ ના કહોછો ?

ઉત્તર-આકાશ સામુ દેખતા જે કાલીમા દેરાય છે તે કઈ આ-
કાશની કાલીમા નથી કિંતુ પુદ્ગલદ્રવ્યની કાલીમાછે, માટે આકાશનુ રૂપ નથી

પ્રશ્ન-નિર્વૃઠ્ઠ જલથી પરિપૂર્ણ સ્થિર સરોવરમા આકાશનુ પ્રતિબિંબ પડેછે, દેરો, સરોવર માટે આકાશનુ રૂપ માનતુ જોઈએ

ઉત્તર-વિશેષ સૂક્ષ્મઝદ્ધિદ્વારા પરીક્ષા કરતાં અવધોધાને કે આકાશનુ પ્રતિબિંબ સરોવરમા પડતુ નથી, અને સરોવરમાં જેનુ પ્રતિબિંબ પડેછે તે પુદ્ગલદ્રવ્યછે, તેમા જોતા માલુમ પડેછે કે-વાદળા વિગેરેનુ પ્રતિબિંબ સરોવરમા દેખાયછે, સાકારનુ પ્રતિબિંબ પડેછે, નિગનારનુ પ્રતિબિંબ પડતુ નથી, ઈ દ્રવ્યમા એક પુદ્ગલ દ્રવ્ય સાકારછે, વાકીના પાંચ દ્રવ્ય નિરાકારછે, સાકારનુ સાકારને વિષેન પ્રતિબિંબ પડેછે, આકાશ નિરાકારછે માટે તેનુ પ્રતિબિંબ પડી શકતુ નથી.

પ્રશ્ન—આત્માને વિષે અન્ય દ્રવ્ય માસેછે, ત્યારે આત્મામા અન્ય દ્રવ્યનુ પ્રતિવિંવ પડ્યા વિના કેમ માસે ?

ઉત્તર—દર્પણમાં મુલ્યનું પ્રતિવિંવ જેમ માસેછે, તેમ આત્મામાં અન્ય પદાર્થોના પ્રતિવિંવ પડતાં નથી, જ્ઞાન ગુણ પોતાની શક્તિથી સર્વ પદાર્થોને જાણેછે, તેથી સર્વ પદાર્થોનાં પ્રતિવિંવ આત્મા-મા પડતાં નથી. એ ઉપરથી સિદ્ધ થાયછે કે—આકાશ અરૂપી છે, અચેતન ઇટલે જીવરહિત, વિમાલિક ક્રિયારહીત આકાશ જાણતું. ફેટલાક મતવાદી એમ માનેછે કે—આકાશથી જલની ઉત્પત્તિ થઈ પણ તે મતવ્ય નથી. કારણ કે—આકાશ નિરાકાર અક્રિય છે અને તેનાથી કોઈ પણ પદાર્થની ઉત્પત્તિ થતી નથી, જલાદિક સાકાર છે, અને આકાશ નિરાકાર છે, માટે નિરાકારથી સાકાર વસ્તુની ઉત્પત્તિ થઈ શકે નહીં, વઠી આકાશ અનાદિ કાલનુ છે, અને કદી તેનો અવ આવવાનો નથી માટે અનત છે, માટે આકાશનો વનારનાર કોઈ નથી, વઠી આકાશનો ઉત્પન્ન કરનાર કોઈ હોવો જોઈએ, એમ કોઈ કહે તો વિકલ્પ કે—આકાશરૂપ કાર્યનુ ઉપાદાન કારણ કોણ ? અને નિમિત્ત કારણ કોણ ? પ્રથમ પક્ષ—આકાશનું ઉપાદાન કારણ ઈશ્વર જો કહેશો તો તે સમ્ભવતો નથી, કારણ કે ઈશ્વર જ્ઞાનવાન છે, અને આકાશ જઠલે, ઈશ્વરનો જ્ઞાન ગુણ આકાશરૂપ કાર્યમાં આવવો જોઈએ, પણ તેમ નથી માટે ઈશ્વર આકાશનુ ઉપાદાન કારણ કહેવાય નહીં, અલગત આકાશનુ ઉપાદાન કારણ કોઈ નથી. જેને ઉપાદાન કારણ નથી તેને નિમિત્ત કારણ પણ નથી. ઈશ્વર આકાશનું નિમિત્ત કારણ નથી. આકાશ અનાદિ કાલથી સ્વયસિદ્ધ છે, આકાશમાં અવગાદના ગુણ છે, તેથી અન્ય દ્રવ્યોને રહેવા માટે

અવકાશ આવે છે. આકાશના એકેક પ્રદેશે અનંતા ધર્મ, અનંતા પર્યાય રહ્યા છે આકાશ દ્રવ્યના પ્રત્યેક પ્રદેશે દ્રવ્યત્વ પળાથી એક સરસા છે, એ પ્રત્યેક પ્રદેશમાં અગુરુ છઘુથી પદ્મગુણ જ્ઞાનિ વૃદ્ધિ સમયે સમયે થઈ રહી છે તેની અપેક્ષા એક સરસા નથી આકાશમાં સ્વદ્રવ્ય સ્વસેત્ર, સ્વકાલ, અને સ્વભાવની અપેક્ષા અસ્તિત્વ છે અને પરદ્રવ્ય, પરસેત્ર, પરકાલ અને પરભાવની અપેક્ષા નાસ્તિત્વ છે આકાશમાં પરદ્રવ્યની જે નાસ્તિતા તે પણ અસ્તિત્વ છે. પરદ્રવ્યની નાસ્તિતા અસ્તિત્વે આકાશદ્રવ્યમાં ન રહે તો અન્યદ્રવ્યની અસ્તિતાનો નાશ થાય અને અન્યદ્રવ્ય કહેવાય નહીં, જે સમયમાં સ્વદ્રવ્યાદિકની અસ્તિતા છે તેજ સમયમાં પરદ્રવ્યાદિકની નાસ્તિતા છે, અસ્તિતા અને નાસ્તિતા બૈલ્લરી વાળીથી વહી શકાય સર્વથા માટે અવક્તવ્ય છે. ઇત્યાદિ વિચારતાં સમ્ભવો ઉત્પન્ન થાય છે. આકાશમાં જાણવાનો સ્વભાવ નથી. માટે જઈ છે. વળી તેના પ્રદેશના કદકા યતા નથી માટે અસ્તિત્વ છે. જ્ઞાનગુણે જણાય છે માટે જ્ઞેય છે. છોકાછોકા વ્યાપી આકાશદ્રવ્ય છે. જલમાં થલમાં વ્યાપી ત્યાં અરૂપી-ત્વે આકાશદ્રવ્ય વ્યાપીને રહ્યું છે, આત્મગુણોનું ઘાતક આકાશદ્રવ્ય નથી. અને તે અન્ય દ્રવ્યમાં સયોગવળે પરિણમતું નથી. અન્ય દ્રવ્યો તેનામાં રહે છે. માટે અન્ય દ્રવ્ય આધેય છે. આકાશ દ્રવ્ય આધાર છે. આકાશદ્રવ્યના સ્કંધ, દેશ, પ્રદેશ, કેવલજ્ઞાનથી જાણી શકાય છે, આત્માના એક પ્રદેશમાં જ્ઞાનની એવી શક્તિ છે કે-આકાશદ્રવ્યના અનંતા ગુણ-અનંતા પર્યાય, અનંત ધર્મ એક સમયમાં જાણી શકે છે.

૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય-વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ થકી યુક્ત પુ-

દુઃખદ્રવ્ય છે, તેના ચારણ છે મૂર્ત અચેતન જીવપણાથકી રહીત. સક્રિય પટલે મઝવા વિસ્તરવારૂપ ક્રિયા કરે છે, પુદ્ગલપરમાણુ અનત છે. પરમાણુ બાહ્યો પડે નહીં, મેઘો મેદાય નહીં, પરમાણુ દર્શન ચક્ષુ અગોચર જાણવું. દ્વિપરમાણું સયોગી સ્કંધને દ્વિપદેશી સ્કંધ કહે છે. અનંત પરમાણુ સયોગી સ્કંધ દૃષ્ટિગોચર યાય છે, તે વ્યવહાર પરમાણુ કહેવાય છે. નિશ્ચયનયે તો સ્કંધકયાય છે એક પરમાણુમા એક વર્ણ એક ગત એક રસ અને વે સ્પર્શ રહ્યા છે, પરમાણુથી વનેલા કેટલાક સ્કંધો ચક્ષુથી દેખાય પણ હાથમા પકડાય નહીં, કેટલાક સ્કંધોનો સ્પર્શ ગ્રહાય કિંતુ ચક્ષુથી દેખાય નહીં જેમ વાયુ. કેટલાકનો ગતગ્રહાય પણ ચક્ષુગ્રાહ્ય થઈ શકતા નથી જેમ કસ્તૂરીના પુદ્ગલ સ્કંધો વિગેરે. એમ વિચિત્ર સ્વભાવયુક્ત પુદ્ગલસ્કંધો યાય છે. અને વિચિત્ર પદાર્થ વને છે પ-થાત્ વિતરી જાય છે. યાવન્ત પદાર્થો ચર્મચક્ષુથી ગ્રાહ્ય છે તે સર્વ પુદ્ગલ છે કેટલાક પુદ્ગલ સ્કંધો ચર્મચક્ષુથી પણ અગ્રાહ્ય છે, અધકાર તથા પ્રકાશ પણ પુદ્ગલ દ્રવ્ય છે. કર્મ પણ પુદ્ગલ દ્રવ્ય છે, પચથા ઔદારિકાદિ શરીર પણ પુદ્ગલ દ્રવ્ય છે, શાદર પદાર્થના જ્ઞાનથી સૂક્ષ્મ પદાર્થ સ્વરૂપ અનુમાને જણાય છે, પત્થર મૃત્તિકા આદિ સર્વ પુદ્ગલ દ્રવ્ય જાણવા. એકંદ્રિયથી યાવત્ પચિદ્રિ જીવોં પુદ્ગલ સ્કંધોને શરીરપણે ગ્રહી સ્વ-સત્તામા લીધા છે, તે સર્વપુદ્ગલદ્રવ્ય છે, પુદ્ગલદ્રવ્ય જીવદ્રવ્યના ગુણોને આચ્છાદન કરે છે પુદ્ગલદ્રવ્યથી છતાં જીવદ્રવ્યને વાધા કરે છે.

પ્રશ્ન-જીવની અનંતિ શક્તિ છે, તેને પુદ્ગલ દ્રવ્ય શું કરી શકે ?

ઉત્તર-અધુના કર્મધારક જીવોની અનંતિ શક્તિ વિરોધાવે સત્તામા વર્તે છે, કિંતુ આવિર્ભાવે શક્તિ પ્રગટ થઈ નથી અનાદિ કા-

છથી આત્માને કર્મ લાગ્યું છે, તેથી અનાદિકાલથી આત્માની શક્તિ તિરોભાવે વર્તે છે. જો આધિર્ભાવરૂપે શક્તિ યદ્ હોય તો કર્મનું કદ જોઈ શકાય નથી, માટે કર્મના યોગે જીવની શક્તિ અવરાઈ છે, જેમ સૂર્યને ઘાટલાં આછાદન કરે છે તો સૂર્યના પ્રકાશનું આછાદન થાય છે, પ્રકાશ ટંકાઈ જાય છે, કિંતુ યદા ઘાટલાં ચિત્તરાઈ જાય છે ત્યારે પ્રકાશ સ્વચ્છ પડે છે. એમ આત્મા અને કર્મ વિષે જાણવું આત્મા સૂર્ય સમાન છે, અને કર્મ ઘાટલા સમાન છે, દૃષ્ટાંત એક દેશી જાણવું.

મશ્ન-અરૂપી આત્માના ગુણોનો ઉપચારરૂપી કર્મથી શી રીતે થઈ શકે? ઉત્તર-બ્રાહ્મી ઔપધિરૂપી, અરૂપી શુદ્ધિ શુદ્ધિમા ઉત્તેજક છે, મદિરા રૂપી છતાં જ્ઞાનીના અરૂપી જ્ઞાનનું આછાદન કરી પ્રાપ્તિ પનાવે છે, તથા રીત્યા આત્માના અસંખ્યાત મદેશે લાગેલાં જ્ઞાના ઘરણીયાદિક કર્મરૂપી અરૂપી આત્મગુણોની આધિર્ભાવતાનું આછાદન કરે છે.

વિષયાંતરથી નિવૃત્ત થઈ પુદ્ગલ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ કયતાં અન્ય

મશ્ન કરે છે

મશ્ન-પૃથ્વી, પાણી, વાયુ વિગેરેની ઉત્પત્તિ કર્તા હિંસર છે, અને તેને તેને કેમ અન્ય સ્વરૂપે કયો છો.

ઉત્તર-પૃથ્વી, પાણી, વાયુ વિગેરેનો કર્તા હિંસર નથી અનાદિકાલથી તે વસ્તુઓ છે હિંસર અરૂપી નિરજન છે તેનાથી રૂપી પૃથ્વી આદિ જગત્ થતાં શક્યું નથી, સર્વ દ્રવ્ય પોતપોતાના સ્વભાવે વર્તે છે પુદ્ગલ દ્રવ્યમા જાણવાનો સ્વભાવ નથી માટે જાહેર, પ્રત્યેક પરમાણુના ઉદ્ભવ, વ્યય, અને મુલવણ છે. વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શની પરાવર્તના પ્રત્યેક પરમાણુમાં થાય છે પુદ્ગલ દ્રવ્યમા સ્વગુણ, સ્વર્ગ, સ્વપર્યાયની અસ્તિ-

તાછે. પરદ્રવ્ય, પરધર્મ, પરપર્યાયની નાસ્તિતા પૂદ્ગલ દ્રવ્યમાં છે જે સમયમાં અસ્તિતાછે, તેજ સમયમાં નાસ્તિતાછે અસ્તિતા અને નાસ્તિતાનું સ્વરૂપ વક્તવ્યા વક્તવ્ય રૂપેછે પુદ્ગલ દ્રવ્ય ચતુર્દશ રાજલોકમાં વ્યાપીને રહ્યું છે. પુદ્ગલ પરમાણુમાં અનતાછે પુદ્ગલ દ્રવ્યને આ જીવે શરીર, આહાર, इन्द्रियादिપણે અનાતિવાર ગ્રહણ કર્યું અને મૂલ્યું પણ પુદ્ગલ દ્રવ્ય કોઈ કાલે આત્માનુયયનથી અને થવાનું નથી પણ વિસ્તારથી સ્વરૂપ ગુરુમુલ્યથી ધારણ.

૫ કાલ-કાલના ત્રણ ભેદ છે, અતીત કાલ, અનાગત કાલ અને વર્તમાન કાલ, કાલનો સમય અતિ સૂક્ષ્મ છે, સર્વ દ્રવ્ય ઉપર કાલની વર્તના વર્તી રહીછે, કાલ દ્રવ્ય આત્મગુણોનું યાતક નથી.

૬ જીવદ્રવ્યાસ્તિકાય-જીવ દ્રવ્ય અરૂપીછે, શરીરધારી જીવ વ્યવહારનયથી રૂપી કહેવાય છે. જીવ ચેતન છે, પોતાનું સ્વરૂપ નિશ્ચયનયથી અક્રિય છે, અને વહી નિશ્ચયનયથી પોતાના ધર્મની ક્રિયા જીવ કરેછે, માટે જીવ સક્રિય છે, વ્યવહારનયથી જીવકર્મની સાથે ભલ્યો છતો પરદ્રવ્યયોગે ગમનાદિક ક્રિયા કરેછે માટે સક્રિય છે. જીવદ્રવ્ય અનત છે. જીવના બે ભેદ છે. એક સંસારી અને સિદ્ધના જીવો સંસારી જીવ પણ અનતછે, અને સિદ્ધના જીવો પણ અનત છે, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય, ઉપયોગ એ જીવનું લક્ષણછે જીવમાં સ્વર્ગીય દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાલાદિકની અસ્તિતા છે, પરદ્રવ્યના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવની જીવ દ્રવ્યમાં નાસ્તિતાછે, સ્વદ્રવ્યાદિકની અનત અસ્તિતા અને પરદ્રવ્યાદિકની અનત નાસ્તિતા સમયે સમયે જીવદ્રવ્યમાં વર્તે છે. દ્રવ્યાર્થિક નયથી જીવ શાશ્વતો છે, અને પર્યાયાર્થિકનયથી જીવ અશાશ્વતો

છે. જીવમાં સત્યાન, વ્યય અને ધ્રુવપણુ વ્યાપીને રહ્યું છે, જીવના અસરુપાતા પ્રદેશ છે, એકેક પ્રદેશે અનતજ્ઞાન, અનતદર્શન, અનત વીર્ય, અનતધોગ, આદિ પ્રગ્દિ રહીંછે, પચદ્વ્યના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય ધર્મનુ જાણવાપણુ એક આત્માના પ્રદેશમાં રહ્યું છે તો અસરુપાતા પ્રદેશની તો વાતજ શી કહેવી? નિમિષનયે સ્વગુણાદિકનો કર્તા આત્મા જાણવો, વ્યવહારનયથી કર્મનો કર્તા આત્મા જાણવો. વ્યવહારના ઘણા ભેદછે. શુદ્ધ વ્યવહારનય, અશુદ્ધ વ્યવહારનય શુભ વ્યવહાર, અશુભ વ્યવહાર, અનુપચરિત વ્યવહાર, ઉપચરિત વ્યવહારનય, વળી વ્યવહારનયના બે ભેદછે. ૧ સદ્ભૂત વ્યવહાર, બીજો અસદ્ભૂત વ્યવહાર. એક દ્રવ્યાધિત તે સદ્ભૂત વ્યવહાર અને જે પરનિમિષનો આશ્રય કરે તે અસદ્ભૂત વ્યવહાર નય જાણવો.

પ્રથમ સદ્ભૂત વ્યવહારના બે ભેદછે, એક ઉપચરિત સદ્ભૂત વ્યવહાર અને બીજો અનુપચરિત સદ્ભૂત વ્યવહારનય. સોપાધિક ગુણ ગુણીનો ભેદ દેસાહે. જેમ જીવસ્યમતિજ્ઞાન અગ્રમતિજ્ઞાન સોપાધિક ગુણછે, અને જીવ ગુણી તેનો ભેદ દેખાડ્યો, તે ઉપચરિત પ્રથમ ભેદ જાણવો.

તથા નિરૂપાધિક ગુણ અને ગુણીના ભેદે બીજો અનુપચરિત સદ્ભૂત વ્યવહાર જાણવો જેમ જીવસ્ય કેવલજ્ઞાનમ્ જીવનુ કેવલજ્ઞાન, અત્ર કેવલજ્ઞાન નિરૂપાધિક ગુણછે, અને જીવ ગુણી છે, માટે નિરૂપાધિકપણે ગુણ ગુણીના ભેદે બીજો ભેદ જાણવો

અસદ્ભૂત વ્યવહારનયના બે ભેદ છે, એક ઉપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહાર, અને બીજો અનુપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહાર જાણવો

પ્રથમ ભેદ અસંશ્લેષિતયોગે પટલે કલ્પિત સવધે હોયછે, જેમ

આ દેવદત્તનું ધન છે, અત્ર દેવદત્ત અને ધનને ઉપર ઉપરનો સવધ છે, સ્વસ્વામીભાવરૂપ કલ્પિત સવધ છે, તે માટે દેવદત્તનું ધન કહેવું તે ઉપચારથી જાણવું. તથા દેવદત્ત અને ધન એવે એક દ્રવ્ય નથી, માટે તે ધનનો આરોપ દેવદત્તને વિષે અસદ્ભૂત છે એ ઉપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહાર જાણવો. આત્માની સાથે કર્મસંશ્લેષપણ છે, ઇદ્ર છે આત્માની સાથે કર્મ. તથા દેહના સંશ્લેષપણના (જોડાવા વા મળવા) ના યોગે અનુપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહાર જાણવો.

આત્માની સાથે અટકર્મનો સવધ છે તે ધન સવધની પેઠે કલ્પિત નથી. વઢી ઔદારિક-વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ અને કાર્મણ શરીરનો આત્માની સાથે સવધ છે તે પણ ધન સવધની પેઠે કલ્પિત નથી. વિપરીત ભાવના એ નિવર્તે નહીં, જાવજીવ રહે તે માટે એ અનુપચરિત અને કર્માદિક ભિન્ન વિષય માટે અસદ્ભૂત જાણવો.

અનુપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહારનયે જીવ કર્મનો કર્તા જાણવો, અને ઉપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહારતઃ ગૃહ ધનનો કર્તા જાણવો, તથા સ્વજાતિ ઉપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહારે પુત્ર પુત્રીનો કર્તા જીવ જાણવો પુત્ર પુત્રી પોતાની જાતિના છે, પુત્રાદિક જીવના નથી તેમ છતાં જીવના કહેવા તે ઉપચાર, પુત્રાદિક પોતાનાથી ભિન્ન છે માટે અસદ્ભૂત જાણવો. વિજાતિ ઉપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહારે ધનાદિકનો કર્તા જીવ જાણવો. ધન વિગેરેની જીવના કરતા જુદી જાતિ છે ઇદ્ર છે, તે પુદ્ગલ જાતિ છે, માટે વિજાતિ ધનાદિક જાણવું, ધન વિગેરેનો કર્તા જીવને કહેવો તે ઉપચાર છે, કલ્પિતપણું છે. ધનાદિક પોતાનાથી ભિન્ન દ્રવ્ય છે માટે અસદ્ભૂતપણું તેમા જાણવું.

સ્વજાતિ વિજાતિ ઉપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહારનયન નગરાદિકનો કર્તા જીવ જાણવો. જીવ, અજીવ વન્નેનો સમાસ

તેમાં યયો અશુદ્ધનિશ્ચય નયે રાગ દ્વેષનો અશુદ્ધ સ્વમાત્રે જીવ
કર્તા જાણવો.

શુદ્ધનિશ્ચયનયે સ્વર્કીયનિરુપાધિકજ્ઞાનદર્શનાદિક ગુણોનો
કર્તા જીવ જાણવો.

આત્માનુ કેવલજ્ઞાન તે શુદ્ધ સદ્ભૂત વ્યવહાર જાણવો, ધર્મ
અને ધર્મોના ભેદથી એ વ્યવહાર યયો, તથા મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન,
આત્માનુજે એમ કહીએ તે અશુદ્ધ સદ્ભૂત વ્યવહાર જાણવો.

પરબ્રહ્મની પરિણતિ મલવાથી દ્રવ્યાદિકમા નવવિધ ઉપચાર
રથી અસદ્ભૂત વ્યવહાર થાયછે

૧ દ્રવ્યે દ્રવ્યોપચાર, ૨ ગુણે ગુણોપચાર, ૩ પર્યાયે પર્યાયો-
પચાર ૪ દ્રવ્યે ગુણોપચાર, ૫ દ્રવ્યે પર્યાયોપચાર, ૬ ગુણે દ્રવ્યો-
પચાર, ૭ પર્યાયે દ્રવ્યોપચાર ૮ ગુણે પર્યાયોપચાર ૯ પર્યાયે ગુણો
પચાર. એનું સ્વરૂપ કહે છે

૧ દ્રવ્યે દ્રવ્યોપચાર-સીરનીરન્યાયવત્ જીવ પુદ્ગલ સાથે મ
લ્યો છે માટે જીવને પુદ્ગલ કહીએ એ જીવદ્રવ્યે પુદ્ગલ દ્ર
વ્યનો ઉપચાર જાણવો

૨ ગુણે ગુણોપચાર-ભાગ લેશ્યા તે આત્માનો અરૂપી ગુણછે તેને
જે કૃષ્ણ નીલાદિક કાલો લેશ્યા કહીએછીએ તે કૃષ્ણાદિ
પુદ્ગલ દ્રવ્યના ગુણનો ઉપચાર કરીએછીએ એ આત્મગુણે
પુદ્ગલ ગુણનો ઉપચાર જાણવો, इति ગુણે ગુણોપચાર

૩ પર્યાયે પર્યાયોપચાર-અન્વહસ્તિ પ્રમુખ આત્મદ્રવ્યના અમમાન
જાતીય દ્રવ્યપર્યાય તેને સ્કંધ કહેછે, આત્મપર્યાય ઉપરે પુદ્ગલ
પર્યાય જે સ્કંધ તેનો ઉપચાર કહીએ છીએ તે પર્યાયે પર્યાયોપચાર

૪ દ્રવ્યે ગુણોપચાર-હું ગૌરવર્ણહું એમ વોલતા હું એટલે આત્મ
દ્રવ્ય અને ગૌરવણુ તે પુદ્ગલનું ઉશ્વલતાપણુ, આત્મદ્રવ્યમાં

ગૌરુપ જે પુદ્ગલનો ગુણ તેનો ઉપચાર કર્યો માટે દ્રવ્યે ગુણોપચાર જાણવો.

- ૫ દ્રવ્યે ^{પર્યાયો} ગુણોપચાર-હુ ગૌરવર્ગહુ એમ ગોલતા હુ તે આત્મદ્રવ્ય અને દેહ તો પુદ્ગલ દ્રવ્યનો સામાન્ય જાતીય પર્યાય જાણવો.
- ૬ ગુણેદ્રવ્યોપચાર-યથા દૃષ્ટાત એ ગૌર દેશવાયડે, ગૌરતારૂપ પુદ્ગલ ગુણ ઉપરે આત્મદ્રવ્યનો ઉપચાર તે ગુણે દ્રવ્યોપચાર.
- ૭ પર્યાયેદ્રવ્યોપચાર-ડેહને આત્મા કહેવો ત્યા દેહરૂપ પુદ્ગલ પર્યાયને વિષે આત્મદ્રવ્યનો ઉપચાર કર્યો એ સાતમો ભેદ જાણવો.
- ૮ ગુણેપર્યાયોપચાર-મતિજ્ઞાન તે પચ્છન્દ્રિય અને મનોજન્ય છે માટે શરીરજ કહીએ અત્ર મતિજ્ઞાનરૂપ આત્મગુણને વિષે શરીરરૂપ પુદ્ગલ પર્યાયનો ઉપચાર કર્યો.
- ૯ પર્યાયેગુણોપચાર-શરીર તે મતિજ્ઞાનરૂપ ગુણજડે અત્ર શરીરરૂપ પર્યાયને વિષે મતિજ્ઞાનરૂપ ગુણનો ઉપચાર કરાયડે, એ નવમ ભેદ વ્યવહારનયે અનેકથા જીવ વ્યવહારાયડે, નિશ્ચય નયે સર્વ જીવની સત્તા એક સરગીછે. સર્વ વસ્તુથી જીવ ન્યારોછે, અનાદિ કાલથી આત્માની અશુદ્ધ પરિણતિયોને આત્મા કર્મકટિકને ગ્રહેડે, યથા મદિરાપાનથી મુજ મનુષ્યની શુદ્ધિ ફરી જાયડે, તેમ કર્મનાયોગે આત્મા પરસ્પ્રભાવમાં રાખ્યો માન્યોડે, યદા ઉપયોગની એકાગ્રતાએ સ્વચાનમા આત્મા રમે તદા કર્મકટિકનો નાશ થાયડે. જે રુદ્ધિને માટે જીવ પાકા મારેડે, તે રુદ્ધિ આત્મામાં સમાયીડે. આત્મા પોતાનું સ્વરૂપ જ્ઞાનવડે જાણેડે અને પરદ્રવ્યનું સ્વરૂપ પણ જ્ઞાનવડે જાણેડે. આત્માના સમાન કોઈ ઉત્તમ વસ્તુ નથી, આત્મા આદેય, આરાય પૂજ્યડે. આત્માની રુદ્ધિ આત્મસ્વરૂપના જ્ઞાનથી પ્રાપ્ત જગત્તનો સર્ગી આ પ્રત્યક્ષ દેસાતા શરીરમાં.

आत्माडे, तेना करता चमत्कारी गीजी वइ वस्तुछे? गुरमणि,
कामकुभ, कामरेनु पण आत्माना आगळ हीसायमा नथी
आत्मा तेज परमात्माडे आत्मा ते निश्चययो विचारता पोतानो
गुरुछे, स्याद्वा रीते आत्मानो ओळखण कोइ भाग्यरत पुष्पने
थायछे, आत्मानु स्मरण करतु प्रवृत्ति मार्गमा प्रवृत्ति त्या मुधी
थायछे क ज्या मुधी आत्मानु ज्ञान तथा रमण नथी, आत्मानु
स्वरूप ज्या मुधी जाण्यु नथी, त्या मुधी सर्ववर्मान गुणढाणानी
प्राप्ति थती नथी कगुछे क-

आया सामाईअ आया सामाईयस्स अढे,
वरी कगुछे के-

जे एग जाणइ, से सब्र जाणइ;

जे सब्र जाणइ, से एग जाणइ ॥१॥

एको भाव सर्वथायेन दृष्ट सर्वभावा सर्वथातेन दृष्टा.
सर्वभावाः सर्वथायेन दृष्टा एकोभाव सर्वथातेन दृष्ट २

यथातथ्य एक आत्मानु स्वरूप जेणे जाण्युजे, तणे सर्व द्रव्यनु
स्वरूप जाण्युछे कारण के-ज्या मुधी शब्द्यात्मा आत्मानु स्वरूप
जाणतो नथी तातव अन्य द्रव्यांनु स्वरूप जाणतो शकतो नथी,
सर्व शास्त्रनी रचना पण आत्मज्ञान वकीछे सर्व शास्त्रकारो आत्मानी
स्तुति करेछे

स्तोत्रम्-

अनतदेवेश जगन्निवास, त्वमक्षर त्वपुरुष. पुराण.
त्वमव्यय. शाश्वतवर्मगोप्ता, त्वमस्य विश्वस्य परनिधानम् १
भावार्थ-हे आत्मा तु अनतछे, तारो कनी अन नथी, तु आत्मा

દેવતાનો પણ સ્વામીઝે-ચતુર્દશ રજ્વાત્મક લોકમા તારી સ્થિતિછે. તુ અસંખ્યાત પ્રદેશમયી છે, ત્યારા પ્રદેશો ક્ષરે તેમ નથી તારુ સ્વરૂપ નાશ પામવાનુ નથી. માટે તુ અન્યુત અને અચરઝે, અનાદિ કાલનો તુ આત્માછે, તુ અવ્યય સ્વરૂપછે. સનાતન શુદ્ધધર્મમય તુઝે, ભવ્યા-સ્માઓને મોટામાં મોટુ નિધાન તુછે. તુજ પરમેશ્વરરૂપઝે. આમ પોતે મુનિરાજ શરીરમા વ્યાપી રહેલા આત્માનુ ધ્યાન કરે.

“ દોઢા. ”

નવ તત્ત્વ પદ્ દ્રવ્યના, જ્ઞાને છે ઉપયોગ,
અનત ગુણની રુદ્ધિનો, કર્તા નિત્યજ ભોગ ૭૪
ભોગી નહિ પરમાવનો, આત્મસ્વરૂપે ધ્યાન,
ધ્યાન નહિ પરમાવનું, દેશે ચરણ નિધાન. ૭૫

ભાવાર્થ-જીવતત્ત્વ, અજીવતત્ત્વ, પુણ્યતત્ત્વ, પાપતત્ત્વ, આશ્રવ, સવર, નિર્જરા, વધ, ને મોશ એ નવતત્ત્વનુ દ્રવ્ય અને ભાવથી જેને જ્ઞાન થયુંઝે, અને પદ્દ્રવ્યનુ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવથી જ્ઞાન જેને થયુંઝે, તે જ્ઞાની જાણવો નવતત્ત્વનો પદ્દ્રવ્યમા અતર્ભાવ થાયછે. પદ્દ્રવ્ય વિના જગત્મા અન્ય કોઈ પદાર્થ નથી, પદ્દ્રવ્યમા પણ એક આત્મદ્રવ્ય પોતાનુઝે. આત્મદ્રવ્યની શ્રદ્ધા થવી મુશ્કેલઝે. કોઈક તો આત્માને જલ્લ પકડવડ્ સર્વથા અલિપ્તમાની વ્યવહાર નિશ્ચયનયના જ્ઞાન વિના એકાત મિથ્યાત્વ સ્વરૂપે આત્માનુ યાન કરતા સમક્ષિત વિના ચતુર્ગત્યાત્મક સસારના ત્રિવિધ તાપોને પુન પુન પ્રાપ્ત કરી વિવેક શૂન્યતાએ ગ્રથિલની પેઠે કૃત્યાકૃત્યને નહીં ગણતા મોહનીયના ઉદયે નરભવની નિષ્ફલતાએ સસારના ચતુરંગિતિલક્ષ જીવયોનિના પ્રવાહમા રોગ શોકથી પીડાતા ચક્ર સ્વાતા તળાયઝે, જેટલા વિદ્વાનો પ્રખ્યાતવત થયા, થાયછે, અને યશે તે સર્વ જ્ઞાનના પ્રતાપ થકી

અને તે જ્ઞાન આત્મદ્રવ્યમા રહુટે, દુનીયામા જેટલાં શાસ્ત્રો તે આત્મામાથી નીચળ્યાં છે અભ્યાસાદિક જ્ઞાનના સાધન છે, અનત ગુણોનો ભોક્તા આત્મા છે, આત્માની કદિ સદાકાલ આત્મામા રહી છે, આત્મ કદિનો કત્તાપિ નાશ થનાર નથી. નિશ્ચયનયથી જોતા આત્મા પરાભાવનો ભોગી નથી આત્માથી પરમાવનુ ધ્યાન નિવારી સ્વશુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનુ ધ્યાન કરે તો ચરણનિધાન દેશે, ક્રિયાકાઢથી ભગવદાજ્ઞા હોવાલાલુ કપટીઓ અજ્ઞાની જીવને પોતાના કદમા ફસાવી ધર્મના વિશ્વાસમા ફસાવી પોતે પણ અજ્ઞાનમા ચુલે છે, અને અન્યોને પણ ત્રુટાડે, સિંહના પરાક્રમનો અભિમાનથી પોતાનામા આરોપ કરનારો શૂંઘાલ વયા સુધી કપટ દૃષ્ટિ ચલાવી શકે આત્મજ્ઞાન તેજ ધર્મ છે, તેજ આદેય છે, અધુના પચગ્રિપના યોગે આ ભરત ક્ષેત્રમા કૃષ્ણ પક્ષીનાં જીવોની સાહુલ્યતાળ ગીતાર્થના, સદ્ગુરુના સમાગમ તથા વિશ્વાસ વિના અને ભવાભિનવીપણાના ત્યાગ વિના અશુભ વ્યવહારના ત્યાગ વિના મુમુક્ષુના યોગ્યગુણો વિના અજ્ઞાની જીવો જ્યાં ત્યાં દષ્ટિરાગની અધતાળ વિવેકનયનશૂન્ય થયા છતાં ઉપર ઉપરથી ધર્મનામે ટીલા ટપકા કરતા અને કરમ વિવાહ પ્રસંગ રાસમ પ્રશસાના આચરણમા પોતાની વાહનાહમા કૃત કૃત્યતા સમજનાર અજ્ઞાની જીવો સદ્ગુરુની વાણી ત્રિપના પ્યાલા સમાન લેખવી, શુગુરુની વાણી અમૃતના પ્યાલા લેખવતા, કુધારામા સુધારાની તુદ્ધિ માનનાર, અસ્થિર ચિત્તવાલા પામર પ્રાણીઓ આખ્યાત્મિક શાસ્ત્રોના જ્ઞાન વિના અને દેવગુરુ ધર્મની શ્રદ્ધા વિના સ્વચ્છંડાચારીપણાને લીધે આત્મપ્રશસા અને પરગુણાપરકૃપતાળ અજ્ઞાનશ્રદ્ધાળ તત્ત્વ પામ્યાં જાણે હોયની ? એમ સમાગમ પરામર્થ પ્રવૃત્તિની સ્વઆયુષ્ય પૂર્ણ કરી નૃપવર્ચિતામણિ રત્નસમાન હારી નરકાટિક મતિના

मेमान यह आधि व्याधिनी दुःख श्रेणि परपराने पामेछे.

आत्मार्ये जीव स्वपरवस्तुनो विवेक करी हेयज्ञेय उपादेय समजी गुणठाणानी पणिनि समजी व्यवहार निश्चयनयनु स्वरूप गुरु-गमद्वारा समजी वैराग्यनी तीक्ष्णताए सद्गुरु आज्ञाभक्ति विनययोगे सालवन अने निरालयन याननी अभिलाषाए अतःकरण शुद्धि-पूर्वक स्पाद्वाद आत्मिक धर्मनु आराधन करतो जल पकजवत् वर्तन चलावतो व्यवहारमा वर्तेछे, परभाव प्रवृत्तिमूलरागद्वेषमहा मूढछेदक आत्मस्वभावपरिणतिमा वर्तता भव्यात्माओ ज्ञान यानयोगे क्षयोपशमभावे वा उपशम भावे मोठनीय कर्मनो वृत्तेद करी समकित पामी स्वल्पकालमा कर्मक्षय करी केवलज्ञानादि सपदा पामी चउदमु गुणठाणु जायुप्य मर्यादाए उलघी सादि जनति स्थिति पामी अनदद आनददायक शाश्वत शिवसुख स्वरूप मुक्तिधाम पामी जकेछे. समये समये जीव सात वा आठ कर्म चारे छे, स्वभावमा रमे तो कर्मयथ टोछे, माटे आत्मतत्त्वनी प्राप्ति अर्थे सद्गुरु वचनामृतनु विनयभक्तियोंने पान करवु एज द्विताकाक्षा.

“ दुःख ”

अखड अक्षय शाश्वत, देखी आत्म रूप,
चित्ते चमक्यो आत्मा, अरे हु तो महा भूप. ७६

भार्य-अखड, अक्षय, शाश्वतस्वरूप पोतानु पोते आत्मा देखी चित्तमा चमक्यो अर्थात् आश्चर्य पाय्यो, अने कहेवा लाग्यो के-अरे हु तो महाभूपहु, जशायि पर्यंत में पोताने अज्ञानी जाण्यो, हु गरीज हु एकी मने भ्राति हती पण हवे ए भ्राति चाली गइ, हु निर्धनहु एम हु पोताने मानतो हतो पण जाण्यु के-मारा आत्मा अनंत धन रखेछे, तेनी समति काले खर पडी, चक्रवर्ति आदि

રાજાઓને હું મદાભૂષ તીરકે સ્વીકારતો હતો પણ હવે આત્માનું સ્વરૂપ ઓઝાવતા માલુમ પડ્યું કે રૂદ્ર, ચંદ્ર, નાગેન્દ્ર કરતા પણ આ શરીરમાં વ્યાપક આત્મા મદાભૂષ છે એની પ્રભુતાને કોઈ પામી શકે તેમ નથી સ્ત્રી પુત્રાદિસ્પર જેટલી મમતા થાય છે તેટલી જો આત્મા ઉપર મમતા થાય અને તેનું ધ્યાન કરાવ્યા ચિત્ત લાગે તો આત્મા પરમાત્મસ્વરૂપને પામે વહિરાત્મિસાધુઓને શિષ્યો કરવા ઉપર જેટલી યાદના છે તેટલી જો આત્માના ઉપર યાદના થાય તો પરમાત્મપદ અવશ્ય પામી શકાય યાદધન તો મળે છે અને પાપના ઉદયે વિગણી જાય છે પણ આત્માનું અતર્થન કદાપિ કાઢે નાજ પામી શકતું નથી. દુનીયાના પ્રવાહમાં જે તળાય છે તે આત્મિક લક્ષ્મી પામી શકતા નથી-યગા મર કર્યા, રગા શરીર ડોઢ્યા, પૌદ્ ગલિક માયા સર્વ નાશ પામી કિંતુ ત્રણે કાલમાં આત્મા ચેતન સ્વભાવેજ વર્તે છે માટે આત્મા શાશ્વત છે, યાચવા અગર રહેવા માત્રથી નહીં પણ તે અનુભવગમ્ય છે

“ દુઃખ ”

રક્ષાલ્પો હું પરદેશમાં, લહિયા હું સ્વ અનત,
શુભ દેહી નિજદેશને, શાન્ત થયો શિવકંત ૭૭

માર્ગ-પોતાના આત્માના અસહ્યતા પ્રદેશ તે પોતાના પ્રદેશ જાણવા અને પૃથ્વીના જે દેશ તે પુદ્ગલાસ્તિકાય છે, પુદ્ગલાસ્તિકાય દ્રવ્ય જડ છે, પૃથ્વીના પ્રદેશોને પોતાના પ્રદેશ માની પરદેશમાં રક્ષાલ્પો, ધુધા પિપસાઈ તાડનતર્જન છેદનમેદન આત્મિક અનત દુઃખો સહન કર્યા, અને નાના મનરના શરીરો ધારણ કર્યા પણ દુઃખનો અંત આવ્યો નહીં, પણ હવે સદ્ગુરુઓને આત્માનું સ્વરૂપ જાણતાં પોતાનો દેશ ઓઝાવ્યો અને આત્મા શુદ્ધિનો સ્વામી શાન્ત

ધ્યો, ધ્યાનથી આત્મા અને પરમાત્માનો મેદ ટલેછે. કહ્યું કે—
આત્મનોહિ પરમાત્મનિયો ભૂદ્વેદ બુદ્ધિ કૃત એવ વિવાદઃ,
ધ્યાનસંધિ કૃદસુવ્યવનીય દ્રાગભેદમનયોર્વિતનોતિ.૧

આત્મા અને પરમાત્મામા ભેદ બુદ્ધિનો વિવાદ હતો, અર્થાત્ તેમા પડિતના વિવાદરૂપ સ્વપ્ના હતા તેને ધ્યાનરૂપ સંધિ પાળે ધ્યાની પુરુષે જલદીથી વેતુ અમેદપણુ કરી આપ્તુ, ધ્યાનમા આત્મા અને પરમાત્માનો અમેદ થાય એટલે ધ્યાનની સિદ્ધિ જાણવી ધ્યાનીને પૌદ્ગલિક દેશ ઉપર ક્યાંથી મમતા હોય. મર- નિદ્રામા સૂન્યતાની પેઠે ધ્યાનો પુરુષ રાગદ્વેપસૂન્ય થાયછે, સ્વ સુખ ધ્યાની પુરુષ જાણેછે, શબ્દજ્ઞાનિયો મલે વ્યાકરણ ન્યાયના વાક્યપદિતપણાથી રૂઢભવતિ રૂદ ન ભવતિ ઇત્યાદિથી મોઝા લોકોની આગળ ભ્રમજાત રહે કિંતુ આત્મિક સુખ મળતુ નથી, અને નિરર્થક વાહ્યાચારનિંદકી થઈ મનુષ્ય જન્મ હારેછે, એવા શબ્દ જ્ઞાનીઓને સ્વદેશની મમતા થઈ મુશ્કેલછે, શબ્દજ્ઞાનિયો સ્વંદનમદ- નની સરુલ્ય જાઝ્મા પડી આત્મિકસુખ માત્ર કરતા નથી, અને તેમનુ પરદેશ પર્યટન પણ થયાનુ નથી, તાહ ક્રિયાકાંડની સ્વપ્નમા શબ્દજ્ઞાનીયો મતમેદ ચઢાઈ પરસ્પર રાગ દ્વેષ કરેછે, તેમનુ ક- લ્યાણ મત કડાગ્રહનથી યતુ દુર્લભછે સ્વદેશ અને પરદેશનુ જ્ઞાન નથી ત્યા મુધી જીવ મિથ્યાત્વી જાણતો આત્મતત્ત્વનુ જ્ઞાન થાય ત્યારે મનુષ્ય જન્મ લેલે જાણતો, સ્વસ્વર આત્મજ્ઞ મહાશયો આત્મા- ની તાત્ત્વિક શક્તિને પામેછે, ઉપર ઉપરની હલ્લરના રગ સમાન જે જ્ઞાનતા તે અતે ટકી શકતી નથી કેટલાક જીવો ઉપરથી વગની પેઠે રૂપટ્ટુતિયો જ્ઞાન ટેલ્વાયછે, અને અતરમા રૂપટ્ટી ભરેલા હોય છે, કેટલાક જીવો ઉપરથી દેશતા જ્ઞાત જગતા નથી અને અતરમા સ્વસ્વર . . . કેટલાક જીવો ઉપરથી પણ જ્ઞાત હોયછે અને

અતર્મા પણ જ્ઞાન્ત હોયછે, વેટગ્રાફ અતર્થી જ્ઞાન્ત હોતા નથી અને ઉપરથી પણ જ્ઞાન્ત હોતા નથી. જ્ઞાતાવસ્થાનુ મુખ જાત્મજ્ઞાનીયો પામ્યા, પામેછે, અને પામશે

“ દુહા ”

પરપુદ્ગલના દેશને, માન્યા મારા દેશ,
તેની મમતાઈ કરી, ગ્રહિયા પુદ્ગલ વેપ ૭૮
ઠામ ઠામ હુ મટકિયો, ચાર ગતિ હુ લે લાણ,
ત્યા પણ મમતા દેશની, કીવી ગુણની હાણ ૭૯

માયાર્ય-પૌદ્ગલિક દેશને પોતાના માની રાગ દ્વેષથી ર્મ ગ્રહણ કરતો હતો વિચિત્ર મનારના ધરીર ધારણ કર્યા, નાના દેહો ધારણ કરી દુઃસ્વની લાણભૂત ચાર ગતિમાં ઠેરાળે ઠેરાળે ચેતન મટક્યો, અને જ્યાં જ્યાં ઉત્પન્ન થયો ત્યાં પણ દેશની મમતા ધારણ કરી પોતાનું જ્ઞાન ભૂલી આત્મગુણનો તિરોભાવ કર્યો, આ મારુ ઘર, મારુ ક્ષેત્ર, મારી પૃથ્વી, આગ્નિના અભિમાનથી રશિયા જાપાનની પેઠે હજારો જીવોનો નાશ થયો તેનું કારણ પરપૌદ્ગલિક દેશની મમતાએ, અમાની જીવો સ્વદેશાભિમાનમા એમ એ સુધી મળ્યા હોયછે તો પણ અજ્ઞાન પ્રગાહમા તળાડ જાયછે પોતાનો દેશ ર્યો છે તે ગુરુમક્તો નિશ્ચયત જાણી શકે છે મન વાલ વિષયમા ધારે છે, તાવત્ જીવ કર્મની રાશિ અશુદ્ધ પરિણામે ગ્રહેછે, ગુજરાત, વગાલાદિ દેશો મારાછે અને હુ એનોહુ, આ રાજ્ય મારાછે અને હુ એનોહુ, આ હુટુર મારાછે, અને હુ એનોહુ, એવી બુદ્ધિ યાવત્ થાયછે તાવત્ જાણવું કે-ચેતન જડતા અનુભવેછે, આત્મા અને પરમાત્મ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય તેને જ્ઞાન કહેછે અને આત્મા અને પરમાત્માની ધ્યાનયામે જૈન્યતા થાય તેને વિજ્ઞાન કહેછે.

उक्तञ्च—

अन्य शास्त्रेऽपि क्षेत्र क्षेत्र ज्ञयोर्ज्ञान, तज्ज्ञानं ज्ञानमुच्यते;
विज्ञान चोभयोरैक्यं, क्षेत्रज्ञ परमात्मनोः१

स्वकीय अज्ञानથી આત્મા भटकायछे, अने पोताना ज्ञानથી कर्म विमुक्त आत्मा बनेछे, आत्मानो उद्धार आत्माज करी शकेछे, आत्मानु उपादान कारण आत्माना गुणोछे, उपादाननी शुद्धि अर्थ भव्य जीवो निमित्त हेतु अवलगी परमात्मपद पामेछे, अभव्य जीवोमा उपादान कारणनी शुद्धि थाय तथा प्रकारनो स्वभाव नथी. निमित्त कारण तो पामेछे, किंतु अभव्य जीवमा भव्य स्वभाव नथी, तेथी उपादान कारण शुद्ध थतु नथी भगवद्गीताना छद्वा अध्यायना पाचमा श्लोकमा कह्युछे के—

श्लोक.

उद्धरेदात्मनात्मान, नात्मानमवसादयेत्,
आत्मैव ह्यात्मनो बन्धु, रात्मैव रिपुरात्मनः १

आत्मा उद्धारवो पोते, आत्माने मारवो नहि,
यधु पोतेज पोतानो, पोतेज रिपु छे सहि. १

आत्मा स्वशुद्धपरिणामयोगे पोते पोतानो उद्धार करेछे अर्थात् परमात्मपद पामेछे, ज्ञपुरुषो कहेछे के—आत्माने भव्यात्मा-ओए मारवो नहीं, पोताना आत्मानो घात करवो तेना समान पाप नथी, अ यात्मगीतामा कह्युछेके—

स्वगुण रक्षणा तेह धर्म, स्वगुण विध्वंसना ते अधर्म,
भाव अध्य . अनुगत प्रवृत्ति, तेहथी होय संसार छित्ति.१

गुणो कर्मयोगे ढकायाछे, तिरोभावे रखाछे,

તેનુ રક્ષણ કરવું પડેલે તે અનંત ગુણોને આધિર્ભાવ કરવા, ધર્મન-
ત્રુપી અચારા દેરા નહીં તેનુ નામ ધર્મજે, ધર્મના ચાર મેટલે, ૧
નામધર્મ, ૨ સ્થાપનાધર્મ, ૩ દ્રવ્યધર્મ, ૪ ભાવધર્મ કોઇનુ ધર્મ એવું
નામ આપવું તે નામધર્મ, કોડ પણ વસ્તુમા ધર્મનો આરોપ કરવો તે
સ્થાપનાધર્મ, ધર્મના હેતુઓનુ અચલન કરવું તે દ્રવ્યધર્મ વા ઉપ-
યોગ શૂન્ય જે ધર્મ તે દ્રવ્યધર્મ જાણવો, આત્માની ઉપયોગતાએ નય-
નિષ્કેષા સમ્ભગીથી આત્માનુ અનેકાન્ત સ્વરૂપ જાણી શ્રદ્ધા કરવી,
તેનુ રક્ષણ કરવું તેનુ નામ ભાવધર્મ જાણવો

તે ભાવધર્મ આત્મામા રહોડે, શુદ્ધ, સત્ય, અચલ, અક્ષયરૂપ
ભાવધર્મ અસ્પીડે અને તે મલ્ય જીરોને પ્રાપ્ત થાયછે, સમક્તિવત
જીરને ભાવધર્મની પ્રાપ્તિ થાયજે, ભાવધર્મ વિના સર્વ ક્રિયા નિ
ફળ જાણવી

દ્રવ્યધર્મના રે મેટલે, લૌકિક દ્રવ્યધર્મ વીજો લૌકોત્તર દ્રવ્ય-
ધર્મ, લૌકિક દ્રવ્ય મિધ્યાત્વનુ કારણડે, ભાવધર્મ સાપેક્ષ લૌકોત્તર
દ્રવ્યધર્મ પરમાત્મપદ સાધક નિમિત્ત કારણજે, આત્મીયગુણોનુ રક્ષણ
તે ધર્મ, અને આત્માના ગુણોનો નાશ કરવો પડેલે આત્માના ગુણો
તિરોભાવે વર્તાય તેમ રાગદ્વેષયોગે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મ ગ્રહણ કરાય
તેનુ નામ અધર્મ જાણવો, નામ અધ્યાત્મ, સ્થાપના અધ્યાત્મ, દ્રવ્ય
અધ્યાત્મ અને ભાવ અધ્યાત્મ એ ચાર ૪ નિષ્કેષાએ અધ્યાત્મ જા-
ણવું આપના ૩ ત્રણ અધ્યાત્મ અનુપયોગી જાણવા, ભાવ અધ્યા-
ત્મયસી કર્મકલ્પક નાશ પામેડે માટે ભાવ અધ્યાત્મ અનુગત પ્રવૃત્તિ
થાય તો તેથી સસારનો ઉન્નેદ થાયજે, માટે જ્ઞાની પુરુષો કહે છે
કે આત્માને મારવો નહીં, આત્માની જો અશુદ્ધ પરિણતિ થઈ તો
આત્માએ આત્માને માર્યો કહેવાયજે, આત્મા પોતે પોતાનો વધુછે,
એમ કહેવાથી સિદ્ધ થયું કે પોતાનું મલુ કરવા પોતે આત્મા સમર્થ

છે, રાગ દ્વેષને આત્મા જીતે તો આત્મા વધુ સમાનછે, સગા સહોદર વધુની મમતાથી આપણા પોતાના આત્માને રાગદ્વેષ લાગ્યાછે તે દૂર થતા નથી, માટે બીજાને વધુ તરીકે માનવા એ તો સસાર વ્યવહારની કલ્પના છે, વ્યવહારિક કાર્યોમાં સહોદર વધુની જરૂર છે, કિંતુ આત્મા પરમાત્મસ્વરૂપમય થાય તેમાં તો આત્મા જ પોતે વધુ છે, ત્યાં અન્યનું કશું ચાલતું નથી, રાગદ્વેષના પ્રવાહમાં આત્મા અશુદ્ધ પરિણામથી વહે છે તો આત્મા પોતે પોતાનો શત્રુ છે એમ જાણતું આત્મા પરભાવ ત્યાગી સ્વભાવમાં રમે તો આત્માનો કોઈ શત્રુ નથી, આત્મા વિના આત્માનો શત્રુ અન્ય કોઈ વ્યવહારથી કલ્પના માત્ર જાણવો. રાગ દ્વેષે સસારમાં રાચતું માચતું, તથા આત્માની અજ્ઞાનતાથી મિથ્યાત્વ પરિણતિ કરી આત્માને પરમાત્મપદ પામવામાં આત્મા શત્રુ બૂન છે, યાવત્ જીવ સમક્તિ પામ્યો નથી અને મિથ્યાત્વ ભાવે રમો પગને પોતાનું માને છે તાવત્ તાત્વિક સુખ પામી શકતો નથી, માટે આત્મિક અસહ્યાત્મકદેશમાં ધ્યાન ટેવું.

“ દુઃશ. ”

ધર્માધર્માઽકાશના, પ્રદેશ હાન ન લેશ;

પુદ્ગલના જે દેશ છે, દે અજ્ઞાની કલેશ ૮૦

ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશથી આત્મગુણોની હાનિ છેન્નમાત્ર પણ થતી નથી, પણ પુદ્ગલ સ્વરૂપે અજ્ઞાનીને રક્તેશ આપે છે

ધમ્મા ધમ્મા માસા તિન્નિવિ એ એ અણાહ્યા ।

અપ્પજ્જવસિયાચેવ સન્વહ્હ તુ વિયાહિયા

ધર્મ, અધર્મ અને આકાશ એ ત્રણ દ્રવ્ય જનાર કાલના છે અને અના છે ૧૪ ઓર વ્યાપિ ધર્માસ્તિકાય છે, અધર્માસ્તિકાય

પણ ચંદ્ર રાજલોક વ્યાપીએ, આકાશસ્તિકાય લોકાલોક વ્યાપી છે અશુદ્ધ પરિગતિ યોગે આત્મા પુદ્ગલાસ્તિકાયના સ્કથોને જ્ઞાનાવરણીયાદિ અણ્વિધર્મરાશિરૂપ ઝનાવી ગ્રહણ કરી સસારમાં પરિભ્રમણ કરેએ

આત્મા શુદ્ધસ્વરૂપ જોતા અરૂપીએ, છતાં રૂપી એવા કર્મથી આત્માના અનતગુણોનું આચ્છાદન થાયએ, આત્માના એકેક પ્રદેશે અનતિ કર્મવર્ગણાઓ લાગીએ, ફિંતુ આત્માના આઠ રુચક પ્રદેશે કોઈ કર્મ લાગતું નથી તે આઠ રુચક પ્રદેશ સિદ્ધ સમાન સદાકાલ નિર્મલ અનાદિ કાલનાછે, એ આઠ રુચક પ્રદેશે પણ જો કર્મ લાગે તો જીવનું જીવલપણુ ચાલ્યું જાય રુચક પ્રદેશનો એવો સ્વમાવછે કે તેને કોઈ કર્મ લાગી શકુ નહીં, જેમ જેમ ઇન્દ્રિયાદિક ભવનું હટ્ટધન કરી હવે ગતિમાં આવેછે તેમ તેમ તરતમયોગે સામાન્યના મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાયએ

ગિવ્યમશ્ન-આત્માના અસર્યાત પ્રદેશી જી રીતે રહેવાય ? અસર્યાત પ્રદેશ કહેવાથી આત્માના અસર્યાત ભાગ થયા ત્યારે આત્માના સ્વડ થયા અને અસ્વડ આત્મા રહેવાશે નહિં માટે આત્માના અસર્યાત પ્રદેશો કહેવા તે જીરીતે=

સદગુર-આત્મા અસર્યાતપ્રદેશ મઝી કહેવાયએ, અસર્યાત પ્રદેશ કહેતા આત્માના અસર્યાતા ભાગ થઈ શકતા નથી કારણકે પ્રદેશો એક એકથી જુદા પડતા નથી, પ્રદેશો બાળ્યા ચઢતા નથી, છેપા છેડાતા નથી, ઢળ્યા ઢળાતા નથી વેવલીં વેવલી સમુદ્યાત કરે ત્યારે આત્માના પ્રદેશો લોક પ્રમાણ વિસ્તારેછે છતાં પણ પ્રદેશો એકમેકની સાથે નિત્ય સમધથી સમપ્રિતએ તેથી અસર્યાત પ્રદેશો મઝી આત્મા કહેવામાં કોઈ જાનનું દૂષણ નથી આવતું, આત્માના પ્રદેશો અરૂપીએ, તેથી

असख्य प्रदेशात्मक आत्मा पण अरूपो कहेवायडे. आत्माना खड कोइनाथी पाडी शकता नथी, अने कोइ काले खड थता नथी. माटे असखड आत्मा कहेवायडे, असखातप्रदेशो कल्पना मात्र नथी पण ते सत्यडे. कल्पना मात्र रुढेवामां प्रत्यक्ष प्रमाण नथी, अनुमान प्रमाण नथी, उपमान प्रमाण पण नथी. अने आगम प्रमाणमा तो आप्तपुरख्य श्री सर्वज्ञ वाच्य प्रमाण कहेवायडे-श्री सर्वज्ञ भगवते कहुंके-लोगागासतुलाभण्यपणसा माटे लोकाकाशरा जेटका आत्माना प्रदेशडे एम सत्य थडा करवी.

प्रश्न-कोइ एक गिरोजीनी पुठडी कपाइ जइ त्यारे एक तरफ पुठडी कूदेडे. उठळेडे, अने एक तरफ धड उठळेडे त्यारे जीव वेमा समजवो के एरुमां ?

ऊत्तर-पुठडी अने णडमा एम वेमा आत्माना असख्य प्रदेशो होनाथी वेमा ओखाए जीव कहेवाय डे. केडलाक प्रदेशो पुठडीना भागमा रहेला होयडे तेथी ते हालेडे पण धडना भागमा ते सर्व प्रदेशो भली जायडे त्यारे पुठडी हालती नथी ते समये धडमा जीव रुढेवायडे ए उपरथी सिद्ध वायडे के आत्माना प्रदेशोथी एवो बनाव जने छे, स्मृतिमुद्रि अने गुरुगमथी आ दृष्टान्त मनन करवु. ज्ञानावरणीय कर्म सर्व जीवने एक सरखु होय तो सर्व जीव एक सरखा ज्ञानवाळा होमा जोइए पण ज्ञान एक सरखु होतु नथी माटे ज्ञाननु प्रतिपक्षक ज्ञानावरणीय कर्म जीव जीव मल्ले भिन्न भिन्न नाना प्रकारनु होयडे तेथी तेना क्षयोपशम भावे मल्लेक जीवन भिन्न भिन्न प्रकारनु ज्ञान थायडे.

अवरणीयकर्म पचयिउडे, ज्ञानावरणीयादि

અટ્કર્મ આત્માના અટ્ ગુણોનું આચ્છાદન કરેછે. અટ્કર્મના નાશથી અટ્ ગુણો આધિર્ભાવે થાયછે, યગ્રાપિ જો કે કર્મ ચલવાનું છે તથાપિ આત્મા જ્ઞાનયોગે સ્વસ્વરૂપમા રમે તો ક્ષ-
ણમા કર્મનો નાશ કરી શકાયછે. ભગવદ્ગીતામા પણ કહ્યું છે કે—

અધ્યાય ચોથો શ્લોક ૩૭ માં

યયૈવાંસિ સમિદ્ધાઽગ્નિ, ભસ્મિસાત્ કુરુતેઽર્જુન
જ્ઞાનાગ્નિ સર્વ ક્રમાણિ, ભસ્મિસાત્ કુરુતે તથા. ૩૭
નહિ જ્ઞાનેન સદૃશ, પવિત્ર મિહ વિદ્યતે,
તત્સ્વય યોગ સસિદ્ધ કાલેનાત્મનિ વિદતિ ૩૮
અપિત્રેદાસિ પાપેભ્ય, સર્વેભ્ય પાપકૃત્તમ
સર્વજ્ઞાનપ્લવેનૈવ, વૃજિન સતરિપ્યસિ ૩૯

ભાવાર્થ—મહામેરના ઓઝગ્રનારને વાલુકા જેમ લપ્થે, અગ્નિ
ફાટ સમૂહને વાગી ભસ્મ કરેછે તેમ જ્ઞાનરૂપ અગ્નિ સર્વ કર્મોને
વાગી ભસ્મ કરેછે આત્માનું અનેકાતપણે યથાતથ્ય જ્ઞાન થાય તો
કર્મનો નાશ થાયછે પરમ પુરુષાર્થ સાધન જ્ઞાન સમાન કોઈ નથી,
અપવિત્રને પણ જ્ઞાન પવિત્ર કરેછે, માટે જ્ઞાન સદૃશ અન્ય કોઈ પવિત્ર
નથી, જ્ઞાની સર્વ પાપનો નાશ કરેછે, હું આત્મા પરમાત્મા સ્વરૂપદ્રુ
ષ્ટમ સ્વસત્તાને ભવ્યાત્મા બ્યાવેછે

મોટામાં મોટું પાપ કરનારો તું હોઈશ તો પણ હું અર્જુન તું જ્ઞાન
નોંકાથી સર્વ પાપ તરી જાડશ એમ કૃષ્ણ કહેછે.

શિષ્ય—આ ઠેકાણે તમો કેમ ભગવદ્ ગીતાનો દ્રાક્ષ્યો આપો છો ?

જૈન—જૈનધર્મ એક દેશી નથી પણ સર્વ દેશી છે, જૈનોમાં જેમ વાનનું
મહાત્મ્ય કહ્યું છે, તેમ ગીતામાં પણ છે તે જણાવવા માટે સાક્ષી

આપીછે અન્ય શાસ્ત્રના શ્લોકોને સમક્તિ જીવ અને કાન્તનયની અપેક્ષાએ ગ્રહણ કરી સમક્તિ રૂપે પરિણમાવેછે, એક શરીર ત્યાગી અન્ય શરીર ધારણ કરવાનું કારણ કંઈ પણ હોવું જોઈએ. તે કારણ કંઈ છે, અને કર્મ આત્માથી ભિન્ન છે, ભિન્ન છે ત્યારે તે ચૈતન્ય નથી, વિપરીત જડ દ્રવ્ય સિદ્ધ થયું, માટે તેનો પુદ્ગલાસ્તિકાય દ્રવ્યમા અતર્ભાવ થાય છે. લોહચુરક પોતામા રહેલી શક્તિવડે જેમ સંયને પોતાની ભળી રહેવે છે તેમ આત્મા અશુદ્ધ પરિણતિયોગે સ્વમાયોગ્ય પુદ્ગલોને રાગ દ્વેષયોગે કર્મરૂપે ગ્રહણ કરે છે. અને કર્મયત્ની ચાર ગતિના દુઃખ જીવ પામે છે. નૈશ્વર્યિક શુદ્ધ આત્મિક સ્વરૂપ ધ્યાવે અને આત્મ ને સર્વથાની ન્યારો માને અને પરવસ્તુ ઉપરથી અહમમત્તભાવ ઊઠાડે તો સિદ્ધ બુદ્ધ પરમાત્મ સ્વરૂપમય આત્મા થાય.

“ દુહો ”

વર્ણ પાંચ જેમાં રહ્યા, ગંધ દોય જ્યાં સ્વાસ;
પાંચે રસની સ્થીતિ જ્યાં, સ્પર્શ આઠનો વાસ ૮૧
એવા પર્યાયો રહ્યા, તેહિજ પુદ્ગલ દ્રવ્ય,
વ્યાપ્યું લોકાકાશમાં, કર્તા નહિ કોઈ ભવ્ય. ૮૨
કાલ અનાદિથી રહ્યું, રહેશે કાલ અનંત,
નિત્યાનિત્યપણે સદા, રૂપી દ્રવ્ય કહંત ૮૩

ભાવાર્થ—પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ, અને આઠ સ્પર્શરૂપ પર્યાયો જેમા રહ્યા છે, તેને પુદ્ગલદ્રવ્ય કહે છે, તે લોકાકાશમા વ્યાપ્યુ છે, પણ અલોકાકાશમા પુદ્ગલદ્રવ્ય નથી, પુદ્ગલદ્રવ્ય અનાદિકાલથી છે, અને અનંત કાલ સુધી રહેશે, દ્રવ્યાર્થિક નયે પુદ્ગલદ્રવ્ય નિત્ય છે, અને પર્યાયાર્થિક નયે પુદ્ગલદ્રવ્ય અનિત્ય છે, પુદ્ગલ દ્રવ્યરૂપી છે.

“ દુઃખ ”

ઘટપટ વસ્તુ જે દિસે, તે સહુ પુદ્ગલ જાણ ।

તે આતમથી ભિન્ન છે, શાસ્ત્ર વચન પ્રમાણ. ૮૪

પુદ્ગલ દેશે મ્હાલતાં, માર્યોં ચેતન જાય,
તેમા મમતા માનતા, મરી મરી દુઃખ પાય ૮૫

પૃથ્વી થઈ નહિ કોયની, કોઈ કરે ઉપાય,
લક્ષ ઉપાયો લખે, નહિ આકાશ જલાય. ૮૬

પુદ્ગલ વસ્તુ કારમી, ઘર હાથ ને મ્હેલ,
સોનુ રૂપુ ધન સહુ, પુદ્ગલના છે સેલ ૮૭

દૃષ્ટા પુદ્ગલનો સદા, સુખ દુઃખનો જે જાણ,
વાસ વસ્યો પુદ્ગલ વિષે, આતમ ગુણની સ્થાણ. ૮૮

પુદ્ગલ જે દેસાય છે, તેથી ચેતન ભિન્ન,
કર્તા ચેતન કર્મનો, પરપરિણતિ રસ પીન ૮૯

આત્માઽસંખ્ય પ્રદેશ છે, પ્રતિ પ્રદેશે જ્ઞાન;
અનત જિનગર ભાષિયુ, છતિ પર્યાયે જાન ૯૦

વિશેષ સામાન્યે કરી, દો ભેદે ઉપયોગ,
અસંખ્યાત પ્રદેશથી, વર્તે નિજગુણ ભોગ. ૯૧

અસ્તિ વર્મ અનતનો, ભોગી આતમ રાય,
નાસ્તિ વર્મ અનત ત્યાંય, સમયસમય વર્તાય ૯૨

ઉજ્જ્વલ આત્મપ્રદેશ છે, સમતા રસ મહાર,
તેનો કર્તા આતમા, શુદ્ધનયે નિર્વાર ૯૩

- वसतां तेह प्रदेशमां, रमतां समता सग,
सुखसागरमां उछळे, हर्षानद तरंग. ९४
- ममता पर परदेशनी, भागी जागी ज्योत,
सहजे आत्म स्वरूपनो, थयो महा उद्योत. ९५
- भिन्न जाति पुद्गल तणी, मारी तेथी भिन्न;
भिन्न जातिशुं सग श्यो, तेथी थइयो विन्न. ९६
- संग अनादि कालथी, तेने मानी भिन्न,
राग द्वेषना योगथी, ग्रहियां देह विचित्र. ९७
- दुग्धनीरसयोगवत्, आत्म पुद्गल सग,
थयो अनादि कालथी, करतां कर्म कुटंग ९८
- तेथी अवळी परिणते, कर्त्ता कर्म कहाउ,
सवळी परिणति योगथी, शुद्ध निरजन थाउ. ९९
- पुद्गल खाबु पहेरबुं, पुद्गल वसति महेल,
वास वर्सा तेमां मुधा, मानी सुखनी स्हेल. १००
- रमुं हवे शुं बाह्यमां, जेनी कूडी चाल,
सगे तेनी माहरे, थबु पडयुं बेहाल. १०१
- मित्र नहि ते माहरो, अवळो तास सहाव,
हाय हाय तस सगथी, बनिया एह बनाव. १०२

भावार्थ—आ प्रत्यक्ष घट पट दडादि वस्तु चक्षुषा विषय गोचर
धायजे. ते पौद्गलिक वस्तु जाणवी अने ते आत्म द्रव्यथी भिन्नजे,
एम श्री तीर्थंकर महाराजा शास्त्रमां कथेजे.

પૃથ્વી આદિક રૂપે સ્થિત ઉપવન, ગિરિ, વસાદિ, ગુમરાન, પજાર, ફ્લાન્ડ, યુરોપ, અમેરિકાદિ દેશોમાં મારાપણાની યુદ્ધયી રાંચી ધાંધી તહીન બની તેમા મ્હાલતાં ચેતન માર્યેં જાયઁ, દેશ, ગૃહ, ધનાદિકમા મારાપણાની યુદ્ધિ ધરતો મૃત્યુ પામી પુનઃ પુનઃ તદગત વાસના યોગે જન્મ ધારણ કરી આધિ વ્યાધિ ઉપાધિનાં દુઃખો પામેઁ હે ચેતન શુ તૃપ્તિ જાલમાં ફસાયઁ ? સ્વભાવામા વરૂપ અજ્ઞાનતમ રાશિમા વિવેક નયન શૂન્યાત્મા અત્ર તત્ર ઐહિક સુખની આનંદ ભ્રમણ કરતો, મનોરાજ્યની સમૃદ્ધ વિકલ્પ શ્રેણિયે શ્વેદનો છતો ધુન્ન દુન્ન ગ્રહણ પુરુષવત્ ક્ષણિક તુચ્છ સર્વદા જડ પૃથ્વીને પોતાની માની તદ્યેં સહસ્રશઃ જીવ ધાતક બની શોફા પુરુષવત્ સ્વમહત્વતામાં અન્ય મન્યાત્માઓને પર્વતારોહણ પુરુષ દષ્ટિવત્ લઘુ ગર્ભી પારમાર્થિક તત્ત્વ શૂન્યાત્મા ક્ષણિક તુચ્છ સ્વાર્થમાં રાંચી પરવસ્તુમાં મમતાનો દુઃખ ભાવ સકળપી રાત્રી દિવસ તિલપીલક યત્ર દુષ્કર્મવત્ અસદાચરણોમા સ્વકાલ અજ્ઞાની પશુવત્ નિર્ગમેઁ, પોતાનાથી અત્યંત ભિન્ન પૃથ્વી કોઈની યદ નથી, અને ધવાની નથી મારી મારી માનવી એ કેવલ આતિઁ, લક્ષ ઉપાયો કરતા પણ આકાશ હાથમાં જાલી શકાતુ નથી તેમ કોટિ ઉપાયો કરતાં પણ પૃથ્વી દેશ, ઘરગર પોતાનાં ધવાનાં નથી, દેશ, ઘરને જીવ મૂકી પરમવમા ચાલ્યો જાયઁ, જે ઘર હાટ મ્હેલ ધવાવતાં રક્ષણ કરતા ચેતને જરા પણ જ્ઞાંતિ લીધી નહીં, તે ઘર હાટ મૂકી મરણ મમયે જીવ ટગમગ જોતો જીવવાની સહસ્રશઃ આશાઓ કરતો પણ પરમવમા ચાલ્યો જાયઁ, સાથે કોઈ પણ વસ્તુ આવતી નથી, જ્યાં જે વસ્તુ હતી તે ત્યાં ત્યાં રહી, અનતા મત્ર કર્યા પણ કોઈ વસ્તુ સાથે આવી નહીં, તો આ મત્રમા તુ કદ વસ્તુ પોતાની સાથે લઈ જઈશ ? હા અલગત કોઈ પણ વસ્તુ પોતાની સાથે આવનાર

નથી, પૌદ્ગલિક વસ્તુ ઉપર શો રાગ અને દ્વેષ કરવો ? કેટલીક વસ્તુઓ ધણેઁ અને કેટલીક વસ્તુઓ નાશ પામેછે, સગા સવધી ધર્મની પ્રીતિ પણ સ્વાર્થના લીધે ક્ષણિકઁ. સ્વર્ગી વસ્તુ આત્માઁ, નાથ પદાર્થોમાં મારાપણાની બુદ્ધિ થાયઁ તેનો નાશ થઈ અતર આત્મતત્ત્વમાં મારાપણાની બુદ્ધિ થાય તે પરમાત્મપદ પામી શકાય. ઘર હાટ મ્હેલ આદિ પૌદ્ગલિક વસ્તુ કારમીઁ, સુવર્ણ, રુપુ, મોતી, હીરા આદિ સહુ ધન જે કહેવાયઁ તે કારમુઁ, હે જીવ તેમા તુ શુ મમતા ધારણ કરેછે ? જેનો સયોગ તેનો અવશ્ય વિયોગ થવાનોઁ, પૂર્વોક્ત પુદ્ગલનો દૃષ્ટા અને સુખ દુઃખનો જ્ઞાતા આત્મા દેહરૂપ પુદ્ગલમા વસ્યોઁ, અનંતગુણનો ધર્મી આત્માઁ, પાંચ પ્રકારના શરીરથી આત્મા ભિન્નઁ, પર પરિણતિમા લીન થયેલો ચેતન વ્યવહારથી કર્મનો કર્તા જાણવો

આત્માના અસર્યાતા પ્રદેશઁ, પ્રત્યેક પ્રદેશે અનંત જ્ઞાન થાં જિનવરે કહ્યુઁ. આત્મામા અનંત ધર્મની અસ્તિતા રહીઁ, તેમજ આત્મામા અનંત ધર્મની નાસ્તિતા રહીઁ, અસ્તિ અને નાસ્તિ ધર્મ સમયે સમયે આત્મામાં વર્તેઁ, સત્તાઈ સસારી જીવોના પ્રદેશ નિર્મલ સિદ્ધ સમાન જાણવા અને તે સમતા રસનો ભઠારછે, શુદ્ધનયથી સ્વજ્ઞાનાદિક ગુણનો કર્તા આત્મા જાણવો

આત્માના અસર્યાતા પ્રદેશમા રમતા અસર્યપ્રદેશરૂપ આત્મા પોતે પોતાના સ્વરૂપે સ્થિર થતા અને જ્ઞાત્રુ મિત્રપર સમપણુ તે રૂપ સમતા સાથે રમતા જણે જણે અનંત અનંતગણુ સુખ યાયછે, આત્મ સ્વરૂપનો સ્વર્વીર્ય યાને ડગોત થતા પરપરદેશની મમતા નષ્ટ થઈ અને જાણ્યુ કે-પુદ્ગલની જાતિ મારાથી ભિન્નઁ, અને હુ તેથી ભિન્નઁ, તો મારે પુદ્ગલ જાણિયો શો લાભ ? અને તેનો સગ કેમ કરવો જોઈઈ ? અરેરે હુ અનાદિ કાલથી તેની સગવિધી લિધી યયો,

तर्क नरक गति दीये, जेने नाहि निज भान,
 शब्दशास्त्रयी भिन्नछे, आत्मपद गुणवान् ११५
 कथा पुराणी बहु करे, जन मन रजे भाट,
 वाद वाघरी घेरछे, धर्म विना सहु वात ११६
 क्रियाकांड नवि मुक्ति दे, जो नाहि आत्मभान,
 आत्मोपयोगी साधुने, धर्मक्रिया गुणखाण ११७

भावार्थ—चतुर्गति सरथी चतुरश्रिति लक्ष जीवपोनिमां आ
 मत्पक्ष शरीरनिष्ठजीवे जन्म मरण करी अनत दु ख पाप्मां

पुद्गल ममता वा अरुचिथी जीवनी परिणति रागद्वेषमय
 यइ जायछे, रुचि अरुचि पग पुद्गलना सरथेछे, पुद्गल सरथे
 शोक धायछे, देशधनादिक पुद्गलनी लालसाए दुनियांना जीवो
 सहस्रश' जी गोना माणनी आहुति युद्धाश्रिमां होयेछे रुसिया,
 जापान, बिगेरे युद्ध फरेछे ते पग पुद्गलनी लालसाथी जाणवी
 मइमइ गीजनीवत् नृपो पुद्गल लालसाया रक्त बनी शोफा
 पुरुषवत् स्वमहत्त्वनी भ्रमणाया भूली तत्त्व विवेचन विवेकशून्य
 अत करणवालाभो भ्रजागल स्तनवत् स्वआयुष्यनी निष्फलता करेछे

पुद्गल द्रव्य आत्मगुण विरोधीछे, तेनी मित्रता करता स्व-
 कीय गुणनी हानि यथा विना रहेनी नथी, पुद्गलथी पोताने
 भिन्न नहीं माननार अज्ञानी मूढात्मा रणना रोक्ष समान ज्ञान-
 शून्य जाणवो

आहार, पाणी आदि पुद्गलने अनता जीवोए भोगव्यु तेज
 पुद्गलने आ जीव भक्षण करेछे, अनता सिद्ध भगवतोए ससारा-
 वस्थाया अनता मर करी पुद्गल रूढोने स्वाधा, पीधा, बळी

तेज पुद्गल द्रव्यने अभव्यादि जीवोए पण पोताना भोगमां ग्रहा माटे पुद्गल सर्व जीवोनी वमन करेली ऐंठ जाणवी. ते ऐंठने हे जीव ! तें अनतिमार चुयी, हाल पण चुयेछे, भविष्यकाले पण फोण जाणे शु थसे ? हजी तु केम चेततो नथी, तारी अनति ऋद्धि तारी पासेछे ते मूर्खने तु ऐंठ चुये ते तारी ओळी अज्ञान-ता ! अरे जीव तु जरा मात्र पण शरमातो नथी, शु तने भिक्षुक-नी पेटें पुद्गल ऐंठ चुयवाथी तृप्ति वळवानीछे ? ना फदी नहीं, जेटला पुद्गल ऐंठ चुयेछे ते गमे तो इद्र, चद्र, नरेंद्रादिक होय तो पण भिखारीना सरखा जाणवा

प्रश्न—हे सद्गुरु ! त्रयोदश गुणस्थानवर्ति श्रीतीर्थकर केवली पण

आहार पाणी ग्रहण करेछे तेथी ते पण शु भिक्षुक जाणवा ?
उत्तर—हे शिष्य—श्री त्रयोदश गुणस्थान वर्ति तीर्थकर महागजे मोहनीय, अतराय, ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, ए चार ४ कर्मनो सर्वथा क्षायिक भावे क्षय कर्योछे, वेदनीयादिक चार अघातीयां कर्म अवशेष रहाछे, क्षुधा लागवी, तृपा लागवी ए वेदनीयकर्मनो विषयछे, मोहनीय कर्मना अभावे क्षुधा वेदनीयना उदये क्षुधा शांत्यर्थम् गृहभाटकवत् आहारादिकनु ग्रहण करेछे, तेथी पुद्गल ऐंठ चुयी कहेवाय नहीं, ममताभावे आहारादिक जे ग्रहण करेछे ते पुद्गल ऐंठ चुयनारा जाणवा

मुनिराजो के जे स्वस्वभावमां रमनारा अने परस्वभावना त्याग करनारा कटाग्रह त्याग करनारा शत्रु भिन्न सम दर्शक अध्यात्मनिष्ठ चित्तवृत्तिवतो पुद्गलने माटे क्षुधा तृपा शांतिने माटे आहार पानादि ग्रहण करेछे, पण तेमा राचता नथी तेथी ते पुद्गलनी ऐंठ चुयनारा जाणवा नहीं, मेवा मिष्टान्न आदि भक्षण करतो ते भक्षण करवानी जेना मनमा लालसाछे, अने

ગતિરૂપ સસાર તેનો નાશ કરનારજે ધ્યાન તેને સેવો, તેનો આદર
કરો, તેના ઉપર રાગ ધરો. અને ધ્યાનવત પુરુષોની સગતિ કરો કે
જેથી મતિ શ્રુતજ્ઞાનની સ્ફૂતિ થાય જે ધ્યાનનુ અવલબન કરતાં
મસજાવદ્ર રાજર્ષિ કર્મગ્રથી છેદી મોક્ષે ગયા તે ધ્યાનનુ અવલબન
કરવાથી મનુષ્ય જન્મની સાફલ્યતા જાણવી

શ્લોક

આતુરૈરપિ જઠૈરપિ સાક્ષાત્, સુત્યજાહિ વિષયાનનુરાગઃ
ધ્યાનવાસ્તુ પરમદ્યનિદર્શી, તૃપ્તિમાપ્ય નતમૃચ્છતિ ભૂયઃ ૨

ભાવાર્થ—કામાતુર અને જડ પુરુષોવડે પણ કારણ પામી પચે-
દ્રિયના વિષયો ત્યજાયછે જેમકે—કોઈને સ્ત્રી ભોગવધીછે પણ વેદ-
સ્થાનામાંછે, તેથી મુલે વિષય ત્યાગે કોઈ રોગી દવાલાવાના
મસગે ચરી પાછેછે, તેથી શાકાદિકનો મુલે ત્યાગ કરેછે, પણ
તે વિષેયનો કારણીભૂત જે રાગ તેનો નાશ થતો નથી રાગ દશા
ત્યાગવી દુર્ઘટછે કિંતુ ધ્યાનવત પુરુષ તો માત્ર પરમાત્મ સ્વરૂપને
દેખનારછે તેથી તે ધ્યાનમાં તૃપ્તિ મानी પુદ્ગલ વસ્તુને ન્પારી ગળી
આત્મ સ્વરૂપમાં મગ્ન થયો છતો અત્યંત આનંદ ભોગવેછે, તેવી ધ્યાન
દશા પામી ફરીથી વિષયનુ મૂલ કારણ રાગદશાને ઘાંઝતો નથી,
કારણકે ધ્યાનીને વિષયમાં થતી જે મુગ્ધની ભ્રાંતિ તે ટક્કીછે તેથી
રાગ થાય નહીં

શ્લોક

યાનિશા સકલભૂતગણાનાં,
ધ્યાનિનો દિનમહોત્સવ સર્વ. ।
યત્ર જાગ્રતિ ચ તેઽભિનિવિષ્ટા,
ધ્યાનિનો મવતિ તત્ર સુપૃષ્ઠિ

सर्व प्राणीने निद्रामां जे रात्रि जायछे, ते रात्रि ध्यानदशावत मुनिने दिवसना महोत्सवरूपछे, अहो ध्यानिनी केटली उत्तमता तेजुं मुख अनुपमछे. अने ससारी जीव विषयमा लीन यह जे बेलाए जागेछे ते बेला ध्यानवाला मुनिराजने शयनरूपछे, एमां केटलो भेदछे ते विचारवो.

श्लोक

बध्यते न हि कषायसमुत्थैर्मानसैर्नततभूपनमद्भिः
अत्यनिष्टविषयैरापि दुःखैर्ध्यानवान् निभृतमः।त्मनिलीनः१

भावार्थ—यानवान् पुरुष, रागद्वेषरूप कषाय जनित मनधी बधातो नही. ध्यानीने नृपतितति आवी नमस्कार करे तोपण तेनु चित्त डोळावु नही, अर्थात् तेमा मननी स्थिरता पूर्वता जेवी बनी रहेछे अत्यंत अनिष्ट विषयना दुःखे पण निधळपणु छोडे नहीं तेने आत्मायां लीन जाणवो.

श्लोक.

स्पष्टदृष्टसुखसंभृतमिष्टं, ध्यानमस्तु शिवशर्मगरिष्ठ ।
नास्तिकस्तु निहतो यादेन, स्यादेवमादि नयवाङ्मयदंडात्

भावार्थ—स्पष्टदृष्टसुखे भर्षु एवु इष्ट ध्यान ते मोक्षना सुख करतां पण अधिकछे, पण ज्यासुधी शास्त्रनादद यकी नास्तिक भावने अतिशयपणे हण्यो नही त्यां सुधी नही, पण नास्तिक भावे रहित जे ज्ञान ते मोदुछे

श्लोक

ज्ञातेष्वालानि नोभूयो ज्ञातव्यमवशिष्यते ।

अज्ञानपुनरेतस्मिन् ज्ञानमन्यन्निरर्थकम् ॥१॥

જેને આત્માને જાણ્યો તેને પુનઃ, કિંચિત્ અર્થ જાણવાનું રહ્યું નથી, અને યાવત્ આત્માને જાણ્યો નથી તાવત્ અર્થ સર્વ જાણ્યું નિર્ણય છે

શ્લોક.

નવાનામપિ તત્ત્વાનાં, જ્ઞાનમાત્મપ્રસિદ્ધયે,
યેનાજીવાદયો ભાવા સ્વભેદપ્રતિયોગિન ૧

નવતત્ત્વનું જ્ઞાન પણ આત્મજ્ઞાન પ્રગટ કરવાને માટે, કારણ કે અજીવાત્મિક જે ભાવ તે પણ આત્મજ્ઞાનને ગ્રમાય છે

શ્લોક

एक एवहि तत्रात्मा, स्वभाव समप्रस्थित ।

જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર, લક્ષણપ્રતિપાદિત ૧

प्रभा नैर्मल्यशक्तीना, यथा रत्नान्नभिन्नता.

જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર, લક્ષણાના તથાત્મન ૨

आत्मनो लक्षणाना च, व्यवहारो हि भिन्नता ।

પદ્ધતાદિવ્યપદ્ધતેન, મન્યતે ન તુ નિશ્ચય ૩

घटस्यरूपमित्यत्र, यथा भेदो विकल्पज ।

આત્મનશ્ચ ગુણાના ચ, તથા ભેદો ન તાત્ત્વિક ૪

ત્યા આત્મા એક પોતે સ્વસ્વભાવને રચો, તે આત્મા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ લક્ષણે કરી યુક્ત છે

રત્નની કાતિ અને નિર્મલતા શક્તિ વડે રત્ન રત્ની ભિન્ન નથી તેમ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર લક્ષણથી આત્મા ભિન્ન નથી. આત્મા અને આત્માનું લક્ષણ એ બે વ્યવહારે જુદા છે તે પછી વિભક્તિના વ્યવહારથી મનાય છે કિંતુ નિશ્ચયથી નહીં

जेष घट अने घटनु रूप तेनो भेद विकल्प मानडे ते प्रमाणे
आत्मा अने आत्माना गुणोनो भेद तात्त्विक नयी.

श्लोक

वस्तुतस्तु गुणानां तद्रूपं न स्वात्मन पृथक्
आत्मास्यादन्यथानात्मा, ज्ञानाद्यपि जडं भवेत्॥

भावार्थ—वस्तुतः जोना गुणोन अने आत्मानु रूप जुडु नयी
यदि भिन्न कथीए तो आत्मा ते अनात्मा थाय नानादिक पण
जड थाय.

श्लोक

मन्यते व्यवहारस्तु, भूतग्रामादिभेदतः ।
जन्मादेश्च व्यवस्थातो, मिथो नानात्वमात्मनां १
न चैतन्निश्चये युक्तं, भूतग्रामो यतोऽखिलः
नामकर्मप्रकृतिजः स्वभावोनात्मनः पुनः २

जन्मावस्था बाल, युवान, वृद्ध, स्त्री, पुरुष, नपुंसक आदि
भेदयी आत्माओनु विचित्रणु व्यवहारनयवाळो मानेछे, पण ए
बात निश्चयनये जोना युक्त नयी अर्थात् सत्य नयी, ते नय ए० कहे
छे के—जीवने सर्व अवस्था नामकर्मना स्वभावयी प्रगटेछे पण ते
आत्मानो स्वभाव नयी.

श्लोक

जन्मादिकोऽपि नियतः परिणामो हि कर्मणा,
न च . . . स्यादात्मन्यविकारिणि

નિશ્ચયનયથી જોતાં જન્મ જરા મરણાદિક પરિણામ તે આત્માનો નથી પણ તે કર્મનો પરિણામ છે માટે અવિકારી આત્માને વિશે કર્મનો વાસ્તવિક સંબંધ નથી.

શ્લોક

યથા તેમિરકશ્ચદ્ર, મપ્યેક મન્યતે દ્વિધા,
અનિશ્ચયકૃતોન્માદ સ્તથાત્માનમનેકધા ૨

ભાવાર્થ—જેમ તિમિર રોગ વાળો એક ચદ્રને બે તરીકે માને છે તેમ નિશ્ચયનયના જ્ઞાન વિનાનો હન્માદક માણી આત્માને અનેક પ્રકારે માને છે.

શ્લોક.

વ્યવહારવિમૂદસ્તુ, હેતૂંતાનેવ મન્યતે ।

બાહ્યક્રિયારતસ્ત્વાન્ત સ્તત્ત્વં ગૂઢ ન પશ્યતિ ૧

ભાવાર્થ—વ્યવહારનયમાં રક્ત વિમૂઢાત્મા પરપર્યાયને પોતાના ફલહેતુ માને છે માટે જેનું મન બાહ્ય ક્રિયામાં રક્ત છે તેવા માણી છત્ત તત્ત્વને દેવી શક્તા નથી.

શ્લોક

અજ્ઞાની તપસા જન્મ, કોટિભિ કર્મયન્નયેત્ ।

અન્તં જ્ઞાનતપો યુક્ત, તત્ક્ષણેનૈવ સહરેત્ ॥

જ્ઞાનવિના એકકોટિ ભવમુષી અજ્ઞાની જેટલાં તપ કરે તે તપમાં જેટલાં કર્મનો ક્ષય ન થાય તેટલાં કર્મોને એક ક્ષણમાં જ્ઞાન સહિત તપશ્ચર્યાએ સ્વપાવે

શ્લોક

તદ્ધ્યાન સા સ્તુતિર્ભક્તિ સૈવોક્તા પરમાત્મન. ।

પુણ્યપાપ વિહીનસ્ય, યદ્રૂપસ્યાનુચિતન ॥

शरीररूपलावण्य, वप्रछत्रध्वजादिभिः ।

वर्णितैर्वीतरागस्य, वास्तवीनोपवर्णना ॥

पुण्यपापरहित परमात्माना स्वरूपनु चिंतवन् करवु तेने ध्यान कहेवु अने स्तुति तथा भक्ति पण तेज जाणवी.

पण शरीरना वर्ण लावण्य-वप्र, छत्र ध्वजाओधी परमात्माओने करी परमात्माने ब्रह्माणवा एवी जे स्तुति ते वस्तुत वास्तविक स्तुति नथी

श्लोक

व्यवहार स्तुतिः सेय वीतरागात्मवर्तिनां ।

ज्ञानादीनां गुणानां तु, वर्णना निश्चयस्तुतिः ॥

पुरादिवर्णनात् राज, स्तुतिः स्यादुपचारतः ।

तत्त्वतः शौर्यगांभीर्य धैर्यादि गुणवर्णनात् ॥

श्री तीर्थकरना शरीरादिकनु वर्णन करवु एवी जे स्तुति ते व्यवहारे जाणवी. अर्थात् ते व्यवहार स्तुति जाणवी. पण वीतराग परमात्माना ज्ञानादिक गुण प्रशंसवा अने ते गुणो पोताना आत्मा-मां सत्ताए रखाछे एम जाणी तेनु ध्यान करवु. तेज खरी स्तुति छे परमात्म स्वरूप हु छु, एम सतत हृद निश्चयधी चिंतववु ते निश्चय स्तुति जाणवी.

जेम देश नगरादिकना वर्णनथी राजने ब्रह्माणेलो ते उपचार स्तुति जाणवी अने राजानु बल गाभीर्य धैर्यादिक गुणोनु वर्णन ते निश्चय स्तुति जाणवी

श्लोक

पुण्य पाप विनिर्मुक्तं तत्त्वतस्त्वविकल्पकं ।

नित्यं ब्रह्म सदा ध्येयमेवा शुद्धनयस्थितिः ॥

ક્ષમા લઈગ કરે यस્ય, દુર્જન. કિ કમિશ્યતિ;

અતૃણે પતિતો વન્હિ સ્વયમેવોપશામ્યતિ

૮

ક્ષમા એજ મહ્યાત્માઓનો નાથ જાણવો, માતા પિતા મિત્ર સમાન પણ ક્ષમા જાણવી. ક્ષમા એજ મોની શોખાછે ક્ષમા એજ કીર્તિ જાણવી. કારણ કે જેનામા ક્ષમા નથી અને ક્રોધે કરી ધમધમાય-માન સદા રહેછે તેની કીર્તિ જગમાં થતી નથી ક્ષમાથી કીર્તિ ઉત્પન્ન થાયછે ક્ષમા તેજ સત્ય જાણવું ક્રોધીમાં સત્ય ક્યાંથી હોય. ક્ષમા એજ મોટી પવિત્રતાછે. ક્ષમા વિના જ્ઞાન પણ લેલે નથી દાન પણ લેલે નથી ક્ષમા રહીત સાધુ હોય તો તે નામનો સાધુ જાણવો, જ્યાં ક્ષમા નથી ત્યાં ગંભીરતા રહેતી નથી. ક્ષમા એજ મોડું તેજછે, મુલ્યનારક આનંદપ્રદા પણ ક્ષમાછે, જે ક્રોધી હોય તે આનંદ ક્યાંથી પામે ? ક્રોધીના અનેક વૈરિયો દુનીયામાં હોયછે તેથી ક્રોધીને નિગતે ઘણું પણ આવતી નથી બહી ક્રોડી મનુષ્યનો કોઈ મિત્ર પણ હોતો નથી કારણ કે જ્યાં ત્યાં ક્રોધથી તેના ઉપર અમીતિ જલની દૃષ્ટિ થયા કરેછે, ક્ષમા કલ્યાણકારીછે, જે મનુષ્યમાં ક્ષમા નથી તે પોતાના તથા પરના આત્માનો ઘાતક બનેછે. ક્ષમા મોટી પૂજાછે કર્મરૂપ રોગથી રહીત થવા માટે ક્ષમા પથ્યછે ક્ષમા એજ મોડું હિતછે ક્ષમા એ મોડું દાનછે જેનામા ક્ષમાછે તે પોતાના આત્માને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર ગુણોનું દાન આપેછે ક્ષમા તુલ્ય અન્ય કોઈ તપ નથી કૃષ્ણગણ કૃષિએ ક્ષમારૂપ તપથી આત્મહિતની સિદ્ધિ કરી શ્રી વીરભગવાને ક્ષમાવહે અનેક ઉપસર્ગો સહન કર્યા, શ્રી મેતાર્યમુનિએ ક્ષમાથી આત્મહિત સાધ્યું શ્રી સ્કન્ધરુદ્રના શિષ્યોને યાજ્ઞીમાં ઘાતી પીલ્યા પણ તેમણે ક્ષમાથી કર્મ શત્રુનો પરાજય કરી આમિકુ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરી સમરાદિત્ય કેવળીએ સાધુ અવસ્થામાં ક્ષમાએ કરી ઘોર ઉપસર્ગ સહન કર્યા. ક્ષમાધારક અનેક મુનિવરોએ

પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કર્યું મર્યાદિત કાલે પણ કરશે, અતરમા ક્રોધરૂપ અગ્નિ સળગી રહ્યો છે અને વાહ્યથી છઠ અહમ વિગેરે કરે તો પણ આત્મહિત થતું નથી. ક્રોધ નરકનુ વારણુ છે. ક્રોધ કળીધર સર્વ સમાન છે તે ક્ષમારૂપ નાગદમની ઔપધીથી વશ થાય છે. ક્ષમાના સમાન તપ નથી, સંતોષ સમાન સુખ નથી તથા સમાન ધર્મ નથી.

કામ અને ક્રોધ સહીત જે પ્રાણી છે તે જગલમાં જોગી થઈ વાસ કરશે તો પણ શુ થયું ? અલવત કડ નહીં. અથવા જેને કામ ક્રોધ જીત્યા છે તે અરણ્યમાં જઈ શુ કરશે ? અલવત કડ નહીં. કામ ક્રોધનો તે જય કર્યો છે તો શુ અરણ્યમાં જઈ શુ કરીશ ? જેનું ચિત્ત કામ ક્રોધાદિક કપાય સહીત છે તો તેને કપાયલા વસ્ત્ર પહેરવાવડે કરીશ ? અથવા જો ચિત્તમાં કામ ક્રોધાદિક કરાવની ઉત્પત્તિ નથી તો તેવા પુરુષને કપાયલા વસ્ત્ર પહેરવાથી શુ ? અર્થાત્ કડ નહીં.

જેને શ્વેદો દમી નથી તેને અરણ્ય થકી શુ ? તથા અદાતને આશ્રમોવડે કરી શુ ? અર્થાત્ કડ નહીં. જેને શ્વેદોને જીતી છે એવો દાન્ત પુરુષ જે ઠેકાણે વસે તે અરણ્ય તથા આશ્રમ જાણવું, માટે મહ્યાત્માઓ ક્ષમા ધારણ કરો. ક્ષમા રૂપ સ્વદ્ગ જેના હાથમાં છે તેને દુર્જન શુ કરશે ? અર્થાત્ કડ નહીં, તુલ્ય વિનાની જગાણ પહેલો અગારો પોતાની મેઢે શાન્ત થઈ જાય છે, તેમ આપણા ઉપર અન્ય પુરુષે ક્રોધ કર્યો પણ આપણે ક્રોધ કરીશું નહીં અને ક્ષમા રાખીશું તો અન્ય પુરુષે આપણા ઉપર વરસાવેલો ક્રોધ પોતાની મેઢે શાન્ત થશે.

શ્લોક.

ક્રોધાન્ધાઃ પશ્ય નિમ્નતિ પિતરં માતર ગુરુમ્ ।

સુહૃદં . . . દ્વારા નાત્માનમપિ નિર્ઘૃણાઃ ॥ ૧

હે ભવ્ય દેસ ક્રોધાન્ધ જીરો પિતા માતા અને ગુરુનો પળ-
નાશ કરેછે તેમજ મિત્ર સહોદર સ્ત્રી તથા યોગના આત્માનો પળ
નિપ્પુર પુરુષો ક્રોધવશે ઘાત કરેછે. માટે ક્રોધને ત્યાગી હમા ધા-
રણ કરવી, ભવ્ય માણી હમા વારણ કરી સામાયિક સમભાવ સ્વરૂપ
ફરે આત્મા અને આત્માના ગુણો જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિકનું સ્વરૂપ
મનમાં વિચારે-

યત. શ્લોક

નચાત્મન પૃથક્જ્ઞાના, દિ ત્રય વિદ્યતે ક્વચિત્ ।
જ્ઞાનાદિ ત્રય મેવાત્મા, નાસ્ય ક્વાપિ પરા ભિન્દા ॥૧॥
આત્માનમાત્મના વેત્તિ, યોહત્યાગાદ્ય આત્માનિ ।
તદેવ તસ્ય ચારિત્ર । તજ્જ્ઞાન તચ્ચ દર્શનમ્- ॥૧॥

આત્માથી પૃથક્ જ્ઞાનાદિક નથી, જ્ઞાનાનિક સ્વરૂપ આત્મા
છે, વ્યવહારથી તેનો મેદ જાણવો

શ્રી હરિમદ્ભગવત્પ્રયોગમઢીપમાં સામાયિકનું લક્ષણ કહેછે.

શ્લોક

અતીત ચ ભવિષ્ય ચ યન્ન શોચતિ માનસં ।
તત્ સામાયિક મિત્યાહુ, નિર્વાતસ્થાનદીપવત્ ૧
નિસ્સંગ યન્નિરાકાર, નિરાભાસ નિરાશ્રય ।
પુણ્યપાપવિનિર્મુક્ત, મન સામાયિક સ્મૃત ॥૨॥
ગતે જીકો ન યસ્યાસ્તિ નૈવ હર્ષ સમાગતે ।
જલુ મિત્ર સમ ચિત્ત, સામાયિક મિહોદિત ॥૩॥

ભાવાર્થ અતીતકાળમાં જે થઈ ગયું, નાગ્યા સવધી વા પશ્ચ-
ત્થથી તેનો વિકલ્પ સકલ્પ કર નહીં, વા અતીતકાળ સવધી કોઈ

घात याद करे नहीं. साराश के अतीतकाल समधी शोक करे नहीं. तेम भविष्यकाल सबधो स्व अने पर आश्रयी विकल्प सकल्प करी शोक करे नहीं. विकल्प सकल्प रहीत आत्माणी स्वउपयोगे अवस्थीति—तेने सामायिक कहेछे कोनी पेठे ते दर्शवेछे, बायु रहीत दीवानी ज्योतिनी पेठे दीवाने बायु लागता ज्योति चचळ थायछे, तेम आत्मायां पण विकल्प सकल्प यता आत्मा चचळ थइ परस्वभावमां पडेछे. माटे एकाग्रचित्ते स्थिरपणे एक आत्मस्वरूपमा उपयोग राखवो ते सामायिक जाणवु मनमा कोइ पण वस्तु चिंतववी नहीं, मननी साये कोइ पण वस्तुनो सग थाय नहीं. अर्थात् मन अन्य वस्तुना संगथी रहीत होय, कोइपण वस्तुनो आकार मनमा चिंतववो नहीं, मनमा कोइ पण वस्तुनो आभास रहे नहीं. कोइपण वस्तुना आश्रय रहीत मन निराश्रित होय, मन पुण्य अने पापना व्यापार रहीत होय, मनने आत्म स्वरूपमा लीन करी देवु, जेम भरउघमा कोइ पण वस्तुना व्यापार रहीत बाह्यथी देखता जणायछे, तेम भरउघनी पेठे पस्वस्तुने भूली अखड निर्मल आत्म स्वरूपमा आत्म स्वभावे जागवु, अने परस्वभावनी चिंतवना करवी नहीं अने तेने सामायिक कहेछे

गतकाल, गतअवस्था, गतवस्तु आदिने विषे मनमा शोक थाय नहीं, अने आवतो काल, आवनार भावीकाले वस्तुना इष्ट सयोग तेनो मनमा हर्ष थाय नहीं, अने शत्रु तथा मित्र उपर समचित्त होय एवी जे आत्माणी अवस्था तेने सामायिक कहेछे. आ उपरना त्रण श्लोको कथाकोप ग्रयमा कहाछे जे भव्यात्माओने क्षमावडे तथा समपणे सामायिक वर्तेछे तेमने क्रोधादिक शत्रुओ पराभव करी शकता नथी.

भव्यात्माए मुक्तिपडनी चाहना राखता अदेखाइनो - नाश क

રવો જોડણ અદેશાઈ રૂપ નાગળ હૃદયમાં પેસના આત્માના ગુણો
 રણાયછે પરના ગુણો સાંભરી તથા પરજીવની કીર્તિ સાંભળી માણી
 વિચારે છે કે-શય, હાય તે મારાથી વધારે વચગાયછે. ભોભોમાં
 તેને વધારે માન મળેછે, પની જો થૂલ વાહુ વા છતાં ઉપર કઈ
 ફલક કંઠે તો ઠીક થાય એ પાપ વિચાર કરી ભોભોની આગળ
 નિંદા કર. સ્વોડાં ફલકોં ચડાવ્યાં. ય સર્વ પ્રદેશાઈનું
 ફલછે નાગળ કદાપિ કોઈને કરંદે તો સારી પણ અદેશાઈના
 નાગિણી જે માણીને હસેછે તેનું આ ભવમાં તથા પરમવમાં પણ
 સ્વરાય થાયછે, અદેશાઈ ય્યાં સુધી હૃદયમાંનું ત્યાં સુધી આત્મગ્ધાન
 થતું નથી વફીલ વફીલની સાથે અદેશાઈ, સાધુ સાધુની સાથે
 અદેશાઈ, વેપારી વેપારીની અદેશાઈ, જોક નોકને અદેશાઈ માય
 રહેવાનો સમ્બંધ, માટે આમાયોં માણી મનમાં વિચારે કે-મર
 માણી, પોતાનાં કર્મયોગે જ્ઞાતા વા અજ્ઞાતા મોગવેછે કોઈની કીર્તિ
 થાય તેમાં મારે જા કારણથી અદેશાઈ કરવી ? જેવું કર્મ તે પ્રમાણે
 યશ વા અપયશ થયા કરેછે, તેમાં મારે શું ? યા યા અપયજ, માન
 વા અપમાન એ કઈ આત્મિક વસ્તુ નથી હું આત્મા તેનાથી ભિન્નહું,
 હું કર્મયોગે કોઈ વસ્તુ રાજી થયો તે વસ્તુ યાચક્ષોણ કીર્તિ માંડ,
 પણ તેમાંનું આજે કઈ નથી વહી કોઈ ભવમાં અપમાન પણ ઘર્જાં
 યયાં હશે પણ તેમાંનું હાલ કઈ નથી જે પોતાની વસ્તુ નથી તેમાં
 અદમાવ સકલરી ધમ રતિ અરતિ કરવી જોડણ, કયુછે કે-

કરહિક ફાગી કરહિક પાગી, કરહિક હુઆ અપન્નાગી,

કરહિક જગમેં કીર્તિ માગી, સવ પુદ્ગલની ધાગી આપ મ્ય૦ ?

ધરતશેઠ શ્રીશ્રીપાલની અદેશાઈથી અતે મરણ પામ્યા અને
 દુર્ગતિમાં ગયા ધરતશેઠે અદેશાઈથી શુ શુ કહ્યું કર્યું નથી, દુની-
 યામાં અદેશાઈ કરનારની પઢતી થયા વિના રહેતો નથી. અદેશા-

इथी निंदा कपट हिंसा, असत्यादि दोषो उत्पन्न थायछे, विशेषे ॥
कहेवु ? आत्मारथी पुरुषे अदेखाइनो नाश करवो. तेनो नाश करवा
सत पुरुषोनी सगति करवी.

जे पुरुषने मानदशा होयछे ते मानी कहेवायछे, मानी पुरुष
कृत्य अकृत्यने विचारतो नथी, तथा तेने जरा पण शान्ति मळती
नथी अने ते विद्या धन पामी शक्तो नथी, लघुतायी प्रभुता थाय
माटे लघुता भावी माननो नाश करवो. रावण दुर्योधनादि पुरुषोए
मानथी दुःखराशि ग्रहण करी. गमे तो राजा होय. करोडाधिपति
होय तोपण मान दशा ज्यारे टूटे त्यारे कल्याण थायछे, बाहुबल
मुनिवर्गने मान केवलज्ञानमा विप्रसारक थयो. अने ज्यारे मान दशा
छोडी त्यारे केवलज्ञान उत्पन्न थयुं श्री यशोविजयजी उपाध्याय
मान नामना पाप स्थानकनी सझायमा कहेछे के-

विनयश्रुत तपशील त्रिगुणहणे सवे, माने ते ज्ञाननो भजरु होय भवोभवे;
लुपक छेरु विवेक नयणनो मानछे, एहने छडे तास न दुःख रहे पछे.

इत्यादि विचारी भव्य पुरुषोए मानदशा त्यागी आत्मस्वरूप-
मा आयुष्य गालवु मायास्वरूप कथाकोश ग्रये आ प्रमाणे छे.

माया परित्याग महो विधाय, सदार्जव साधुजना विधत्ते
यथैहिका मुष्मिक कामितानां, सिद्धिर्भवेद्दःपरमार्थशुद्धा

यतः श्लोक.

दंपती पितरः पुत्राः सौदर्याः सुहृदो निजाः ।

ईशा भृत्यास्तथान्येऽपि माययाऽन्योऽन्य वंचकाः ॥१॥

सर्व जिम्हं मृत्युपद मार्जवं ब्रह्मण. पदं ।

एतावान् ज्ञान विषयः प्रलापः किं करिष्यति. ॥२॥

समग्रविद्याएकरी विद्वान होय अने सर्वकलानो वेत्ता होय तोपण कपटनो त्याग थवो मुक्केलछे. वन्यछे एवा पुरुषोने के नाना भोज्या वालकोनी पेठे सरलताने धारण करेछे.

जेने तत्त्वनु ज्ञान नथी एवा वालकोनी सरलता पण प्रीति माटे थायछे तो जे सर्व शास्त्रार्थना पारगामीछे, एवा पढितोनी सरलता आत्माने विशेष हितकारी थाय तेमा थु कहेहु ?

श्रुतज्ञाननो दरियो एवा गौतम गणधरे पण सरलताथी भगवाननी वाणी साभळी अहो केथी आश्चर्यता ?

सरलपणे आलोचना करवाथी घणां कर्मने प्राणी खपावेछे, कुटिलताथी आलोचना करतो अल्प पापी होय तो पण प्राणी पापने बधारेछे, जेनी कायामा मनमा वचनमां कुटिलताछे, एवा जीवो उत्कृष्ट तप तपे, आकरी क्रिया करे, वैराग्यरगमा झील्यो होय एवा देखाय तोपण तेनो आत्मा कर्मरहीत थइ मोक्षपद पामतो नथी, मायाए रहीत जीवोनो मोक्ष थायछे एमा सदेह नथी. विचित्र प्रकारना तप अने विचित्र प्रकारनी धर्म समथी क्रिया अने ज्ञानमा विचक्षण एवा पुरुषो पण एक समग्रदुःखमूलभूता कुटिलताने सेवता दुर्योनिमा उपजी विचित्र प्रकारना भयकर दुःखोना भागी थायछे. जेम वीरमती नामनी साभ्वी कुटिलताथी दुःख पामी तेम कपटी पुरुषो पण धर्म विषयमा कुटिलता करी चतुर्गतिरूप ससारमा परिभ्रमण करेछे, माटे आत्माथि पुरुषोए मने करी वचने करी तथा कायाए करी कुटिलतानो त्याग करवो, निष्कपटी मनुष्यने धर्म परिणमेछे. उदायीराजानो घातक बाह्यथी साधु अने अत्यंत विनयव्रत एवो त्रिनयस्त्न कुटिलताथी मरी नरकमा गयो, तेम तेनी पेठे जे धर्माचारमा बाह्यथी जुदा आचरण अने मनमा जह्म एम करगे ते धर्मस्त्न पामी शरुगे नहीं. अने दुःखना

भागी यशे भावधर्मनी प्राप्ति कोइ निरला जीवने थायछे. द्रव्य धर्म तो कपटी पण आदरेछे, आत्मज्ञानी समक्ती जीवने भावधर्मनी प्राप्ति थायछे, सारात्र के पायानो त्याग करशे ते परमात्मपद पामयाने योग्य यशे. श्रीयशोभिजयनी उपा याय कहेछे के-

श्लोक.

दमेन व्रतमास्थाय, यो वांछति परपद ।

लोहनाव समारुह्य, सोऽब्धेः पारयियासति ॥१॥

केश लोचधरा राग्या, भिक्षा ब्रह्मत्रतादिक ।

दमेन दुष्यते सर्व, त्रासेनैव महामणिः ॥२॥

सुत्यज रस लापत्य, सुत्यज देह भूषण ।

सुत्यजा कामभोगाद्या, दुस्त्यज दभसेवनम् ३

स्वदोष निन्द्यो लोह, पूजास्यात् गौरव तथा ।

इयतैव कदर्यते, दमेन व्रत बालिरा ४

अहो मोहस्य माहात्म्य, दीक्षा भागवतीमपि ।

दमेन यद् विलुपति, कज्जलेनैव रूपक ५

आत्मोत्कर्षात् ततोदभात्, परेपा चापवादत ।

बध्नाति कठिन कर्म, बाधक योग जन्मन ६

अपट्टतिथी पचमहाव्रत ग्रही जे जीवो परमपदने बांछे छे, ते जीवो लोहनी नायपा बेसी समुद्रनी पार पामता इच्छता होय तेम जाणवा

केशनु लुचन करवु साधुने सहेल छे, सूर्यसामी दृष्टि राखी आतापना लेवी सहेलछे, पृथ्वीने बिषे शयन करवु, लज्जानो

त्याग, गृहे गृहे भिक्षा मागवी, काम विकारने जीतो ब्रह्मचर्य पा-
ळवु आदि सर्व सहेलछे किंतु साधुने कपटनो त्याग करवो मुश्के-
लछे सर्व त्रत, तप क्रियादि कपटयी दुषित थायछे. जेम सुंदर
निर्मल भणिने डाग्रलागवायी तेनी काति मद्र थायछे तेनी पेढे अत्र
समजवु.

रसनु लोलपीपणु सुखे त्यागी शकाय, देठ भूपग पण त्यागी
शकाय. कामभोगादिने पग सुखे त्यागी शकाय पग कपटनो
त्याग करवो घगो विकटछे. जेम जेम बिद्वत्ता दृद्धि पामे तेम तेम
आत्म उपयोगी शून्य मुनि कपटमा पोतानी विग्रानो उपयोग करे छे
रुपटभाव त्यागवायी सुख थायछे, कोइ प्राणी मान पूजानी
लालचे उपरयी वाद्य चारेत्र शुद्ध पाळे, पचसमितिनो राखयी
खप करे, त्रग पुसिनो वाद्ययी सारी रीते खर करे उपरयी एवो
वैराग्य जणावे के लोको तेना उपर फीदा फीदा थइ जाय पण
अतरमा आत्मानो उपयोग होय नहीं अने अभ्यतर निर्मल परि-
णाम न होय पोताना गच्छनो मतनो पक्ष सरल करवानी ला-
लसा बनी रही होय, आत्मा अने परमात्मानु स्वरूप शु छे ? तेनो
तो विचार पण करे नहीं, व्याख्यान वाणीयी हजारो जीवोने र-
जन करे, बोलवानी कळा एवी होय के जेयी विचारा मुग्ध जी-
वोने वश करी दृष्टी रागीया करे, एवो साधु कपटवृत्तियी
परमात्म स्वरूप पामी शकतो नथी. ज्वारे साधुनी पग भावी स्थिति
छे तो अल्पज्ञ ससारना खाडामा पतिन श्रावकवर्गतो भाग्ये कप-
टनो त्याग करी शके कपट रुप काळो नाग जे भव्यना हृदयमां
पर निंदा, स्वमहत्त्वता, परापकर्षण फणीवडे करी सहीत वसतो
होय ते प्राणी दुःखनी परपराने पामेछे अल्पज्ञ पुरुषो कपटीयोना
कपटने नथी, जे मुनि वाद्य क्षणिक मान पूजा की-
र्तिनी तागळ ठीकठाक आवरण देखादी रजन

કરે તે શ્રાવકની આગળ એડુ ઘોલેકે તે મટિક મહામુનિ તેમને
જાણે પણ પોતાનામા કડ્ડ હોય નહીં

શ્રી ચિદાનંદજી મહારાજ કહેછે કે—

કથની કથે સહુ કોઈ, રહેણી અતિ દુર્લભ હોઈ.

જય રહેણીકા ઘર પાવે, તવ કહેણી લેખે આવે ?

નિષ્કપટી અને કપટી સાધુઓની પરીક્ષા કરવી દુર્ઘટ છે, મહા
બુદ્ધિના ધણી એવા અમયકુમાર સરસ્વા કપટી વેશ્યા શ્રાવિકાનુ
કપટ જાણી શકયા નહીં, તો ચાલજીવોનું શું કહેવું ? જેને માન
પૂજા કીર્તિની લાલચ મડે છે એવા પુરુષોને ધન્ય છે, ધિવેકી સુદ્ધ
પુરુષ હસની પેઠે કપટી અને નિષ્કપટી સાધુઓની પરીક્ષા કરી
દે છે, કપટી એમ ધારે છે કે હું અન્યને છેતરું છું પણ કપટથી તેના
આત્માને કર્મ છેતરી પોતાને વશ કરે છે તે જાણી શકતો નથી
આસ્ત્રી દુનીયામા કપટજાળ મોહ રાજાએ પાથરી છે તેમા મનુષ્યા-
દિક રૂપ માછલા વિચારાં અતર્ના અજ્ઞાને સપડાય છે. અને વિવિધ
દુઃખ પામે છે, જેને સ્વેચ્છરુ નિજ આત્માનું જ્ઞાન થાય છે તે કપટ-
જાળને છેદી નાંખે છે, નિષ્કપટી પુરુષોની વાર્ણીમા દ્વિધાભાવ
રહેતો નથી, નિષ્કપટી મનુષ્ય જેવું હોય તેવું કહે છે. કપટીની
ઘટિ કાક સદૃશ છે પોતાના દોષને ગોપવનાર લોક પોતાનું ગૌરવ
માન પૂજા જેમ થાય તેમ દમથી આચરણ કરે છે, અહો કેટલી અ-
જ્ઞાનતા ? જેનો અંતે ત્યાગ કરવાનો છે તેનામા મુજાબુ એ ચાલજી-
વોનું લક્ષણ છે માણી મનમા પરમાર્થબુદ્ધિથી વિચારે તો કપટ
કરવાનું કડ્ડ કારણ નથી એમ વિશ્વાસ થાય સુસ્મદારાજને પણ
કપટી શિષ્યનો વિશ્વાસ આવતો નથી જ્ઞાની શુરરાજની પાસે જડ
કોઈ માણી કપટથી પૃચ્છા કરે તો તે તુરત જાણી લે છે અને તેથી
પૃચ્છકને અયોગ્ય જાણી મૌન ધારે છે, કપટી એવું જાણીને કપટ

करेछे के, हु युक्ति रचु छु, हु कळा करुछु, हु बोलुछु, ते अन्य कोइ जाणतु नथी पण याट राख के प्रथम तो कपटने जाणनार तारा शरीरमा रहेछो तारो आत्माछे. वीजु सिद्ध भगवत ज्ञाने करी तारु कपट जाणी रखाछे, कोनाथी छानु तारु कपटछे. हे मूर्ख जीव ! तु चार घडीना चादरणानी पेठे आ दुनीयामा थोढो काल रही परभवमा चाल्यो जनारछे, तारा शरीरनी खाख थइ जशे, हाडकाना चरेचरा थइ जशे. करेला कर्म परभवमा भोगववा पइशे. तु तारी मेले विचार तो तारा आत्मा न्यायाधीशनी पेठे न्याय करी आपशे, कपट विनानी तारी केटली जीदगी गइ ? तेनो विचार कर-तारु कपट कटापि तु अन्न छानु राखीश पण परभवमा केम छूटीश ? राजा, राणा, शेठ, गरीब आदि सर्व कपट करशे तो ते तेनु फल भोगवशे. पोताना आत्माने सुबुद्धि-थी प्रश्न करो के हे आत्मा तने कपट मियछे ? न्यारे आत्मा तर-फथी विचार यशे के कपट करबु ते महापापछे

- अहो मोहराजानु भाहात्म्य तो जुओ के प्राणी श्री तीर्थक-रोक्त भागवती दीक्षाने पण काजले करी चित्रामणनो जेम लोप थाय तेम कपटे करी लोपी नाखेछे

पोताना आत्मानी बडाइ करे, घणु कपट धरे अने पारका अवर्णवाद बोले तेथी प्राणी कठिन कर्म बापेछे, तेवा पुरुषो योगी-ना जन्मने बाध करनाराछे ते शुद्ध चारित्र्य पामी धके नहीं. श्री यशोविजयजी उपाध्यायजी “माया” विषे कहे छे के—

नममास उपवासीया सुणो सताजी ।

शीत लीए कृश अन्न गुणवंताजी ॥

गर्भ अन्नंता-पामशे सुणो सताजी ।

આરમ્ભતે પૂરયિતુ, લોભગતોં યથા યથા ।

તથા તથા મદ્ધચિત્ર, મુદ્ધુરેપો વિવર્ધતે ૧૩

લોભસ્ત્યક્તો યદિ તદા, તપોભિરફલૈરલ

લોભસ્ત્યક્તોનચેત્તર્હિ, તપોભિરફલૈરલ ૧૪

લોભમૂલોનિ પાપાનિ, રસમૂલોનિ વ્યાધય

સ્નેહમૂલોનિ દુઃખાનિ, ત્રીણિત્યત્કા સુખીભવ ૧૫

સર્વ દોષનુ સ્થાન લોભછે, ગુણનો ગ્રાસ કરવાને લોભ રાક્ષસ સમાન છે વ્યસનરૂપ વહી કટખૂત લોભ જાળવો એ સર્વાર્થનો ઘાથક લોભ જાળવો નિર્ધન સો રૂપીયાને ડચ્છે, અને સો રૂપીયા મઢે હજારની ઇન્ડા, અને હજારનો અધિપતિ થયે લાખની ઇન્ડા થાય લક્ષમઢે કરોડની ઇન્ડા થાય કોટીશ્વર નૃપ રદ્ધિ ટાળે, રાજા ચક્રવર્તીની પટ્ટવી ડચ્છે અને ચક્રવર્તી દેવતાની ઝડિ ટાળે છે. દેવતાને ઇંદ્રની પદવાનો લોભ રહે છે એમ મૂલમા લખુ અને અતે દુષ્ટિને પામનાર લોભ શરાવની પેટે જાળવો

પાપનુ મૂઝ હિંસા અને કર્મનુ મૂઝ જેમ મિઝ્યાત્વ, અને રોગોને વિષે જેમ રાજરોગ (ક્ષયરોગ) સર્વ રોગનુ મૂઝડે તેમ લોભ સર્વ પ્રાપનો ગુરુ છે અહો લોભનુ સામ્રાજ્યતો જુઓ પૃથ્વીને વિષે એક હવ્ર લોભનુ રાજ્યડે, દૃષ્ટો પળ નિધાનને પામીમૂઝીએ કરી સતાડેછે

દ્રવ્યના લોભમા દ્વીન્દ્રિયાદિ જીવો પણ સપડાયાછે પૂર્વ ભવના નિધાન ઉપર મૂઝાંઘે અધિરોહણ કરે છે

સર્પ, ઉદર, ગિરોલી પ્રમુખ પણ ધનના લોભમા પૂર્વ ભવની મૂર્છાના યોગે ફસાયછે. અને નિધાનના ઉપર ઘાસ કરેછે

મૂત પ્રેત પિશાચ યક્ષાદિક પણ ધનના અધિષ્ઠાના તરીકે રહે છે, અહો લોભની કેવી સત્તાકે દેવતાઓ સરસ્વા પણ ધનાદિકની મૂર્છાએ નીચ યોનિમા અવતરેછે મોગ મોગ મુનિવરો કે જે ઉપશા-

ન્તમોહ ગુણઠાળે ક્રોધાદિકને ક્ષીની ચઢ્યાછે તો પણ તેમને લોભ થકો દેડ પાઠી નાચેછે

લોભથી રાજાઓ ઠાકોરો વિગેરે ગામની સીમોની તકરારમા હરસાલ ફેશ કરી વૈર ધારણ કરી લડી મરેછે, જુઓ પ્રત્યક્ષ રુશીયા અને જાપાન દેશ લોભના કારણ માટે મોટી મોટી હાલ લડાઈઓ કરી અને તેમા લાચો જીવોનો સદાર થયો.

લોભરૂપી શ્વાદાને પૂરવા માટે જેમ જેમ પ્રયત્ન કરીયે છીએ તેમ તેમ વૃદ્ધિ પામેછે. અહો કેતુ આશ્ચર્ય ?

લોભ ત્યાગ્યો તો તપવડે પણ શુ ? અર્થાત્ લોભના નાશથી તપ તપવાની કડ જરૂર નથી અને કદાપિ જો લોભ હૃદયમા છે તો તપશ્ચર્યાવડે કરીને શુ ? અર્થાત્ કડ નહીં લોભ મૂલ્ ભૂત પાપ કૃત્ય જાણવા, રસમૂલ્ ભૂત વ્યાધિયો જાણવી સ્નેહ મૂલ્ દુઃખો જાણવા, દટલે સ્નેહથી મર્વે દુઃખો ઉત્પન્ન થાયછે, માટે હે પ્રાણી એ વ્રણ વસ્તુઓનો ત્યાગ કરી તુ મુક્તી થા.

લોભથી કપટ થાય લોભથી જોવહિંસા થાય, લોભથી અસત્ય વચન ઘોલતુ પડે, લોભથી ચોરી કરવાનુ મન થાય. લોભથી કૃત્ય અકૃત્યનુ ભાન રહે નહીં. લોભથી લજ્જા દૂર રહે, લોભથી ધર્મનાશ પામે, લોભથી વિવેકનો નાશ થાયછે. લોભી પુરુષને મુલ્કે નિદ્રા પણ આવતી નથી, લોભી પુરુષ ગરજ વચ્ચેગધેદાને પણ વાપ કહેછે લોભી પુરુષ સદા પારકુ સ્વરાગ ચાહેછે, લોભી પુરુષ માતાપિતાને પણ છેતરેછે, લોભી પુરુષ સાધુ પુરુષનુ પણ અપમાન કરેછે, મમ્મળ શેઠ જેવા લોભી પુરુષો પરમવમા પણ સુખ પામી શકતા નથી, આ દુનીયામા લોભી પુરુષ શુ શુ કૃત્ય કરી શકતા નથી. લોભી પુરુષ ધનને માટે ઘાત કરેછે તેનુ મરણ ઇચ્છેછે, જુઓ લોભ વશે ધવલ શેઠ રાજાને મારવા માટે ગયા, પણ સ્વોદે તે પડે,

તેની પેઠે પોતે મરણ પામ્યા અરે દુર્ગતિમા ગયા લોભધર્મી સાગર
 શેઠ સમુદ્રમાં ઘૂડી મરણ પામ્યા લોભધર્મી પુત્ર પોતાના પિ
 તાનો રાજ્યને માટે ઘાત કરેછે, ધરાવેછે, વાઝે, લોભી પુરુષની પાસે
 લાલ્ચો રૂપેયા હોય તો પણ મુરે ધર્મી સમ્મતા નથી, લોભી પુરુષ
 પાપકર્મથી જરા માત્ર પણ દરતો નથી સાધુઓને વધ પાપ શિ-
 પ્યાદિકનો લોભ હોય છે જ્ઞાની પાસે તેમાંનું કંઈ નથી. જ્ઞાની
 વધ પાત્રાદિક રાલ્ચે છે છતાં તે ઉપર મોહ રાલ્ચતો નથી જ્ઞાની
 મનમાં એમ વિચારે છે કે હું કંઈ વસ્તુનો લોભ કરું જે ધમ્મનો
 લોભ થાય છે તે અસ્તુક્ષ્ણીકૃતે અને મારી નથી, રાજ્ય ધન, કુટુંબ,
 પુત્ર, પુત્રીઓ, ઘર, હાટ, વસ્ત્ર, વિગેરે વસ્તુઓ આત્માની નથી અને
 આત્માની સાથે આવનાર પણ નથી ફક્ત અજ્ઞાનતાએ જીવ પરવ-
 સ્તુને પોતાની માની તેના લોભમાં વિચિત્ર દુલ્હો પામેછે મરી ગયા
 બાદ સર્વ વસ્તુઓ યજ્ઞા દશે ત્યાની ત્યા રેદેશે. માટે અરે જીવ જરાતો
 વિચાર ' પૃથ્વી, ઘર, હાટ, રાજ્ય, લક્ષ્મી મૂકી ઘણા મનુષ્યો ચાલ્યા
 ગયા તેમ તું પણ ત્વંચ સર્વ મૂકીને ચાલ્યો જયારો, જે કા
 યામા સારુ સારુ મિષ્ટાન્ન તું ખરેછે, જે કાયામા તું વસ્યોછે, જે
 કાયાવડે તું હાલી ચાલી શકેછે, જે કાયાને તું હવરાવે ધોવરાવેછે
 તે કાયા પણ અતે તારી વડાની નથી તો તું લોભશા માટે કરેછે ?
 ધુમાડાના વાચક ભગ્વા જેમ નફામાટે તે પરવસ્તુને પોતાની માની
 લોભ કર્યો તે પણ સોંટોછે સ્વાદ જલ પીવાથી જેમ તૃપ્તિ વળતી
 નથી તેમ લોભ કરવાથી શાન્તિ સુખ મળતા નથી માટે અમૃત સ-
 માન મતોપ શુન્ય હે જીવ તું સેવન કર કે જેથી શાન્તિ સુખ મળે.

संतोप स्वरूप

श्लोकः=रुथाकोप ग्रये

यथा नृणां चक्रवर्ती, सुराणां पाक शासनः

तथा गुणानां सर्वेषां, संतोप परमोगुण १

संतोपयुक्तस्य ज्यते रसंतुष्टस्य चक्रिण.

तुल्यासंमितोमन्ये प्रकर्ष सुख दुःखयोः २

३

।। ।

[४

इद्र, तेम सर्व
यतिना जेटलु
नन करवावडे
क्तिखी मुखनं
ए एवा सतोप
केकामा जयन
भुखी जाणवो
ख होतु नथी.
१. सतोप अ
वा समर्थजे.
सतोपी मोटो
१ नथी आ-

त्मनान थया बिना तात्त्विक सतोष यतो नथी माटे आत्मज्ञान क
रता सर्व दोषो नाश पापशे चरतीं सरखा मोटा राजाओ पण
लक्ष्मीनो त्याग करी सुखी यया

आत्माथां भव्योए पारकी निदानो त्याग करवो, कारण के
निंदक चढालउे निंदक मोटो पापीउे नाम देइने निंदा करे तो
अधम जाणवो परमा भूल होय पण तेना पटे निंदा करवापी
कइ फायदो यतो नथी पापमा शक्तिवाळा पुस्पोने निंदा करवानो
स्वभावउे, गगानलमा स्नान करनार होय, अडसठ तीर्थनी यात्रा
करे किंतु जो ते निंदक उे तो ते अपावित्र अने दुष्ट जाणवो, वहा
दूर पुस्पो निंदा करता नथी. निंदक कागडाना करता पण
भूडोउे, अदेवाइथी निंदा उत्तन थायछे अने निंदाथी बलेश
उत्तन थायउे अने ते सामा पुस्पना जाणवामा आवे तो परस्पर बैर
बधायउे, निन्दक आभवमा तथा परभवमा पण दुःख पायेछे, निंदा
करवाथी मित्रनी मित्राः पण तूटेउे

जो तमे गुणी थवाने चाहताहो के मनुष्यनी धोनी पाजू तरफ
दृष्टियो पण फाली बाजु तरफ दृष्टियो नहीं, हालना बसतमा
कोइ सर्व गुणी नथी, कोइ पुरुषनी कोइ निंदा करे तो तेने मनमा
एम विचारबु के भले ए निंदे हु जो सारो मनुष्य उ तो तेनी
निंदाथी मारे शु ? निन्दकना उपर मारे केम क्रोध करवो ओइए ?
सामा मनुष्यनु हित इच्छु होय तो तेना गुण गावा कोइ निंदक
निंदा करे तो उलटु निंदकनामा ने गुण होय ते आपणे बखा
णवो पण सरात्र लागणीथी सामु तेनु बुर करवा प्रयत्न करवो
नहीं कोइ आपणा उपर दुष्टता करे तो पण आपणे तेनी तरफ
शुभ भावना राखवी, तेनु सारु करवा शुभ सकल्प करवो एम क-
रवाथी सामो पुरुष अते दुष्टवानो त्याग करशे आ नियमनो अनु-

भव करवाथी खातरी थशे

आत्मज्ञानीओ कोइनी पण निर्दा करता नथी तेओ तो आत्म स्वरूपमा तल्लीन रहेछे परना तरफ दृष्टि देता नथी अने कदापि उपकारने माटे परतरफ दृष्टिछे तो पण आत्महितथी अन्य प्रवृत्ति करता नथी.

कोइ विरला जगत्मा आत्म तत्त्वनी शोधमा स्वकाल निर्गमन करेछे, अने कोइ विरला परमात्मपदने पामेछे, सत्य तरफ प्रायः दुनीया प्रवृत्ति करती नथी पण असत्य तरफ करेछे ते उपर एक दृष्टांत मुसलमानी धर्ममा प्रगट थयु छे ते एबी रीते के कोइ एक महान् पादशाहना वखतमा एक फकीरे प्रश्न कुर्यो के—हे पादशाह आ सब खलक बुरे रस्तेपर कयु चल रही हे ? त्यारे एना उत्तरमा पादशाहे फकीरने विज्ञप्ति करी कहु के—आपकु मेरा मुकामपें दो वर्षतक रहेना चाहिए, जय आपका सजालका जबाब में देनेकु शक्तिमान होउगा—आ उपरथी फकीर बाबा त्या रखा के तुरत पादशाहे पोताना राज्यमाना तमाम अमीर उमरावोने बोलावी हुकम आप्यो के—अमारा खजानामाथी तमाम लक्ष्मी खर्ची एक महा मोटो बाग बनानयो जोड़ए ने ते बागमा तमाम छद्मिनी सर्व वस्तुओ प्रगट करीदेवी बाद तमाम जगत्माना सर्व प्रजाने ते बाग जोवा बोलाववी, ने तेमनो तमाम खर्च तेमनी जग्यापर पहुँचाइया सुधी नो आपणे करवो जोड़ए आवा प्रकारनो हुकम मळता सर्व कचेरी मडले ताजदतोर आखी पृथ्वीमा रहेला तमाम कारीगरने बोलाव्या ने तेमना कथा प्रमाणे असंख्य जातना साधनो पुरा पाइवा लाग्या. जे उपरथी वसे कोसनी वचमा जमीन पहाड समुद्र नाना प्रकारना तमाम दुनीयामा रहेला पशुपक्षोओ तथा अदारगार

વનસ્પતિ, મેવાના શાદ, વિચિત્ર પ્રકારના અમૂલ્ય વસ્તુ રત્ન સ્વાહિર
 ભાતભાતના પગલાં, વાગમા ફરવાના મનોહર લતાના મડપોવાળા
 રસ્તા, ઠેકાણે ઠેકાણે સુદર વેશ્યાઓ નાટક કરે તેમ ગોઠવણ થઈ,
 સ્થલે સ્થલે વિચિત્ર પ્રકારના નાટકો તેમજ ચેલાડુઓની ગોઠવણ થઈ,
 સાકરીયા પાળી, શુભાવજલ લોકોના ઉપભોગને માટે તૈયાર ક-
 રાવ્યા અનેક તરેહના જાનવરોના તમાસાની રમતની ગોઠવણ થઈ.
 વાગ જોનારાને બેસવાને માટે અનેક સુરશીઓ આદિની સગવડ
 થઈ વાગમાં સુદર સરોવરો હવા ચાવાને માટે વધાવ્યા અને તે
 સરોવરની આસપાસ ચારે તરફ લીમડા વવરાવ્યા. ઘટા કરાવી,
 ઠેકાણે ઠેકાણે પાળીના ફુવારા મૂકી ટીપા, વિપેશ શુ ? અપર-
 પાર તેની શોભા જાગ જગતની વસ્તુઓથી વનાવી ટીપી, અને રા-
 જર્ણ પાદશાહને સ્વર આપી પાદશાહે જગતમા ઈવી જાહેરાત
 સ્વર આપી કે-મારા વસો કોશના વાગના મધ્યભાગમા એક મહે-
 લા મેં રચાવેલો છે, તે મહેલમા અમુક દિવસે સ્પોરના ત્રણ વાગે
 હું એક કલાક સતાઈ રહીશ, તેવામા જે પુરુષ મને શોધી કાઢશે
 તેને હું મારી તમામ પાદશાહી આપી દેશ્શ ઈવી રીતની જાહેર
 સ્વર દુનીયામા ફેલાવી ટીપી ઠરાવેલા દિવસે તમામ લોકો બા-
 દશાહી વાગ જોવા આવ્યા તમામ પ્રજા વાગ જોવા મશગુલ થઈ
 કોઈ ફુલના શાદો જોવા લાગ્યા કોઈ વાઘસિંહાદિ પશુ-
 ઓને જોવા લાગ્યા, કેટલાક શોભીન તજાવની શોભા જોવા
 લાગ્યા અને ઠડો પવન ચાવા લાગ્યા, નાટક જોવાના રસીયા ના-
 ટક જોવામા લીન થયા મેવાના રસીયા મેવા ચાવા લાગ્યા
 કોઈ પુરુષે વીજા પુરુષને કહ્યું કે-ભાઈ ચાત્રો આપણે બાદશાહને
 શોધી કાઢીશ, ત્યારે સામા પુરુષે જવાબ આપ્યો કે-તું તો ચેલો
 થયો છે, શુ રાજા તે મહેલમા સતાય ? એને એનું રાજ્ય વહાલું છે

माटे आपणे तो वेश्याओनो नाश जोवामा आनद मानीथु—कोइ व्याकरण शास्त्रना विद्वाने नैयायिकने कहु—हे नैयायिक तु वादशाह महेलमा सताणो छे ते बातने खरी बात माने छे के खोटी त्यारे नैयायिके कहु वे—वादशाह वाक्य प्रमाण वा अप्रमाण वा, तस्य वाक्य सत्य वा असत्य वा एतन् कार्यम्य किं प्रयोजन, इदंश पूर्व न भूत, कदापि वादशाह गाडो ययो हगे, कदापि महेलमा तेने शोधवा जता वादशाह मारी नाखे तथा वळी एक एवी शका थाय छे के—वादशाह महेलमा छे तेमा थु प्रमाण ? प्रत्यक्ष प्रमाण प्रत्यक्ष विरुद्ध छे अनुमान प्रमाणमा कोइ हेतु अव्यभिचारी सिद्ध थतो नथी, उपमान प्रमाण पण सादृश्यना अभावथी बाधितछे. आगम प्रमाणनी पण अत्र सिद्धि थती नथी, माटे अमो तो वादशाहने शोधवानु वध राखी आ प्रत्यक्ष देखाती वस्तुओ जोवामा आनद मानीथु, त्यारे व्याकरणशास्त्रवेत्ताए कहु सत्य सत्य भवता कथन वादशाह वाक्य प्रमाणीभूत मया न ज्ञायते—कोइ सगा सबधीनी बातो करवा लाग्या, बागनी मनोहरतानी एवी खुबी हती के पगले पगले विचित्र जोवानु मळे, खावानु मळे, वेटलाक तो वृक्ष तळे मूड गया, वेटलाकएक बीजाने वस्तुओ ओळखाववा लाग्या, वेटलाक रुपैया खर्चा दीरुडो करावी तमासा जोवा लाग्या, वेटलाक एम विचारवा लाग्या के वादशाह बुद्धिमान छे, तेनी ओछी माया नथी ते एवो सताणो दशे के आपणा हायमा आववो मुश्केलछे, माटे आपणा करता होइए ते करो. वेटलाक एम चिंतववा लाग्या के ज्यारे आ बागमा पण एवी भूलवणी चुरुवणी छे के आपणे भूला पढीयेछीये तो वादशाहना महेलमा तो वह भूलवणी चुकवणी हगे के जेथी शोधवाने वटले आपणे दीए तो ओभट्ट थइए. वेटलाक सुदर पगीओ

तथाच श्री हेमसूत्रिणादाः

प्राणभूत चरित्रस्य, परब्रह्मैककारण,

समाचरन् ब्रह्मचर्यं, पूजितैरपि पूज्यते २

तथा च दशमागे श्री मश्र व्याकरणे यस्य ब्रह्मचर्यस्य नामानि
 गुणाश्चैवमुच्यते तथाहि जय एतोय चमचेर उत्तम तव नियम
 पाण दसण चरित्त सम्मत्त विणयमूल गुणप्पहाणजुत्त हिमवत्त महत्त
 तेय मत्त पसंथ गभीर विमितमज्ज अज्जय साहुजणा चरित मोत्त
 मग्ग विमुद्ध सिद्धिगति निलय सासत्त मन्नावाह अपुण भव पसंथ
 सोम शुभ सिव मयल मरत्तर कर जति वरमा रत्तित्वय सुसाहस्सहिय
 नवरि मुणिवरोहि महा पुरिस धीर सूर धम्मिय धिनिमताणय सपा
 सुविमुद्ध भव्व भव्वजण समुच्चिण निसक्किण निम्भय निशुत्त मिरा-
 यात्त निरुवळेव निव्वुइ घर नियम निप्पकप तव सज्जम मूल ढलि-
 यणेग्ग पचमहव्वय मुररत्तिय समिति शुत्ति जाणवर कवाड मुक्कय-
 रत्तत्तण द्विण्ण फलिह सण्णद्धोत्थयिअ दुग्गतिपह सुगतिपह देसग्गं
 च लोउत्तम च वयमिण पउमसर तलाग पालिभूय मुहा सगडभर
 तुव भूअ महाविडिम रत्तत्त खधभूत महानगर पागार क्काड फलिह
 भूअ रज्जपिणद्धोव इट्ठकेउ विमुद्धणेग गुणसपिणद्ध, जम्मिअ भ-
 गम्मि होइ सहसा सव्वसमग्गसद्धिय महिय चुण्णिय कुशलि तप-
 हट्ट पडिअ खडिय परिसडिय विणासियअ विणयसील तव नियम
 गुण समूह त वध भगवत्त गहगण णरत्तत्त तारणाण वा जहाउल्लुपति
 मणिमुत्त सिलप्पवाल रत्त रयणागराणव जहा समुद्धो वेरुलि उव्वेव
 जह मणीण जह मउडो चेव भूसणाण वध्याण चेवग्ग्वोम जुअल
 अरविंद चेव पुप्फ जेह गोसीसचेव चट्ठाण हिमवत्ता चेव ओस-
 हीण सीतो आचेव निम्मग्गाण उदहीमु जहासयभूरमणो रुअगवरो
 चेव मडलि अपव्वयाण पवरे पेरावणो इव कुजराअ सीहोव्व ज

हामिगाण पवरो पन्नगाण चेव वेणुदेवे धरणे जणपण इदराया
कप्पाण चेव वभलोए सभासु अजह भवे सुहम्मो डितीसु लवसत्त
मगासव्वपवरा दाणाण चेव अभयदाण किमिराओ चेव कबला-
ण सघयणे चेव वज्जरिसभे सठाणे चेव चउरसेज्जाणेसुअ परमसु-
कम्भाण णाणेसुअ परम केवल सिद्ध लेसासुअ परमसुव्वलेसा
तिथ्यकरो जहचेव मुणीण वासेसु जहा महाविदेहे गिरिरायाचेव
मदरवरे वणेसु जहा नटणवण परच्च दुमेसु जह जतू सुदसणा बी-
सुजसा जीसे नामेण अय दीवो तुरगावती रहती नरवती जहवीसु
ते चेव राया रहिए चेव महारह मते एव अणेग गुणा अहीणा भ-
वति एकस्मि बभवेरे जम्मिअ आराहि अ वयमिण सच्च सील तवो
ओय विणओय सजमोय खती मुत्ति तहेव इह लोइअ पारलोइय
जसोकित्ति य पव्वओय तम्हा निहुएण बभवेर चरिअव्व सव्वओ
विमुद्ध जावजीवाए. इत्यादि महिमा ब्रह्मचर्य व्रतनो कळो ठे.

“ दुहा. ”

आत्म सुखनी चाहतो, विषयेच्छा परिहार,
विषयेच्छा मनमां घणी,तो शु ? आत्म विचार. १
आत्म स्वरूपे ध्यानतो, विषयेच्छानो नाश.
प्रतिपक्षी बे धर्मनो, नहीं एकत्र निवास. २
बे साथे वर्ते नहीं, वर्ते त्यां छे दंभ;
भोगज कर्माधीनयी, त्यां शुं होय अचंभ. ३
दुर्गंधीनी कोथळी, मळमूत्रे भरी देह;

“ एहवी, अपवित्रतानुं गेह.

सहु, श्रवे अशुची नित्य;

મોહ કરે શુ જીવડા, સમજ સમજ તુ ચિત્ત ૫
 ભોગ રોગ સમમાનતો, સ્વપ્ને પળ નહીં આશ,
 અનિત્ય આ સસારમાં, કયાથી તેનો વાસ ૬
 દુર્લભ આત્મસ્વરૂપની, વાતો કરવી સહેલે,
 કિંતુ આત્મ સ્વરૂપની, પ્રાપ્તિછે મુશ્કેલ ૭

નિંદા, આલ્સ્ય, અસત્યાદિ દૂષણો નિવારી નિઃસંગી થઈ આ-
 ત્મ તત્ત્વની खोज કરનાર આત્મતત્ત્વ પામી શકેછે આત્મતત્ત્વની
 વાતો કરવી સહેલે પળ આત્મ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થવી મુશ્કેલ છે કોઈ
 વિરલા પ્રાણી આત્મા ઉપર ઈચ્છી રહેછે.

આ ચેતન અજ્ઞાનયોગે અમિત થઈ કયાપિ ચક્રિત થઈ જાય
 છે. એથી આત્મ સ્વરૂપ ધૂલી ગયો તેથી પરવસ્ટુમા મોહ પામ્યો,
 અશુદ્ધ પરિણતિથી ઓદારિકા, વેક્રિય આહારક, તેજસ, કાર્મણાદિ
 શરીરો ધારણ કરી તેના યોગે તાઢનતર્જન છેદન મેદનાદિક દુઃખો
 ત્યાં, હવે જો તને સુખની આશા થઈ હોય તો હે આત્મન્ ચેત ચેત
 સમય ચાલ્યા જાયછે મનના મનોરથ મનમા રહેશે, સદ્ગુરુ સંગે રહી
 આત્મ સ્વરૂપ સમજ અને તેના ધ્યાનમા રહેતા આશ્રવનુ દૂરી કરણ
 થશે અને અતર્ તત્ત્વોપયોગે સવરની પ્રાપ્તિ થશે તાર સ્વરૂપ જુ દેશે
 પૃથ્થે તારો મોક્ષ થશે

શ્રી દેવચંદ્રજી પળ કહેછે કે-

“ દુઢા ”

તત્ત્વતે આત્મ સ્વરૂપ છે, શુદ્ધ ધર્મ પળ તેહ,
 પરમાવાનુગ ચેતના, કર્મ ગેહ છે એહ ૧
 તજીપર પરિણતિ રમણતા, મજ નિજ ભાવ વિશુદ્ધ;

આત્મ ભાવથી એકતા, પરમાનંદ પ્રસિદ્ધ ૨

સ્યાદ્વાદ ગુણ પરિણમન, રમતા સમતા સંગ;

સાધે સુદ્ધાનંદતા, નિર્વિકલ્પ રસરંગ ૩

મોક્ષ સાધનતણુ મૂલ જે, સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન;

વસ્તુ ધર્મ અવબોધ વિણ, તુલ્ય લંડણ સમાન. ૪

આત્મવોધ વિણ જે ક્રિયા, તેતો બાલક ચાલ,

તત્પર્યની વૃત્તિમ, લેજો વચન સમાલ. ૫

ઇત્યાદિથી પણ આત્મજ્ઞાનની ત્વાસ જરૂર છે, આ જગત્મા રાગ દ્વેષવ્યાપી ગયોડે ને આત્માના અજ્ઞાનને લીધે જાણવો. આ શરીરમા રહેલા આત્માના સરસા અન્ય શરીરોમા પણ રહેલા આત્માઓડે એમ જો જાણવામાં શ્રદ્ધા પૂર્વક આવે તો કોઈ દુઃખ કોઈ જીવને આપે નહીં, અને કોઈ જીવના ઉપર કોઈ જીવ વૈર રાખે નહીં. આત્મજ્ઞાની સર્વ જીવને સિદ્ધસમાન ગણે તો પત્રી કયા જોવની સાથે તે વિરોધ કરે ? અલગત કોઈ જીવની સાથે તે વિરોધ કરે નહીં, એ વાતનો અનુભવ કરવાથી માલમ પડશે, આત્મિક શુદ્ધાનંદ પણ ત્યારે અનુભવમા આવશે રાગ દ્વેષથી જેનું મલીન છે તેને મુલ મલતુ નથી જગત્મા તાત્ત્વિક મુલના ભોક્તા આત્મજ્ઞાની મુનિવરો છે. તેમને સ્ત્રી નથી પણ સમતા રૂપથી ભાવથી જાણવી રાજાઓ શેઠીયાઓ, વકીલો, ટાન્કરો, જ્યારે તાપ આદિના નિવારણ માટે છત્રી ધારણ કરે છે તો તેના બદલે આત્મજ્ઞાની મુનિવરો ક્ષમારૂપ છત્રીને ધારણ કરે છે ક્ષમારૂપ છત્રીથી ક્રોધરૂપ તાપ લાગતો નથી, અને અદેહાદિરૂપ ઉષ્ણ પવન તો જરા માત્ર લાગતો નથી વઢી મોહરૂપ મેઘની દૃષ્ટિથી પડેલું તૃષ્ણારૂપ પાણી તેને ક્ષમા છત્રીથી શીલી શ-

કાયછે, અન્ય રાજાઓ પાદશાહો જ્યારે एक देश वे देशना मालिक होयते त्यारे मुनिराज तेना करतां पण अधिक पोताना आत्माना असख्यात प्रदेशना मालिक होयते. ज्यारे अन्य राजाओ घणी लक्ष्मी भेगी करेछे त्यारे मुनिराज आत्मानी ज्ञान दर्शन चारित्र लक्ष्मी भेगी करेछे. तफावत एटलो के राजानी लक्ष्मी खोटी, क्षणिक छे अने मुनिनी लक्ष्मी सत्य अने अचल असूटछे, राजा पादशाहने मनवचन कायाए करी सतोपरहेतो नथी त्यारे मुनिने मनवचन कायाए करी सतोपरहेते राजा ज्यारे नपान्ति शत्रुओनी साथे युद्ध करेछे, त्यारे मुनीश्वर रागद्वेषरूप शत्रुओनी साथे युद्ध करेछे, राजाओ ज्यारे बागमां क्रीडा करेछे त्यारे मुनीश्वरो धर्मध्यानरूप बागमां क्रीडा करेछे—धर्मध्यानरूप बाग केवो छे ते कहेछे—धर्मध्यानरूप बागनी चारे तरफ उडासीनतारूप बाढ करेली छे ज्ञानरूप कृपधर्म ध्यानरूप बागमां शोभी रहेल्योछे सवेगादिक वनस्पति त्यां ग्वीली रहीछे त्यां मुनिराज स्थिर चित्तरूप आसन उपर बेसी विचरेछे ते बागनी शोभा अनहदछे तेनी मृगधीयी अनेक जातना रोगो नाश पामेछे ए बागनी अदर छुट प्राणीओ प्रवेश करी शक्तां नथी जेनी योग्यता होय ते त्या जइ शकेछे जगतनी मोह मायामां फसाएला प्राणीओने ते बागनु सुख थतु नथी, वळी ए बागमां एक चारित्ररूप महेल शोभी रह्योछे तेनी अदर जन्म जरा मरणनां दुख नाशक अनेक औषधो रखांछे तेना मुनीश्वर उपयोग करी शकेछे अने ते औषधोनु भक्षण करी अजरामरपद पामेछे वळी ते बागमां रहेला ज्ञानरूपमांयी मुनिश्वर जठपान करेछे ज्या परोपाधिरूप तापतो आवी शक्तो नथी वळी ते बागनी असख्यात प्रदेशरूप जमीन स्वच्छ निर्मलछे मुनीश्वरनी माये शुद्ध चेतना रहेछे. वळी ते मुनीश्वर आत्मा अने परमात्मानी अैक्यतारूप भांगने कायारूप ख-

લમા ઘૂસી મનરૂપ પ્યાલાથી પીવેહે. તેથી શુદ્ધ ચેતનારૂપ નીશો મુ-
નીશ્વર મહારાજને એવો ચહે છે કે તે વચ્ચે અગમ નિગમ દર્શાય છે.
અને તે સમયે શરીર અને શરીરીનું પળ ભાન રહેતું નથી અને તે
વચ્ચે અનહદ આનંદ થાય છે. આવા મુનિરાજને મુલ્ક થાય છે તે
અનંત છે. શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય અધ્યાત્મસારમા કહે છે કે-

શ્લોક.

કાન્તાધર સધા સ્વાદાત્, યૂનાં યજ્જાયતે સુખં ।
વિંદુઃ પાશ્વે તદધ્યાત્મ શાસ્ત્રસ્વાદસુલોદધે ૧
અધ્યાત્મશાસ્ત્ર સમૂત-સંતોષ સુખ શાલિનઃ
ગણયંતિ ન રાજાન નશ્રીદંનાપિ વાસવમ્. ૨

ભાવાર્થ—શ્રીના અધર રૂપ અમૃતના સ્વાદથી યુવાન પુરુષોને
જે સુખ થાય છે તેનો ભ્રમણા માત્ર છે, તાત્ત્વિક સુખ નથી, તે સુખ
તો અધ્યાત્મ શાસ્ત્રના સ્વાદથી ઉત્પન્ન થયેલું ઠરિયા સમાન સુખ
તેની આગળ વિંદુ સમાન છે. અધ્યાત્મ શાસ્ત્રથી ઉત્પન્ન થયેલું સ-
તોષ રૂપ સુખના ભોક્તા જે પ્રાણી છે તે પ્રાણી રાજાને તથા ધનદને
તથા દ્રુ સરસાને પણ છેલ્લામા ગણતા નથી.

શ્લોક

રસો ભોગાવધિઃ કામે, સદ્ભક્ષ્યે ભોજનાવધિઃ
અધ્યાત્મ શાસ્ત્ર સેવાયા રસો નિરવધિ પુન. ૧

કામને વિષે ભોગવતા સુધી રસ છે, મિઠું ભોજનને વિષે જમ-
વાના વચ્ચે પર્યંત મધુરપણું છે પણ અધ્યાત્મ શાસ્ત્રની સેવાનો જે
રસ તે તો નિરવધિ છે. કારણ કે અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો રસ-મારમ
પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામે છે. તે રસ કોઈ વચ્ચે વડલાનો

નથી, જ્યારે આત્માનંદી મુનિરાજને અત્યંત સુખ થામળે ત્યારે મિદ્ધ
 ભગવતોને અનંત સુખ કે તેમાં શું ફરે ? અનુભવથી મુગની પ્ર
 તીતિ થાય છે. વઢી મુનીશ્વર ઉપર કહેલા પણ ગામમાં મદાકાઠ
 વાસ કરે છે, તેમને કોઈ જાતની સૃષ્ટિ નથી આગા મુર્નીંદ્રના ગામ-
 ની તો છે રાજા વા શાહુકારોના ગામ આવી ગરુતા નથી રાજાને
 તો મનુષ્ય સેવે છે કિંતુ મુનીશ્વરને સુર અમુર ઉદ્દાત્તિક પણ સેવે છે
 રાજાને પરશુ ધરી થય રહે છે કિંતુ મુનીશ્વરને જય દાંતો નથી.
 રાજાની પાસે અનેક સુખદો હોય છે ત્યારે મુનીશ્વર રૂપી રાજાની
 પાસે ક્ષમા, વૈરાગ્ય, જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રાદિ અનેક સુખદો હાય છે
 રાજાની લક્ષ્મી જન્માતરમાં સાથે આવતી નથી. પણ મુર્નીંદ્રની લક્ષ્મી
 તો પરમવમાં સાથે આવે છે અને મોક્ષમાં પણ સાથે રહે છે, રાજા પો
 તાના દેશમાં પૂજાય છે, અને મુર્નીંદ્ર તો જ્યાં જિવે ત્યાં પૂજાય છે
 રાજા વૈભવ છતાં દુઃખી થાય છે, અને આત્મજ્ઞાની મુનીશ્વર તો વૈભવ
 વિના પણ અત્તર વૈભવથી સુખી રહે છે, રાજાને પોતાના રાજ્યથી
 સતોષ રહેતો નથી. અને મુર્નીંદ્રને તો સદા સતોષ છે રાજાને આ
 ભવમાં તથા પરમવમાં ક્લેશ સહન કરવો પડે છે, અને મુનીશ્વરને આ
 ભવ તથા પરમવમાં સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે, રાજા સત્તારમાં પ્રવૃત્તિ
 કરે છે ત્યારે મુનીશ્વર પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કરે છે, રાજા હાથી ઉપર ઘસી
 ઘસતરથી શોભા પામતો તીક્ષ્ણ બાળાને ધારણ કરે છે ત્યારે મુનીશ્વર
 સવેગ રૂપ હાથી ઉપર વઢા થકા વ્રહ્મચર્યરૂપ ઘસતરથી શોભા પા
 મતા ધ્યાનરૂપ તીક્ષ્ણ બાલાથી રાગદ્વેષ રૂપ શત્રુનો શિરચ્છેદ કરે છે,
 મુનીશ્વરને તો કોઈ શત્રુ નથી કિંતુ વ્યવહારથી શત્રુની કલ્પના
 જાણવી. પોતે પોતાના આત્મ સ્વભાવમાં રમે છે છટ્ટે સ્વત ગાગ
 દ્વેષનો ક્ષય થાય છે, રાજાને જરાપણ જ્ઞાતિ મળતી નથી, અને મુની
 શ્વરતા સદા શાન્તિમાં રહે છે રાજા જ્યારે ગાગવન્તુ ઉપર મમતા

राखेछे त्यारे मुनीश्वर अंतर्धन उपर ममता राखेछे. क्यां मेरु अने क्या सरसवनो दाणो, क्या सागर अने क्या तळाव, क्या रात्रि अने क्या दिवस एटळो तफावत आत्मज्ञानी मुनीश्वर अने राजा बच्चे जाणवो. दुनियामा आत्मज्ञानी मुनिसट्ठ अन्य कोइ सुखी नथी, शेठ, बक्रील, बारीष्टरादि लोको तत्त्वयी विचारता सत्य सुख भोगवता नथी. सत्य सुखनी प्राप्ति तो आत्मज्ञानीने थायछे. अत ईष्टिना अभावे बाह्यदृष्टिजीवो सत्य सुखनो अनुभव करी शकता नथी. आत्मज्ञानी मुनि सदा निर्भय रहेछे, अहो ते जीयता जीवन्मुक्तनी दशाने अनुभवेछे. आत्मज्ञान विना खडनमडननी विद्वताथी आत्महित थतु नथी दुनीया ज्यारे परपरिणतिमा म्हालेछे त्यारे मुनीश्वर स्वपरिणतिमा म्हालेछे

, आत्मवत् सर्वभूतेषु यः पश्यति स पश्यति

आ वाक्यनो अनुभव पण आत्मज्ञानी मुनीश्वर करी शकेछे. शुष्कज्ञानी जीवो बाक्पटुताथी आत्मज्ञानीनो ढोल भळे बतावो पण तेना अनुभवथी थतु सुख ते पामी शकता नथी आत्माना केवल ज्ञानादिगुणोनी प्राप्ति आत्मार्थिने थायछे.

ससारी जीवने ज्ञान दर्शन चारित्रादिक ऋद्धि सर्व तिरोभाव छे. ते तिरोभाव ऋद्धिनो आविर्भाव थाय, तेज आत्मानु परमात्म पद जाणवु ते परमात्मनो हु दास एटछे उपासकहु ते परमात्मपद जेणे ओळख्यु अने परमात्मपदमा जेनु एकाग्र चित्तथी ध्यान वर्तेछे. तेने साधुपद ग्रन्थ एम जाणवु. अने शुद्धज्ञान पण ते पाम्यो एम जाणवु नाम, स्थापना, डव्य, भाव ए चार निसेपे साधु जाणवा.

कोइनु साधु एवु नाम ते नाम साधु, स्थापना करीए ते स्थापना साधु तथा जे पचमहाग्रत पाळे क्रियानुष्ठान करे शुद्ध आहार ग्रहण करे ननो जेवो उपयोग जोइए तेवो उपयोग न

હોય તે દ્રવ્ય સાધુ જાણવા. જે ભાવ સવરપણે મોક્ષનો સાધક થઈ ભાવ સાધુની કરણી કરે તે ભાવ નિષ્કેપે સાધુ જાણવા.

કોડ જીવનો જ્ઞાન ઇહવો નામ તે નામજ્ઞાન તથા જે પુસ્તકમાં અક્ષરરૂપે લખ્યું છે તે સ્થાપના જ્ઞાન, અને ઉપયોગ વિના સિદ્ધાન્તનો ભળવો અથવા અન્યમતિનાં સર્વ શાસ્ત્ર ભળવા તથા શરીરાદિક તે સર્વ દ્રવ્યજ્ઞાન અને નવતત્ત્વનો નય નિષ્કેપાદ જાણવા અને આત્મતત્ત્વ આદરજી તે ભાવજ્ઞાન જાણવું. ૫ આગમસારમાં કહ્યું છે શુદ્ધ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પચમકાલમાં કોઈક મહા પુરુષને થાય છે જ્ઞાનના પચ પ્રકાર છે. ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મન પર્યવજ્ઞાન દેવદિં વાચક કહે છે કે-પાઠ સે કિંત મડનાળ દુર્બિહ મડનાળ પશ્ચત્ત તજહા મુયનિસ્તિય ચ અમુયનિસ્તિય ચ સેકિંત અમુયનિસ્તિય અમુયનિસ્તિય ચઝવિહ પશ્ચત્ત તજહા ઉપ્પત્તિયા વેણિયા કમિયા પરિણામિયા બુદ્ધિ ચઝવિહા પશ્ચત્તા.

માત્રાર્થ-મતિજ્ઞાન બે પ્રકાર છે. શ્રુતનિશ્ચિત મતિજ્ઞાન, ઘીજી અ શ્રુતનિશ્ચિત મતિજ્ઞાન માયશઃ શ્રુતજ્ઞાનના અભ્યાસ વિના સહજ જ્ઞયો-પશ્ચમવશે જે ઉત્પન્ન થાય તેને અશ્રુતનિશ્ચિત કહે છે તે ચાર પ્રકારનું છે ઉત્પાદિકી બુદ્ધિ, વૈનયિકી બુદ્ધિ, પારિણામિકી બુદ્ધિ તથા કર્મજ્ઞા બુદ્ધિ

પોતાની મેળે ઉત્પન્ન થાય તે ઔત્પાતિકી બુદ્ધિ અને ગુરુનો વિનય શુશ્રૂષા સેવા કરતાં આવે તે વૈનયિકી બુદ્ધિ, કર્મ કરતા ઉપજે જે તે કાર્મિકી બુદ્ધિ અને પરિણામતે દીર્ઘકાલનું પૂર્વાપર અર્થનું અવલોકન કરતા ઉપજે તે પારિણામિકી બુદ્ધિ

પૂર્વશ્રુત પરિકમિત મતિના ઉત્પાદકાલને વિષે શાસ્ત્રાર્થ પર્યાલો-ચન કરતાજ જે ઉત્પન્ન થાય તેને શ્રુતનિશ્ચિત મતિજ્ઞાન કહે છે તેના

ચાર પ્રકારછે. અવગ્રહ, ઇહા, અપાય અને ધારણા તેમાં અવગ્રહ બે
 મેદેછે. વ્યજનાવગ્રહ, અર્થાવગ્રહ. કિમિદ્દ એટલે આ શુંછે ? એવો
 (અવ્યક્ત) અમગદ જ્ઞાનરૂપ અર્થાવગ્રહ ધાયછે. તેની પૂર્વે અત્યત
 અવ્યક્તર (અતિ છાનુ જે જ્ઞાન) હોયછે તેને વ્યજનાવગ્રહ કહેછે.
 વજ્રણવગ્રહચઝઠા=એટલે વ્યજનાવગ્રહ ચાર પ્રકારેછે. તે નીચે
 મુજબ-મનનપણ વિર્ણિદિય ચઝઠા=મન તથા નયન એ બે વિના
 વાકીની ચાર ૪ ઇન્દ્રિયોને આશ્રયી ચાર મેદેછે શ્રી નદીમત્ર પાઠ.
 તે કિંત વજ્રણુગ્રહે ચઝઝિદે પશ્ચત્તે તજઠા, સોદ્દિય વજ્રણુગ્રહે
 ધર્ણિદિય વજ્રણુગ્રહે, રસેદિય વજ્રણુગ્રહે, ફાર્સિદિય વજ્રણુગ્રહે=
 શ્રોત, ગ્રાણ, જિહ્વા, સ્પર્શેન્દ્રિય વ્યજનાવગ્રહ જાણવો. મન તથા
 નયન એ બે ઇન્દ્રિયો અપ્રાપ્યકારીછે. ચતુરિન્દ્રિય છે તે વિષયદેશ
 પ્રતિ જાણને દેગ્વતી નથી, તેમ માત્ર અર્થનુ અવલવન કરતી નથી,
 તેમ મનનુ પણ જાણવું.

આ કહ્યુંછે ? એવું અનિર્ધારિત સામાન્યરૂપ અવ્યક્તપણે અ-
 ર્થનુ જે ગ્રહણ તેને અર્થાવગ્રહ કહેછે, તે પાંચ ઇન્દ્રિયો અને મને કરી
 છ પ્રકારનોછે શ્રોતેન્દ્રિયાર્થાવગ્રહ, ચતુરિન્દ્રિયાર્થાવગ્રહ, ગ્રાણેન્દ્રિયાર્થા-
 વગ્રહ, રસેન્દ્રિયાર્થાવગ્રહ, સ્પર્શેન્દ્રિયાર્થાવગ્રહ તથા માનસાર્થાવગ્રહ.
 અવગ્રહગૃહીત વસ્તુને વિષે જે ધર્મની ગવેષણા કરવી એટલે આ
 સ્થાણુછે ? અથવા પુરુષછે ? તેમાં પણ હાલ સધ્યાકાલઠે અને
 મહા અરણ્યઠે, ઘઠી સૂર્ય પણ આધમ્પોછે, માટે પુરુષ નથી. ઇત્યાદિ
 વ્યનિરેક ધર્મનુ નિરાકરણ કરવું અને એને પક્ષીઓ મજેછે. વન્ધ-
 માયી વાંકુઠે, અને કોટર સહિતઠે. ઇત્યાદિક અન્વય ધર્મનો અંગી-
 કાર કરવો, એવું જે જ્ઞાન વિશેષ તેને ડહા કહેછે. એ પણ પચ
 ઇન્દ્રિયો અને મને કરી છ પ્રકારેછે. તથા ડહિત વસ્તુને વિષે આ
 ણુજઠે, એવો એક કોટિના નિશ્ચયરૂપ જે ઘોષ તેને

અપાય કહેછે સ્થાણુરેવાય ઇત્યાત્મકરૂપો અપાય. તથા નિશ્ચિત વસ્તુને રિપે અવિન્યતિપણે અથવા સ્મૃતિપણે જયવા ઘાસનાપણે જે ધારણ કરવું તેને ધારણા કહે છે. તે પણ પચદ્રિયો અને મને ફરી છ પ્રકારે છે એમ છને ચારે ગુણના ચોવીસ ભેદ અને વ્યજનાગ્રહના ચાર મેઝવતા ૨૮ અઢારીસ ભેદ મતિજ્ઞાનના જાણવા એમાં ચાર ભેદ અશ્રુત નિશ્ચિતના મેઝવતા ત્રીસ ભેદ થાય છે તથા જાતિ સ્મરણ પણ અતીત કાલના સગ્ની પચેદ્રિયના સરખાતા ભવ દેલે. મતિજ્ઞાનનોજ તે ભેદ જાણવો શ્રી આચારાંગ મુરતી ટીકામાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાનને ધારણાનો ભેદ કયો છે—યતઃ જાતિસ્મરણ ત્વામિનિગોધિર જ્ઞાન વિશેષમિતિ કોઈ એક સભામાં ઘણા પુરુષો ઘેઠાઠે તે વચ્ચે શસ્ત્ર, તથા મેરી, રણશિશુ, આદિ વાર્જાત્ર વાગ્યા લાગ્યાંથોનાજનોએ સર્વ વાર્જિત્રનો શબ્દ સમજાલે સાંભળ્યા ઊતાં સર્વની ક્ષયોપશમની વિચિત્રતાથી અધિક ન્પૂનાદિર સાંભળવામાં આવેછે જેમકે કોઈને તે શસ્ત્ર મેરી આદિ વાર્જાત્રનો શબ્દ ભિન્ન ભિન્ન સાંભળવામાં આવેછે તેના જાણવામાં એમ આવે કે અમુક મેરીઓ આજના જન્મ વાગેછે એમ જણાય તેને વહુ કહેછે ૧ કોઈને માત્ર વાર્જાત્ર વાગેછે એમ જણાય તેને અવહુ જાણવો ૨ તથા તે શબ્દમાં પણ કોઈને મધુર મન્ત્વાદિ વહુપર્યાયોપેતે જે શસ્ત્રાત્તિરુધ્વનિ પૃથક્ પૃથક્ ઘણા પ્રકારે સાંભળવામાં આવેછે તેને વહુવિધ કહીએ ૩ કોઈને એક વે પર્યાયોપેત તે ધ્વનિ સાંભળવામાં આવેછે તે અવહુવિધ જાણવો ૪ કોઈને તુરત તે નાદ સાંભળવામાં આવે છે તે સ્પિમ જાણવો ૫ કોઈને વિચારી વિચારી ઘણી વાર પાઠવ્યા જાણે તે અસ્પિમ જાણવા ૬ ધ્વજારૂપ લિંગેકરી જેમ દેવકુલે ઓઝાવાયછે તેમ લિંગ સહિત જાણે તેને નિશ્ચિત કહેછે. ૭

कोई उक्त प्रकारे लिंगरहीत जाणे तेने अनिश्चित कहेछे. ८

कोइने शस्यरहीत सभळायछे तेने असदिग्ध कहेछे. ९

कोइने शस्यसहीत सभळायछे तेने सदिग्ध कहेछे. १०

कोइके एक वेळा साभळी ग्रहण करी लीधेलु ते सदा सर्वदा स्मरण रहे पण वीसरे नही तेने भुव कहेछे ११. अने कोइक एरुवार ग्रहण करेलु सर्वदा स्मरणमा रहे नहीं तेने अधुव कहेछे. १२ एवी रीते चार भेदे ज्ञान थायछे तेने पूर्वोक्त अष्टावीश भेदोथी गुणतां त्रणसेने छत्रीश भेद मतिज्ञानना थाय. तथा तेमां अधुत निश्चिना चार भेद मेळवीए तो त्रणसेने चाळीस भेद मतिज्ञानना थायछे अर्थावग्रह एक समय प्रमाणछे. इहा अने अपाय अतर्मुहूर्त्त प्रमाणछे. धारणा सख्यात असंख्याता काल सुधीछे अथवा द्रव्यक्षेत्र कालभावथी मतिज्ञान चार प्रकारनुछे.

मतिज्ञानी आदेशथी सर्व द्रव्य जाणे पण देखे नही.

क्षेत्रथकी सर्व क्षेत्र लोकालोक जाणे पण देखे नही.

कालथकी आदेशे सर्व काल जाणे पण देखे नही.

भावथकी आदेशे सर्व भाव जाणे पण देखे नही.

श्रुतज्ञान स्वरूप

श्रुतज्ञान चौद तथा वीश प्रकारनुछे चौद भेद कहेछे—

गाथा.

अखखर सत्री सम्मं, साईयं खलु सपञ्चवसिय च ।

गमियं ऋ, सत्तविए ए सपडिवखा

વર્તેછે ત્યારે દ્વાદશાંગી રૂપ ધ્રુત હોયછે, અને તે તીર્થનો વિચ્છેદ થવાથી તે ધ્રુતનો પણ વિચ્છેદ થાયછે. તેથી તે સાદિ સપર્યવસિત જાણવું. મહાવિદેહમાં તીર્થનો વિચ્છેદ ધ્રુતનો પણ વિચ્છેદ થતો નથી તેથી ત્યાં અનાદિ અપર્યવસિતધ્રુત જાણવું કાલથી ઉત્સર્પિણિ તથા અવસર્પિણીમાં ચોથે તથા પાંચમે આરે ધ્રુતજ્ઞાન હોય અને છઠ્ઠે આરે વિચ્છેદ થાયછે તેથી સાદિ સપર્યવસિત જાણવું. મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ૧૨ કાલચક્ર નહીં હોવાને લીધે ત્યાં ધ્રુત જ્ઞાન પણ અનાદિ અપર્યવસિત જાણવું.

માવર્થી-ભવ્યસિદ્ધિ આ જીવને જ્યારે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યારે આદિ અને કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાયછે ત્યારે અત્ત હોવાથી સાદિ સપર્યવસિત ધ્રુતજ્ઞાન જાણવું.

૧૧ અગ્નિરમુ અગ્નિકધ્રુત તે જ્યાં સૂરના સરસ્વા આલાવા આવે તે જાણવું દૃષ્ટિવાદ મૂળમાં જાણવું

૧૨ વારમુ અગ્નિક ધ્રુત અણસરત્વા અક્ષરોના આલાવા હોય તે જાણવું

૧૩ તેરમુ અગ્નિરમુ તે દ્વાદશાંગીરૂપ જાણવું.

૧૪ ચૌદમુ અગ્નિરમુ તે આવશ્યક તથા દશરૂપકાલિક જાણવું તથા ધ્રુતજ્ઞાનના વીશ ખેદ પણ કર્મગ્રંથ વિગેરેથી જાણી લેવા

અવધિજ્ઞાન સ્વરૂપ.

અનુગામી, વર્ધમાન, પ્રતિપાતિ, અપ્રતિપાતિ, હીયમાન, અનનુગામી એ છ પ્રકાર ગુણ પ્રત્યય અવધિજ્ઞાનના છે. ઉત્કૃષ્ટ નન્યધ્યયને "ત સમાસઓ છન્વિહ પત્તચ તજહા આણુગામિય અણાણુગામિય, વહુમાણય, હીયમાણય, પદિવાડ, અપતિ તદ્."

१ प्रथम जे ठेकाणे अवधिज्ञान उत्पन्न थयु होय ते ठेकाणु मू-
कीने बीजे देशातर प्रमुख जाय त्या लोचननी पेठे जे साथे
आवे तेने अनुगामिक अवधिज्ञान कहेछे ज्या पुरुष जाय त्या
साथे आवे ते.

२ बीजु जे ठेकाणे रक्षा अवधिज्ञान उत्पन्न थयु होय ते स्थानके
आवे तेवारेज होय. पण अन्यत्र स्थाने जाय तेवारे साथे न
होय तेने अननुगामि अवधिज्ञान कहेछे.

से किंत णाणुगामीय ओहीनाण ओहीनाण तंजहा नामएगेइ
पुरिसेगममह जोइठाण काउ तस्सेव जोडठाणस्स परि पेर तेसुपरि-
हिंडमाणे परिहिंडमाणे परिघोळमाणे तमेव जोइठाण पासइ अन्न-
ध्यगए न पासइ एतमेव अणाणु गामिय ओहिनाण जध्येव समुप-
ज्जइ तध्येव सखिज्जाणि वा असखिज्जाणि वा जोयणाइ पासइ
न अन्नध्य.

भाष्यकारोप्याह-अणुगामिउ अणुगच्छइ गच्छत लोयण जहा
जहा पुरिस इयरोउ नाणु गच्छइ ठियप्पइवव्वगच्छत-इति.

३ ग्रीजु जे वृद्धि पामे तेने वर्द्धमानअवधिज्ञान कहेछे, जेमके
शक्यगतिअग्निमां जेम जेम बलतण नाखीये तेम तेम बधती
उवाला धायछे तंनी पेठे यथायोग्य प्रशस्त अतिप्रशस्ततर
अभ्यवसायने लीये पूर्वायस्थाथी ते उत्तरोत्तरसमय समय बधतु
बधतु जाय तेने वर्द्धमान अवधिज्ञान कहेछे अर्थात् प्रथम
उपजती वखते अगुलन असल्यातमा भाग जेटु क्षेत्र जाणे
देखे पश्चात् बधता बधता यावत् अलोकाकाशने विपे लोक
जेवढा असल्याता खांडवा देखे.

४ चोथु पूर्वे शुभ्र घणु उपजे पश्चात् तथाविध

સામગ્રીનો અભાવ થયાથી પડતા પરિણામે કમી હાનિ પામે તેને હીયમાન અવધિજ્ઞાન કહેછે

૫. પાવ્યુ સરયાતા અસગ્યાતા યોજન ઉત્કૃષ્ટપણે યાવત્ સમગ્ર લોક દેખીને પણ પટે દટ્ટે જે આવ્યુ જાય તેને પ્રતિપાતિ કહેછે.

૬. છટુ જે ઉત્પન્ન થયા પછી ક્ષીણતાને ન પામે તે લોક સમગ્ર દેખીને અલોચના એ મદેશને દેશે તે અપ્રતિપાતિ જ્ઞાન જાણતુ તે જ્ઞાન આવ્યુ જાય નહીં

પ્રશ્ન-હીયમાન અને પ્રતિપાતિ એ બન્નેના ભક્ષણો તો સરલાંછે તેમ છતાં જૂદા થતાવવાનું શું કારણછે ?

ઉત્તર-પૂર્વાવસ્થાથી દઢવે દઢવે પડતુ જાય દટ્ટે ક્ષીણતાને પામે તે હીયમાન કહેવાયછે અને જે વિધ્યાત પ્રદીપની પેઠે એક કાલને વિપેજ નિર્મૂલ થાયછે તે પ્રતિપાતિ કહેવાયછે અવિજ્ઞાનના અસગ્યાત મદછે, વઠી અવધિજ્ઞાનના ચાર મતારછે તથા ચાર

તસમાસઓ ચડવિહ પમત્ત તજહા ટવરઓ ત્વિતઓ કાલઓ ભાવઓ ટવરઓળ ઓહીનાળી જહન્નેળ અળતાઈ રુવિદ્વવાઈ જાણડ પાસડ ઉકોસેળ સવ્વ રુવિદ્વવાઈ જાણડ પાસડ, ત્વિતઓળ ઓહીનાળી જહન્નેળ અગુલમ્મ અસલેજ્જભાગ ઉકોમેળ અસલિજ્જાઈ અલોએ લોયપ્પમાળ મિત્તાઈ સ્વહાઈ જાણડ પાસડ કાલઓળ ઓહીનાળી જહન્નેળ આવલિયાએ અસલિજ્જભાગ ઉકોમેળ અસલિજ્જાઓ ઉમ્મસપ્પિળી અવસપ્પિળી અતીય ચ અળાગય વ કાલ જાણડ પાસડ ભાવઓળ ઓહીનાળી જહન્નેળવિ અળતે થાવે જાણડ પાસડ ઉકોસેળ વિ અળતેથાવે જાણડ પાસડ સવ્વભાવાળ અળતભાગ

અવધિજ્ઞાની દ્રવ્યથી મધ્યપણે અનતારૂપી દ્રવ્યને જાણે દેલે

ઉત્કૃષ્ટપણે સર્વરૂપી દ્રવ્યને જાણે દેખે તે દ્રવ્યથી અવધિજ્ઞાન.

ક્ષેત્રથી જયન્યપણે અગુલનો અસહ્યાતમો ભાગ જાણે દેખે અને ઉત્કૃષ્ટપણે અગ્રોકાકાશને વિષ્ણુલોક પ્રમાણ અસહ્યાતાં સ્વાદવા જાણે દેખે.

કાલથી અવધિજ્ઞાની જયન્યપણે આવૃત્તિકાનો અસહ્યાતમો ભાગ જાણે, દેખે અને ઉત્કૃષ્ટથી અસહ્યાતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી પર્યંત અતીતકાલ અનાગતકાલ જાણે દેખે તે કાલાવધિ જ્ઞાન.

ભાવથી અવધિજ્ઞાની જયન્યપણે અનતભાવને જાણે દેખે અને ઉત્કૃષ્ટથી પણ અનતા ભાવને જાણે દેખે તે ભાવાવધિજ્ઞાન જાણવું.

મન પર્યવજ્ઞાનસ્વરૂપં.

મન.પર્યવ જ્ઞાનના તે મેટ્ટે. નક રજુમતિ, વીજો વિપુલમતિ અમુક પુરુષે ઘટ ચિંતવ્યોડે એમ સામાન્યપણે મનનો અવસાય ગ્રહે તે રજુમતિ જાણવું.

તથા અમુક પુરુષે ઘટ ચિંતવ્યોડે તે દ્રવ્યથી મુવર્ણનોડે, ક્ષેત્રથી પાટલીપુરનોડે. કાલથી શીતકાલનોડે, અને ભાવથી પીતલવર્ગ સુકુમાલ દ્રવ્યાદિ વિશેષ ગ્રાહિણીમતિ તેને વિપુલમતિ જ્ઞાન કહેછે.

અથવા મન.પર્યવજ્ઞાન ૪ ચાર પ્રકારનુડે, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા ભાવથી રુક્તચ ત સમાસઓચરુવિઠ પત્રત તજટા દબ્બઓ સ્વેચ્છઓ કાલઓ ભાવઓ દબ્બઓળ રિડમડળ તે અગતવસિપ્ત સ્વે જાણડ પાસડ તે ચેવ વિડલમડ અભ્યધિયતરાળ વિમત તરાળ જાણડ પાસડ.

માર્થ-દ્રવ્યથી રજુમતિ અનત પ્રદેશી અનતા સ્કથ જાણે દેખે અને વિપુલમતિ તેહિજ સ્કથ કાડક અધિકેરા વિશુદ્ધપણે જાણે રજુમતિ નીચે રત્નમથા પૃથ્વીનું છુલક મતર લગે

શમભાવ સહિત વિચિત્રદર્શનમેદે અપુનર્યથી જે ચોપું
 ગુણઠાણુ તેની જે ક્રિયા તે પણ યથાપિ ધર્મના વિત્રેને કર-
 નારીછે, તો પણ મળ્યા આશય યકી અઠુદ્દ ક્રિયા કરે તે પણ
 શુદ્ધકહેવાય. જેમતામ્ર રસાનુવેગે મુવર્ગતાને પામેછે, તેમ અત્ર મમનતુ,
 અન્યોડપ ક્રિયા, વિપાક્રિયા, મરણક્રિયા, તદ્દેતુત્રિયા, અમૃતક્રિયા
 એ પચ મકારની ક્રિયા જાણવી તેમાંની આત્ર પ્રગ ક્રિયા ત્યાગ્ય
 જાણવી. તદ્દેતુ, અને અમૃત ક્રિયાની માત્રિયી મુક્તિ યાયછે, અનેકાન્ત
 માર્ગમા કદાગ્રહ કરવો નહીં, સમવસિષ્ઠુતુ ચિંદુગ્રહી મકલાતુ
 તે વ્યર્થ છે, મનસ્તાપ્રહસ્તમના જીવોની રાગદ્વેષપોષે સર્વ
 ક્રિયા દુલ્લુ ધામ દટલે સ્થાન છે, સ્વાત્મોત્કર્ષ માન પૂજા
 કીર્તિને માટે પરાત્માપરુષ્કારક ક્રિયાવાદી સ્વાત્મહિત નિરપેક્ષ
 પણાને લીધે સાધન સાધ્ય શુદ્ધિ સ્વપતાથી પરમાત્મ પદ સાધી
 શકતો નથી, સાપેક્ષપણે વ્યવહાર નિશ્ચય પૂર્વક જિનાજ્ઞા સહિત
 તદ્દેતુ અમૃતક્રિયાનુ અવલયન કરીને મહ્યાત્માઓ અસદ્દ નિર્મલશાશ્વત
 સુલ્લમય શિવસ્થાનની માત્રિ કરે છે, જે મહ્યો ક્રિયાનુ અત્રીરણને
 નિંદા તેનુ સેવન કરેછે તે મુક્તિપન્ના અધિકારી યતા નથી, અ-
 મુકમાં અમુક દોષછે, અમુક તો આમ કરેછે, ડત્યાદિ પરમાવ પરિણતિ
 જ્યાં મુધીછે ત્યાં મુધી આત્મધ્યાન અને રૌદ્ર ધ્યાનની ક્રિયા જાણવી.
 અતર્દાષ્ટિ યતા ધર્મધ્યાનની ક્રિયા થડ શરેછે, જગત્મા રોગો અનેક
 મકારના હોયછે, તેમજ ઔપધો પણ અનેક મકારનાંછે, કોઈને
 ડધરસ થડ હોય તે અમુક ઔપધથી મટે અને તે ડધરસ કોઈને તે
 ટવાથી મટતી નથી મૂરતથી વિહાર કરતા મીપાગમ આવ્યા, ત્યાં
 શ્રી દુર્લભવિજયજી સાથે ટીપાવિજયજી તપસ્વી હતા તેમને ડધરસ
 ઘળી હતી, તેમ તાવ પણ હતો તે ગામમાં મોટા મોટા યરચાં સ્વા-
 વાથી ડધરસ મટી તો મહ્યાત્માઓને સમજયાનુ કે ભાવરોગી જી-

વા અનેક પ્રકારનાછે, કર્મરોગ પણ અનેક પ્રકારનાછે, તેના ઉપર ધર્મના ઔપધો પણ અનેક પ્રકારનાછે, કર્મરોગને ટાલનાર સદ્ગુરુ વૈયો પણ અનેક પ્રકારનાછે, કોઈ જીવને કોઈ ધર્મ ઔપધથી લાભ થાય, કોઈ જીવને કોઈ મુનીશ્વર વૈયથી લાભ થાય, માટે પક્ષપાત કરી એકાન્તમતરૂપ કદાગ્રહનું અવલંબન કરવું નહીં, પચમારકે અલ્પપુણ્યવત્ત્વ વહુપાપકર્મીજીવો પ્રાયશઃ. ધર્મનુનામ ધરાવી મારા તારા પળાની ઘુઢિ ધારણ કરી પક્ષપાતરૂપવિપત્તિ પાન કરી અનતભવભ્રમણ કરનારા થશે. અજ્ઞાનરૂપ નિદ્રામા સુતેલાને તો સદ્ગુરુ મહારાજ સહેલાડથી ઉઠાડી શકેછે. કિતુ જે મત કદાગ્રહ પક્ષપાતરૂપ દારુનું પાન કરીન અજ્ઞાનરૂપ નિદ્રામા સુડ રહેલાછે તે પુરુષને તો ગુરુમહારાજ પત્તીશ લાકડીઓ મારીને આત્મસ્વરૂપે જગાડવાને સમર્થ નથી. કારણકે તે વિલકુલ વેશુદ્ધ બની ગયાછે, સત્યતત્ત્વ સમજવાને શક્તિમાનુ છે કિતુ જેને મતકદાગ્રહ રૂપ મદિરાનું પાન કર્યુંછે, એવા પુરુષની આગલ સત્યતત્ત્વની હિત શિલામણ ગુરુમહારાજા આપેતો તે વ્યર્થ જાયછે, ડલટુ તે ગુરુમહારાજને પણ નિંત્ર વચન સમજાવેછે, કેટલાક જીવો તો એવા હોયછેકે પોતાના મતમા પેહુ તે સ્વરૂ અન્ય સર્વ સ્વોડુ માનેછે તેવા જીવોને જ્ઞાની ગુરુમહારાજ વહુ પ્રયાસે સત્યમાર્ગે દોરેછે, વ્યવહાર અને નિશ્ચય નયના જાણ જ્ઞાની ગુરુમહારાજા ક્રિયાવડે કર્મનો નાશ કરેછે, એ પરમાર્થ

“ દુહા ”

આત્મોપયોગી સાધુને, કિરિયા સદ્ગુણ ધામ;

મતકદાગ્રહ લાલચુ, સહુ કિરીયા દુઃસ્વ ઠામ. ૧૧૮

જલની ઉપાવેથકી, જુદી અવસ્થા થાય,

તેવી જે જનની થતી, મવમાં તે મટકાય.

ઉપાદાન સમજે નહીં, સમજે નહીં નિમિત્ત,

કારણ કાર્ય સમજે નહીં, તત્ત્વે શું શુભ ચિત્ત. ૧૨૦

દ્રવ્યભાવ સમજે નહીં, વર્તે વાલ્યાચાર,

અનુપયોગિઆત્મનો, પામે નહિ મનપાર ૧૨૧

માનાર્થ-પ્રથમ દુહાનો અર્થ ઉપર સ્વાયોછે જલની ઉપાધિથી જેમ ભિન્ન ભિન્ન અવસ્થાઓ યાયછે-પટલે જેમ જલમાં છાલ રંગ નાસીએ ત્યાલ દેખાયછે પીઠો રંગ નાસીએ તો જલ પીઠ દેખાય છે, છીઠો રંગ નાસીએ તો જલ છીઠુ દેખાયછે, પટલે જલ અન્યની સાથે ભિન્ન થનાથી વ્યવહારથી સ્વગૃહ રૂપનો ત્યાગ કરેછે. તેમ જે જીવો અસત્ સગતિરૂપ ઉપાધિના યોગે જેવા મઢ્યા તેવા થઈ જાયછે, તે ભવમાં અટકેછે, અર્થાત્ સારાંશકે-જે જીવ પાદરીની સગતથી તેના ઉપદેશવડે ઇશુને પૂજ્યમાને, અને સ્ત્રીસ્તિ ધર્મ સ્વીકારે, કદાપિ તે જીવને કોઈ બૌદ્ધ ગુરુની સગતિ થઈ બૌદ્ધે કહ્યું સ્ત્રીસ્તિ ધર્મ તો અનાર્થ ધર્મછે, તે ધર્મથી મુક્તિ મળતી નથી, બૌદ્ધ ધર્મ સત્યછે માટે તે સ્વીકાર. ત્યારે તેના ઉપદેશથી બૌદ્ધ ધર્મ સ્વીકારે, વળી તેને કોઈ મુસલમાન મઢ્યો તેણે કહ્યું બુદ્ધ ધર્મ તો સોટોછે, સત્ય ધર્મ તો સુદાકાદે, બુદ્ધ ધર્મમાં તો અમુક જૂઠા કહાદે, ઓ તો વાફરોંકા ધર્મ હે, इसलिये सुदाका धर्म मानेगा तो दोस्तखाने पड़ेगा नहीं, एम मुसलमानना उपदेशથી મુસલમાન ધર્મ સ્વીકાર્યો. ત્યારે તે પુરુષને કોઈ વેદાંતિ મઢ્યો. વેદાંતીએ કહ્યું સર્વ ધર્મનું મૂળ વેદાંત છે, વેદથી મુક્તિની પ્રાપ્તિ યાયછે. ઇત્યાદિ કથનથી વેદધર્મનો સ્વીકાર કર્યો ત્યારે કોઈ કાલીકાના ભક્તે કહ્યું. અરે મનુષ્ય તું કાલિકાનો ભક્તયા, કાલિકા પુત્ર થન સ્ત્રી વૈષ્ણવને આપનારીછે, માટે કાલિકા નેજ સ્વરીછે, વૈષ્ણવી તો બહુ મુશ્ક મળતુ નથી,

इत्यादि कथनयी फालिकानो भक्त थयो, तपारे वळी नास्तिरुवादी तेने मळयो तेणे कशु भला मनुष्य तने धर्म धुताराओ छे तरेछे केमके जे वस्तु आपणी आंखे देख्ताती नयी. ते वस्तुनी इच्छा राखवी ते व्यर्थछे, फालिका तो पत्थरनी मूर्ति छे ते कइ फल आपवा समर्थ नयी इत्यादि कथनयी नास्तिक थाय इत्यादि अवस्था जे मनुष्यनी थायछे ते कदापि आत्म सुख पायी शकतो नयी. कारण के ते अज्ञानी अभिवेकी अने श्रद्धा रहीतछे, तेयी भवभ्रमण कर्या करेछे.

वळी जे भव्यो उपादान कारणने समजता नयी अने निमित्त कारणनु स्वरूप पण जाणता नयी, अमुक कार्य अने तेनु कारण अमुक ते पण समजी शकता नयी साधन अमुक अने साध्य अमुक ते पण समजी शकता नयी एवा अज्ञानी जीवोनु तत्त्वमा चित्त होतु नयी.

द्रव्य अने भावयी चारित्रने समजता न होय फक्त ओष-दृष्टियी बाह्याचारमा धर्म मानी प्रवर्त्ते, आत्मतत्त्वनो उपयोग होय नहीं तेवा जीवो भवनो पार पायी शके नहीं श्री यशात्रिजपजी उपाध्याय कहेछे के-

दाढ.

ज्यां लों आत्म तत्त्वनुं, लक्षण नवि जाण्यु,
त्यां लों गुणठाणुं भलु, किम आवे ताण्यु आत्म.१

ए प्रमाणे विचारता आत्म तत्त्वावबोध बिना क्रिया मुक्ति मार्गमतिकारणीभूत यती नयी हु क्रिया कोने माटे करुछे, क्रियायी श्रुं थायछे, क्रियानो कर्ता कोणछे ? एनी यथायोग्य समजण बिना अनुपयोगताए परमात्मपदरूपमाभ्यससिद्धि थइ

શક્તી નથી, હલદુ તે અનુપયોગતાએ ત્રિયા કરી અન્ય ફલ માત્ર ફરેછે યથા વિનાયક પ્રકુર્વાણો, રચયામાસ વાનર । વિનાયકની મૂર્તિ વનાવતા વાદરો રચ્યો તેની પેટે-આત્માની અજ્ઞાનતાએ અન્યો-ન્ય, વિપ, મરલ, એ ત્રણ ક્રિયાનુ સેવન થાયછે-અને એ ત્રણ ક્રિયાથી જીવ અશુદ્ધપરિણતિયામે શુભાશુભ કર્મપુદ્ગલો ગ્રહી અનેક જન્મ ગ્રહતો ત્રિરિપ તાપથી પીડાતો કૃગતો દુઃખ સતતિનો ભોગી બનેછે જદ ચેતનનુ વિશેષત ભેદ જ્ઞાન થયુ નથી ત્યા સુધી બહિ-રાત્મપણુ ટલતુ નથી અને રહિરાત્મયોગે ચેતન જદ જેવો માસેછે, અને અજ્ઞાની જીવ પરવસ્તુમા અસ્ત્વ પરિણામ ધારતો જદતા અનુ-ભવેછે-શ્રી યગ્નોવિજયજી ઉપાધ્યાય કહેછે કે-

હુ એહનો એ માહરો, એ હુ એની શુદ્ધિ,
 ચેતન જદતા અનુભવે, ન વિમાસે શુદ્ધિ આતમ ૧
 આતમ અજ્ઞાને કરી, જે ભવ દુઃખ લહીએ,
 આતમ જ્ઞાને તે ટલે, એમ મન સદ્દહીએ આતમ ૨

આત્માના અમાનથી જે ભવદુઃખ પરપરા પમાયછે, તે ભવ દુઃખ પરપરાનો નાશ આત્મજ્ઞાન થતાં થાયછે અર્થાત્ આત્મજ્ઞાન થતા અનાદિ કાલથી પરમા પરિણમન થયુછે તે ટલેછે રાગદ્વેષ યોગે જીવ પરવસ્તુમા પરિણમેછે અને યદા રાગદ્વેષની પરિણતિ ટલેછે, તદા આત્મા પરવસ્તુમા પરિણમતો નથી જ્યા સુધી સમ્યગ્ રીત્યા આત્મસ્વરૂપ જાણ્યુ નથી ત્યા સુધી જીવ રાગદ્વેષ પરિણામે મોહી બનેછે આત્મજ્ઞાનથી રાગદ્વેષની પરિણતિ હદ્ભવેછે, આત્મજ્ઞાને સદ્જ સ્વભાવે રમતાં રાગદ્વેષની પરિણતિ નાશ પામેછે, આત્મોપયોગે સ્થિરતા થતા નિર્વિકાર અસ્વદ શાશ્વત સુખ ભોગવાય આત્મોપયોગી સાધુને સર્વ થામિક ક્રિયા સુખની સ્વાનિ

ભૂત થાયછે, અજ્ઞાનીને સરના હેતુઓ આશ્રવરૂપે પરિણમેછે અને સ્યાદ્વાદરૂપે જેણે આત્મતત્ત્વ જાણ્યું છે એવા જ્ઞાનીને આશ્રવના હેતુઓ પણ સવરરૂપે પરિણમેછે, એમ જ્ઞાનીઓનું કથન છે—પ્રથમ કોઈ અપેક્ષાએ અજીવતત્ત્વનું જ્ઞાન કરવું જોઈએ. કારણે અજીવને અવબોધતાં સહેજે તેથી ભિન્નજીવ જાણ્યો જાય છે, જીવાજીવાદિ નવતત્ત્વોનો સમ્યગવબોધ ભેદજ્ઞાન થવામા મુરત્ય હેતુ છે.—

આત્મજ્ઞાનથી મુનિવર્યો મુક્તિપદ પ્રાપ્ત કરેછે. કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્ર પણ કહે છે કે—

શ્લોક.—યોગશાસ્ત્રે

મોક્ષઃ કર્મક્ષયાદેવ, સચાત્માજ્ઞાનતો ભવેત્ ।

જ્ઞાનસાધ્યં મત તત્ત્વ, તદ્ધ્યાન હિતમાત્મનઃ ૧

ન સામ્યેન વિના ધ્યાન, નધ્યાને ન વિના ચ તત્ ।

નિઃકંપ જાયતે તસ્માદ્, દ્વયમન્યોન્ય કારણમ્ ૨

મોક્ષપદ પ્રાપ્તિ કર્માટ્કક્ષયત થાયછે, અને ભવસતતિ દ્વાદિ કારણીભૂતકર્માટ્કનો સય આત્મજ્ઞાનથી થાયછે. સ્ત્યાદિયીવિચારતા આત્મજ્ઞાન થવું એજ સર્વ શાસ્ત્રનો સ્પષ્ટ રહસ્યભૂત ઉદ્દેશ સમજાયછે. મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાનના યોગે અસ્તિ નાસ્તિ ધર્મમય આત્માનું ધ્યાન થાયછે, અને ધ્યાન પણ આત્માનું સમજવું ધ્યાનયોગે સ્થિરતા પ્રાપ્તિના અનંત સુખ અનુભવી આત્મા વનેછે, અને અનુભવ જ્ઞાનયોગે મહ્યાત્મા સુખનો આસ્વાદી વનેછે કોઈ વસ્તુપર રાગ નહીં અને કોઈ વસ્તુપર દ્વેષ નહીં એવી આત્માની અવસ્થાને સામ્ય અવસ્થા કહેછે. મૂર્યના સમાન જ્ઞાન ગુણે પ્રકાશી આત્મા સમજવો મૂર્ય અભ્રયી આચ્છાદિત થતાં તેના કિરણોના પ્રકાશનું પણ આચ્છાદન થાયછે,

પરસ્વભાવ રમણતામા તત્પર, વહ્ની જેના હૃદયમાં વિષયવાસનાનો રાગ સદા વન્ધો રહેતો હોય. તેવા કુગુરુઓ કૃષ્ણસર્પસદૃશ જાણવા, તેનો ધર્મભિલાષી જીવોણ ત્યાગ કરવો જોડે. કૃષ્ણ સર્પ સગતિથી ઇકવાર મૃત્યુ થાયછે, અને એવા કુગુરુની સગતિથી મિથ્યાતત્ત્વોપદેશ પામતા રાગદ્વેષ પરિણતિ યોગે અનેક જન્મધારણ કરવા પડેછે. વહ્ની જે ગુરુ નામ ધરાવતા બ્રહ્મચર્યત્રય પાઠવાનો ઉપદેશ આપેછે. અને અતર્મા સ્ત્રીનો ઘાસછે એવા કૃષ્ણસર્પ સદૃશ કુગુરુની સગતિ કરવી નહીં. વિષયના જે રાગી હોયછે તેની સગતિથી આત્મા નિર્વિષયી પનતો નથી. વિષયો વિષના કરતાં વળ અતિ દુઃસ્વદાયકછે કશું છે કે—

શ્લોક.

વિપસ્ય વિપયાણાં ચ, દૃશ્યતે મહદતર
ઉપજુક્ત વિપ હૃતિ, વિપયા સ્મરણાદપિ ૧

વિપ અને વિપયોનું મહદ્ અતર્ દેખાયછે, વિપ તો સ્વાધુ છતું માણનો નાશ કરેછે અને કામાદિક વિષયોત્તો સ્મરણ માત્રથી આત્માના ગુણોને દબાવેછે તો જે વિષયના સગી હોય તેની સગતિથી આત્મહિત થતું નથી તેવા કુગુરુઓની વળ નિંદા કરવી નહીં. મનમાં એમ ચિંતવવું કે એ વિષયના ભિત્તારી અધુદ્ધ પરિણતિયોગે હેયશ્લેષ ઉપાદેય વિવેક શૂન્ય ચિત્તવાલા થઈ ચિંતામણિ રત્નસમાન આત્મધર્મનો અનાદર કરી પરપુલ્કલરૂપ પેંઠમાં રાખીમાર્ચી રાખાછે, એ તેમની ભવિતવ્યતાનો ચારુછે. એમ વિચારી માધ્યસ્થપણે વર્તા તેમની સગતિ ત્યાગવી કુગુરુનું લક્ષણ જણાવવાનું મુખ્ય કારણ એ છે કે—ધન્યજીવો જેવું આલબન મળે તેવા થઈ જાયછે. સારું , મળે તો આત્મા સારા રસ્તે ચલેછે અને નઠારું આલબન

मळे तो आत्मा अधोगति माक् थायछे माटे भव्यजीवो असत्य आलयननो त्याग करी सत्य सद्गुरुरूप निमित्त कारणनु अवल-
बन करे, एज हिताकासाछे.

“ दुहा. ”

विषय त्याग वैराग्यता, वनितानो नहि संग;
धन कचननो त्याग जास, नमीए सदगुरु चंग. १२४
विषयाशा मनमां मटी, मन मर्कट वश जास,
भवभीरु भ्रमणा मटी, तेना थडए दास. १२५

सुगुरु लक्षण कथेछे—जेओए विषयनो त्याग कर्योछे. अने जेभनुं मन वैराग्ययी सतत वासीत थयुछे. अने जे वनितानो संग करता नथी धन कचन ए उपायिछे. तेथी विवर्त्य सकल्य उद्-
मवेछे. एम जाणी जेणे त्याग कर्योछे, एटले व ह्य परिग्रहो त्याग कर्योछे. एवा सुदरगुरुने नमस्कार करीए, विषयनी आशा वृष्णाना अंकुरा जेना हृदयमा उत्पन्न यता नथी. अने जेणे मन रूप माकडु वश कर्युछे. अशुद्ध राग द्वेषनी परिणति योगे मनमां आर्तध्यान वा रौद्रध्यान थायछे, ते मन वश करवायी यतु नथी. चित्तने वश करता विकल्प संकल्पनो नाश थायछे. मन वश करयु ते अत्यंत दुर्जयछे कोइ धनुष्यधारी स्वबुद्धि विचक्षणतायी राधावेध सहज मात्रमा साधी शके तेवो पण मनने पोताना वशमा करी शकतो नथी.

यत श्लोक

चित्तमेवहि संसारो, रागादि क्लेशवासितं ।

तथैव तैस्त्वं, भवान्त इति कथ्यते ॥१॥

“ वासीत चित्त तेज ससारछे, अने ”

દિકથી રાહત મન થતા મવાન્ત કયાયછે. એવું ચિત્ત પણ જેને
 વશ કર્યુંછે એવા મુગુરુમહામુનિરાજને દેસી પ્રાણી પણ શાન્ત
 માવને પામેછે. તેમના ઉપદેશથી અનેક જીવોને સર્વજ્ઞ કથીત ત-
 ચ્વની શ્રદ્ધા ધાયછે. કોઈ શ્રાવક પ્રત અગીકાર કરેછે. કોઈ સાધુ
 પ્રત અગીકાર કરેછે, વળી જે સદ્ગુરુ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રથી મોક્ષ
 મુલ આરાપેછે, તે સદ્ગુરુ મુનિરાજ ચોરાશી ઉપમાએ વિરાજીગ
 હોયછે તે ગ્રથાન્તરથી જાણવી વળી મુનિરાજ અનેક ઉપમાઓને
 ધારણ કરનારાછે યથા ગાથા

કસે સલે જીવે, ગયણે વાડય સારણ સલિલે ॥
 પુલ્લવરપત્તે કુમ્ભે, વિહણ સ્વર્ગેય મારંડે ॥૧॥

કસ પાત્ર સમાન ઉજ્જવલ, શલ, જીવ, ગગન, વાયુ, શરદ્સુતુ જલ,
 કમલપત્ર, કાચબો, પક્ષી, સ્વદ્ગી, મારદપક્ષી, ઢાપી, વૃષભ, સિંહ,
 મેરુપર્વત, સમુદ્ર ચંદ્ર, સૂર્ય, સુવર્ણ, પૃથ્વી, અમિની આદિ ઉપમા-
 ઓને ધારણ કરનાર મુનીશ્વર જાણવા વળી મુનીશ્વર લક્ષણ કયે
 છે—મવમીર—પટલે સસારમા અનેક પ્રકારના દુઃખ મર્યાંછે ડ્યા
 છથી સસારછે ત્યાં છથી તાર્કિક મુલ નથી પુન પુનઃ રાગદ્વેષથી
 યીતા હોય માટે રાગદ્વેષને સેવે નહીં ભ્રમણા મટી—નહ વસ્તુમાં
 આત્મમુદ્ધિ હતી તે ટલ્લી હુ અને મારુ આવી ભ્રમણારૂપ મુદ્ધિ પર-
 વસ્તુમા યતી હતી, તે ભ્રમણા મુદ્ધિનો જેને નાશ કર્યોછે, એવા મ-
 હાત્મામુનીશ્વર આત્મતત્ત્વ સાધી શકેછે, વળી જે પુરુષ શિષ્યમાત્ર
 તથા વૈરાગ્યથી રહિતછે એવા અનભિકારી પુરુષને પ્રાયઃ ઉપદેશ
 દેવા પણ પ્રવૃત્તિ કરતા નથી. અ ય જ્ઞાત્તોમા પણ કહુછે કે—

શ્લોક

નાપૃષ્ઠ, કસ્યચિત્ બ્રૂયા । ન્નવાન્યાયેન પૃચ્છત ॥
 જાનન્નપિચ મેવાવી, જહવલ્લોકમાચરેત્ ॥ ૧ ॥

विद्वान् मुनिवर्य प्रश्न कर्षा विना कोइनी साथे बोले नहीं, अन्यायथी पृच्छकने पण उपदेश करे नहीं, किंतु सर्वतत्त्वनो जाण छतो पण पेधावी जगत्पा जडनी पेठ विचरे वळी जे मुमुक्षु मुनिनी आत्मज्ञान तरफ धारणाछे, अनेक प्रकारनी वासनाओधी वासित चित्त ज्या सुधी होयछे त्या सुधी आत्मस्वरूप प्रतिलक्ष लागतु नथी जेम मलीन दर्पणमा प्रतिबिंब स्वच्छ पडी शकतु नथी. ज्यारे दर्पणने राख बिगरेथी टटकीएछीए त्यारे तेनी अदर स्पष्ट प्रतिबिंब भासेजे तेम मनोरूप दर्पण रागद्वेष तेमज अनेक प्रकारनी वासनाओधी युक्त होयछे त्या सुधी तेनामा आत्मस्वरूप भासतु नथी, पण ज्यारे रागद्वेष इच्छा वासनारूप मलीनतानो नाश थाय छे त्यारे आत्मस्वरूप भासेछे, निर्मल चित्त जेनु थयुजे एवा मुनिवर्यो आत्मतत्त्वना अधिकारीछे. अन्य के जेना मन ममत्व वासनाधी मलीनछे एवा पुरुषो गृहस्थो-तत्त्व प्राप्तिमा अधिकारी नथी.

वळी मुनीश्वर निंदा वा स्तुतिथी सतुष्ट थाय नहीं. कारण के मायाना पदमा पडेछी दुनीया दोरंगीछे, कोइ कइ कहे अने कोइ कइ कहे, लोक कीर्त्ति अने लोकनी स्तुति अर्थे जे आचरण आचरवा ते मायानी वृद्धिने माटेछे पण आत्मसुख माटे नथी. माटे लोकेकीर्त्ति स्तुतिरूप वासनानो मुनि त्याग करे, -स्वकीय आत्मानु हित करवु तेज योग्य छे,

यतः श्लोक

विद्यते न खलुकश्चिदुपायः । सर्वलोक परितोपकरो यः ।
सर्वथा स्वहितमाचरणीयं । किं करिष्यति जनो बहुजल्पः ।

आ. - एवो कोइ उपाय नथी के जेथी सर्व लोक स्तुति मतत्वाधि पुरुषे लोकवासनानो सर्वथा

માટે તેવા જીવો વહિર્ દૃષ્ટિપાથી ચિદાનન્દ આત્મામા સદા રહેલા ધર્મને પ્રાપ્ત કરી શક્તા નથી જાત્યભિમાની જીવની અતર્દૃષ્ટિ થતી નથી, તેતો ક્ષણે ક્ષણે હુ બ્રાહ્મણ છું, હુ ક્ષત્રીય છું, હુ વાણિયો છું, હુ એવી બુદ્ધિ ધારણ કરેછે, પણ હુ બ્રાહ્મણ નથી, હુ વણિર્ નથી, હુ ક્ષત્રિય નથી, એવી બુદ્ધિ ધારણ કરી શકતો નથી, શ્રી યગોવિજયજી ઉપાધ્યાય પણ સમાધિશતરૂપા કહેછે કે—

“ હુહા. ”

જાતિ દેહ આશ્રિત રહે, ભવકો કારણ દેહ ॥
તાતે ભવ છેદે નહી, જાતિપક્ષરતિ જેહ ॥ ૧ ॥

ઇત્યાદિકથી વિચારતા પણ જાત્યભિમાની આત્મધર્મ સાધી શકતો નથી, માટે આત્મધર્માર્થી મુમુક્ષુ જનોએ આત્માનુ સ્વરૂપ સ મનબુ, અને વાહ્ય જાત્યાભિમાનરૂપભ્રમબુદ્ધિ ત્યાગી અતર્દૃષ્ટિથી આત્મધર્મ સાધવો, પરમાર્થ ગિજ્ઞા ઇત્યેવ

“ હુહા. ”

લિંગ દેહ ઉપર રહે, આતમથી છે ભિન્ન;
તેમા શુ રંગાઈયે, રંગાતાં દુઃખ દીન. ૧૨૮
વર્ણાશ્રમના મેદથી, માને જે મન ધર્મ,
સત્ય ધર્મ તે નવિ ગ્રહે, બાંધે ઝલટા કર્મ. ૧૨૯

ભાવાર્થ—પુરુષલિંગ વા સ્ત્રીલિંગ આદિ લિંગ દેહાશ્રિત છે, દેહ જ્યારે આત્માથી ભિન્ન છે, અલગત આત્માની દેહ નથી ત્યારે લિંગ આત્મનુ કહેવાયજ કેમ ? પુરુષાદિ ત્રણે લિંગો આત્માને કર્મોપાધિના સંગ્રહથીજ કહેવાય છે, હુ પુરુષ એ અભિમાન મનુષ્ય ધારણ કરતો માયાન્ધ બની હુ અસર્યપ્રદેગી આત્મા એવો દ્વિષેક

ભૂલી જાય છે, પુરુષ લિંગ માત્ર થયું એ કર્મના ઉદયથી છે, તેમા અહતા ધારણ કરવી તે અજ્ઞાની જીવનુ લક્ષણ છે, પુરુષ વા સ્ત્રીના અધ્યાસથી વધાતા આપણુ આત્માનુ શુદ્ધ સ્વરુપ ભૂલીએડીએ, હુ અને મારુ એ અભિમાનથી ત્રણ જગત્મા કોઈ આત્માનડાનુભવી થયો નથી અને થવાનો નથી માટે વસ્તુતઃ પ્રિયધર્મસાધકુભવ્યાત્માઓ લિંગ અધ્યાસથી કેમ પરમા રંગાણુ જોડે ? અર્થાત્ કદી પણ લિંગાભ્યાસ મનમા સ્ફુરવા દેવો નહીં, અને એમા જો રંગાણુ તો દુઃખ વડે ટીન પટલે ગરીબ અવસ્થા માત્ર થશે એમા સંગય નથી. કોઈ મર્દ પુરુષને ચપાલાલ, નપુસક કહે તો ત્વરિત તેના મનમા આવશે કે મને નપુસક કહેનાર કોણ ? એમ સરુપ થતા ક્રોધનો આલિ-ભાગ થતા મુખ તોચરા જેતુ ફુલી જશે. વલ્લભે ચપાલાલને ત્રણ ચાર અપજન્દો પણ સમજાવે, પરમ્પર એક વીજાનો અપરુપ કરવા વાકી ગયે નહીં, એ લિંગાભિમાનનુ ફઠ છે. માટે વિવેકનયના-વિદ્યાતાઓએ પરમાત્મપદ માણ્યર્થ અન્તર્દષ્ટિ સાધી એતાદૃશ અભિમા-નને ત્યજવો, જ્યાં સુધી લિંગાભ્યાસ છે ત્યાંસુધી જીવ હુ પરમાત્મા છુ એવી દૃઢ ભાવના ધારણ કરવાના અભાવે જન્મ મરણની ડપાધિ સચય સગ્રહેડે.

વર્ણ, તેમજ આશ્રમમેડે જે આત્મિકશુદ્ધધર્મનો મેદ માનેછે, તે શુદ્ધ શાશ્વત આત્મધર્મ માત્ર કરતો નથી, સત્યધર્મ તેવા વ્યવ-હારજડનથી સમજાતો નથી. અને કદાપિ તેવા પુરુષની આગઠ કોઈ સત્ય ધર્મનુ દર્શાવે તોપણ કદાગ્રહગ્રસ્ત યચાથી વચનામૃતો પણ તેને ત્રિપવત્ પરિણમેડે, અને સત્ય ધર્મ તે આત્માનો પોતાના સહજ સ્વભાવે સદાકાલ પોતાનાથી જરામાત્ર પણ દૂર નથી તેને અજ્ઞાના-ન્યજીવ વિપરીત દષ્ટિથી જાણી શકતો નથી.—જડમા આત્મ ધર્મ-ના નિર્મલ સૂક્ષ્મ સગ્રહી તેના ઉદયે અઘોભાતિ મજે છે, શ્રી.

યશોવિજયજી ડાહ્યાય પણ સમાધિ શતકમા કહેછે કે—

લિંગ દેહ આશ્રિત રહે, ભવકો કારણ દેહ,
તાતે ભવ છેદે નહીં, લિંગ પક્ષરત્ત જેહ. ૧

જાતિ લિંગકે પક્ષમે, જિનકૂ હૈ દૃઢ રાગ,
તાતે ભવ છેદે નહીં, જાતિ પક્ષ રત્તિ જેહ ૨

જાતિ લિંગના પક્ષમા જેમે દૃઢ રાગ છે તે ભવાન્ત કદાપિ કરી શક્તા નથી આત્માને જાતિ નથી કે લિંગ નથી જેમ સ્વપ્નમા અનેક પ્રકારની જાનિયો તથા લિંગો ધારણ કરાયડે, અને તે જાગીને જોતા કદા ભાસતુ નથી, તેમ જાતિ અને લિંગોધ્યાસ પણ જ્યારે આત્માભિમુખ ચેતના થાયછે ત્યારે સ્વપ્નવત્ લાગેછે. હુ પુરુષ વા સ્ત્રી નથી આ મનનો મનમા ૧૦૦૮ વાર જાપ જરા શ્રાદ્ધ રા-
ખીને જિજ્ઞાસુ કર, પડે તારા મનમા કેવા પ્રકારના વિચારો આવેછે તે વિચાર અને પહેલાના વિચારોમા કેટલો ફેર પડેછે તે વિવેકથી વિચાર એકવાર આ મનપ્રયોગ શ્રદ્ધાથી જે અજમાવશે તેને અનુભવની માલુમ પડશે, હુ ચપાલાલ, મનમુખલાલ નથી એમ અર્થ કલારૂ પર્યંત ધારણા કરવાથી મધ્યમની અવસ્થા અને ચાલતી અવસ્થાના વિચારોમા એક મોટો મેદ પડતો પોતાને માલુમ પડશે, અને આત્મ ધર્મ પ્રાપ્ત કરવાની જિજ્ઞાસાનો ઉદ્ભવ થશે. શ્રુ ત્યારે જાતિ લિંગ માનવું સોડુ છે, તો કોડ પોતાને અમુક જાતોવાળો કહીને યોગને તો વોલવું નહીં ? વા કોડ કહે કે તુ પુરુષ છે કે સ્ત્રી ? ત્યારે એમ કહેવું કે હુ તો પુરુષ વા સ્ત્રી પણ નથી આમ જો વર્તાવે તો ચાલે એમ ? તેના પ્રત્યુત્તરમા સમજવાનું કે—અતર્થી જાતિ વા લિંગનો અધ્યાસ ધારણ કરતો નહીં ? વ્યવહારથી જાતિ વા લિંગના વ્યવહારો કરાવે તેમ કરવા, પણ અતર્થી પોતાના

માનવા નહીં. તેમજ જાતિ વા લિંગ આશ્રિત વર્મ માનવો નહીં, ધર્મ આત્માનો અને ધર્મો આત્મા અરૂપી છે અને તે દેહ તથા જાતિથી ભિન્ન સમજવો. એ જ પરમાર્થ.

કુલાચારની રીતમાં, જે માને મન ધર્મ,

ધર્મ મર્મ સમજે નહીં, લે નહીં શાશ્વત શર્મ. ૧૩૦

ભાવાર્થ—જે ભવ્યો અજ્ઞાનદશાથી પોતાના કૃત્તના આચારમાં ધર્મ માનેછે તે ધર્મ મર્મ સમજતા નથી અને ધર્મજ્ઞાનના અભાવે શાશ્વત શર્મ પામી શકતા નથી. કુલાચારની પ્રવૃત્તિ ઢરેકની ભિન્ન ભિન્ન હોયછે, અને તે પ્રમાણે સર્વ મનુષ્યોની પ્રવૃત્તિ થયા કરેછે, જ્ઞાની પુરુષો કુલાચારની રીતિમાં ધર્મ માનતા નથી. પ્રાયઃ કુલાચારની રીતિ જે દેશમાં જે ધર્મ ચાલતો હોય તેની મિશ્રતાથી થઈ હોય છે;—જૈનોની કુલાચારની રીતિ જૈન ધર્મ ફીલોસોફીથી મિશ્રિતછે, માટે જૈનોની કુલાચારની રીતિમાં ધર્મના હેતુઓમાનો અતર્ભાવ વર્તે છે. માટે તેનાથી વિપરીત વર્તણુ નહીં—ગાલ જીવોને કુલાચારની રીતિ પણ વ્યવહારથી ધર્મ સાધનમાં કારણી થતી આ વચન બોલવામાં ટીર્પદટ્ટિથી વિચાર કરતા ઘણો ઉઠો પરમાર્થ સમાયોડે, તે અર્ધદગ્ધ ઉપલક્ષ્ય ઢોલ ઘાલુ જનોના જાણવામાં આવશે નહીં,—જૈન ધર્મની સત્યતાથી તે ધર્મ જે લોકો આચરેછે તેની કુલાચારની રીતિ પણ ધર્મકારણમિશ્રિત હોયડે, માટે શ્રાવકના કુલાચારે પણ જે ધર્મની શ્રદ્ધા—આચાર તે શ્રેયસ્કર છે, જેમ કોઈ ક્રવામાં પાણી (જલ) ના હોય અર્થાત્ સુકાઈ ગયું હોય તો પણ તે ધોવા ગાઢવાથી જલની સેરો ફટ્ટી ક્રવામાં પાણી નીકળશે,—તેમ જૈન ધર્મ પણ કુલાચારથી પાઢતા જ્ઞાનીગુરુનો સમ યતા તેજુ રહસ્ય સમજાતાં—સમકીર્તની પ્રાપ્તિ યશે, માટે સમજુ ભવ્યજનોએ આ વાવતનો વિચાર ૧૩૦ સમય પ્રયત્નના જેવો નથી, માટે જૈનીઓએ

નહીં સમજતા પણ લોકિક દેવગુરનો ત્યાગ તેમજ દેવપૂજા-શુશ્રુષા જૈન
 દેરાસરે જનુ અન્યત્ર નહીં, એ વિગેરે ઓછથી પજાતો આચાર પણ
 ધર્મનુ અગ જાણી ત્યાગવો નહીં, નાનિયોની દૃષ્ટિમાં તે દુષ્ટો છે,
 પણ ચાલજીવોને તેથી ચઢવાનુ છે, શ્રાવક કુલમાં ઉત્પન્ન થઈને
 માણસ પટલુ તો સમજશે કે અરે હુ તો જૈન છુ, મારો ધર્મ જૈન છે,
 એમ માની અન્ય ધર્મ માનશે નહીં, તેમ ગુરનો સગ થતા સમજતો
 થશે-કુલથી પણ જૈન ધર્મ પાઠનાર, કુલમાં ઉત્પન્ન થનાર વિશેષ
 ધર્મ સમજશે નહીં તો પણ મારો જૈન ધર્મ છે પટલુ પણ ધર્માભિમાન
 આવશે માટે સાપેક્ષપણે વિચારતાં વ્યવહારનયથી શ્રાવક કુલ-
 ધારમા મવત્ત થનારને ધર્મનો પ્રાપ્તિ, અન્ય કુલમાં ઉત્પન્ન થના
 રને માટે નહીં,-એનાલ વાદીઓ કુલધારમા ધર્મ માનેછે તેના નિ-
 વેષપર આ વચન છે જાતિ સર્જથી પણ અતર્ અભિમાન ત્યાગ ક-
 રવો ફોડ એમ ઈચ્છિતવે કે આપણે વર્ણાવર્ણ ગણ્યારિના ટેક ભગી
 રીતિસ્તિ વિગેરે સર્વની સાથે સ્વાધુ પીડુ, તેથી આપણો આત્માનો અ-
 ભઠાતો નથી, ત્યારે તેની સાથે સ્વાધા પીડામા ગો ટોપછે ? આમ
 ફોડ સહેલ ભ્રષ્ટ્ર યુદ્ધિથી નહે તેનો મત્સુત્તર કે જે જાતોની સાથે
 સ્વાધાપીડાનો વ્યવહાર નથી તેની સાથે સ્વાધાથી જાતિ અભિમાન
 ટલ્યુ કડ ફહેવાતુ નથી, પણ અતર્મા જાતિ અભિમાન ચિલકૂલ
 નહીં રહેવાથી અભિમાન ટલ્યુ ફહેવાય છે જાતિ અભિમાન
 જ્યાં ઉત્પન્ન થાયછે ત્યાંથી તેનો નાશ કરવો જોઈએ પણ મુલ્ય
 પરમાર્થછે, દત્તાત્રિ ઘણુ કહેવાનુ છે પણ ત્રિમ્તારભયથી લલ્યું
 નથી, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, માનનો વિચાર કરી ચાલુ

हवे कुसाधु सवधी कहेछे.

“ दुहा ”

सत्य धर्म समजे नहीं, दे उलटो उपदेश,
धर्म मर्म समज्या विना, अंतरमां वहे क्लेश. १३१

स्त्रीविषयाशक्ति घणी, त्याग विराग न लेश,
मन चचल जेनुं सदा, लजवे साधु वेप. १३२

शिष्य थइने रीसथी, वर्ते गुरुनी साथ,
आत्महित ते नहि करे, विनयी ले शिवपाथ. १३३

कपटी काळा कागडा, कुगुरु कर्मचंडाल,
सगकदो करवो नहीं, भवतस अरइट्ट माळ १३४

तत्त्वनो उपदेश अज्ञानी कुगुरुओ सत्य आपी शक्ता नथी.
अने उलटा कर्म ग्रहेछे ते जणावेछे

भावार्थ—आत्मानुं स्वरूप सम्यग् जाण्या विना जे गुरु एवु
नाम धरावेछे, ते कुगुरु जाणया, धर्मनो मर्म जरा मात्र समज्या
विना आत्मापरमात्मानो उपदेश आपवा तैयार थइ जायछे, जीव,
अजीव, पुण्य, पाप, आश्रव, सगर, निर्जरा, मोक्ष, इत्यादिनु किं-
चिदपि ज्ञान होय नहीं, तेम छता उपदेश आपे तेवा कुगुरुओ म-
नमा क्लेश पामेछे, अने पोते पण बूढेछे, अने बीजाने पण बूडाढेछे,
आ वचन लौकिक कुगुरु अने लोकोत्तर कुगुरुना उपदेशने उद्देशी
कइछे, सामान्यनीति शिक्षण हितशिक्षा तो परस्पर मनुष्यो एक बी-
जाने आपेछे, तेनु आ ठेकाणे ग्रहण कर्युं नथी. फक्त धर्मना उप-
देश माटे लखवानुछे, धर्मनो उपदेश आपवाने साधुओने अधिकार
छे, ससारमा राचीमाची रहेला श्रावकोने तो धर्मनो उपदेश आप-

સસારી અવળા ફરે, સવળા ફરે ફકીર,

નમો નમો તે સદ્ગુરુ, ભયભજન વહવીર ૧૩૮

ભાવાર્થ—હે આત્મા સદ્ગુરુ સગત્યા આત્મતત્ત્વ સમજી વા-
શની પટલે ધન, ધાન્ય, ક્ષેત્ર, સ્ત્રી, પુત્ર, શુદ્ધ, ઠાટ, રાજ્યાદિ જે
પર વસ્તુ તેની મમતા ત્યજી હે ચેતન તુ તારા અતર્ધનને દેરા-જ્ઞાન
દર્શનચારિત્ર રૂપ અતર્ ધન આત્માની અંદર રહ્યું છે તેને હે આત્મા
નિહાળ, અતર્ ધન તારાથી દૂર વા મિત્ર નથી, અતર્ ધનની પ્રાપ્તિ-
થી અપૂર્વ શાન્તિનો ભોગી આત્મા વનેડે, અતર્ધન વિના શાયિક
સુખની પ્રાપ્તિ કદો થવાની નથી દરેક ગ્રથોમા આત્મ સ્વરૂપના હિ-
તને માટે વિવેચન છે, સાત નયથી સમ્યક્ આત્માનુ સ્વરૂપ જાણતુ
एकात પક્ષથી આત્મ સ્વરૂપ જે જાણેડે તે સમ્યક્ પરમાત્મપદની
પ્રાપ્તિ સમુદાય થઈ શકતા નથી આત્માનુ વ્યાન મનન કરવાથી
આત્મગુણોનો આવિર્ભાવ થાયડે, તે સત્થી શ્રી દેવચંદ્રજીએ આત્મ-
સ્તુતિ નીચે પ્રમાણે ફરીડે

સ્તવન--ધ્યાનદીપિકા

ગુણ અનંત ધર જીવને, વચે ભવમે કર્મ-ધર્મેનિજ ભાવના-એ દેક.

રાગ દ્વેષ મુખ હિ વહદયા. તતુ હણુ ધરી ધ્યાન.	ધરો ૦
આત્મ લેખો નિજ જ્ઞાનશુ, વાઙ્મી કર્મ અજ્ઞાન	ધ૦ ૨
કર્મ હણુ તિમ ધ્યાનશુ, જેમ ન પડુ ભવમાહે	ધ૦
ભવજ્વર અજ્ઞાને નહયા, નવિ દીઠો શિવ રાહ.	ધ૦ ૩
પરમાત્મ જગ શુરુ ઠગ્યો, નિરસ વિપયને સગ.	ધ૦
સર્વજ્ઞ આત્મ નવી નેચીયો, ભ્રમ અજ્ઞાને રગ	ધ૦ ૪
આત્મ સ્વરૂપ પિઠાણવા, જ્ઞાન દાષ્ટિ કરી દેરા	ધ૦
પચ ધ્યેય અર આત્મા, જ્ઞાન ગુણ એક લેખ	ધ૦ ૫

नित्य छतोळे सहजे ते, केवळ गुण मुज माहि.	ध०
मोह दाह त्या पीडवे, ज्ञान अमृत ज्या नाहि.	ध० ६
कर्म उदय चउगति भमु, निश्चय सिद्ध स्वरूप.	ध०
कर्मने भजु केम हु, अनत चतुष्टय भूप.	ध० ७
तजी आशा निज शक्तिशु, हु आनंद स्वभाव.	ध०
छेद अज्ञान अनादिनो, आज लह्यो निज दाव.	ध० ८
एम जाणी धीरज धरी, रागादि मल खोय	ध०
-यावे आतम शक्तिशु, धर्म शुद्ध ध्यान होय.	ध० ९
ध्यान ध्येय स्वरूपशी, ध्यावो स्ववेद ध्यान	ध०
कर्महीन सर्वज्ञता, निर्मल शील भगवान.	ध० १०
जड चेतन जीवादि ए, येय स्वभाव पिठाणि	ध०
ध्यान लहो मन स्थिर करो, ज्ञान व्याप आनि.	ध० ११
परमेश्वर परमात्मा, ध्येय अरूपी देव.	ध०
द्रव्यार्थिक नय श्राव्हनो, ए परमातम सेव	ध० १२
भवद्रुम क्षयकर शुद्धछे, ज्ञान वस्ती पर भिन्न	ध०
जगत् सकळ आदर्श ज्यु, जीर्ण ज्योतिमय.	ध० १३
दर्शन ज्ञान आनंदमय, असुर विगत-विकार.	ध०
इंद्रि विणु निकल गुणी, शान्त जाण शिवशर	ध० १४
शुद्ध अष्ट गुण युक्तछे, निर्मल अमेय अभेय	ध०
पर त्यागी असय गुणी, ज्ञानीने आदेय.	ध० १५
अणुपी पण जे मूळमछे, धमयी पण जे वृद्ध,	ध०
जगत् पृज्य निर्भय सदा, परमातम शिर सिद्ध.	ध० १६
ध्याने कर्म सहु गळे, जगगुरु अमल जरु.	ध०
जिण जाणे सहु जाणीये, जाय अविद्या धूप.	ध० १७
तच्च धीर हुवे, जाणे निज अनुभूति.	

ધર્મે ધ્યેય જ્ઞેય આદેય તે, અતર આતમ મૂત.	ધ૦ ૧૮
વચન અગોચર ભ્રમ વિતા, ચિંતવી સહજ અનત	ધ૦
જાસ જ્ઞાનમેં અશઙ્ગુ, માવે દ્રવ્ય અનત	ધ૦ ૧૯
આત્મ જ્ઞાનથી આત્મને, જાણ્યા થાયે સિદ્ધિ.	ધ૦
મુનિ તન્મય શુભ તિહા લહે, તજી ગ્રહીકા નહીં લલ્લિ.	ધ૦ ૨૦
લીન થઈ ગ્રહે એકતા, ધ્યાતા ધ્યાન સુ ધ્યેય	ધ૦
પરમાત્મા અતરાત્મા, એક અભિન્ન અમેય.	ધ૦ ૨૧
કટમે કટ કર્તા તણી, દિસે દુવિધા રીતે	ધ૦
પણ ધ્યાન યેય એ આત્મા, એથી નવીય પરતીત	ધ૦ ૨૨
મધમેં મધ્યો અજ્ઞાનથી, વિષ લાધા નિજ નાણ	ધ૦
પરમ જ્યોતિ જગ દુઃસ્વહરુ, તેહિજ અનુભવ જાણ	ધ૦ ૨૩
ભાવે એમ નિજ ભાવના, ધ્યાન ધીજ શુભધામ	ધ૦
દેવચંદ્ર સુખ સાગરુ, ધ્યાન અમૂલ્ય પામ	ધ૦ ૨૪

શ્રી દેવચંદ્રજી પણ એ પ્રમાણે આત્મ સ્વરૂપનું વર્ણન કરેછે. શુભ વિશિષ્ટ આત્માને સસાર ચક્રમા વર્તતા આત્મસ્વરૂપની અનુ-પયોગતાએ પરસ્વભાવમા રમણપણાથી પરપુદ્ગલરૂપ જે કર્મ તેનું ગ્રહણ સમય સમય પ્રતિ થતું જાયછે, માટે હે ચૈતન સ્વસ્વરૂપ રમ-ણતા રૂપ નિજભાવનાની દૃઢ પ્રયાસ અને સ્થિરતાથી આદર કર. અનાદિ કાલથીતુ પરમાવ એટલે પુદ્ગલ દ્રવ્યના ગર્ભ, ગધ, રસ સ્પર્શ, મય પર્યાયોની લાલચમા-તૃષ્ણામા, ગ્રહણમા, મમત્ત્વમા, પરાભિમુલ્લ ચેતના કરી અશુદ્ધ પરિણતિ ધારી, સ્વમાન મૂલી લોભાયો પણ પરવસતુ પોતાની યદ્ નહીં ઝલકુ રાગ દ્વેષનાયોગે પુદ્ગલ દ્રવ્યને આ-કર્ષી કર્મરૂપ પરિણમાવી અનેક યોનિમા વિચિત્ર દેહો ધારી સ્વ-કલ્પિતુ આચ્છાદન કરી પરપુદ્ગલ મોગી યદ્ રાજા જેવો પણ તુ

रक्त वन्धो, राग द्वेपरूप शत्रुने हणो आत्मीय-पानमा प्रवृत्त
याउ, अने ज्ञान शक्तियी निजस्वरूप जाणुं. आत्मज्ञान यता
परमा वधाएलो अज्ञानाध्यास स्वतः दूर यायछे, आत्मा निर्मल
यता परमात्मा कहेवायछे-तेनु स्वरूप कहेछे.

श्लोक

साकारं निर्गताकार, निष्क्रिय परमाक्षरं ।

निर्विकल्पं च निःकप, नित्य मानन्दमन्दिरम् १

आत्मा ज्ञानरूप उपयोगयी साकारछे, तय दर्शनरूप उपयो
गयी निराकारछे तथा आत्मा निष्क्रिय निश्चय नययी जाणवो
प्रश्न-शरीरस्थ आत्मा सक्रियछे, अनेक प्रकारनी खावा पीवानी
गमनागमननी क्रिया करेछे, छता ते निष्क्रिय केम जाणवो ?
उत्तर-ज्या सुधी जीवना प्रदेशोनी साथे कर्म लाग्युछे त्या सुधी
ते सक्रियछे-अने कर्मनो नाश सर्वथा यता निर्मल सिद्ध
बुद्ध परमात्मा निष्क्रियछे. शरीरस्थ आत्मा व्यवहार नययी
सक्रियछे कर्मनो समथछे माटे, अने निश्चयनययी अक्रिय
जाणवो. वस्तुतः आत्मानु जेनु स्वरूप होय तेनु निश्चयनय वर्णवे
छे, माटे आत्मानु वस्तुतः ध्यान करता निष्क्रिय भाववो, अने छे
पण निष्क्रिय.

परमाक्षर-क्षर एट्टे खरखु, पोतानु स्वरूप उदलनु परम ए-
ट्टे सर्वोत्कृष्टपणे पोतानु स्वरूप नहि फेरवना आत्माछे, अनादि
कालयी विभाव दशाणोमे भवचक्रमा आत्मा परिभ्रमेछे तोपण
तेना असत्त्वान प्रदेशमायी एक प्रदेश पण खरी गयो नहि, तेमन
अनन्त गुणोमानो एक गुण पण खरी गयो नयी, माटे आत्मा
अक्षर, जानवो, यद्यपि आत्माना प्रदेशानु तथा गुणानु

કર્મથી આચ્છાદન થયું છે તોપણ પ્રદેશો તથા ગુણોનો નાશ થયો નથી તેમ પણ થવાનો પણ નથી પણ કાલમા અક્ષર રૂપ આત્મા છે.

પ્રશ્ન—પરમાક્ષર અસંખ્યાત પ્રદેશી આત્મા કીડી અને હાથીના શરીરમા પણ સરસ્વો કેમ મનાય ? કીડીનું શરીર ઊંઘી જ્યારે હાથીનું શરીર ધારણ કરે ત્યારે તેનો વિકાસ થયો, અને જ્યારે હાથીનું શરીર ત્યાગી કીડીનું શરીર ધારણ કરે ત્યારે આત્માનો સંકોચ થયો, અસંખ્ય પ્રદેશી આત્માનો સંકોચ વિકાસ થયો ત્યારે તે નાના શરીરમા લઘુ અને મોટા શરીરમા મહાન થયો ત્યારે આત્માનું ઇકસરસ્વ રૂપ રહ્યું નહીં, દેહમાત્ર વ્યાપી જીવ થયો તેનું કેમ ?

ઉત્તર—

ગાથા

જહ પડમ રાય રયણ, ચિત્ત સીર પમાસયદિ સીર ॥
તહ દેહી દેહસ્થો, સદેહમત્તં પમાસયદિ ૧

ગ્રંથા

યથા પદ્મરાગ રત્ન, ક્ષિપ્ત સીરે પ્રમાસયતિ સીરં,
તથા દેહી દેહસ્થ, સ્સદેહ માત્ર પ્રમાસયતિ ૧

ભાવાર્થ—પદ્મરાગરત્ન દમ્બથી ભરેલા વાસણમા નાલીંદ તો તે રત્નમા એવો ગુણ છે કે—તેની પ્રમાથી સર્વ દુગ્ધ તદ્વર્ગમય થઈ રહે છે જો નાની વાટકીમા દુગ્ધ ભરી અંદર પદ્મરાગરત્ન નાલીંદ તો પદ્મરાગના રંગ સરસ્વ સર્વ દૂધ થઈ જાય છે તેમજ મોટું કુટુંબ હોય તેમાં દૂધ ભરી પદ્મરાગ રત્ન નાલીંદ તો તે રત્નની પ્રમા તેટલા સર્વ દૂધમા વ્યાપી જાય છે તથા સસારી જીવ પણ અનાદિ કાલથી કપાયોદ્ધારા મલીન થતો શરીરમા રહે છે શરીરમા અસંખ્યાત પ્રદેશો વહે વ્યાપ્ત થઈ રહે છે, સ્નિગ્ધ પૌષ્ટિક આદ્યાંથી જેમ જેમ શરીર

દૃદ્ધિ પામેછે, તેમ તેમ શરીરની અંદર રહેલા આત્મ પ્રદેશો પણ તેટલા શરીરમા વ્યાપ્ત થાયછે, મોટા શરીરમાં જીવપ્રદેશો વિસ્તારપૂર્વક રહેછે, નાના શરીરમા શરીરને વ્યાપી રહે તેવી રીતે આત્મપ્રદેશો રહેછે, અસરયાત પ્રદેશની વ્યક્તિ સ્વરૂપ જીવ જાણવો, જો કે આત્મા શરીરાદિ પરદ્રવ્યથી જુદોછે તોપણ સસાર અવસ્થામા અનાદિ કર્મ સંબંધથી નાના પ્રકારના વિભાવ ભાવ ધારણ કરેછે તે વિભાવ ભાવોથી નવીન કર્મવંશ થાયછે, વળી તે વાંચેલા કર્મોના ઉદયથી ફરી એક દેહથી દેહાન્તર ધારણ કરેછે, અને તેમ અશુદ્ધકારક ચક્રથી સસારદૃદ્ધિ પામેછે, સસાર અવસ્થામા જીવ કર્મસંહિત હોય છે અને મોક્ષદશામા કર્મરહિત આત્મા સાદિ અનંતભગે સદા સમયે સમયે અનંત સુખ ભોગવતો વર્તેછે, સસારી યદ્યપિ આત્માછે તોપણ તેની સત્તાથી અક્ષરછે, તથા સત્તાતઃ નિર્વિકલ્પ આત્મા જાણવો, વિકલ્પ સકલ્પ મનના યોગે થાયછે, વિકલ્પ સકલ્પ યોગે રાગ દ્વેષમા આત્મા પરિણમેછે, હુ આત્મા જ્યારે વિકલ્પ રહીતહુ તો કેમ વિકલ્પ સકલ્પ કરુ ? પરભાવમા રમતા વિકલ્પાદિ ઉદ્ભવેછે, માટે પરભાવમા રમગતા નિવારવી, ગાઢદૃષ્ટિ યોગે આત્મા પરભાવમા પરિણમેછે માટે મુમુક્ષુ ભવ્યજનોએ ગાઢદૃષ્ટિ પ્રચાર વારવા માટે અતર્દૃષ્ટિથી આત્મધર્મ તરફ ક્ષણે ક્ષણે ત્વચ્ચ આપવું, અતર્દૃષ્ટિ થતા ગાઢવસ્તુમા પરિણમેલો મનનો વેગ અટકતા મન અતરાત્મા પ્રતિ વહેછે, એમ પ્રતિદિન સતત દૃઢ અભ્યાસ થતા પોતાની રુદ્ધિનો સ્વયં અનુભવ થાયન્તે કહ્યું છે કે—

શ્લોક

વહિર્દૃષ્ટિ પ્રચારેષુ, મુદ્રિતેષુ મહાત્મનઃ ।

અતરેવાવભાસતે, સ્ફુટાઃ સર્વાઃ સમૃદ્ધયઃ ॥ ૧ ॥

મહાત્માને વહિર્દૃષ્ટિના પ્રચારે વધ થઈ પોતાના આત્મામાં

આત્માથી ન્યારાડે, ચમુચી દેલાતા આકારો અને સ્વપ્નમા દેલાતા આકારો પુદ્ગલ દ્રવ્યનાડે, અને પુદ્ગલ દ્રવ્યથી આત્મા ત્રણે કાલમા નિશ્ચયનયત જોતા મિશ્રડે, માટે મિશ્ર વસ્તુમા આત્મવર્ણની બુદ્ધિ ભ્રાતિ માયડે, માટે જેવી સ્વપ્નમા દેલાતા પદાર્થોમા મારાવળાની બુદ્ધિ સ્વોત્તરી તેના સરસ્વીજ ચમુષા દેલાતા પદાર્થોમા મારાવળાની બુદ્ધિ સ્વોત્તરી જાણવી.

પ્રશ્ન—ત્યારે ચમુચી દેલાતા સર્વ પદાર્થો અસત્ય સમજવા ? અને જો તે અસત્યડે તો તેમા મમત્ત્વ ભાવ કેમ ઉત્પન્ન થાયડે ?

પ્રત્યુત્તર—ચમુચી દેલાતા સર્વ પદાર્થો પુદ્ગલના પર્યાયોરૂપે સત્ય ઇદ્રલે અસ્તિત્ત્વ યુક્ત જાણવા, અને તે પુદ્ગલ પર્યાયરૂપ પદાર્થો આત્મસ્વરૂપે નથી ઇદ્રલે આત્માથી મિશ્રડે, આત્મવર્ણ તેમા રહ નથી માટે 'આત્મઅવેક્ષા'એ તે અસત્ય જાણવા, આત્મદ્રવ્યમા પુદ્ગલ પર્યાયરૂપ પદાર્થોનું અસ્તિત્ત્વ નથી કિંતુ આત્મદ્રવ્યમા પુદ્ગલ પર્યાયરૂપ પદાર્થોની નાસ્તિતા સદા સમયે સમયે પરિણમી રહીડે, તદ્વેક્ષયા અસત્ય જાણવા, અને પુદ્ગલરૂપે તે સત્ય જાણવા, માટે પુદ્ગલ વસ્તુઓ જ્ઞાનદ્રષ્ટિથી જોતા આત્માથી અત્યંત મિશ્રડે તેમા મારાવળાની બુદ્ધિ અજ્ઞાન તથા મોહથી ઉત્પન્ન થાયડે, જ્યારે અજ્ઞાન નાશ થતા જ્ઞાન પ્રગટેછે ત્યારે મોહનો નાશ થતા પરવસ્તુમા થતી અહમમત્ત્વબુદ્ધિ નાશ પામેડે.

શંકા—જ્યારે આ પ્રત્યક્ષ દેલાતું શરીર પોતાનું નથી એમ જાણ્યું ત્યારે ફોડ શરીરનો ઘાત કર તો શું કરવા દેવો ?

સમાધાન—ફોડ શરીરનો ઘાત કરે તો ત્રિલોકીય કરવા દેવો નહીં. અને હલકું શરીરનું સંરક્ષણ કરવું એ શરીરમાત્ર સહુ ધર્મ

સાધન પ્રથમ તો શરીરજ ધર્મ સાધનમાં કારણીભૂતછે. યતઃ
કણુ છે કે-

શ્લોક.

શરીરં ધર્મસંયુક્તં, રક્ષણીયં પ્રયત્નતઃ

શરીરાજાયતે ધર્મઃ પર્વતાત્સલિલં યથા.

૧

ભાવાર્થ-ધર્મ સયુક્ત એવા શરીરનુ યત્ન પૂર્વક રક્ષણ કરવુ, કારણ કે જેમ પર્વતથી નદી उत्पन्न થાય છે તેમ શરીરથી ધર્મનુ સાધન થાય છે ને વળી કણુ છે કે શરીરચ પુદ્ગલ ધર્મત્વાત્ આ-હારાધાર-શરીર પુદ્ગલ રુપછે માટે તે આહારના આધારે રહેછે કણુછે કે-

ગાથા.

દેહો અ પુગ્ગલમઓ । આહારાઙ્ગ વિરહિઓ ન ભવે ॥

તય ભાવે નય નાણ । નાણેણ વિણા કઓ તિત્થં. ૧

ભાવાર્થ-દેહ એટલે શરીર પુદ્ગલમયછે, અને તે શરીર આ-હાર વિના હોતુ નથી. તેના અભાવે જ્ઞાન નથી અને જ્ઞાન વિના તીર્થ નથી. પૂર્વેવાર વર્ષની દુકાલી પડી હતી ત્યારે આહારના અભાવે શ્રુત જ્ઞાનની વિસ્મૃતિ ઘણી થઈ ગઈ માટે આહાર પણ શ્રુત જ્ઞાનના અભ્યાસમાં ચારિત્ર પાલનમાં કારણીભૂતછે. અને આહાર વિના જ્ઞાન નાશ પામેછે, આહાર પુનઃ બે પ્રકારનોછે, સાવધ આહાર અને નિરવગ્રાહાર-જીવમય જે આહાર તે સાવધાહાર, અને જીવ રહિત જે આહાર તે નિરવગ્રાહાર-સાવધાહાર ભક્ષણથી કર્મ વધ-થા-યછે માટે મોક્ષાભિલાષિનીવોષ નિરવધાહારનુ ગ્રહણ કરવુ, તેમાં મુનિરાજ તો સર્વથા સાવધાહારના ત્યાગી હોયછે, સાવધાહારનું નિમિત્ત નરક પર્યંત ગમન કરેછે યતઃ કણુછે કે-

गाथा

आहार निमित्तेण, जीवा गच्छति सत्तमिं पुढ्वी ।

तडुल जस आहरण, भणियं सुत्ते जिणदेहि. १

भावार्थ—आहारनो अभिलाषी तडुल तत्स्य बीजा जीवोने भक्षण करवानी इच्छामात्रयी सातमी नरक सुधी जायछे. माटे भवभीरु मुनिवर्यो शुद्धआहार सयमार्थे ग्रहण करेछे, यतियोने आहार शुद्धि अति दुष्कराछे कसु छे के—

गाथा

आहारे खलु सुद्धी, दुलहा समणाण समणधम्ममि ।

ववहारे खलु सुद्धी, दुलहा गेहीण गिहधम्मो १

श्रमणोंने श्रमण धर्ममा वर्तता निर्दोष आहारनी माप्ति दुर्लभछे, तेम गृहस्थोने गृहस्थावासमा वर्तता व्यापारादिमा व्यवहार सुधी दुर्लभछे. शुद्ध आहारयी शरीरनु पोषण सयमार्थम् श्रमणो करेछे प्रसंगयी आहारनु विवेचन करी शरीर धर्मसाधनमा कारणी भूत छे एम सिद्ध कर्यु, धर्मीजीवोनु शरीर धर्म माटेछे तेम पापी जीवोनु शरीर पाप माटे जाणवु चतुरशीति लक्ष जीवयोने परिभ्रमण करता दुष्प्राप्य मनुष्य शरीर चिंतामणि रत्न जेनु पामी जे मनुष्यो खावा पीवामा तेमज विषयसुख भोगववामा, मोज मजा मारवामा शरीरनी सार्थकता समजेछे, ते जीवो मूढ आविवेकी पशु समान जाणवा देवताना शरीर करता मनुष्य शरीर अत्यत उपयोगीछे मनुष्य शरीरयी मोक्ष माप्ति यायछे, बीजा शरीरयी मोक्ष माप्ति पती नयी, माटे शरीरनु आहारादिकयी पोषण करधु रोगादिक थये छते रोगनाशार्थ औषध दवा करवी. कोइ शरीरनो घात करे ता करवा देवो नहि कारण के शरीर बिना धर्म साधन यतु नयी

शरीर मारुछे एम मानवु नही, कारण के ते पुद्गलछे शरीरथी न्यारो आत्मा भाववो, शरीर आत्म धर्मनी प्राप्तिमा निमित्त कारणछे एव, उपरना प्रश्ननो उत्तर थयो.

प्रश्न-गजसुकुमाल मुनीश्वरे श्मशानमा शरीर घातनो उपसर्ग केम सह्यो ? केम तेमणे शरीरनो घात करवा दीथो ?

प्रत्युत्तर-गजसुकुमालेतो काउसग्ग कय्यो हतो अने एवी तेमनी श्रद्धा हती के शरीरना उपसर्गथी पण चळ्ळा नही. सर्व जीवोने माटे एवी स्थिति नथी. अतरथी भिन्नपणे आत्मभावमा वर्तवु ? व्यवहारथी तेनु सरक्षण करवु, गज सुकुमालनी एवी भवितव्यता हती. तेमज तेनी अतर्भावना प्रवर्द्धमान हती, तेथी एवी स्थिति बनी. एकात जैनमार्ग नथी तेथी शका करवी नही, काल, स्वभाव, नियति, कर्म, अने उग्रम ए पच कारणोथी मोक्षरूप कार्यनी सिद्धि थायछे, शरीरनी सार्थकता त्रतधारण तपश्चर्या विगेरेथी छे अते शरीर आत्मानु थयु नथी अने थशे पण नही. नित्य पर्व सम शरीरनी लालना पालना करवामात्रथी आत्महित थतु नथी पण तेथी धर्मनां कार्य करवाथी आत्महित थायछे ? त्रण धन दरेक मनुष्यनी पासे रहेछे, प्रथम बाह्य धन. सुवर्ण, रूपु, जवाहीर, रत्न, राज्य विगेरे जाणवु, ते बाह्य धन अनित्य चचल जाणवु, कोइनी पासे बाह्य धन विशेषछे तो कोइनी पासे स्तोरुछे ए बाह्य धननी अपेक्षाए गरीब तगरमा भेद पडेछे, बाह्य धनने माटे अनेक प्रकारना उग्रोगो कलेशो देशोदेश परिभ्रमग आदि उपाधियो वेठवी पडेछे. किंतु ए बाह्य धननो ढगलो मरती बखते साथे लेइ गयो नथी अने लेइ जवानो नथी. बाह्य धननी ममत्वाए अह

નિશ્ચિત આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાનમાં આત્મા પરિણમી અનેક પ્રકારનાં કર્મ થાપે છે. અને બહિર્ભાવે રાત્રીમાંથી અનેક જન્મની ટુદ્ધિ કરે છે.

જેમ કુખકાર ચક્રને એકવાર વેગ આપે છે તેથી તે ચક્ર ચકર-ચકર ઘણી વચ્ચે સુધી ભમ્યા કરે છે તેમ મનને આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાનના ચિંતનનો એકવાર વેગ આપ્યાથી ઘણા વચ્ચે સુધી આર્તધ્યાનાદિમાં પરિણમી રહે છે. રાગદ્વેષનો વેગ આત્માને આપવાથી ઘણા કાલ સુધી આત્મા રાગદ્વેષ વેગ જોરે સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે, માટે અત્ર સાર એ ગ્રહવાનો છે કે-ધર્મનો વેગજો આત્માને આપવામાં આવે તો મુક્તિપદ આત્મા પામે, તત્પદ અર્થે સદાકાલ એમ ભાવ્યું કે-દેખાતી વસ્તુઓમાં હું નથી. ત્યારે મારે કંઈક કામીનીને કેમ મારી માનવી ? ત્યાં મનમાં તેજુ ચિંતન કેમ થવા દેવું. કારણ કે તે વસ્તુઓ પોતાની નથી તો નિર્રથક તે સઘળી વિચાર મારે કેમ કરવો ઘટે ? હું છૂટલો આત્મા જેમાં નથી તેમાં રાગદ્વેષથી પરિણમવું મારે કેમ ઘટે. કદાપિ જાણો કે શરીર નિર્વાહ આદિ અર્થે તે વસ્તુઓનું ગ્રહણ કરવું પડે તોપણ હતાશીન ભાવે ગ્રહણ કરવું અતર્થી તે વસ્તુઓથી હું ન્યારો છું એવા ઉચ્ચો-ગની સ્થિતિ રહું પણ તેમાં રાગદ્વેષથી પરિણમવું યોગ્ય નથી. સંસારનાં કાર્યો કરું પણ તેમાં લગાડ નહીં. એવી રીતે વર્તવું તેજ આત્માને હિતકારી છે, દેખાતી વસ્તુઓ પુદ્ગલના પર્યાયો જાણવા, પુદ્ગલનો સઢળ પડળ, વિનસન સ્વભાવ છે. પુદ્ગલના પર્યાયો અનેક આકારરૂપે દેખાય છે અને પાઝા વિસ્તરી જાય છે. જેમ સધ્યા સમયે પુદ્ગલના પર્યાયો અનેક રંગરૂપે પરિણમે છે અને ક્ષણમાં નષ્ટ થઈ જાય છે તેમ સઘળી દેખાતી વસ્તુઓ વિચિત્ર વર્ણ ગદ્ય રસ સ્પર્શમય દેખાય છે અને ઘડી તે પાઝી જુદા આકારરૂપે પરિણમી

भिन्नार्ण गंध रस स्पर्शने धारण करेछे शरीर पण पुद्गलछे माटे ते मारु नहीं अने हु तेनो नयी, पुद्गलनी भिन्न जातिछे. अने आत्माणी भिन्न जातिछे तेनी जाति भिन्न अने जेनो धर्म भिन्न जेनी वर्तना भिन्न ते एक कदी होय नहीं. हु आत्मा पुद्गलमा त्यारे केम होंउ ? जो के संसारमा कर्मनायोगे हु पुद्गलथी वस्यो छु तो पण पुद्गलथी निश्चय नयथी जोता हु न्यारो छु. ए बीजा विषयनो अल्प विचार कर्यो.

चतुर्थ विषय विचार-हु क्याथी आव्यो क्या जाइश ? हु आत्मा क्याथी एटले क्या स्थानमाथी अत्र मनुष्य गतिमा आव्यो, अने हवे आ शरीरनो उत्सर्ग कर्या वाद क्या जाइश ते मवथी स्थिरचितथी विचार करता एम सिद्ध थायछे के पूर्व भवमा कोइ पण में सारु कृत्य करेलु. सिद्धान्तमा पण कथ्युछे के-जे जीव सरल हृदयी होय, परोपकारी होय, दयालु होय, धर्माधी होय, कोइ जिवनो घात करनार होय नहिं ते जीव मरीने मनुष्य थायछे. अर्थात् शुभभावनायुक्तजीव मरीने मनुष्य गति प्राप्त करेछे, तपश्चर्यावत, तृती, परोपकारी, ब्रह्मचर्यादि गुण विशिष्ट जीव देवगति प्राप्त करेछे, पापी, मालिनारभी, कृतघ्न, कपटी, हिंसा असत्यादिथी युक्त जीव नरक गति पामेछे, कपटवत पापादि युक्त जीव तिर्यचनी गति प्राप्त करेछे माटे ते उपरथी विचारतां सिद्ध थायछे के पूर्व भवमा कइ सारा कृत्य करेला के जेना योगे मनुष्य शरीर ग्रही तेमा वशो छु. जेने जाति स्मरण ज्ञान उत्पन्न थायछे ते पोतानो पूर्वभव यथातथ्य जाणेछे, जाति स्मरण मति ज्ञाननो भेदछे, सम्रातिराजा पूर्वे द्रुमरुनो जीव हता. मिष्टान्न भक्षण लालचथी श्री आर्य मुहूर्ति आचार्यजीने साधु थवानी विनति करी, गुरु महाराजे योग्य जाणी लामनी खातर साधु वेप समर्प्यो,

ત્યાંથી શુભ ભાવના યોગે મૃત્યુ પામી સમતિ રાજા તરીકે થયા, સમતિ રાજાના ભવમા શુરુ મહારાજને દેસ્તી પૂર્વ ભવની યાદી આવી, અનેક જિનવિંચ મરાવ્યા, અનાર્યદેશમા જેવાકે અફગાનિસ્તાન બલુચિસ્તાન, ઇરાન, અરવસ્તાન, તિબેટ વિગેરે સ્થાને શ્રાવકોને સાધુ વેપ સમર્પિં જૈન ધર્મનો વોષ દેવા મોકલ્યા ઘણા રાજાઓને જૈન ધર્મી કર્યા અવતિ સુકુમાલ પળ ઉજ્જયિની નગરીમા આચાર્ય શ્રી આર્ય સુદસ્તિના યોગે જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન પામ્યા. હાલ પળ જે સ્થાને અવતિ સુકુમાલ સ્વર્ગસ્થ થયા ત્યા અવતિ સુકુમાલ પાર્શ્વનાથ નામનુ જિનમદિરછે, સુદર્શના પૂર્વભવમાં સમલિકાહતી તે તદ્ભવમાં પછ પરમેષ્ઠિ મત્ર શ્રવણ કરી મૃત્યુ પામી સિંહલદ્વીપ નૃપ પુત્રિકા થઈ ત્યા રુપમદાસ શેઠના મુલ્કથી નમો આરિહતાળ પદ સાંભઢી ઇહાપોહ કરતા જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામી મરુઅચ્ચ નગરમાં જિન મદિર તથા મુનિવર્વોને વદન કરવા આવી પૂર્વભવમાં મરુઅચ્ચ નગરની બાહિરુ જ્યાં મરણ પામી હતી ત્યાં શ્રી જ્ઞાનમાનુ નામના આચાર્ય પધાર્યા હતા તેમણે સુદર્શનાને વપદેશ દીધો સુદર્શનાએ સમલિકા વિહાર વધાવ્યો, મતિજ્ઞાનની વત્કુષ્ઠિ સ્થિતિ છાસઠ સાગરોપમની છે પાઠ-કાલમસલ્લ સલ્લચ ધારણા મતિજ્ઞાનનો ધારણા નામનો મેદછે તેનો અસલ્લ્યાત સલ્લ્યાતો કાલ જાણવો, જાતિ સ્મરણ એ ધારણામા મેદેછે, અર્યાવગ્રહતો એક સમયનો જાણવો વત્કુષ્ઠ અને જયન્યથી ઇહા અપાયનો કાલ અતર્મુહર્તનો જાણવો. સમાકિતી જીવને મતિજ્ઞાન હોયછે અને મિથ્યાત્વી જીવને મતિ અજ્ઞાન હોયછે સમ્યગ્ રતિયા તત્ત્વવોધ થયા વિના તત્ત્વજ્ઞાન તરફ લક્ષ વઢતુ નથી, સમ્યગ્ તત્ત્વની શ્રદ્ધા વિના મતિજ્ઞાન ઉત્પન થતુ નથી હવે મૂઢ વિષય ઉપર આર્વાયે દેવતા પૂર્વભવ જાણી શકેછે, નારકીના જીવ પોતાનો પૂર્વભવ જાણેછે, હાલના

વચ્ચતમા જાતિ સ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાનો નિષેધ નથી. કેટલાક સદ્ગુરુ સગતિહીન અનાર્યમતિ અજ્ઞાની આત્માનો પુનર્જન્મ માનતા નથી એવા નાસ્તિક શિરોમાણિ જ્ઞાનદ્રષ્ટિ શૂન્ય જીવો પરમપદ પામી શકતા નથી. જીવ પણ અનાદિ કાલથી આ સસારમાઝે અને જીવને કર્મપણ અનાદિકાલથી લાગ્યાઝે તે કર્મનાયોગે અવતારો ગ્રહણ કરવા પડેઝે તેની સાચી-તીના હેતુઓ-નીચે મુજબ.

- ૧ જોડ કહેવાતાં છોકરા નાનપણમા એક સરસા હોવા છતાં અને તેમને એક સરસી રીતે ઉછેરવામા આવ્યા છતા પાડઠ-થી તેઓના વિચાર આચારમા ભિન્નતા પડેઝે તેનુ કારણ કર્મ જાણવુ.
- ૨ પિતા પુત્રના દેખાવનુ સદૃશપણુ છતા વચ્ચેની અકલ અને વિ-ચારમા જે આસમાન જમીનનો તફાવત જોવામા આવેઝે તેનુ કારણ પણ કર્મ જાણવુ.
- ૩ એક માબાપના બે પુત્રો છતા એકને કવિતા બનાવવાની સહેજે શક્તિ ઉત્પન્ન થાયઝે અને વીજો અભ્યાસ કરતા પણ કમ બુદ્ધિમાન અને કવિતા કરી શકતો નથી તેનુ કારણ પણ કર્મ જાણવુ કારણ કે એકને જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો સયોપશમ થયો છે અને વીજાને થયો નથી.
- ૪ આ પૃથ્વીમાં એક દુઃખી, અને વીજો સુખી એક જન્મથી અધ, હુલો, લગડો, વધિર, વા મીસારીના પેટે જન્મી મરણ પર્યંત દુઃખ પામનાર થાયછે, ત્યારે વીજો મનુષ્ય દેહથી સુખી સારા કુલમા પેટા થયેલો, ધનથી સુખી બુદ્ધિમાન, તથા માન સન્માન પામનાર જોવામા આવેઝે તેનુ કારણ જીવે પૂર્વ ભવમા કરેલા પાપ પુણ્ય તેનુ ફલ જાણવુ.

એમ થવાનું કારણ શ્રીશ્વરના હાથમા છે એમ કહીએ તો આપણે
 શ્રીશ્વરને ગેર ઇન્સાફી અને દયા વિનાનો ઠેરવીએ છીએ, કર્મથી
 જ આવા અવતારો વને છે. શ્રીશ્વરને સુખ દુઃખ આપનારો મા-
 નવું ન્યાયથી વિરુદ્ધ તેમજ મહા અજ્ઞાન જાણવું. શ્રીશ્વર
 કોઈને સુખ દુઃખ આપતો નથી. જીવ, પુણ્ય, પાપ રૂપ કર્મ
 ના અનુસારે સુખ દુઃખ પામે છે એમ શ્રી તીર્થંકર ભગવાન
 કહે છે, તીર્થંકર કેવળ જ્ઞાની છે માટે તે સત્ય પદાર્થ સ્વરૂપ
 કહે છે. માટે તેમના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખવો. પુનર્જન્મ
 સિદ્ધિ સર્વ પ્રમાણ સિદ્ધ છે, ચોરાશી છાત્ર
 જીવોનીમાં પરિશ્રમણ કરતો જીવ મહાપુણ્યોદયે મનુષ્ય
 જન્મ પામે છે. અમૂલ્ય ચિંતામાં સમાન માનવતનુ પામી ભવો
 દાષિનો પાર પામવો એજ કર્તવ્ય છે સસારરૂપ સમુદ્ર તરવા
 મનુષ્યાવતાર એક વહાણ સમાન છે. મનુષ્યરૂપ વહાણમાં
 આત્મ રૂપ ઉતારું બેઠો છે આત્મોપયોગ રૂપ સ્વલાસી વહાણને
 ચલવેતો વહાણ સમ્યક્ માર્ગે ચાલે સમુદ્રમાં તૃપ્તિ રૂપ મોટી
 ભમરીઓ આવે છે તેમાં વહાણને ઝુલવા નહીં દેતાં શુદ્ધોપયોગ
 રૂપ સ્વલાસી સમુદ્ર પાર વહાણ ઉતારે માટે હે ચેતન તુ શુદ્ધો-
 પયોગનો આદર કર કે જેથી તુ અનંત શાશ્વત સુખ પામે

૧૧ કયા જાઈશ—પરભવના પુણ્યથી માનસિક શક્તિવાળું મા-
 નવ તનુ પ્રાપ્ત થયું છે તે આયુષ્યની મર્યાદા સુધી અતે રહે છે. પશ્ચાત્
 તે શરીરમાંથી આત્મા છુદો પડે છે કોઈ આત્મા મહાપાપ કરી ન-
 રક ગતિમાં સચરે છે નરકો સાત છે, પહેલી કરતાં વીજી નરકમાં
 વિશેષ દુઃખ છે, વીજી કરતાં ત્રીજીમાં વિશેષ દુઃખ જાણવું. સર્વ
 કરતાં સાતમી નરકમાં વિશેષ દુઃખ ભોગવવું પડે છે, ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ
 સાગરોપમનું આયુષ્ય સાતમી નરકના જીવાને છે જે જીવો હજારો
 ગાયો ભેંસો વફરાને રેંસી નાંખે છે અને તેથી પોતાનું શુજરાન ચ-

लावेछे तेवा जीवो प्रायः नरकगतिना मेमान थइ त्यां दुर्गंधमय
 खराबशरीरोने पापी असह्यदुःख क्षणक्षणे भोगवेछे, विविध प्रकार-
 रनी क्षेत्र वेदनाओ भोगवेछे, जे जीवो हजारो माछलीओनु भक्षण क-
 रेछे अने रात्रिदिवस तेमने मारमानो उत्पन्न करी रखाछे तेवा जीवो
 नरकगतिमा गमन करेछे. मरती वखते तेवा जीवोनी लेश्या घगडे
 छे, अने नरकमा दुःख पामता तेवा जीवोने मुकाबला कोइ जतुं
 नथी. त्यां नरकमा महारौरव दुःख पामेछे, करेला पापोमाथी
 छुटता नथी जे जीवो शिकार रमी हजारो पखी पशुने मारी तेना
 मासथी पापी पेट भरेछे अने सदाकाल तेवा पापी शिकारकृत्यमा
 राचीमाची रहेछे तेवा जीवो प्रायः नरकगतिमा परमाधामीनी क-
 रेली वेदनाओ, ब्रूओ चीसो पाइता भोगवेछे, सागरोपम वर्ष सुधी
 नरकमा रहेछे, ते जीवोने जरामात्र पण सुख नथी आख मीचीने
 उग्राडीए तेढली वखत पर्यंत पण नरकमा सुख नथी जे जीवो
 मासथी पापी पेट नरी आनंद मानेछे तथा परस्त्री लपटी होयछे
 तेवा जीवो प्रायः नरकगतिमा जायछे, रौद्र-यानना चार ४ पायामा
 वर्ततो जीव क्रूरपरिणामयोगे नरकमा गमन करेछे. मोटे हे आत्मा
 तु जो उपरोक्त हेतुओनु सेवन करीशतो नरकगतिमा जाइश अ-
 सख्य जीवो रौद्र परिणामने धारण करता नरकगतिमा गया अने
 अनेक जायछे अने जशे. तु मनवी तारु वर्तन तपासीजो, तु गत्री
 दिवस केवा प्रकारना विचारो धारण करेछे, तु रात्रीदिवस पापना
 केवा केवा कृत्य कोछ वापे तेवु उगे आ कहेवतने याद राख
 ते अज्ञानथी नरकगतिमा जवाय तेवा पापो कर्मा होय तो
 इवे ते वावतनो पश्चात्ताप करवो घटेछे, अने गीतार्थगुरु पार्श्व
 आलोचना लेवी घटेछे. प्रायश्चित्त विना पापनी शुद्धि थती नथी
 जेने भयनी भीति उत्पन्न थइ होय ते प्रायश्चित्त ग्रहेछे, मान ल-

જ્ઞાનો ત્યાગ થાય અને ચૈરામ્ય પ્રગટે ત્યારે પ્રાયશ્ચિત્ત લેવાય છે, જે જે ગુણ પાપો કર્યા હોય તેને વીજાની આગળ કહેવાથી જીવ ઢરે છે વા લજ્જા પામે છે પણ મોક્ષાભિલાષી જીવોએ ગુરુ પાસે લોકવાસના ત્યાગ કરી પ્રાયશ્ચિત્ત ગ્રહણ કરવું ત્રતભગનુ પ્રાય-શ્ચિત્ત ગ્રહનાર જીવ આરાધક જાણવો, મનમા શલ્ય રાખવું નહીં કદા છે કે—

ગાથા

સસલ્લો જઈવિ કટુગ્ગ, ઘોર ચીર તવ ચરે ।
 દિવ્વવાસ સહસ્સ તુ, તઓપિ ત તસ્સ નિપ્પલ ૧
 સલ્લુરુરણ નિમિત્ત, ગીયસ્સ નેસણાઉ ઉક્કોસા ।
 જોયણ સયાઢ સત્તઁ, વારસ વરિસાઢ ૨
 આલોઅણા પરિણઓ, સમ્મ સપઢિઓ ગુરુ સગાસે ।
 જઈ અતરાવિ કાલ, કરિજ્જ આરાહગો તહવિ ૩
 લજ્જાઢિમારવેણ, વહુસ્સુઅ મણવાવિદુચ્ચરિઅ ।
 જો ન કહેઈ ગુરુણ, નહુ સો આરાહગો મણિઓ ૪
 જહ વાલો જપતો, કજ્જમકજ્જ ચ ઉજ્જુઅ મણઢ ।
 ત તહ આલોઢજ્જા, માયામયવિપ્પમુક્કોઅ ૫
 ન વિ ત સત્થં વ વિસવર, દુપ્પત્તો ચ કુણઢ વેઆલો ।
 જ ત ચ દુપ્પત્ત, સપ્પો વ પમાઢઓ કુદ્ધો ૬

માટે ઉપરોક્ત ભાવાર્થ સમજી સદ્ગુરુ પાશ્વે કૃત પાપોની ત્રત ભગોની આલોચના છેવી ગુરુ ગીતાર્થ જાણવા તેમની પાસે આલોચના છેવી સાતસે યોજન તથા વાર ત્ર્ય સુધી ગમીર

गीतार्थ पासे आलोचना लेवानी तीजेच्छा राखवी, तथा आलोचना लेनार पण आत्मार्या तत्त्वનો अभिलाषी होवो जोइए गुरुनी पार्श्व पापनो पश्चात्ताप करतो माणी कर्मथी हळ्यो थायछे अने निर्मल थयेलो निशल्य भव्यात्मा सत्पथे चालेछे, जेम कोइना उदरमा उगाड यइ ते अगक्त थयो होय तो ते माणस वैद्यने नाडी देखावेछे, वैद्य तेनी वर्तणुक पुत्री छेछे, कया कया पदार्थो खावामा आब्या हता ते पुठेछे त्यारे रोगी पण सर्व बात कहेछे पश्चात् वैद्य तेना शरीने सारु रुखा प्रथम मळ शुद्धि जुलाव आपेछे. पश्चात् बीजी टवाओ आपेछे, तेम गुरु महाराज पण अनेक प्रकारना पापोनी आलोचना रूप जुलाव आपी तेनु हृदय शुद्ध करेछे पश्चात् आत्मदितने माटे अन्य मार्गो, ततो बतावेछे माटे हे चेतन तु हवे विचार कर अने नररुना हेतुओ दूर कर श्रीगीरभगवान्नी मणीए माथाना बाल जेटडा धणी रुया एम प्रभुनी पासे पश्चात्ताप कर्यो तेथी सर्व पाप जहु रह्यु, हे चेतन आर्तभ्यान जो मनमा करीश तो तिर्यचनी गतिमा जाइश धर्मभ्यानथी देवगति मनुष्यगति प्राप्त थायछे अने शुक्ल ध्यानथी मोक्ष स्थान प्राप्त थायछे माटे चेतन-चारे गतिना द्वार तारे माटे खुलाछे, जेवां कृत्य करीश तेवी गतिमा जाइश-आयुष्य पूर्ण थता, देवता मनुष्य तिर्यच अने नरक ए चार गतिमाथी गमे ते गतिमा कर्मानुसारे तु जाइश-एक गतिमाथी नीकळी गीजीमा, घोजीमाथी नीकळी गीजीमा, एम अनाद्रि कालथी तु चतुर्गतिमा परिभ्रमण करेछे. चतुर्गतिमा परिभ्रमण सरावनार कर्मछे कर्माष्टक प्रकृति रूप द्रव्यरूप जाणवु. राग अने द्वेष रूप भावकर्म जाणवु, राग अगर द्वेषना विचारो रुयाथी जीव पुद्गल स्वरुने कर्म रूप परिणमावी ग्रहण करेछे.

કેવલ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાયછે તેવા તીર્થંકર મહારાજાઓ પણ ચારિત્ર અગીકાર કરેછે અને ગૃહસ્થાવામનો ત્યાગ કરેછે. તો રીજા મન્યજીવોને ચારિત્ર વિના શુક્તિ શી રીતે મળે ? અને વગી શાસ્ત્રમાં પણ મળુછે કે-

ગાથા

દસણ નાણ જુઓ વિહુ । ન કુળદ કમ્મસ્થિત ચરણ રહિઓ ।
નાણરુદ જુઓ વિજ્જુવ્વ । કિરિય રહિઓ અરોગત્ત ૧

માત્રાર્થ-દર્શન અને જ્ઞાનવડે સહિત પણ પ્રાણી ચારિત્ર વિના કર્મનો ક્ષય કરતો નથી. જાણકાર વૈય ક્રિયાહીનપણાથી રોગ રહિત થાય નહીં તેની પેઠે-વગી કળુ છે વે-

ગાથા

બહુભવ કયપિ કમ્મ । સ્વદ્ ચરિત્તમપ્પકાલંમિ ।
વિર સચિ દંધણ ભર । સ્વણેણ નિદ્દહદ્ જહ્ જલણો ૧
એગ દિવસપિ જીવો । પલ્લવ્વ મુવાગઓ અનન્નમણો ।
જય વિ ન પાવદ્ મુરુલ્લ । અવસ્સ વેમાણિઓ હોદ્ ૨
અલ્લહ તા એગ દિણ । અત્તમુદ્ધત્તપિ ચારુ ચરણ જુઓ ।
સ્વદ્ અસલ્લિજ્જ મવ । જિજયપિ જીવો બહુ કમ્મ ૩
સુદ્ધસપિ ચરણ ણિણા । ન દિત્તિ નાણ ચ દસણ સિવ ।
વરચરિત્ત જુયાદ્ । સ્વણેણ તાદ્ સિવ ફલાદ્ । ૪

માત્રાર્થ-ગ્રહ ભવના કર્યા કર્મને ચારિત્ર અલ્પ કાળમાં ક્ષય કરેછે ઘણા કાલનો સચિત્ત દંધણ મનુદને જેમ મત્રિ પાત્રી મસ્મરુ-રેછે તેની પેઠે અન્યત્ર ચિત્ત નથી અને આત્મરમણતામાં ચિત્તવાહ્ય

યેવઝ્ઞાન ઉત્પન્ન થાયઝે તેવા તીર્થંકર મહારાજાઓ પણ ચારિત્ર અંગીકાર કરેઝે અને મૃદસ્થાવાસનો ત્યાગ કરેઝે. તો વીજા ભવ્યજીવોને ચારિત્ર વિના શુક્તિ શી રીતે મઝે ? અને વઝી શાસ્ત્રમા પણ કહુઝે કે—

ગાથા

દસણ નાણ જુઓ વિહુ। ન કુળઈ કમ્મસ્થવ્ય ચરણ રહિઓ।
નાણરુઈ જુઓ પિજ્જુવ્ય। કિરિય રહિઓ અરોગત્ત ૧

ભાવાર્થ—દર્શન અને જ્ઞાનરહે સહિતપણ પ્રાણી ચારિત્ર વિના કર્મનો ક્ષય કરતો નથી જાગરાર વૈય ક્રિયાઢીનપણાથી રોગ રહિત થાય નહીં તેની પેઢે—ચઢી કહુ ઝે વે—

ગાથા.

વહુભવ કયપિ કમ્મ। સ્વઈ ચરિત્તમપ્પકાલંમિ।
ચિર સચ્ચિ ઇયણ મર। સ્વણેણ નિદ્દહઈ જહ જલણો ૧
એગ દિવસપિ જીવો। પવ્વજ્જ મુવાગઓ અનન્નમણો।
જય તિ ન પાવઈ મુગ્ગલ્લ। અયસ્સ વેમાણિઓ હોઈ ૨
અન્યઢ તા એગ દિણ। અત્તમુહુત્તપિ ચારુ ચરણ જુઓ।
સ્વઈ અસસિજ્જ ભવ। જિજયાપિ જીવો વહુ કમ્મ ૩
સુરપિ ચરણ વિણા। ન દિત્તિ નાણ વ દસણ સિવ।
વરચરિત્ત જુયાઈ। સ્વણેણ તાઈ સિવ ફલાઈ। ૪

ભાવાર્થ—વહુ ભવના કર્યા કર્મને ચારિત્ર અલ્પ કાઢમાં ક્ષય કરેઝે ઘણા કાઢનો સચિત્ત ઇયણ સમૂહને જેમ અત્રિ વાઢી ભમ્મરુ-રેઝે તેની પેઢે અન્યઢ ચિત્ત નથી અને આત્મરમણતામા ચિત્તવાહુ

પ્રથમ અભ્યાસમાં મનચિત્તાર કરતા વધ રહેતુ નથી માટે તેને કદરુ ઉગ્રમ તો જોડે માટે આત્મસ્વરૂપ ચિંતનમાં મનને દોરતુ. પદ્ધતિ મન વહિરની હજારો વસ્તુઓમાં મટકતુ પોતાની મેલે વધ થશે. મનને વહિરની વસ્તુઓમાં મટકવાથી જેવો આનન્દ મેલે છે તેવો પહેલા મલકશે નહીં. જેમ નાના ઝોરુરને નિશાલે જતા જેતુ કટાલા ભરેલુ લાગે છે તેમ તથા કોઈ પક્ષીને પ્રથમ પાજરામાં પુરવામાં આવે છે ત્યારે જેમ કટાલા ભરેલુ તેને લાગે છે તેમ પેલા ઝોરુરને જ્યારે નિશાલમાં મળતા સમજણ પડે છે ત્યારે કુલો થતો નથી અને પક્ષીને જેમ પાજરામાં લાવો પીરાનો આનન્દ થાય છે તથા તના ધણીની સાથે હલી મલી જાય છે ત્યારે સ્થિર થાય છે તેમ મન પણ આત્મ-ચાનમાં પ્રથમ કટાલી જાય છે પણ જ્યારે તેને સ્થિર આત્મ-ચાનમાં કરવામાં આવે છે ત્યારે કદરુ સ્થિર થાય છે. અને અતે તેના ઉપર કાચુ મેલકી શકાય છે અને તે વાદના ત્રિપયોમાં મટકતુ નથી અને શાન્ત જેતુ થઈ જાય છે પશ્ચાત્ નિવિરુલ્પમય આત્મસ્વરૂપમાં સ્થિર ઉપયોગદૃષ્ટિની ધારા વૃદ્ધિ પામે છે તેથી મહ્યાત્મા આત્માના અસત્યમદેશે લાગેલા ઘણા કર્મ નિર્જરાવે છે, અને નિરાધાર સ્વપર પ્રકાશરૂ વને માટે પરમપદની ચાહના કરનાર પ્રથમ મનો-જય કરવો આવશ્યક છે શ્રી આનન્દધનજી મહાયોગી કહે છે કે-

શ્રી કુયુનાથજીના સ્તવનમાં=

મન સામ્યુ તેજે સઘલુ સામ્યુ એહ વાત નહિ સ્વોટી.

મ કહે સામ્યુ તે નવિ માનુ, એ કહ વાત છે મોટી હો, કુયુજિન૦

જેને મન વશ કર્યું તને મુક્તિ સુખ વશ કર્યું એમ કહેતુ અતિશયોક્તિ મર્યું નથી માટે પહેલા તો ટરેક અભ્યાસીએ મન કાચુમાં રાખવું, જેમ ઘોડાઓ ગાડી ગમે ત્યાં ઘસડી જાય છે માટે તેઓને કાચુમાં રાખવા પડે છે, તેમ ઇન્દ્રિયો રૂપી ઘોડાઓ આ શરીરરૂપી

ગાડીને પોતાને ગમે ત્યા નહિં સેંચી જાય તે મારુ અંદર બેઠેલા આત્માએ તેઓને કાચુમા રાखवानાઠે, મધ્યમ અવસ્થામા મનને કા-
તુમા રાखवानી જેમ જેમ વપારે કોશેશ કરવામા આવેછે તેમ તેમ
નહીં જોડતા વિચારો ધમધોકાર થયા કરેછે, સારા, નઠારા, ઉચ, ધનના, સ્ત્રીના, વેપારના હજારો વિચારોથવાનુ કારણ સમજી કાઢી
સ્વપ વિના વિચાર થવા દેવો નહીં, સારા સારા પુસ્તકો વાંચવામા આવે ત્યા સુધી મન તે કામમા રાકાઈ રહેઠે, અને સ્વરાવ વિચારો
નો નાશ થાયછે, સ્વરાવ વિચારો મહારોગોના કરતા પણ મૂઢાછે, મોટા રોગો તો એક ભવમા પીડા કરેછે, કિંતુ સ્વરાવ વિચારોથી
માઠી અસરો થઈ ધના ચીરુના કર્મ વધાય છે, માટે અતરના સ્વ-
રાવ વિચારો માટે વિશેષ લક્ષ આપવાની જરૂરછે અને તેવા અશુભ
વિચારમય આર્ત્તધ્યાન અને રૌદ્ર યાનનુ સ્વરૂપ શાસ્ત્રમા કહ્યુઠે,
આર્ત યાન અને રૌદ્ર યાનનુ મૂલ કારણ અજ્ઞાન, રાગદ્વેષ અને
મોહછે, અજ્ઞાન એ મહા શત્રુઠે અજ્ઞાનનો નાશ કરવા સદ્ગુરુ ઉપ-
દેશ વારંવાર સાંભળવો અને તેનો વિચાર કરવો પદ્મવ્યોનુ સ્વરૂપ
ધારતુ. જહ ચેતનનો વિભાગ કરવો તેથી સ્વ અને પરની સમજણ
પડતા મેદ જ્ઞાન પ્રગટ થશે સમક્રિત પ્રગટ થવાનુ મુખ્ય કારણ મેદ
જ્ઞાનઠે જહ અને ચેતન ને વસ્તુ ભિન્ન ભિન્ન છે એટલા માત્રથી મેદ
જ્ઞાન માની સુગી થતુ નહિં પણ આગલ વધી અતરથી સદાકાલ ને
વસ્તુઓ ન્યારી સમજવી. હવે રાગદ્વેષ એ ને મોટા શત્રુછે, રાગ એ
ચૂંદેલછે અને દ્વેષ એ જન્દછે. એ ને જ્યા સુધી માણસમાં છે ત્યાં
સુધી વિચારો મનુષ્ય સદાકાલ દુ સ્વીયો જાણવો, ચૂંદેલ જેમ મ-
નુષ્યનુ સ્થિર ચૂંસી છેઠે, તેમ રાગરૂપ ચૂંદેલથી આત્માની અનતિ
રુદ્ધિ કર્માવરણથી આચ્છાદન થતી જાયછે, જન્દ જેમ માણસના
શરીરમા પેસી અનેક તોફાન કરેછે, માણસનુ મન મૂલાવેઠે. તેમ

દ્વેષરૂપી જન્મ આત્માને વઢાયો છતો અનેક પ્રકારનાં તોફાન કરે છે અને આત્માનું મ્હાન મુલાવેટે, ચૂંદલ અને જન્મને કોઈ મહા ઉસ્તાદ મત્ર પાત્રી કાઢેટે તેમ આત્માને લાગેલાં રાગરૂપી ચૂંદલ અને દ્વેષરૂપ જન્મ તે ઉસ્તાદ ગીતાર્થ શુભના ઉપદેશરૂપ મત્રથી દૂર થાયટે ત્યારે આત્મા અત્યંત સુખી થાયટે આ ઠેરાણે શિષ્યના આત્મામાં રહેલા રાગદ્વેષને કાઢવામાં શુભ પ્રયત્ન નિમિત્ત કારણ જાણવા, અને ઉપાદન કારણ તો શિષ્યના આત્માની શુદ્ધ પરિણતિ જાણવી આત્માની શુદ્ધ પરિણતિ થાય ત્યારે આત્મા નિર્મલ પદને નિશ્ચય નયથી કહેવાતું જે પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ, તન્મય આત્મા હોય અને અલોક તેના વચ્ચે જ્ઞાનમાં પ્રકાશેટે. જ્ઞાનના નાશ પામેટે ત્યારે અનંત જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાયટે.

પ્રશ્ન—જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કયા રહેતું હશે ? અને તેનું ધતું હશે ?

પ્રત્યુત્તર—જ્ઞાનનું જે આચ્છાદન કરે તે જ્ઞાનના

પંચ પ્રકાર છે પંચ પ્રકારનું જ્ઞાન આચ્છાદન

અવરણીય કર્મ પણ પંચ પ્રકારનું જાણવું

આત્મા અશુદ્ધ પરિણતિયોગે જ્ઞાનનું

પોતાના અસમ્ય મદેશોની સાથે ક્ષીર નીરના

પેટે ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાશે કે ક્ષીર નીરના

પેટે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ આત્માના મદેશોની

તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું ગ્રહણ અજ્ઞાનયોગે

ગ્રહણ થાયટે

જેમ મૂર્ખના કિરણોનો પ્રકાશ વાટકાના

પેટે, તેમ આત્માનું મૂર્ખ સદૃશ જે જ્ઞાન તે જ્ઞાનાવરણીય

થાયટે. તેથી આત્મજ્ઞાન સ્વરૂપ પ્રકાશરૂપ કાર્ય કરી

હવે ઝ્યારે જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો નાશ થાયછે ત્યારે અનતજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાયડે, દર્શનાવરણીય કર્મનો સર્વથા નાશ થવાથી અનત દર્શન ઉત્પન્ન થાયડે. તથા જ્ઞાતા અને અજ્ઞાતા વેદનીયનો સર્વથા ક્ષય થવાથી અનત અવ્યાવાધ મુક્ત ઉત્પન્ન થાયડે મોહનીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી ક્ષાયિક સમ્પરવની તથા ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાયડે, આયુષ્ય કર્મનો ક્ષય થવાથી આત્મા સાદિ અનત સ્થિતિ પામેછે સારાજ વે-આયુષ્ય કર્મથી મુક્ત થયેલો જીવ સિદ્ધશિલાની ઉપર એક યોજનના ૨૪ ચોવીસ ભાગ કરીએ તેમાના ત્રેવીસ ભાગ મૂકી ચોવીસમા ભાગે એક સમયમા સિદ્ધિસ્થાનમા જીવ વિરાજેડે ત્યાં ગયાની આદિછે પણ ત્યાંથી પડવાનું નથી માટે અત નથી માટે સાદિ અનતમા ભાગે સિદ્ધમા મુક્ત થઈ મુક્તાત્મા રહેડે. નામકર્મના નાશથી આત્મા પોતાનું અરૂપીપદ આવિર્ભાવે કરેડે ગોત્રકર્મના નાશથી આત્મા અગુરુ લઘુગુણ પ્રાપ્ત કરેડે અતરાય કર્મના નાશથી આત્મા સદૃજ જે અનતવીર્ય તેને પ્રગટ કરેડે એમ એ જાડ કર્મના નાશથી આત્મા અઠગુણને પ્રગટ કરેડે અને પરમાત્મારૂપે થાયડે, પચમીગતિ મોક્ષ તેની પ્રાપ્તિ કર્મના ક્ષયથીડે, એમ જીવને ચારે ગતિયોમા જવાના કારણો વતાવ્યા તેમજ પચમીગતિમા જવાનો માર્ગ યાને ઉપાય વતાવ્યો આત્મા જેવું વર્તન ચલાવશે તેવી ગતિમા જશે એ સ્પષ્ટ વાત છે કયાથી આવ્યોને કયા જાડશ ? એ સવગી વિચાર લાગ્યો, હવે પચમ વિષય સવધી વિચાર લેએ

પચમવિષય-મનુષ્ય જન્મની સાફલ્યતા જાણી-પચમગતિ સાચું કરવાથી મનુષ્ય જન્મની સાફલ્યતા થાયડે પુણ્યપાપપ્રાન્મુક્તિ પુણ્ય અને પાપના ક્ષયથી મુક્તિ પદ મહેડે નુપ કર્મને પુણ્ય રૂપેડે અને અનુપ કર્મને પાપ રૂપેડે. શુભ વા અશુભ કર્મ પૌદ્ગલિક છે, તે પ્રકારના કર્મને પણ આશ્રવ કરેડે, શુષ્કપુણ્ય-

गाथा.

कुंडल विगमो मउडु प्पाओ कणगं अवठियं जहा ॥
तहसव्वेवि पयत्था, जीवोनेओ पुणो एव ॥ १ ॥

कुंडलरूप पर्यायपणे सुवर्णनो नाश अने तेनो ज्यारे मुकुट
उनाव्यो त्यारे मुकुटरूप पर्यायपणे सोनानो उत्पाद, अने सुवर्णपणे
त्रौव्यता कुंडलमा तेम मुकुटमा पण उनी रहीडे, सोनु कायम
वनी रहुडे सुवर्णमा सुवर्णना पर्यायोनों एटले आकारोनों उत्पाद
व्यय थया करेछे. तेम अत्र जीवद्रव्यमा पण अनत गुणोनों उत्पाद
व्यय समये समये थया करेछे. एम धर्मास्तिकायद्रव्य, अर्मास्ति
काय, आकाशास्तिकाय, पुद्गलास्तिकाय अने उपचारे कालमा पण
उत्पाद व्यय थया करेछे, अने ध्रौव्यतापणु सदा अवस्थित छे,
पद्द्रव्य द्रव्यार्थिकनयापेक्षया नित्य जाणवा अने पर्यायार्थिकनया
पेक्षया अनित्य जाणवा, जीवे धारण करेला मोटा शरीरमा वा नाना
शरीरमा आत्माना असत्त्वात प्रदेशो सरखा जाणवा-ते बात
दृष्टातथी दहावेछे-

गाथा

सकोय विकोएहिं, पईवकतिव्व मल्लगगिहेमु ॥
इत्थिस्सव कुथुस्सव, पएससखा समाचेव ॥ १ ॥

मृत्तिकाना नाना वा मोटा कुडामा दीपकनी काति सकोच अने
विकागे करी युक्त जेमछे. एटले नाना कुडामा दीपकनी काति स-
कोचपणे रहेछे, अने तेज पाछी दीपकनी काति मोटा कुडामा विका-
शपणे रहेछे, तेम जीव पण हाथीनु शरीर पामना तेमा आत्माना
प्रदेशोना विकागयी सर्व शरीरने व्यापी रहेछे तेम कुथुवानु शरीर
जीव ज्यारे ग्रहेछे त्यारे तेठला शरीरमा जीवना असत्त्वातप्रदेशो

માથવ કહેવાય છે અને પાપને અગુમાથવ કહેવાય છે આત્માને
અનાદિ કાલથી આથવ ઇટલે કર્મ લાગ્યુ છે, ક્ષીરનીરવત્ આ
ત્મા અને કર્મનો સગથ થયો છે. આત્માના અસગ્યાતા પ્રદેશે
છે તેમાં પ્રતિ પ્રદેશે અનતિ કર્મની વર્ગના આ લાગી છે એકેરુ
વર્ગના મયે અનતા પુદ્ગલપરમાણુ છે એમ અનતા પરમાણુ જીવ
સાથે લાગ્યા છે વર્ણગઘરમ અને સ્પર્શમય પરમાણુઓની
વર્ગનાઓ જાણવી, જીવદ્રવ્યને લાગેલા પરમાણુધર્મી અનત
ગુણા પરમાણુઓ છૂટા છે—કર્મ સહિત આત્મદ્રવ્ય પણ સત્તાથી
સિદ્ધ પરમાત્મા સમાન છે. જીવ દ્રવ્ય નિત્ય પળે અને અનિત્ય
પળે ફાયુ છે કે—

ગાથા

નિશ્ચાનિચ સરૂવા, ભાવા સન્નેવિ તાવ તિયલો ॥
ઉપ્પાય વિગમ ડિહ ધમ્મ, સગયા તે પુણો એવ ॥૧॥
પુવ્વભવપજ્જણ, વિગમોહ મવગણ ઉપ્પત્તી ॥
જીવ દવ્વેણ ડિહ, નિશ્ચા નિશ્ચત્તમેવતુ ॥ ૨ ॥

નિત્ય અને અનિત્ય સ્વરૂપી સર્વે પદાર્થો ત્રિલોકમા વર્તતા ઉ
ત્પાદવ્યય અને ધ્રૌવ્યતા ધર્મમય જાણવા, એક પદાર્થમા ઉત્પાદવ્યય
ધ્રૌવ્યતા કેવી રીતે થાય છે તે ઘટાવે છે—

યથા જીવદ્રવ્યમા પૂર્વ ભવના પર્યાયનો વિનાશ અને આભવતા
પર્યાયથી ઉત્પાદ અને જીવ દ્રવ્યત્વપણે ધ્રૌવ્યતા એમ ત્રણ ધર્મમય
જીવ પદાર્થ જાણવો, જીવ દ્રવ્યમાં ગતિપર્યાયથી ઉત્પાદ વ્યય ધ્રૌવ્ય-
તા દર્શાવી, આત્માના સસારાવસ્થામા અશુદ્ધપર્યાય જાણવા વળી
સ્ફુલ્લદૃષ્ટાંતે ઉત્પાદ વ્યય ધ્રૌવ્યતા વર્ણવે છે—

वादी तने केवलज्ञान यमुळे के एम कही शके. ना. त्यारे असरयात प्रदेश आत्माना छे एम श्रद्धा कर. मति कल्पनाधी कइ काम थतु नथी वळी हे शकावादी मुक्षमद्विधी समज के ज्या आत्माना प्रदेशोछे ते आत्माना प्रदेशोने व्यापीने ज्ञान अनतयणु रहुछे, प्रति प्रदेशे अनतु ज्ञान रहुछे. मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवगिज्ञान, मन पर्यवज्ञान अने केवलज्ञान ए पच-मानु कोउपण ज्ञान आत्माना प्रदेशोने त्यागीने रहेतु नथी. हवे आत्मानो असरयात प्रदेश न मानीए नहींतो एक मोटो विरोध आवेछे.-

शिष्य - हे सद्गुरो आत्माना असग्यात प्रदेशो मानीए नहीं तो मोटो शो विरोध आवेछे-ते कृपा करीने कहो.

सद्गुरु-प्रथमतो केवली केवलीसमुद्रात करेछे. लोकाकाश प्रमाण आत्माना प्रदेशो कर्मनु परिशाटन करवा विस्तारेछे अने कर्म भोगवी लेछे ते वातनो विरोध आवेछे एक प्रदेश लोकाकाश प्रमाण विस्तारातो नथी रेथी शी रीते कर्मनु परिशाटन करे नागो पलाळे शु अने नीचोवे शु एवी वात थइ, वळी बीजो विरोध ए आवेछे वे-ज्यारे चतुर्दशपूर्वी शका पुछवा माटे आहारकशरीर, लग्निथी वनावी सीमधर स्वामी पासे मोरुलेछे त्या जइ ते शरीर शका पुछी तीर्थकर सीमधरस्वामी पासेथी उत्तर लेइ जलद्री आवेछे. हवे कहो के-चउदपूर्वाए वनावीने मोरुलेछु जे आहारक शरीर तेमा आत्माना प्रदेशो ररा के नहि ?

शिष्य- हा सद्गुरो ते आहारक शरीरमा आत्माना प्रदेशो होवा जोडए- जो ते आहारक शरीरमा आत्माना प्रदेशो न होयतो ज्ञान विना भगवान्ने प्रशशी रीते पूछे. अने भगवान्

વ્યાપીને રહે છે. કર્મ સયુક્ત સસારી જીવ ગરીબ વસ્તો છે તેની અપેક્ષા નાનામાં નાનું અગુલના અસર્યાતમા ભાગનું શરીર ધારણ કરે છે માટે અગુલ અસર્યાતમા ભાગ જેવડો આત્મા કહેવાય છે અને કેવલી સમુદ્રાત કરતા જીવ લોકપ્રમાણ અસંખ્યાત પ્રદેશો વિસ્તારે છે માટે તદ્દપેક્ષાથી લોકપ્રમાણ આત્મા કહેવાય છે મોવ દશામા આત્મા અક્રિય થવાથી એકરૂપે આત્માની સ્થિતિ રહે છે શુદ્ધબુદ્ધ સિદ્ધ પરમાત્મામાં પણ ઉત્પાદિ વ્યય ધ્રીવ્યતા રતી રહે છે.

પ્રશ્ન—હે સદ્ગુરો! સસારાવસ્થામાં શરીર પ્રમાણે આત્માના પ્રદેશોનો સંકોચ વિકોચ થાય છે ત્યારે આત્માના પ્રદેશો એક વીજા પ્રદેશથી જુગ પડતા હશે કે કેમ—

પ્રત્યુત્તર—તેથી સ્થિતિમાં જો કે આત્માના પ્રદેશોનો સંકોચ વિકાસ થાય છે તોપણ પ્રત્યેક પ્રદેશો એક વીજા પ્રદેશોની સાથે નિત્ય સત્તે સંવર્ધિત છે તેથી આત્માના પ્રદેશો સંકોચ વિકાસ જતાને પામે છે તોપણ એક વીજાથી જુગ પડતા નથી. અગ્નિના તળાવોની પેઠે સર્વથા ભિન્ન આત્માના પ્રદેશો જો પડે તો અસર્યાત પ્રદેશ મલીને એક આત્મા કહેવાય નહીં, અને આત્માપણ નદિ થઈ જાય માટે અરૂપી આત્માના પ્રદેશો સંકોચવિકાસને સસારી અવસ્થામાં પામે છે તોપણ તાદાત્મ્ય સત્તે સમધીત હોવાથી કોઈ કાળમાં જુદા પડ્યા નથી અને પડશે પણ નહીં. એવો પ્રદેશોમાં સ્વમાન રહ્યો છે તે કેવલીના જ્ઞાનગમ્ય છે, અનુભવીઓ એ વાતને સમ્યગ્ અનુભવે છે

પ્રશ્ન—આત્માના અસર્યાત પ્રદેશને ઠેકાણે એક પ્રદેશ માનીએ તો કઈ હરકત આવે,

ઉત્તર—હા હરકત આવે છે, શ્રી સર્વજ્ઞ મહારાજે આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશ દીઠા છે તેથી એક પ્રદેશ કેમ માની શકાય, હે શક્ત

પણ ઘટે નહીં. એમ પણ સિદ્ધ થયું. ચંડપૂર્વીના આહારક શરીરના દૃષ્ટાંતથી વળે શરીરમા આત્મપ્રદેશો અસંખ્યાતા છે એમ સિદ્ધ થયું અને એક પ્રદેશઆત્માનો માનવામા વાધ આવેછે તે પણ સિદ્ધ કર્યું. યુક્ત અને યુજાન યોગિયો પણ અનેક શરીર ધારણ કરે છે તેમા પણ આત્માના અસંખ્ય પ્રદેશો જાણવા તીર્થંકર મહારાજે લોકાકાશ પ્રમાણ આત્માના પ્રદેશો રૂઢાછે તે વાત પણ સિદ્ધ ઠરી, અને તે સિદ્ધ છે. હવે આત્માના પ્રદેશો સર્વ મી વર્ણન કરેછે. આત્માના એકેક પ્રદેશો અનંતા પર્યાય રહ્યાછે, જ્ઞાન પણ પ્રતિ પ્રદેશો અનંત સદાકાલ શાશ્વત સમયે સમયે વર્તેછે.

પ્રશ્ન—આત્માના દરેક પ્રદેશો જુદુ જુદુ અનંતજ્ઞાન છે એમ માનીએ તો એક પ્રદેશ જુદુ જાણવારૂપ કાર્ય કરે. ત્યારે આત્માનો કોઈક જુદુ જાણવારૂપ કાર્ય કરે. ત્રીજો પ્રદેશ વઢી કઈ જુદુ જાણે. ત્યારે એક જાણનાર આત્મા રહ્યો નહીં.

ઉત્તર—જો કે આત્માના પ્રત્યેક પ્રદેશો અનંતજ્ઞાન સત્તાભાવે રહ્યું છે તો પણ અસંખ્યાત પ્રદેશો મઢી એક ઉપયોગ વર્તેછે, પણ પ્રત્યેક પ્રદેશનો જુદો જુદો ઉપયોગ વર્તેતો નથી તે કઈ ધાર આવતો નથી અસંખ્ય પ્રદેશો મઢી એક આત્મા કહેવાયજ, માટે આત્માપણ નષ્ટ થતું નથી. અસંખ્યપ્રદેશો મઢી એક સમયે નિર્મલ સિદ્ધાત્માને એક ઉપયોગ હોયજે તેથી એક જ આત્મા જાણવો.

કોઈક આચાર્ય યુગપત્ ઉપયોગ માનેછે, તથા ચતત્પાઠઃ
ગાયા.

કેઢ મળંતિ જુગવ, જાણડ પાસડ કેવલીનિઅમા ॥
અન્તે એગતરિઅં, ઇચ્છતિ સુઝવ્વણેસેળં ॥ ૧ ॥

વાળીથી ઉત્તર આપે તે આહારક શરીરમા આત્માના પ્રદેશોના હોયતો સમજી શકાય તે વિના ઉત્તરનો અર્થ શ્રી રીતે સમજે અને ઉત્તર અમુક પ્રકારનો છે તે કોણ ધારણ કરી શકે-માટે અવશ્ય આહારક શરીરમા આત્માના પ્રદેશો માનવાજ જોઈએ શ્રી તીર્થંકર ભગવાને જે વાત કહી છે તે સત્યજ છે-અનતજ્ઞાની સર્વ પદાર્થનું ધરાવર સ્વરૂપ જાણે છે

સુગુરુ-જ્યારે ચંડપૂર્વીએ આહારક શરીર અન્નથી વનાવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા મોકલ્યુ ત્યારે-તે શરીર થયા એકતો ચંડપૂર્વીનું સાત ધાતુથી અનેકુ ઔદારિક શરીર અને ત્રીજુ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા મોકલેલુ આહારક શરીર

હવે વન્ને શરીરમા આત્માના પ્રદેશો સ્વરાકે નહીં-

શિષ્ય-હા ગુરુજી વન્ને શરીરમા આત્માના પ્રદેશો છે ઔદારિક શરીરથી તો ચંડ પૂર્વી વ્યાખ્યાન વાવે છે તે સમજવુ ત્યા પળ જ્ઞાન છે નહીં તો વ્યાખ્યાન શ્રી રીતે વચાય વઢી સમજવુ કે-યન્ન યન્નજ્ઞાન તન્ન તન્ન આત્મ પ્રદેશો. જ્યાં જ્યાં જ્ઞાનનો સદ્ભાવ છે ત્યાં ત્યાં આત્માના પ્રદેશો જાણરા અને શરીરમા જો આત્મપ્રદેશો હોય નહીં તો વન્ને શરીરમા જ્ઞાન હોય નહીં માટે વન્ને શરીરમા જ્ઞાનથી આત્માના પ્રદેશો છે એમ નહીં યથાર્થ સિદ્ધ સ્પષ્ટ માલુમ પડ્યુ -

સુગુરુ-હવે તે વન્ને શરીરમા આત્મપ્રદેશો છે એમ સિદ્ધ થયુ હવે સમજો કે એ પ્રદેશો આત્મા હોય તો વન્ને શરીરમા જ્ઞાનનો સદ્ભાવ શ્રી રીતે હોય, એક પ્રદેશ જો આત્માનો હોય તો એવો પનાવ વન્ને નહીં અને લંધિથી વીજાં શરીર ધારણ કરવામા વાધો આવે વૈક્રિય શરીર પણ ધારણ કરી શકાય નહીં આત્માના અસરય પ્રદેશો માન્યા સિવાય વન્ને શરીરમા જાણવા-

શત ઇંદ્રિય સૌ તાતપાનો છેતે અવિભાગપણે છતાં પર્યાય છે અને તે દોરદાથી અનેક કાર્ય થાય, અનેક વસ્તુઓ વધાય અને તે અનેકને આધાર થાય. તેને સામર્થ્ય પર્યાય કહીએ, છતિરૂપ જે પર્યાય તેતો વસ્તુરૂપ છે અને સામર્થ્ય પર્યાય તો પ્રવર્તન રૂપ ઇંદ્રિયરૂપ છે તેમ અત્ર જ્ઞાનના છતિ પર્યાય-મા અને સામર્થ્ય પર્યાયમા પણ સમજવું-

જિજ્ઞાસુ—શ્રી સર્વજ્ઞે પદ્મવ્યની વહાર કોઈ વસ્તુ નથી એમ કહ્યું છે અને નૈયાયિક શોભ પદાર્થ કહે છે. તેનું કેમ ?

સુગુરુ—પદ્મવ્યરૂપ છ પદાર્થોની અદર શોભ પદાર્થનો સમાવેશ થાય છે તેથી છ પદાર્થ સત્ય જાણવા. પ્રથમ નૈયાયિક પ્રમાણને ભિન્ન પદાર્થ કહે છે તે યુક્ત નથી કારણ કે પ્રમાણ જે-ટલા છે તેટલા જ્ઞાન છે અને જ્ઞાનતો આત્માનો ગુણ છે તેને ભિન્ન પદાર્થ કહેવાય નહિ. પ્રમેયપણુ પણ પદ્મવ્યની વહાર નથી. ઘીજા પ્રયોજન મિદ્ધાતાદ્રિક તે સર્વ જીવદ્રવ્યની પ્રવૃત્તિ જાણવી માટે ભિન્ન પદાર્થ કહેવાય નહીં,

જિજ્ઞાસુ—વૈશેષિક દ્રવ્યગુણ, કર્મ, સામાન્ય, વિશેષ, સમવાય અને અભાવ એ સાત પદાર્થ કહે છે. તેનો પદ્મવ્યની અદર સમાવેશ થાય છે કે પદ્મવ્યથી ભિન્ન પદાર્થ છે તેની યથાર્થ સ્પષ્ટ સમજણ આપો.

સુગુરુ—હૈ જિજ્ઞાસુ સ્થિર દ્રાષ્ટિ રાખી સામઘ ગુણને પદાર્થ ઘીજો કહેવાય નહીં. ગુણ તેતો દ્રવ્યમા રહ્યા છે. તેથી ગુણને ભિન્ન પદાર્થ કહેવાય નહીં, તથા કર્મ તે દ્રવ્યનું કાર્ય છે તથા સામાન્ય વિશેષ એ બે તો દ્રવ્ય માંયે પરિણમન છે. વઝી સમવાયને પણ દ્રવ્યમા સમાય છે, અને અભાવતો અઝતને કહેવાય તે અઝતને પદાર્થ માનવો ઘટતો નથી અભાવ છે

કેચિત્ત સિદ્ધસેનાચાર્ય વગેરે કહેઠે કે—યુગપત્ત્વ એકકાળા વચ્ચેદન કેવલ જ્ઞાની જાણેછે દેખેછે—અન્યે જિન મદ્રવમાશ્રમણ વગેરે એક સમયે કેવલ જ્ઞાની જાણેછે અને બીજા સમયે દેખેછે. એટલે એક સમયે જ્ઞાનાપયોગ અને બીજા સમયે દર્શનાપયોગ એક ક્રમવર્તિતપણે દેખેછે—આગમના અનુસારે તેમ દેખેછે આ વે પક્ષની નદિસુત્રમાં ઘણી ચર્ચાછે ત્યાંથી વિસ્તાર વિશેષ જોડ લેવો.

જિહ્વાસુ—કેવલ જ્ઞાન વિના મતિજ્ઞાની, શ્રુતજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, મન પર્યંવ જ્ઞાનીને એક સમયે જ્ઞાનોપયોગ અને બીજા સમયે દર્શનોપયોગે હોય કે ગઈ

સુગુરુ—કેવલજ્ઞાની વિના બીજા જ્ઞાનવાળાઓને એક સમયે જ્ઞાનોપયોગ અને બીજા સમયે દર્શનોપયોગ વ્યક્ત હોતો નથી

જિહ્વાસુ—આત્મજ્ઞાનના છતિપર્યાય અને સામર્થ્ય પર્યાય કેવી રીતે સમજવા ?

સુગુરુ—આત્માના અસરયાત મદેશ પૈકી પ્રતિમદેશે છતાપણે અનંત અનંત જ્ઞાન રહ્યું છે તે જ્ઞાનનો ત્રિકાલમા કદીપણ નાશ થનાર નથી તે જ્ઞાનના છતિપર્યાય જાણવા, અને જ્ઞાનમા જ્ઞેય પદાર્થનો ભાસનપણો તેથી જ્ઞાનના સામર્થ્ય પર્યાય જાણવા જ્ઞેયપદાર્થો અનંતા છે અને તે સમયે સમયે જ્ઞાનમા ભાસેછે, માટે જ્ઞેય જે અનંત પદાર્થો તેની ભાસતા કાર્ય કરણશક્તિવાળા જે જ્ઞાનના પર્યાયો તે જ્ઞાનના સામર્થ્ય પર્યાય જાણવા છતિ પર્યાયથી સામર્થ્ય પર્યાય અનંત ગુણ વિશેષ જાણવા સામર્થ્ય પર્યાય તે કાર્યરૂપ છે તથા ચ મહાભાષ્યે—યાવતો જ્ઞેયા તાવત્ત એવજ્ઞાનપર્યાયા તે ચ આસ્તિરૂપાઃ પ્રતિવસ્તુનિ અનંતા તત્તોપ્યનંતગુણા સામર્થ્યપર્યાયા. જેમ એક દોરડો

ભાવાર્થ—સકલશાસ્ત્રમા પક્ષ વેડે. ૧ જાતિપક્ષ ૨ વીજો વ્યા-
ક્તિપક્ષ જાતિ ઇટલે મામાન્ય અને વ્યક્તિ ઇટલે વિશેષ. એવા વચ
નથી જાણવું સામાન્યે ઇટલ જાતિપક્ષમા સર્વ પદાર્થોનું નિત્યપણું
જાણવું કારણકે જાતિપક્ષ સત્તાનું પ્રતિપાદન કરવામા તત્પરછે તે
હેતુથી જેમકે ગોત્ર, અશ્વત્વ, ગાયપણું અને અશ્વપણું એ નિત્યછે.
પણ વ્યક્તિરૂપ જે ગૌ ઘોડો તે અનિત્યછે જે આ જાતિપક્ષજી તે
જૈનોનો દ્રવ્યાર્થિક નયછે. અને જે વ્યક્તિપક્ષછે. તેજ જૈનોનો પર્યા-
યાર્થિક નયછે. જાતિપક્ષ દ્રવ્યનું ગ્રહણ કરેછે અને વ્યક્તિપક્ષ પર્યા-
યોનું ગ્રહણ કરેછે જાતિપક્ષ એ સામાન્ય અને વ્યક્તિપક્ષ એ વિશેષ
છે માટે તે બેનો નયમા સમાવેશ થવાથી સામાન્ય વિશેષ પદ્ધતિથી
ભિન્ન પદાર્થ નથી.

જિજ્ઞાસુ—પૃથિવી, અપ, તેજ, વાયુ, એ ચાર ત્રિના વાકીના પક્ષ
નિત્ય કહ્યાછે. તો જૈનોના સ્વાદ્વાદપક્ષ પ્રમાણે નિત્ય અનિ-
ત્ય એ બે પક્ષ પ્રત્યેક દ્રવ્યમા ઘટ્યા નહીં. ને તમો ઘટાવોછો
તે કેવી રીતે તે સમજાવો

સુગુરુ—હે ભય સામઠ, પ્રત્યેક વસ્તુમા જ્ઞાનદૃષ્ટિથી જોતા નિત્ય
અને અનિત્યપણું રહ્યુંછે. પૃથિવી, અપ, તેજ અને વાયુ કાર્ય-
રૂપ ન્યાયશાસ્ત્રમા અનિત્ય કહ્યાછે અને પરમાણુરૂપ નિત્ય
કહ્યાછે. આકાશ સ્વસ્વરૂપે ગ્રણકાલમા એકરૂપછે માટે તદ-
પેક્ષયા નિત્યછે અને=પટાકાશોનદૃઃ પટાકાશોનદૃઃ) ઘટા-
કાશ નદૃ યયુ પટાકાશ નદૃ યયુ, એવી રીતે ઘટપટની ડ-
પાધિયી અનિત્ય પક્ષપણું આકાશમા આવ્યું. દિશાકાલમા
પણ તેવી રીતે નિત્યાનિત્યપણું ઘટયું=આત્માપિતસ્યમતે સચ-
દેહેદ્રિયવ્યતિરિક્ત' ત્રિશ્ચુર્નિત્યથેતિ વચનાત્ તત્ર કૌંઢિન્ય
ન્યાયેન પારિશિષ્ટ્યાનુમાનેન દેહાશ્રિતોનિત્યએતિ=આત્મા

તે વસ્તુનો વ્યતિરેક ધર્મ છે માટે વૈશેષિક મતપણ પદ્મદ્રવ્યમાં સમાઈ જાય છે. વલી વૈશેષિક દ્રવ્યના પૃથિવી અપ, તેજ વાયુ આકાશ, કાલ, દિશા, આત્મા, મન એ નવ ભેદ કહે છે તે સગથી સમજતુ કે-પૃથ્વી, અપ, અગ્નિ વાયુ एतो एकेंद्रिय जीव जाणवा, पृथ्वीरूपशरीर धारण करी जे जीवो रखाते ते पृथ्वीकायना जीवो समजवा, अने शरीरतो पुद्गल द्रव्यमां आद्यु एष ए चार पण आत्मद्रव्य ठयी पण कर्म-योगे शरीर भेदे नाम जुडा पडयाछे दिशीतो आकाशमां मळी जायछे अने आकाश ए आकाशास्तिकाय द्रव्य जाणतु मनंत आत्मानु ससारीपणामा उपयोग प्रवर्तवानु द्वारछे तेथी ते भिन्न द्रव्य कहेवाय नहीं वैसेषिक मतवाणी सामान्य विशेष ए वेने भिन्न पदार्थ मानेछे ते पण युक्त नहीं-

ગાથા

तथाहि सकलशास्त्रे पक्षद्वय,
जातिपक्षो व्यक्तिपक्षश्च तत्रजाति.
सामान्य व्यक्तिस्तुविशेष.
इतिवचनात् सामान्येतुसर्वेषामेव
नित्यत्वं सत्ताप्रतिपादनपरत्वात्
यथागोत्वाश्वत्वादिक नित्यं नतु गौर
श्वोवानित्य व्यक्तिपक्षेत्वनित्यमेव
यस्तुजातिपक्ष सत्त्वस्माक
जैनानां द्वयार्थिकनय व्यक्तिपक्ष.
स्त्वस्माक पर्यार्थिकनय

અનિત્ય તેમ અસ્તિત્વ નાસ્તિત્વ તથા ઉપાદેય, અનુપાદેય તેમજ અભિલાષ્ય અને અનભિલાષ્ય ધર્મનો સમાવેશ, એ વિરુદ્ધ વર્મોની સ્થિતિ તેનું નામ સ્યાદ્વાદ જાણવું.

એ પ્રમાણે સ્યાદ્વાદનું લક્ષણ કહી પ્રસ્તુતવિષય વર્ણન કરીએ.

તથા વેદાતી સારય તે એકજ આત્મા અદ્વૈતપણે એકજ દ્રવ્ય માનેછે, તે પણ યુક્તિ યુક્ત નથી કેમકે શરીરજે આ ચર્મચભુચી દેખાયછે વા ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ અને કાર્મણ એ પચ પ્રકારના શરીર તો પુદ્ગલાસ્તિકાયપણેજે માટે રૂપીજે, તેમજ પુદ્ગલ દ્રવ્યના સ્કથો જે જુદી જુદી આકૃતિરૂપેજે તે એક કેમ થાય. તથા આત્મા અને શરીરનો આધાર તે આકાશ જાણવું અવગાહો આગાસ इति વचनात् વીજા દ્રવ્યોને રહેવા અવકાશ આપવો તે આકાશનું લક્ષણછે અને તે સર્વત્ર પ્રસિદ્ધજે. તે આકાશ દ્રવ્યને જુદુ માનવું જોઈએ આત્મા ભિન્ન ઠર્યો પુદ્ગલદ્રવ્ય ભિન્ન ઠર્યું. આકાશદ્રવ્ય ભિન્ન ઠર્યું. તો એકજ આત્માજે આત્મા વિના અન્ય વસ્તુ નથી. એવો અદ્વૈતવાદ સિદ્ધ ઠર્યો નહીં વળી અદ્વૈતવાદમા એકજ આત્માજે. પણ અનેક આત્મા નથી એવું મનાયજે. તો અનેક આત્માની શાસ્ત્ર યુક્તિ, અનુભવથી સિદ્ધિ આગળ કરવામા આવશે. અદ્વૈતવાદી આત્માનું અસ્તિત્વ માનેજે માટે તે વાદનો સમાવેશ આત્મદ્રવ્યમા કરવામા આવેછે, માટે પદ્દત્યની વાહાર કોઈ વસ્તુ નથી એમ સિદ્ધ ઠર્યું.

પદ્દ દ્રવ્યનો અદર વૌદ્ધદર્શનનો સમાવેશ.

વૌદ્ધદર્શનને સમયે સમયે નવા નવાપણે આકાશ ૧ કાલ ૨ જીવ ૨ પુદ્ગલ ૪ એ ચાર દ્રવ્ય માનેછે. તે વાદી પ્રતિ કહેવાનું કે— જીવ અને પુદ્ગલ એકજ ક્ષેત્રે કેમ રહેતા નથી. તે તો ચલનાદિભાવ પામેજે. માટે તેના અપેક્ષાકારણરૂપ, ધર્માસ્તિકાય અને અધર્મા-

પણ વૈશેષિકના મતમા દેહયત્ની મિત્ર જે આત્મા તે વિદ્યુ
 અને નિત્ય છે ત્યાં કાંઠિ-ય ન્યાયવદે જોતા દેહમા રહેલો આ-
 ત્મા અનિત્ય કયો છે સ્યાદ્વાદ મતમા અશુદ્ધ પર્યાયે ત્યા
 શુદ્ધપર્યાયે આત્મામા નિત્યાનિત્યપણુ સ્વીકાર્યું છે મનમા પણ
 નિત્યાનિત્યપણુ રહ્યું છે. દેહના અનિત્યપણાથી મનનુ પણ અ
 નિત્યપણુ જાણતુ. દેહાશ્રિતમનઃ દેહાશ્રિત મન છે માટે, પુદ્ગલ
 લરૂપે દેહનુ પણ નિત્યપણુ છે તેમ મનનુ પણ પુદ્ગલરૂપે નિ-
 ત્યપણુ છે પુદ્ગલ પરમાણુઓમા પણ દ્રવ્યાર્થિકનયની અપે-
 ક્ષાએ નિત્યપણુ છે કારણ કે-પરમાણુરૂપ પુદ્ગલનો કત્તી
 ત્રિકાલમા પણ નાશ થતો નથી તેમ પુદ્ગલરૂપ પરમાણુઓમાં
 પણ વર્ભ, ગદ્ય, રસ અને સ્પર્શ સમયે સમયે કર્યા કરે છે માટે
 પર્યાયાધિક્રનયની અપેક્ષાએ તેમા અનિત્યપણુ જાણતુ

જિજ્ઞાસુ—સ્યાદ્વાદ એટલે શું ? તે સમજાવો.

સુગુરુ—एकस्मिन् वस्तुनि विरुद्धधर्मद्वय समावेशः स्याद्वाद्. एक
 वस्तुमा परस्पर विरुद्ध वे धर्मनो समावेश ते स्याद्वाद् जाणवो
 अथवा वस्तु स्वरूप प्रतिपादन पर श्रुतिविकल्प स्याद्वाद्
 भावार्थ—वस्तुनु यथार्थ स्वरूप प्रतिपादन करवामा पर एवो
 श्रुतनो विकल्प स्याद्वाद् जाणवो अथवा विरुद्धधर्मद्वय प्रति-
 पादन परोक्षरुभिमाय विशेष स्याद्वाद् अथवा तो एक
 वस्तुमा विरुद्ध धर्म वेने प्रतिपादन करवामा तत्पर एवो व-
 क्तानो अभिमाय विशेष तने स्याद्वाद् जाणवो. तथा एक-
 स्मिन् जीवाजीवानौ विरुद्धधर्म द्वय नित्यानित्यामित्व
 नास्तित्वोपादेयानुपादेयाभिलाष्यानभिलाष्यादि लक्षण तस्य
 समावेश समाश्रय. स्याद्वाद् इत्यर्थ

તથા જીવ અજીવ, આદિ પદાર્થમાં વિરુદ્ધ જે ધર્મદ્વય-નિત્ય

अनित्य तेम अस्तित्व नास्तित्व तथा उपादेय, अनुपादेय तेमज अभिलाष्य अने अनभिलाष्य धर्मनो समावेश, ए विरुद्ध र्मोनी स्थिति तेनु नाम स्याद्वाद जाणवु

ए प्रमाणे स्याद्वादनु लक्षण कही प्रस्तुतविषय वर्णन करीए.

तथा वेदाती सारय ते एकज आत्मा अद्वैतपणे एकज द्रव्य मानेछे, ते पण युक्ति युक्त नयी केमके शरीरजे आ चर्मचक्षुथी देखायछे वा औदारिक, वैक्रिय, आहारक, तजस अने कार्मण ए पच प्रकारना शरीर तो पुद्गलास्तिकायपणेछे माटे रूपीछे, तेमज पुद्गल द्रव्यना स्फुटो जे जुदी जुदी आकृतिरूपेछे ते एक केम थाय. तथा आत्मा अने शरीरनो आधार ते आकाश जाणवु. अवगाहो आगास इति वचनात्. बीजा द्रव्योने रहेवा अवकाश आपवो ते आकाशनु लक्षणछे अने ते सर्वत्र प्रसिद्धछे. ने आकाश द्रव्यने जुहु मानवु जोडए आत्मा भिन्न ठर्यो. पुद्गलद्रव्य भिन्न ठर्यु. आकाशद्रव्य भिन्न ठर्यु तो एकज आत्माछे आत्मा विना अन्य वस्तु नयी. एवो अद्वैतवाद सिद्ध ठर्यो नही. वळी अद्वैतवादमा एकज आत्माछे. पण अनेक आत्मा नयी एवु मनायछे. तो अनेक आत्मानो शास्त्र युक्ति, अनुभवथी सिद्धि आगळ करवामा आवशे. अद्वैतवादी आत्मानु अस्तित्व मानेछे माटे ते वादनो समावेश आत्मद्रव्यमा करवामा आवेछे, माटे पद्द्रव्यनी बाहार कोइ वस्तु नयी एम सिद्ध ठर्यु.

पद् द्रव्यनी अंदर बौद्धदर्शननो समावेश.

बौद्धदर्शनने समये समये नवा नवापणे आकाश १ काल २ जीव ३ पुद्गल ४ ए चार द्रव्य मानेछे. ते वादी प्रति कहेवानु के— जीव अने पुद्गल एकज क्षेत्रे केम रहेता नयी. ते तो चळनादिभाव पामेछे. माटे तेना अपेक्षाकारणरूप, धर्मास्तिकाय अने अधर्मा-

સ્તિકાય. એ છે દ્રવ્ય પણ માનવાં જોઈએ તથા વેદ્યાક સસાર
 ચક્રનો કર્તા એક પરમેશ્વર માનેછે તે પણ મુખ્ય સમજવું. નિર્મલ
 રાગ દ્વેષાતીત પ્રમુ, વિમુ, પરમાત્મા, પરના મુખ્ય દુઃખનો કર્તા
 થાય નહીં. વહી જગત્કર્તા હિંચર નથી. એનો વિસ્તાર અગ્રે કર-
 વામાં આવશે હાલ તો આત્માનુ સ્વરૂપ વર્ણવનાં પ્રસંગે અન્ય ચર્ચા
 ચાલી. હવે આત્મ સ્વરૂપ વિષયનુ વર્ણન કરીએ આપણે નહીં સ-
 મજવું કે આત્મદ્રવ્ય ધીજા પચદ્રવ્યથી ન્યારુછે અનાદિ કાલથી
 અથુદ્ધ પરિણતિયોગે પુદ્ગલદ્રવ્યને પરમાણુઓ તેના સ્કથો કર્મરૂપ
 પરિણમી આત્માની સાથે ક્ષીરનીર પેટે પરિણમ્યુછે મન, ઘાળી,
 હેશ્યા, શરીર, સસ્થાન ૪ સર્વ પુદ્ગલ સમજવું અદ્ધકર્મની વર્ગના-
 ઓ પણ પુદ્ગલછે.

અદ્ધ વર્ગનાનુ સ્વરૂપ લેખેછે

ઔદારિકવર્ગના, વૈક્રિયવર્ગના, આહારસ્વર્ગના તેમજ સર્વવર્ગના,
 ભાષાવર્ગના, શ્વાસોશ્વાસવર્ગના, મનોવર્ગના, કાર્મણવર્ગના, જે પર-
 માણુ મેગા થાય ત્યારે દ્વયણુક સ્કથ કહેવાયછે. ત્રણ પરમાણુ મેગા
 થાય ત્યારે ત્ર્યણુક સ્કથ થાય એમ સરયાના પરમાણુ મિલે ત્યારે
 સરયાતાણુકસ્કથ થાય તેમજ અસરયાતા પરમાણુઆ મેગા
 થાય ત્યારે અસરયાતાણુકસ્કથ થાયછે, તથા તેમજ અનતપરમા
 ણુઓનો સ્કથ થાયતે અનતાણુકસ્કથ થાય, પદલા સર્વ સ્કથ તે
 જીવને ગ્રહણ કરવા લાયક નથી, પણ જ્યારે અભવ્યથી અનતણુ
 અધિક પરમાણુઓ મેગા થઈ જે સ્કથ થાય ત્યારે તેની ઔદારિક
 શરીરને લેવા યોગ્ય વર્ગના થાય

એમજ ઔદારિકથી અનતણુના અધિકવર્ગનામા દલ મેગા
 થાય. તેવારે વૈક્રિયવર્ગના થાય. વહી વૈક્રિયથી અનતણુના પરમા-
 ણુ મેલે ત્યારે આહારકવર્ગના થાય એમ, સર્વ વર્ગનાના એકેકવી

અનતગુણા અધિક પરમાણુ મળે ત્યારે ઉપરની વર્ગનાઓ અનુક્રમે થાય એટલે પહેલીથી વીજી વર્ગના. વીજીથી ત્રીજી, ત્રીજીથી ચોથી, અને ચોથીથી પાંચમી, અને પાંચમીથી ઝઠ્ઠી, ઝઠ્ઠીથી સાતમી, મનોવર્ગના થી આઠમી કાર્મણ વર્ગનામા અનતગુણા પરમાણુઆ અધિક જાણવા આઠ વર્ગનાઓમા ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, અને તૈજસ, એ ચાર વર્ગનાઓ વાદરછે એ ચારવાદર વર્ગનાઓમા પાંચ વર્ગ વે ગધ, પાંચ રસ, અને આઠસ્પર્શ, એ વીંશ ગુણ જાણવા તથા ભાષાવર્ગના. શ્વાસોશ્વાસ વર્ગના તેમ મનોવર્ગના એ ચાર વર્ગના મૂક્ષમટે, એ ચાર મૂક્ષમવર્ગનામા પાંચ વર્ગ, વે ગધ, પાંચ રસ, અને ચારસ્પર્શ, એ સોલ ગુણ રહ્યાછે, અને એક પરમાણુમા એક વર્ગ એક ગધ, એક રસ, અને વે સ્પર્શ, એ પાંચ ગુણ છે એ અષ્ટ વર્ગના સસારી આત્માને લાગી છે. અને તેમાં પણ સમયે સમયે ઉત્પાદ વ્યયધ્રુવતા પરિણમી રહી છે. તે વર્ગનામા પણ અમુક લઘુથી પદ્મુણ હાનિવૃદ્ધિ સમયે સમયે પરિણમી રહી છે. એ આઠ વર્ગનામા આત્માનુ કડનથી પુદ્ગલદ્રવ્ય અને આત્મદ્રવ્ય વે મેળા થઈ પરિણમે છે-પુદ્ગલ પરમાણુઆ અનત છે. હવે પ્રસંગે પુદ્ગલનુ સ્વરૂપ લખે છે-

પુદ્ગલસ્વરૂપ,

વર્ગાદિક ગુણો વૃદ્ધિ પામે. ગળી જાય. સ્થરી જાય એવો જેમા સ્વભાવ છે. તેને પુદ્ગલાસ્તિકાયા દ્રવ્ય જાણવું મૂલદ્રવ્ય પુદ્ગલાસ્તિકાયા પરમાણુરૂપ અવબોધવુ-દ્વયણુક આદિ જેટલા સ્કથ છે તેનુ મૂલ કારણ જાણવુ. એટલે ઘટ, પટ, ટક, ચક્ર, વસ્ત્ર, પાત્ર, કપાટ, ડટ, પત્થર, આદિ પુદ્ગલની આકૃતિયોનુ મૂલ ઉપાદાન કારણ પરમાણુઓ છે. તેના રૂપે પરમાણુઆ પરિણમ્યા છે, વીના પણ તેમાં નિમિત્ત આદિ કારણો મળે છે. છ પ્રકારના પુદ્ગલ સ્કથો છે ૧ વાદરવાદર ૨ વાદર ૩ વાદરસૂક્ષ્મ ૪ સૂક્ષ્મવાદર ૫ સૂક્ષ્મ ૬ સૂક્ષ્મસૂક્ષ્મ

- ૧ પુદ્ગલપિંદના ને સ્વદ કર્યા પોતે ફરી મળે નહીં તે કાષ્ટ પા-
પાણાદિક વાદર તાદર ભેદ મથમ જાણવો
- ૨ પુદ્ગલ સ્કથ સ્વદસ્વદ કર્યા પોતાની મેઢે પરસ્પર એકમેક થઈ
જાય એવા દુગ્ધ, ઘી, તેલ ગંગેરેને વાદર કહેજે.
- ૩ જે પુદ્ગલ સ્કથો દેખવામા સ્ફુલ હોય-સ્વદસ્વદ કરવામાં
આવે નહીં હસ્તાદિકર્થાગ્રહણ થાય નહિ, એવા ધૂપ, ચંદ્ર, ચાંદની,
આદિપુદ્ગલવાદરમૂસ્મ કયાયજે ઝાયાતમ પુદ્ગલો પગજાણવાં
- ૪ જે સ્કથો મૂસ્મજે ક્ષિતુ સ્ફુલોપલભ હોય સ્પર્શ, રસ, ગંધ
વર્ણ, શબ્દ વિગેરે મૂસ્મ તાદર જાણવા.
- ૫ જે પુદ્ગલ સ્કથો અતિ મૂસ્મજે ક્ષિત્તિયોના ગ્રહવામા, આવતા
નથી એવા કર્મવર્ગનાદિક મૂસ્મપુદ્ગલ કહેવાયજે
- ૬ કર્મવર્ગનાઓથી પણ અતિમૂસ્મ દ્વયણુકસ્કથ આદિ મૂસ્મમૂસ્મ
કહેવાયજે.

પૂર્વોક્ત સ્કથોનુ મૂલકારણ પરમાણુજે, પરમાણુ શબ્દરહીતજે
જોકે સ્કથોના મિલાપથી શબ્દરૂપ પર્યાયને ધારણ કરેજે તો પણ
વ્યક્તરૂપ શબ્દપર્યાયથી રહીતજે વહી પરમાણુ અવિભાગી પદ્ધતિ
ભાગ રહીતજે પૃથિવી, અપ અગ્નિ, તાપુ એ ચારનુ કારણ
પરમાણુઆજે અર્થાન્ પૃથિવી અપ અગ્નિ તાપુ એ ચાર ભૂતો પણ પર-
માણુઓથી પેદા થાયજે વહી પરમાણુ પરિણમન સ્વભાવવાળોજે.
પરમાણુ અશબ્દ છે તોપણ શબ્દનુ કારણજે પરમાણુ પોતે દ્રવ્યજે
અને તેમા વર્ણ, ગંધ રસ અને સ્પર્શ એ ચાર ગુણોજે અને તે મૂર્ત
કહેવાયજે પૃથિવી જાતિ પરમાણુઓમા ચારે ગુણોની મુખ્યતાજે.
જલમાં ગંધ ગુણની ગૌણતા, અને વાકાના ત્રણ ગુણોની મુખ્યતાજે
અગ્નિમાં ગંધ અને રસ ગુણની ગૌણતાજે, અને સ્પર્શ વર્ણની મુખ્ય-
તાજે વાયુમા ત્રણ ગુણોની ગૌણતાજે, અને સ્પર્શ ગુણની મુખ્યતાજે

इन्द्रियो वडे उपभोग्य पदार्थो, तथा पाच प्रकारनी द्रव्येन्द्रिय
 तथा औदारिक वैक्रिय आहारक तेजस अने कर्मण ए पच प्रका-
 रना शरीर तथा पैद्गलीक द्रव्य मन तथा द्रव्यकर्म नोर्कर्म वि-
 गेरे मूर्त पदार्थ पुद्गल द्रव्य जाणवु ए पुद्गल द्रव्य द्रव्यार्थिक
 नय्यी शाश्वतछे, अने पर्यायार्थिक नय्यी अशाश्वतछे वस्तुतः पुद्-
 गल द्रव्ययी आत्मा न्यारोछे. परपरिणति परिणामी यता पुद्गल
 ग्राहक पुद्गल भोगी थए उते प्रति समये नवा कर्म बाधवे ससारी
 थयाछे, ज्यारे आत्मा स्वस्वरूप ग्रहक तथा स्वस्वरूप भोगी थाय
 त्यारे सर्वकर्म रहित थइ परम ज्ञानमयी-परम दर्शनमयी परमानन्द
 मयी सिद्ध, बुद्ध अनाशरी, अक्षरीरी, अयोगी, अलेखी, अनाकारी,
 निःस्पृशी, अविनाशी, अज, अविचल, विमल स्वरूप, सुखनो भोगी
 सिद्ध परमात्मा थाय, माटे सर्व जगत् जीवनी अँठतुल्य पुद्गलना
 भोगनो त्याग करी स्वआत्मा स्वरूप भोगी पणाना रसीया थइ
 स्वस्वरूप अनुयायी चेतना योगे निजगुण स्थिरतारूप चारित्रनी
 प्राप्ती करवी. एज मनुष्य जन्म पाप्मानी साफल्यता जाणवी.

पष्ठविषय--धर्म क्या रहेछे अने तेना हेतुओ कोण,

विचार-ससाररूपी कूपमा पडता प्राणिओने धारी राखे तेने

धर्म कहेछे. धर्मना वे भेदछे व्यवहारधर्म अने निश्चयधर्म,

प्रश्न--ज्यारे धर्म एकजछे, त्यारे तेना वे भेद केम कथन कर्या

उत्तर--जो के आत्मामा स्थित धर्मरूप कार्य निश्चयता कारण विना
 यती नथी. माटे सर्वज्ञ प्रभुए व्यवहार धर्म अने निश्चयधर्म
 एवे प्रकारनो धर्म कथ्योछे. व्यवहारधीजे धर्मछे ते निश्चय जे
 शुद्ध आत्मिक धर्म तेने प्रगटाववामा कारणछे. व्यवहार धर्म
 ते साधनछे अने आत्मिक धर्म ते साध्यछे माटे धर्मना पण
 कारण कार्यती सापेक्षता ए वे भेदछे,

પ્રશ્ન-નિશ્ચય નયથી શુદ્ધ આત્માનો જ જ્યારે ધર્મ છે તો વ્યવહાર ધર્મ આદરવાનું શુ કારણ છે, એક ફક્ત નિશ્ચય આત્મિક ધર્મ આદરવો જોઈએ.

ઉત્તર-વ્યવહારધર્મ વિના નિશ્ચયધર્મ પ્રગટ થતો નથી જેમકે-વા જરીના ઢાળામાં ઝગ્યાની ઘણી સારી શક્તિ રહી છે તોપણ જ લનો સયોગ થતા ઝગી નીકળે છે. તેમ વ્યવહારધર્મ વિના નિશ્ચય ધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી-

પ્રશ્ન-મહાદેવી માતાએ વ્યવહારધર્મ આદર્યો નહોતો. તેમ છતાં કેમ તેમને નિશ્ચય આત્મધર્મની સિદ્ધિ થઈ

પ્રત્યુત્તર-કારણ વિના કાર્યની નિષ્પત્તિ થતી નથી. તેથી અવશ્ય સમજવું જોકે મહાદેવી માતાએ દેશધીના સર્વથી ચારિત્ર શુદ્ધ નહોતું તોપણ વ્યવહારધર્મને અવલંબ્યો હતો તેથી જ નિશ્ચય આત્મિક ધર્મને પ્રગટાવ્યો

જિજ્ઞાસુ-હે સદ્ગુરો મહાદેવી માતાએ કયો વ્યવહાર ધર્મ આદર્યો હતો, તે સમજાવો.

સુગુરુ-મહાદેવી માતા પ્રથમ શ્રી રૂપમદેવ ભગવાનના દર્શન કરવા ચાલ્યાં એ પછી વ્યવહારધર્મ છે તેમજ મહાદેવ માતાએ મનવચન અને કાયા એ પ્રજા યોગની શક્તિ કરી, એટલે મનવચન અને કાયાના વ્યાપારોને પરમાવમાં જતા અટકાવ્યા, ધર્મ ધ્યાન ધ્યાયુ તે રૂપ વ્યવહારથી ઉત્તમ ધ્યાને ચડ્યા. શુદ્ધ ધ્યાનધ્યાયી અતઃકૃત્ વેંકલી થઈ મોક્ષપ્રાપ્ત ગયા-પુત્રપ્રેમ નાશ થવાનું કારણ મહાદેવી માતાને સમવસરણ થયું તે પછી વ્યવહાર, તેમજ તેથી સસારની અસારતા હૃદયમાં, તે પછી વ્યવહારથી ઉત્પન્ન થઈ મનવચનકાયાના સ્વરાગ આશ્રવના વ્યાપાર રોક્યા. અન્યતઃ ધર્મધ્યાનાદિ પાવતા રોકાણા, પશ્ચાત્ શુદ્ધ ધ્યાન ધ્યાવતાં નિશ્ચય આત્મિક ધર્મ પ્રગટ્યો, તે આત્મિક ધર્મ

रूप कार्यमा मनवचन कायानी गुप्ति तथा धर्मध्यानरूप व्यवहार धर्म मरुदेवी माताने यद् गयो, मनोगुप्ति वचनगुप्ति अने काया गुप्तिरूप तथा धर्मध्यानरूप व्यवहारधर्मने कारणता निश्चयधर्म रूप कार्यमाछे, व्यवहारधर्म घणा प्रकारेछे. तेनी विचित्रता सुगुरुना सुखयी साभळी अनेकातधर्मग्रहवो. वळी भरतराजाने पण धर्मध्यानरूप व्यवहारधर्म केवल ज्ञान प्रगटवामां निमित्त कारणीभूत हतो. निश्चय धर्मतो अरूपीछे, ते व्यवहार धर्मनी मदतयी प्रगट थायछे. उपादान कारणनी शुद्धिमा निमित्त कारण बलवत्तरछे. एम समजवु साराश के मरुदेवी माता वा भरत चक्रवर्ति पण नीचला गुणठाणानु छोडवु अने उपरना गुणठाणे चढवु ते रूप शुद्ध व्यवहार पाम्या हता.

जिज्ञासु प्रश्न--जो एमछे तो व्यवहारधर्म कोने कहेछे ते समजावो.

सुगुरु--पच महान्त उचरवा. सर्व विरतिधर्म देशविरतिधर्म अलवत साधुधर्म. श्रावकधर्म ए व्यवहारणी धर्म जाणवो. ए व्यवहारधर्म निश्चयधर्मनी प्राप्ति करावी आपेछे. निश्चययी संपूर्ण निरावरण परमात्मपदनी प्राप्ति कराव्या नाद व्यवहार रहेतो नयी.

शिष्यप्रश्न--आत्मा परमात्मारूप थाय तेमा कया कया कारणोनी जरुछे.

सुगुरु--उपादान कारण. अने असाधारण कारण अपेक्षाकारण निमित्तकारण. ए चार कारणयी कार्यनी सिद्धि थायछे.

शिष्यप्रश्न--आत्मा सिद्धपणु पामे तेमा पामे तेमां उपादान कोने समजवु

सुगुरु--सिद्धतारूप कार्य ते आत्मानु अमेद स्वरूपछे. सिद्धतारूप कार्यनो कर्त्ता आत्मा पोतेजछे अने सिद्धपणु आत्मानु कार्य समजवु. अधुना सिद्धता प्रगटाववी तेज कर्त्तव्यधर्मछे. सिद्ध-

યથા

ઘટસ્થ ઉત્પત્તો અપેક્ષા કારણ વ્યોમાદિં અપેક્ષતે તેનવિના
તદ્ભાવાભાવાત્ નિર્વ્યાપારં અપેક્ષાકારણમિતિ તત્ત્વાર્થવૃત્તૌ
દૃઢે આત્મા વર્મક્ષય કરી શુક્તિપદ પામે તેમા અપેક્ષા કારણ
દર્શાવેછે,

મનુષ્યગતિ પ્રથમ વજ્રરૂપમનારાચ સમયણ, પચેન્દ્રિયણુ ઇત્યાદિ
સિદ્ધિરૂપ કાર્યનુ અપેક્ષાકારણ જાણવું

નિમિત્ત કારણની પ્રાપ્તિ વિના અપેક્ષાકારણ લેલે આવતું નથી.
જે ભવ્યજીવે નિમિત્તકારણ આચર્યું નથી તેની મનુષ્યગતિ અપેક્ષા-
કારણમા ગણાતી નથી. શ્રાદેવગુરુના પુણ્ય નિમિત્તે ઉપાદાનકારણને
સરતમયોગે પ્રગટાવતો અસાધારણ કારણતાદૃશ્ય ઘટતો મનુષ્યાદિક
અપેક્ષા કારણપણે કરી તત્ત્વાનંદરૂપ કાર્યનો કર્તા આત્મા થાય.

ઉપાદાનાદિક ઋણની કારણતા નિમિત્તના અવલગનથી પ્રગટે
છે માટે ભવ્યમાણી નિર્દોષપણે શુદ્ધ નિમિત્તકારણને સેવે. અને
શુદ્ધ નિમિત્ત કારણીભૂત શુદ્ધ દેવ, તથા મુગુરુના સેવનથી કર્તા-
પણુ સ્મરે, અને કર્તાપણુ સ્મરણ કરી સ્વકાર્ય કરે

શ્રી આત્મમીમાંસામાં ઋણ કારણ કધ્યાંટે

સમવાયાસમશયિ નિમિત્તભેદાત્

સમવાયી કારણતે અપેક્ષા ઉપાદાનકારણ જાણવું અને અસમ
વાયી કારણતે નામાતર અસાધારણ કારણ કહેવાયછે તથા નિમિત્ત
કારણના વે ભેદ જાણવા એક નિમિત્તકારણ વીજી અપેક્ષાકારણ-
વળી કારણના વે ભેદ શાસ્ત્રમા કહ્યાંછે એક ઉપાદાનકારણ. વીજી
નિમિત્તકારણ જાણવું ઘટદૃષ્ટાંતમા ઘટરૂપ ભિન્ન કાર્યનો કર્તા
શુભકાર ઘટથી ભિન્નછે, તેમ સિદ્ધતારૂપ અભિન્ન કાર્યનો કર્તા
પણ કાર્યથી અભિન્ન છે જ્ઞાનનો કર્તા આત્મા છે તેમ સંપૂર્ણ

सिद्धतारूप कार्यनो कर्त्ता पण आत्माउं कर्त्ता आत्मा ज्यारे कारणनीयोगवाइ पामे त्यारे कार्यनी सिद्धिनीपजावे एँलो कर्त्ता कारण सामग्री विना कार्य करी शके नहीं एवी स्वभावता जाणवी.

उपर प्रमाणे आत्मा परमात्मपद पामे तेमा जे जे कारणो जो-इए. तेनु यत्किंचित् स्वरूप दर्शाव्यु

शिष्य--हे सुगुरो ! पूर्वोक्त कारणोमाथी व्यवहार धर्मरूप फेटला

कारण जाणवा

सुगुरु--हे शिष्य स्वस्थ चित्तयी साभळ--जे कारणो कार्य सिद्धि यता रहेता तयी. अने कार्य सिद्धिमा अवश्य कारणी भूत छे, ते कारणोनी प्राप्तिने व्यवहार धर्म कहेछे. निमित्त कारणनी सेवना तथा असाधारण कारणनी प्रवर्तना पण व्यवहार धर्म कयायउं नीचेना गुणस्थानकनु छोडवु अने उपरना गुणस्थानकनु आदरवु ते शुद्धव्यवहार धर्म जाणवो. वळी साधुधर्म वा श्रावकधर्म पणव्यवहार नययी धर्म कयायउं व्यवहार धर्म कारणउं, अने निश्चय धर्म कार्यउं कारण अनेक उं अने कार्य एकउं माटे असंख्ययोग जिनेश्वर भगवाने कयाछे. तेमां पण नवपदनी मुख्यता जाणवी. जेजे अशे निरुपाधिपणु तेते अशे धर्मनी प्राप्ति जाणवी.

शिष्य--मनुष्यगति विना आत्मा सिद्धतारूप कार्य अन्य गतिमां प्राप्त करी शके के नहीं.

सुगुरु--मनुष्यगति विना सिद्धतारूप कार्यनी सिद्धि यती नथी. प्रथमतो ऐकेंद्रियमा अपेक्षाकारणरूप नरगति प्रथमसंघयणनथी. तथा निमित्त कारण पण नथी. द्वीन्द्रिय, त्रीन्द्रिय, चतुरिन्द्रिय, मां अपेक्षा कारण नथी. पंचेंद्रियना चार भेदछे. प्रथम देवतां समाकिती होयछे तेमने सयोपशमभावनु मतिज्ञान तथा श्रुत-

परपरिणतिना द्वार रोकेछे. आत्माना गुण पर्यायनु चितवन करेछे पोताना आत्मायां अनतरुद्धि शोधेछे उज्ज्वल ध्यान ध्यावेछे, अने शानीओ मनमां यता अनेक सकल्पविकल्पो दूर करी आत्मस्वभावमा यप्र रहेछे, यतिदिन उचास्थितिने भोगवेछे. सहज शानियी थतु तात्त्विक सुख ते प्राप्त करी शकेछे मननी यती चचलतानो त्याग करवो मनसबधी प्रथम घणु कहेवामा आठ्युछे तेथी अप्र वि शेष वर्णन करवु योग्य नयी तोपण प्रसंगवशात् कहेवानु के मन चचल अने आस्थिरछे ते ज्या जाय त्यायी पाटु बाळीने आत्माणी साथे वश करवु

मन ज्या सुधी स्थिर रहै नही त्या सुधी शास्त्रोक्तक्रिया जेटली करीए तेडली सफल याय नहि. श्रीवशोविजयजी उपाध्याय कहेछेके-

श्लोक

या निश्चयैकलीनानां, क्रिया नातिप्रयोजना ॥

व्यवहार दशास्थानां ताएवाति गुणावहा ॥ १ ॥

भावार्थ-जेनु मन निश्चयमा लीनछे तेने क्रियानु प्रयोजन नथी व्यवहार दशावाळाने क्रिया अति गुणकारीछे. मन वश करवाधी बधाना कर्म अटकेछे, ज्ञानी यद्ने फरता एवा पुरपोधी पण मन जीतातु नथी अभ्यासधी मन जीतायछे, महा अनुभवी योगीओना शिष्यो मन वश करी शकेछे पुस्तक, पोथी, पुराण, वांचवार्थी पण जे मन वश थतु नथी, ते मन मुगुरु महागजनी गुप्त अर्पली कुचीओधी धीरे धीरे वश यायछे पुस्तक सिद्धांतमा लखे ला विषयोने जाणी मुगुरुपरिणामिकी बुद्धिधी जे अनुभव मेळवो होयछे ते शिष्यो के जे गुरुना सदाने माटे विश्वासी होयछे तेने मनेछे. माटे मुगुरुनु शरण करी आत्मिक धर्मनी प्राप्ति करवी.

कर्मनो क्षय करता आत्मिकधर्मनी आविर्भावता थायछे. काया पुद्गलछे, वचन पुद्गलछे, मनपुद्गलछे, धर्म तो निश्चयथी चेतनगत जाणवो, आत्माया धर्म रहेछे ते आत्मिक धर्म आत्मस्वभावे स्थिर थता प्रगटेछे. निश्चयथी आत्मा अरूपीछे, अने आत्मा-मा रहेलो धर्म पण अरूपीछे. असख्य प्रदेश आत्माना छे, प्रति-प्रदेशे अनन्त अनन्त धर्म व्यापी रह्योछे, तात्त्विक आत्मिक धर्मथी अनन्त मुखनी प्राप्ति थायछे कर्मनो क्षय करी जे भव्यो सिद्धिपद पाय्योछे तेमने शुद्ध आविर्भावे आत्मिक धर्म प्रगट्योछे, जे जीवो कर्म सहीतछे तेमने निरोभावे अगत्मिक धर्म जाणवो जे वस्तु मूळमा वस्तुतः सत्त्वणे नथी तेनी उत्पत्ति थती नथी. कारण के-

नासतो विद्यतेभावो

साराश के-असत्तु उत्पन्न थवापणु नथी.

शिष्य-जेम असत्तु उत्पन्न थवापणु नथी. तेम सत् जे वस्तु त्रिकालमा वर्तती होय तेनी उत्पत्ति रुहेवी ए पण अयुक्तछे कारण के-जे वस्तुनो उत्पाद थाय ते वस्तु प्रथम होय नहीं. यथा पट तेनो उत्पाद थयो तो ते प्रथम नहोतो. तेम जो आत्माना धर्मने सत् मानवामा आवे तो ते त्रिकालमा विश-मानपणायी तेनी उत्पत्ति थइ एम रुहेबु असत्य ठरेछे अने जो आत्माना शुद्ध धर्मने असत् कहेवामा आवे तो तेनी उत्पत्ति असत्य ठरेछे माटे हे सुगुरो कृपा करी यथार्थ स्वरूप समजावशो

सुगुरु-हे शिष्य ! एकाग्र चित्तथी श्रवण कर. असत् पदार्थनी तो त्रिकालमा पण उत्पत्ति थती नथी, हवे सत्त्वस्तुनो विचार,

પ્રાપ્તિ થાય નહીં કારણ કે તેમા જૈન દર્શનની ભજનાટે એક અગ-
નય પક્ષથી પામીએ પણ સર્વાંગે પ્રાપ્તિ થાય નહીં જેમ સઘડી નદીઓ
સમુદ્રમાં હોય પણ નદીઓમાં સમુદ્રની ભજના જાણવી સારાંશ કે-
જે નદી સમુદ્રમા મળી તેમા સમુદ્રની ભરતીઓટનુ પાળી આવે એવી
રીતે નદીઓમા સમુદ્ર એકદશે સમવેછે. તેવી રીતે સમુદ્રની ઉપમાને
ધારણ કરનાર જિનવરનાં એ પદ્ધર્શન તે અગ જાણવા, એકાતે
નયનુ કથન કરતા મિથ્યાત્વ લાગે-કહુ છે કે-

એકાતે હોડ મિચ્છત

એકાતે મિથ્યાત્વપણુ હોય-માટે હિતશિક્ષા નિર્ગ્રંથ પ્રવચન કયે
છે કે-એકાતપક્ષ આત્મ હિતકારક નથી વ્યવહારનય અને નિશ્ચયનય
અવલવી આત્મ ધર્મરૂપ સા યના સાધક યનુ સાધ્યની સિદ્ધિ કરવી
મુશ્કેલછે ઘાતો કરવી સહજછે માટે આત્મિક હિતેચ્છુઓએ પ્રમાદ
ત્યાગ કરવો અને વ્યવહાર નિશ્ચયધર્મનુ સાધન કરવુ. સમ્મનય સમ્મ-
ભંગી ચારનિક્ષેપા પદ્ધવ્ય, ગુણપર્યાય-ઉત્સર્ગ અપવાદથી પરિપૂર્ણ
સ્યાદ્વાદમતને કોઈ વીરલા ભવ્ય પુરુષો સમ્મયગ રીત્યા જાણી શકેઁ.
કેટલાક વિચિત્રમાર્ગની ભ્રમણાઓમાગોથાં સ્વાયટે કેટલારૂ જ્ઞાન જ્ઞાન
પોકારી જ્ઞાની નામ ધરાવી શુદ્ધ ધર્મરૂપ ક્રિયાતરફ અસ્તિ માર્ગ દર્શાવે
છે અને ક્રિયાનુ લઘ્યાપન કરેઁ, તેથી સ્વઆત્માનો ઉદ્ધાર કરી શકતા
નથી સમ્મનયોથી પરિપૂર્ણ વીતરાગ ધર્મને સત્ગુરુ અને સત્શ્રદ્ધા વિના
અવગાહવો મુશ્કેલછે માટે ભવ્ય પુરુષો પ્રથુના ધર્મનો માર્ગ સમજી
નિશ્ચયદષ્ટિ દ્વિતયમા ધારણ કરી વ્યવહાર માર્ગે ચાલેછે

શ્રીયશોવિજયજી વચનામૃત.

નિશ્ચય દષ્ટિ ચિત્ત ધરીજી-ચાલે, જે વ્યવહાર-ઇત્યાદિ

શ્રી યશોવિજયજી

વિદ્વાને હતા. સવત્ ૧૭૪૦

નો લગભગ દિ

દર્શનના વાચ્યા

हता. अभ्यात्मज्ञानदृष्टि पण धरावता हता, जेमणे शास्त्रवार्ता समु-
च्चय आदि शतग्रथ वनाव्या ते महा पुरुष पण निश्चय दृष्टि हृदयमा
धारण करी व्यवहार मार्गे चालवानी खास भलामण करेछे. श्रु-
हालमा अ यात्मनी किंचित् वात सामळी व्यवहार मार्गथी विरुद्ध
चाली होळघालु अभ्यात्मी वनी जनाराओ करता विशेष ज्ञानी
नहोता. एम केम कहेवाय ? ना तेओ महा ज्ञानी हता. माटे व्य-
वहार धर्म मार्गनु यथाविधि यथाशक्ति आराधन करता हता—

भगवान् सर्वज्ञानी कहेछे के—

जइ जिणमयं पवज्जह, तामा ववहारनिथ्यए सुयह,
ववहारनओ छेए, तिथ्युच्छेओ जओ भणिओ ?

जो तु जिनदर्शनने अगीकार करे तो व्यवहार अने निश्चयने
सूक्ष्म नहीं. कारण के—व्यवहार नयनो उच्छेद कर्याथी तीर्थनो
उच्छेद कर्यो कहेवायछे, माटे महात्मा यवानी इच्छा होय तोमनुनी
शिक्षा धारवी. मानवी,

वेदलाक ज्ञाननी आकांक्षा विना अध श्रद्धावाननी पेठे क्रिया
करेछे. ते क्रिया जइ जाणवी तेमनो धर्मव्यवहार फोनोग्राफवत् जाणवो.

कोड एम कहेशे के—उरावर वस्तुनु स्वरूप समजीने अमे क्रिया
करीशु—ज्या सुधी ज्ञान नवी त्या सु गी क्रिया शाकामनी ? प्रच्युत्तरमां
समजवानु—एम वोठवामा पण समजवानी घणी तारतम्यता समाडछे.
प्रथम विकल्प थशे के कया ज्ञाननी प्राप्तिथी क्रिया करवी. मति-
श्रुतज्ञाननी प्राप्तिथी वा केवलज्ञाननी प्राप्तिथी

मतिश्रुतज्ञान थया वाद क्रिया करवी एम कहेता पण विचा-
रवानु के—गणधरोना जेवु मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, तेवु ज्ञान हालना
वखतमा नथी त्यारे कहो के चउदपूर्वी वा दशपूर्वधारी जेवु मति
ज्ञान तेवु ज्ञान पण हालना वखतमा नथी त्यारे हालमा मतिज्ञान

શ્રુતજ્ઞાન તરતમતાણ થોડુ અપેક્ષાઈ કહેવાય હોય જ્ઞાનનેજ માનનારા કહો કે, કેવુ જ્ઞાન થયાથી ક્રિયા કરસો, તે વતાવો, વા કહો કે, વ્યાં મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન હોય ત્યા ક્રિયા હોય કે નહીં. અને વઢી વિચારો કે મતિજ્ઞાની અને શ્રુતજ્ઞાની ક્રિયા વિના શુ કરે માટે ક્રિયાનો સ્વીકાર કરવો યોગ્યછે ક્રિયા વિના ઇચ્છુ જ્ઞાન શુ કરે ક્રિયા જ્ઞાનની પાસે હોયછે શાસ્ત્રમા પળ—

જ્ઞાન ક્રિયામ્યા મોક્ષ

જ્ઞાન અને ક્રિયાથી મોક્ષછે, જ્ઞાનામ્યાસરુપક્રિયા વિના જ્ઞાનનો પળ ક્ષયોપશમ યતો નથી. ત્યા પળ ક્રિયાની જરૂરછે. કોઈ ઇમ કહેશે કે, મતિ વા શ્રુતજ્ઞાન થયુ ઇમ પ્રત્યક્ષ જણાશે ઇટલે ક્રિયા કરીશુ. તેના ઉત્તરમાં સમગ્રવાતુ કેવલજ્ઞાન પ્રત્યક્ષજ્ઞાનછે, મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન પરોક્ષજ્ઞાનછે. મતિ વા શ્રુત છે કે નહીં તે અનુમાનથી જાણી શકાય કેવલજ્ઞાની કડ કહેવાતો કોઈ આવનાના નથી. માટે ભવ્ય જીવોઈ જ્ઞાન શ્રદ્ધાથી જાણી ધર્મમ્યાનાદિ કારક ક્રિયામાં પ્રવર્તવુ—

આલોચક—કોઈ સ્થલે જ્ઞાનની વિશેષતા વા ક્રિયાની ન્યૂનતા લલે તોપળ તે કોઈના આદરખનીયા કોઈના નિપેધ મળી નથી કિં તુ બઝેના સ્વીકાર માટેછે ઇમ સમજવુ ઇકજ સ્થલે સર્વતુ સ્વરૂપ ઇકજ લલે વર્ણવી શકાતુ નથી તેથી જેને સ્થલે જેનુ જેનુ સ્વરૂપ ધર્મન કરવામા આવે તે નયની સાપેક્ષતાઈ તે ગ્રહણ કરવુ વ્યવહાર ધર્મ અને નિશ્ચયધર્મ સદા જયગતા વર્તેછે સદ્ગુરુપાસેથી ઇનુ સ્વરૂપ સમજવુ, મતિ મદતાથી શકાદિ ઉત્પન્ન થાયતો પળ સર્વત વીરના વચનમાં સત્યતા મળીછે મતિદોષ કાઢી સત્શાસ્ત્રનો ગુરુ મતાં પૂર્વક અભ્યાસ કરવો કેટલીક વાતોમાં તો શ્રદ્ધાજ રાલવી પડેછે. કેવલજ્ઞાનથી જાણેલા પદાર્થોનુ સ્વરૂપ તેને અલ્પમતિ જ્ઞાની

जीव बराबर ही रीते समझी शके, माटे जिनवचनमां जरा मात्र शकानो अवकाश नथी एम थदा करवी मोक्षार्थी जीवने घटेछे.

उपर प्रमाणे यथा मतिलेशथी व्यवहार निश्चयधर्म वा धर्म क्या रहेछे ते दर्शाव्यु.

सप्तम विषय.

हु ससारमा जन्म मरण पाप्पुहु तेनु शु कारण ?

प्रत्युत्तर—कर्म, कर्म ए आत्मा नथी आत्माथी भिगटव्यछे. आत्माणी साथे अनादिकालथी लाग्पुछे. जेनी आदिनथी तेनो अनादिकाळ समजवो—

प्रश्न—कर्म आत्माणी साथे पोते पोतानी मेळे लाग्पांछे वा कोइए लगाड्याछे

उत्तर—कर्म पुद्गल सत्त्व स्वरूपछे. जडछे खरवा मिठवा रूपक्रिया करेछे अनादिकालथी आत्माणी अशुद्धि परिणतियोगे कर्म ग्रहायछे, परमात्मा आत्माणी साथे कर्म लगाडतो नथी अर्थात् आत्मा पोते अशुद्ध भावथी कर्मने ग्रहेछे अशुद्ध परिणति आत्माथी न्यारी नथी तेथी आत्माज पोते कर्मनो कर्त्ता तथा भोक्ता कहेवायछे.

आत्माणी साथे अन्य कोइ कर्म लगाडतु नथी केटलाक जीवो इश्वर जीवनी साथे कर्म लगाडेछे एम मानेछे पण ते युक्तिहीन तथा सर्वज्ञनामन विरुद्ध वानछे. कारण के परमेश्वरने शु प्रयोजन छे के ते जीवोनी साथे कर्म लगावे. अलवत रागद्वेष रहीत प्रभुने कइपण प्रयोजन नथी के ते जीवोनी साथे कर्म लगाडी शके वळी परमेश्वर कहो के परमात्मा सिद्ध, तेओए कर्मनो नाश कर्योछे, कर्मनो नाश नवा भिद परमात्मा कहेवायछे, त्यारे

समजवानु के, जे सिद्ध, परमेश्वर कर्मातीतछे अक्रियछे फोड़पण प्र-
कारनी क्रिया करता नयी. ते बीजाने कर्म लगाइवानी क्रिया करे
ते शशशुगवत् असत्यवात ठरेछे

प्रश्न—ह्यारे शु सिन्ध परमात्मा कोडपण प्रकारनी क्रिया नथी करता.

प्रत्युत्तर-ना, पौद्गलिक कोइपण प्रकारनी क्रिया सिध्द परमे-
श्वर करता नयी, पोताना शु धम्बभावे तेमनी सदाकाल
स्थितिउ कर्मउ ते तो पौद्गलिकउ. पौद्गलिक भावपी
भिन्न प्रभुयाने सिध्दउ भिन्न पुद्गलद्रव्यनी क्रियाने
प्रभु परमेश्वर करता नधी, प्रभुतो अरुपीउ एवा प्रभुधी कर्म
जीवोने लगाववु त्रिकालमा पण बनेज नहीं

सिद्ध परमात्मा शुद्ध स्वस्वभावे सक्रियछे एटले स्वभाव
रमणतारूपवा षड्गुणगुणहानिटद्धिरूपक्रियाना कर्त्ता सिद्धात्माछे
प्रश्न-सिद्ध परमेश्वर, जीवो कर्म सारां वा नठारा कर्म करेछे
तेनो इन्साफ आपेछे के नहीं

પ્રત્યુત્તર—સિંધુ પરમાત્મા વા જેને નિરજન નિરાકાર બ્રહ્મ વા
 શ્વર કહેછે તે કર્મ મપચથી અત્યત મિત્રજે ને તેથી તે જી-
 વોને કર્મ કર્મ પ્રમાણે ઇન્સાફ (ન્યાય) કરી છુલ્લદુ લ
 આપતા નથી સારાંજે જીવોજે જે કર્મ કર્યાં છે તદનુસારે સુખ
 દુઃખ મોગાવવા જીવોને સારા સ્થોળા ઉચ્ચ પશુ, પક્ષી, માનસ,
 અધાદિના અવતાર પરમેશ્વર આપતા નથી

प्रश्न—तुम्हारे जीवों साग वा खोटा कर्म करे ते पोतानी मेले शी रति भोगवे.

उत्तर—जे क्रियानो कर्त्ता जीव पोतेळे ते क्रियानु फळ भोगवतार पण जीव पोते जाणवो. जेम कोइ मनुष्य ताल्लुद विष भक्ष-

ળની ક્રિયા પોત કરે તો તે ક્રિયાથી પ્રાણનાશરૂપ થતુ ફલ
પગ પોતે ભોગવેછે. હવે કહો કે તેમા ન્યાય કર્તા કોણ ઈશ્વર
વા ક્રિયાનો કર્તા, ઈશ્વરે મનુષ્યના પ્રાણનો નાશ કર્યો વા
તાલપુટ વિષે પ્રાણનો નાશ કર્યો અલગત કહેવુ પડશે કે
વિષમાંજ એવી શક્તિ રહીછે કે તે પ્રાણનો નાશ કરેછે, પ્રત્યક્ષ
તે સિ ધ વાતછે. ઈશ્વર ન્યાય કરેછે એમ માનવુ તે કેવલ
મૂળા, પ્રમાણવિરુદ્ધ કલ્પના માત્રછે, નિરજન નિરાકાર ઈશ્વર
સિંધ્યાત્માને શુ પ્રયોજન છે કે કર્મના ફલોદયને ભોગવાવે.
ઘડી તે ઉપર વે વિકલ્પ કરીએછીએ કે કર્મ પોતે ફલ આ-
પવામા સ્વતત્ર છે કે પરતત્ર પ્રથમ પક્ષમા કર્મ પોતેજ સારુ વા खોડુ
આપવામા સ્વતત્ર છે. એમ સ્વીકારતા ઈશ્વર જીવોને કર્યાકર્મ પ્રમાણે
ન્યાય આપેછે તે વાત ઓટી આકાશ કુસુમવત્ ઠરી કર્મમા જ
સારુ વા નટારું ફલ આપવાની શક્તિ રહીછે તો તે પ્રમાણે કર્મથી
સુખ દુઃખ ફલ મળશે. પોતાની મેલે જેમ પુરુષનુ વીર્ય અને સ્ત્રીનુ
રેત્સુ એવેન /સયોગમાગર્ભ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ રહીછે તથા જેમ
અમિમા સ્વાભાવિક દાહકશક્તિ રહીછે તેથી અમિનો અગારો હાથમાં
લઇએતો પોતાની મેલે હાથ વળે, હાથને ઘાઢવામાં દાહકત્વરૂપ
ન્યાય પોતે કરેછે. તેમા ઈશ્વર કડુ ન્યાય કરતો નથી. તેમ કર્મ પોતે
સ્વતત્ર રીતેજ ફલ આપવા સમર્થ છે ત્યા ઈશ્વરને ન્યાય કર્તા મા-
નવો કેવલ ભ્રમણા અને અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વ સમજવું કર્મમાજ
જ્ઞાતાવા અજ્ઞાતારૂપ ફલ આપવાની શક્તિ છે એમ સત્ય છે,
અને એમ જ્ઞાન દૃષ્ટિથી દેખાયછે. સર્વજ્ઞને અસંન્ય
વદવાનુ ફડ કારણ નથી હવે વીજો પક્ષ લઇએ, કર્મ ફલ આપ-
વામાં પરતત્ર છે એટલે તે ઈશ્વરના તાત્રામાં છે. ઈશ્વરની ઇચ્છા પ્રમાણે
કર્મ ફલ આપી શકેછે એમ માનીએતો ઈશ્વર અન્યાયી પ્રપંચી દયા-
હીન ઠરેછે

आशंका तेम करता इश्वर अन्यायी दयाहीन प्रपची शीरीते ठरे वारु?

समाधान—कर्म फल आपवामा परतत्रछे तेम लागवामा पण पर-
तत्र, जे परतत्र होय ते सदाय फलोदयमां तथा लागवामां
परतत्रज रहेछे, जेम तरवार बीजाने लागवामां तथा तेनो
प्राण लेवामा सदाय परतत्र रहीने कार्य करेछे मनुष्य हाथमां
तरवार ग्रहीने अन्यने मारे त्पारे तेना माणनो नाश थायछे,
तरवार पोतानी मेजे उची थइ मारवानी क्रिया करी शक्ती
नथी, कारण के ते कर्त्तार्थी प्रवर्तेछे माटे परतत्रछे तेम कर्म
इश्वरना तावामा रही प्रवर्तेतां होय तो प्रथम जीवोने इश्वरे कर्म
लगाडया एम कहीएतो पहेला जीव कर्मरहीत हता त्पारे
तेमने सा माटे कर्म लगाड्यां ? कइपण अपराध विना कर्म
लगाड्याथी इश्वर अन्यायी पातकी ठरे. बली कर्मरहीत पहेला
जीवो हता तेओने कर्म लगाडवाथी इश्वर प्रभुनु शु कल्याण
थवानु हतु अलवत फइ नही, बली इश्वरनामा जीवोने कर्म
लगावानी शक्ति नित्यछे के अनित्यछे, जोते कर्म लगाडवानी
शक्तिने नित्य मानीए तो सदाय इश्वरजीवोने कर्म लगाडया
करसे जीवो कद्दी कर्मरहीत थसे नहीं तो प्रभुने भजवु
इयादि सर्व व्यर्थ कल्पना मात्र थइपडे बली इश्वरमां कर्म
लगाडवानी शक्ति अनित्यछे एम कहीए तो अनित्य शक्तिनो
आधारी भूत इश्वरपण अनित्य ठरेछे, निराकार साकार
इश्वर मानवामां कोइ प्रमाण नथी निराकार इश्वर सिधने
मानतां निराकार इश्वरने कोइपग जातनी इच्छा नथी तेथी
ते कर्म लगाडवानी उपाधिमां केम पडे

बली निराकार इश्वरने जो इच्छा कहीए तो इच्छा अधुराने
होयछे. पण पूर्णने होती नथी इच्छा मानवाथी इश्वरनी पूर्णतानो

નાશ થાયછે. વઢી સમજવાનુ કે-ઇચ્છા રાગ વિના હોતી નથી અને જ્યા રાગ હોયછે ત્યાં સદાય દ્વેષ રહોછે. રાગી દ્વેષી હોયતે કર્મ સં-
હીત હોય અને કર્મ સહીત હોયતે સંસારી કહેવાયછે, સંસારી થવાથી
ઇશ્વરપણુ નષ્ટ થયુ, કર્મ કલરુ નાશ કરી નિરજન નિરાકાર
પદ પામવાથી ઇશ્વરતાછે- કર્મ એ કડ્ડી વોલવા માત્ર શબ્દ નથી, કર્મ
પુદ્ગલ પરમાણુઓનો સ્કંધથી વનેલુછે. અને તે રૂપીછે. કર્મ લાગ-
વાથી આત્માના ગુણો ઢકાયાછે. હવે કહો કે-કર્મથી રહીત એવા
ઇશ્વરમાં કર્મ લગાડવાની શક્તિ માનવી એ કેટલી ભૂલની વાતછે,
જે પોતે કર્મ રહીત થયાછે તે ધીજાને કેમ કર્મ લગાડે, કર્મ લગા-
ડવાની શક્તિ ઇશ્વરમાં કલ્પવી તે આકાશ કુસુમવત્ અસત્ય કલ્પના
માત્રછે. તેમજ ઇશ્વરનામા સુખ દુઃખ ભોગાવવાની શક્તિ માનવી તે
પણ કલ્પના માત્ર શશ શૃંગવત્ વાતછે.

કર્મ પોતાની મેલે લાગ્યાં એમ માનતા ઇશ્વર કર્તા હતાં નથી
એમ સિદ્ધ થયુ. હવે જીવને કર્મ પોતાની મેલે લાગ્યાં એમ માનતાં
તર્ક થશેકે-કર્મ લગાડ્યા વિના પોતાની મેલે શી રીતે લાગ્યાં અને
તે ક્યારથી લાગ્યાં-તેનુ સમાધાન મૂલ્ય વિચારથી થશેકે-કર્મ અ-
નાદિ કાલથી જીવને લાગ્યાંછે. જીવ અનાદિ કાલથીછે. જેની
આદિ હોય ઉત્પન્ન થવાપણે તે વસ્તુનો અત પણ હાયછે, જે વસ્તુનો
આદિ અને અતછે. તે અનિત્ય હોયછે અને જે અનિત્ય હાયછે તે કાર્યછે
અને જે કાર્ય પણે વસ્તુછે તે વિનાશીછે જેમ આકાશ યયાની આદિછે
તો તેનો અત પડછે નાશ હોયછે, આત્મા કહા કંચેન વા જીવ તેની
ઉત્પન્ન થવાની આદિ નથી અર્થાત્ આત્મા દ્રવ્યાધિકૃતયાપેસાર
ફોડનાથી ઉત્પન્ન થયો નથી, અને જે વસ્તુ ઉત્પન્ન થઈ નથી તે અ-
દિ કાલથીછે, જેમ આકાશ જે વસ્તુ અનાદિ કાલથીછે તેનો
પણ નથી, માટે અનાદિ કાલથી. આત્માના

પ્રદેશમય વ્યક્તિ દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાએ અનાદિ અનતછે, કોઈ પણ કાલમાં આત્માના અસરયાત પ્રદેશ પૈકી એક પ્રદેશ પણ રરવાનો નથી. આત્મા કહો કે જીવ તે ત્રિકાળમાં પોતાના રૂપે સત્ છે અને જે વસ્તુ સત્ છે તે નિત્ય છે, આત્મા સત્ છે માટે તે નિત્ય છે,

પ્રાગભાવાપ્રતિયોગિત્ય નિત્યત્વ

પ્રાગભાવનુ જે અપ્રતિયોગી હોયતે નિત્ય જેટલા કાર્ય રૂપ પદાર્થો ઘટ પટ ઢઢાદિક છે તે પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાએ અનિત્ય જાણરા-કારણકે ઘટપટાદિક પદાર્થો પ્રાગભાવના પ્રતિયોગી છે. આત્મા વા ચેતન પ્રાગભાવનો અપ્રતિયોગી છે માટે આત્મા નિત્ય જાણવો-દ્રવ્યાર્થિક નય દ્રવ્યત્વ પળાને ગ્રહે છે માટે દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાએ આત્મા નિત્યરૂપ જાણવો સસારમા ચાર ગતિમા પરિભ્રમણ કરનારા અનત આત્માઓનુ દ્રવ્યપણુ ત્રિકાળ એક સ્વરૂપ છે માટે તે દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાએ નિત્ય જાણરા, હવે આત્મા અનાદિ અનત નિત્ય છે, તેમ સિધ્ધ કર્યું, તે આત્માને અનાદિકાલથી કર્મ લાગ્યા છે તે ઘાતનુ વિવેચન કરાય છે આત્મા અનાદિકાલથી છે એમ સર્વજ્ઞ શ્રી વીરમધુના વચનથી જાણ્યુ તેમ કર્મ પણ અનાદિકાલથી આત્માને લાગ્યુ છે એમ સર્વજ્ઞ શ્રી મહાવીરના વચનથી જણાયુ, વીર મધુ સર્વજ્ઞ અને રાગદ્વેષથી સર્વથા રહિત હતા માટે તેમના વચનનો પૂર્ણ વિશ્વાસ મન્યજીવને થાય એમા કંઈ આશ્ચર્ય નથી,

આપ્તોક્ત વાક્ય પ્રમાણ

શ્રી વીરમધુ ત્રિકાલ સર્વજ્ઞાની આત્મ હતા. માટે તેમનુ વાક્ય પ્રમાણીયૂત જાણવુ કર્મ અનાદિકાલથી જીવને લાગ્યાં એમાં આગમ પ્રમાણ પણ સિદ્ધ થયું કોઈ જીવ રાજા થાય છે, કોઈ રકુથાય છે, કોઈ જન્મથી અઘા વધિર અગતરે છે કોઈ-રોગીતો કોઈ-ભોગી ઇત્યાદિ સર્વ પુણ્યપાપનુ ફલ પ્રત્યક્ષ દેશવામાં આવે છે માટે તેમાં

પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ પણ સિધ્ધ કરેછે. (ભોગાયતન શરીર) સુખ દુઃખ ભોગવવાનું સ્થાન શરીરછે, અને તે પ્રમાણે દરેક જીવ ક્ષણિક સુખ તથા દુઃખ શરીરાદિકથી ભોગવેછે એમ પ્રત્યક્ષ જોવામા આવેછે. તો તે સુખ દુઃખનું કારણ કર્મ-પુણ્ય પાપરૂપ, આત્માની સાથે લાગ્યું છે એમ અનુમાન થાયછે જેમ કોઈ શહેરપાસે નદીએ તેમા જલની રેલ આવીએ. શહેરની આસપાસતો મેઘ વરસ્યો નથી. તે ઉપરથી એમ અનુમાન થાયછે કે-જ્યાં ત્યાં અત્યંત મેઘની દૃષ્ટિ થતી જોડે. કારણકે નદીમાં રેલ રૂપ કાર્ય દેખાયછે તે મેઘની દૃષ્ટિ વિના હોય નહીં અહીં તો મેઘની દૃષ્ટિ થઈ નથી. તેથી અનુમાન થાયછે કે પર્વતમા દૂરે સુવ મેઘ દૃષ્ટિ થઈ હશે, તેમ કર્મનો વાતમા પણ અનુમાન થાયછે કે- ભોગ રોગ સુખ દુઃખ રૂપ કાર્ય, ફલતો પ્રત્યક્ષ દેખવામા આવેછે માટે તેનું કારણ કર્મ હોવું જોડે. પુણ્ય પાપ વિના શાતા તથા અશાતા વેદનીય હોય નહીં, એ અનુભવ સિધ્ધ વાતછે, વળી કહેછે કે-જેમ કોઈ વૃક્ષના કોટરમા અગ્નિ સળગેછે અદરના ભાગમાં અગ્નિ વહેછે ગાદિર દેખાતી નથી ગાદિગતો ફક્ત ધૂમ દેખાયછે તે ઉપરથી અનુમાન થાયછે કે-

યતયત ધૂમ સ્તતતત વન્દિ:

જ્યાં જ્યાં ધૂમ હોયછે ત્યાં ત્યાં અગ્નિ હોયછે, વૃક્ષ અંદરથી ધૂમ બહિર નિકળતો દેખાયછે માટે વૃક્ષના કોટરમા અગ્નિએ એમ અનુમાન થી સિદ્ધિ થાયછે. તેમ સુખ, પૂર્ણજ્ઞા, ભોગ, રોગ, શોક, વિયોગ, અધત્વ, વધિરત્વ, દરિદ્રત્વરૂપ, કાર્યરૂપ, ફલ દેખાયછે માટે તેનું કારણ પુણ્ય પાપરૂપ કર્મ આત્માની સાથે લાગ્યુંછે એમ સિદ્ધ થાયછે, સર્વ વિદ્વાનો કર્મનું અસ્તિત્વ સ્વિકારેછે તેમ કર્મ ગ્રથમા કર્મનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી જ્ઞાનીએ વર્ણવ્યુંછે તેમજ કમ્પપયડી, ભગવતીમૂત્ર, પદ્મવણામૂત્ર, વિષાકમૂત્ર વિગેરે મૂત્રો તથા ગ્રથોથી કર્મનું યથાતથ્ય સ્વરૂપ સમ-

જાયઁ અને તે અનુભવમા આવેછે. કર્મની પ્રકૃતિનુ સ્વરૂપ નિમ્નષ પ્રવચનમાં સૂક્ષ્મપણે વર્ણન કર્યુંછે તેનુવર્ણન અન્ય દર્શનમાં તે પ્રમાણે પરિપૂર્ણ પણ નથી કોઈ કર્મને કિસ્મત કહેઁ, કોઈ કર્મને પ્રકૃતિ કહેઁ, પણ કર્મનુ અસ્તિત્વ માન્યાવિના છુટકો થતો નથી.-

શ્લોક

કૃતકર્મક્ષયોનાસ્તિ, કલ્પકોટીશૈતૈરપિ ॥

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્ય, કૃત કર્મ શુભાશુભ ॥ ૧ ॥

કૃતકર્મનો ક્ષય નથી કોટીકલ્પશતોષ્ઠ પણ કર્મ અવશ્ય શુભાશુભ ભોગવવુ પડેઁ, જન્મજરા અને મૃત્યુ પણ કર્મથી થાયછે સો રાશી લાખ જીવયોનિગા અવતારવુ પણ કર્મથી થાયછે એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુર્વિન્દ્રિય, પચેન્દ્રિયના અવતાર પણ કર્મથી થાયછે, કર્મ અનેક પ્રકારેઁ. કર્મના મૂલ આઠ મેદછે તેની ઉત્તર પ્રકૃતિ એકશતઅઠાવનઁ દેવગતિ, મનુષ્યગતિ, તિર્યચગતિ, નારકગતિ, એ ચાર ગતિમા અવતાર પણ શુભાશુભ કર્મથી છે કહ્યુંછે કે-

ગાથા

જજેણ કયકમ્મ, પુવ્વભવે હહભવે વસતેણ ॥

ત તેણ વેહઅવ્વ, નિમિત્તમિત્તો પમે હોહ ॥ ૧ ॥

જે જીવે પૂર્વભવમાં તથા આભવમાં વસતા જે કર્મ કર્યાછે. તે કર્મ તે જીવે ભોગવવા યોગ્યછે સુખદુઃખમા પરજીવ તો નિમિત્ત માનઁ કર્મનો કર્તા પણ જીવછે તેમ કર્મનો ભોક્તા પણ જીવછે દેલો સૂપઢાંગમૂત્ર-સમ્પત્તિકર્મમાં પરમાભમાં રમતો જીવ પરનો કર્તા તથા ભોક્તા બનેલોછે-વેટલાંક કર્મ ભોગવીને સ્વેચ્છે અને જીવ વેટલાંક કર્મ નવાં પ્રહણ કરેછે-એમ અનાદિ કાલથી જીવ કર્મને પ્રહણ કરતો તથા કર્મને છૂટતો વર્તેછે, માતાનુ રુધિર અને પુરુષના

વીર્ય સંયોગે ગર્ભમાં જીવનું ઉત્પન્ન થવું અને પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામવું
 ઇત્યાદિ સર્વ કર્મનો પ્રપેચછે ગર્ભમાં પણ જીવ ઓજાહારગ્રહેછે
 પ્રશ્ન-ગર્ભમાં જીવ શાવડે આહાર ગ્રહણ કરેછે.

પ્રત્યુત્તર-આહાર ત્રણ પ્રકારનાછે ૧ ઓજાહાર, ૨ લોમાહાર,
 (રોમાહાર) કવલાહર-પૂપ ઇટલે માલપૂઆને જ્યારે ધીમાં
 તલેડે ત્યારે માલપુઓ સર્વથી ધીની સાથે પરિણમી જાયછે
 તેમ ગર્ભમાં જીવ આહારને સ્વેચ્છી શરીરરૂપે પરિણમી
 શરીરની વૃદ્ધિ કરેછે. રોમથકી જે આહારને ગ્રહણ કરવો તે
 રોમાહાર કહેવાયછે. હવાનુ ગ્રહણ શરીરમાં રોમથી થાયછે,
 મુઘથકી જે આહારનુ ગ્રહણ કરવું. તે કવલાહાર કહેવાયછે,
 મનુષ્ય પશુ પક્ષી જલચરને કવલાહાર પ્રત્યક્ષ દેખવામાં આવે
 છે, એમ ગર્ભમાં ઓજાહારનુ ગ્રહણ છે.

પ્રશ્ન-કેટલાક મોઝા લોકો અજ્ઞાનતાથી એમ માનેછે કે-ગર્ભમાંથી
 બાહિર નીકળ્યા વાદ-જીવ શરીરમાં પ્રવેશેછે અને પશ્ચાત્
 છઠ્ઠા હીલસની રાત્રીએ સરસ્વતિ ચાલુરુનુ ભવિષ્ય કપાલમાં
 લેખેછે અને કહેછે કે-ઝઠીના લેખ લરયા મટે નહીં તેનુ કેમ?

પ્રત્યુત્તર-ગર્ભમાં જીવ ઉત્પન્ન થાયછે. તે માટે પ્રવચન સારોદાર
 નવતત્ત્વ ત્રિગેરે ગ્રથો જોવા છઠીના લેખ સરસ્વતિ લેખેછે એમ
 માનવું પણ મિથ્યા કલ્પનામાંગ્રહે-કર્મ સાથે વધ પામેલો જીવ
 ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થાયછે, અને ત્યાં વૃદ્ધિ પામી નવ માસ થયા
 વાદ બાહિર નીકળેછે, કોઈ ગર્ભમાં જ મરણ પામેછે. ઇત્યાદિ
 સર્વ

પ્રશ્ન-કર્મનો ક્ષય થવાથી મુક્તિપદ મળે છે ત્યારે જેટલા જીવ કર્મનો ક્ષય કરે છે તે પરમેશ્વર કહેવાય કે નહીં

પ્રત્યુત્તર-હા, જેટલા જીવ, કર્મનો ક્ષય કરે છે તેટલા જીવ પરમાત્મા સિદ્ધ, બુદ્ધ, કહેવાય છે, કર્મયક્તી સર્વથા પ્રગરે રહીત થવું તેનું નામ મોક્ષ કહેવાય છે

પ્રશ્ન-કર્મ સહિત જીવ મોક્ષમા જાય કે નહીં ?

પ્રત્યુત્તર-કર્મસહિત કોઈ જીવ મોક્ષમા ગયો નથી અને જગે પણ નહીં.

શિષ્ય-હે સદ્ગુરો-કોઈ મતિ અજ્ઞાનીયોઈ નવીન કલ્પના ઉત્પન્ન કરી એમ કહે છે કે મુક્તિમા વેટગ્રાફ વર્ષ મુધી જીવ રહી પશ્ચાત્ સસારમા આવે છે આ વાત શું સમજવું

સદ્ગુરુ-મુક્તિમા ગયા પાદ જીવ પુનર્સસારમા પાછો આવતો નથી જીવને એ સ્થાનથી અન્યત્ર લેઈ જનાર કર્મ છે અને તે કર્મનો સર્વગ્ન નાશ થાય ત્યારે મુક્તિ સ્થાનમાં જીવ સિદ્ધ રૂપે ધીરાજે છે ત્યાંથી સસારમા આવી શકાતું જ નથી કારણ કે જીવની સાથે કર્મ સમય છતાં ગમનાગમન છે કર્મના અભાવે મુક્તિ સ્થિત મુક્તાત્માનું ગમનાગમન થતું નથી, શ્રી વીરમદ્ધુ એમ સર્વજ્ઞ દૃષ્ટિથી વહે છે-ચક્રલાચક્રલીની પેઠે મુક્તિના જીવો ગમ નાગમન કરતા નથી-મુક્ત જીવો અક્રિયાવત છે માટે તે ગમ નાગમનની ક્રિયા કરતા નથી

પ્રશ્ન-મુક્ત આત્મામા સર્વશક્તિમાન પણ છે કે નહીં,

ઉત્તર-હા મુક્તાત્મામાં પોતાના સ્વરૂપથી સર્વ શક્તિપણુ રહ્યું છે પણ પુદ્ગલ દ્રવ્યની શક્તિથી મુક્તાત્માની શક્તિ ધિન્ન છે આકાશ દ્રવ્ય અરૂપી છે આકાશ જેમ અનત પ્રદેશી છે અને તે જેમ સ્વચ્છંદે સ્થિર વર્તે છે તેમ સિદ્ધ પરમાત્મા સ્વસ્વરૂપે શુદ્ધ થયા પછી સ્થિર વર્તે છે. સ્થિરવર્તવાથી આત્મિક સર્વ શક્તિપણુ જરા

मात्र घटतु नथी. गमनागमन परमाणुओनुठे. परमाणुओना संबंधथी थएला पुद्गल स्कंधो कर्मरूप परिणमी आत्माना प्रदेशोनी साये लाग्याउं ते ज्यारे कर्म नाश थायछे. त्यारे मुक्तात्मा सिद्धबुद्ध कहेवायउं मुक्तात्माना सर्व शक्ति-आत्माना असरय प्रदेशोनी व्यापीने रहीउं मुक्तात्माना शक्ति स्वद्रव्य बाहिर जती नथी. माटे आत्मस्वभावे सर्व शक्तिपणु सदा बनी रह्युं, सिद्ध अक्रिय होवाथी गमनागमननी क्रिया करे नहीं

प्रश्न—कोइ एम कहेउं के-इश्वर अवतार लेउं टैत्योनो नाश करेउं ए बात सरी के खोटी-

उत्तर—कर्म रहीत निर्मल परमात्माने इश्वर कहेवामा आवेउं ते परमात्मा अवतार ग्रहण करता नथी कारणके कर्मातीतने अवतारु आदि उपाधि नथी-पण कर्म सहित जे ससारी जीवउं ते अवतार ग्रहण करेउं अने जन्म जरा मरणना दुःख पामेउं.

प्रश्न—त्यारे इश्वरना लक्षण कहो

प्रत्युत्तर—जेनामा रागद्वेष सर्वथा होतो नथी तेने इश्वर कहेछे' बळी इश्वरना चार प्रकारछे-नाम इश्वर, स्थापना इश्वर, द्रव्य इश्वर, अने भावइश्वर इश्वर एवु गुणी वा निर्गुणीनु इश्वर एवु नाम स्थापनुं ते नाम इश्वर, तथा कोइ पण वस्तुमा इश्वरनो आरोप करवो ते स्थापना इश्वर-जे जीवमा इश्वरपणु आविर्भावे वर्ते नहीं ते द्रव्येश्वर-जे जीवमा रागद्वेषना क्षयथी इश्वरत्व आविर्भावे वर्तेउं ते भावेश्वर, ए चार भेद इश्वरनाउं तेमाथी पूर्वोक्त जे इश्वर भावइश्वर तरीके कयायउं ते इश्वरनु संसारमा पुन-रजन्मबु थतु नथी जीव ते पण इश्वर सत्ताएउं. इश्वरपणु कर्मा च्छादितपणे होवाथी कर्म महीत ससारी जीव संसारमा जन्म जरा मरण करेउं अने चतुरशीति लक्ष जीवयोनिमा पुन पुन परि-

ભ્રમણ કરેછે-જીવ પોતે કર્મ કરેછે અને તેનો ભોક્તા પણ પોતે ફાલોડે. કહ્યું કે-

ગાથા

એકો કરેડ કમ્મ, ફલમવિ તમ્મિકર્ત્ત સમણુવેહ્
એકો જાયડ મરડય, પરલોય એકર્ત્તજાડ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ મુગમ હોવાથી ભગ્યો નથી, વ્યવહારનયે જીવ કર્મનો કર્તાછે-શુદ્ધનિશ્ચયથી સ્વસ્વરૂપે રમતો જીવ પરનો ફાલે દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મનો કર્તા નથી.

જ્ઞાની શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપમાં રમતો કર્મનો નાશ કરેછે-જે આશ્રવના હેતુઓ છે તે જ્ઞાનીને સવરૂપે પરિણમેછે કહ્યું કે-

શ્લોક

યથા પ્રકારા યાવત* સસારાવેશ હેતવ.
તાવતસ્તાદ્વિપર્યાસા નિર્વાણાવેશહેતવ

કર્મના બે ભેદ છે એક શુભાશ્રવ ત્રીજો અશુભાશ્રવ પ્રથમ, શુભાશ્રવને પુણ્ય કહેછે, અને અશુભાશ્રવને શ્રીજિનેન્દ્રદેવ પાપ તરીકે કહેછે પુણ્યની ચેતાલીસ પ્રકૃતિ છે અને તેમ પાપકર્મની ૮૨ વ્યાસી પ્રકૃતિ છે આત્માના શુભ પરિણામથી પુણ્ય તથા અશુભ પરિણામથી પાપકર્મ વધાય છે રાગદ્વેષને માનકર્મ કહેછે રાગદ્વેષનો જય કરવો એ સૂરા પુરુષત્વ કૃત્ય છે રાગદ્વેષ જીત્યા વિના દેવપણ ક્યાહુ નથી ચતુર્દશ રજ્જ્વાત્મક લોકમાં સર્વ સમારી જીવોમાં રાગદ્વેષ વ્યાપી રહ્યો છે મહાદેવ વગીસીમાં કહ્યું કે-

શ્લોક

રાગદ્વેષો મહામલ્લો, દુર્જિતૌ યેન નિર્જિતૌ,
મહાદેવ તુ ત મન્યે, શેષા વૈ નામધારકા.

આ સસારમાં દુર્જય રાગદ્વેષરૂપ મહામણ્ડે. તેવા મહામણ્ડેને જેને જીતરાટે તેને મહાદેવ માનુછું, ઝાકીના તો નામના મહાદેવહે. રાગદ્વેષને જીતવાથી વીતરાગતા મળેહે, સત્યતાત્ત્વિક સુખ વીતરાગાવસ્થાપાહે. રાગદ્વેષથી દુઃખહે અને વીતરાગદ્વેષથી સુખહે. એ સર્વજ્ઞ વીરપરમાત્મા સારમાં સાર કયેહે શ્રીવીરમધુએ ધ્યાનની તીક્ષ્ણતાથી રાગદ્વેષનો ક્ષય કર્યોહે શ્રીમસન્નચંદ્ર રાજર્ષિએ રાગદ્વેષ શત્રુનો આત્મધ્યાનથી ક્ષય કર્યો. રાગદ્વેષજ સસારજી મૂઢહે. જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રગુણની સાયિકભાવે પ્રાપ્તિ રાગદ્વેષના ક્ષય વિના નથી. દ્વેષ કરતા પણ રાગની સત્તા વિશેષતઃ પ્રવર્તેહે. કારણ કે જડ વસ્તુપર પણ રાગદ્વેષથી પ્રમત્તભાવ ઉત્પન્ન થાયહે. આત્મિક જ્ઞાનયોગે મોહનીય કર્મનો ઉપશમભાવ વા ક્ષયોપશમભાવ વા સાયિકભાવ મળેહે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મના, ક્ષયોપશમભાવ વા સાયિકભાવના પ્રાદુર્ભાવને મોહનીય કર્મ અટકાવેહે.

કર્મવધમાં પણ રાગદ્વેષનો પ્રાધાન્યતા સમયમાં વર્ણવીહે. ચાર પાતીકર્મમાં પણ મોહનીય કર્મની સત્તા પ્રવલણે પ્રવર્તેહે. દેવગુરુ ધર્મની શ્રદ્ધા સમ્યક્ત્વ પણ મોહનીય કર્મના, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ તથા સાયિકભાવથી થાયહે, મોહનીય કર્મ પણ ત્રિધા પ્રવર્તેહે. દર્શન મોહનીયના ક્ષયથી દર્શન મળેહે અને ચારિત્ર મોહનીયના ક્ષયથી ચારિત્ર મળેહે. વેદનીયકર્મ, આયુષ્યકર્મ, મોત્સર્ગકર્મ અને નામકર્મ એક ચાર કર્મ અઘાતીયાહે, એ ચાર કર્મમાં ઔદયિકભાવ ફક્ત પ્રવર્તેહે. ઔદયિકભાવે અઘાતીયાં ચાર કર્મ મોહનીયને આત્મા સ્તેરવેહે. પ્રત્યેક ભવમાં દ્રવ્ય, સેત્ર, કાલ, ભાવથી ઔદયિકભાવની જીવ જીવ પ્રતિ મિશ્રતા વર્તેહે. ઇન્દ્રિય, ગતિકાયની અપેક્ષાએ ઔદયિકભાવમાં જીવ જીવ પ્રતિ અસંખ્યભેદે મિશ્રતાની તારતમ્યતા પ્રવર્તેહે. ઔદયિકભાવે ચાર અઘાતીયાં કર્મની કર્મવધનમાં નિમિત્ત

કારણતા વર્તે છે. માધ્યાનતા રાગદ્વેષની કર્મપ્રધનમાટે. માહનીય કર્મની વધસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટી સિત્તેર કોઢાકોઢી સાગરોપમની જાણવી મોહનીય કર્મ મદિરા સમાન છે જેમ મદિરાપાનથી મત્ત થઈ મનુષ્ય અવિવેકી બની કૃત્યાકૃત્ય જાણી શકતો નથી તેમ મોહના ઉદયથી મૂઢ થઈ મનુષ્ય કૃત્યાકૃત્યને સમજી શકતો નથી, ભક્ષ્યાભક્ષ્યમા પ્રવર્તે છે, પરમાશ્વમા મદોન્મત્તપણે પ્રવર્તે છે અને પાપકર્મયોગે આત્માને કર્મદલિકથી ભારે કરે છે મોહોદયથી કોઈની હિતશિક્ષા શ્રવણે મુળતો નથી યુગાવસ્થામા તો મોહોદયતા અતિશય વર્તે છે. મોહનીય કર્મરૂપ રાજીગર-સસારી જીવોને પૂતળાની માફક નચાવે છે અને જન્મ, જરામરણ, રોગશોક, તપા, ક્ષુધા, છેદનમેદનના દુઃખ આપે છે. છતાં જીવો મૂઢતાથી સસારમા સારમાની રાગદશામાં મસ્તાન થઈ વર્તે છે અહો કેટલી અજ્ઞાનતા. ક્ષણિક સુખમા ચિંતામણિ રત્ન સમાન મનુષ્યભવ જીવ હારી જાય છે અને પુનઃ પુનઃ સસારમા પરિભ્રમણ કરે છે કર્મરાજા સસારરૂપ નગરમાંથી જીવને જરા માત્ર મ્લસતા દેતો નથી અનંત શક્તિધારી આત્મા પણ કર્મ પિંજરમા રહ્યો છે ક્યા પુદ્ગલની શક્તિ અને ક્યા આત્માની શક્તિ તેનો તો હે ભવ્યો વિચાર કરો—

પ્રશ્ન—હે ગુરુ મહારાજ કર્મ પુદ્ગલ દ્રવ્ય છે કે પુદ્ગલ દ્રવ્યના પર્યાય છે.

ઉત્તર—કર્મ પુદ્ગલ પરમાણુ દ્રવ્યના પર્યાયરૂપ સ્કન્ધો છે અને તે આત્મ પ્રત્યેશોની સાથે સ્પીરનીરની પેઢે પરિણમે છે—પુદ્ગલ દ્રવ્યનો સ્કન્ધ રૂપ પર્યાય કર્મ જાણવું—કર્મ જડ છે પણ તેનાથી આત્માના ગુણો દ્વકાય છે તેથી આત્મા દુઃખ પામે છે.

પ્રશ્ન—અનાદિકાલથી જે કર્મ આત્માની સાથે લાગ્યું છે તેનો સ્ત્રી રીતે અંત આવે

ઉત્તર—કર્મ વધનની મૂલ સત્તા જે રાગદ્વેષે તેનો હાથ કરવાથી કર્મનો અંત આવેછે. મતિશ્રુતજ્ઞાનના હાથોપશ્ચમભાવે કોઈક ભવ્યજીવ પદ્ધત્યને જાણી જીવદ્રવ્યને અન્ય પદ્ધત્યથી ભિન્ન જાણીસમ્યક્ શુદ્ધ વૌધથી આત્મધ્યાનમા પ્રવર્તે અને રાગદશાના હેતુઓને ત્યાગી સયમ આદરી નિશ્ચયથી સ્વસ્વભાવ સ્વશુભ સ્થિરતારૂપ ચારિત્રમા ઉપયોગથી વર્તે તો જીવ કર્મનો હાથ કરેછે. અન તીર્થકરોક્ત પરમપદની પ્રાપ્તિ કરેછે. અનત જીવો કર્મનો સહાય કરી પરમપદ પામ્યા અને પામશે. એમ શ્રી પ્રવચન વદેછે.

જે ભવ્યો વીતરાગના પથને ચાહેછે તે ભવ્યો રાગદ્વેષનો હાથ કરી તે પદને પામેછે અને પામશે. કર્મનો ગ્રહણ કર્તા પણ જીવેછે અને તેનો નાશકર્તા પણ જીવેછે.

પરમા રાગદ્વેષની પરિણતિથી કર્મવધન અને સ્વદ્રવ્ય, સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ અને સ્વભાવથી આત્મશુભમા પ્રવૃત્તિ કરવાથી કર્મનો નાશ થાયછે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગથી કર્મવધન થાયછે. અનાદિ કાલથી જીવ સસારમા પરિભ્રમણ કરેછે તેનું કારણ કર્મ જાણતું. ભેદજ્ઞાન થવાથી આત્મા અને પરનો ભેદ થાયછે. અને ભેદજ્ઞાનથી સમક્ષિત પ્રગટેછે. જ્ઞાનભાવ વિના મોહોદયતાનો નાશ થતો નથી. કહ્યું છે કે,

શ્લોક:

જ્ઞાનેન મિદ્યતે કર્મ, છિદ્યતે સર્વ સંશયા:

આત્મીયધ્યાનતો મુક્તિ, રિત્યેવ કથિત જિનૈઃ॥૧॥

જ્ઞાનથી કર્મનો નાશ થાયછે. અને સર્વ સંશયો હેદાયછે અને આત્મ યાન પણ જ્ઞાન વિના થતું નથી. માટે જ્ઞાનથી આત્મ યાન કરતાં મુક્તિની પ્રાપ્તિ શ્રીજિનેશ્વરોએ કહીછે. જ્ઞાનથી વૈરગ્રય -

ધાયછે અને વૈરાગ્યથી ચારિત્ર જીવ આદરેડે, અને તેથી જીવકર્મનો સય ફરી મોક્ષમા જાયછે માટે મુક્તિમાર્ગમા જ્ઞાનની તથા તેની સાથે વૈરાગ્યની પણ મુખ્યતાછે શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—

શ્લોક.

જ્ઞાનસ્યૈવહિ સામર્થ્ય, વૈરાગ્યસ્યૈવ વા કિલ,
યત્કોઽપિ કર્મભિ કર્મ ભુજાનોઽપિ ન વધ્યતે. ૧

જ્ઞાનનું એટું સામર્થ્ય છે કે વા વૈરાગ્યનું સ્વરેખર એટું સામર્થ્ય છે કે જેથી કોઈપણ કર્મોવડે કર્મ ભોગવતો છતો પણ કર્મથી બ-
ધાતો નથી તાત્પર્ય કે જ્ઞાન અને વૈરાગ્યથી કર્મ ભોગવતાં પણ કર્મબધ થતો નથી

માટે કહેછે કે—

જ્ઞાનીનો ભોગ સર્વિ નિર્જરાનો હેતુ છે.

જ્ઞાનીનો સર્વભોગ નિર્જરાર્થે ઔદયિકભાવે પ્રાપ્ત થયેલા પચ્ચેન્દ્રિય વિષયભોગોને ભોગવતા પણ જ્ઞાની કર્મની નિર્જરા કરેછે, અને અજ્ઞાની ડલટા બધાયછે હું જ્ઞાની છું એમ માની ઘેસવાથી કદ જ્ઞાનીપણુ આવતું નથી વા કોઈ એમ કહેશે કે આ જ્ઞાની નથી એમ કયવાથી જ્ઞાનીપણુ ટલતું નથી જ્ઞાનીપણુ જ્ઞાનીગમ્ય વા જ્ઞાનીના અનુભવમા સમજાયછે

જ્ઞાનના પણ ઘણા મેટ્રછે આત્મજ્ઞાન વિના કર્મ ફલક ટલતું નથી. જ્ઞાનનો મહિમા અનતછે

કૃષ્ણ અર્જુનને કહેછે કે—

જ્ઞાનાગ્નિ. સર્વકર્માણિ ભસ્મસાત્ કુરતેઽર્જુન.

હે અર્જુન ! જ્ઞાનરૂપ અગ્નિ સર્વ કર્મને વાઢી ભસ્મ કરેછે જ્ઞાન વિના ચારિત્ર નથી અને ચારિત્ર વિના મુક્તિ નથી ક્રિયા પણ જ્ઞાનની પાસેછે જ્ઞાન વિના શુતપ, શુક્રિયા માટે આત્મતત્ત્વનું જ્ઞાન

કરવું શ્રેયસ્કર છે. આત્મજ્ઞાન વિના કોઈ તર્યા નથી અને તરશે પણ નહીં, રાજા, કરોડાધિપતિ, આદિ સર્વ કરતા જ્ઞાનીની મહત્વતા છે જ્ઞાની સૂર્ય કરતા પણ મોટો છે. કારણ કે સૂર્ય વાહ્ય પ્રકાશ કરે છે કેંતુ અંતર્મકાશ કરી શકતો નથી. અને જ્ઞાની તો અંતર્મકાશ કરે છે. જ્ઞાનીની સર્વ ક્રિયા, વર્તન સાપેક્ષપણે વર્તે છે અને અજ્ઞાનીનું વર્તન નિરપેક્ષતયા વર્તે છે. જ્ઞાની અવશ્ય ચોથાઠોળે ગુણે તો હોય છે અને અજ્ઞાની થી. ઈ. ઈ. ઈ. વી આદિ પદ્ધિઓથી દુનીયાદારીમા મહા વિદ્વાન્ કહેવાતો હોય તો પણ સમક્ષિત વિના પહેલે ગુણઠાળે વર્તે છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમભાવથી વા ક્ષાયિકભાવથી જ્ઞાનનો આવિર્ભાવ થાય છે. સમ્યક્તત્ત્વ શ્રદ્ધાન્ વિના જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમભાવ પણ મિથ્યાત્વરૂપે પરિણમે છે. એમ શ્રીવીર મશ્તુ કથન છે.

જ્ઞાનાવરણીય કર્મ પચમકારે છે—મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૧, શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૨, અવધિ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૩, મનઃપર્યવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૪, કેવલ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૫

જ્ઞાનાવરણીય કર્મમા ઉપશમ ભાવ નથી. જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ઔદયિકભાવ છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ વિચિત્ર અસંખ્ય પ્રકારે તરતમયોગથી વર્તે છે. દ્વાદશાંગીનું ગુણન ગણધરજી ક્ષયોપશમભાવે કરે છે

મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મન પર્યવજ્ઞાનમા ક્ષયોપશમ ભાવ લાભે છે. કેવલજ્ઞાન ક્ષાયિકભાવે ઉત્પન્ન થાય છે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ અષ્ટ કર્મમા પ્રથમ છે તેનું કારણ કે વિશેષતઃ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ આત્માનું જ્ઞાન ભૂલવે છે જ્ઞાન વિના તત્ત્વનું જ્ઞાન થતું નથી, માટે પ્રથમ તેનો નિષ્કેપ કર્યો છે. જ્ઞાન વિના જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, સવર, નિર્જરા, વગ અને મોક્ષનું સ્વરૂપ જણાતું નથી.

પદ્ધત્ય, સાતિનય, સપ્તમગી, પ્રમાણ નિસેપનુ યથાતથ્ય સ્વરૂપ જ્ઞાન વિના સમજાતુ નથી. જ્ઞાન વિના ધર્મ અધર્મનુ સ્વરૂપ જાણાતુ નથી. જ્ઞાન વિના ચારિત્ર થુ છે તેનુ પણ ખાન થતુ નથી.

મતિ જ્ઞાનાવરણીય અને શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો સયોપશમ સર્વ જીવોમા સરસ્વો લાગતો નથી કોઈએક વસ્તુનુ સ્વરૂપ વિશેષ સમજેડે કોઈ સમજતુ નથી ત્યાં મતિ જ્ઞાનાવરણીયરર્મની સયો-પશમતાજ કારણીભૂતડે પૂર્વભવમા જે પ્રકારે મતિજ્ઞાન અને શ્રુત જ્ઞાનનુ આરાધન કર્યુ હોયડે તે પ્રમાણે આ ભવમાં મનુષ્ય જન્મ પામી શરીરની રચના, મગજની રચના જ્ઞાનતત્ત્વની પ્રચલ્તા આત્મિ સામગ્રીસાધન મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મના સયોપશમપ્રભાવમાં માત્ર થાયછે અને તે સાધનોદ્વારા ઉત્તમ કરવાયી મતિજ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાયછે.

મતિજ્ઞાનના અષ્ટાવિંશતિ અને ૩૪૦ ગ્રણસો ચાત્રીશ ભેદ નદિમૂત્રમાં પ્રવળ્યાડે જ્ઞાનની વ્રાહ્મી સ્ત્રીપી જે શ્રુતજ્ઞાન અખરસ્વ-રૂપેછે તેની આજ્ઞાતના કરવાથી જ્ઞાનાવરણીય કર્મ રધાયડે આ જ્ઞાતનાના હજારો ભેદછે તે ગીતાર્થને વિનયથી પૂછીસમજણ લેવી મુવર્ણના પ્યાલમા જલના જેટલાં બિંદુ પડેછે તેટલા કાયમ રહેછે તેમ યોગ્ય સસ્કારી જીવ જેટલુ શુદ્ધદ્વારા શ્રુતજ્ઞાન મેલવેછે તેટલુ તેને શુદ્ધરૂપે પરિણમેછે અને તેનુ સ્મરણ રહેડે

જેમ તપાવેલા તોહના ગોઝા ઉપર જન્મિંદુ ગ્રણ ચાર દશ બાર પડે તો કઈ તેનુ જોર ચાલતુ નથી તેમ મૂઢ અજ્ઞાની જીવના હૃદયમા સદગુરુ વચનામૃતનો વાસ થતો નથી અલગ્યે તેનો નાશ થાયછે

એક શિક્ષક શિષ્યોને ઇક્રુજ વગવતે સરસ્વી રીતે કોઈ વિષયનો ઘોષ આપેછે તેમા કોઈ વિગ્રાથિને તો ત્રિચ્ચુલ તેની યાત્રી રહેતી નથી કોઈને ચતુર્વિચિન્ રહેડે કોઈને પૂર્ણ યાત્રી રહેછે ત્યાં શ્રુત કર્મની સયોપશમતાજ કારણીભૂતડે, કોઈ એક શ્લોક

ભળીને સ્મરણમાં રાખેછે કોઈ એક કલાકમાં પાંચ શ્લોક મળેછે.
 કોઈ પચીશ શ્લોક કોઈ શતશ્લોક કોઈ સહસ્રશ્લોક એક કલાકમાં
 યાદ કરેછે કોઈ આસ્વાદીવસનો એક શ્લોક પણ યાદ કરી શકતો
 નથી. ત્યાં શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય કર્મની ક્ષયોપશમતાજ કારણીભૂત છે દા-
 લના સમયમાં કોઈ શતાવધાની કોઈ દ્વિશતાવધાની દેખવામાં આવે
 છે. તેનું પણ કારણ મતિ અને શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય કર્મની ક્ષયોપશમ-
 તાની વિચિત્રતા છે અને તે પ્રમાણે મગજની રચના જ્ઞાનતત્ત્વની પ્રવ-
 લતા અને અપ્રવલતાની તારતમ્યતાએ ઘટના થાય છે. અને તે પ્રમાણે
 દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલભાવથી પ્રવલ અપ્રવલ સાધનોની પ્રાપ્તિ થાય છે. શ્રુત-
 જ્ઞાનના અભ્યાસથી તથા શ્રુતજ્ઞાનીનો વિનય ભક્તિ વહુમાન કરવાથી
 શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ થાય છે. શ્રુત અને શ્રુતજ્ઞાનીની
 આશાતના કરવાથી તથા ઉત્સૂત્રભાષણ કરવાથી શ્રુતજ્ઞાના-
 વરણીય કર્મનો વધ થાય છે માટે મન્ય જીવોએ ક્રોધ લોભ માન
 પૂજા સ્વાર્થાદિક આવેશથી ઉત્સૂત્ર ભાષણ કરતું નહીં. ઉત્સૂત્ર
 ભાષણથી જમાલી તથા મરીચિની પેઠે ભવપરપરાની પ્રાપ્તિ થાય છે.
 અલ્પજ્ઞાનને ઉત્સૂત્ર ભાષણ થયું હોય તો જ્ઞાન થતા મિથ્યા દુષ્કૃત
 દેવું પણ માન પૂજા લજ્જાદિકથી મિથ્યાદુષ્કૃત દેતા પ્રમાદ કરવો
 નહિ. ભવભીરુ ભાગ્યવત જીવ અનેકાત પથને સમજી પ્રાણાતે પણ
 મિથ્યાપ્રરૂપણા કરતો નથી ઉત્સૂત્ર ભાષણ સમાન કોઈ પાપ નથી. માટે
 કદી અલ્પજ્ઞપણાથી ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરવી નહિ, કલિયુગમાં સૂત્રોની
 પ્રરૂપણામાં ગુરુગમ વિરહ, માન, પૂજા, સ્વાર્થ, મતાધણાથી, ઉત્સૂત્ર ભા-
 ણ કરી અજ્ઞાની જીવો અનેક પ્રકારના મત ઊઠાવેછે અને કુગતિ
 વૃથાતયોગે કૃતક કરી ભિન્ન ભિન્ન પથની કાઢી દૃષ્ટિ રાગી જીવોને
 સમજાવીને વીરપ્રભુના સત્ય વચ્ચનો લોપ કરી આત્માના અજાણ-
 ણાથી ભવપરપરાની વૃદ્ધિ કરી જન્મજરા મરણના દુઃખ વિવિધ
 યોનિમાં અવતાર ગ્રહી ભોગવવા પ્રયત્ન કરેછે.

ધર્મ શ્રવણથી મેદજ્ઞાન યાયડે અને તેથી સ્વપરનો વિભાગ કરતા સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાયડે. તેમા શ્રુતજ્ઞાનનો મહા ઉપકાર સમજવો, ત્રિફાલ સર્વજ્ઞ વીરમધુષે કેવલજ્ઞાનથી સર્વ પદાર્થોને જોયા અને વાણીથી તે પદાર્થોનું સ્વરૂપ કહ્યું તે મગ્યાનની મ્વપર પ્રકાશક વાણીનેજ શ્રુતજ્ઞાન મૂલસિદ્ધાંતરૂપ રૂપેડે હાલપણ મગ્યાનની વાણી જયવતી વર્તેડે

આસન્નમધ્વી મગવદ્વાણીરૂપગંગા પ્રવાહમા સ્નાન કરી સસારના તાપથી શાંતિ પામેડે અને પામશે.

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા અનાદિકાલથી સમસ્તિશ્રુત અને મિથ્યાશ્રુત વર્તે ડે.

સુશ્રુતનો હે મધ્વો આદર કરો વચ્ચત વહી જાયછે, વચ્ચત અમૂલ્યડે ગયો વચ્ચત પશ્ચાત્ આવનાર નથી મધ્વ જીવોદ્વારવાર શ્રુતજ્ઞાનનો અધ્યાસ કરવો

અવધિજ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ થવાથી અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાયછે. અવધિજ્ઞાનના પદ્મમેદડે અને વઝી અસરૂપાત મેદે પ્રવર્તેછે મન પર્યવજ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી મન.પર્યવજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાયછે, મનપર્યવજ્ઞાન ને પ્રકારેડે

કેવલજ્ઞાન ક્ષાયિરૂપાવે ઉત્પન્ન થાયડે શ્રુતજ્ઞાનના ચીજો પાપો ધ્યાવતા વારમે શુણઠાણે કેવલજ્ઞાનાવરણીયકર્મનો સત્તાથી પણ સર્વથા ક્ષય યાય ડે

મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન પરીક્ષેડે અવધિજ્ઞાન અને મન:પર્યવજ્ઞાન દેગ પ્રત્યક્ષેડે કેવલજ્ઞાન સર્વથી પ્રત્યક્ષેડે

આ પ્રમાણે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતાં આત્મા પરમાત્મસ્વરૂપ બનેડે. જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતાં દર્શનાવરણીયાત્તિ કર્મનો સર્વથા ક્ષય વાયડે. જે જે કર્મમટ્ટિનો જે જે શુણઠાણે ક્ષય થવાનો હોયડે તે તે શુણ-

ठाणे तेनो क्षय थायडे ज्ञानमरूपणा नटिमूत्रमा हेतु न्याय पूर्वक
दर्शावीडे. माटे आत्मार्य जीवोए त्याची विशेष अधिकार समजवो
अहाज्ञाननी वेची शक्ति ।। चमुद्धारादेखेला पदार्थोनो मनमां केवो
विचार थायछे वीजानामनना विचार पण ज्ञानथी जाणी शकाय
छे ज्ञाननी एकनी एकवी वीजा जीवमा विशेषता देखवामा आवेछे.
केवलज्ञानमा सर्वज्ञाननो समावेश थायडे सप्रतिष्ठाळे ज्ञाननी क्षी-
णताछे. अने तेथी मतभेद घणा थया अने थशे जेम ज्ञाननी अ-
ल्पता तेम मतमतातर विशेष अने ज्ञाननी दृष्टि तेम मतमतातर
अल्प जाणवा. मतभेदना कदाग्रह बिना जे जे वांचवु. साभळवु.
मनन करवु ते सफळडे

क्षयोपशमभावे अयुना मतिज्ञान अने श्रुतज्ञान समकृती जी-
वोने वर्तेडे. एम कथवु अनुभवगम्य सप्रमाणछे, मति अज्ञानी अने
श्रुत अज्ञानी जीवो आ क्षेत्रमा विशेषडे मति अने श्रुत ज्ञानी
जीवो अल्प अने तेमा पण विरति पाम्या जीवो अल्प अनुभवंगम्य
सिद्धांतानुसारडे.

हे भव्य मति ज्ञान अने श्रुतज्ञाननो गहन विषयछे अल्पज्ञ-
पणाथी सूक्ष्म तत्त्वरूप निगोद स्वरूप समजी शकाय नहीं 'तो
तेमा ज्ञानावरणीय कर्मनो दोष समज. ग्रथकर्त्ताने दोष आपीश नहीं
सूक्ष्म तीक्ष्ण मति ज्ञान विना सूक्ष्म वातनो बोध थतो' नथी. एम
कहेतु सप्रमाणछे. केवलज्ञान अने केवल दर्शनथी जे पदार्थ स्वरूप
जाणवा देखवामा आवे तेनु स्वरूप मतिज्ञानथी यथार्थ साक्षात् कडी
जाणी शकाय नहि. एम अनुभवथी ज्ञानीओ कयेछे. माटे शरा
मनमा लावीग नहि जिन प्रचनपर आस्था राख. जिनेश्वरे जे
वचनो कळ्याडे ने अन्यथा नथी एम श्रद्धा कर. अने आत्मा
नुभव सद्गुरुद्वारा कर केजेथी शक्तिमार्गनो अधिकारी थाय. पूर्वो-

ક્ત મોહનીય અને જ્ઞાનાપરણીય કર્મનું સ્વરૂપ તથા તેના નાશથી આત્મગુણોનો લાભ દેશ્વાદી હવે પ્રસ્તુત કર્મવિષયનુજ વર્ણન કરવામાં આવેછે. કર્મ સર્વથી સામાન્ય વર્ણન કર્યું કર્મ જડ છે અને તે આત્માના ગુણોનો ઘાતકર્તા છે. સર્વ જીવ કર્માસક્ત છે. કર્મનો નાશ કરવો એજ કર્તવ્ય છે. કર્મનું સ્વરૂપ સમજ્યા વિના કર્મનો નાશ થતો નથી. શ્રીવીરમધુએ ધોર પરિસદ્ સદ્ન કરી કર્મનો ક્ષય કર્યો. તો તેમની વાણીના આધારે આપણે પણ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર્યનું આરાધન કરવું, લક્ષ્યમાં રાખવું મોક્ષ માર્ગ ત્રિકટ છે. પ્રમાદ ઘણો, ઉપયોગ અલ્પ, આયુષ્ય અલ્પ, દુઃખસમય, સત્સમાગમ અલ્પ, ધર્મ સાધનો અલ્પ, કર્મસાધનો વિશેષ, અહો વેધી દુર્દશા, કર્મનું જોર વિશેષ, ધર્મધ્યાનનું જોર અલ્પ. આ શુ યયુ, શુ કરયુ હે વીરમધુ તારી વાણીનું શરણ, જગત્માં તમારો વેટલો ઉપકાર ! તારો આધાર, તારો વિશ્વાસ કર્મની દુઃસ્વપ્નદિવિચિત્રપ્રકૃતિયોનો નાશ કરવા કેવા પ્રકારનું લક્ષ્ય જોઈએ ? અધમતા અને પ્રમાદથી જીવો કયાથી સ્વસ્વરૂપ પામે ? ધર્મ ઉગ્રમ અલ્પ છે કર્મોપાર્જન ઉગ્રમ અહર્નિશ ચાલ્યા કરેછે તપાસોતો સ્વરા ! રાગનું જોર તમારામાં વિશેષ છે વા વૈરાગ્યનું, જોર વિશેષ છે, કર્મની કઢીન ગ્રંથીનો ભેદ આત્માથી પુરુષપુરુષાર્થથી કરેછે. કર્મનું ક્ષેત્ર ચતુર્દશ રજ્વાત્મક પ્રમાણ છે, અર્થાત્ કર્મની રાજધાની ચત્તર રાજલોકમાં છે. તાં પણ કર્મથી ઢરવાનું નથી કર્મ નાશ થવાનું નથી એમ સ્વપ્નમાં પણ વિચારવું નહિ, કારણકે તમ માની વેસવાથી ચલતું કર્મનીજ દૃદ્ધિ થાય છે મારાથી રાગ છૂટવાનો નથી વા મારા કર્મમાં લરયુ હશે તે પ્રમાણે યશે, એમ પ્રમાદની દૃદ્ધિ અર્થે વા સરાગદશાની દૃદ્ધિ અર્થે વચન વદશો નહિ. અનુગ્રમનાં વચનો જે ચોલયામાં આવેછે તે ચારિત્ર્ય મોહની આદિના ઉદયથી સમજવું જરા સૂક્ષ્મદૃષ્ટિથી વિચારો કે

उग्रमयी कयु कार्य सिद्ध यतु नयी ? अलवत उग्रमयी सर्व कार्य सिद्ध थाय ते. हवे ते कर्म सबधी विशेष विवेचन करीए छीए.

१ कर्मराजा -

२ कर्मराजानो प्रधान मोह

३ ससारनगर

४ कर्मराजानो पुत्र अज्ञान

५ कर्मराजानी पुत्री निंदा

कर्मराजाना सुभटो—मिथ्यात्व, अविरति, क्रोध, मान, माया, लोभ, हास्य, रति, अरति, कलह, भय, अभ्याख्यान, अशुभयोग, आर्तभ्यान, रौद्रभ्यान, इव्या बिगेरे कर्मनु कार्य ए छे के दरेक स-सारी जीवो उपर सत्ता चलाववी. हवे एरु दीवस कर्मराजा पोते ससारनगर तरफ यान आपी जुएछे के ससारी जीवो हाल केवी हालतमा ठे अने ते आपणी आज्ञामा ठे के नहीं ? जोतां जोतां कर्मराजाने मालुम पडयु के, अरे हाय बीतरागना भक्तो तथा ते-मनी वाणीरूप आगमोधी घणा जीवोए मारु स्वरूप जाणी लीधु. अने ते जीवो मने ते शत्रु तरीके लेखवी मारी नगरीमाथी नीकल-वानो उपाय श्रीबीतरागना भक्तोने पुठेछे अने मोक्ष नगरी के जे धर्मराजानी राजधानी त्या जवा इन्हेछे बेटकाके मोक्ष नगरी त-रफ जवा सार प्रयाण शरु कर्युंछे. अरे मारा नगरमाथी जीवो बेटलाक काळे सर्वे जता रहेशे. वेम करु, एम उदा विचारमा गुम थइ नेछे छे त्यारे तेनी पासे मोहप्रधान आवी पूठेछे के, हे कर्मराजा तमे वेम उदास थइ नेछा त्रै ? मारा जेवो प्रधान छतां तमने शी मोटी चिंता आवी पडीछे ते कृपा करीने रहो.

कर्मनृपतिभाषण

कर्मराजा मोहप्रधानने कहेछे के, अरे हवे मारा राज्यमाथी

ક્ત મોહનીય અને જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું સ્વરૂપ તથા તેના નાશથી આત્મશુણોનો લાભ દેખાડી દેવે પ્રસ્તુત કર્મવિપયનુજ વર્ણન કરવામાં આવેલું છે. કર્મ સરથી સામાન્ય વર્ણન કર્યું કર્મ જડછે અને તે આત્માના શુણોનો ઘાતકર્તા છે સર્વ જીવ કર્માસક્ત છે કર્મનો નાશ કરવો પણ કર્તવ્ય છે કર્મનું સ્વરૂપ સમગ્ર વિના કર્મનો નાશ થતો નથી. શ્રીવીરમધુષ ધોર પરિસહ સદન કરી કર્મનો ક્ષય કર્યો. તો તેમની વાણીના આધારે આપણે પણ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રનું આરાધન કરવું, લક્ષ્યમાં રાખવું મોક્ષ માર્ગ વિકટ છે પ્રમાદ ઘણો, ઉપયોગ અલ્પ, આયુષ્ય અલ્પ, દુ પમસમય, સત્સમાગમ અલ્પ, ધર્મ સાધનો અલ્પ, કર્મસાધનો વિશેષ, અહો વેગી દુર્દશા, કર્મનું જોર વિશેષ, ધર્મધ્યાનનું જોર અલ્પ. આ શુ થયું, શુ કરવું હે વીરમધુ તારી વાણીનું શરણ, જગત્માં તમારો કેટલો ઉપકાર ! તારો આધાર, તારો વિશ્વાસ કર્મની દુ સ્વપદવિચિત્રમકૃતિયોનો નાશ કરવા કેવા મકારનું લક્ષ્ય જોઈએ ? અધમતા અને પ્રમાદથી જીવો ક્યાથી સ્વસ્વરૂપ પામે ? ધર્મ ઉગ્રમ અલ્પ છે કર્મોપાર્જન ઉગ્રમ અહર્નિશ ચાલ્યા કરેલે તપાસોતો સ્વરા ! રાગનું જોર તમારામાં વિશેષ છે વા વૈરાગ્યનું, જોર વિશેષ છે, કર્મની કઠીન પ્રથીનો ભેદ આત્માથી પુરુષ પુરુષાર્થથી કરેલો, કર્મનું ક્ષેત્ર ચતુર્દશ રજવાત્મક પ્રમાણ છે, અર્થાત્ કર્મની રાજધાની ચતુર્દ રાજલોકમાં છે તો પણ કર્મથી દરવાનું નથી કર્મ નાશ થવાનું નથી એમ સ્વપ્નમાં પણ વિચારવું નહિ, કારણકે તમ માની પ્રસવાથી ઉલટું કર્મનીજ વૃદ્ધિ થાયછે મારાથી રાગ છૂટવાનો નથી વા મારા કર્મમાં લલચ્યુ દશે તે પ્રમાણે થશે. એમ પ્રમાદની વૃદ્ધિ અર્થે વા સરાગદશાની વૃદ્ધિ અર્થે વચન વદશો નહિ અનુગ્રમનાં વચનો જે વોલગામાં આવેલે તે ચારિત્ર મોહની આદિના ઉદયથી સમગ્રવું જરા મૂલ્મદષ્ટિથી વિચારો કે

उग्रमयी कयु कार्य सिद्ध यतु नथी ? अलवत उग्रमयी सर्व कार्य सिद्ध थाय ते. हवे ते कर्म सबधी विशेष विवेचन करीए छीए.

१ कर्मराजा

२ कर्मराजानो प्रधान मोह

३ ससारनगर

४ कर्मराजानो पुत्र अज्ञान

५ कर्मराजानी पुत्री निंदा

कर्मराजाना सुभटो—मिथ्यात्व, अश्रिति, क्रोध, मान, माया, लोभ, हास्य, रति, अरति, कलह, भय, अभ्यास, अशुभयोग, आर्तभयान, रौद्रभयान, इत्यादि विगेरे कर्मनु कार्य ए छे के दरेक स-सारी जीवो उपर सत्ता चलाववी. हवे एरु दीवस कर्मराजा पोते ससारनगर तरफ यान आपी जुएछे के ससारी जीवो हाल केवी हालतमा छे अने ते आपणी आज्ञामां छे के नहीं ? जोतां जोतां कर्मराजाने मालुम पड्यु के, अरे हाय वीतरागना भक्तो तथा ते-मनी वाणीरूप आगमोथी घणा जीवोए मारु स्वरूप जाणी लीधु. अने ते जीवो मने ते शत्रु तरीकं छेखवी मारी नगरीमांथी नीकल-वानो उपाय श्रीवीतरागना भक्तोने पुन्नेछे अने मोक्ष नगरी के जे कर्मराजानी राजधानी त्या जवा इन्नेछे वेटलाके मोक्ष नगरी त-रफ जवा सारु प्रयाण शरु कर्युछे अरे मारा नगरमाथी जीवो वेटलाक काळे सर्व जता रहेशे केम करु, एम उडा विचारमा शुभ थइ नेछे छे. त्यारे तेनी पासे मोहप्रधान आरी पूछेछे के, हे कर्मराजा तमे केम उदास थइ नेछे छे ? मारा जेवो प्रधान छता तमने शी मोटी चिंता आवी पडीछे ते कृपा करीने रुहो.

कर्मनृपतिभाषण

कर्मराजा मोहप्रधानने कहेछे के, अरे हवे मारा राज्यमांथी

દિનપ્રતિદિન જીવો મોક્ષ નગરીમા ચાલ્યા જાયઁ.

ધર્મ રાજાના સુખટો આપણી નગરીના જીવોને સમજાવી પોતાની નગરીમા રહેવા જાયઁ મુશ્કેલી તેમા મોટો ભાગ જીવોને મોક્ષ નગરીમા લઈ જનાર તીર્થકરોનોઁ અને તેમના કાયદા પ્રમાણે વર્તનાર સાધુઓ ઇવા તો કાંઈકઁ કે-તે સાધુઓની આગલ આપણા ક્રોધાદિક શત્રુઓનું કડ ચાલતું નથી આપણા સુખટોને પણ હરાવી જીવોને પોતે મોક્ષ નગરીનો માર્ગ જણાવી આપણી નગરી ખાલી કરેઁ. હાય, હવે શુ કરું અરે ઓ મોહ પ્રધાન તું જલદી આપણા સુખટોને તથા મારા પુત્રને રોલાવ, અને અગ્નિવેરુ સભામાં કચેરી ભર, મોહપ્રધાન કર્મરાજાનું વચન અગીયાર કરી સર્વ સુખટોને ઘોલાવી સભાની વેઠકું કરી કર્મરાજા સભામા આવી મમતા સિંહાસન ઉપર ધિરાજમાન થયા હવે કર્મરાજા પોતાના સર્વ સુખટોને તથા પુત્રપુત્રીઓને નીચે મુજબ વચનો કહેઁ કે-

અરે મારા મોહ પ્રધાન તું મારો પ્રિય પ્રધાનઁ હિંસાતો મારી બેનઁ નિંદ્રા મારી પુત્રીઁ, અજ્ઞાન મારો પુત્રઁ, ચંદ્રરાજ લોકનું રાજ્ય આપણા તાત્રામાંઁ આપણું રાજ્ય અનાનિકાઝથી સતાર નગરમા ચાલેઁ સર્વ જીવોને આપણે પોતાના વશમા રાખી ધર્મ રાજાની મોક્ષ નગરીમા લેઈ જવા દેવા નહિ તે તમારી મુશ્કેલી ફરજઁ આપણું રાજ્ય ઘટે નહિ તે તમારું ધ્યાનમા લેતું જોઈય

મારા સુખટો સામલો ! આપણો મોટો શત્રુ ધર્મ રાજાઁ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર એ ત્રણ ઇના પુત્રઁ ધર્મ રાજાનો ઉપયોગ રૂપ પ્રધાન ઁ, શાંતિ, આર્જવ, માર્જવ, મુક્તિ, સયમ, સત્ય, શોચ, આર્કિચન, એ દશ ધર્મ રાજાના અત્યંત વજ્રાન સુખટોઁ, સમક્ષિત રૂપ ધર્મ રાજાનો પુત્ર ઇવો તો વજ્રવાનઁ કે જેનાથી આપણો મિથ્યાત્વ સુખટ રણ સપ્તામમાં ભાગી જાયઁ, પચ મહાદુત રૂપ જોડાઓ ઇવાતો વજ્રવા-

नछे के अविरति नामना आपणा योद्धाने थरथरावेछे. आपणा नगरनो भग करनार श्री चोवीस तीर्थकरो तथा तेमनाथी उत्पन्न थयेला १साधु २सा'वी ३श्रावक ४श्रावीक रूप चतुर्विध सघ आपणाथी छुट्टी पडी धर्म राजाना नगरमा जवा उपदयोछे तीर्थकरना भक्तो, साधु महाराजाओ, आपणा ससार नगरमा रहेनार ससारी जीवोने एवातो उपदेश आपेछे के-ते उपदेश साभज्या पडी आपणा नगरमा ते जीवो रहेता नथी, अने ससारने ते स्म-शान सरखो गणेछे, आपणी मायाना अने कुटुंब परिवारने बधन समान गणेछे, मायाना पास त्रोडी वैगम्य रूप वस्तर धारण करी ससारनो त्याग करेछे, अनादिकाळथी आ प्रमाणे आपणा नगरमाथी जीवो मोक्ष नगरमा चाल्या जायछे. ते जोड मने अत्यत चिंता थायछे. धर्म राजानु मोक्ष नगर आपणा ससार नगर करवा नानुछे ते चौद राज लोरुने अते ओखेछुछे ते नगरमा रहेनारा जीवो अत्यत सुखी होयछे मोक्ष नगरीमा गयेला जीवोनो आपणाथी कसो भय रहेतो नथी.

मोक्ष नगरमा गया जीवो पाछा आपणा नगरमा आबी शरता नथी आपणु तेमना उपर कथु जोर चालतु नथी अरे मारी नगरीनी खराब अवस्था थइ गट' तमो आटला बधा सुभदो छता मारी आबी दशा थई, हवे मारे थु करबु, कोनी आगळ जइ पोकार करबो

आ प्रमाणे कर्म राजाना वचनो साभळी मोह प्रधान आस्वासना आपेछे

हे कर्म राजा तमो केम चिंता करोछो, कर्म राजाजी तमारु नगर कट्टी ग्वाली थट गरुवानु नथी अनादिकाळथी तमारी एवी सत्ता नेठेलीछे के प्राय. कोदरु जीव मोक्ष नगरीमा जइ शके, आपनो हु प्रधान तथा अज्ञान नामनो पुत्र, पटली तो ससारी जीवो

ઉપર સત્તા ચલાવેછે કે, વિચારા જીવને સસાર એજ સાર માન્યા વિના છુટતો થતો નથી. કર્મ રાજાજી અમારાં દરેકનાં પરાક્રમ નીચે મુજબઁ તે સામઝો.

હુ મોહ પ્રધાન અનાગિ કાઢથી આપની કૃપાદ્રષ્ટિ તઢે હાજરહુ. પરભાવરૂપી શાન્મા દરેક સસારી જીવોને મેં ફસાવી દીધાઁ. એકંદ્રિય જીવો ઉપર પણ મારી સત્તા વ્યાપેલી ઁ, દ્વીન્દ્રિય જીવો ઉપર પણ મારી સત્તા વ્યાપેલીઁ, ત્રીન્દ્રિય જીવો ઉપર પણ હુ સત્તા ચલાવુહુ ચતુરિન્દ્રિ જીવોપર પણ મારા વશમાઁ, પચેંદ્રી જીવો ચાર પ્રકારનાઁ ૧ દેવતા ૨ મનુષ્ય ૩ તીર્થંચ ૪ નારત્તી એ ચાર પ્રકારના જીવો પણ મારા આધીનઁ, દેવતાઓ પણ દેવીઓ ઉપર મોહના પાસથી આશક્ત રહેછે. આ મારી દેવી, આ ત્રીજાની દેવી, એવી મોહ ધસા કરાવનારહુ મારી ઉત્કૃષ્ટિ સ્થીતિ મોહનીય, કર્મની સિત્તેર મોહામોહી સાગરોપમનીઁ, નાનુ ઘાઢક તેનામા પણ હુ વ્યાપિહુ યુવાવસ્થાવાલા જુવાન પુરુષોમા તો હુ નિર્ભય પળે વ્યાપ્ત હુ જો મોહના હોય તો દરેક મનુષ્યો સસારમા સાર માનેનહીં, રાત્રી અને દીવસ હુ દરેક જીવોની સાથે વ્યાપ્તહુ, મોહ મનથી ઘેલા થયેલા જીવો જાણી શકતા નથી કે અમો મોહના પાસમા ઉપડાયાઁ-એવી મારી સત્તાછે જોગી જતી, સંયાસી, મોસાહ, અતીત, ફક્તીર વિગેરે કહેઁકે મોહ સ્વરામછે, મોહ કરના નહિ એમ ત્રીજાને ઉપદેશ આપેઁ તેવા પુરુષોને પણ હુ મારી મોહ શાઢમા ફસાવી રહુહુ

ફક્તીર ફક્તીરાહ ભેડ મેઢા હોયઁ તોપણ ઘન સ્ત્રીનામા હુ પ્રવેશ કરી તેને ઝડવાવી સસારમા પાવુહુ રાજાઓ કે જે શૂરવીરો કહેવાયઁ તેને પણ સ્ત્રી, ધન, પુત્ર, રાજ્ય, વિગેરેના મોહમાં ફસાવી દેઁહુ જે રાજાઓ સિંહ સમાન શૂરા હોયઁ, અને જે રણસગ્રામમા હજારો મનુષ્યોને કાપી નાસેઁ તેવાને પણ હુ પુન મોહમાં ફસાવી

રોવર, હુડુ, સિંહસમાનરૂપા રાજાઓને પણ મોહમા ફસાવી સ્ત્રીઓના પગે લગાડુડુ, હજારો સુખદોના વાળ વાગતા પણ જેની ચંચુમાથી અથુ આવ્યા નથી પણ રાજાઓની ચંચુમાથી સ્ત્રીના મરણથી અથુ કઢાવુડુ જો હુ રાજાઓમા વ્યાપી નહિ રહુ તો તેઓ આ સસાર માજીવની હિંસા વિગેરે કેમકુર્મ કરે? પૃથ્વીના લોભથી પરસ્પર રાજાઓને હુ લડાવુડુ, સ્ત્રીના મોહથી પરસ્પર રાજાઓને લડાવનાર અને દુનીઆમા જીવોનો નાશ કરનાર હુ મોહ પ્રધાન છુ. જ્યાં મારો સંચાર હોયછે ત્યાં ક્રોધાદિક સુખદો પણ વાસ કરેછે. મોક્ષ નગરીમા જતા અગીયારમા ગુણઠાણા સુધી મારુ પ્રયત્ન જોરડે. કોઈ વિરલો જીવ મારાથી વધી જાયછે. અરે તમો તીર્થકરના ભક્તો સાધુઓને પૂત્રો કે તમો કોનાથી વિશેષ ડરોઝો પ્રત્યુત્તર મઝશે કે— મોહથી અમો ડરીએ છીએ જુઓ ચક્રઝો, ચક્રલી, મોર, પોપટ, કનુતર, સિંહ, શૃગાલ, વિગેરે તિર્યંચ જીવો પણ મોહાવેશથી કેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરેછે.

ચક્રલો, ચક્રલી, પોતાના ઇંડાપર કેવો મોહધારણ કરેછે. મયૂર મયુરીનો વિરહ થતા કેટુ આક્રંદ કરેછે. ગાંધારી પોતાના પંચાને જુઓ મોહના અવેશથી કેવાં ઘાટેછે. કૃત્તી કુરકુરીયાને પોતાનાં માની કેટુ હેતુધારણ કરેછે વઢી ધનના મોહથી પ્રાણીઓ મરી પરમવમા મૂપરુ સર્પ વિગેરેના અવતાર ધારણ કરેછે. પુત્રના મરણથી માતાપિતાને અત્યંત રુદન કરાવનાર હુ છુ સ્ત્રીના મરણથી તેના પતિને શોક કરાવનાર હુ છુ સત્યને પણ અસત્ય તરીકે દેખાડનાર હુ છુ. મારા વશમા આવેલા જીવોને ચોરાશીલાખ જીવાયોનિમા મટકાવનાર હુ છુ મારા વશમા પતિત પ્રાણીઓ હિંસા કરેછે. અસત્ય વેદેછે. ચોરી કરેછે. પરસ્ત્રી સેવન કરેછે. ઇત્યાદિ સર્વ મારી સત્તાથી થાયછે.

પૃથુગજે સ્ત્રીના મોહથી જયચંદ્ર સાથે મારે રેશ કર્યો પૃથુ-
રાજ ઉપર શાહચુરીન ધોરી ઘઠી આવ્યો, તેમા અતે મૃત્યુ પામ્યો
કર્ણધેલાઈ સ્ત્રીના મોહથી રાજ્યસ્થોયુ, મનુષ્ય પરદેશ ભ્રમણ કરે છે, જઝમાં
મવેશે છે ઇત્યાદિ સર્વ માર કાર્ય છે આત જીવેને હુ સસારમા
અનાદિકાઝથી મટકાવુ છુ અને મટકાવીશ ધર્મર, જાનો વિવેક
રૂપી યોદ્ધો પણ મારાથી બીવે છે કયા જીવમા હુ વ્યાપી રહ્યો નથી.

પીતરાગદેવના સાધુઓને લાગ સાર્થી મારા પદમા પસાવી
દડછુ જુઓ મારી કેવી શક્તિ જીવોને સસારમા સાર દેલાઠી ચા
રિત્ર લેવરાવતો નથી સર્વ જીવોને સસારમા અનાદિકાઝથી ફેરવુ
છુ અને વઢી ફેરવીશ અર્માં વનાવુછુ અનેક મરારનો વેપો કરી
જીવોનો હુ મારા પદમા પસાવુ છુ કોઈનામા વ્યક્તપણેતો કોઈનામા
અવ્યક્તપણે હુ વમુછુ, સર્વ સસારી જીવોને હુ પતલાનીમા પક નચાવુ
છુ, મારી ઘેનમા સર્વ જીવો મુશાળાએ ડ્યાં ત્યા હુ મોહ વ્યાપી રહ્યો
છુ મોહ ઘાટીનુ મેદન કરવુ મહા દુષ્કર છે એમ દરેક મહાત્માઓ પુ
સ્તકમા લખે છે દરેક જીવનુ માન શૂભાચનાર અને પરસ્વભાવમા
રમણ કરાવનાર હુ મોહ જીવોમા વેટો કે તે બીચારા પરવશ થઈ
જાય છે મારા આગલ સર્વ જીવો કાંટક સમાન છે, મારી શક્તિથી
જ્ઞાનીઓ પણ ગમરાય છે, હુ સદાકાલ ચોરાશી લાખ જીવયોનિમાં
રહેલા જીવોની પાસે રહુઠુ મહાદેવ સરસ્વાને પણ પાર્વતીના મોહમા
પસાવનાર મારા વિના ત્રીજા કોણે દેશાભિમ નથી દુનિયાની મ-
જાને પરસ્પર વૈર કરાવનાર મારા વિના ત્રીજો કોઈ નથી મોહ
ગર્ભિત વૈરાગ્યમા પણ મારુ અસ્તિત્વ છે, મતમતાતર મિવ્યાત્વાદિની
દૃષ્ટિ મારાથી થાય છે જુઓ મારી શક્તિ !!!

આવા મોહ સચિવના વચન સાંભળી કર્મરાજાઈ મોહ પ્રધાનને
જાણાશી આપી કહુ કે ધન્ય છે મારા દ્વારા મોહ પ્રધાન મારે તારા

जेवो बीजो कोइ मिय नथी.

हवे कर्मनृपतिनो पुत्र अज्ञान स्वरूप स्वकीय स्वरूप सभा समक्ष कयेडे अरे हु मोहराजानो पुत्रहु. अज्ञान मारु नामछे, पडित लोक मारा बैरीछे. चउद राजलोक मारु स्थानछे. सर्व जीवोने में अध कर्पाछे. ज्ञानावरणीय कर्म करी हु सर्व जीवोमा वसुछु, धर्मराजा तथा मोक्षनगरीनु भान हु थवा देतो नथी सत्यासत्यनु स्वरूप जीवोने जाणवा देतो नथी, सत्यदेव गुरुधर्मनु ज्ञान मारी सत्ताथी जीवो करी शकता नथी.

तीर्थरुना मूत्रो तथा तेमनी आज्ञा प्रमाणे मोक्ष नगरी प्रति-गमन करनार मुनिवरो पण मारा वशमा रहेला जीवोने समजावी शकता नथी जे समजुछे तेने साधुओ समजावी शके, पण हु ज्या वसु हु त्या तेओ गमे तेदलो उपदेश आपे तोपण उखरभूमा वर्षा-नीपेछे निष्फल जायछे. चारगतिना जीवो मारा वशमाछे. पशुपखी आदिजीवोनी में केवी अवस्था करीछे, माटे हे कर्मनृपति मारा जेवा पुत्रो छता आपने चिंता करवी योग्य नथी.

अज्ञान पुत्र आ प्रमाणे कहीने मौन रह्यो, त्यारे कर्मनृपतिनी निंदा नामनी पुत्री सभासमक्ष फहेवा लागी के—

निंदाभाषण

हे पिताजी ! हु आपनी निंदा नामनी पुत्री छता आप केम उदास थाओछो. सर्व जीवोने हु वश करुछु अदेखाइ नामनी मारी माताए जन्म आप्योछे सर्व जीवोना गुणोने हु तेमा पेसता भस्म करुछु, ज्यां माता अदेखाइनो प्रवेश थयो त्या हु त्वरित हाजरी आपी प्रवेश करुछु.

मुनियो पडिनो के जे अमृत सरखा वचन बदेछे तेना मुख-माथी खराब वचनोरुपी निष्ठा कटापुछु. जे मनुष्यो परपुरुषना

ગુણની પ્રશસારૂપ જલ્મથી પોતાના આત્માને પવિત્ર કરેછે તે પુરુષો મારા વશમાં થવાથી પરનિંદારૂપ કર્મકાદંબરી તેઓને મલીન કરુ છું નિંદા ચતુર્થ ચઢાલઉં એમ સર્વ લોકો જાણેછે છતાં નિંદા કર્યા વિના છૂટકો થતો નથી

સામાસામી એક ટીજાની નિંદા કરાવી પરસ્પર વૈર કળાવુછું, લઢાવુછું, અને નરક નિગોદમાં જીવોને ઘસઠી લેડ જાડુછું લોકો સર્વના કરતા મને વિશેષ વજ્યાન્ ગણેછે, કારણ કે પરસ્પર એક ટીજાની નિંદા કરવાથી એક ટીજાનાં મસ્તકોને પણ દહાની માફક મનુષ્યો ડહાવી ઢેઢે, માટે હે કર્મરાજાજી!!! તમારી પુત્રી છતાં તમો કેમ ચિંતા કરોઝો

આથા નિંદાના વચન સાંભળી અદેલાઈ નામની કર્મરાજાની સ્ત્રીનો પુત્ર કુસપ નામનો હતો તે ઘોલવા લાગ્યો કે—હે પિતાજી મારા જેવો આપણા સુખદો ડતા ધર્મરાજાના સુખદોનું કઈ ચાલવાનું નથી ચાર ગતિના જીવોમાં હું વ્યાપી રહ્યાહું, મારા સરહુ ફોડનું થઈ નથી, વકીલ વકીલને કુસપ, રાજારાજાને કુસપ, મુનિ મુનિને કુસપ, વેશ્યા વેશ્યાને કુસપ, ખીચારી ખીચારીને કુસપ, વેપારી વેપારીને કુસપ, રૂંદારા રૂંદારાને કુસપ એમ સર્વ જીવોને માંહોમાંહે કુસપ કરાવનાર હું છું, હે કર્મરાજાજી હું કુસપ નામનો મહાયોદ્ધો હિંદુસ્તાનના રહેવાશીઓમાં પેઠો ત્યારથી હિંદુસ્તાનના લોકની દુર્દશા થઈ ગઈછે

જયચંદ્ર અને પૃથુરાજને લઢાવી મારનાર પણ હુહુ મુસલ માનોઈ દિહીની ગાદી લીધી તે પણ મારા પ્રતાપથી કારણ કે જ્યારે હિંદુસ્તાનના રાજાઓને માંહોમાંહે કુસપ થયો ત્યારે મુમલ-માનોઈ હિંદુ રાજ્ય સર કર્યું મોક્ષમાર્ગમાં ચાલનાર સાધુઓનો પણ કુસપ કરાવી કુમાર્ગે ચલાવનાર હુહુ જ્યાં પેઠો કુસપ ત્યાં

मरा नहि जप, ए वचन हु सत्य करुछु. कुसपयकी माहोमाहे मनु-
ष्य लदेउे एक बीजाना मस्तक उेदेउे, एक बीजानी निंदा करेछे,
क्रोध, मान, माया अने लोभ पण ज्या हु कुसपछु त्या वासो करे
छे, चोरासी लाख जीवयोनीना जीवोने हु अनादिकाळथी मारा
वशमा राखुछु. हाळ हिंदुस्तान देशनी नवळी स्थाति करनार पण
हुछु. ज्या में प्रवेश कर्पो त्याथी सप नामनो योद्धो पण पोत्रारा
गणी जायउे, कोइ वखन कोइ देशमा वधारे रहुछु अने कोइ वखत
कोइ देशमा थोढो रहुछु, जीवो विचारा सप करवाने घणी महेनत
करे, कोन्करन्स भरेउे, सभाओ स्थापेउे अने गीजाओने रुहेछे, के
भाइओ सप करो पग मारु मूल काढवु पण मुश्किलेउे, ज्याथी कु-
सप काढ्यानी तैयारी सप योद्धाओनी होय त्या तो कुसप भय-
रहीत रहेउे मोटा मोटा मुनिराजो भापगो आपीने थाक्या पण
मारु मूल कोइ उखेढी शक्यु नहि. वखते मुनिओमा पण हु लाग
जोइने पेसी जाउछु अने मुनि मडळमा पग कुसपनी सत्ता चलावु
छु, जे जीवो मारा वशमाउे तेमने काष्टनी पृथळीनी पेठे चारगातेमा
नचावुछु, मारी अदेखाइ माता विना हु एकलो रही शकतो नथी.

अमेरिका इगलाड बगेरमा कुसप नथी तो ते लोको मुखीउे
पण ज्यारे हु त्या पगला भरीश त्यारे ते लोकोना बार बगाडीश,
सपीने जीवो वर्ते ते मने सारु लागतु नथी नश्य मनना माणस
उपर हु विशेष मत्ता चल वुछु विशेष थु. पर्वत उपर, रणमा, अग्नि
विगेरेमा हु जीवोने प्रवेश करावुछु हे कर्मरानाजी मारा जेवो पुन
छता आम क्रम चिंता करोओ.

आवु कुसपनु वचन साभळी अदेखाइ नामनी तेनी माता सभा स-
मस्त भापग करवा लागी के, हे माग प्रागप्रिय तपो मारा छता
केम चिंता करोओ.

અદેલાઈ પરસ્પર કરાવવી એ મારો ધર્મ છે. ગુણીના ગુણ દેલી માણસો અદેલાઈ કરે છે. ચારગતિના જીવોમાં હું આરિમાર્ગે વાતિરોભાવે વસુછું.

વેપારી વેપારીને, રાજા રાજાને, વકીલ વકીલને, સાધુ સાધુને હું માઠોમાઠે અત્રેલાઈવી કર્મરથ ફઝ માત્ર કરાવુછું.

મારા વશ થઈ જીવો નરક નિગોડમાં જઈ દારુણ ભોગવે છે. ઇત્યાદિ અદેલાઈના વચન સાંભળી કર્મરાજા ગુર્જી થયો. તેણે સંભાળી પિરાજમાન મિત્ર થાત્વ નામનો કર્મરાજાનો યોદ્ધો બોલી ટઢયો કે, હે કર્મરાજાજી મારા છતાં આપ કેમ ચિંતા કરો છો? હું મિથ્યાત્વ નામનો યોદ્ધો સસારમાં મગ્યાત્વ, કર્મરથ જીવોને કરાવનાર મુખ્યતા એ હું છું, મારી સત્તા સસારી જીવો પર સારી રીતે વેઠેલી છે. મારા મુખ્ય કામ એ છે કે, ભવ્ય જીવોને શુદ્ધ દેવ શુદ્ધ ગુરુ અને શુદ્ધ ધર્મની શ્રદ્ધા થતા દેરી નહીં, કોઈ વિરલા માણી તીર્થકરનો ફહેલો સત્ય માર્ગ જાણી શરેટે, જુઓ મેં કેટલા જીવોની પરી તા પુદ્ધિ કરી નાંખી છે. કે તે વિચારા પચ મહાભૂત સ્વરૂપ જીવે તે થકી અન્ય આત્મા નથી એવું વિચારા માની ચાર્વાકિયતરૂપ રાક્ષસના મુખમાં પ્રવેશ કરે છે.

મેં કેટલાક જીવોને એવા તો ફસાવ્યા છે કે- તે પાપર જીવો જીવે અને પુણ્ય પાપને સ્વીકારતા નથી, મોક્ષ માનતા નથી. છતાં પીવું, હરવું, ફરવું ઇત્યાદિ કાર્યમાં ધર્મ માને છે-કેટલાક જીવોને એવા તો મેં ફસાવ્યા છે કે-અજ્ઞાનપણમાં મુલ્ય માને છે અને તેમો અજ્ઞાનવાદી ભ્રમાયે છે-અજ્ઞાનમાં મુગ્ધ પ્રાણી રાગ દ્વેષ ઉત્પન્ન થાય છે. એ માની પાપર ચતુર્ગતિ સસારમાં અનતશ પરિભ્રમણ કરે છે.

વળી મેં કેટલાક જીવોને એવા તો ફસાવ્યા છે કે- વેધ ધર્મ

स्वीकारी पोताने सुखी मानेछे अने ते पामर प्राणी मारा पासमा
थी छूटी शकवाना नथी

वळी में केटलाक जीवने एरी रीते फसाव्याछे के ते इधुए
घटावेला इधुएरीस धर्मरूप अन्याय कूपमा गाढरीया मवाहनी पेटे
टपोट्ट कट्टी पडेउ अने त्या अत्यंत दुःख भोगवता सदा काल
जीवन गुजारेछे. वळी में केटलाक जीवने एवा तो मुझाव्याछे
के बीचारा धनना, स्त्रीना, पुत्रना लोभमा तत्त्व मानेछे अने ते
पोताना आत्मानु हित साधी शकना नथी वळी में केटलाक जी-
वने एवा तो फसाव्याछे के-सत्य जैनधर्म पाम्या उता पण तेमा
शकादिक करी आपगी सत्तामा बर्तेछे. वळी हु तत्त्व समज्या जी-
वने पण मिथ्यात्वमा घेरुछे जेटला ससारमा मतमतातर उत्पन्न
थायछे ते मारी सत्ताधीज थायछे ससारी सर्व जीवने हु मारा
वशमा राखुछे माराथी उटकी कोइ गीरपुरुष मुक्तिमा जड शकेछे
हु सर्व जीवनेमा व्यापीने रह्योछे. इत्यादि मिथ्यात्व योद्धाना वचन
साभळी कर्मराजा हर्ष पाम्यो तेवामा अविरतिनामना मोहरानाना
योद्धाए भाषण कर्यु के अरे सभाजनो हु कोने ससारमा भटका-
वतो नथी चोथा गुणठाणा मुधी तो मार स्वतंत्र राज्यछे देवता-
ओ तथा नारकी जीवो तथा निर्यव जीवो माय. सर्व मारा वशमा
वर्तेछे. मनुष्योमा पण आर्यजनो कोइ मारा अपाटामाथी बची गया
इशे आयु अविरतिनु बोल्यु साभळी कषाय नामनो योद्धो छानी
ठोकीने बोली उठयो के, अरे ज्या मुधी कषाय एतु मारु नाम
दुनियामा विप्रमानछे तग मुगी कोटनो भय राखवो नहीं, मारु
रहेठाण चौद राजठोरुमाछे, हु कोइ जीवने मुक्तिनगरीमा जवा
देतो नथी, सर्व जीवो कषायना यश थइ पोतानु आत्महित करवु
शुकेछे. सामासामी जीवने हु लडावी मारुट एक गीनाना मस्तक

कपावुछु सामासामी बेर करावुछु, माता, पुत्र, स्त्री विगेरनो निकट
सवध करावी आपनार हुछु ससारी जीवोने उपरना गुणठाणे च-
ढवा देनो नथी. ससाररूपी वृक्षनु धीज छुछु हु अनादिकाळथी
ससारमा वसुछु षोडपण काळेससारमांथी मारु रढेठाण दूर थवानु
नथी आ प्रमाणे कपाय सुभटना वचन साभळी कर्मराजा खुशी
बयो. र्यारे योग नामनो सुभट बोल्थो के मारु पराक्रम कोण नथी
माणदु हु सर्व जीवोने पाप वधावी चोराशी लाख जीवयोनिमा
भटकावुछु हु सूक्ष्म रीते दरेक जीवोने व्यापीने रहुछु हु
आत्मानी परमात्मादशा थता विस्वूटो पड्डु, माटे हे कर्मराजानी
तमो जरा मात्र पण भय पामशो नहि इत्यादि सुभटोनु बोलवु सां-
भळी कर्मराजाने जुस्सो चढयो हिंमत आनी

सर्व सुभटोने कर्म राजाण हुक्रम र्या के तमो हवे सर्व स-
सारी जीवोने वक्षमा राखो के जेथी धर्मराजाना सुभटोनु रुई पण
चाली शके नहि अने सर्व जीवोमा व्यापी ससारी जीवोने धर्म
करतां अटकावो

आवा कर्मराजाना वचन साभळी सर्व सुभटो जुस्साभेर पोत
पोतानु कार्य बजाववु तत्पर थया

हवे आ वखते धर्म शु करेते ते कीचे मुजब -

धर्मराजा

विवेकसभा, दयामाता, धैर्यपिता, शातिस्त्री, उपयोगमन्त्री, सम-
कितसेनापति, समाप्नुनी, गृहचर्यपुत्र, क्षमादिधर्मनृपतिनासुभटो,
मुक्तिनगरी

एकदीवस धर्मराजा विचार करेते के-अहो हु सर्व जीवोने
मुक्तिनगरीमां क्यारे लेड जइश अनादिकाळथी हु ससारी जीवोने
मुक्तिपुरीमां लेड जाउछु. तोपण अद्यापि पर्यंत पार आवतो नथी.

कर्मराजाना सुभटो जीवोने एवातो सपडावेछे के-भाग्ये जावो मारा नगरमा आवी शके-सर्व जीवोमा कर्मराजाना सुभटो व्यापी रखाछे. कर्म सुभटोए ससारी जीवोने एवी रीते अध कर्माछे के-ते जीवो मुक्तिनगरीमा आववा इच्छा पण करता नथी अरे हवे केम करवु. आम धर्मराजा उहो विचार करी चिंता करेछे,

त्यारे उपयोगमत्रीए इगितारारयी जाणीने पूच्छयु के-हे प्रभो आज आप मोठी चिंतामा पड्या होय तेम देखाओछो. ते चिंता शीछे ते कृपा करीने कहो—

एम उपयोग मत्रीनी मार्यनाथी धर्म नृपतिण सर्व इसीकत कही समझावी—

त्यारे उपयोग मत्री गेल्यो के-हे प्रभो मारा छता आपने चिंता करवी घटे नहि. विवेकसभा भरावी धर्मराजा निस्पृह सिंहासन उपर विराजमान थया. सुर्य उदेशयी धर्म राजाए बातचर्ची अने कष्ट के-हे सुभटो तमो आळसु थइ केम बेशी रखाछो कर्म राजाना सुभटो सर्व जीवोने भ्रमावीचारगतिमा परिभ्रमण करावेछे. सत्यमोक्षमार्गनी समजण पडवा देता नथी तमो मारा खरा सुभटो होय तो कर्मराजानो नाश करी भव्यजीवोने मुक्तिपुरीमा लेइ जाओ आ मारी सभा समस्त हितशिक्षाछे आवा नीतियुक्त मिष्ट वचनानु-सनु श्रवण करी धर्मराजानो अनादिकाळनो उपयोग मत्री गभीर वाणीथी सभा समस्त कहैवा लाग्या के-

हे धर्मनृपति, हु निरतर आपनी सेवामा हाजरछु. ज्या आप धर्मराजा त्या हु उपयोग अवश्य

आपनो सर्व कारभार हु करछु. माटे कहैवायछे के-उपयोगे धर्म-उपयोगिना आप धर्मनृपति नथी. एम अनुवाद प्रसिद्धछे. हु आविर्भावे तथा तिरोभावे आपनी साये सदाकाळ जीवोमा वसुछु

મારી શક્તિ પ્રગટ થતા મોહાન્તિ ગુપ્તો નાશ પામેડે જીવને કષ્ટક
 શ્રેણિ ઉપર હુ ચઢાવુદુ કષ્ટશ્રેણિ ચઢતા કર્મશત્રુનો નાશ થાયડે
 મોક્ષપુરીમા પણ પ્રત્યેક આત્માની સાથે મિત્રાભિન સ્વરૂપે હુ વસુડ
 મારાથી દરેક આત્માએ સ્વપરને જાણી શકે મારો નાશ કોઈથી
 થતો નથી. માટે હે ધર્મરાજાજી આપ જરામાત્ર ચિંતા કરશો નહિ
 આત્મા ઉપયોગ મરીના વચનો સાંભળી ધર્મરાજા ગુપ્તો થયો, ત્યારે
 ધર્મરાજાની માતા દયા સમા સમક્ષ બોલ્યા ગામી કે-હુ જ્યાં સુધી
 વિગ્રમાનહુ ત્યાં સુધી મોડનુ રડ ચાલનાર નથી હુ મર્થ જીવોમા
 પ્રથમ વાસવરુદુ હુ જ્યાં છુ ત્યાં તારી દયાતીડે દ્રવ્ય અને ભાવથી
 મારુ ને પ્રસારે વસતુ થાયડે દયા, ધર્મની માતા જગન્મા કહેવાયછે
 તુ મારો પુત્રડે હુ જ્યાં છુ ત્યાં તારી દયાતી રહેવાયને, મારાથી દિસા
 વિગેરે કર્મ રાજાનો પરિવાર દૂર નાગેડે, સર્વ માણીયોમા થોડી ઘણી
 સ્થિતિ ફરહુ, અને મોક્ષપુરી જીવો ન પમાડુ, માટે હે પુત્ર સુલેથી
 રાજ્યધુરા ધારણકરો ક્રિયાન્તિ દયાના વચનો શ્રવણ કરી ધર્મરાજાના
 મનમાં ધૈર્ય સ્ફુર્યુ તેવામા ધૈર્ય પિતા ધર્મપુત્ર ઉપર સ્નેહદષ્ટિ રખાવતા
 વચનામૃતનો પ્રસાદ વરસાવ્યા લાગ્યો હે ધર્મપુત્ર ધૈર્યથી તારી
 ઉત્પત્તિ ઊતા તમે કેમ અધીરા રનોડો કર્મશત્રુઓ સાથે હુ હિંમતથી
 લડી જીવોને કષ્ટશ્રેણિ માક્ષ કરાવી આપુદુ હે ધર્મ તારા સુખદોને
 ધૈર્ય આપુદુ અને રણસગ્રામમા કર્મનો પરાજય કરુદુ, ધર્મરાજાની સાથે
 યુદ્ધ થાયછે, અને તેના નગરમાથી અનેક જીવોને મુક્તિનગરીમા લેઈ
 જઈ છીયે માટે ધૈર્ય ધારણ કરો ત્યારમાદ શાંતિ સ્ત્રી પોતાના સ્વામી
 ધર્મરાજાને નમ્રતાપૂર્વક પ્રિયથી કહેવા લાગી કે-હે શ્રામિનાથ
 આપ ચિંતા કેમ કરોડો, મારો હુ ધર્મ સદામાત્ર વજાવુદુ, હુ સર્વ
 જીવોને મોક્ષ નગરી તરફ લેવુદુ સર્વ જીવ કર્મના આધીન થયા
 છે તોપણ મારી સગત કરવાં હાલેડે હુ તેમને શાંતિ મેળવવા લલ-

चावी कर्म प्रपचथी दूर रहेवा बारबार मनोद्वारा कहुतु जे जीवो
 ससारनी हवाथी दूर रहेछे अने ससारने उल्ला अग्नि समान
 गणेछे ते जीवोमां हु वास करुतु अने ते जीवोने शाश्वतपद प्राप्त
 करवामा स्थायी बनुतु. घणा जीवो मारी स्थायथी मुक्तिनगरीमा
 गया जायछे अने जशे. माटे आप निश्चित रहो. त्पारवाद सकल
 धर्म सेनानो उपरी “ सम्यक्त्व सेनापति ” धर्मराजाजीने नमन
 करि मधुरवाणीथी समाजनने आश्चर्य पमाडतो कहेवा लाग्यो के
 हे धर्मराजाजी आपनी सेनानो हु उपरीउ. मारो वास सकल भव्या-
 त्माओमांछे. मारा विना कर्मना राजा योद्धाओ रणभूमिमाथी पाठा
 हठता नथी, सकलकर्म सैन्यनोहु नाश करुतु. जे आत्मामा हु उत्पन्न
 थाउछु त्याथी मिथ्यात्व योद्धो नाशी जायछे पछी भव्यात्मा सरल-
 ताए गमन करतो छतो मुक्ति नगरीमा पहुँचेछे मिथ्यात्वनो नाश
 करवो एज मारु मुख्य कामछे जे जीवो मिथ्यात्वना जोरे दुनीमा
 परमेश्वरे बनावीछे, पाछे मलयकालमा दुनीयानो नाश थायछे पर-
 मेश्वर जीवोने सुख दुःख आपेछे एम मानी चारगतिमा भटकराना
 जीवोने सुखदुःख आपेछे ते जीवोनो हु उद्धार करुतु हु ते जीवोमा
 वास करी तेमनी सारी बुद्धि करुतु परमेश्वर जगत्नो बनावनार
 नथी, जगत् अनादिकाळथीछे जीवो सर्व परमात्मा सदृशछे, कर्मना,
 योगे जुदी जुदी गतिमा भमेछे जीवोने कर्म अनादिकाळथी लाग्युछे
 जीवो अनतछे अनादिकाळथीछे कर्म नाश यता जीवनी मुक्ति यायछे
 आ प्रमाणे जीवोनो सारी बुद्धि करी मिथ्यात्वनो सग दूर करावी
 मोक्षनगरीतरफ गमन करावुतु. केटलाक जीवो मिथ्यात्व योद्धाना
 ससर्गे ब्रह्म ब्रह्म स्वीकारी अन्यने माया तरीके कल्पी भवब्रह्माडमा
 भटकेछे. तेमने हु शुद्धश्रद्धा अपि आत्महितार्थ आत्मा अने तेने

મદકાનનાર કર્મછે એવી શ્રદ્ધા કરાવી કર્મ નાશ કરવા તરફ તે
 જીવોની દૃષ્ટિ લશુરુ બલી હુ ડગુ-પરમેશ્વરનો દીકરોછે તેને સેવો
 તે તારજે ઇત્યાદિ ભ્રમપાશમાં ફસાણા જીવોને ત્રિવેકચક્રુ અપિ
 સત્ય મોક્ષમાર્ગ દેલાડી આત્મતત્ત્વનું જ્ઞાન કરાવી શુદ્ધ
 બુદ્ધિથી પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરે તેમ યોજુરુ, બલી હુ કેટલાક જીવોને
 આત્મા જાણીકરુ. જ્ઞાનમાં જ્ઞાનમા જુગે જુગે આત્મા ઉત્પન્ન થાયછે.
 એમ માનનારા જીવોનું મિથ્યાત્વ સઠરી સત્યમતિ અર્પી આત્મા જાણીક
 નથી આત્મરૂપ વ્યક્તિનો નાશ થતો નથી જ્ઞેયના પલટવે જ્ઞાનનું
 પલટાવવું થાયછે તેથી આત્મામાં થતો ઉત્પાદ વ્યય તેની અપેક્ષા પર્યા-
 ચાર્થિક નયમતે આત્મા અનિત્યછે એમ સમ્યક્બોધ જીવને અર્પુરુ અને
 દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષા આત્મા નિત્યછે એમ શુદ્ધબોધ સમર્પી ધન્ય
 જીવોને મુક્તિ નગરી હુ માપ્યા પ્રાપ્ત કરાયુરુ બલી હુ કેટલાક જીવો
 મિથ્યાત્વ સુમટનો સગ પામી પચભૂત વિના વ્યતિરિક્ત આત્મા નથી
 એમ સ્વીકારીછે તેવા જનોને શુદ્ધ શ્રદ્ધા સદ્ગુરુ સગે કરાવી આ-
 ત્મા પચભૂત ધરી ન્યારોછે મુ વ દુ સ્વ ભોક્તાછે કર્મનો કર્તાછે એમ
 સમ્યક્ત્વ રત્ન અર્પી મોક્ષ માર્ગ વાદી કરુરુ બલી જે જીવો નિત્ય
 એકાત આત્મતત્ત્વ માની આત્માને કર્મવધ સ્વીકારતા નથી આત્માકર્મનો
 કર્તા નથી અને ભોક્તા નથી ઇત્યાદિ વક્તાઓને પણ અપેક્ષા સત્ય
 સમજાયુરુ કર્મનો કર્તા અને ભોક્તા આત્માછે, આત્મા એકાત
 નિત્ય નથી એકાત નિત્ય વસ્તુ આત્મા જો હોય તો પડી નાના વિધ
 શરીરમાં વશનારા જીવો મુલ્કી હુ સ્ત્રી અવસ્થાવાળા દેલાયછે તે કેમ
 બની શકે, માટે આત્મા એકાત નિત્ય નથી, જો એકાત નિત્ય આત્મા
 માનીય તો પડી સિર્વમુદ્દન વ્રતારોષ વિગેરે પણ જ્ઞા કારણથી
 કરુરુ જોડણ માટે આત્મા સ્વચ્ચન્નિતરી નિત્યછે અને

पर्यायना पलटवे करी अनित्यछे नित्य अने अनित्य एवे
धर्मवाळो आत्माछे तेने कर्म लागेछे कर्मपण मिथ्यात्व अविरति
कषाययोगे करी लागेछे ए कर्मनो नाश यता आत्मा परमात्मपद
प्राप्त करेछे ए आदि शुद्धज्ञान अर्षी सा य मुक्तिपदार्थे जीवोनेमेहउ
अने स्वस्वरूपने प्राप्त करावुनु केटकाक जीवो स्त्री पुत्र धन आदिथी
पोताने मुखी मानेउ ते जीवोनी दृश्य क्षणिक पदार्थोमांथी सुखनी
बुद्धि दूर करी अदृश्य आत्मस्वरूपमात्र सुखउ एम शुद्धबोध देइ आ
क्षणिक पदार्थोमा मिथ्या भ्रम यतो दूर करावुनु अने काम क्रोध
लोभ भय हास्य शोक विगेरेथी जीवोने पृथक् करी स्वस्वरूपे
निष्ठा करावुनु

अहिंसा हितबुद्धि अने हितमां अहित बुद्धिरूप जेमिथ्याज्ञान
तेनो हु नाश करुनु दरेक जीवोने हु सम्यग्ज्ञान अर्षुनु एम अनता
जीवोनु भूतकाले मुक्ति मनि लक्ष दोषु अने वर्तमानकाले लक्ष
दोरुनु अने भविष्यकाले दोरीश हु दरेक जीवव्यक्तिमा वसुनु
मिथ्यात्व सैन्य माराथी ना भाग करेउ जेम मर्यनो उदय यतां
अधिकारनो नाश याउछे भने ते अन्तार क्या गथो ! तेनी जेम
मालूम पडती नथी तेन मर्यसम मारा प्रकाशथी मिथ्यात्व भागी
जायछे हु भव्य जीवोमा संग वसुनु सम्पत्त्व विना कोई माणस
मुक्ति पामी शक्तो नरी कर्मराजानु सैन्य माराथी दूर नासेउ माटे
हे धर्मराजाजी ! तमो मुखेथी निश्चित रहो आ प्रमाणे सम्यग्त्व से-
नापति ब्रह्मा बाद धर्मराजानी क्षमा नामनी पुत्री सत्रिनय पिता-
जीने नमन करी मधुर भाषाए कहेवा लागी के-हे धर्मपिताजी हु
एक आपनी नानी पुत्रीउ आपनी पवित्र सेवा हु दरेक आत्माओमां
स्थिति करती बजावुनु हु अनादिकाळथी भव्य जीवोमा वसुनु ॥

વ્યવહારે કરી દ્રવ્યક્ષમા ભાવક્ષમા ઉપકારક્ષમા અપકારક્ષમા इत्यादि
 રૂપાંતરે કરી ઓઢાણાવલુ તીર્થંકર મહારાજાપ મુક્તિમાર્ગ પ્રરૂપ્યો
 તેમાં મને યતિના ગુણોમાં મુગ્ધકરી સ્થાપીએ પુલ્લિંગતાથી ઓઢ-
 લાતો ક્રોધ નામનો મુખટ મારાથી નાશ પામેછે. અનેક કર્મના યો-
 દ્ધાઓ મારાથી સમૂલા નાશ પામેછે જે જીવોમા મારો વાસએ, ત્યાં
 ક્રોધ અદ્ધકાર અદેસ્વાઈ દિંસા વિગેરેનું જોર ચાલતું નથી દુનીયા-
 મા હું સત્પુરુષોમા વાસ કરું છું અને મારાથી દરેક જીવો મતિષ્ટા
 પામી કર્મદલ દહીં સપરુથેણિ પ્રાપ્ત કરી સમ્યક્ત્વ સેનાપતિદ્વારા
 મુક્તિપુરીમાં મુલ્લે પહોંચેએ મુક્તિનગરીમા જવાની ઇચ્છાવાળા પહેલાં
 મારું સેવન કરેએ અપરાધી જીવોપર ગુસ્સે યતા નથી અને તેમના
 અપરાધો માફ જીવો કરેએ તે પણ મારા પ્રસાદથીજ સમજવું ક્ષમા
 થકી જીવો શાન્તિને પામેએ ક્રોધનો નાશ થાયએ દરેક જીવો
 ઉપર દયાના આર્દ્રભાવ થાયએ પરસ્પર જીવોના વૈર વિરોધને હું
 ટાલું છું દરેક મનુષ્યનું પ્રમત્તમુલ્લ રામું છું. અને મુક્તિનગરીમાં જવા
 માટે મારાથી ધને તેટલું અવશ્ય કરું છું મારી સ્થાયથી અનતા જીવો
 મુક્તિ ગયા, જાયએ અને જશે માટે હે પિતાજી ! તમો હર્ષાઓ
 અને શોક ત્યાગો આ પ્રમાણે ક્ષમા પુત્રી ગોલીને તુલ્ણીમાત્રને પામી
 શાદ જ્ઞાન નામનો મહાવલવાન રાઝધુરાવાહી યથાયોગ્ય વિનયપૂ-
 ર્વક પિતાજીને નમન કરી હર્ષચિત્તે મસતવદને ગમીર વાળીથી
 સમાને ચમત્કૃતિ પમાડતો બોલવા લાગ્યો કે-હે પિતાજી ! અને હે
 સમાજનો ! હું ધર્મરાજાનો પુત્ર છું એમ આ શાલગોપાલ સર્વ જગત્ત્વિ-
 વાસીઓ જાણેએ. મારું વલ કેટલું છે તે કહી વિશેષ સ્વમુલ્લે કહેવાથી
 શું ? તોપણ હું સ્વપરજો કેવી રીતે અદા કરું છું તે સમા સમક્ષ
 નિવેદન કરું છું, હું દરેક જીવોમાં આત્મિર્માને કરી વા તિરોમાને

કરી સ્થિતિ કરુડુ હુ અનાદિકાલથી આત્મવ્યક્તિઓમાં વસુદુ,
જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ઘણા જોરથી પણ નરકાનિગોદ તિર્યંચાદિ મ-
નોમાં હુ સમૂહ નાશ પામી શકતો નથી. તેમ હુ પણ જેમાં સદા-
કાલ રહુદુ. એવું આત્મ વ્યક્તિરૂપસ્થાન અસંખ્ય પ્રદેશી કદાપિ
નાશ પામી શકતું નથી. તેમ આપ પણ આત્મસ્થાનમાંથી નાશ
પામતા નથી. કાલ લઙ્ઘિયોગે હુ જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મને હઠાવતો
મારું શુદ્ધ સ્વરૂપ તથા આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સમગ્રી કર્મનો નાશ
કરુદુ આકાશસ્થિત મૂર્ચ્ચકાશથી પ્રત્યેક વસ્તુઓ સ્પર્શપણે ભાસે
છે. તેમ મારી શક્તિ હી લોકાલોક સ્પર્શપણે ભાસેછે હુ પ્રત્યેક
વસ્તુઓનું યથાતથા સ્વરૂપ જાણુદુ અને મારી સત્તા યથા વાદ
કર્મના સુમટોનો સમૂહથી નાશ કરુદુ કર્મ આઠ પ્રકારનાં છે.
૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫
આયુષ્ય, ૬ નામકર્મ, ૭ ગોત્રકર્મ, ૮ અવરાયકર્મ એ પૂર્વોક્ત કર્મ
રાગાદિક યોગે આત્મા આકર્ષેછે કર્મ જડછે, ચતુર્ગતિ ભ્રામરકર્મ
છે જગત્મા આત્માઓ અનતાં પ્રત્યેક આત્મામાં અનતિ શક્તિ
રહીંછે, શાશ્વત, અજ, અમર, નિર્લેપ, નિસ્સંગ આત્મસ્વરૂપછે.

જીવ તથા અજીવ તત્ત્વને હુ જાણી શકુ છું હુ વ્યવહારે કરી
મતિજ્ઞાન ૨ શ્રુતજ્ઞાન ૩ અવધિજ્ઞાન ૪ મન.પર્યવજ્ઞાન ૫ કેવલજ્ઞાન
આદિ રૂપાતરો પામુ છું મારું શુદ્ધ સ્વરૂપતો કેવલજ્ઞાન રૂપછે.લો-
કાલોકનું સ્વરૂપ પણ હુ જાણુદુ કર્મનો નાશ પણ હુ કરુ છું
સ્વાંદ્રાદ ધર્મ આત્મામાં રહેલોછે તેપણ મારાથી જગાય છે. મિથ્યા-
ત્વ તે પણ હુ જાણી તેનો ત્યાગ કરી આત્માને કર્મ થકી ઝોડાવું
છું મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, રાગ, અને યોગ પણ મારી પ્રવલ સત્તાથી
નાસેછે ઇન્દ્રિયા, મોહ, માયા, ક્રામ, ક્રોધ, લોભ, પણ મારા હી નાશ

पामेछे हु पोतानो पण पोतानी मेले प्रकाश करुछु माटे लोको सूर्यनी उपमा मने आपेछे, कर्म रिपु सकळ सैन्यनो हु कन्यांत काल वायुनी पेठे क्षणमां नाश करुछु. में अनन्य जीवोने मुक्ति नगरी प्राप्त करावी, करावुछु, ने करावीस, माटे हे पिताजी ! मारा घेठा आप चिंता करो ते अनुचितछे, आ प्रमाणे ज्ञानपुत्रे भापण कर्युं. त्पारवाद ब्रह्मचर्यनामनो धर्मराजानो पुत्र महा पराक्रमी मख्याति पामेल सविनय पिताजीने नमन तरी गभीर वाणीधी वो पो के आ दुनियामां-ब्रह्मचर्य नामे करी हु प्रसिद्धताने पाम्यो छु

परस्पर मैयुन सबजनो हु त्याग करावुछु हु अनादिकाळगी जीवोमां नास करुछु उथा मारो विरति नामनो नेता बसेछे तेनी साये हु पण वसुछु गान तथा बैराग्य मित्र मने साहाय्य आपेछे नवविध ब्रह्मचर्य मुक्ति धारक जीवो कामनो पञ्चमा पराजय करे छे मारा वासथी प्रत्येक मनुष्योना शरीरनी आरोग्यता वृद्धि पामेछे, धर्म कृत्यमां धैर्यता मेरक हुछु सर्व व्रतोमां समुद्रनी उपमाने हु धारण करुछु माग वासथी मनुष्यो वचन सिद्धि कीर्तिमान् अष्ट सिद्धि आदि प्राप्त करेछे मोटादि शत्रुभो पराङ्मुख धायछे आसन्न भव्य जीवोमां ह विशेषत वास करुछु, मारु अबलबन करी अनन्त जीवो मुक्ति गया जायछे अने जशे, माटे हे पिताजी ! आप चिन्तात्यागी धैर्य धारण करो अने सर्व सुभटोने धैर्य आपो

आम ब्रह्मचर्यना कथन पश्चात् सवरसङ्गक महारथि योध गौर्य वाणीधी सभा समस्त बोल्यो के-हे धर्म राजाजी ! हु सत्तावन रूप करी कर्मोरिनो समूलत नाश करुछु जे छिद्र द्वारा कर्म सैन्य जीवोमां प्रवेशेछे ते छिद्रोनो हु रोष कम्छु तेथी कर्म सैन्यनु कद

ચાલતુ નથી, ધન વચન અને કાયાના વ્યાપારો જે અશુદ્ધ પરિણ-
તિમાં પરિણમ્યાછે તેનો હુ નાશ કરુઠુ

મારી હયાતીમા પાપ અને પુણ્ય આત્માને લાગી શકતા નથી.
કર્મનો પરાજય કરી ક્ષપરુ શ્રેણિ ઉપર ચઢાવી ત્રયોદશમ ગુણસ્થા
નક પ્રાપ્ત કરાવી મુક્તિ નગરમા પ્રવેશ કરાવુઠુ મારો વાસ પચેદ્રિય
ગર્ભજ મનુષ્યોમાં વિશેષતઃ આત્મિર્ભાવેઠે. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ,
અને હાસ્યપદ્કનો ત્વરિત નાશ કરુઠુ આર્નયાન અને રૌદ્રધ્યાન
રૂપ યોદ્ધાઓનો હુ ક્ષણમા નાશ કરુઠુ કુળ્લ લેશ્યા, કાપોત લેશ્યા,
નીલ લેશ્યા, વિગેરેનો સમૂલતઃ નાશ કરુઠુ, આત્માનો હુ શુદ્ધ સ્વ-
ભાવ અર્ધુઠુ, કર્મ રહીત કરી જીવોને શિવસ્થાન પ્રતિ મોહલવાનુ
હુ કાર્યે વજાડુઠુ, મારા અવલવનથી અનતજીવોમુક્તિપદ પામ્યા અને
પામશે, પણ અધ્ય જીવોને હુ મુક્તિપદ પમાડી શકતો નથી નિરુ-
પાધિમય મારો સ્વભાવછે, મારાથી કર્મશત્રુ થરથર ધુજેઠે જ્યાં મારો
પ્રવેશ ત્યાં ઉપશમ વિવેક વિનય શાંતિ વિગેરેનો પ્રચાર થાયછે, ક-
ત્યાદિ વાણી વદી સવર્યોદ્ધો તુળ્લીભાવ પામ્પો ત્યારે નિર્જરાનામનો,
મહાયોદ્ધો વિનયપૂર્વક ધર્મરાજાને નમન કરી વોડ્યા કે-હે ધર્મરા-
જાજી ! આપ સેવકની વાણીપ્રસન્નચિત્તથી સાંભળો હુ આપનો યોદ્ધોઠુ

હુ આપનુ કાર્ય સદાકાલ વજાડુઠુ, વાળા અને આશ્ચર્યરૂપે રૂપા-
તરને હુ પામુઠુ અનતકર્મનો નાશ હુ ક્ષણમા કરુઠુ. નિષ્કાચિત્ત કર્મ
પણ મારાથી ક્ષય પામેઠે આત્માઓમાં મારુ રહેવાનુ સ્થાનછે. કાષ્ટસ-
મૂઠને જેમ અગ્નિ શાળી ભસ્મ કરેછે તેમ કર્મરૂપ કાષ્ટસમૂઠને પણ
હુ શાળી ભસ્મ કરુઠુ. તદ્મય મુક્તિ પામનાર તીર્થંકરો પણ મારો
આશ્રય કરી કર્મ નાશ કરે છે. નરમુરપદ્મીઓનાં મુલ પણ મારા આલ-
વનથી પમાયછે, મારાથી મનુષ્યો અદ્વિતિ અને નવનિધિ પ્રાપ્ત કરેછે.

पण याद राखनु के जे जीवो मने सेवेछे तेओनां क्रोध, छिद्र, देख्या करेछे. अकाम अने सकाम ए बे भेदे मारु प्रवर्तनछे. चार इत्या-
कारक जीवोनो पण माराथी उद्धार थायछे. अनताजीवो कर्म क्षपात्री
शुक्तिपद पाग्या अने पापशे तेमां मारो प्रभाव जाणवो माटे हे धर्म-
राजाजी ! आप स्वस्थ थाओ. आपणु सैन्य एवुतो बलवान् छे के
त्यां कर्मराजानु काइ चालवानु नथी

आ प्रमाणे धर्मराजाना सुभटोए पोतपोतानु पराक्रम वर्णव्यु
त्यारे धर्मराजा अत्यंत हर्षायमान थयो अने मनमा समज्यो के मारु
सैन्य मरलछे

आ प्रमाणे अत्र धर्मनृपनी सभामा वृत्तात चालेछे त्यारे कर्म-
राजानी सभामां ते प्रमाणे धामधूम चाली रहीछे मिथ्या चेतना
नामनी कर्म राजानी दासीए कर्मने धर्मनी सभामां बनेली सर्व ह-
कीकत कही त्यारे सम्यक् चेतना दासी धर्मनी अग्रे कर्म नृप सभा-
मां बनेली सर्व हकीकत कही परस्पर युद्ध कार्यनी सर्व सामग्रीओ
तैयार थवा लागी धर्मनृपे पोताना सुभटोने कहुके-मारा मिय सुभ-
टो ! तमो शत्रु सैन्यनो पराजय करो, मारनाम अमर राखशो, बन्नीत-
मारा जेवा शूरा सुभटोनु पराक्रम रण सग्राममा मालुम पडशे माटे
चतुराईथी युद्ध करखु

ते प्रमाणे कर्म राजाए पण सर्व सुभटोने वीर रसनां वाक्यो
कही शूर चढाव्यु सुभटो पण परस्पर पराक्रम बताववा आतुर
थइ रणा-परस्पर युद्ध चाल्यु तमा थडा रूपी सुभटे मिथ्यात्व रूपी
योद्धाने हराव्यो. समन्ति सेनापतिए मोह प्रधाननी शक्तिनो नाश
कर्यो, क्षमा पुत्रीए क्रोधनो नाश कर्यो, जीव चोथा गुणठाणा आदि
गुणस्थानक चढवा लाग्यो विरतिए अविरतिनी शक्ति नाश करी

જ્ઞાને અજ્ઞાનનો નાશ કર્યો. દયાએ હિંસાનો નાશ કર્યો, શા-
તિથી ટુપ્પા નાશ પામી કર્મ રાજાનું સૈન્ય નાશ પામતું પાછું હટવા
લાગ્યું. બ્રહ્મચર્ય પુત્રે અત્રહ્મચર્યનો સર્વથા નાશ કર્યો—પદ્મગુણ પ્રશસાણ
નિંદાનો નાશ કર્યો. જ્ઞાને કષાયનો પણ સ્થિર પરિણામને સાહાય્ય
આપી નાશ કરાવ્યો ધર્મ ધ્યાન રૂપ યોદ્ધાએ આર્તધ્યાન અને
રૌદ્ર ધ્યાનનો નાશ કર્યો. સતોષે ટુપ્પાનો નાશ કર્યો, ક્ષાયિક સમ-
ક્ષિત પામી જીવ સ્વસ્થભાવ શક્તિ પામી આત્મ રૂપ પ્રકાશવા લાગ્યો.
હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, દુઃખ, સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, નપુસક, વેદ
રૂપ કર્મ સૈન્યનો નાશ અપ્રમાદ તથા ધ્યાન યોદ્ધાએ કર્યો. પંચ
પ્રકારની નિંદાનો તથા ચતુર્દર્શનાવરણી આટ્ટિચાગનો તથા જ્ઞાના
વરણોય કર્મનો તથા અતરાયનો નાશ ઉપયોગ મત્રીની સાહાય્યથી
શુદ્ધધ્યાને કર્યો. આત્મા તેરમે ગુણઠાણે જઈ અનંત ચતુષ્ઠયથી શૌ-
ભવા લાગ્યો. અતે અઘાતી કર્મની પ્રકૃતિનો પણ નાશ કરી મુક્તિ
પુરીમા ગયો. એમ ધર્મ રાજાનો જય જયકાર થયો અને કર્મ રાજાનું
સૈન્ય નાશ પામ્યું આત્મા પરમાત્મ દશા પામી નિર્મય થયો અનંત
જીવો એમ કર્મનો નાશ કરી મુક્તિમા ગયા અને અનાગત કાલે અ-
નંત જીવ મુક્તિમા જશે. કર્મનો નાશ ઉપયોગ દશાએ અનંતા જીવો
કરેછે અને કરશે. જીવ કર્મનો નાશ કરતો શાયિક ભાવની નવ-
લબ્ધિયો પામેછે.

શાયિક ભાવની નવ લબ્ધિયોના નામ

૧ શાયિકસમક્ષિત, ૨ શાયિકચારિત્ર, ૩ અનંતજ્ઞાન, ૪ અનંત
દર્શન, ઠાન, લાભ, ધોગ, ઉપધોગ અને ચોર્ય એ રીતે નવલ-
બ્ધિયોની પ્રાપ્તિ ગુણઠાણાની હટ પ્રમાણે

હવે સવધ દર્શાવતા કથાયે કે—ઉગ્રમયી કર્મનો ક્ષય થાયછે,
ઉપશમભાવ

થાયડે શાસ્ત્રાધ્યાસનો ઉપશમ કરતાં પચમકારે સ્વાધ્યાય કરતાં જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ક્ષયોપશમ થાયછે. તેમ પ્રત્યેક ધાતીકર્મનો નાશ ઉપશમથીડે ધર્મધ્યાન અને શુદ્ધધ્યાનરૂપ ઉપશમથી જ્ઞાનીઓ કૃત્સ્ન કર્મનો ક્ષય કરેડે ચારિત્રનો સ્વપ કરતાં ચારિત્ર મોહનીયનો પણ નાશ થાયડે માટે પચમકાલમા પણ ભવ્યજીરોણ પુરુષાર્થ કરવો. પુરુષાર્થના પણ અનેક મેદછે માટે સત્યપુરુષાર્થ ગ્રહવો જોઈએ. સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ વિના સગલી પરિણતિ થતી નથી અને સમક્ષિત વિના પુરુષાર્થ નિષ્ફળ જાણવો સમક્ષિત મોક્ષનગરનુ દ્વારછે સમક્ષિતવિના કોઈ જીવ મોક્ષમા ગયો નથી અને જવાનો નથી સમક્ષિત વિના જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ પણ અજ્ઞાન તરીકે છે-લાયડે દટલે મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ મનિ અજ્ઞાન તરીકે ગણાયછે શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ શ્રુતઅજ્ઞાન તરીકે છેલાયછે અને અવિજ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ ત્રિભગ જ્ઞાન તરીકે ગણાયછે અને જ્યારે સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થાયછે ત્યારે તેનો ક્ષયોપશમ સર્વલો પરિણમેડે અને તે મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન અવધિ જ્ઞાન તરીક ગણાયછે સમક્ષિત વિના અભવ્ય જીવ મુક્તિ પામનો નથી બાહ્ય ચારિત્ર પાલોને અભવ્ય જીવ નવગ્રૈયેયક પર્યંત જાયછે કિંતુ સમક્ષિતવિના ભાવચારિત્ર પામી શરૂતો નથી અને તેથી તે ચતુર્ગતિમા પુન પુન પરિભ્રમગ કરેછે, સમક્ષિતનો મહિમા અપૂર્વછે, પચ પ્રકારના મિથ્યાત્વનો નાશ થવાથી સમક્ષિતનો ઉત્પત્તિ થાયડે. પચ પ્રકારના મિથ્યાત્વનો નાશ જિનાગમ સામબ્ધવાથી થાયછે, સદ્-ગુરુની શ્રદ્ધા મક્ષિયી ઉપદેશ શ્રવણ કરતા મિથ્યાત્વ નાશ પામેછે, સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ માટે આગલ પદ્ધત્યાનક કહેવામાં આવશે સમક્ષિતના પચમકારડે

૧ ઉપશમ સમક્ષિત, ૨ ક્ષયોપશમસમક્ષિત, ૩ ક્ષાયિકસમક્ષિત,

४ वेदसमकित, ५ सास्वादनसमकित, अनतानुवधी क्रोध, मान, माया अने लोभ तेमज समकित मोहनीय मित्र मोहनीय, मिथ्यात्व, मोहनीय ए सात प्रकृति सर्वथा क्षय यता क्षायिक समकितनी प्राप्ति थायछे

श्री जिन वचनज तत्त्वरूपछे बीतराग होवाथी एम सामान्य रुचिवाळा जीव ने द्रव्य सम्यक्त्व पणु स्फुट थायछे. अने नय निक्षेप प्रमाणना विचारथी तत्त्व श्रद्धावाळा जीवने भाव सम्यक्त्व पणु स्फुट थायछे अहिं द्रव्य शब्दार्थ कारणता अने भाव शब्दार्थ कार्यता रूप जाणवो एम श्री हरिभद्रसूरि कहेछे

१ श्री उत्तराभ्यासन सूत्रानुसारे दशविध सम्यक्त्व कहेछे.

१ सत्य अर्थनी साये समतिवडे जीवाजीवादि नव पदार्थ सबधी जे रुचि ते निसर्ग रुचि जाणवी.

२ परोपदेशवडे प्रयुक्त जीवाजीवादि पदार्थ विषयनी जे श्रद्धा ते उपदेशरुचि कहेवायछे

३ रागद्वेष रहित एवा पुरुषने आज्ञा वडे धर्मानुष्ठानमा रुचि थाय तेने आज्ञारुचि समकित कहेवायछे.

४ सूत्रना अभ्यासन तथा अभ्यासयी उत्पन्न थएला विशेष ज्ञान वडे जीवाजीवादि पदार्थना विषयमा रुचि थाय तेने सूत्र रुचि समकित कहेछे.

सून रुचि उपर गोविंदाचार्यनु दृष्टत जाणवु.

५ एकपद वडे अनेरूपदतथा तेना अर्थना अनुसधान द्वारा जलमा तेलना बिंदुनी जेम रुचि प्रसरि जाय तेनीनरुचि सम्यक्त्व कहेवायछे.

६ जेने सर्व सूत्रना अर्थनु ज्ञान उत्पन्न थाय ते अभिगम रुचि सम्यक्त्व कहेवायछे, त्यारे अत्र शका थशे के अभिगम रुचि-

અને મૂત્રમા શોકેર-મત્યુત્તરમા સમજવાનુ કે-આ અભિગમ રુચિ અર્થ સહિત મૂત્રના વિષયમા આવેછે અને તે મૂત્રરુચિ કેવલ મૂત્રના વિષયમાજ આવેછે ઇટલો તે વસ્તેમાં મેદછે. કેવલ મૂત્ર મૂલ કથાયછે

- ૭ સર્વ પ્રમાણ તથા સર્વ નયથી ઉત્પન્ન થઈલ સર્વ દ્રવ્ય અને સર્વ ભાવના વિષયની રચિને વિસ્તાર રુચિ સમ્યક્ત્વ કહેવાયછે તેથી વિશેષ લાભ પ્રાપ્તિ થાયછે
- ૮ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વિનયવૈયાવૃત્ય આદિના આચરણ સર્વથી રુચિ તે ક્રિયારુચિ કહેવાયછે
- ૯ જેને કુદૃષ્ટિનો અભિગ્રહ કર્યો ના હોય અને જે પ્રવચનમા મવીળ ન હોય તેવા પુરુષને માત્ર નિર્વાણ પદ સર્વથી રુચિ તે સંક્ષેપ રુચિ જાણવી જેમ ઉપશમ સ્વર અને વિવેક આ પ્રણ પદની રુચિ ચિલાતી પુત્રને થઈ હતી તેમ સમજવુ
- ૧૦ ધર્મપદ શ્રવણથી ઉત્પન્ન થઈલી જે ધર્મપદવાચ્ય સર્વથી રુચિ તે ધર્મરુચિ કહેવાયછે

સમાકિતરત્નની પ્રાપ્તિ દુર્લભછે-સમાકિત પામ્યા પશ્ચાત્ સસાર સમુદ્ર ચુલુક પ્રમાણ સમજવો આ સસારચક્રમા અનતશ પરિભ્રમણ કરી અનતવાર અનતદુઃખ પામ્યો અનેક દેહો ધારણ કર્યા મત્યેક ભવમા અનેક દુઃખ ભોગવ્યા જન્મ જરા મરણાદિ દુઃખોનો ભોક્તા ઘણીવાર થયો પણ પાર આવ્યો નહિ જીવ પુનઃ પુનઃ પરસ્વભાવમા રમણ કરી કર્મ ગ્રહેછે આત્મસ્વભાવમા રમણ કરવાથી કર્મ નાશ પામેછે કમ્મપયદો આદિ ગ્રથોમાથી વિશેષ સ્વરૂપ જાણવુ કર્મનો નાશ કરી મોક્ષનગરમા જવાનો ઇચ્છા હોય તો અનુભવ જ્ઞાનનો સ્વપ્ન કરો મતિનુત જ્ઞાનનુ ઉત્તર ભાવી અને કેવલજ્ઞાનનુ પૂર્વભાવી અનુભવજ્ઞાનછે, દૃષ્ટાત જેમ સૂર્ય કેવલજ્ઞાનછે

અને સૂર્યોદય થતા પ્રાક્ જે અરુણોદયઝે તે, દૃષ્ટાંતે અનુભવજ્ઞાન જાણવું. અનુભવજ્ઞાન સાક્ષાત્ પરમાત્મપદની પ્રાપ્તિ કરાવેઝે. ભવ્ય-જીવો અનુભવજ્ઞાનથી જાણેછે અનુભવજ્ઞાન સાક્ષાત્ સૂર્ય સમાનછે. શાસ્ત્રોનુ અભ્યયન કરતા, ધ્યાન કરતા અનુભવજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પામી છે અનુભવજ્ઞાનથી ઉપયોગ પોતાના આત્માના અસહ્યાત પ્રદેશે સ્થાપી પુદ્ગલવસ્તુમા ઉપેઝે મારો શુદ્ધ આત્મસ્વભાવ તેજ મારુ ધનઝે. વાકી આ વાલ્ય દેખાતુ ધન મારુ નથી. એમ ભિન્નતા પાડી શુદ્ધ ગુણમા પરિણમેઝે અનુભવજ્ઞાનની સિદ્ધાંતનો સારરૂપ મકરંદ પીવેઝે. અનુભવજ્ઞાનની સમતા શ્રવનમા મદા મુલકમા મ્હાલેઝે અરૂપી આમાને દૃષ્ટિગોચર કરવાનુ સ્થાન અનુભવજ્ઞાનઝે માટે સમ્યગ્ જ્ઞાનના અર્થી જીવોએ પુનઃ પુનઃ સત્શાસ્ત્ર અને સદ્ગુરુનો પરિચય કરી અતર્વૃત્તિ કરી વાલ્યવૃત્તિનો ત્યાગ કરવો

કહ્યું છે કે-

વાલ્યવૃત્તિએ ગુણઠાણે ચડવું, તે તો જડના ભામા,
સયમશ્રેણિ શિલ્પરે ચઢાવે, અતરંગ પરિણામારે. લોકો મોઃ
ઝઘીયા મત મૂલો. ૧

એ ઉપરથી સાર લેવાનો રે-વાલ્યવૃત્તિ નામ બહિરાત્મદશાથી ગુણસ્થાનકે ચડવું એમ તો જડજીવોની ભ્રમણાઝે, અતરંગ પરિણામરૂપ અતર્વૃત્તિ સયમશ્રેણિના શિલ્પરે ચઢાવે માટે ભવ્ય લોકો મોઃઝઘીયા તમે મૂલો નહીં સત્ય તત્ત્વમા રમણ કરો અને જ્ઞાનની ડચ્છા કરો. આત્મગુણની વિચારણા રૂમે આત્માના સ્વભાવમા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્યાદિ અનંતગુણઝે, વલી ગુણ ગુણ પ્રતિ ભિન્ન ભિન્ન સ્વભાવ આત્મામા રહ્યાઝે, જ્ઞાનનો જાણવારૂપ સ્વભાવ, દર્શનનો દે-ખવારૂપ સ્વભાવ, ચારિત્રનો સ્થિરતારૂપ અને વીર્યનો સ્ફુરણા શક્તિરૂપ સ્વભાવ એમ અનંતગુણો આત્મામા વિરોનાર રહ્યાછે પણ-

શક્તિભાવથી આત્માનુ કાર્ય સરે નહીં જેમ અરણિ કાઠમા શક્તિ
ભાવે રહીછે પણ અરણિના કાઠને વાથ મીડવાથી ટાઢ નાશ પામે નહિ
તે દૃષ્ટાંતના અનુસારે શક્તિભાવે રહેલો આત્માનો ધર્મ જ્ઞાનથી જા-
ણી વૈર્યથી પ્રગટ કરીએ તો 'ચતુર્ગતિના અનતશ્ચ' જન્મ જરા મરણ
ટલી જાય આત્માના ગુણ પર્યાયનુ વ્યક્તિરૂપે પ્રગટનુ તેજ સ્વભાવ
લાભ જાણવો

પ્રશ્ન—ઘાતીકર્મનો નાશ શાવડે ત્વરિત થાય

ઉત્તર—જ્ઞાન અને યાનથી પ્રમાદના ત્યાગપૂર્વક આત્મોપયોગે
સ્થિરતાથી કર્મનો નાશ થાયછે પર્વતની ગુફામા નિવિઢ
અધકાર હોયછે તેનો નાશ દીપકથી થાયછે તેમ અજ્ઞાન તથા
કર્મનો નાશ પણ આત્મજ્ઞાનથી થાયછે મોટી તળની ગત્રી
પણ અગ્નિના સ્વરૂપ કળીયાથી નાશ ક્ષણમા પામેછે તેમ અનત
ભવોપાજિત ઘાતીકર્મનો નાશ પણ આત્મજ્ઞાનથી સ્વરૂપલાઠમા
થાયછે. શ્રીપાલના રાસમા દેશનાની ઢાલમા કશુ છે કે—

શ્રીયશો વિજય ઉપાધ્યાય.

ક્ષણ અર્ધે જે અઘટલે, તેન ટલે ભવની કોડીરે,
તપશ્ચા કરતાં અતિથળી, નહીં જ્ઞાન તળીઝે જોડીરે

જ્ઞાની પુરુષ અર્ધક્ષણમા જે પાપનો નાશ કરેછે તે કોડી ભવ
પર્યંત કઠીન વિચિત્ર છઠ અઠમ માસ બે માસ વિગેરેની તપશ્ચર્યા ક-
રતાં ટલે નહીં માટે જ્ઞાનની કોડ જોડી ઇટલે તે સમાન કોડ નથી
માટે આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવા પ્રયત્ન કરવો જ્ઞાન રૂપી અગ્નિ
સર્વ કર્મને વાલી મસ્મ કરેછે પદ્મદ્રવ્ય સાત નય તથા નિષ્કેપ દ્રવ્યા-
દિકના જ્ઞાનથી સ્વપર વિભાગ થાયછે અને પોતાના ઘરમાં પ્રવેશ
કરેછે અર્થાત્ અસર્ય પ્રદેશરૂપ જે ઘર તેમા આત્માઉપયોગપણે
પરિણમી અશુદ્ધતાનો પરિહાર કરેછે, પોતાના ઘરમા આવતાં આ-

त्माए अनुभवदृष्टिथी सर्व सिद्धि जोइ त्यारे विचार्यु के-अहो में अनत भवचक्र काल अज्ञान रूप निद्रामां निर्गमाव्यो मारी भूले हु जन्म जरा मरणना दुख पाम्यो हवे भ्रांति भागी आ शरीररूप नगरीमा असख्य प्रदेशी आत्मानि प्रतीति थइ, असख्य प्रदेशीरूप आत्मा हु अरूपी छु श्वेत, पीत, रक्त, कृष्ण, ए पुद्गलरूप छे पण हु तो पुद्गलथी भिन्नछु माटे रूपातीतहु, मारामा गऱ स्पर्श नथी शब्दथी मारु ज्ञान थाय छे पण हु शब्दथी न्यारो छु मारु कोइ नाम नथी तेथी हु अनामी कहेवाउउ.

हु कीर्ति वा अपकीर्तिवाजो नथी-कारण के रहिरात्मदशामा कीर्तिनी वासना जीवने रहेछे अने तेथी ते अनेक प्रकारना कीर्ति माटे उग्रमो करेछे. पण तेथी ऊँ कल्याण थतु नथी जेम बन्धाने स्वप्नानी अदर पुत्रनो प्रभु थयो. अने ते पुत्रने मोटा थता परणाव्यो. ब'या बहु आनन्द पामी एवामा ब'यानो पुत्र मरण पाम्यो त्यारे ब'या रोवा पीटवा लागी केज तोडवा लागी ब'यानी आख छयडी गइ अने जुवे छे तो ऊँ नथी. मिथ्याभास थयो एम जाण्यु तेम अज्ञानी जीव साधु वा गृहस्थना वा कोइपण अवस्थामा कीर्तिनी वासनाथी अनेक कार्या करेछे किंतु आल मोंचाया बाद फइ पण तेमानु देखातु नथी. माटे ज्ञानयोगी आत्मा कोइ कीर्ति करे वा कोइ अपकीर्ति करे तोपण समभावे रहेछे. कारण के-ज्ञान योगी आत्मा जाणेछे के कीर्तिनाम कर्मना बधनथी जगत्मा कीर्ति प्रसरेछे. अने अपकीर्तिनाम कर्मोदयथी अपकीर्ति प्रसरे छे-माटे ते कीर्ति अने अपकीर्ति बन्ने पौद्गलिकछे कीइनी कीर्ति प्रस-रवाथी ते धर्मी कहेवातो नथी. तेम अपकीर्ति प्रसरवाथी ते अधर्मी कही शकातो नथी. अतरंग शुद्धात्म वृत्तिथी धर्मी कहेवायछे. अने अतरंग अशुद्धात्म वृत्तिथी अधर्मी जाणवो. मान पूजा आदि रास-

નાઓથી પણ આત્મા ભિન્ન છે. કારણ કે માન અને અપમાન એ બહિરાત્મા દશાવાલાને પડે છે. જેને દુનીયાદારીમાં સુખદુઃખની બુદ્ધિ ધારણ કરી છે તેવા જીવને વર્તે છે, પણ જેને શરીરથી ભિન્ન આત્મા નિરાકાર જ્યોતિષ્ય જાણ્યો છે તેવા અતરાત્મ દશાવાલા જીવને માનની વાસના રહેતી નથી. શુદ્ધાત્મા સદા માનવતે. પુદ્ગલરૂપ દેહ કઈ માન્ય યોગ્ય નથી. વાલી કોઈ અપમાન કરે તો સમજે કે-દેહનું અપમાન કે તેની અદર રહેલા આત્માનું અપમાન નથી. દેહ તો જડ છે અને આત્મા તો અદૃશ્ય છે, તેથી તેનું અપમાન થઈ શકતું નથી. માટે જ્ઞાનયોગી મહાત્માને માન અપમાન રૂંદ સરભાડે. વાલી જ્ઞાન યોગીની કોઈ નિંદા કરે. વા કોઈ વદન કરે તો પણ તે સમભાવમાં વર્તે છે. કારણકે જ્ઞાની જાણે છે કે-મારો આત્મા અલક્ષ્ય છે. પોતાના સ્વભાવે શુદ્ધ નિર્લેપ છે. એમ ઉપયોગમાં વર્તે તો કોઈના ઉપર રાગ વા કોઈના ઉપર દ્વેષ કરતો નથી. કનક અને પાપાણને પણ જ્ઞાની આત્મા સરભાડે. જાણે છે, કનક અને પાપાણ પૃથ્વીકાવનાં ઢાલીયા પૌદ્ગલિય છે અને તે કનક પાપાણરૂપ અચિત્ત પુદ્ગલ સ્કંધરૂપી છે અને હું આત્મા તો અરૂપી છું. કનક પાપાણ પુદ્ગલ સ્કંધ જડ છે અને હું આત્મા તો જ્ઞાન ગુણમય છું, મારી અને એની ભિન્ન જાતિ છે. વાલી કનક પાપાણમાં સુખ નથી તો તે ઉપર કેમ દ્રષ્ટિ આપું ? એમ સમજી જ્ઞાની આત્માથી સમભાવમાં રહે છે અને શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપમાં ઉપયોગ દ્રષ્ટિ આપે છે.

સસારના સસર્ગમાં આવતો પણ જ્ઞાની આત્મા જલમાં કમલની પેટે ભિન્નપણે વર્તે છે, હર્ષ શોક ધારણ કરતો નથી. એમ મમાદસ્થાનનું નિવારણ કરતો વિરતિવ્રત અગીકાર કરતો અતરથી દ્રવ્યક્ષેત્ર કા-ઝભાવથી આત્મ સ્વરૂપ વિચારતો અને તેમ આત્માના ગુણપર્યાયને ભિન્નાભિન્નપણે વિચારતો મતિ અને શ્રુતજ્ઞાનના ક્ષયોપશમે વીર્ય શ-

ક્તિ ફોરવતો સયમ શ્રેણિ આરોહણ કરતો ઘાતીકર્મનો ક્ષય કરી
યાવત્ અઘાતીકર્મનો ક્ષય કરી પચમ ગતિ જે મુક્તિસ્થાન તેમાં
સાદિ અનતમા ભાગ વિરાજે છે. ત્યાં મુક્તિસ્થાનમાં શરીરનો ત્રીજો
ભાગ ટાઢી વે ભાગની અવગાહના રહે છે. મુક્તિમાં સ્વામી
સેતુકભાવ નથી, મુક્તિમાં ગણ આત્મા પશ્ચાત્ સંસારમાં
આવતો નથી, અને તેથી જન્મ જરા મરણના દુઃખ પામતો નથી,
આ પ્રમાણે કર્મના નાશ મુક્તિ પાસેથી પાસે છે કિંતુ આત્મધ્યાનરૂપ
પુરુષાર્થમાં પ્રમાદ થવાથી પુનઃ પુનઃ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવું
પડે છે મન, વચન અને કાયાના યોગો સ્થિર કરી આત્મ સ્વરૂપમાં
સ્થિર થવું અને બાહ્ય માર્ગમાં વૃત્તિ દેતા આગળ વધવા કરવું. તેમ
કરવાથી આનંદની સુમારી પ્રગટ થશે અને સ્થિરતા યોગે ચારિત્ર
મોહનીયનો નાશ થશે, અને આત્મા મતિજ્ઞાન અને શુદ્ધજ્ઞાનના
ક્ષયોપશમયે ગે પ્રત્યક્ ગુણ સ્થાનરૂની હૃદે વિચિત્ર અનુભવ પ્રગટ
કરતો દેલાશે અને આત્મતત્ત્વનો નિર્ધાર માસ થશે. આ અષ્ટ
સિદ્ધાંતની શ્રદ્ધા તથા તેનો આદર જે આત્મા અલ્પભવમાં મુક્તિ
જવાનો છે તેને પ્રાપ્ત થાય છે. અને પરમપદ પ્રાપ્તિની તીવ્રેચ્છા પ્રગટ
થવા વિના તેના ઉપર લક્ષ્ય લાગતું નથી અને તે પ્રતિ લક્ષ્ય લા-
ગ્યા વિના આત્મ કલ્યાણ નથી જ જે ભવ્યને જે વસ્તુની ઇચ્છા
હોય છે તે પ્રતિ તેનો સત્તમ વર્તે છે. સર્વ કરતા શુદ્ધ સ્વરૂપની ઇચ્છા
શ્રેષ્ઠ ગુણાવદા જાણવી. હવે તે આત્મગુણની પ્રાપ્તિ કરવા મન શુદ્ધ
કરવું જોઈએ મનની શુદ્ધતા થવા વિના સચ્ચિદાનંદ પ્રતિ વલણ થતું
નથી, પ્રથમતો મન શાંતિયોના ત્રિપશમાં મટકતું હોય છે તેને પાછું
લાવવું અને આત્મરમણમાં જોડવું એમ થવાથી રાગ દ્વેષાદિક શ-
ત્રુઓ તેની પેઠે નાશ પામશે. આમ વર્તન કરવાથી ગુણોની પ્રાપ્તિ
થાય છે કોઈ ભવ્યો મોલવામાં આવું ચોલે કે-જાણે મહા તત્ત્વજ્ઞાન

પ્રાપ્ત થયું પણ અતરમા કંઈ હોતું નથી, માટે વર્તન આત્મ સ્વભાવમાં થયું જોઈએ, એમ કરવાથી અનુક્રમે આત્મા કર્માટ્કનો નાશ કરી મુક્તિપદ પામે છે. અતીત કાલે અનત જીવો મુક્તિ મળ્યા જાય છે અને જશે એવું સત્તમ વિષય સંપૂર્ણ

૬ અષ્ટમવિષય.

સંસારમા આત્મા ક્યારથી છે-- ?

સંસારમા આત્મા અનાદિકાઝથી છે જેની આદિ હોય છે તે ઉત્પત્તિમાન પદાર્થ હોય છે. અને જે ઉત્પત્તિમાન હોય છે તે કાર્યરૂપ કહેવાય છે, અને જે પદાર્થ કાર્યરૂપ હોય તે સમવાય નિમિત્તઆદિ કારણોની સામગ્રીદ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી તે કાર્યરૂપ પદાર્થ અનિત્ય કહેવાય છે અને જે પદાર્થ અનિત્ય હોય છે તે વિનાશ પામે છે આત્માને કોઈ ઉત્પન્ન કર્યો નથી અને તેથી તે અનાદિ કહેવાય છે

જે પદાર્થની આદિ નથી તેનો અત્પણ નથી. તે પ્રમાણે આત્મા અનાદિ છે અને અનત છે. જે વસ્તુનો કોઈ બનાવનાર નથી તે વસ્તુ નિત્ય કહેવાય છે તેમ આત્મા તેનો બનાવનાર કોઈ નથી તેથી આત્મા નિત્ય કહેવાય છે જે નિત્ય વસ્તુ હોય છે તે ધ્રુવ કાલમાં નાશ પામતો નથી તેમ આત્મા પણ નિત્ય છે તેથી ધ્રુવ કાલમાં નાશ પામતો નથી, જે વસ્તુઉત્પન્ન થાય છે તે કારણ પૂર્વક હોય છે, જેમ ઘટવસ્તુ મૃત્તિકા દડ ચક્ર કુલાલાદિ પૂર્વક છે. અને જે વસ્તુનો કોઈ ઉત્પન્ન કર્તા નથી તે કારણ વિના સ્વયં સિદ્ધ હોય છે જેમ આકાશ તે પ્રમાણે આત્મા પણ કારણ વિનાનો છે. અર્થાત્ તે કોઈનાથી બન્યો નથી

ईश्वरवादी—सर्व जीवोंने ईश्वरे बनाव्याछे. तो- जीवोनो कर्ता ईश्वर कारणी भूत मानवो जोइए.

तत्त्ववादी—जीवोनो कर्ता ईश्वर नहीं, ईश्वर अरूपीछे रागद्वेष-र-हीतछे, संसारनी खटपट रहीतछे. तेवा ईश्वरने जीवो बना-ववानु शु प्रयोजन ते बतावो अने ज्यारे ईश्वरे जीवो नहोता बनान्या ते पूर्वे ईश्वर शु करतो हतो बली बतावो के जी-वोनो उपादान कारण कोण अने जीवरूप कार्यनु निमित्त कारण कोण ?

प्रथम सामान्य माध्यस्थ बुद्धियी विचारतां पण मालूम पड़ेछे के रागद्वेष रहीत एवा प्रभु वा जे ईश्वर सिद्ध तेमने जीवो बनाव-वानु कइ प्रयोजन नहीं, एकने सुखी बनाववो अने एकजी-वने दुःखी बनाववो एवु अन्यायनु कार्य ईश्वर करतो नहीं. जीवो बनाव्या बिना पूर्वे ईश्वरने गमतु नहोतु ते पण कइ कही शकातु नहीं, अने जीवो बनाव्या पूर्वे ईश्वर कर्तृत्व शक्ति रहीत हतो के केम ते कही शकातु नहीं. कर्तृत्व शक्ति ईश्वरनी अनादिनी मानो तो जीवो पण अनादि ठर्या. त्यारे बदतोव्याघातदूषण प्राप्त थयु. कर्तृत्व शक्ति ईश्वरनी जो अनादि न मानो तो शक्तिनी अनित्यताए ईश्वर पण अनित्य ठर्यो. बली जीवोनी पूर्वे ईश्वर छे ते पण सिद्ध थतु नहीं. बली जीवोनो उपादान कारण पण ईश्वर कही शकातो नहीं, कारणके उपादान कारणयी कार्य भिन्न नहीं. यथा ततवः पटस्य जेम पटनु उपादान कारण ततु ते पटरूपज छे तेम जो जीवोनो उपादान कारण ईश्वर मानीए तो सर्व जीवोयी अभिन्न ईश्वर ठर्यो. अने ज्यारे सर्व जीवमय ईश्वर ठर्यो त्यारे राजा पण ईश्वर पापी पण ईश्वर चोर पण ईश्वर बिडाल पण ईश्वर सर्व पण ईश्वर पोतानी मेले ईश्वर उपाधिमय बन्वो कोनु भजन करवु. कोनु

બંધન, કોની મુક્તિ, તે પણ અસત્ય ઠર્યું, તપ જપ દાન ક્રિયા સર્વ અસત્ય ઠરી. માટે જીવોનું ઉપાદાન કારણ ईश्वर સિદ્ધ થતો નથી તેમ નિમિત્ત કારણ પણ ईश्वर કહી શકાતો નથી, કયા કયા મ-સાલા જ્ઞાતોને ईश्वરે જીવ બનાવ્યો જો કદેશો કે પચભૂતરૂપ મસાલાથી જીવ બનાવ્યો તો તે વાત પણ આરાગ કુમુદવત્ અસ-ત્ય ઠરેછે કારણ કે પચભૂતનો જડછે. અને આત્મા તો જ્ઞાન ગુણો છે માટે તે પચભૂતનું કાર્ય નથી માટે જીવનું ઉપાદાન કારણ પચ-ભૂત કદી ઠરતા નથી અને નિમિત્ત કારણ જીવનો ईश्वર ઠરતો નથી. માટે જીવ અકારણ હોવાથી નિત્ય સિદ્ધ ઠરે અને તેથી તે અનાદિકાલથી છે એમ સિદ્ધ થયો. શ્રી કેવલજ્ઞાની વીરમશ્વરે જીવો અનાદિકાલના છે એમ સત્ય કહ્યું છે હવે બ્રહ્માથી જીવોની ઉત્પ-ત્તિ માનનારાઓ મતિ મશ્ન પૂર્વક તેમની ભૂલ દૂર કરાય છે

શિષ્ય—હે સદ્ગુરો કોઈ એમ કહેડેકે આત્મા વા શ્વમેરુ એવામ આસીત્ અર્થ આ દુનીયામા પ્રથમ બ્રહ્મ એકજ દ્રવ્ય અને તેમા થી આ સર્વ પ્રપચ વ્યવસ્થા આ વાતમા શું સત્ય સમાયુ છે. તે કૃપા કરીને કહેશો ?

સદ્ગુરુ—હે સૌમ્ય શ્રવણ કર બ્રહ્માથી જીવો માયા વિગેરે સર્વ પ્રપચ વ્યવસ્થા એમ માનવું મુક્તિહીન છે તે નીચે મુજબ. બ્રહ્માથી દુનીયાનો પ્રપચ ભિન્ન માનશો તો એકાન્ત ભિન્ન પ્રપચરૂપ વસ્તુ બ્રહ્માથી ઉત્પન્ન થાય છે તેમ માનવું મદૂર જટાવત્ અસ-ત્ય ઠરેછે, કારણ કે જેમ ઘડયકી એકાન્ત ભિન્ન પટની ઉત્પ-ત્તિ જોવામાં આવતી નથી એમ પ્રત્યક્ષ વિરોધ આવે છે, વળી બ્રહ્માથી એકાન્ત અભિન્ન જગત્ રૂપ પ્રપચ માનશો તો તે પણ મુક્તિ, વિકલ આકાશ કુમુદવત્, અસત્ય ઠરેછે,

બ્રહ્મથી એકાંત અભિન્ન જગત્ પ્રપચ બ્રહ્મસ્વરૂપ ઠયો, ત્યારે માતા, સ્ત્રી, પુત્ર, સર્પ, સિંહ, આદિ સર્વ બ્રહ્મરૂપ ઠયું, ત્યારે તેનાથી ભિન્ન વા તેથી મુક્ત થવાશેજ નહિ, વ્હી અમો બ્રહ્મવાદીને પુઠી એ છીએ કે-બ્રહ્મ જે તે જગત્ પ્રપચનું ઉપાદાન કારણ છે કે નિમિત્ત કારણ ? પ્રથમ પક્ષમાં જો બ્રહ્મને ઉપાદાન કારણ માનવામાં આવે તો કારણ જેટું હોય તેવું કાર્ય થાય જેમ પટનું ઉપાદાન કારણ તત્તુ રક્ત હોય તો પટ પણ રક્ત થાય છે. તેમ જો બ્રહ્મ સત્ છે અને ઉપાદાન કારણ છે તો ઉત્પન્ન થનાર જગત્ પ્રપચરૂપ કાર્ય સત્ થવું જોઈએ. અને તે કદી નાશ પણ પામે નહિ, પણ જગત્ પ્રપચ સત્ નથી એમ પ્રત્યક્ષ વિરોધાપત્તિ પ્રાપ્ત થતી દેખાય છે વ્હી બ્રહ્મને રૂપી વા અરૂપી માનતા વિરોધ દર્શાવે છે પ્રથમ પક્ષ બ્રહ્મને રૂપી માનતા આગમ વિરોધ આવે છે દ્વિતીય વિકલ્પમાં બ્રહ્મને અરૂપી માનતા બ્રહ્મથી ઉત્પન્ન થનાર જગત્ પ્રપચ રૂપ કાર્ય અરૂપી થવું જોઈએ પણ ઘટપટાટિ વસ્તુરૂપી દેખાય છે એ પણ મહાવિરોધ આવે છે વ્હી બ્રહ્મને નિત્યમાન તા બ્રહ્મથી ઉત્પન્ન થનાર જગત્ પ્રપચ પણ નિત્યપણે ઉપલબ્ધ થવો જોઈએ પણ જગત્ પ્રપચ તેથી ડલટો વિનાશ પામતો દેખાય છે, તેથી તેમ માનતા પણ વિરોધ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે જગત્ ઉપાદાન કારણપણે માનેલું બ્રહ્મ નિત્યપણે પણ કદી શકાતું નથી બ્રહ્મને અનિત્ય માનતા આગમ વિરોધ આવે છે વ્હી બ્રહ્મને એક અને તે સર્વને વ્યાપક છે એમ માનશો તો જીવોનો વધ મોક્ષ માનવો અસત્ ઠરે છે તેમ સુખ દુઃખ પણ અસત્ ઠરશે. આદિ વિકલ્પોથી બ્રહ્મની ભિદ્ધિ પણ થતી નથી તો વ્હી બ્રહ્મ-માથી જીવો ઉત્પન્ન થયા તેમ માનવું તે તો સર્વથા અમલ્ય ઠરે છે પ્રશ્ન-આનંદ બ્રહ્મનો વિદ્વાન્ નવિષેતિ કુતશ્ચન-બ્રહ્મના આનંદને જાણનાર પુરુષ કશાથી મન પામતો નથી, એમ દૃઢ આર-

પ્યથ તથા તૈત્તિરીય શ્રુતિયા વદ્યુછે તેનુ કેમ ?

ઉત્તર—બ્રહ્મ શબ્દાર્થનુ સમ્યગ્ જ્ઞાન ન થવાથી તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થતી નથી. ફેટલાક વાર્તાઓ બ્રહ્મ વિષે સર્વ-જીવોનો હય થાયછે. અને વળી બ્રહ્મમાથી સર્વ જીવો ઉત્પન્ન થાયછે એમ સમજી તત્ત્વ પામી શકતા નથી કારણકે—સમ્યગ્ જ્ઞાન વિના સમ્યગ્ ક્રિયા થઈ શકતી નથી અને તે વિના ભવાત થતો નથી. અર્થાત્ કર્મનો નાશ કરી મુક્તિપદ પમાતુ નથી પણ આત્મારૂપ બ્રહ્મનો ભાવાર્થ જ્ઞાનથી સમ્યક્ સમજનાર વ-શાથી ભય પામતો નથી. માટે સમ્યગ્દૃષ્ટિપણ પ્રાપ્ત થતા એ-કાત હઠ ટલેછે

પ્રશ્ન—શ્લોક મિત્રતે હૃદયગ્રથી ઊગ્રતે સર્વ શસપા

સીયતે ચાસ્ય રુર્માણિ, તસ્મિન્ દૃષ્ટે પરાવરે. ૧

બ્રહ્મને સાક્ષાત્કાર જાણવાથી હૃદય ગ્રથી મેદાયછે અને સર્વ સશ્વયો છેદાયછે કર્મો નાશ પામેછે તે બ્રહ્મને દેવતા-આમ મુદકો પતિપદ વિગેરેથી જણાયછે તોબ્રહ્મને અસત્ય કેમ કહેવાય ?

ઉત્તર—હેમવ્યજીવ હજી અપારુ કયન તમારાથી સમજાયુનથી—
બ્રહ્મશબ્દનો અર્થ જ્ઞાનરાન્ આત્મા અનેતે જ્ઞાનીજીવ પ્રતિશરીર મિન્નમિન્ન-તેમજ કર્મરહીત જ્ઞાનીજીવો-વ્યક્તિથી મિન્નમિન્નછે તેવારૂપે અમો બ્રહ્મને સત્ય માનીએછીએ—વળજે એક બ્રહ્મ અને તેમાંથી જગત્ પેદાયવુ તેવા બ્રહ્મશબ્દના અર્થને અમો સત્યરૂપે માનતાનથી તેનાસપષે અસમાપણ થાયછે—અસમજવાનુકે—સર્વત્ર પ્રદ્યછે, બ્રહ્મથકીઅન્ય કોઈપદાર્થ નથી એમ માનવુ તે જ્ઞાનવિરુદ્ધછે-અને એમ કોઈમાનેતો તેમા અન્યનુ જોરનથી—પણ સમજવાનુકે—ઊપરના શ્લોકથી દૈતપણાની ઘટલે જે તત્ત્વ-જીવ અને અજીવ તેની સિદ્ધિ થાયછે—અસ્ય

कर्माणि क्षीयन्ते—आना कर्म नाशपामेछे. आना एटछे आत्माना आत्माની સાથે જ્ઞાનાવરણીયાદી અપ્તકર્મ અનાદિકાઝથી ક્ષીર નીરવત્ લાગ્યાછે. તે કર્મ, આત્માનુ સ્વરૂપ સ્યાદ્વાદપણે देखी आत्म स्वभावमा रमवायी नाशपामेछे. આત્મા અને કર્મ એમ બે વસ્તુની સિદ્ધિ થઈ, એક આત્મદ્રવ્યની દ્વિતીય કર્મરૂપ પુદ્ગલ દ્રવ્યની અનાયાસે સિદ્ધિ થઈ, કર્મજડ અને, અજીવંતે, તેથી જીવતસ્વ એમ બે તસ્વજ્ઞાની પ્રમુશ્રીમહાવીરસ્વામીએ કહ્યા છે તેની સિદ્ધિ થઈ કદાપિ સામો પ્રશ્ન એમ કરવામા આવે કે કર્મ પળ બ્રહ્મથી ભિન્ન નથી અને તે બ્રહ્મસ્વરૂપ છે. તો ઉત્તર તરીકે કહેવામા આવશે કે કર્મ જ્યારે બ્રહ્મસ્વરૂપ થયું ત્યારે કર્મનો નાશ થતા બ્રહ્મનો પણ નાશ થશે.

બહી વિચારોકે કર્મ છે તે બ્રહ્મયક્તી ભિન્ન છે અભિન્ન? પ્રથમ પક્ષમા બ્રહ્મયક્તી કર્મૈકાંત ભિન્ન માનતા પડથી ઈકાંત ભિન્ન ઘટની પેટે બે પદાર્થ બ્રહ્મ અને કર્મ ભિન્ન છે તેની સિદ્ધિ થઈ, દ્વિતીયપક્ષમા બ્રહ્મયક્તી કર્મ અભિન્ન છે એમ માનતા બ્રહ્મ અને કર્મ એક સ્વરૂપ થઈ જશે અને કર્મનો નાશ પણ થશે નહિ

બહી વિચારોકે કર્મસત્ત્વેકે અસત્ત્વે. કર્મઅસત્ત્વમાનવામા આવે તો સત્ત્વબ્રહ્મ અને અસત્ત્વ કર્મનો સયોગ થાય નહિ, કારણ કે સત્ત્વની સાથે જે વસ્તુરૂપે ના હોય તેનો સયોગ ઘટે નહિ અને બેનો સયોગ માનવામા આવશે તો બે પદાર્થ ભિન્ન સ્વભાવવાઝા ભિન્ન ટર્યા, ત્યારે એક એવ બ્રહ્મ આવાવયનો નાશ થયો એમ અવશ્ય સિદ્ધ ઠરેછે. સ્યાદ્વાદપણથી તો તે સર્વ જિન દર્શનમા ચચાર્ય ઘટે છે અને આત્માની સિદ્ધિ થાય છે અને કર્મની સિદ્ધિ થાય છે. આત્મા જ્ઞાનાદિકે ફરી સત્ત્વે અને કર્મરૂપ પુદ્ગલની અપેલાઈ અસત્ત્વે. પણ પુદ્ગલ દ્રવ્ય પોતાના સ્વરૂપે સત્ત્વે. આત્મા અને કર્મનો સયોગ અનાદિકા-

લ્લી છે. આત્મા અને કર્મ વે સ્તીરનીરવત્ પરિણામી છે, આત્મા
 જ્યારે સ્વસ્વભાવમા રમણ કરે છે ત્યારે કર્મરૂપ પુદ્ગલો આત્માના
 પ્રદેશોથી વિલ્લરે છે, અને આત્મામા રહેલુ અનતજ્ઞાન આલિભાવે
 પ્રકાશે છે. અને આત્મા પરમપદ પામતા અચલ યાય છે. જન્મ જરા
 મૃત્યુનો નાશ કરી અજરામર પદ પામે છે તેપા નપુનરાટ્ટિ શિવ અ-
 ર્થાત્ મોક્ષ પામેલા જીવો સસારમા પાઝા આવી જન્મ ધારણ કરતા
 નથી. વઢી સર્વ જીવો બ્રહ્મના અશ્વે એમ માનીએતો પુણ્ય પાપ રૂધ મોક્ષ
 આદિ ઘટી શકતુ નથાં કારણ કે—સર્વસ્ય બ્રહ્મસ્વરૂપત્વાત્ સર્વ
 પદાર્થને બ્રહ્મસ્વરૂપ માન્યાથી ધર્મ અધર્મ મુક્તિ વિગેરે અસત્ય ઠ
 રે છે તેપા આ ઘાલ્ય પ્રયોગ પછીના રૂઢ વલનનો છે, તેથી આત્મા
 અનત છે એમ પ્રતિપાદન કર્યું છે. ને ફરીથી સસારમા આવતા નથી
 એમ કહેવાથી પ્રલય કાલ થયા વાદ કેટલાક માને છે કે
 મુક્તિમાથી સસારમા જીવ પાઝા આવે છે તથા દયાનદ સરસ્વતિ
 જે આર્ય સમાજનો પ્રકાશક છે તે સ્વરૂપનાથી એમ માને છે કે
 મુક્તિમાથી જીવ સસારમા પાછો આવે છે એમ તે વાદિયોનુ માન્યુ
 અસત્ય ઠરે છે અને તે મિથ્યા જ્ઞાન ડ એમ સિદ્ધ કર્યું. વઢી ની-
 વેની વેદધૃતિયો પણ સમ્યગ્જ્ઞાન વિના અસમજસ ધાસે છે.

તથાચ

इद सर्वं यदयमात्मा, सर्वं खल्विदं ब्रह्म ॥

अयमात्मा ब्रह्मा, अहं ब्रह्मास्मि ॥

ઇત્યાદિ વેદ ધૃતિયો પણ સમ્યગ્જ્ઞાન વિના પ્રમાણીભૂત નથી
 સર્વે ઇદં સર્વં સ્વડુ ઇદં નિશ્ચયથી આ બ્રહ્મ છે ઘટ, પટ, ઢઢ,
 ઘક્ર, વૃક્ષ, સર્પ, જગત્ સર્વ બ્રહ્મ છે તો સિદ્ધ થયુ કે સ્ત્રી પણ બ્રહ્મ
 સ્વરૂપ. માતા પણ બ્રહ્મસ્વરૂપ પુત્રી પણ બ્રહ્મસ્વરૂપ. પોતે વક્તા પણ
 બ્રહ્મસ્વરૂપ ત્યારે કોને નમસ્કાર કરવો ? કોનુ સ્મરણ કરવુ ? અને
 વઢી સ્મરણ કરવાનુ શુ પ્રયોજન ? તેની સિદ્ધિ ઠરતી નથી. આ પણ

અને કાલ આ પદ્ધતિ વચન દર્શાવે કેવળજ્ઞાનમાં જેનું જાણ્યું
તથા કેવળ દર્શનમાં જેનું સામાન્યોપયોગથી દેખ્યું. તે પ્રમાણે પદા-
ર્થોનું પ્રતિપાદન કર્યું છે તેનું જ્ઞાન થવાથી સત્ય આત્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિ
થાય છે. મિથ્યાજ્ઞાનથી મિથ્યાત્વની રુદ્ધિ થાય છે - એવું ઉક્ત

શ્લોક

નમિથ્યાત્વસમ શત્રુ, નમિથ્યાત્વસમવિષ ॥

નમિથ્યાત્વસમોરોગો, નમિથ્યાત્વસમતમઃ ॥ ૧ ॥

દ્વિપદ્વિષતમો રોગો, દુઃસ્વમેકત્ર દીયતે ॥

મિથ્યાત્વેન દુસ્તેન, જતોર્જન્મનિજન્મનિ ॥ ૨ ॥

વર જ્વાલાકુલે ક્ષિપ્તો, દેહિનાત્મા હુતાશને ॥

નતુ મિથ્યાત્વસયુક્ત, જીવિતવ્ય કદાચન ॥ ૩ ॥

મિથ્યાત્વ સમાન કોઈ શત્રુ નથી કારણકે મનુષ્યરૂપ શત્રુઓ
બાહ્યરુદ્ધિ કે બાહ્યમાણનો નાશ કરે છે અને મિથ્યાત્વરૂપ શત્રુ તો
આત્માની અંતરુદ્ધિનો નાશ કરે છે અને મિથ્યાત્વ સમાન કોઈ
મોટું વિષ નથી અને મિથ્યાત્વ સમાન કોઈ રોગ નથી અને મિથ્યા-
ત્વ સમાન કોઈ અધકાર નથી જ્વાલાથી દેહીપ્યમાન અગ્નિમાં થઈ
મરવું તે સારું રિતું મિથ્યાત્વપણાથી જીવવું સારું નથી, વળી ઉપરના
બીજા શ્લોકમાં જણાવ્યું કે-શત્રુ વિપરોગ તેથી તો એકત્ર દુઃસ્વ
પમાય છે અને દુઃસ્વ કરી જેનો નાશ થાય છે એવા મિથ્યાત્વથી તો
ભવોભવ દુઃસ્વની પરપરા પ્રાપ્ત થાય છે, માટે સમ્યક્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ
માટે પ્રયત્ન કરવો, શ્રીવીરપ્રભુ જેવો અનાદિકાલના છે એમ કેવળ-
જ્ઞાનથી જાણી પ્રરૂપણા કરી છે તે સત્ય માનવી શ્રદ્ધા કરવી

૯ નવમવિષય.

આત્મા નિર્મલપદ (મોક્ષ) શા મે પામે,

જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર મોક્ષનો માર્ગછે શ્રીતત્ત્વાર્થસૂત્રમા જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રનું વિશેષતઃ પ્રતિપાદન કર્યુંછે ત્યાથી જિજ્ઞાસુજનોએ તેનું સ્વરૂપ ગુરુગમદ્વારા ધારણુ અત્ર એ જ્ઞાનનો વિશેષ વિસ્તાર કરવાથી ગ્રંથ ગૌરવતા વૃદ્ધિ પામે માટે કર્યો નથી. પૂર્વે જ્ઞાનનું સામાન્યતઃ વર્ણન કર્યુંછે, દર્શનનું પણ વર્ણન કર્યુંછે. ચારિત્રનું પણ સામાન્ય સ્વરૂપ આગળ રહેવાશે અટકર્મના સમૂહનો જે નાશ કરે તેને ચારિત્ર કહેછે. ચારિત્રના બે પ્રકારછે વ્યવહાર ચારિત્ર દ્વિતીય નિઘ્રય ચારિત્ર તેમા વ્યવહાર ચારિત્રના બે મેદછે. ૧ દેશવિરતિરૂપ-દ્વિતીય સર્વ વિરતિરૂપ

તેમા શ્રાવરુના ધારત્રત અગીકાર કરવા તથા તેનું પાલન કરણુ તેને દેશવિરતિ ચારિત્ર કહેછે

સર્વથી પચમદ્વાત્રતનો શાસ્ત્રાજ્ઞાપૂર્વક સ્વીકાર કરવો અને વીતરાગ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તન કરણુ તેને સર્વથી ચારિત્ર કહેછે-સર્વ વિરતિરૂપ ભાગવતી ટીક્ષાથી કર્મનો નાશ થાયછે-શાસ્ત્રોમા ટીક્ષાનું ઘણું માહાત્મ્યછે રુઠુછે કે-તયાચ

શ્લોક

સર્વેપામપિ પાપાનાં, પ્રવ્રજ્યા શુદ્ધિકારિકા ॥

જિનોદિતા તત્ત્વ સૈવ, કર્તવ્યા શુદ્ધિમિચ્છતા ॥૧॥

દદતિ બ્રાહ્મણાદિભ્ય, એકે પાપ વિશુદ્ધયે ॥

ગોદાન સ્વર્ગદાનચ, ભૂમિદાનાન્યનેકથા ॥ ૨ ॥

આત્મશુદ્ધચર્યમેવાન્યે, કારયતિ તત્તાનપિ ॥
 જુહ્વત્યમૌ પશુસ્તત્ર, અશ્વાર્દાશ્ચ સહશ્રગ્ ॥ ૩ ॥
 અમેધ્યમુગ્ ગવામેકે, પૃષ્ઠભાગ સ્પૃશતિચ ॥
 ગવાં મૂત્ર પિવત્યન્યે, અન્યે પચગવ તથા ॥ ૪ ॥
 શુદ્ધયર્થ સ્નાંતિ તીર્થેષુ, પ્રવિગત્યન્યે હુતાશને ॥
 તથાપિ નૈવશુધ્યતિ, વિનાદીક્ષાં જિનોદિતા ॥૫॥
 કિંચ શૌચ વિનાશુદ્ધિં, જાયતે ન કદાચન ॥
 સર્વાહિસાદિક તચ્ચ, યત પ્રાદુર્મર્મનીપિણ. ॥ ૬ ॥
 સર્વજીવદયાશૌચ, શૌચ સત્યપ્રભાષણ ॥
 અન્નૌર્યે બ્રહ્મચર્યચ્ચ, શૌચ સતોપ એવચ્ચ ॥ ૭ ॥
 કપાયનિગ્રહ શૌચં, શૌચમિન્દ્રિયાનિગ્રહઃ ॥
 પ્રમાદવર્જન શૌચ, ધ્યાન શૌચ તથોત્તમ ॥ ૮ ॥
 દુષ્ટયોગજય. શૌચ, શૌચ વરવિવેકિતા ॥
 તપો દ્વાદશધાત્રૈવં, શૌચમાદુર્મર્મનીપિણ ॥ ૯ ॥
 સર્વજ્ઞોક્તેદીક્ષાયા, એતત્ સર્વદયાદિક ॥
 શૌચ સપૂર્ણ મેવાસ્તિ, સદાંતરાત્મશુદ્ધિકૃત્ ॥૧૦॥

માત્રાર્થ-સર્વ પાપોની શુદ્ધિકારિકા દીક્ષાછે માટે જિનેશ્વરે
 કયેલી દીક્ષા આત્મશુદ્ધિ ઇચ્છનારે અગીકાર કરવી દીક્ષા અગીકાર
 કરવાથી સર્વથા પ્રકારે રૂમનો નાશ થાયછે

કેચિત્ જીવો બ્રાહ્મણ વિગેરેને સ્વર્ગગ્ન ગોદાન भૂમીદાન વિ-
 ગેરે આપેછે અને વેટલાક આત્માની શુદ્ધિને માટે ત્રતો કરેછે અને

करावेछे. अने होममा पशुओने होमेछे. वेट्लाक आत्मकल्याण माटे गायनु अमेभ्य भक्षण करेछे, तथा तेना पृष्ठ भागने स्पर्शेछे अने वली गायनु मूत्र पीवेछे, तथा पचगवनु भक्षण करेछे. वेट्लाक आत्मशुद्धि माटे गंगा यमुना आदि तीर्थोमा स्नान करेछे. वेट्लाक अग्निमा प्रवेश करेछे, तोपण त अज्ञानपणायी आत्मशुद्धि प्राप्त करता नथी पण ज्यारे चीतराग सर्वज्ञे कपेली भागवती दीक्षा अगीकार करवामा आवेछे त्यारे ज्ञान्मा निर्मल थायछे.

वली ते भागवतीदीक्षामा शौचविना शुद्धि थती नथी हवे ते शौच दर्शवेछे. सर्वजीवदयाशौच-सर्व जीवोनी दया करवी तेने शौच कहेछे. दया विना धर्म होतो नथी. अहिंसा परमोधर्म अहिंसा मोटो धर्मछे. अने शास्त्रमा पण रुबुछे के-

नय तिहुअणेवि पाव, अन्न पाणाइवायओ गरूयं ॥

ज सव्वेविय जीवा, सुहेसिणो दुक्कभीरूय ॥ १ ॥

अगलोकमा हिंसा करता मोटु कोड पाप नथी. सर्वे जीव सुख इच्छेछे अने दुःखयी बीवेछे

श्लोक.

नसादीक्षा नसाभीक्षा, नतद् दान नतत्तप. ॥

नतत्ज्ञानं नतद्ध्यान, दयायत्र न विद्यते ॥ १ ॥

भावार्थ-एवी कोइ दीक्षा, भिक्षा, दान, तप के ध्यान नथी के-जेमा दया नहीं होय.

श्लोक

अहिंसेव मता मुख्या, स्वर्गमोक्षे प्रसाधनी ॥

अस्याः प्रपन्नार्थेन, न्याय्य सत्यादिपालन

સ્વર્ગ અને મોક્ષ આપનારી દયાજ (
 પળે મનાયલીઝે અને એને રાખવા માટે
 વ્યાજરી ગણાયઝે વળી આચારાગ મૂરખા વ

સેનેમિ જેઅડ્યા જેય પડુપના જે આ
 વતો તે સવ્વે એ માઈસ્વનિ, એમ્ભાસતિ,
 સવ્વેપાણા, સવ્વેભૂયા, સવ્વેજીવા, સવ્વેસતા, ન
 વ્વા, નપરિતાવેયવ્વા, નડવ્વેયવ્વા, ઇમ્મરમ્મે સુ
 સમિચ્છલોપ સ્વેયમેદિ પવેડય

આચારાંગમૂરખા માર્ગ

હુ કહુ હુ કે જે તીર્થંકર ભગવાન થઈ ગયા અને જે હાલ વર્તે
 છે, અને જે આવના કાલમા થશે તે સર્વ આ રીતે કહેને
 જણાવેછે તથા વર્ગવે છે કે સર્વમાણ, સર્વભૂત, સર્વજીવ, અને સર્વ
 સત્ત્વને હજવા નહિ, તેમના ઉપર હકુપત ચઝાયવી નહિ તેમને ક-
 વજે કરવા નહિ તેઓને મારી નાખવા નહિ, અને તેઓને હેરાન
 કરવા નહિ, આવો પવિત્ર અને નિત્ય ધર્મ લોકોના દુઃખને જાળનાર
 ભગવાને વતાવ્યોઝે

અને વળી કહુ છે કે—

જયચરે જયત્રિઝે, જયમાસે જયસણ ॥

જય મુજતો માસતો, પાવ કમ્મ ન વચ્ચ ॥ ૧ ॥

શ્રી શમ્ભુજીમુરિ કહેછે કે યતનાથી ચામ્પુ જીવની દયા
 સચવાય તેમ ડખા રહેવું યતનાથી વેસવું, અને યતનાથી મૂકું, અને
 યતનાથી મોઝવું, એમ કરતાં પાપ કર્મ ડધાશે નહિ વળી કહુઝે કે—

ગાથા

મલ મડલ પક મડલા. ધૂલી મડલા ન તે નરા મડલા

जे पावपक मइला, ते मइला जीवलोयामि ॥ १ ॥
खणमित्तःसलिलेहि, सरीरदेसस्स शुद्धिजणगंजं
कामगति निसिद्ध, महेसिणत नणु सिणाणं ॥२॥

भावाथी=मलथी मेला, कादवथी मेला थएला, अने धूलथी मेला थएला माणसो मेला नहि गणाय. पण जे पापरूप वरुथी मेला थएल होय ते जीरो आ लोक्रमा मेला जाणवा—

वळी स्नानमा जलवडे क्षणभर शरीरना बहिर्भांगनी शुद्धि पायउं, अने जे जल स्नान कामनु अग गणायउं ते जलथी मह-
पियोने स्नान करवानो निपेधछे—

उक्तच श्लोक

स्नान मददर्पकर, कामांग प्रथम स्मृत ॥

तस्मात् कामं परित्यज्य, नैव स्नांति दमे रताः १

स्नान ए मद अने निपयाभिलापनु कारण होवाथी कामनु प
हेलु अग गणायउं. माटे कामने त्याग करनार अमे इन्द्रियोने दमवा
तत्पर थएला यतिजनो वीलकल स्नान नथी करता. वेटलाक लोको
समज्या बिना एम बोलेउं के जैनना मुनियो स्नान करता नथी.
तेमने कहेवानु के जैनना साधु शास्त्राज्ञा मुजव वर्तेछे तेथी विपया-
भिलापजनक स्नाननु तेमने कड प्रयोजन नथी. ब्रह्मचारी सदासुचिः
ब्रह्मचारी पुरुष सदा पवित्रछे तेने दातण स्नाननी कड जरूर नथी
वळी श्रीकृष्ण, पांडु पुत्रने नीचे मुजव उपदेश आपेछे.

श्लोक.

आत्मानदी सयमतोयपूर्णा, सत्यावहा शीलतटा दयोर्मिः
तत्राभिषेकं कुरु पांडुपुत्र, नवारिणा शुद्धयति चांतरात्मा १

ભાવાર્થ—આત્મારૂપી નદીએ તેમા સયમરૂપી પાણીપરિપૂર્ણ ભરેલ છે, ત્યા સત્યરૂપ શ્રીઋરૂપ તેના તટએ, ત્યા દયારૂપ તરગોએ માટે હે પાડુપુત્ર તેમા સ્નાન કર. કારણ કે શરીરની અદર રહેલો અરૂપી આત્મા કઈ પાણીથી શુદ્ધ થતો નથી હવે ત્યારે પવિત્ર કોણ કહેવાય તે જણાવેએ

ગાથા

અલ્પિદિય વયનિયમા, યુક્તા યુક્તિદિયા જિયકસાયા
અદ્વિશુદ્ધ વમ્બેરા, સુદ્વિશો દિશિણો સયાનેયા ૧

ભાવાર્થ—અગીકાર કરેલા વ્રત અને નિયમને અલ્પિદિય રાખનારા અને જેને પોતાની ઇન્દ્રિયો વશ કરીએ તથા વઢી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, એ ચાર રૂપાયોને જીતનારા તથા નિર્મલ મુક્તચર્ય પાલનાર મુનિયો (ઋષિયો) સદા પવિત્ર જાણવા.

તથા વઢી વધુએ વે—

શ્લોક

નોદકક્લિન્નગાત્રોઽપિ, સ્નાત્ત્વમિત્યભિધીયતે,
સ સ્નાતો યોદમસ્નાત્ત્વમ્ સ વાહ્યાભ્યતર શુચિ ૧

ભાવાર્થ—પાણીથી ભીંજાયલ શરીરવાળો કઈ ન્હાણો નહિ કહેવાય કિંતુ જે પોતાની પાંચ ઇન્દ્રિયોનો વશ કરનારો થઈ અભ્યતર અને વાહ્યાથી પવિત્ર હોય તેજ ન્હાણો કહેવાય વઢી વધુએ—

શ્લોક

વિત્તમતર્ગત દુષ્ટ, તીર્થસ્નાનૈર્ન શુદ્ધયતિ,
શતગોઽપિજલૈર્ધૌત, સુરાભાદમિવાશુચિઃ ૨

ભાવાર્થ—અતરનુ દુષ્ટ ચિત્ત કડ્ડ તીર્થ સ્નાનથી શુદ્ધ થતુ નથી કેમકે મદિરાનું વાંસળ સેંકડો પાણીથી ઘોડે તોપણ તે અપવિત્ર જ રહેછે. માટે સારાશ કે—જલથી માત્ર સ્નાન કર્યાથી પવિત્રતા પ્રાપ્ત થતી નથી. પરંતુ દયારૂપ શૌચથી પવિત્રપણ પ્રાપ્ત થાયછે. માટે દીક્ષા અગીકાર કરી પ્રથમ અહિંસા વ્રતનુ પાલન કરવુ જોઈએ. કોઈ પણ જીવની હિંસા કરવી નહિ. મુનિને વીસ વશાની દયા હોયછે. અને શ્રાવરુને સવાવશાની દયા હોયછે. માંસનુ ભક્ષણ કરનાર, માસ વેચનાર. જીવો, પાપી જાણવા સસારનો ત્યાગ કરનારા મુનીશ્વરો અહિંસા વ્રતનુ પાલન કરી શિવ પામ્યા અને પામશે. જીવની હિંસા કરવાથી થણ દારુણ દુઃખ યશોધર ચરિત્રથી જાણવુ હવે દીક્ષા અગીકાર કરી ત્રીજુ સત્ય ચોલવુ, મૃપાવાદ છૂટે જૂઠું કડી ઘોલુ નહિ. તદ્રૂપ સત્યવ્રતનુ પરિપાલન કરવુ. ત્રીજુ મહાવ્રત અગીકાર કરી કોઈની નજીવી વસ્તુ પણ કશા વિના લેવી નહી પોતાની યા પારકી સર્વ સ્ત્રી વર્ગનો ત્યાગ કરવો. મનમા પણ ભોગ ભોગવશાની ઇચ્છા કરવી નહીં સ્ત્રીના સામુ સરાગ દ્રષ્ટિથી જોતુ નહિ નવ પ્રકારે બ્રહ્મચર્ય વ્રતની ગુપ્તિ પાલવી અને મૈથુનનો સર્વથા ત્યાગ કરવો તેને ચોથુ બ્રહ્મચર્યવ્રત કહેછે. સર્વ વ્રતો નદીઓ સમાન છે અને બ્રહ્મચર્યવ્રત સમુદ્ર સમાનછે, બ્રહ્મચારી પુરુષોની કીર્તિ વધેછે. ડ્યાં જાયછે ત્યા તેને માન મળેછે. દેવતાઓ પણ બ્રહ્મચારી પુરુષોને સાહાય્ય કરેછે. મત્રની સિદ્ધિ પણ શીલવ્રત પાલનારને તુરત ફળેછે. દેવતાઓ, યક્ષો, રાક્ષસો પણ બ્રહ્મચારી મુનિને નમસ્કાર કરેછે. બ્રહ્મચારી મુનીશ્વરને વચન સિદ્ધિ સપ્રાપ્ત થાયછે, બ્રહ્મચારી પુરુષનો સકલ્પ સિદ્ધ થાયછે. કોઈ મનુષ્ય સુવર્ણના મોટા દેરાસર કરાવે અને કોઈ બ્રહ્મચર્યવ્રત અગીકાર કરે તો પણ બ્રહ્મચારી પુરુષની વરોવર સુવર્ણનાં દેરાસર

કરાવનારને ફલ થતુ નથી ચારિત્રનુ શ્રુત બ્રહ્મચર્યત્રતે જ્યાં
 બ્રહ્મચર્યત્રત નથી ત્યાં ચારિત્રની શુદ્ધિ ક્યાથી અર્થાત્ બ્રહ્મચર્યવિના
 ચારિત્ર નથી ગ્રહસ્ય પુરુષ પળ પોતાની સ્ત્રી વિના અન્ય સ્ત્રીનો
 ત્યાગ કરેતે. બ્રહ્મચર્યમા ઘળા ગુણ સમાયાતે, મુદર્શનશેઠને સૂરી
 પળ સિંહાસનરૂપે થદ તેમા બ્રહ્મચર્યનુ માહાત્મ્ય જાણતુ. નવનારદ
 બ્રહ્મચર્યના પ્રતાપથી સન્ય મુલ્લીલા પામ્યા. વળી પાર્શ્વની સ્ત્રીના
 ઉપર રાગ કરનાર રાવળને લક્ષ્મણે માર્યો, અને રાવળ મરી નરકમાં
 ગયો. અને સીતા સતીનો યશ જગત્માં ગવાયો. વિષય લપટી
 જીવો સદાકાલ આકુલ વ્યાકુલ દુઃખી રહેછે. લપટી જીવો આ
 ભવમાં પળ દુઃખ પામેતે અને પરમવમા પળ દુઃખ પામેતે લપટી
 જીવોની જગત્માં અપકીર્તિયાયછે અને વિષયલપટી જીવો પડાયા
 છે તો સરકાર તેનો મોટો દંડ કરેતે. અને જગત્માં તેનુ અપમાન
 યાયછે વિષય લપટી જીવો એવા તો આંધળા હોયછે કે-તેમને
 ધર્મ વા અધર્મની સમજળ પડતી નથી માટ મલ્લ જીરોએ બ્રહ્મચ-
 ર્યત્રતનુ સમ્પક્ પરિપાલન કરવુ વારવાર મનુષ્ય જન્મ મળનાર
 નથી સ્ત્રીનુ શરીર સાત ધાતુથી ભરેલુતે તેના શરીરમા લોહી
 માસ, હાડકા, મેદ, મજ્જા, મૂત્ર, વિષ્ટા ભરેલીછે નારુપાથી લીટ
 વળા કરેછે આત્મા પીયાના થોક રાખેતે કેશમા જુઓ, લીલો-
 ના સમૂહ પહ્યા કરેછે શરીરદારોથી અશુચિ વળા કરેછે,
 વળી જુવાન અવસ્થા ઉતર્યા વાદ દુઢાવસ્થા યાયતે ત્યારે
 શરીર લરાલ લાગેછે શરીરનો રગ ઉતરી જાયછે. અલગત તેના
 સામુ પળ જોવાનુ મન થતુ નથી એવી સ્ત્રીના શરીરમા શો સારછે
 કે તેના ઉપર રાગ યાય. વળી સ્ત્રી જાતિ કપટથી ભરેલીછે. મતુ-
 હરિ જેવા રાજાને મૂકી તેની રાણી ચાકરની સાથે સપઘવાળી
 થદ હતી તે વાત જ્યારે મર્ત્યહરિરાજાએ જાણી ત્યારે મનમા ઘળો

સ્વેદ થયો અને વિચારવા લાગ્યો કે-અહો જે પિંગલાને હું પટરાણી તરીકે માનતો હતો અને જે મારી પ્રાણમિયા હતી. અને હું જેના ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખતો હતો તે પિંગલારાણી પણ અતે મારી થઇ નહિ. અને તેનીએ કામના આગેશથી નીચની સાથે સંવધ કર્યો માટે તેને ધિક્કાર થાઓ. અહો જગત્ના જીવો કામાગેશથી પુણ્ય પાપ ગણતા નથી. એવા કામને પણ ધિક્કાર પડો અને આ સસારમા હું જેને સારભૂત માનતો હતો એવી પિંગલા પણ મારી થઇ નહિ. અહો જ્ઞાનીઓએ સસારને અસાર કહ્યો છે તેમા જરા માત્રપણ અસત્ય નથી. એમ ચિંતવી તાપસી ટીક્ષ્ણ અગીકાર કરી પર્વતની શુકામા ચાલ્યો ગયો, અને તેમણે મર્ત્યહરિ ગતરૂની રચના કરી. માટે સંસારમા સારભૂત ધર્મ ત્રિના અન્ય કશું જણાતું નથી. માટે ભવ્યજીવોએ પણ સાસારિક મોહમાયાથી દૂર રહી આત્મિક ધર્મારાધનમા તત્પર થઇ ધર્મારાધન કરવું, અને સ્ત્રીવિપયાભિલાષનો ત્યાગ કરવો. શાસ્ત્રમા વિપયને વિપની ઉપમા આપી છે ત્યારે વલ્લી એક મહાત્મા કહે છે કે, વિપયને વિપની ઉપમા આપવી તે યોગ્ય નથી કારણ કે, વિપ તો એક ભવમા ભક્ષતાં પ્રાણ હરી દુઃખ આપે છે અને વિપયો તો અનેક ભવ પર્યંત પરિભ્રમણ કરાવી દુઃખ આપે છે માટે વિપના કરતા પણ મોટી ઉપમા આપવી જોઈએ. વિપયથી વતું સુખ સ્વપ્નમુલ સમાન મિથ્યા કલ્પના માત્ર છે.

તથાચ શ્લોક

સ્વપ્ને દૃષ્ટં યથાપુસઃ ક્ષણમાત્રં સુખાયતે

પ્રવુદ્ધસ્ય નતત્કિંચિત્ એવ વિપયજ સુખં. ૧

સ્વપ્નમા દેખેલો પદાર્થ પુરુષને ક્ષણમાત્ર સુખ આપે છે અને જ્યારે તે મનુષ્ય જાગે છે ત્યારે કદાપણ દેખાતું નથી એ પ્રમાણે વિપ-

પનુ સુત્ર ક્ષણમાત્ર આભાસ માત્રજે એતે વસ્તુતઃ ત્રિચારતાં વડ સુત્ર નથી. વઢી વિપયી પુરુષોની કેવી સ્થિતિ થાયજે તે જણાવેજે.

શ્લોક

વિપયેષુ વિપીદતો, ન પશ્યતિ હિતાહિત
શૃણ્વતિ ન હિત વાસ્ય, અથ વધિરસનિભા ૧

વિપયોમાં વિપાદ પામેલા જીવો હિત યા અહિતને દેખતા નથી. તેમ વઢી હિતવાક્ય કોઈ કહે તો તે સામજતા નથી. સ્વરે સ્વરવિપયલાલચુ જીવો અથ અને ઘેરા સરસાજે. અને વઢી કહેછેકે,

શ્લોક

વિપયેષુ સ્તોજીવઃ, કર્મ વધ્નાતિ દારુણ
તેનાસૌ ક્લેશમાપ્નોતિ, આમ્યન્ ભીમે ભવોદેર ૨

વિપયોમા આસક્ત થજી જીવ દારુણ કર્મ રાધેજે અને તેથી તે જીવો ભયરૂર સસારમાં પરિભ્રમણ કરતો ક્લેશ પામેજે. વઢી વિપયમાં મોહ પામેલા જીવો શુ કરેછે તે કહેજે

શ્લોક

અહો મોહસ્ય માહાત્મ્ય, વિદ્વાસોઽપિયતો નરા
મુહ્યતિ ધર્મકૃત્યેષુ સ્તા કામાર્થયોર્હદ ૩

અહો મોહનુ પ્રાપ્ત્ય કેવુ છે કે જે વિદ્વાન્ મનુષ્યો પણ કામ અને અર્થમાં આસક્ત થયા છતા ધર્મકૃત્યમાં મુગ્ધાયજે. આચુ મોહનુ જોર તોડી શ્રીજન્મકુમાર કોટી ધન, સ્ત્રી, પરિવારનો ત્યાગ કરી દીક્ષા અગીકાર કરી તેમજ ધન્નાકુમાર તથા શાઢીભદ્રે મોહનો નાશ કર્યો શ્રી સ્થુલીભદ્ર કે જે પાટલીપુરમાં શ્વકટાલ મનીના પુત્ર હતા અને જે વાર વર્ષ વેશ્યાના પેર રથા હતા. તેમણે સ્ત્રીનો ત્યાગ કરી દીક્ષા અગીકાર કરી અને, વેશ્યાને, શુદ્ધે ચાતુર્માસ

कथ्युं. त्या वेड्याए पोतानु शरीर देखाय अने विषयाभिलाष थाय तेम नाच कर्यो, कामोत्पादक अनेक प्रकारना गायनो गाया तो पण मुनिर्यश्री स्थुलीभद्र जरा चलायमान थया नहीं अने विषयमा रागी एवी वेड्याने पण बैगगी उनायी. अने ते वेड्याने श्रावकना चार त्रत उचराव्या. अहो आश्चर्यनी बात ठे के, कामनो नाश करवा महामुनियो पर्वतनी गुफाओमा तथा एकात जग्याओ मा गया, कैमके त्या काम आगी शके नहि माटे. त्यारे स्थुलीभद्र मुनिवर तो कामना गृहमा प्रवेशी कामनो नाश कर्यो अहो केटलु तेमनु सामर्थ्य ? एवी रीते भव्यजीवोए उत्तम चरित्र श्रवण करी विषय, काम, मोहनो नाश करवो अने ते प्रति जरा मात्र पण इच्छा करवी नहीं अने मन, वचन, कायायी शुद्ध ब्रह्मचर्य त्रत पाळु.

हवे पाचमु सर्वतः परिग्रह परिमाण विरमण त्रत कहेछे श्री मुनीश्वर महाराजा धनधान्यादिक नव विध परिग्रहनो त्याग करे छे, कारण के विकल्प सरूपनु कारण परिग्रहछे. परिग्रहयी क्रोध, मान, माया, लोभनी उत्पत्ति थायछे. जेम बहाण अतिशय भारथी समुद्रमा बुडेछे परिग्रहनी वृद्धियी रागद्वेषनी वृद्धि थायछे. परिग्रहयी दुनीयामा मनुष्य एटली वर्षी शुचवणमा आवी पडेछे के तेने जरामात्र पण शांति मळती नथी. वळी धनधान्यादिकनी वृद्धि थी मोटाड वयेछे. मनमा मान आवेछे. वळी अदेखाइ पण प्रगट थायछे. वळी परिग्रहनी प्राप्तिना कारणयी प्राणातिपात, असत्य, चोरी, आदि पापस्थान कोनु सेवन करी कर्मार्जन करी जीव अधोगतिमा अवतरती त्या जेदन भेदन ताडन तर्जन शोक, वियोग धुग, तृषा, आदि विविध दुःखो भोगवेछे. वळी परिग्रहयी अज्ञानीजीव र्म साधन करी शकतो नथी परिग्रह मेळववामा केवल

દુઃખજ સમાધુટે, વઢી પરિગ્રહ ધન ઉપર મમતા ભાવ રાખી મનુ-
પ્ય મરણ પામી સર્પ, હદર, ગીરોલીના અવતાર પામેહે વઢી પરિ-
ગ્રહની મમતાથી માતાપિતા માઢ પરસ્પર લઢી મરેછે વઢી પરિગ્રહ
ધનરૂપ દૃઢિ પામેહે ત્યારે તેને માચવવાની પણ ચિંતા રહેછે,
સ્ત્રેને ચોર વિગેરે લઢ જાય એવી ચિંતા તેના મનમાં રહેવાથી
મૃત્યુ કરી હવણ આવતી નથી, પરિગ્રહથી આરમ્ભ, સમારમ્ભ કરી
કર્મોપાર્જન જીવ કરેહે પરિગ્રહધારી સ્વસ્થ જડવસ્તુને પોતાની
માની હેતરાયછે માટે ચૈરાગી આત્માથી જીવો પરિગ્રહનો ત્યાગ
કરી દીક્ષા ગ્રહી પચમહાવ્રત અર્ગીકાર કરેછ અને પૂત્ર સ્ત્રી માતાપિતા
વિગેરે સસારી કુટુંબનો સમ્પ જોડેહે અને સ્વસ્થ ચિત્તે હુ એકલો
હુ, આત્માથી અન્ય મારુ નથી અને હુ કોડનો નથી એમ અદીન
મના થઈ આત્માને શિશ્વામણ આપેહે સદગુરુને ધારણ કરેછે,
સયમની રક્ષા અર્થે વસ્ત્ર, પાત્ર, પુસ્તક, રજોહરણ, મુલવસ્ત્રિકા, ધારણ
કરેછે સયમના ઉપકરણ રાસનાથી પરિગ્રહ કહેવાતો નથી કહ્યુંહે કે
મુચ્છાપરિગ્રહોત્તો, નાયપુત્તેણ તાઢિણા,

શ્રી જ્ઞાનપુત્ર વીરમશુદ્ધ મૂર્છાને પરિગ્રહ ગ્રહોહે માટે હઠ ક-
દાગ્રહ કરવો નહીં. એમ મુનીશ્વર પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી નિર્વિકલ્પ
મન કરી આત્મજ્ઞાનમાં મગ્ન રહેહે, અને મુનીશ્વર વિચારે કે આ
વાલ પરિગ્રહ ત્યાગી મુનિ આત્માની રુદ્ધિ તરફ લક્ષ આપી જુએહે
તો ત્યાં અનતજ્ઞાન, અનત દર્શન, અનત ચારિત્ર, આદિ રુદ્ધિ મરેલી
છે અને તે રુદ્ધિ અવિનાશીછે. પોતાનાથી કદી જુદી પડવાની
નથી અને એ રુદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાથી સહજ જ્ઞાતિ અનુભવાયહે, એમ
આત્મા એ જાણ્યુ ત્યારે આ વાલ જડ રુદ્ધિરૂપ પરિગ્રહનો ત્યાગ
કર્યો, અને આત્મિક રુદ્ધિ મેઢવવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા, ધ્યાના-
દિકનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા, એ પાંચમુ પરિગ્રહ વિરમણત્રતદી-

क्षा अगीकार करी मुनिवर्यो मनवचन अने कायाधी परिग्रह धारण करवो नहीं परिग्रह धारण कराववो नहीं. अने परिग्रह धारण कगता होय तेनी अनुमोदना करवी नहीं.

छटु रात्रीभोजन विरमणव्रत कहेछे. रात्रीना समयमा मुनीश्वर अशनपान, खादिम अने स्वादिम ए चार प्रकारना आहारनो त्याग करेछे थीवीरप्रभुए रात्रीभोजनमा महा दोष कथ्योछे, माटे आत्मार्थी जीव रात्रीभोजन करे नहि. योग शास्त्र, वर्धमान देशना, आदि ग्रथोमा तथा सूत्रोमा रात्रीभोजन करवाधी महादोष वताव्याछे. वळी अन्य दर्शनीओना शास्त्रमा पण रात्रीभोजन करवाधी दोष वताव्याछे माटे मुनिवर्यो दीक्षा ग्रही रात्रीभोजननो त्याग करेछे. ए रीते पच महाव्रत अने छटु रात्रीभोजन विरमणव्रतनु अत्रतो सक्षेपथी स्वरूप प्रसंगोपात देखाइयु. आ प्रमाणे मूल व्रत अगीकार करे, अने चरण सित्तरी करण सित्तरीरूप उत्तर भेदनु जाराधन निर्ग्रन्थ मुनिवर्य करे. थीसिद्धसेन दिनाकरसूरिकृत प्रवचन सारोद्धारमा चारित्रना मूल भेद उत्तरभेदनु तथा चारित्रना उपकरणोनु विशेषत वर्णन कयुंछे त्यांथी जिज्ञासुए विशेष अधिकार जाणवो हवे दीक्षा अगीकार करी कपायना निग्रहरूप शौच मुनीश्वर धारण करेछे क्षमाथी क्रोधनो पराजय करेछे अने नम्रताभावथी माननो पराजय करेछे अने सरलताथी मायानो नाश करेछे. अने सतोपथी लोभनो नाश करेछे वळी पाच इन्द्रियोना विषयो जीतवारूप शौच मुनीश्वर धारण करेछे प्रमादनो त्याग करवो ते रूपशौचने दीक्षा अगीकार करी धारण करेछे. प्रमादयकी चौद पूर्वी पण ससारमा पडया माटे आलस्य, निद्रा, विकथा, पारकी निंदा आदि प्रमादनो नाश करी मुनीश्वर अग्रमत्तपणे रहेछे वळी मुनीश्वर व्यानरूप शौच जे

સર્વ શૌચોમા ઉત્તમઝે તેને ધારણ કરેછે. ધર્મધ્યાન અને શુદ્ધધ્યાન એ બે ધ્યાન આત્મકલ્પાણકારીઝે. તેમા શુદ્ધધ્યાન મુક્તિ પ્રદાતાછે મન વચન અને કાયાના દુષ્ટ યોગનો જય કર્યો તેને શૌચ કહેઝે વહી હેય, શ્રેય અને ઉપાદેયનો ત્રિવેક તેને સત્તમ વિવેક કહેછે. તે શોચને ત્રીક્ષા અગીઝાર કરી મુનિવર્યો ધારણ કરેઝે. ધાર પ્રકારે તપ કર્યો તે પળ શૌચ જાણ્યો, શ્રી સર્વત્ર વ્યથિત ટીક્ષામા દયાદિક સર્વ કૃત્ય શૌચરૂપ શરીરની અંદર રહેલા આત્માની શુદ્ધિ કરનારઝે. નિશ્ચય ચારિત્ર આત્મસ્વભાવમયછે ઇટલે આત્માર્થી ભિન્ન નથી તે ચારિત્રની પ્રાપ્તિ માટે વ્યવહાર ચારિત્રમારણીભૂતછે.

આ સસારમા ફેટલાક જીવો ધર્મનુ નામ પણ જાણતા નથી અને તદનુકૂલ પ્રયત્ન પણ કરતા નથી સસારમા મોટા કહેવાળા ઇટલે પોતાને ધન્ય માનેછે પણ પોતે જીવાદિક તત્ત્વ જાણતા નથી અને સાંસારિક કાર્યોમા અહર્નિશ ગુપાયા રહેછે, પણ ધર્મારાધન પરાયણ થતા નથી ધર્મનુ આરાધન કરી આત્માને કર્મરૂપ ધનથી છોઢાયવો એજ ઉત્તમ પુરુષોનુ લક્ષણ છે વાંકી ધન, પુત્ર, લક્ષ્મીની વૃદ્ધિથી પોતાની વૃદ્ધિ માની અહંભાવમા વર્તેવું તે તો અધમ પુરુષોનુ લક્ષણઝે બી ભરતરાજા, રામ, પાંડવો વિગેરેએ એતે આ સસારને અસાર સમજી આત્માહિતમા પ્રવૃત્તિ કરી તેમ મધ્ય જીવોએ પણ અધુના સારમા સાર ટીક્ષાનુ અચલબન કરવું જોડે ટીક્ષા ગ્રહા વિના આશ્રવમાર્ગનો રોધ થતો નથી આ સસારને જ્ઞાની પુરુષોએ ચઢતા અગ્નિ સમાન કહોઝે, ધાજીગરની ધાજી જેતુ આ સસારનુ સ્વરૂપ જાણી વિવેકી મનુષ્ય ચારિત્રમાર્ગ ગ્રહણ કરેઝે મારુ માર માનતા એવા અનેક જીવો માયાના વશ જ્ઞાનલક્ષ્ય સત્ય આત્મસ્વરૂપ ભૂલી ચમરાજ વશ થયા અને પાયઝે. જેમ સમુદ્રમાં પાણીના અનેક તરંગોઉત્પન્ન થાયઝે અને પથ્થાત્ વિલય

પામેઢે તેની પેઢે અનાદિકાલથી આસસારસમુદ્રમાં ઢેવ મનુષ્ય તિર્યચ અને નારત્રીતરમે કરી જીવ અનેકશઃ શરીર ડોડતો અને અનેકશઃ શરીર ધારણ કરતો વર્તેઢે. પળ અજ્ઞાન દશાથી પામર જીવની મુન્નિ થડ નહીં. પળ જ્યારે આત્માનુ સ્વરૂપ જાણવામાં આવેઢે ત્યારે આત્મા સયમમાર્ગયોગે ધર્મના આવિર્ભાવ અર્થે પ્રયત્ન કરેઢે, ડ્યારે ચારિત્રમોહનીય પ્રકૃતિનો ક્ષય થાયઢે ત્યારે ચારિત્ર આત્મામાં પ્રગટે ઢે. કોડ જીવ ચારિત્ર મોહનીયને ડપશમાવેઢે. કોડ ચારિત્ર મોહનીયનો ક્ષયોપશમ કરેઢે. કોડ જીવ ક્ષાયિકસમકિતયોગે આઠમાં ગુણઢાણાથી ક્ષપકથ્રેણિ આરોહણ કરી ચારિત્ર મોહનીયનો ક્ષાયિક ભાવ કરેઢે. કોડ જીવ ડપશમ થ્રેણિ ચઢી ચારિત્ર મોહનીયકર્મની પ્રકૃતિને અંગીયારમાં ગુણઢાણે ડપશમાવેઢે અને ત્યાથી પાઢા પઢે ઢે. અને યાવત્ મિથ્યાત્વ ગુણઢાણા સુધી આવેઢે.

કોડ ડપશમ સમકિત પામી આઠમાંગુણઢાણાથી ડપશમથ્રેણિ વઢેઢે અને કોડ ક્ષાયિક સમકિત પામી આઠમાં ગુણઢાણાથી ડપશમ થ્રેણિ ચઢી અંગીયારમે ગુણઢાણે જડ મરે તો અનુત્તર વિમાનમાં જાયઢે. અને કોડ ડતરતા ગુણઢાણે પળ મરણ પામેઢે. અનતાનુગ્રી ક્રોડ, માન, માયા અને લોભ તેમજ સમકિત મોહનીય અને મિથ્રમોહનીય અને મિથ્યાત્વમોહનીયનો ક્ષાયિકભાવ કર્યા પૂર્વે આવતા મવનુ આયુ યાત્રી પાઢલથી ક્ષાયિક સમકિત પામ્યો હોય તે જીવને ઘઢાયુક્ષાયિક સમકિત જાણવુ. આયુષ્ય ઘઢની અપેક્ષા આવુ ક્ષાયિક સમકિત કહુ ઢે, તત્ત્વઘાત મહુશ્રુતવા કેવલ્લી જાણે. તે અશુદ્ધ ક્ષાયિક સમકિતી જીવ ડપશમ થ્રેણિ કરે એમ કહેવાયઢે. ક્ષાયિક સમકિત જીવ દશમાં ગુણઢાણે યથાર્થાત ચારિત્ર પામી વારમાં ગુણઢાણે જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, અને અતરાયકર્મનો ક્ષાયિકભાવ કરી અનતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનતવીર્ય અને ક્ષાયિકભાવના

પચલલ્લિ પામેછે. તે નીચે મુજબ, અનતદાનલલ્લિ, અનતભાગલલ્લિ, અનતભોગલલ્લિ, અનતઉપભોગલલ્લિ અને અનતવીર્યલલ્લિ સમાપ્ત થાયછે. અતરાયકર્મ ક્ષય થયુઠે એવા પરમપરમેશ્વર પુરુષ સદામુક્તિ છે. મુલ્યપણે તો તે લલ્લિયોની પ્રાપ્તિ આત્મસ્વભાવેછે. કેમકે તેની ક્ષાયિકભાવે પ્રાપ્તિઠે. અને જે અનત સામર્થ્ય આત્મામા અનાદિથી શક્તિરૂપે હતુ તે વ્યક્તિરૂપે થઈ પ્રકાશેછે, અને આત્માના અનત-ગુણોનો અવિર્ભાવતેરૂપ દાન, આત્મા પોતે પોતાને આપ્યુ તે દાન-લલ્લિ જાણવી. તેમજ અનત આત્મ સામર્થ્યની સમાપ્તિમાં કિંચિત્ માત્ર વિયોગનુ કારણ રહુ નથી. તેથી અનતલાભ લલ્લિ કહેવાયઠે.

વળી અનત આત્મસામર્થ્યની સમાપ્તિ સંપૂર્ણપણે પરમાનન્દ સ્વરૂપે અનુભવાયઠે. તેમાં કિંચિત્ માત્રપણે વિયોગનુ કારણ રહુ નથી તેથી અનતભોગલલ્લિ જાણવી.

તથા અનત આત્મ સામર્થ્ય સંપૂર્ણપણે પરમાનન્દ સ્વરૂપે સમયે સમયે પરિણમેછે તોપણ તેમાં કિંચિત્ માત્ર પણ વિયોગનુ કારણ રહુ નથી. તેથી અનત ઉપભોગલલ્લિ કહેવા યોગ્યછે. તેમજ અનત આત્મસામર્થ્યની પ્રાપ્તિ સંપૂર્ણપણે થયા છતાં તે આત્મસામર્થ્યના યોગથી આત્મશક્તિ થાકે કે તેનુ સામર્થ્ય ન ફીલી શકે, વહન ન કરી શકે, એમ છેજ નહીં સદાકાલ તે સામર્થ્યઠે તેમાં જરા માત્ર પણ ન્યૂનાધિકપણ થવાનુ નથી. એવી જે વીર્ય શક્તિ ત્રિકાલ સંપૂર્ણપણે વર્તેછે તે અનતવીર્યલલ્લિ કહેવા યોગ્યછે.

ક્ષાયિકભાવની દૃષ્ટિથી જાના ઉપર કલા પ્રમાણે તે લલ્લિનો પરમપુરુષને ઉપયોગ હોયછે. વળી એ પાચલલ્લિ હેતુ વિશેષથી સમજાવા અર્થે જુદી પાઠીઠે નહીં તો અનતવીર્યલલ્લિમાં પણ તે પાવેનો સમાવેશ થઈ શકેછે. એમ તેરમા ગુણઠાણે ક્ષાયિકભાવની નવલલ્લિ ભોગવતો પરમપુરુષ શૈલેશીરુરણ કરી ચઢદમા ગુણઠાણે અધા-

તીર્કર્મની તે ગુણઠાણે સ્વાવવા યોગ્ય જે પ્રકૃતિયો વાકી રહી હતી તે ચતુર્દશા ગુણઠાણે સ્વાવવા સિદ્ધશિલાની ઉપર એક યોજનના ચોવીસ ભાગ કરીએ તેના ત્રેવીસ ભાગ નીચે મૂકી ચોવીસમા ભાગે અવગાહનાએ સયુક્ત તે મોક્ષસ્થાનમાં આદિઅનતમે ભાગે વિરાજમાન થાયછે, ચારિત્રથી પૂર્વોક્ત મોક્ષસ્થાનની પ્રાપ્તિ થાયછે.

અથ દશમવિષય.

૧૦ કર્મનો કર્તા તથા ભોક્તા આત્મા, કર્મનો નાશ શી રીતે કરે ?

પ્રત્યુત્તર—આત્મા સ્વરૂપમાં રમગ કરે તો કર્મનો નાશ થાયછે, પરસ્વભાવમાં રમગ કરતો આત્મા કર્મ વાપેછે અને, સ્વસ્વભાવમાં રમગ કરતો કર્મનો નાશ કરેછે, અનતજીવોએ મૂતકાલમાં કર્મનો નાશ કર્યો અને અનતજીવો ભવિષ્યકાલે કરશે, જીવ બે પ્રકારનાછે. ૧ અમરજીવ ૨ અમરજીવ.

જેનામાં મોક્ષ જવાની યોગ્યતા છે તેને અમરજીવ કહેછે. અને જેનામાં વિલકુલ મોક્ષ જવાની યોગ્યતા નથી તેને અમરજીવ કહેછે. અમર જીવ કદી મોક્ષ પામી શકતો નથી.

આત્મા કર્મનો નાશ શી રીતે કરે તેનું ઘણુ સ્વરૂપ વિવેચન પૂર્વે પ્રાયઃ કહ્યું છે તેથી અત્ર સ્થળે વિશેષ વિવેચન કર્યું નથી. હવે વિચારોકે—મોક્ષતત્ત્વ વંધવિના સમજે નહીં. અને જેવડે વધ તે કર્મ એમ આત્મા અને કર્મનો સંબંધ જેવો જિનદર્શનમાં ઘટેછે. તેવો અન્યત્ર ઘટતો નથી. કર્મથી મુક્ત આત્મા સિદ્ધસ્થાનમાં સાદિ અનતભગીએ રહે છે, ત્યાં પરમાત્મપણે સમયે સમયે અનંતમુખનો ભોક્તા આત્મા રહેછે. કોડ દર્શની દુઃસ્વાત્યતાભાવરૂપ મુક્તિમાનેછે પણ તેમ નથી. આત્માને કર્મનાયોગે દુઃસ્વ થાયછે, તે વિભાવિક છે

પટલે વિભાવિક વસ્તુ સ્વરૂપ જે દુઃખ તે આત્માથી દૂર થાય છે અને આત્મામાં મુગ્ધ છે તે સ્વભાવિક છે. સ્વભાવિક વસ્તુ કદી ટક્કી નથી. તેમ આત્મા જે મુગ્ધ છે તે સ્વભાવિક છે પટલે આત્માનો મુગ્ધ શુદ્ધગુણ છે અને આત્માગુણી છે માટે તેનાથી દૂર થતો નથી. કોઈ વાદી જડસ્વરૂપ શુક્તિ માને છે મુક્તદશામાં આત્માને કોઈપણ વસ્તુનું ભાન નથી જાપ તં વાદીનું માનવું છે તે અજ્ઞાન વિશિષ્ટ છે. કારણકે—જડસ્વરૂપ શુક્તિ હોત તો કોઈ શુક્તિ પામવાની જરૂર માત્ર પણ ઈચ્છા કરે નહીં. પરંતુ સ્યાદાદ સત્યદષ્ટિથી સમજો કે શુક્તિપદ પામેલો આત્મા કેવલજ્ઞાનથી ઢરેક પદાર્થને જાણે છે. સમસ્ત વસ્તુનું જ્ઞાન સિદ્ધાત્મામાં સમયે સમયે પ્રવર્તે છે, વાદી સામાન્ય ઉપયોગરૂપ કેવલદર્શનથી સિદ્ધાત્મા સર્વજગત્ને દેખે છે અને મુક્તાત્મા અવ્યા-વાધગુણથી અનન સુખ ભોગવે છે, માટે જડસ્વરૂપ શુક્તિ નથી. જ્ઞાન સ્વરૂપ જે આત્મા તે જડરૂપ ધની જાય તો તે શુક્તિ કહેવાય નહીં, વાદી આત્મા જ્ઞાનગુણથી ખિન્ન થાય નહિ કારણકે—આત્માનો સ્વ-ભાવિક જ્ઞાનગુણ છે તે જ્ઞાનગુણ આત્માથી વિકાલે પણ જુદો પડે નહીં.

વાદી—જો શુક્તિમાં આત્માને જ્ઞાનગુણવાળો માનીએ તો મુક્તાત્મા જ્ઞાનથી સર્વ જગત્જીવોને યતુ દુઃખ જાણે, ત્યારે તે દુઃખ મુક્તાત્માને થાય, માટે જ્ઞાનગુણ શુક્તિમાં માનવો અયુક્ત છે

સુગુરુ—હે સત્ય તત્ત્વાવધી મધ્ય—જરા વિચાર કરશો તો માલુમ પડશે કે—મુક્તાત્માને અનંતજ્ઞાનથી તેમાં કંઈચિત્ વિરોધ આવતો નથી જેમ દૃષ્ટાન્ત—કોઈ મનુષ્ય કોઈસ્થાને પહેલું તાલપુ-ટવિપ જાણે અને તેને દેખે તેથી તને કદ દુઃખ યતુ નથી, તેમ સિદ્ધપરમાત્મા કેવલી ભગવાનને પણ જગત્ના જીવોને દુઃખી જાણવાથી તે દુઃખ પોતાને લાગતું નથી તેમ જગત્ના જીવોમાં શાતાવેદની જોવાયે તે શાતાવેદનીય કદ સિદ્ધમશુના

આત્માને લાગતી નથી-કારણકે વસ્તુઓ થકી પોતાનો આત્મા ન્યારોડે, તેથી તે વિરોધ સિદ્ધભગવાનના ઘટતો નથી.

આશંકા-સિદ્ધાત્માઓ અનત સુખ સમયે સમયે ભોગવેછે તે કેવલ જ્ઞાનથી કે, કેવલદર્શન ગુણથી-

સમાધાન-સિદ્ધાત્માઓ કેવલજ્ઞાનથી સર્વ વસ્તુ જાણેછે અને કેવલદર્શનથી સર્વ પદાર્થોને ઢેખેછે અને સિદ્ધાત્માઓ સુખ ભોગવેછે તે અવ્યાગ્રાધ નામના ગુણથી ભોગવેછે તેથી પૂર્વોક્ત વિરોધનો સર્વથા નાશ થાયછે.

તે ઉપરથી સિદ્ધ સ્પષ્ટ થાશેછે કે જડસ્વરૂપ મુક્તિ નથી પરંતુ શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ મુક્તિ.

કોઈવાદી આકાશની પેઠે સર્વત્ર વ્યાપિની મુક્તિ માનેછે તે પણ યથાર્થ ઘટના ગ્રહિત છે. કારણકે, મુક્તિઆત્મા આકાશની પેઠે સર્વત્રવ્યાપક નથી. સર્વત્રવ્યાપક આત્માને માનતા વધ મોક્ષ વ્યવસ્થા ઘટતી નથી જેમ આકાશ સર્વત્ર વ્યાપક છે તો તે કોઈનાથી વધાય પણ નહીં અને ગ્રહાવાના અભાવે મોક્ષ પણ ઘટે નહીં. તેમ આત્માને કર્મપણ સર્વત્ર વ્યાપક માનનાથી વધાય નહીં અને વધા-ભાવે મોક્ષ પણ કહેવાય નહિ એમ ટોપ સ્પષ્ટ થાશેછે, માટે સર્વત્ર વ્યાપિની મુક્તિ સિદ્ધ ઠરતી નથી સર્વવ્યાપિની મુક્તિ માનતા પ્રથમ સર્વત્રવ્યાપક આત્મા માનતો પડશે. અને સર્વત્રવ્યાપક એના આત્માને વધ મોક્ષ ઘટતો નથી બલ્કી સર્વત્રવ્યાપિની મુક્તિ માનવામા અનેક વિરોધ આવેછે, માટે ત્રિશલાતનયે શ્રી સર્વજ્ઞપદાવીરે પ્રર-પેલી મુક્તિ યથાતથ્ય સત્ય છે અને તે પ્રમાણે માનવામા કોઈ જા-તનો વિરોધ આવતો નથી

બલ્કી કોડ મતવાદી મુક્તિમા સ્વામી સેવક ભાવ સ્વીકારેછે તે પણ મુક્તિહીનછે, કર્મ સ્વપ્નાથી સર્વ આત્માઓ મુક્તિમાં સરસા

છે. સર્વ આત્માઓ પોતપોતાના સ્વરૂપે પરમાનંદ સુખવિલાસી છે. સર્વ સિદ્ધાત્માઓમા કવલજ્ઞાન અને કરલદર્શન છે. કોડ નાનુ મોડુ નથી. અદ્વૈત સ્વરૂપથી અદ્વૈતગુણ સિદ્ધના જીવોમા પ્રગટ્યા છે પોતાના ગુણના કર્તા પ્રત્યેક સિદ્ધ ભગવાન છે. વિભાવદશાથી રહિત સ્વસ્વભાવભોગી થયાછે માટે પરતુ કર્તોપણુ છેલ્લે માત્ર નથી. વ્હી સિદ્ધના જીવોને શરીર નથી, લેશ્યા નથી, મન નથી, કાયા નથી, એક પુદ્ગલ પરમાણુ સરસો પળ સિદ્ધના જીવોમાં રહ્યો નથી બ-લેશી, અશરીરી, અચલ, સિદ્ધના જીવોછે.

એમ માનેછે કે, શુક્તિમા કેટલાક વર્ષ પર્યંત રહીને જીવ પાડો સસારમા આવેછે પણ તે યોગ્ય નથી. કારણકે કર્મનો નાશ થતા સિદ્ધ સ્વરૂપતા પ્રગટે છે તે અવસ્થા સાદિ અનતમે ભાતેછે ઘટ્ટે સિદ્ધમા ગયાની આદિ છે પણ અનત નથી અર્થાત્ સિદ્ધ થયા પછી સસારમાં આવતા નથી. સસારમાં આવવાનું કારણ કર્મ છે તે કર્મનોતો મધ્યમયોજ નાશ કરી શુક્તિ ગયાછે માટે સસારમા અવતાર લેવાનું કામ ત્રિલકુલ નથી. વ્હી કોડ કહેશેકે, સિદ્ધના આત્માઓને નવાં કર્મ લાગે તે પણ જ્ઞાનહીન વચનછે કારણકે, કર્મ લાગવાનું કારણ આત્માને રાગ અને દ્વેષ છે અને રાગદ્વેષનો સર્વથા નાશ કરી સિદ્ધાત્મા થયા છે માટે નવાં કર્મ પણ સિદ્ધ પરમાત્માને લાગતા નથી સદાકાલ શુદ્ધ સ્વરૂપે નિજ મોગવેછે, તેથી સિદ્ધના આત્માઓ કદાપિ કાલે સસારમા પાછા જન્મ ધારણ કરતા નથી સિદ્ધના જીવ અનવતારી છે કોડ એમ કહેશેકે જ્યારે તે પરમાત્મા થયા અને સિદ્ધ શિલા ની ઉપર સિદ્ધ ક્ષેત્રમા રહ્યાછે અને ત્યાંથી પાછા દુનીયામા આવવા ના નથી અને જગત્ના લોભોને દુઃસ્વમાંથી વચાવતા નથી ત્યારે તેમને શો પરોપકાર કર્યો કહેવાય, તેના ઉત્તરમાં સમજવાનું કે,

મુક્તાત્મા ને પ્રકારનાછે એક કેવલજ્ઞાન સપાદન કરી આયુષ્ય વિશેષે રહેલા અને વીજા ચંદ્રદમુ ગુણસ્થાનક સ્પર્શી સિદ્ધ સ્થાનરૂપા ગયેલા. હવે તેરમા ગુણસ્થાનકવર્તી કેવલજ્ઞાની મહાત્માઓ ભાષા વર્ગણાના પુદ્ગલયોગે ઉપદેશ આપી તત્ત્વસ્વરૂપ સમજાવી જગજ્જીવોનું કલ્યાણ કરેછે. અને સિદ્ધમા ગયા વાદ સિદ્ધસ્વરૂપે ધર્તા જગત્ જીવો સિદ્ધનું ધ્યાન કરી સ્વસ્વરૂપ પ્રગટાવેછે એટલે તેમાં પણ કલ્યાણ પ્રાપ્તિમા જગજ્જીવોપ્રતિ સિદ્ધ પરમાત્મા નિમિત્ત કારણીભૂત છે, તે વિના દ્રવ્યદયારૂપ ઉપકાર કરવા અર્થે તે સિદ્ધ પરમાત્માની સ્વાભાવિક શક્તિ નથી કારણકે તે વીતરાગ થયાછે, સર્વજીવના કલ્યાણમા ઉપાદાન કારણની અપેક્ષાએતો પોતેજ કારણછે, અન્ય તો તેમા નિમિત્ત કારણ છે. આ વાત સૂક્ષ્મદષ્ટિથી સદ્ગુરુ પાસે સમજતા યથાતથ્ય સમજાશે.

કોઈ જીવ તો ઇદ્ર આદિદેવતારૂપે થયું તેનેજ મુક્તિ માનેછે. કારણ કે તેનાથી આગલ સૂક્ષ્મ જ્ઞાનદષ્ટિથી જોવાયું નહિ તેજ કારણ છે, જેમ કે ઇશુસ્ત્રીસ્ત્રિ આદિ મતવાળા એમ માનેછે કે પરમેશ્વર સુધર્ણના સિંહાસન ઉપર બેઠોછે અને તેના મસ્તકે મુકુટ વિગેરેછે એમ કહેવાથી સમજાયછે કે તે દેવયોનિ પૈકી કોઈ દેવને પરમેશ્વર માની વિશ્વાસયોગે એમમાને છે. કારણ કે પૂર્વ ભવનો રાગી અને સવધી કોઈ દેવ આ પ્રમાણે કરી શકે અને તેથી આતિમા ફસાયું પડે. એમ સ્ત્રીસ્ત્રિ ધર્મમા હોય તો તે અપ્રમાણ કહી શકાય નહી, માટે સર્વાંશે પરિપૂર્ણ અનુભવગમ્ય જિનદર્શનમા જે મુક્તિસ્વરૂપ છે તે સત્ય છે.

મુક્તિમાં અનંત સિદ્ધોની અવગાહના ભેગી હોયછે.

શિષ્ય-હે ગુરો ! અવગાહનાનું શુ સ્વરૂપ છે અને તે અવગાહનારૂપી કે કો અરૂપી ?

ગુરુ-હે વિનેયશિષ્ય ! આત્મા જ્યારે શરીર ત્યાગીને મુક્તિમાં જાય છે ત્યારે શરીરના ત્રણ ભાગ કરીએ તેમાંથી એક ભાગ ત્યાગીએ. ૨ પ્રમાણમાન પ્રાકાશમદેશમા આત્મા અસરવ્ય મદેશથી વ્યાપીને રહે છે તે અવગાહના જાણત્રી. અને તે અવગાહના અરૂપી છે.

શિષ્ય-એક સિદ્ધસેત્રમા અનત આત્માઓ કેમ કરી સમાય ?

ગુરુ-એક ઓરડામા એક દીપક કરીએ છીએ તો પણ તેની જ્યોતિ સમાય છે તેમ જનારો દીપક કર્યા હોય તો તે દીપકોની જ્યોતિ (પ્રકાશ) પણ સમાય છે તેમા કંઈ હરફત પડતી નથી. વઢી દીપકના પ્રકાશના પુદ્ગલરૂપી છે તો પણ સમાય જાય છે તો અરૂપી એવા અનત આત્માઓ સિદ્ધસેત્રમા સમાય તેમાં કિંચિત્ પણ વિરોધ જણાતો નથી.

શિષ્ય-ત્યારે સિદ્ધાત્મા ત્યાગી અલોકમા કેમ જઈ શકતો નથી,-

ગુરુ-સિદ્ધાત્મા અક્રિય છે ગમનાગમન ક્રિયાથી વિરામ પામ્યાં છે તેથી ઉપર જઈ શકતા નથી કારણ કે અક્રિયપણ છે અને અલોકમા ધર્માસ્તિભાવ પણ નથી માટે સિદ્ધ ત્મા જઈ શકતા નથી ધર્માસ્તિભાવ તો ફક્ત ગમનમા પ્રવર્તેલા પદાર્થોને સાહાય્ય આપી શકે છે.

શિષ્ય-ત્યારે આ આધિવ્યાપિત્વપાધિમય જગતમા શું સાર છે. જાથી અનત દુઃખ નાશ પામે ?

ગુરુ-શિવપદ આરાધ્ય, જગત્મા સમજતું અને તેજ સાધ્ય કરવા લાયક છે. તે પદની સપ્રાપ્તિથી જ સર્વ અલ્પ શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. શ્રી ગુણસ્થાનક ક્રમારોહમા કહ્યું છે. યથા

શ્લોક

યદારાધ્ય ચયત્રસાધ્ય, યદ્ધચેય યચ્ચદુર્લભ,
ચિદાનંદમય તૈત્તે. સપ્રાપ્ત પરમ પદ.

ભાવાર્થ—જે શિવપદ આરાધ્ય, સાધ્ય, ધ્યેય, દુર્લભ છે. તે પદને જ્ઞાનીઓ શુદ્ધધ્યાનથી પ્રાપ્ત કર્યું છે.

આત્મા તેજ બ્રહ્મસ્વરૂપ છે. આત્માજ શિવસ્વરૂપ છે, આત્માજ પરમાત્મરૂપ છે. સિદ્ધત્વપણુ આત્માનો શુદ્ધ પર્યાય છે, સમ્યગ્ મોક્ષ સ્વરૂપ વીતરાગ વચનોથી પ્રતીત થાય છે, જ્યારે વધતત્ત્વનો નાશ થાય છે. ત્યારે મોક્ષતત્ત્વની उत्पत्ति થાય છે. મોક્ષતત્ત્વથી આત્મા ભિન્ન નથી. મોક્ષમયી આત્મા છે. જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ છે. જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર ગુણમય આત્મા છે.

અજ્ઞાની જીવ આત્માનો શુદ્ધ સ્વભાવ નહીં જાણતો છતો રાગ દ્વેષાદિ કરે છે, ત્યારે જ્ઞાની જીવ આત્મસ્વભાવ જાણતો છતો રાગ દ્વેષનો ત્યાગ કરી કર્મથી રહીત યદ મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરે છે. જ્ઞાની આત્માના સ્વરૂપમા સદાકાલ રમણ કરી અસ્વદાનદાનુભવ પ્રાપ્ત કરે છે. જેમ હસને માન સરોવરમા રતિ છે તેમ આત્મજ્ઞાનીને આત્મસ્વરૂપમાં રતિ હોય છે. જેમ ચક્રોર ચંદ્રમાજ પ્રીતિ ધારણ કરે છે. તેમ આત્મજ્ઞાની આત્મસ્વભાવરમણતામા પ્રીતિ ધારણ કરે છે. સીતાની જેમ રામમા પ્રીતિ તેમ આત્માર્થીની આત્મસ્વરૂપમા પ્રીતિ રમણતા ભાસનતા વર્તે છે. આત્મજ્ઞાનીને શાસ્ત્રરૂર્ત્તા શ્રમણ કયે છે. શ્રીઆનંદચંદ્રજી મહારાજ પણ કહે છે કે—

આતમજ્ઞાની શ્રમણક્રહાવે, વીજા તો દ્રવ્યલિંગીરે

ઘઠી શ્રીયશોભિજયની ઉપાધ્યાય કહે છે કે, સમાધિશતકમાં—

યથા

કેવલ આતમ વોધદે, પરમારથ શિવ પંથ

તામે જિનકુ મગનતા, સોહિ ભાવ નિગ્રંથ.

પરમાર્થ શિવનો પથ કેવલ આત્મજ્ઞાન છે તેમા જે મહ્યાત્માને મગ્નતા છે તે ભાવ જાણવા. નિષ્કેષ મેડથી નિર્ગ્રંથ ચાર પ્ર-

કારનાછે ૧ નામ નિર્ગ્રંથ ૨ મ્યાપના નિર્ગ્રંથ ૩ દ્રવ્ય નિર્ગ્રંથ ૪ ભાવનિર્ગ્રંથ પૂર્વોક્ત ચાર નિર્ગ્રંથમા ભાવ નિર્ગ્રંથસર્વત્ર. મોક્ષસાધક જ્ઞાણવા. કારણકે, ભાવનિર્ગ્રંથપણાની પ્રાપ્તિ વિના કદાપિ કાલ મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ થતી નથી. સર્વપર વસ્તુ વિષયોથી મનને રેલેલી આત્મસ્વરૂપના ધ્યાનમાં મનને સ્થિર કરે. શ્વાસોશ્વાસે આત્માનુ સ્મરણ કરી ભવ્ય જીવો કર્મ સ્વપાવી પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરેછે. જ્ઞાની પુરુષ આત્મમાજ સ્થિરતા કરે. અને આત્મભાવના સદાકાલ ભાવી અનત સુખમય પોતાને છેલ્લે નીચે પ્રમાણે આત્મભાવના ભાવે.

ગાથા.

एगो मे सासज अण्णा, नाण दंसण सजुओ,
सेसामे वाहिराभावा, सव्वे सजोग लक्खणा,

માવાર્થ-एक मारो आत्मा शाश्वत छे. त्रिजालमां पण आत्मानो नाश थतो नथी बनी आत्मानु स्वरूप दर्शावेछे. ज्ञानान्दर्शन संपुत ज्ञान अने दर्शनादि अनंतगुणमय आत्माछे

આત્માથી દૃશ્યમાન સર્વ પદાર્થો ભિન્ન છે. સર્વ પૌદ્ગલિક પદાર્થો સંયોગ વિનાશી ધર્મવાળા છે તે પૌદ્ગલિક પદાર્થમાં મારાપણું કદ નથી રૂપીપદાર્થથી ભિન્ન હુ આત્મા શુદ્ધચૈતન્યમય લક્ષણ સ્થિતિદ્રુ. આત્માનો પ્રકાશ કરવાને અન્ય પદાર્થની જરૂર નથી. આત્મા પોતાની મેલે પોતાના સ્વરૂપનો પ્રકાશ કરે છે. કચુકના ત્યાગથી જેમ સર્પ નષ્ટ થતો નથી. તેમ શરીર નાશથી આત્મા નષ્ટ થતો નથી. ત્રિજાલમાં આત્મા પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપથી ભ્રષ્ટ થતો નથી

મૂર્ત્ત મૂઢ મનુષ્ય શુક્તિમાં રજતની શ્રાતિ ધારણ કરી જેમ મિથ્યાપ્રયાસ ધારણ કરેછે તેમ વહિરાત્મા, પરપુદ્ગલ્યસ્તુમા આત્મત્ત શુદ્ધિથી શ્રાતિ ધારણ કરી મિથ્યા ચતુર્ગતિ ભ્રમણરૂપ દેશ પાત્ર બને છે.

સદ્ગ જ સ્વાભાવિક આત્મિક ગુણાનંતની આવિર્ભાવતારૂપ સિદ્ધ-
તાનુ હેતુ સમ્યગ્જ્ઞાનઠે સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ વિના ભવસતતિનો ઉચ્છેદ
થતો નથી તેમ સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ વિના સમ્યગ્જ્ઞાન કહી શકાતું
નથી. અનેકાત સ્યાદ્વાદ સત્તામય આત્મસ્વરૂપાદિ પદાર્થોનું યથાર્થ
ભાસનપણુ, શ્રદ્ધાનપણુ થાય ત્યારે સમક્તિ કથાયઠે અને સમક્તિ
પૂર્વક જે જાણપણુ તે સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાયઠે સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ
રૂપસૂર્ય જે ભવ્યજનના હૃદયમા પ્રગટથોછે તને મિથ્યાત્વરૂપ અધકાર
આઘાતન કરી શકતુ નથી. જ્ઞાનરૂપ સૂર્યોદયથી સર્વ પદાર્થોનો
ભાસ થાયઠે ત્યારે મોક્ષમય આત્મા સ્વયમેવ પ્રકાશેઠે. અને કર્મનો
નાશ થાયઠે નવતત્ત્વમા જીવતત્ત્વ આદેયઠે, સવર નિર્જરા મોક્ષ એ
ત્રણ તત્ત્વ ઉપાદેયઠે, પુદ્ગલ દ્રવ્ય અજીવઠે. પુણ્ય પાપ પુદ્ગલ
સ્કધોછે. તે પુદ્ગલ સ્કધોને આત્મા પોતાના સ્વરૂપમા રમતો દૂર
કરેછે. જ્યારે આત્માના અસત્યપ્રદેશોની સાથે કર્મરૂપ પુદ્ગલ
સ્કધોનો એક પરમાણુ સરસ્વો પણ રહેતો નથી. ત્યારે આત્મા નિરા-
વરણ નિર્મમપદ પ્રાપ્ત કરી સાદિ અનંત સ્થિતિ પામેછે. એક સમયમા
ગુણસ્થાનાતીત થઈ આત્મા આકાશ પ્રદેશનો સમશ્રેણિ અન્યપ્ર-
દેશોને સ્પર્શ્યાવિના સિદ્ધિસ્થાનમા વિરાજેઠે. ત્યાં મિદ્ધમા કિંચિત્
દુઃખ નથી. દુઃખ સર્વ પુદ્ગલના સયોગથીછે નિર્મલ પરમાત્માને
પરમાણુ માત્રનો સંબંધ નથી. તેથી ત્યાં લેશ પણ દુઃખ નથી. આધિ
વ્યાધિ અને ઉપાધિ એ ત્રણ પ્રકારના દુઃખથી રહિત આત્મા અનંત
સુખમય વર્તેઠે સર્વથા પ્રકારે દુઃખનો અભાવ શુક્તિસ્થાનમાં છે.
અનંત સિદ્ધજીવો લોકના અગ્રભાગે વિરાજ્યાઠે અને તેઓ સદા-
કાલ આત્મસ્વભાવમા રમણ કરેછે. અનંત જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રરૂપ-
રત્નત્રયીની લહેરમા સ્વગુણ ભોગવેછે, ત્યાંથી કદાપિકાલે સંસારમા
પાંડા આવી જન્મ-મરણ ધારણ કરતા નથી. સર્વ જગત્ત્રે જ્ઞાનપ્રી-

ફારનાછે. ૧ નામ નિર્ગ્રંથ. ૨ સ્થાપના નિર્ગ્રંથ. ૩ દ્રવ્ય નિર્ગ્રંથ
 ભાવનિર્ગ્રંથ પૂર્વોક્ત ચાર નિર્ગ્રંથમા ભાવ નિર્ગ્રંથસર્વત. મોક્ષસ
 જ્ઞાણવા. કારણકે, ભાવનિર્ગ્રંથપણાની પ્રાપ્તિ વિના કદાપિ કાલે
 ક્ષપદની પ્રાપ્તિ થતી નથી સર્વપર વસ્તુ વિપયોયી મનને
 આત્મસ્વરૂપના ધ્યાનમાં મનને સ્થિર કરે શ્વાસોશ્વાસે આત્મ
 સ્મરણ કરી ભવ્ય જીવો કર્મ ત્વપાવી પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરેછે.
 પુરુષ આત્મમાજ સ્થિરતા કરે. અને આત્મભાવના સદાકાલ
 અનત સુત્રમય પોતાને છેલ્લે નીચે પ્રમાણે આત્મભાવના ભાવે.

ગાથા.

एगो मे सासउ अणा, नाण दंसण सजुओ,
 सेसामे बाहिराभावा, सव्वे सजोग लखणा,

માવાર્થ-એક મારો આત્મા શાશ્વત છે. ત્રિફાલમાં પ
 ત્માનો નાશ થતો નથી વઘી આત્માનું સ્વરૂપ દર્શાવેછે. ૨
 સંયુત જ્ઞાન અને દર્શનાદિ અનતગુણમય આત્માએ

આત્માથી દૃશ્યમાન સર્વ પદાર્થો ભિન્ન છે. સર્વ પૌદ્ગ
 થી સયોગ વિનાશી ધર્મવાળા છે તે પૌદ્ગલિક પદાર્થમા
 કંઈ નથી રૂપીપદાર્થથી ભિન્ન હું આત્મા શુદ્ધચૈતન્યમય
 સિતહુ. આત્માનો પ્રકાશ કરવાને અન્ય પદાર્થની જરૂર ન
 પોતાની મેલે પોતાના સ્વરૂપનો પ્રકાશ કરેછે. કચુક
 જેમ સર્પ નષ્ટ થતો નથી. તેમ શરીર નાશથી આત્મા ન
 ત્રિફાલમા આત્મા પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપથી અષ્ટ થતો ન

મૂર્ખ મૂઢ મનુષ્ય શુક્તિમાં રજતની શ્રાંતિ ધાર
 મિથ્યાપ્રયાસ ધારણ કરેછે તેમ બહિરાત્મા, પરપુદ્ગલ
 ત્મત્વ બુદ્ધિથી શ્રાંતિ ધારણ કરી મિથ્યા ચતુર્ગતિ મ
 પાત્ર બનેછે.

આત્મદ્રવ્ય હુ હુ. સૂર્ય ચંદ્રાદિકની સહાય વિના મારો શુદ્ધ જ્ઞાન-
રૂપ પ્રકાશ સમયે સમયે વર્તેછે. ત્રણ લોકના પદાર્થની ઉત્પાદવ્યય
ત્રૌવ્યતાની અનતતા મારા શુદ્ધજ્ઞાનમા જ્ઞેય સ્વરૂપે પરિણમી સમયે
સમયે ધાસેછે, તે જ્ઞાનગુણ મારોછે હુ જ્ઞાનનું પાત્ર હુ. ધર્માસ્તિ-
કાયાદિકથી હુ ભિન્ન હુ તનુ-પનાદિક પદાર્થો મારાથી ભિન્નછે.
સ્વદ્રવ્યાદિકથી યુક્ત રત્નત્રયીનો સ્વામી આત્મા તેજ હુહુ. આત્મા
ભેદ જ્ઞાનરૂપ અલ્પ મોહનો નાશ કરેછે માટે સર્વ પરભાવથી ભિન્ન
એવા આત્મામા રમણતા કરવી. વહી જે ભેદજ્ઞાનીછે તે ઔદયિક
ભાવમા લેપાતો નથી. જેમ આકાશ કાદવથી લેવાતુ નથી તેમ
અન્ન સમજતુ.

વહી અધ્યાત્મ વિદુ ગ્રથમા કહ્યું છે કે-

શ્લોક.

સ્વત્વેનસ્વં પરમપિપર ત્વેનજાનન્સમસ્તા
ન્યદ્રવ્યેભ્યો વિરમણમિતિ ચિન્મયત્વ પ્રપન્ન
સ્વાત્મન્યેવાભિરતિમુપનયન્ સ્વાત્મશીલી સ્વદર્શી ॥
ત્યેવંકર્તા કથમપિભવેત્ કર્મણો નૈવજીવ. ॥ ૧ ॥

જેને આત્મામા આત્મપણુ જાણ્યુંછે. અને પુદ્ગલાદિકમા પર-
પણુ જાણી સમસ્ત અન્ય પદાર્થોથી વિરામ પામ્યોછે અને જ્ઞાનમય-
પણાને પામ્યોછે. પોતાના આત્મામા આનંદ પામી સ્વસ્વરૂપનો દર્શો
ધયોછે એવા આત્મા શી રીતે કર્મનો કર્તા બની શકે? અર્થાત્ એવી
અ-યાત્મદશામા રમણ કરનાર જીવ કર્મનો કર્તા બનતો નથી. પણ
પોતાના આત્મસ્વભાવનો કર્તા થાયછે. આત્માના સ્વરૂપમા રમણ
કરનાર યોગીશ્વરને જે સુખ થાયછે તે અનવાધિ સુખ જાણતુ. પર-
સ્વભાવથી રહિત એવા શુનીશ્વરને જગત્ તૃણવત્ જાણતુ. અર્થાત્

ભાવાર્થ-પરમાત્મતત્ત્વ સ્વાભાવિક સદાકાલ આનંદરૂપછે વળી શુદ્ધ નિશ્ચયનયથી જોતા પરમાત્મતત્ત્વ કેવા પ્રકારનુછે તે જાણાવે છે કે-સમસ્ત પ્રકારના સકલ્પ અને વિકલ્પથી રહિતછે, એવા પરમાત્મતત્ત્વમા સહજ સ્વરૂપમા લીન થઈલા ભવ્યો સદાકાલ વસેછે, એડુ પરમાત્મતત્ત્વ યોગી પોતાનો મેઢે અનાયાસે જાણેછે જલ્કૃષ્ણ આલ્હાદથી સપન્ન અને રાગદ્વેષરહિત આત્મા આ શરીરમા વસ્યોછે તેજ હુ પરમાત્માહુ એમ જે જાણેછે તે પઢિત જાણવો 'પરમાત્મસ્વરૂપ એવો આત્મા સસારમા પરિભ્રમણ કરેછે તેનુ શુ કારણ છે તે દર્શાવેછે.

ગાથા

આયા નાણસહાવી, દસણસીલોવિસુદ્ધસુહરૂવો ॥
સો સસારે ભમદ, એસો દોસો સુ મોહસ્સ ?

આત્મા જ્ઞાનસ્વભાવી અને અનત દર્શનગુણમયછે વળી તે નિશ્ચયથી વિશુદ્ધ તથા અનત સુખવાનુ છતા સસારમા પરિભ્રમણ કરેછે તેમા મોહનો દોષછે માટે આત્માથી ભવ્ય જીવ મોહનો જય કરે મનમા વિચારે કે આ દુનીયામાની સર્વ જડ વસ્તુઓ મારી નથી અને હુ તેનો નથી એમ ભાવતા મોહરિપુનો જય કરી શકાય છે ત્યારે હવે માર શુ એમ જિજ્ઞાસા શિષ્યને થતા ગુરુ મહારાજ કહે છે કે-

શ્લોક

શુદ્ધાત્મદ્રવ્યમેવાહ, શુદ્ધજ્ઞાનગુણો મમ
નાન્યોઽહસિદ્ધબુદ્ધોઽહ, નિર્લેપોનિષ્ક્રિયઃ સદા ॥૧૥

સકલ પુદ્ગલના આશ્લેષથી રહીત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, અવ્યાપાદિ અનત ગુણપર્યાયમયઅસરૂપ પ્રદેશીશુદ્ધ

વળી ભવ્યપુરુષોણ સમજવું કે-અહં અને મમપણ પોતાના આત્મામા નથી. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીનો સ્વામી હુહુ અન્ય કિંચિત્ વસ્તુ મારી નથી. આત્મિક ધન તેજ મારહે. અન્ય માર નથી. આત્મસ્વરૂપ જડમા કલ્પે તો જન્મની વૃદ્ધિ થાયછે. અને આત્મસ્વરૂપ આત્મામાજ ધારી નિશ્ચય કરે, સ્વસ્વભાવમાં રમે તો મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાયછે યથા સમાધિશતક-

આપભાવના દેહમે, દેહંતરગતિ હેત ॥

આપવુદ્ધિ જો આપમે, સોવિદેહપદદેત ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ-સારમા સાર કે-આત્મના સ્વદ્રવ્યાટિક ચતુષ્ટયમાં આત્મત્વપણ ધારણ કરી એક ચિત્તથી આત્મધ્યાન કરે તે સસાર ચક્રમાથી છૂટેછે. આત્મા પોતેજ પરમાત્મરૂપ બનેછે. તે વતાવેછે.

સમાધિશતક.

ભવિશિવપદદે આપકુ, આપહિ સન્મુખહોઈ ॥

તાતેંઘુરુહે આતમા, અપનો ઓર ન કોઈ ॥ ૧ ॥

આત્મા પોતે પોતાના સન્મુખ થાયછે, ત્યારે પોતે પોતાને શિવપદ આપેછે. તે માટે નિશ્ચય નયથી જોતા આત્મા પોતે પોતાનો ગુરુ છે, આત્માનો અન્ય કોઈ ગુરુ નથી. નિશ્ચયનયથી પોતાનો ગુરુ આત્મા છે, પણ તેનું સમજીને વ્યવહારથી પરમોપકારક સદ્ગુરુનું આલવન મૂકવું નહિ પોતાની સાયદ્ગામાં સદ્ગુરુનું આલવન પુષ્ટિનિમિત્ત કારણછે. સદ્ગુરુના આલવનથી આત્માની શુદ્ધપરિણતિ થાયછે. રાગ દ્વેષમા પરિણમવું તે પરપરિણતિ છે. બહિરાત્મા પરપરિણતિને પોતાની કરી માનેછે. સયમ અગીકાર કરીને પણ જે મિત્રુ રાગદ્વેષ પરિણામયુત પરપરિણતિમા રાવેછે, માવેછે તે દ્રવ્યમાધુ જાણવો કશુંકે-

મુનીશ્વરને જગત્ નિસ્સાર લાગેછે. અને આત્મસ્વરૂપમાજ સાર લાગેછે. કહ્યું છે કે-જ્ઞાનસારમા દેવચદ્રકૃત ટીકામાં

ગાથા.

તિણસંધારાનિસિન્નો, મુણિવરો ભઠરાગમયમોહો ॥

જપાવડ મુત્તિસુદ્ધ, કત્તો તં ચક્રવટ્ટીવિ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ-નદ પામ્યાછે રાગ, દ્વેષ, મદ, મોહ, તે જેના એવા મુનિવર્ય તૃણના સંધારમા વેઠા છતાં જે મુલ્ક પામેછે તે મુલ્ક ચક્રવર્તિને પણ વ્યાપી હોય, અર્થાત્ મુનિવર્યને આત્મસ્વભાવે રમણ કરતાં જે મુલ્ક થાયછે તે મુલ્કનો લેશ માત્ર ચક્રવર્તિને નથી પરંતુ ભાવમા રમણ કરનાર ચક્રવર્તિ મુરપતિને આત્મિક મુલ્ક માત્ર થતું નથી. કહ્યું છે કે-જ્ઞાનસારમા દેવચદ્રકૃત ટીકામા

ગાથા

જેપરભાવે રત્તા, મત્તાવિસયેસુપાવ વહુલેસુ ॥

આસાપાસનિવઝા, ભમતિ ચત્રગઈ મહારન્ને ॥

જે ભવ્યો પરભાવમા મગ્નછે. પચેન્દ્રિયના વિપયોમા જે મત્ત થયા છે, અને આશાવાશથી જે વધાયાછે તે ચતુર્ગતિરૂપ મહાઅરણ્યમા પરિભ્રમણ કરેછે, પરભાવમા આસક્ત જીવો સમયે સમયે સાત વા આઠ કર્મ ગ્રહણ કરી પુનઃ પુનઃ પુનર્જન્મ ધારણ કરેછે માટે પરભાવમા રમવું તે આત્માને યોગ્ય નથી જડવસ્તુમા કિંચિત્ પણ મુલ્ક નથી પરમા યતો રાગભાવ તેને પરિહરી પોતાના આત્મામા જે સ્વોજ કરેછે તે પરમ મુલ્ક પામેછે. યથા સમાધિશતક-

રાગાદિકજબપરિહરી, કરે સહજગુણસ્વોજ,

ઘટમે મી પ્રગટે તદા, વિદાનદકી મોજ ॥ ૧ ॥

वळी भव्यपुरुषोऽ समजवु के-अह अने ममपणु पोताना आत्मामा नथी. ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप रत्नत्रयीनो स्वामी हुछु अन्य किंचित् वस्तु मारी नथी. आत्मिक धन तेज मारुछे. अन्य मारु नथी. आत्मस्वरूप जडमा कल्पे तो जन्मनी वृद्धि थायछे. अने आत्मस्वरूप आत्मामाज धारी निश्चय करे, स्वस्वभावमा रमे तो मोक्षनी प्राप्ति थायछे यथा समाधिस्ततः-

आपभावना देहमें, देहंतरगति हेत ॥

आपबुद्धि जो आपमे, सोविदेहपददेत ॥ १ ॥

भावार्थ-सारमा सार के-आत्मना स्वद्रव्यादिक चतुष्टयमा आत्मत्वपणु धारण करी एक चित्तधी आत्मभ्यान करे ते ससार चक्रमाधी छूटेछे. आत्मा पोतेज परमात्मरूप बनेछे ते बतावेछे.

समाधिस्ततः.

भविशिवपददे आपकु, आपहि सन्मुखहोइ ॥

तातेगुरुहे आत्मा, अपनो ओर न कोइ ॥ १ ॥

आत्मा पोते पोताना सन्मुख थायछे, त्यारे पोते पोताने शिवपद आपेछे. ते माटे निश्चय नयथी जोता आत्मा पोते पोतानो गुरु छे, आत्मानो अन्य कोइ गुरु नथी निश्चयनयथी पोतानो गुरु आत्मा छे, पण तेवु समजीने व्यवहारथी परमोपकारक सद्गुरुनु आलवन मूरुनु नहि. पोतानी सायदशामा सद्गुरुनु आलवन पुष्टिनिमित्त कारणछे. सद्गुरुना आलवनथी आत्मानी शुद्धपरिणति थायछे. राग द्वेषमा परिणमवु ते परपरिणति छे. रहि-रात्मा परपरिणतिने पोतानी करी मानेछे सयम अगीकार करीने पण जे भिक्षु रागद्वेष परिणामयुत परपरिणतिमा राखेछे. माखेछे ते द्रव्यसाधु जाणरो.

પરપરિણતિપોતાનીમાને, ક્રિયાગર્વે ગહેલો ।
 ઝનકુ જિનકહો કેમ કહીએ, સો મૂર્ખમે પહેલો--પરમ
 જેનભાવે જ્ઞાને સવમાંહિ, શિવસાધન સદ્દહીએ;
 નામ ભેલસુ કામ ન સીજે, ભાવ ઝદાસી રહીએ -પરમ
 જ્ઞાન સકલનય સાધન સાંગે, ક્રિયા જ્ઞાનકી દાસી,
 ક્રિયા કરત ધરતુ હે મમતા, આઈ ગલેમેં ફાંસી--પરમ

ઇત્યાદિ સમગ્રી સ્વસ્વભાવમા રમણ કરવું. એજ સારમા સાર
 આત્મહિત કર્તવ્યની પરાકાષ્ઠા જાણવી સર્વ શુદ્ધગભાવમાંથી પ્રીતિ
 હઠાવી એક આત્મામા પ્રીતિ જોડવી સર્વ જગત્ પ્રપચ દુઃસ્વપ્ન છે
 એમ આત્માથી સતત અત્ત કરણમા ધ્યાનના ભાવવી. પ્રથમ થાલ
 જીવને થાલ ઘસ્ટુમાં સુખ જ્યા ત્યાં લાગેછે અને અતરમાં ઉતરવું તે
 મહા દુઃખ લાગેછે, પણ જ્યારે દ્રવ્યાનુયોગનું જ્ઞાન થાયછે અને આ-
 ત્મતત્ત્વની સમ્યક્ શ્રદ્ધા થાયછે ત્યારે અતરમા પડેલે આત્મસ્વરૂપ
 માં સુખ લાગેછે અને થાલ જગત્મા દુઃખ ધોસેછે. અમૃતરસ ભો-
 જનના કરતા પણ જ્ઞાનીને આત્મસ્વભાવમા અનંતગુણ વિશેષ સુખ
 લાગેછે. અમૃતરસભોજનનું સુર સ્થાનિક છે અને આત્મમુખ તો
 નિત્ય છે માટે તે અનુપમેય છે. આત્મમુખનું વર્ણન કરોડો જિહ્વાથી
 લાલો વર્ષ સુધી વર્ણન થતા પણ કદાપિ પુરું થતું નથી આત્મિક
 મુખ અવર્ણ્ય છે

અનુભવજ્ઞાનની જ્યારે પ્રાપ્તિ થાયછે ત્યારે આત્મિકમુખની
 સત્ય નિશ્ચય પ્રતીતિ થાયછે. અનુભવજ્ઞાન વિના સત્ય મુખની પ્ર-
 તીતિ થતી નથી શ્રી ચિદાનંદજી મહારાજ પણ અનુભવજ્ઞાન વિષે
 આનંદમાં આવી પદ્ધતિ વિવેચન કરેછે યથા.

पद.

अबधु पियो अनुभवरसप्याला, कहत प्रेममतिवाला. अ०
 अंतर सप्त धातरस भेदी, परमप्रेम उपजावे
 पूर्वभाव अवस्था प्रगटी, अजवरूप दर्शावे. अ०
 नखशिख रहत खुमारीजाकी, सजलसघनघन जेंसी,
 जिण ए प्याला पिये तिणकुं, और बात हे केंसी. अ०
 अमृत होय हलाहल जाकुं, रोगशोगनवी व्यापे,
 रहत सदा घरगायनशासे, वंदन ममता कापे. अ०
 सत संतोष हैयामां धारे, जनमनां काज सुधारे;
 दीनभाव हीरदे नहि आणे, अपनो विरुद सभारे. अ०
 भावदया रणथंभ गेपके, अनहद तुर बजावे,
 निदानंद अतुली बलराजा, जीतअरि घर आवे. अ०

बळी तेमज श्री आनंदधनजी महाराज पण कहेछेके—

आत्म पियाला पीओ मतवाला, चिन्ही अध्यात्म वासा,
 आनंदधन चेतन व्हे खेले, देखे लोक लोक तमासा.
 आशा ओरनकी क्या कीजे.

अनुभवगम्य एव आत्मिक सुख धार्ष्ट्रियही कही जणातु
 नहीं. बहिर्वासी प्राणीओ आत्मिकसुखनो गंध पण अनुभवी श-
 कता नहीं साकरनो स्वाद जेम विषनो फीहो जाणी शकतो नहीं
 तेम अहंतांनी जीव आत्मिकसुखनो लेश पण जाणी शकतो नहीं.
 शाश्वत एव आत्मिक सुख साध्य जाणी तेनी प्राप्ति अर्थे सदाका-
 ल चारित्र धर्मनी आराधना ज्ञानी मुनिवर्यो एकाग्र चित्तयी क-

રેછે, જ્યાંસુધી વાદ્ય પૌદ્ગલિકસુખની ઇચ્છા હૃદયમા પ્રગટેછે ત્યાં સુધી સમાપ્તિની પ્રાપ્તિ થતી નથી જ્ઞાનીઓ વાદ્યભાવને સ્વમવત્ ભ્રાતિ સમાન જાણી સત્યઆત્મિકસુખને માટે પ્રયત્ન કરેછે. પરપુદ્ગલવસ્તુમા આત્મિકધર્મ નથી સ્વસ્વરૂપમા રમણતા કરવી તેમાજ સ્થલીનતા કરવી, મનવચન અને કાયાના યોગની પ્રવૃત્તિ પરવસ્તુમા થાયછે તે નિવારવી, અને વહિર્વાચા અને અતર્વાચાનો ત્યાગ કરી ભવ્યો મુક્તિ પામે માટે આત્મિકધર્મનું સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ જ્ઞાનથી આત્મિકધર્મનો પૂર્ણ રાગ પ્રગટેછે તે સવધી કહેછે

॥ દુહા ॥

લાગ્યો ચોલ મજીઠનો, રગ તે કવુ ન જાય,
ધર્મ રગ લાગ્યો ધકો, કદી ન દૂર થાય ॥ ૧૩૯ ॥

ભાવાર્થ-જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર સહિત આત્માનું સ્વરૂપ મમજતાં પરપુદ્ગલ વસ્તુ ઉપરથી રાગ ઉતરી જાયછે, અને આત્માના સ્વરૂપપર રાગ થાયછે. આત્મા વિના કોઈપણ વસ્તુ મિલે લાગતી નથી. આત્માના ગુણ પર્યાયમાજ રગાવાનો રાગ થાયછે એમ આત્માની જ્ઞાનદૃષ્ટિ સ્વસ્વરૂપને યોગ્ય ગણેછે ને પરવસ્તુને હેય ગણેછે. આવી દશા થતાં આત્મા પરવસ્તુઓમા અહમમત્વ ભાવથી હુટેછે વિરતિ સન્મુખ થઈને આત્મા ગુણસ્થાનકપર ચઢેછે દશમા ગુણઠાળાએ રાગ પણ હુટી જાયછે અને તેરમા ગુણઠાળાએ કેવલજ્ઞાન દર્શન ચારિત્રનો ખોળી વનેછે અને અન્તે સિદ્ધગુદ્ધ વનેછે. આવી પરમાત્મદશાનું સ્વરૂપ દેસાડનાર સદ્ગુરુ મહારાજહે. માટે સર્વ ઉપકારીમા મુરચ એવા ગુરુના ઉપર પ્રીતિ ધારણ કરવી જોઈએ તે દર્શાવેછે,

“ दुहा. ”

पुत्र पुत्रीदारा थैंकी, अधिको गुरुपर प्यार;
 प्राणाधिक गुरुप्रेम जास, ते भवजल तरनार ॥१४०॥
 एकज देव गुरु पिता, तेमां नही संदेह,
 धर्मगुरु ते एकछे, अन्य मुनि गुणगेह ॥१४१॥
 धर्मगुरुनी चाहना, धर्मगुरुनी भक्ति,
 धर्मगुरु हृदय वदो, सेवो निजनिज शक्ति ॥१४२॥
 सेवे शाश्वत सपदा, देखे दळदर दूर ॥
 वदे वद्यपणुं वरे, गिरुआ गुरु जरूर ॥१४३॥

भावार्थः—पुत्र पुत्री अने स्त्री उपर मनुष्यने घणो प्यार होयछे तेना करता पण अत्यतराग सद्गुरुपर थवो जोइए. पोताना प्राण करता पण सद्गुरु उपर अत्यत प्रेमधारण करे. हृदयमा गुरुशब्द स्मरणनो मंत्र जाप करे गुरुनी आज्ञा शर्पिपर धारण करे. एवो भव्यजीव जन्म जरा मरणथी पूर्ण समुद्र तरी शकेछे. अने मुक्ति पुरी प्राप्त करेछे. भव्यजीवोए समजवानु के पिता एक होयछे सद्देव पण एक होयछे, तथा समाकितप्रदधर्माचार्य सद्गुरु पण एक होयछे. समाकितप्रदधर्माचार्य मुनिनो जे उपगार छे तेना तुल्य अन्य मुनिओनो उपगार नहीं. अन्य मुनिओनो यथायोग्य भक्ति विनय साचववो. धर्म गुरुना सिवाय आचार्य उपाध्याय पण आत्माना मुख्य उपगारी नहीं, माटे धर्मगुरु उपर विशेषतः भक्ति मीति धारवी. अने तेमनु बहुमान करवु. स्वकीय शक्तिः धर्मगुरुनु आराधन करवु धर्मगुरुनी सेवाथी त्वरित शाश्वत शिवसपदानी प्राप्ति पायछे. सद्गुरुने देखवाथी दारिद्र

દૂર યાયછે. સદ્ગુસ્ને વાંદવાપી આત્મામાં વઘવણુ મળદેછે. ગુસ્ની ગુસ્તા અઝીફિકછે ગુસ્ની ગુસ્તા વર્ણી શકાય તેમ નથી. મધ્ય જીવો ગુસ્ની સેવા કરતાં ગુસ્ની ગુસ્તા માત્ર ફરેછે. શ્રી સદ્ગુસ્ કથિત અનનગુણશામપૂન ચેતનમાં સદાકાલ રમનુ તે દર્શાવેજે.

દૂરા

અજ અવિનાશી જીવછે, અલંદ આનદ પૂર;
અતર્દષ્ટિ દેશતા, ચેતન નહીંઠે દૂર. ॥૧૪૪॥
ચેતનગત તુજ ધર્મ દેશ, વાહિર કયાં કર સ્થાલ;
વાહિર્દષ્ટિ દેશતાં, મવની અસહદ્ર માલ. ॥૧૪૫॥
ધ્યાન ધારણા વૈસિને, દેશો આત્મસ્વરૂપ;
વહિરૂપાધિ ત્યાગતાં, શિવશાશ્વતચિદ્રૂપ ॥૧૪૬॥
મૂઢ બન્યો માનવ કહે, ઓ જાણે જગમૂઢ ॥
આત્મ જ્ઞાની સુલ લહે, એ અતરનુ ગૂઢ ॥૧૪૭॥
રાગદ્રેષ પરિણામની, ગ્રથિત્યાં હેદાય ॥
શૂન્યદશા પુટ્ટગલતળી, સહેજે ગાતિ પાય. ॥૧૪૮॥

ભાવાર્થ-અજ અને અવિનાશી એવો આત્માછે. આત્મા અનાદિ કાલથીછે માટે તે અજ કહેવાયઝે અને અનતઝે માટે આવનાશી કહેવાયઝે અલંદ અને આનંદથી પરિપૂર્ણ આત્માઝે યત્ર આનંદછે તત્ર આત્માઝે. આનંદનો જ્ઞાતાતથા આનંદનો ભોક્તા આત્માનઝે અતર્દષ્ટિરૂપ જ્ઞાનદર્શનથી દેશતા આત્મા શરીરમાંજ રહેલોછે પોતાનાથી દૂર નથી આત્માની શોધસોઝ માટે પરદેશ જવા જરૂર નથી. શરીરમાત્ર વ્યાપી રહેલો આત્મા જ્ઞાનદષ્ટિથી

शोधता जणायछे. बाह्यदृष्टियी देखता जडवस्तु जणायछे, अने जड-
वस्तुमा आत्मपणु नथी. जडवस्तुधी भिन्न अरूपी आत्मानो निर्धार
करी स्वस्वभावमा रमवु योग्यछे. जडवस्तुनो धर्म परिहरीने आ-
त्मानो धर्म देखवो जोइए. मनवाणी अने कायाना वेपारमा आत्म
धर्म नथी. आत्मानो धर्म त्रियोगनी क्रियायी तथा लेश्यायी पण
भिन्नछे. धारणा तथा ध्यानरूप समय अवलम्बने हे भव्यजीव आ-
त्मानु स्वरूप देख. समयमा विघ्नभूत वहिरूपाधि परिहरीने स्वस्व-
रूपमा रमतां शाश्वतकल्याण ज्ञानमय आत्मा थायछे आत्मज्ञानी
आत्मामा रगायछे त्यारे तेन बाह्यवस्तु भ्रातिमय लागेछे. तेथी
तेने बाह्य वा वेपारमा आचारमा प्रेम रहेतो नथी तेथी जगत् लोको
आत्मज्ञानीने (उन्मत्त) गाडो बनी गयो एम जाणेछे, त्यारे आ-
त्मज्ञानी एम जाणेछे के जगत्ना लोको आधलाछे. पोतानी रुद्धि
आत्मामा नही देखतां जडवस्तुमा गचीमाची रहेछे. अरे तेवा अ
ज्ञानी जीवो जन्मजरा मरणना दुःख पामे तेवा शु आश्चर्य ? एवं
ज्ञानीने अज्ञानीनी दृष्टिमा भेद पडेछे, अने एक बीजाने भिन्न दृष्टि-
यी देखेछे. आत्मज्ञानी अनन्त ज्ञान दर्शन चारित्रनो धामभूत आ-
त्माने मानतो आत्मामाज स्थिरउपयोगयी रमणता करी क्षणेक्षणे
अनन्तानन्द भोगवेछे. आवी शुद्धदशामा रागद्वेषना परिणामनी
ब्रथी छेदायछे, अने रागद्वेषना अभावे शून्यपणु वर्तायछे.
अने आत्मानी सहजशांति प्रगट थायछे. ज्ञानीने आवी सहज
शांतिदशामा जे भान वर्तेछे ते जणावेछे:-

“ दुहा. ”

भासे एकज आत्मा, सोऽहं सोऽह ध्यान;

तत्त्वमसि , , , , , चिदानन्द भगवान् ॥१४९॥

આત્મવશા તેવી થઈ, થિસ્તા નિજ ગુણમાંદિ,
વશ વર્ત્યુ મન માંકડુ, દુ સ દેસે નહિ ક્યાંદિ. ૧૫૦

ભાવાર્થ:-ઉત્કૃષ્ટનિર્મલધ્યાનવશામા શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ ભાસે છે સોડહ શબ્દથી આત્મ યાન કરાયછે. આત્મા તેજ હુ હત્યેવસોડહ શબ્દનો પરમાર્થછે તે જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રમય તેજ તુ આત્માછે. ધીજો નથી. એમ તત્ત્વમસિ શબ્દનો પરમાર્થછે. સોડહ અને તત્ત્વમસિ વા-ક્યથી અનેકાતર્થમય ચેતનનુ ધ્યાન ધરતા આત્મા કેવલજ્ઞાન અને જ્ઞાનિક સુખ પ્રગટાવેછે, અને ત્રણ જગતમા પૂજ્ય થાયછે. સોડહ અને તત્ત્વમસિના ધ્યાનમા પોતાનો આત્માજ ચિદાનંદ ભગ-વાનરૂપ ભાસેછ. નિર્મલધ્યાનમા શુદ્ધ આત્મવશા થતા આત્માના ગુણોમા સ્થિરતા થાયછે અને મનમર્કટની ચચલતારૂપ સકલ્પવિ-કલ્પ વધ પડેછે અર્થાત્ મન વશમા થાયછે. તાદૃશીધ્યાનવશામા દુઃખના ઓઘ વિલય પામેછે કોઈ ટેકાણે તેને તે કાલે દુઃખ દે-સ્વાતુ નથી. ભવ્યજીવોં નિર્મલધ્યાનવશામા સ્વજીવન ગાઢુ જોઈએ અતર્દૃષ્ટિ થયા વિના જે જીવો વાગ્ય આચારમાં ધર્મ માનેછે અને આત્માના ધર્મ તરફ લક્ષ રાખતા નથી તે પોતે ધર્મ પામી શ-કતા નથી, ને વીજાને ધર્મ એમ કી શકતા નથી.

“ દુહા ”

રામે વાહ્યા જીવઢા, આપ મતીલા મુડ,

ધૂતે ઢોંગી પાપીયા, લેઈ સાધુનુ ઝૂઢ

૧૫૧

સ્વાબુ પીબુ પહેરબુ, વેશે માને ધર્મ,

સત્ય ધર્મ નવિ દાસવે, નાવે ઉલટાં કર્મ

૧૫૨

સત્ય દેવ નવિ ઓઢસે, દે મિલ્યા ઉપદેશ;

પેટમરુ કદાગ્રહી, કુચુરુ પામે ક્લેશ.

૧૫૩

मनमाया मूके नहीं, पहेरे त्यागी वेप;

भगवा वस्त्रे भोळवे, लोको देशो देश

१५४

धननी आशा राखता, ठगे ठगारा लोक;

टीलां टपके धर्म क्यां, आत्म विना सहु फोक. १५५

भावार्थ—अहममत्त्वमा तल्लीन बनेला केटलाक, आत्मा अने परमात्मानु स्वरूप नहि जाणनार डांगी पापिगीवो साधुनु वृन्ड लेइ गामोगाम फरी धन उघरावी दुनियाने ठगेछे, पण वस्तुतः जोता विचारा ते ठगायछे. केटलारुतो खावामा, पीवामा अने वस्त्रवेपमाज एकाते व्यवहार निश्चयनय अवगोध्या विना धर्म माने छे. धर्मनु शु स्वरूप छे ते सापेक्षदृष्टियी पाते जाणी शकता नथी तो अन्यने शी रीते जणावी शके धर्मना नामे ढोंग फरी मिथ्या उपदेश आपी पोते बुढेछे. अने अन्य जनोने पण ससाराब्धिमां बुढाढेछे. अष्टादश दोपरहित सत्य देवने ते जाणी शकता नथी. सत्यज्ञानना अभावे स्वच्छन्दतायी मनमां जेम आवे तेम मिथ्या उपदेश आपेछे. एतादृश उदरपूर्तिस्वार्थसाधक अज्ञान कुगुरुओ बहिरात्मभावयी भवपरपरा ग्रही लेश पामेछे. मनमा रहेलु मिथ्या वस्तुओनु ममत्त्व मूके नहि अने त्यागीनो वेप पहेर्यो तेथी शु धयु. ब्राह्मत्याग अने अन्तर् त्याग ए वे त्यागनी जरूछे. उपरना फक्त बाह्य त्यागयी त्यागीपणु कहेवातु नथी. तेमज ज्ञानगर्भितवैराग्य विना केटलारु परिग्रहादिक उपाधिमा रक्त होय छता ब्राह्मत्यागनो अनादर करी अन्तर् त्यागी केहगवे ते पण अनेकान्तनय विरुद्ध छे. माटे ब्राह्मयी फक्त देखाता त्यागी भगवा वस्त्र पहेरी कुपयनी जालमा लोकोने फसावेछे. धननी आशा धारक कुगुरुओ अलौकिक ठग जाणवा आत्मनान थया विना उपरनां टीलाटपका मायायी

કરવામાં આવેતો તેથી કડ આત્માની રુદ્ધિ માત્ર થતી નથી, તેમજ જન્મજરા મરણના ઘડનમાંથી છૂટાતું નથી સાતનય અને ચારનિષેપ પૂર્વક આત્મજ્ઞાન થાયતો મિથ્યાત્વ દેવગુરુ ધર્મના અમદ્ વિચારો તે નાશ થાય. સત્યજ્ઞાન થતા આત્મજ્ઞાનની કેવી દશા થાયછે તે જણાવેએ

“ દોહા ”

ફોફ કરીને લેખવે, સઘઝો દુનિયાં खेल,
 યોગાભ્યાસી યદિ લે, ટાલે સઘઝો મેલ. ૧૫૬
 ટેલે કર્મનો મેલ સહુ, કરતાં નિજગુણ લોજ,
 નિજઘટમા પ્રગટ તદા, ચિદાનન્દની મોજ. ૧૫૭
 અન્તર ક્રુદ્ધિ જ્ઞાનથી, પ્રગટપણે નિરલાય,
 બાહિર રુદ્ધિ વાપડા, મોઝા જન ભરમાય. ૧૫૮
 તનુ ધન યૌવન કારમુ, વિશુદ્ધતા ચમકાર,
 પરભવ સાથ ન આવતુ, મોહ્યા મૃદ ગમાર ૧૫૯
 રાવી રુદ્ધિ કારણે, જીવ હણે કેડિ લાલ,
 જીવન તેનુ ધૂલસમ, જાણો છેવટ રાલ ૧૬૦

ભાવાર્થ—આત્મજ્ઞાનિસન્ત સામારિક મોહક પદાર્થોની રચનાને મિથ્યા જાણેછે મોહક જડ પદાર્થોમાં આત્મત્વ લેશ માત્ર નથી. એવ સત્ય નિશ્ચય કરી યોગાભ્યાસમાં પ્રવૃત્ત થાયએ. યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રન્યાહાર, ધ્યાન, ધ્યાન અને સમાધિથી અષ્ટકર્મરૂપ મલિનતાનો નાશ કરેછે, ધ્યાન અને સમાધિદ્વારા શોધ કરતા આત્મા પોતેજ પરમાત્મા બનેએ, પરમાત્મા ધનનાં અનન્તગુણ

आविर्भाव थायछे, केवलज्ञानथी सर्व रुद्धि प्रत्यक्ष देखायछे एम आत्मज्ञानिमा परिपूर्ण निश्चय थायछे आत्मज्ञानी विचारेछे के अज्ञानि पामर जीवोज उपाधिमय भुवर्णादिक बाह्यरुद्धिमा आसक्त होयछे. एव सत्य अने अमत्यतो ज्ञानी निर्णय करेछे. सम्यक्त्व जडवस्तुओ जेवीके तनु धन यौवनपणु आदिने विगुतना चमकारानी पेठे क्षणिक गणेछे, परभव तेमानु कड साये आवतुं नथी. अहो मोहममूर्खजीवो ! जडवस्तुओपां राची रहेछे. जे वस्तुओपर राग धारण करेछे ते वस्तुओ मृत्युमात्र कडी साये आवती नथी. ज्यारे आ प्रमाणे छे तो आत्मानि रुद्धिविना बाह्य जड रुद्धिमा बेम मूढनी पेठे राचीमाची रहु. अलबत तेमा मूर्च्छा धारवी ते योग्य नथो एम ज्ञानी निश्चय करेछे, अज्ञानी पामर जीव बाह्य लक्ष्मीनी प्राप्ति माटे अनेक प्रकारना हिंसक व्यापारोमा लक्ष जीवोनो नाश करेछे. अज्ञानी जीव मत्स्य, मूकर, पशु, पखीना जीवोनो आ जीविका माटे नाश करेछे. तादृशअज्ञानिजीवोनो जीरवु पाप माटे जाणवु. एतादृश पापी जीवो मृत्यु पापी नरकादि दुर्गतिमा जायछे. तेवा पापी जीवोनो जीवन वृत्त करता अनिष्ट पृथ्वीमा भारभूत जाणवु तेवा पापिजीवो उपर कठिनादृष्टिथी जोवु योग्यछे. उपदेशादिकथी पापियोनो उद्धार करवो जोइए राखमा पढेलु घृत यथा नकामु छे तद्वत् पापिजीवोनो आयुष्य स्वपरापेक्षाए तेवी पापदशा वर्ते तावत् पर्यंत नकामु जाणवु बाह्यमाज सुखनी बुद्धि धारण करनाराओनी अशुभ प्रवृत्ति दर्शावेछे.

“ दुहा. ”

असत्य वाणी बोलीने, जन वचे धन हेत,
अशुभ कर्म पोठी भरी, जन्म जन्म दुख लेन १६१
चोरी चाडी चुगली, परनिन्दा अपमान,

સ્વાર્થિક જન સસારમાં, નરક ગતિ મેમાન ૧૬૨

આત્મ પ્રશંસા દાલવે, કરે ઘણો અભિમાન,
ધર્મ મર્મ પામે નહીં, પાપી જન નાદાન. ૧૬૩

પરાપકર્ષે ચિત્તેડુ, પરને દેવે આઠ,
પાપારંભ કરે મુદા, દેવે ક્રોધે ગાઠ ૧૬૪

પાપ પુણ્ય સમજે નહિ, લે નહિ સદ્ગુરુ વોધ,
નાસ્તિક વાદી જીવડા, કરે શુ ચેતન શોધ ૧૬૫

મત એકાન્તે જે ગ્રહે, તે અજ્ઞાની જીવ,
ભ્રમણ કરે ભવમાં અરે, લે નહિ શાશ્વત શિવ. ૧૬૬

ભાવાર્થ—અજ્ઞાની મોટી જીવ, અસત્ય વચન વદીને ધનાદિક માટે મનુષ્યોને છેતરેછે, ચોરી, ચાડી, ચુગલી કરેછે. પાપાચરણો થી પાપકર્મ ગ્રહણ કરેછે, પરજીવોની નિન્દા કરેછે, પરનુ અપમાન કરેછે. સ્વાર્થિક મનુષ્ય સસારમાં અનેક જ મ દુઃખ પરપરા પામે છે, વાચદૃષ્ટિધારકજીવ સ્વસ્તીય પ્રશંસા કરેછે અજ્ઞાની વાચ ધન સત્તાદિકથી મનમાં અત્યંતાભિમાન ધારણ કરેછે, વાચદૃષ્ટિજીવ જન્મમાન ધર્મ માનેછે તેથી આત્મધર્મનો મર્મ સમજતો નથી મનુષ્યજન્મ પામી જે આત્મતત્ત્વની શોધ કરતો નથી અને મોટું પદાર્થોમાજ અહમમત્વ ધારણ કરેછે ઇવો જીવ મોક્ષથી પરાદુઃખ રહેછે, આત્મધર્મની પ્રાપ્તિ દુર્લભછે, નયતત્ત્વનુ મશ્મજ્ઞાન થયા વિના આત્મ જ્ઞાન થતુ નથી, વાચદૃષ્ટિજીવ અન્યને નીચો પાડવા પ્રયત્ન કરેછે તેમજ કૃત્યાકૃત્ય વિવેક પરાદુઃખ થઈ પરજીવને આઠ ચઢાવેછે પરજીવસ્તુમાં મમત્વથીરૂપાદ અનેક પ્રકારના પાપારંભ કરેછે ક્રોધથી પરને ગાળી દેછે, અજ્ઞાની જીવ પાપ પુણ્યમાં સમજતો નથી.

तेमजपोहाय उनवाधी सदगुरुनो उपदेश श्रवण करतो नथी. सदगुरूपदेश श्रवण करनारने श्रेष्ठ मानतो नथी, मिऱ्यात्वमा अघ थएला जीवो आत्मानी शोध करी शकता नथी. नास्तिरुवादी एकान्तमत धारण करेछे. एगतो होइ मिठत्त, एकानपणाथी मिऱ्यात्वछे. मिऱ्यात्वी (अज्ञानी) मिऱ्यात्वना योगे भयमा परिभ्रमण करेछे, सम्यग्दृष्टि थया बिना सम्यक्चारित्रपार्ग प्राप्त थतो नथी. सम्यग्दृष्टिजीव सम्यक् चारित्र पामी शिऱमुख सपत्ति प्राप्त करेछे. मिऱ्यात्वीजीव वस्तुने यथार्थपणे जाणतो नथी. ईश्वरने मानेछे तोपण ते निपरीत पणे जाणीने मानेछे ते प्रसंगनः जणावेछे, तेमा फोटक तो ईश्वर जगतनो वनावनार मानेछे तेनो मत प्रथम दर्शवेछे.

॥ दुहा ॥

कर्ता ईश्वर मानता, जगमां केइक लोक,

सुखदुःख इश्वर आपतो, ए पण वाणी फोक १६३

भावार्थ-जगत्मा केइटाक मनुष्यो जगतनो वनावनार ईश्वर मानेछे, वेइलाक मनुष्यो गुटाने जगतनो वनावनार मालीक माने छे, त्यारे स्त्रीस्तियो ते गुटानी मान्यता नहीं स्वीकारता इधुनो परमेश्वर जगतनो वनावनारछे एम स्वीकारेछे. स्त्रीस्तिलोकोनी आवी मान्यताथी विरुद्ध पडी वेइलाक हिंदुस्थानना हिंदुओ ब्रह्माने जगत्नो वनावनार मानेछे त्यारे वेइटाक ते पक्षथी विरुद्ध विष्णुभगवान् जगतनो वनावनारछे एम मानेछे त्यारे वेइलाक ते पक्षथी विरुद्ध पडी महादेवने जगतनो रचनार स्वीकारेछे. त्यारे वेचित् शक्तिथी जगत् वन्थुछे एव स्वीकारेछे. स्त्रीस्तियो दुनिया सातहजार वर्ष लगभगनी बनेली मानेछे. त्यारे सुसत्मानो तेथी विशेषवर्ष कहेछे ब्रह्मा जगत्कर्तावादी तेथी भिन्न रीते कहेछे. शक्तिप्रयवाळा तेथी भिन्नपण स्वीकारेछे. आर्यसमाजीओ जगत् अनादिछे एम

માનીને પુનઃ જગત્નો ધનાવનાર ईश्वर મર્વથી બિચરીયા કયેછે, સ્ત્રીસ્ત્રી મુસલમાન અને હિંદુઓ જગત્નો ધનાવનાર વિન્ન બિન્ન સ્ત્રી વારેછે, સર્વ પોતપોતાના પક્ષને સત્ય માની અન્યપક્ષનું મ્લટન કરેછે. મુસલમાનો પૂનર્જન્મ સ્વીકારતા નથી. પશુપત્નીમા મુટાનીર (જીવ) છે એમ માનેછે ત્યારે સ્ત્રીસ્ત્રીધર્મચારાઓ તો પૂનર્જન્મ માનતા નથી. તેમજ પશુપત્નીમાં આત્મા નથી એમ માનેછે પશુપત્નીને માર્યામાં સ્ત્રીસ્ત્રીયો દોષ માનતા નથી. હિંદુધર્મ પાઠનારાઓ પુનર્જન્મ માનેછે તેમજ પશુપત્નીમા આત્મા માનેછે અને પશુપત્ની માર્યામાં પાપ ગણેછે, જૈનધર્મ પાઠનારાઓ પુનર્જન્મ માનેછે અને એવંત્રિયાટિક સર્વ જીવોની દયા પાઠ્યી તને મુશ્કેલ ધર્મ સ્વીકારછે હિંદુઓમાં વેદભાષ્ય વેદનો ધનાવનાર ईश्वર છે એમ માનેછે ત્યારે વેદભાષ્ય કહેછેકે વેદનો ધનાવનાર કોઈ નથી એમ પૌરુષ અને અપૌરુષયનો વિવાદ ચાલી રહ્યોછે. વેદભાષ્ય હિંદુઓ કર્મકાણ્ડને મુશ્કેલ ધર્મ તરીકે ગણેછે ત્યારે વેદભાષ્ય જ્ઞાનકાણ્ડને મુશ્કેલ ગણેછે. વેદમાનનારાઓ પૈકી વેદભાષ્ય જગત્ સ્વમ સમાન શ્રોત્રીરૂપ માની તેનો કર્તા ईश्वર છે એમ માનતા નથી. ત્યારે વેદભાષ્ય જગત્નો કર્તા ईश्वર છે એમ માનેછે જ્ઞાનકાણ્ડમાં પણ અદ્વૈતવાદ માનનારાઓ જગત્ અનાદિ માનેછે અર્થાત્ તેનો ધનાવનાર કોઈ માનતા નથી. જે વસ્તુની આદિ નથી અર્થાત્ અનાદિ છે તેનો ધનાવનાર કોઈ નથી. જેનો કોઈ ધનાવનાર છે તે વસ્તુ અનાદિ કહેવાતી નથી ત્યારે જગત્ અનાદિકાલ્પી છે એમ માન્યુ તો ईश्वર વર્તુલવાન રહતો નથી વેદ પશ્ચાત્ ઉપનિષદો ધની એમ માનવામા આવેછે પશ્ચાત્ વ્યાસકૃષ્ણ તેમણે તથા ભગવદ્ગીતા તથા અષ્ટાદશ પુરાણ ધનાવ્યા એ વેચિત્ માનેછે આર્ય સમાજીઓ અઠાર પુરાણ વ્યાસજીના ધનાવેલાં માનતા નથી આધુ-
 . વેનેલાં માનેછે એમ પુરાણો સઘળી ચર્ચા ચાલી રહીછે. સના-

तनपक्षवाळा तथा आर्यसमाजीओने भगवद्गीता मान्यडे. तेमा पण केटलाक श्लोको प्रक्षिप्त भगवद्गीतामाडे एम आर्यसमाजीओ मानेछे. भगवद्गीतामा पण ईश्वर जीवोने सुखदुःखनोन्याय आपनो नथी. एव मान्युंछे. तथा जगत्कर्तापणु ईश्वरमां नथी एवु स्वीकार्युंछे. शिष्य-हे सद्गुरो भगवद्गीताना क्या अ-यायमा तेम दर्शावुछे

ते जणावशो-

सद्गुरु-स्वच्छ चित्तयी श्रवण कर

भगवद्गीता अ-याय पचम १४ चर्तुदश श्लोक ॥

श्लोक.

न कर्तृत्वं न कर्मणि, लोकस्य सृजति प्रभुः

न कर्मफल संयोग, स्वभावस्तु प्रवर्तते ॥ १४ ॥

नादत्ते कस्यचित् पाप, नचैव सुकृत विभुः

अज्ञानेनाऽऽवृत ज्ञानं, तेन मुह्यन्ति जतवः ॥ १५ ॥

प्रभु, ईश्वर परमात्मा लोकना कर्माने बनावत नथी नया लोक-
कनु (जगत्तनु) कर्तृत्व पण ईश्वरमा नथी. जगत् निर्माणे ईश्वर
परमात्मा रचता नथी. तेमज जीवोने पुण्यपापेनोपकारेण बनावता
ईश्वर नथी तेमज पुण्यपापनु फल आपनात ईश्वर नथी न्याये
जगत् कर्म विगेरेनु शु समजवु तेना मुह्यन्ति बनावते नथी.

શ્લોક

કૃત કર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટીગૈતૈરપિ,
અગ્ન્યમેવ ભોક્તવ્ય, કૃતં કર્મ શુભાશુભં. ॥ ૧ ॥

કોટી કલ્પકાલે પણ પુણ્ય પાપરૂપ જે કર્મ વર્ચાડે તે ભોગ-
ગદ્યા વિના હુટકો નથી ત્યારે ईશ્વર જીવોનું પાપ પોતે શી રીતે
ગ્રહણ કરે, ईશ્વર જીવોના પાપપુણ્ય હેતો નથી. જીવો શુભ કર્મ
અને અશુભ કર્મ કરી સ્વયં કર્મના ઉદયથી તેનું ફળ ભોગવેછે,
ईશ્વર પેદા કરેછે ईશ્વર સહરેછે એમ અજ્ઞાનથી આગ્રહાંતિ દ્રષ્ટિવા-
ળા જીવો માનીને મુશ્કાયછે, જગત્ કર્તા ईશ્વર આ પ્રમાણે જોતાં
સિદ્ધ થતો નથી. અન્યથા પણ ભગવદ્ગીતામાં ईશ્વર અને પ્રકૃતિ
(જગત્) અનાદિકાલથી છે એમ કહ્યું છે. જ્યારે ય અનાદિકાલથી
છે ત્યારે પ્રકૃતિનો કર્તા ईશ્વર શી રીતે સિદ્ધ થશે અર્થાત્ સિદ્ધ થ-
રતો નથી તત્ પાઠઃ ભગવદ્ગીતા અ યાય ૧૩ ત્રયોદશ—

શ્લોક

પ્રકૃતિં પુરુષ ચૈવ, વિહયનાદી ઉભાવપિ,
વિકાશશ્ચગુણાંશ્ચૈવ, વિદ્ધિ પ્રકૃતિસંભવાન્ ॥ ૧૯ ॥

પુરુષ (પરમાત્મા) પ્રકૃતિ (જગત્) આરે અનાદિકાલથી છે
એમ જાણ સત્ત્વ રજો અને તમોગુણ તથા વિચારો પ્રકૃતિજ છે એમ
જાણ આ ઉપરથી પણ સિદ્ધ થાયછે કે અનાદિકાલથી આત્મા
અને કર્મ છે તેમ જગત્ પણ અનાદિકાલથી છે અદ્વૈતપ્રાદી બ્રહ્મસત્ય
જગત્ મિથ્યા એક અદ્વિતીય બ્રહ્મજન માનેછે. તે જગત્નો કર્તા ईશ્વર
અન્ય માનતો નથી આ જગત્ દેખાયછે તે ભ્રાંતિ માત્ર છે ત્યારે તેનો
વનાવનાર ईશ્વર કેમ કહેવાય એમ અદ્વૈતપ્રાદિયો માનેછે જૈનદર્શન
૧. જગત્ સ્વરૂપે સત્ માનેછે પણ જગત્ અનાદિથી છે, સત્ત્વાત્

સત્પણાવી જે વસ્તુ સત્ હોયછે તે અનાદિથી છે. જેમ પદ્મવ્યં.
જિનદર્શનમા પદ્મવ્યં સત્ત્વે હવે મૂઢ નિપય જગત્ કર્તા ईश्वर स
વધી નિરાકરણનોડે. વેદાત ગ્રથાવારે જોતા પળ કેટલેક સ્થાને
ईश्वर कर्तृत्व स्वीकार्युछे. અને કેટલેક ઠેકાણે જગત્નો વનાવનાર
ईश्वर नहीं एम स्वीकार्युछे. અન્ય દર્શનપણ જિન દર્શનના સિદ્ધાં-
તનો કેટલાક અગે અનુસરેછે ત્વે જિનદર્શનમા જગત્કર્ત્વ ईश्वर
सवधी केवी मान्यता छे ते बतावेन्ते.

“ दुहा ”

ईश्वरना वे भेदछे, जीव सिद्ध वे जाण,
कर्त्ता निज निज कर्मना, जीवी मनमां आण ॥१६८॥
निजने सुखदुःख आपतो, जीवज करी नवकर्म,
कर्त्ता भोक्ता जीवछे, ईश्वर कर्त्ता मर्म. ॥१६९॥
चेतन ईश्वर जाणीए, नय व्यवहार प्रमाण
अशुद्ध नय ईश्वर कथ्यो, सापेक्षा मन आण. ॥१७०॥
कर्त्ता परपरिणामथी, चेतन ईश्वर जोय;
शुद्ध निश्चय नयथकी, कर्म करे नहि सोय. ॥१७१॥
सुख कर्त्ता निज भावथी, दुःख कर्त्ता परभाव,
परपरिणतिना नागथी, कर्त्ता निजगुण दाव ॥१७२॥
सापेक्षा समजे नहीं, पक्ष ग्रहे एकांत,
ईश्वर कर्त्ता मानता, निरपेक्षाथी भ्रान्त, ॥१७३॥
कर्म मैल जेने नहीं, निराकार भगवान्,
कथुं प्रयोजन कर निश्चयथी ज्ञान. ॥१७४॥

परमप्रभु शिव सिद्धमा, इच्छा नहीं अभिमान,
 शु ते कर्ता सृष्टिनो, माने भूली भान. ॥१७५॥
 उपादान जेबु अहो, तादृश कार्य कहाय,
 निराकार ईश्वरथकी, जडसृष्टि न रचाय ॥१७६॥
 उपादान कारणथकी, जाणो कार्य अभेद,
 उपादान ईश्वर कहो, सृष्टिरूप ते खेद ॥१७७॥
 निमित्त हेतु इशजो, उत्पत्तिमां होय,
 ईश्वरशक्ति नित्यके, अनित्यते अवलोय. ॥१७८॥
 उपादान कारण विना, निमित्तथी शु थाय,
 उपादान कोने कहो, ज्ञाने सत्य जणाय. ॥१७९॥
 कार्य पूर्व तो होयछे, कारणनो सदभाव,
 उपादान कारण विना, बने न एह बनाव. ॥१८०॥
 उपादानथी भिन्नछे, निमित्त कारण भाइ,
 भिन्न भिन्न शक्तितणी, क्याथी एक सगाइ ॥१८१॥
 सृष्टिनु कारण कदा, ईश्वर नहीं कत्पाय,
 नहि तो ससभ पण कहो, सदयुक्तिधर न्याय ॥१८२॥
 पृथ्यादिक परमाणुओ, ग्रही सृष्टि निर्माय,
 ईश्वरमां यदि मानीए, चेतन म्यायी आय. ॥१८३॥
 परमाणु समुदायथी, जडनु कार्यज थाय,
 चेतन तेथी भिन्नछे, अरणि वन्दि न्याय, ॥१८४॥

पुङ्गव द्रव्य अनादिछे, तथा जीव पण जाण;
 निश्चयथी वे भिन्नछे, भिन्नशक्ति पण आण ॥१८५॥
 जडमां चेतन परिणमे, जाणो नय व्यवहार,
 अनेकान्तमत ज्ञान वण, लहो न सम्यक्सार. ॥१८६॥
 काल अनादि द्रव्य पद, कर्त्ता ईश्वर केम,
 ईश्वरशक्ति नित्यवा, अनित्य शु त्यां एम ॥१८७॥
 कर्तृत्वशक्ति नित्य तो, नित्य जगत् निर्माय,
 कर्त्ता शक्ति अनित्य तो, क्षणमां विणशी जाय ॥१८८॥
 कर्तृत्वशक्ति यादृशी, तादृश कार्यज थाय,
 नित्यानित्य विकल्पथी, वे पक्षे दूपाय. ॥१८९॥
 ईश्वर साकारी कहो, तोपण दोषित थाय,
 पूर्वापर विचारतां, दोषो बहुला आय. ॥१९०॥
 नैयायिकवादी कहे, कर्त्ता ईश्वर सत्य;
 पण युक्तिथी लेखतां, लागे तेह असत्य. ॥१९१॥
 ईश्वर इच्छाथी कदा, सृष्टि नहीं निर्माय,
 निमित्त इच्छा जो कहो, केम स्वभाव न थाय. ॥१९२॥
 का विनिगमना त्यां लहो, करो कदाग्रह दूर,
 स्वभावयुक्तिथी ग्रहो, तो नहि दोष जरूर ॥१९३॥
 उपादान मध्ये रही, तिरोभाव जे शक्ति,
 तेनी आविर्भावता, परिपूर्ण निजव्यक्ति. ॥१९४॥

परमप्रभु शिव सिद्धमां, इच्छा नहीं अभिमान,
 शुं ते कर्त्ता सृष्टिनो, माने भूली भान. ॥१७५॥
 उपादान जेवु अहो, तादृश कार्य कहाय,
 निराकार ईश्वरथकी, जडसृष्टि न स्वाय ॥१७६॥
 उपादान कारणकी, जाणो कार्य अभेद,
 उपादान ईश्वर कहो, सृष्टिरूप ते खेद. ॥१७७॥
 निमित्त हेतु इशजो, उत्पत्तिमा होय,
 ईश्वरशक्ति नित्यके, अनित्यते अवलोय. ॥१७८॥
 उपादान कारण विना, निमित्तथी शु थाय,
 उपादान कोने कहो, ज्ञाने सत्य जणाय ॥१७९॥
 कार्य पूर्व तो होयछे, कारणनो सदभाव,
 उपादान कारण विना, बने न एह बनाव. ॥१८०॥
 उपादानथी भिन्नछे, निमित्त कारण भाइ,
 भिन्न भिन्न शक्तितणी, म्यायी एक सगाइ. ॥१८१॥
 सृष्टिनु कारण कदा, ईश्वर नहीं कटपाय
 नहि तो ससभ पण कहो, सद्व्युक्तिधर न्याय ॥१८२॥
 पृथ्यादिक परमाणुओ, ग्रही सृष्टि निर्माय,
 ईश्वरमां यदि मानीए, चेतन क्यायी आय. ॥१८३॥
 परमाणु समुदायथी, जडनु कार्यज थाय,
 चेतन तेथी भिन्नछे, अरणि गन्दि न्याय, ॥१८४॥

ईश्वर कर्त्ता वादिनुं, वदबु युक्ति हीन,
जड ईश्वरना धर्म वे, वतें निशदिन भिन्न ॥२०५॥
भिन्न धर्म वेना सदा, भिन्नधर्मी पण दोय,
निराकार साकार एक, रूपा अरूपा जोय ॥२०६॥
चेतन शक्ति अनन्त छे, पुद्गलशक्ति अनन्त;
चेतनशक्ति ज्ञातृता, जडता पुद्गलतत ॥२०७॥
निजस्वभावे शक्ति त्यां, कोइ नही परतत्र,
निश्चयनयथी जाणीए, ज्ञानी एम वदंत ॥२०८॥
अनन्त शक्ति अस्तित्ता, निज द्रव्ये वर्ताय;
पर अपेक्षाए ग्रही, नास्तित्ता एम थाय. ॥२०९॥
अनन्त शक्ति अस्तित्ता, नास्तित्ताज अवलोय,
पद्द्रव्ये व्यापी सदा, निश्चयथी ए जोय ॥२१०॥
चेतनथी जड जो वने, तो खरगृग जणाय,
स्वप्न सुखलडी सत्यरूप, सत्य विचारो न्याय. ॥२११॥
अनन्त शक्ति इशनी, ईश्वरमांहि समाय,
कूपनी छाया कूपमां, तदत् जाणो न्याय ॥२१२॥
जडनी शक्ति अनन्त छे, पुद्गल वर्म जोय,
वर्णादिक तेमां रह्या, अन्य न कर्त्ता कोय. ॥२१३॥
आत्मापेक्षार्थी अहो, जडनी शक्तिज लेश;
सापेक्षा अवबोधीने, लहो न मनमां क्लेश. ॥२१४॥

शुद्धशक्तिछे वस्तुमा, वर्ते काल अनादि,
 आविर्भाव कराववा, निमित्तहेतु उपावि ॥१९५॥
 आविर्भाव जे वर्मनो, कार्यरूप ते थाय,
 घटनु कारण मृत्तिका, अनन्य कार्य कहाय. ॥१९६॥
 घटनो नाश कर्याथकी, होय न कारण नाश,
 कारण नित्यपणे रहे, मृत्तिकारूप सास ॥१९७॥
 काल स्वभावने नियति, कर्म उद्यम ए पञ्च,
 कार्य प्रति कारण सदा, धरो न मनमां खच ॥१९८॥
 राग दोष जेने नयी, ते ईश्वर कहेवाय,
 तेने इच्छा जो कहो, तो ईश्वरता जाय ॥१९९॥
 कृत्य कृत्य ईश्वर थया, तेथी शु इच्छाय,
 इच्छा ज्यां त्यां रागद्वेष, रागदोष दुःख पाय. ॥२००॥
 रागदोष सहचारिणी, इच्छा भवनु मल,
 ईश्वरने इच्छा कहो, इहा मोह प्रतिकूल. ॥२०१॥
 इच्छा नहीं त्या सुखशु, कहेंगे जन्म जो कोय,
 शर्म अननु समाविमा, इच्छा त्या नहि होय. ॥२०२॥
 जडवस्तुज ईश्वरथकी वने नहि कोइ काल,
 जड स्वभाव न इशमा, धर मनमाहि ख्याल ॥२०३॥
 ईश्वर शक्ति अनन्तले, जडनी शक्तिज लेश,
 मृष्टि वनेले इशार्थी, युक्ति लहो ए वेश ॥२०४॥

ईश्वर कर्त्ता वादिनुं, वदवु युक्ति हीन,
 जड ईश्वरना धर्म बे, वर्ते निशदिन भिन्न. ॥२०५॥
 भिन्न धर्म वेना सदा, भिन्नधर्मी पण दोय,
 निराकार साकार एक, रूपा अरूपी जोय ॥२०६॥
 चेतन शक्ति अनन्त छे, पुद्गलशक्ति अनन्त,
 चेतनशक्ति ज्ञातृता, जडता पुद्गलतत ॥२०७॥
 निजस्वभावे शक्ति त्या, कोइ नही परतत्र,
 निश्चयनयथी जाणीए, ज्ञानी एग वदत. ॥२०८॥
 अनन्त शक्ति अस्तित्ता, निज द्रव्ये वर्ताय,
 पर अपेक्षाए ग्रही, नास्तित्ता एग थाय. ॥२०९॥
 अनन्त शक्ति अस्तित्ता, नास्तित्ताज अवलोय;
 पद्द्रव्ये व्यापी सदा, निश्चयथी ए जोय ॥२१०॥
 चेतनथी जड जो वने, तो खरशृंग जणाय,
 स्वप्न सुखलडी सत्यरूप, सत्य विचारो न्याय. ॥२११॥
 अनन्त शक्ति इशनी, ईश्वरमांहि समाय,
 कूपनी छाया कूपमां, तद्वत् जाणो न्याय ॥२१२॥
 जडनी शक्ति अनन्त छे, पुद्गल धर्म जोय,
 वर्णादिक तेमां रखा, अन्य न कर्त्ता कोय. ॥२१३॥
 आत्मापेक्षाथी अहो, जडनी शक्तिज लेश;
 सापेक्षा अवबोधीने, लहो न मनमां क्लेश. ॥२१४॥

तालपूट विष लेशथी, हस्ती प्राण हणाय,
 निजनिजना धर्में बहू, अनेकान्तमतन्याय. ॥२१५॥
 ईश्वरथी सृष्टि बने, कदी नहीं कहेवाय,
 समजु समजे सानमां, सद्व्युक्ति मन लाय. ॥२१६॥
 जीव कहो चेतन कहो, अर्थ एकनो एक;
 ईश्वरसम छे आत्मा, कर्ता इश न टेक ॥२१७॥
 लक्ष चोरथी योनिमां, अट्ठो जीव अनन्त,
 कर्माटकना योगयी, पामें दुख अनन्त ॥२१८॥
 काल अनादिथी ग्रही, जीवे कर्मनी राश,
 बांधे छोडे कर्मने, करतो परनी आश. ॥२१९॥
 भवितव्यतायोगयी, यावे कर्म विनाश.
 अविचल आत्मस्वरूपनो, सद्देजे थाय विकास. ॥२२०॥
 इशु विभु परब्रह्म छे, परमेश्वर सुखधाम,
 सोऽहं सोऽह पद लब्धु, तेने करु प्रणाम ॥२२१॥
 जीवो कर्म लपणथकी, अनन्त ईश्वर थाय,
 एकाऽनेक सिद्धात्मनी, ज्ञानी कुची पाय, ॥२२२॥
 कर्म स्वप्नार्थी सारिखा, समजे ज्ञानी विवेक,
 व्यक्ति स्वरूपे भिन्नता, गुणव्यपेक्षा एक ॥२२३॥
 रागदाष जेने नथी, नहि रमता पग्भाव,
 अनन्त आत्मस्वरूपम, रमता शुद्ध स्वभाव ॥२२४॥

પરમ પ્રભુસમ ધ્યાનથી, સ્વકીય ચેતન ધાર,
 ધ્યાતા ધ્યાને ધ્યેયરૂપ, સિદ્ધ બુદ્ધ નિર્ધાર. ॥૨૨૫॥
 તાદ્કૂર્ત્ત્વેશ્વર સિદ્ધને, વન્દુ વાર હજાર,
 તેના સમ્યગ્ જ્ઞાનથી, લહિયે ભવજલપાર ॥૨૨૬॥
 સમ્યગ્ જ્ઞાનક્રિયાથકી, મોક્ષ ન હોય પરોક્ષ,
 આત્મજ્ઞાન ધ્યાનાદિથી, ત્વરિત પામો મોક્ષ. ॥૨૨૭॥

ભાવાર્થ—ઈશ્વરના જે મેદછે. અષ્ટકર્મસંહિત સસારિ જીવ તે પણ
 અપેક્ષાઈશ્વરછે, અષ્ટકર્મનો સપૂર્ણ નાશ કરી જે મુક્તિ પામ્યા તે
 સિદ્ધ પરમાત્મા ઈશ્વર રહેવાયછે, જીવો કર્મરૂપ સૃષ્ટિના કર્તા પર-
 પરિણતિયોગે જાણવા, શાતા અને અશાતા વેદનીય કર્મ ગ્રહી આ-
 ત્માજ પોતાને સુખ દુઃખ આપેછે કર્મસૃષ્ટિનો કર્તા તથા તેનો
 ભોક્તા જીવરૂપ ઈશ્વર જાણવો. જીવરૂપ ઈશ્વર સસારિકઅવસ્થામાં
 કર્મસૃષ્ટિનો કર્તા જાણવો. સૃષ્ટિકર્તૃત્વ જીવરૂપ ઈશ્વરને પરભાવ
 રમણતાની અપેક્ષાઈ ઘટેછે એમ રહમ્ય અનુમેક્ષા કરવા યોગ્યછે.
 જીવરૂપ ઈશ્વર, કર્મરૂપ સૃષ્ટિનો કર્તા વ્યવહારનયથી જાણવો.
 અશુદ્ધનયથી જીવરૂપ ઈશ્વર પરવસ્તુનો કર્તા નિમિત્તપણે જાણવો.
 હે ભવ્ય આવી અપેક્ષાથી ઈશ્વર કર્તૃત્વરહસ્ય હૃદયમાં ધારણ કર.
 શુદ્ધ નિશ્ચયનયથી કર્મરૂપ સૃષ્ટિનો કર્તા ઈશ્વર નથી આત્મિક
 સહજ મુક્તનો કર્તા અશુદ્ધ સ્વભાવથી આત્માછે દુઃખનો કર્તા
 પરસ્વભાવથી આત્માછે જ્યારે સપૂર્ણ અશુદ્ધ પરિણતિ (પરપરિણતિ)
 નો આત્મધ્યાનથી નાશ થાયછે ત્યારે આત્માના અનનશુનનો આ-
 ત્મા સ્વયં કર્તા થાયછે.

જે ભવ્યો સાપેક્ષતા સમજતા નથી. અને એકાદ પદ્ય ગ્રહણ

કરેછે તે શુદ્ધ પરમાત્મારૂપ ઈશ્વરને જડવસ્તુનો કર્તા માની શ્રા-
તિમા પડેછે કર્મરૂપ મલિનતા જેનામા નથી એવા સિદ્ધશુદ્ધ પરમા-
ત્માને શુ મયોજનઝે કે સૃષ્ટિની રચના કરે હે મહ્ય પક્ષપાત ત્યજી
મા-પસ્થ દૃષ્ટિથી અવબોધ.

પરમમધુ, પરમબ્રહ્મરૂપ ઈશ્વરમા રજોગુણ, તમો ગુણાદિ નથી
હચ્છા નથી, અભિમાન નથી, વેદાતમા પણ કશુઝે કે-ન ચ સ
પુનરાવર્તેતે મુક્તિમા ગણ્યા આત્માઓ શુદ્ધશુદ્ધ થઈ પશ્ચાત્ સત્તા-
રમા જન્મ લેતા નથી રાગદ્વેષરહિત સિદ્ધ (ઈશ્વર) જડસૃષ્ટિનો
કર્તા કદા ધની શકતો નથી જડસૃષ્ટિ રચવાનો સિદ્ધશુદ્ધમા સ્વ-
ભાવ નથી તે માટે.

પ્રશ્ન-સિદ્ધ પરમાત્મા જડસૃષ્ટિના કર્તા નથી માનતા ત્યારે અન્ય
કોઈ સૃષ્ટિના કર્તા છે કે નહીં

ઉત્તર-સિદ્ધ પરમાત્મા-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, મીર્ય, સુત્ર આદિ
આત્માના અનંત શુદ્ધ ગુણરૂપ સૃષ્ટિના કર્તાઝે. સાયિકમાથે
આત્માના શુદ્ધરૂપ સૃષ્ટિના કર્તા સાદિ અનંતમા મળેઝે પ
રમાણુ આટિ જડસૃષ્ટિત્વ સ્વભાવના મીલકુલ કર્તા નથી જે
આત્માના શુદ્ધ સાયિક વર્મના કર્તા થયા તે કર્મરૂપ સૃષ્ટિના
કર્તા કર્તા થતા નથી.

માટે વિવેકદૃષ્ટિથી મત્યાત્મન્ સત્યતત્ત્વ વિચાર,

ચાદ્દક ઉપાદાન કારણ હોયઝે તાદ્દક્ કાર્યની ઉત્પત્તિ થાયઝે,
જેમ મૃત્તિકારૂપ ઉપાદાન કારણ જેતુ હોયઝે તેતુ ઘટરૂપ કાર્ય
થનેછે. ઉપાદાન કારણ કાર્યરૂપ થનેછે ઘટકાર્યમા કુમકાર નિ-
મિત્ત કારણછે ઘટરૂપ કાર્યમા ઉપાદાનકારણ મૃત્તિકાઝે. અને
નિમિત્તકારણ કુમકાર ઢઢચક્ર વગેરેઝે. તેમ જો કર્મરહિત પરમા-
ત્માજ જગત્ થના-શુ એમ કોઈ માને તો તેમા ઉપાદાન અને નિમિત્ત

कारण कोण ? निराकार ईश्वरने जगतनु उपादान कारण मानतां जगत्स्वरूप ईश्वर वन्यो. ए पण महादूषण आवेछे. सिद्धान्त एवो छे के निराकारथी साकारनी उत्पत्ति थती नथी. माटे निराकारथी जडसृष्टि रचाती नथी एम सिद्ध ठरेछे.

वजी नियम एवोछे के उपादान कारणथी कार्यनो अभेदछे, जेम मृत्तिकारूप उपादानथी घटरूप कार्यनो अभेदछे. मृत्तिकायी घट भिन्न नथी. तेवीज रीतिथी निराकार ईश्वरथी जड सृष्टि मानवामा आवे तो जगत्स्वरूप ईश्वर वन्यो, सृष्टिरूप कार्यथी ईश्वरनो अभेद थयो माटे जडसृष्टिरूप ईश्वर मानवामा आवे तो अनेक दूषणरूप खेदनी प्राप्ति थायछे,

सृष्टिकार्यमा ईश्वरने निमित्त हेतु मानता ने ^{नि} किरूप उत्पन्न थायछे, ईश्वरनी शक्ति नित्यछे के अनित्यछे ? उपादान कारणविना फक्त निमित्तकारणथी कोड कार्य वनतु नथी. कार्यनी पूर्वे उपादान तथा निमित्तनो सद्भावछे उपादान विना निमित्तभूत ईश्वरथी सृष्टिरूप कार्य वनी शके नही, ईश्वरनी इच्छा निमित्त हेतु कोड माने तो ते पण योग्य नथी, कारण के ईश्वरने इच्छा होती नथी. अपूर्णने इच्छा होयछे. कृतकृत्य परमात्माने अशमात्र पण इच्छा होती नथी. प्रमाण युक्ति अनुभवथी विरुद्ध सृष्टिहेतु ईश्वर कल्पातो नथी तेम उता यदि ईश्वर मानवामा आवे तो रासभने केम मानवामा न आवे ? पृथिवीआदि परमाणुओनु ग्रहण करीने ईश्वर सृष्टि रवेछे एम जो मानवामा आवे तो जीवो ख्याथी आव्या जीवो अनादिकालनाछे एम कहेवामा आवे तो सृष्टिपण अनादिकालथीछे एव केम मानता नथी अनादिकालना जीवो सृष्टि विना अन्यत्र रही शकता नथी माटे सृष्टि पण अनादिकालथी छे एम स्पष्ट भासेछे परमाणुओना कार्यथी चेतन (आत्मा) भिन्नछे माटे अरणिमा बन्दि रहेछे तेरी रीते आत्मा

પણ દેહમા રહેઠે પણ પવભૂતથી ભિન્ન છે. જડ અને ચેતન એ બે વસ્તુ આ પ્રમાણે વિચારતાં અનાદિકાલથી છે એમ સિદ્ધ થાય છે. જીવ અને જડની પરસ્પર શક્તિયો પણ ભિન્ન છે. જડવસ્તુમાં ચેતન કર્મનાવશે પરિણમે છે તે વ્યવહારનયથી જાણતું. નિશ્ચયથી જડમા ચેતન પરિણમતો નથી, આ પ્રમાણે અનેકાન્તનયજ્ઞાન થયા વિના તત્ત્વનું યથાર્થ માસન થતું નથી.

ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, પુદ્ગલાસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, કાલ અને જીવ એમ પદ્ધત્યથી જગત્ કહેવાય છે. અનાદિકાલથી પદ્ધત્ય છે. તે પદ્ધત્ય, દ્રવ્યાર્થિકનયથી નિત્ય છે અને પર્યાપાર્થિકનયથી અનિત્ય છે. તે પદ્ધત્યથી ભિન્ન કોઈ વસ્તુ નથી તો પદ્ધત્યનો કર્તા ઈશ્વર કેમ માની શકાય અર્થાત્ ન માની શકાય. હવે તે વિકલ્પ કરવામા આવે છે. જગત્કર્તૃત્વ શક્તિ ઈશ્વરમા નિત્ય છે કે અનિત્ય છે ? જગત્કર્તૃત્વ શક્તિ નિત્ય માનવામા આવે તો ઈશ્વર સદાકાલ જગત્ ધનાવ્યા કરશે એવ મહાદોષ આવે છે, તેમજ જગત્કર્તૃત્વ શક્તિ અનિત્ય માનવામા આવે તો જગત્કર્તૃત્વ શક્તિ ક્ષણમા અનિત્ય હોવાથી વિગણી જતાં સૃષ્ટિ પણ ક્ષણમાં નાશ પામી જાય પણ તેમ પ્રત્યક્ષ અનુભવ વિરુદ્ધ છે માટે એ પક્ષથી ઈશ્વરશક્તિ જગત્ કર્તૃત્વમાં સિદ્ધ થતી નથી એમ નિત્યાનિત્ય પક્ષથી ઈશ્વરશક્તિ દૂર થાય છે.

જગત્ કર્તા ઈશ્વરને સાકારી માનવામા આવે તો અનેકદોષો ઉત્પન્ન થાય છે. સાકાર ઈશ્વર એકદેશાવસ્થિત હોવાથી સર્વત્ર સૃષ્ટિ ધનામી શકે નહીં સાકારક્રુપકારવત્ સાકારક્રુપકારની પેઠે કર્મ વિના દેહ હોય નહીં અને દેહવડે ઈશ્વર સાકાર દેવતાની પેઠે કહેવાય તો કર્મ સંહિત ઈર્ષ્યા સક્રુર્માઈશ્વર ઠરવાથી અન્ય જીવોની પેઠે કર્મના પરત્ર રહ્યો, અને સ્વતત્ર થયો નહીં ન્યારે તે જગત્ ધનાવ-

वामां कथं समर्थं थाय.

नैयायिक कहेछे के सृष्टिनो कर्ता ईश्वर सत्य छे पण ते पूर्वोक्त युक्तिथी विचारता सत्य नथी. ईश्वरनी इच्छाथी जगत् उत्पन्न थयु एम मानवामा आवे तो अनादिकाली जड अने चेतन वे पदार्थ छे. एम अनादिस्वभाव केम न मानवामा आवे, अर्थात् त्यां एकत्र पक्षपातिनी युक्ति कइ छे के अनादिकालनो स्वभाव न मानवामा आवे अने इच्छाज मानवामा आवे इच्छा मोहरूप छे. ईश्वरने इच्छा कहोतो साधारण मनुष्यनी पेछे ईश्वर पण मोही ठर्यो तयारे तेनु ईश्वरपणु रहेतु नथी. माटे ईश्वरनामा इच्छा मानवी ते शसशृंगवत् असत्य छे. आत्मानी परमात्मदशामा ज्ञान, दर्शन, चारित्र, वीर्य, सुखादि गुणो उपादान कारणछे. तेनो परिपूर्ण आविर्भाव तेज परमात्मपणु जाणवु. अनन्तधर्मनी शुद्धि प्रगटाववा निमित्त हेतुनी जरूरछे, आत्माना धर्मनो आविर्भाव तेज कार्य जाणवु. घटनु कारण जेम मृत्तिका अनन्य कारण कहेवायछे तेम परमात्म दशारूप कार्यमा ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप अनन्य कारण उपादानछे. घटनो नाश थवाधी मृत्तिकानो नाश यतो नथी. अर्थात् कारण सदाकाल वर्तेछे. अत्र काल, स्वभाव, नियति, रूपा, अने उग्रम पच कारणथी कार्योत्पत्ति थायछे. पच कारणमाथी एक कारणनी उत्थापना करता मिथ्यात्व प्राप्त थायछे. आ वास्तवमा लेशमात्र पण शका करवी योग्य नथी.

राग अने द्वेषनो सर्वथा जेणे क्षय कर्योछे ते ईश्वर परमात्मा कहेवायछे. एवा शुद्ध परमात्माने जो इच्छा कहेवामा आवे तो ईश्वरतानो नाश थायछे सर्व प्रकारनी इच्छानो जेणे नाश कर्योछे एवा ईश्वरने जगत् करवानी इच्छा क्यांथी होय. अलगत कदीहोय नहीं, रागद्वेषसहचारिणी इच्छाज ससारनु मूलछे. अने तेवी इच्छा

ईश्वरने कहेरी ते मोदवेष्टित जाणतु. अहो अज्ञाननी कैटली शक्ति.

कोऽ एम कहे के-ज्यां इच्छा नथी त्यां शुं मुख ? अल्पत कहे नहीं. आरी रीते योन्तारे समजतु के योगीन्द्रमहात्मा समाधिमां अनन्त मुख वेढेते, पण ते समये तेने इच्छा नथी माटे इच्छा दोष त्या मुख तवी व्याप्ति घन्ती नथी

हृदयजडवस्तु कदापि ईश्वरथी उनी जके नहीं. ईश्वरमा जडस्य भाव नथी. जडवस्तुनो कर्ता वायाय आपनार ईश्वर नथी. हे भव्य हृदयमा आधार.

कोऽ एम कहेगे के-ईश्वरनी शक्ति अनन्तते अने जडपदार्थनी शक्ति अल्पते माटे ईश्वरथी गृष्टि वनेते. आ शक्ति पण वेग नथी ते जणावेगे. ईश्वरनी शक्ति चैतन्यभावे अनन्तते तेम जडनी शक्ति जडभावे अनन्तते ईश्वरना धर्म अनन्तते जेम जडतत्त्वना धर्म पण अनन्तते आमा अने जड ते तत्त्व भिन्नधर्मोते जडपुद्गल द्रव्य साकारते अने आत्मतत्त्व निराकारते प्रत्येक तत्त्व स्वस्वभावे स्वतन्त्रते. वस्तुत कोऽ द्रव्य परतत्त्व नथी प्रत्येक द्रव्यमां अनन्त अस्तिधर्म अने परनी अपेक्षाए अनन्तनास्तिधर्म रहोते अस्तिधर्म अने नास्तिधर्मनी अनन्तता पदद्रव्यमां व्यापी रहीगे, अन्य द्रव्यनो कर्ता अन्यद्रव्य वस्तुत नथी

चैतनथी जो जडनी उत्पत्ति उपादानपणे थाय तो खरजृगनी पण उत्पत्ति थाय पण खरने शृंग थनाज नथी ते प्रमाणे ईश्वररूप चैतन्य मृतिमांथी जडवस्तु धती नथी. त्यारे ईश्वरमांथी जगत् थयु एव प्रलाप करयो ते अधभ्रद्वानी बुद्धि जिना अन्य समजानु नथो. स्वप्न मुखवीथी पेट भराय तो ईश्वरमांथी जडनी उत्पत्ति थाय

आ प्रमाणे सिद्धात ज्ञातथी मश्र थगे के अहो ज्यारे परमात्मांथी जगत्नी उत्पत्ति धती नथी, त्यारे नेपनी अनन्त शक्ति शा

કામની ? તેના પ્રત્યુત્તરમા જણાવેટે કે-ઈશ્વરની જ્ઞાનાદિક અનન્ત શક્તિયો ઈશ્વરમાજ સમાયછે. રૂપની ડ્રાયા રૂપમા સમાયટે તે પ્રમાણે અત્ર ન્યાય સમજવો. જહદ્રવ્યોની અનન્ત શક્તિ જહમા વ્યાપી રહીટે. પુદ્ગલદ્રવ્યના વર્ણાદિકની શક્તિ પુદ્ગલદ્રવ્યને ત્યજી અન્યત્ર જતી નથી. પુદ્ગલદ્રવ્યનો નિશ્ચયથી અન્યદ્રવ્ય કર્તા ગીરીતે હોટ શકે,

આત્મદ્રવ્યની અપેક્ષા પુદ્ગલદ્રવ્યની શક્તિ અલ્પ ગણાયછે. પણ વસ્તુતઃ જેમ આત્મદ્રવ્યની આત્મસ્વરૂપે અનન્ત શક્તિછે તથા પુદ્ગલદ્રવ્યની શક્તિ પણ તેના સ્વરૂપે અનન્તટે સાપેક્ષા અપ્રત્યક્ષતા કોઈપણ પ્રકારની દાનિ આવતી નથી. તાલપૂત્રવિપલેશથી હસ્તિના પ્રાણનો નાશ થાયટે, એક લેશમાત્ર તાલપુટવિપયી હસ્તિનો પ્રાણ નાશ થાય ત્યારે રહોકે પુદ્ગલની શક્તિ પેટલીટે આત્માની શક્તિ અપેક્ષાઈ મોટીટે તેમજ પુદ્ગલની શક્તિ પુદ્ગલની અપેક્ષાઈ મોટીટે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાયટે કે શુદ્ધબુદ્ધપરમાત્માથી મૃદ્ધિ વની શકે નહીં, માંયસ્થ-ષ્ટિવાળા પુરુષો સદૃજમા તત્ત્વ અવવોધી શકેછે. ઈશ્વર સર્વજ્ઞ પરમાત્મરૂપ છદ્ધિનો કર્તા નથી. એવી પ્રતિજ્ઞા યુક્તિમતીટે.

ચોરાશીલ્લજીવયોનિમા જીવો પરિભ્રમણ કરેછે. અજ્ઞાન રાગ દ્વેષ પ્રયોગે જીવ સસાગ્મા પરિભ્રમણ કરેછે કર્મથીજ સસારમા પરિભ્રમણ થાયટે કર્યા કર્મ પ્રમાણે મુગ દુઃખ થાયટે ત્યારે શામાટે હે ઈશ્વર તેં મને દુઃખ આપ્યુ ણમ અસત્ વદતુ જોડઈ. અનાદિકાલથી જીવની સાથે કર્મનો સંબંધે ભાવકર્મ રાગદ્વેષયોગે જીવ દ્રવ્યકર્મને ગ્રહણ કરેછે. તેને ભોગવી ત્રિચેરેટે પશ્ચકારણની સામગ્રી મળે ત્યારે કર્મનો નાશ થાયટે. કર્મ નાશ થતા અવિચલ આત્મ સ્વરૂપનો સહેજે વિકાસ થાયટે.

ઈશુ, વિશુ, પરમબ્રહ્મ, પરમેશ્વર, સુખધામ બ્રહ્મની સ્થિતિ શુદ્ધ

ભાવમાં વર્તેછે. પરમાવમાં ન્યાય માટે પણ પ્રવર્તતી નથી. સોઝહ સોઝહ પદ પ્રાપ્ત કર્યું તેને હુ પ્રણામ કરુછુ. પરમાત્મપદને સોઝહપદ કહેછે સોઝહપદનુ ધ્યાન ધર્યાથી પરમાત્મપદ પ્રાપ્તેછે જે જે જીવો કર્મનો નાશ કરેછે તે તે જીવો પરમાત્માઓ થાયછે. સિદ્ધસ્થાનમાં એક સિદ્ધે તેમ અનેક સિદ્ધ પરમાત્માઓડે સર્પૂર્ણ કર્મક્ષયથી મુક્તિસ્થાનમાં સર્વે સિદ્ધાત્માઓ સમાનડે. જ્ઞાનની અપેક્ષાએ વ્યાપકછે અસંખ્ય પ્રદેશરૂપ વ્યક્તિની અપેક્ષાએ વ્યાપ્યડે. શકરાચાર્ય તથા હપનિપદોની ઢેટલીક અપેક્ષાએ આત્માનુ વ્યાપકપણુ જૈનમત અગી કાર કરેડે. તેમજ રામાનુજમતાપેક્ષાએ આત્માનુ વ્યાપ્યપણુ પણ જૈનમતમાં સમાઈ જાયછે. વ્યક્તિની અપેક્ષાએ સિદ્ધાત્માઓ ભિન્નભિન્ન છે અને જ્ઞાનાદિક ગુણની અપેક્ષાએ એકરૂપ (એક) છે.

જે સિદ્ધ પરમાત્માઓને રાગદ્વેષ નથી. પરમાવમાં રમણ કરતા નથી. આત્માના જ્ઞાનાદિક અનન્ત ગુણમાં જે સમયે સમયે રમ્યા કરેછે એવા પરમપ્રભુના ધ્યાનથી આત્મા પણ પરમાત્મા થાયછે. ધ્યાતા ધ્યેયતા ધ્યાને સ્વશુદ્ધ ધ્યેયરૂપ પ્રાપ્ત કરેછે. પરમશુદ્ધપરમાત્માને વારંવાર નમસ્કાર કરુછુ પરમાત્માના સમ્યગ્જ્ઞાનથી અજ્ઞાનાદિ દુઃખનો નાશ થાયછે સમ્યગ્ જ્ઞાનથી સહજ શુદ્ધ સ્વરૂપ મય ચિન્મનન્દ્ર સમુદ્રની લહેરો પ્રગટેછે સમ્યગ્ જ્ઞાન ક્રિયાથી મુક્તિ પરાક્ષ નથી. અર્થાત્ મુક્તિ પ્રત્યક્ષડે મુક્તદશા જે જે અંશે થાયછે તે તે અંશે મુક્તિનાં સુખ પ્રગટેડે ઢેટલાક અદ્વૈતવાદિયો અદ્વૈતવાદનુ ગુરુગમ યથાર્થ સ્વરૂપ ન સમજવાથી બ્રહ્મમાયી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈડે અને બ્રહ્મમાં સમાઈ જાયછે. ઇત્યાદિ એકાંતવાદ સ્વીકારીને ખૂલ કરેછે જૈનદર્શન અપેક્ષાએ અદ્વૈતબ્રહ્મવાદ સ્વીકારેછે પણ જે નયોની સાપેક્ષા વિના બ્રહ્મ માની ખૂલો સામે કરેછે તે સર્વથી ફહેવામાં આવેછે.

“ दोहा. ”

ब्रह्मथकी सृष्टि बनी, सहु छ ब्रह्म स्वरूप;	
व्यापक ते सर्वत्र छे, त्रिदानन्द गुणरूप.	२२८
मायाना बहु जोरथी, भूल्यो ब्रह्मनु भान;	
एकरूप सर्वत्र छु, अद्वैतवादि ज्ञान	२२९
शुद्ध ब्रह्मना अंश छे, जीव अनन्ता लेख,	
परमात्ममांहि ते भळे, द्वैतपणे नवि देख.	२३०
अद्वैतवादि वचन छे, माने ब्रह्मनुज्ञान;	
द्वैतपणु माने नहीं, ब्रह्मध्यान मस्तान.	२३१
नहि सत्यने ढांकीये, सत्य न ढांक्युं जाय,	
छावडीए रवि ढांकतां, कदी नहीं ढकाय.	२३२
जड चेतनता भेदथी, द्वैतपणुं प्रगटाय,	
कथ एक हि आतमा, सुख दुःख विघटाय.	२३३
जडतारूपे जड अहो, जडनो कदा न नाश;	
असत् कहो शा कारण, ज्ञानी बहु शावाश.	२३४
जीवाजीव बे तत्त्व छे, ज्ञाने दोय जणाय;	
मिथ्या एक ग्रहे सुवा, सम्यक् धर्म न थाय.	२३५
ज्ञानी ज्ञानथकी ग्रहे, वस्तु सत्य स्वरूप,	
द्वैतपणुं अगीकरे, पडे न भवजल रूप.	२३६
एक एव हि आतमा, भूते तेह जणाय,	
जले प्रतिविम्ब चन्द्रनु, तदत् जाणो न्याय.	२३७

- सत्ताने अगीकरी, माने अद्वैत एम,
 सग्रदनय एकान्तथी, तरे भवोदधि केम २३८
- प्रथम विषम दृष्टान्तथी, साध्यसिद्धि शु थाय,
 प्रतिबिम्बरूपितणु, अरूपि शु ते पाय. २३९
- प्रतिबिम्ब पुद्गलतणु, जल चन्द्रे दृष्टान्त;
 जीव अरूपी वस्तुमां, प्रतिबिम्ब नहि भ्रान्त २४०
- प्रतिबिम्बयी जाणशो, प्रतिबिम्ब छे भिन्न,
 प्रतिबिम्बकना भावयी, प्रतिबिम्ब छे खिन्न २४१
- प्रतिबिम्बित चन्द्रनु, भिन्नपणु त्यां छेरु,
 कथ साध्यनी सिद्धि छे, छे नहीं चेतन एक. २४२
- व्यापक आतम एकनु, अशपणु नहीं होय,
 भिन्न भिन्न जीवाशयी, आतम एक न जोय. २४३
- आतम एकयी सर्वने, गर्म दु ख समकाल,
 सुख दु ख आच्छादक कहो, द्वैतपणु त्यां माळ २४४
- घटाकाश उपाधियी, ग्रहो गगननो भेद,
 तेवी उपाधि अत्र नहीं, सुख दु ख वारक वेद २४५
- समकाले सुख दु सनो, जीवोने प्रतिभास,
 अधिक न्यून प्राप्तितणो, मळे नहीं अवकाश २४६
- मळे नहीं अवकाश तो, तेनु कारण कोण,
 भिन्न भिन्न चेतन मिना, घटे नहि कंड़ और २४७

- व्यक्तिथी सहु भिन्न छे, सत्ता ए सहु एक,
आत्मतत्त्व अवबोधथी, मानो एकाऽनेक. २४८
- सर्वत्रज व्यापक कहो, युक्ति घटे नहि कोइ;
सम्मत्तितर्के जाणशो, कछु विचारी जोइ. २४९
- सर्वत्रज व्यापक कहो, पिण्डे किम बंधाय,
देहे व्यापी जो कहो, अव्यापक पद पाय. २५०
- व्यापक नहि बंधाय छे, गगन पङ्कनी पेर,
सर्वत्र सुख दुःखनी, प्राप्तितणु छे झेर. २५१
- सर्वत्र व्यापक कहो, कदा नहीं बंधाय,
मानो तो छे अज्ञता, सद्व्युक्ति न जणाय २५२
- अव्यापक छे आत्मा, तेमां नही सदेह,
व्याप्यने व्यापक बोधथी, थाशो निःसदेह. २५३
- शैलेशीकरणे करी, व्यापक आत्म लोक,
असंख्य शुद्ध प्रदेशथी, जाणो भविजन थोक. २५४
- अव्यापक व्यापक लहो, चेतन गुणनी खाण,
अनेकान्त अवबोधथी, पामो शिवपुर ठाण २५५
- सादि आदि भगे करी, व्यापक चेतन जाण,
स्याद्राद दृष्टि थकी, साचु मनमां आण २५६

- केवलज्ञाने आत्मा, व्यापक सहृमां जोय,
स्वपर प्रकाशक आत्मा, प्रदीप पेठे होय २५७
- तिमिरारि प्रगटे तदा, तमनो शो छे भार,
ज्ञानदीपक उद्योतयी, रहे नहि अंधकार २५८
- अद्वैत स्वरूपी आत्मा, जडयी भिन्न विचार,
द्वैतपणु पण तेहमां एक अनेकावार २५९
- अक्षररूपे आत्मा, अनक्षर गुणवान्,
आत्माऽसङ्ख्य प्रदेशमां, स्थिरता शुद्ध वखाण २६०
- भास्यो आपोआपमा, टळ्यु महा अज्ञान,
अपूर्व वीर्यज उलस्यु, यदा ययु निज भान २६१
- जड इन्द्रियो शु करे, तेनाथी हु भिन्न,
जडस्वरूपे तेह छे, क्षणिक नारी दीन २६२
- मन वाणी मारां नहीं, जडनु छे ते काज;
तेनी सगे राचता, नहीं रहे मुज लाज २६३
- इसु रसु कोनाथकी, कोनापर ममभाव,
मृगजलोपम वस्तुमां, शो ममतानो दाव २६४
- नहीं मारु जड वस्तुमा, राखु शु ससार,
शाथी शाने माटे में, लीवो मही अवतार २६५

- फोगट फंदामां पडयो, जरा न शर्म जणाय;
 [सवळे पन्थे चालतां, मनमां शुं स्वमचाय. २६६
- नथी तनु ते तु सदा, शरीर माटीघाट,
 पीपळपानपरे खरे, चेत चेत ते माट २६७
- सहुने देखुं ज्ञानथी, सहु म्हारथी दूर,
 प्रतिवध कोनो नही, सिंह इव हु शूर २६८
- रागदोष निन्दा कथा, तेनु भाग्यु जोर,
 स्वाभिमुख थइ चेतना, प्रगट्यो अनुभव तोर. २६९
- शत्रुथी छेदाउ नही, नहि शस्त्रे भेदाउ ?
 शत्रुमित्र सम भावना, भ्रमणा क्यांथी पाउ ? २७०
- कर्मवशे सहु प्राणिया, भ्रमण करे निर्धार,
 पुत्र मित्र ललनापणे, सगपणनो आचार. २७१
- सगपण साबु नहि कदी, स्वारथियो ससार,
 जगमां को केनु नही, संवेगे मनधार २७२
- सर्व जीव छे सिद्ध सम, निर्मल अविचल देव,
 त्रिकरण योगे तेहनी, मित्रभावना सेव २७३
- द्रव्यार्थिकथी नित्य छे, कदी न होवे नाश;
 असंख्यप्रदेशिव्यक्तिथी, ध्रुव स्वरूपी खास. २७४

- पूर्वजन्म अभ्यासथी, जीव नित्यता सिद्ध,
बाल युवा वृद्धा विपे, ज्ञाता एक प्रसिद्ध. १७५
- क्षणे क्षणे बदलायतो, चेतन होय अनेक,
पाप पुण्य कोने घटे, तेनो कगे विवेक १७६
- क्षणिक वस्तुना ज्ञानथी, क्षणिक वाद सुजाण,
वक्ता क्षणिक नहीं थयो, नित्यरूप मन आण १७७
- कोइक वस्तुनो कदी, केवल नाश न होय
चेतन नाश कक्षा थकी, अन्यावस्था जोय १७८
- अन्यावस्था को नही, मोटे चेतन नित्य
प्रत्यभिज्ञा सुहेतुथी, नित्यज जाणो चित्त १७९
- पर्याये पलटाय छे, आत्मना पर्याय
अनित्य मोटे आत्मा, अनेकान्तमतन्याय २८०
- शुभाशुभ आश्रव ग्रही, धरतो नाना देह
शाताशाता भोगवे, नय व्यवहारे एह २८१
- पुण्य पापना नाशथी, प्रगटे निजगुण भोग
सूर्याच्छादक अम्रनो, टळे महासयोग २८२
- कर्मसग टळ्ळा थकी, पामे जीव शिवगण
पुरुषोत्तम परमात्मा, सिद्ध बुद्ध भगवान् २८३

अगम्य आत्मस्वभावनुं, अवलम्बन करनार	
आश्रव त्यागी संवरी, भवोदधि तरनार	२८४
जेने इच्छे योगिजन, अनन्यसुखनुं धाम.	
नमुं नमुं ते आत्मा, अनन्तगुण विश्राम	२८५
अवलम्बन शुभ आत्मनुं, करतां नाशे दोष,	
प्रगटे अनुभव ज्योति त्यां, चेतन वीर्ये पोष.	२८६
निजपद जिनपद साम्यता, भेदभावनो नाश	
पूर्ण व्यक्तिमय आत्मा, राजाने कुण दास	२८७
सर्व सिद्धनी तुल्यता, जीव अनन्ता माय	
कोकोने नडता नही, अरूपपद महिमाय.	२८८
विषमज्वरना जोरथी, होय अरुचि अन्न.	
अभव्य आदि जीवने, आत्मरुचि नहिमन	२८९
सम्यग् ज्ञान प्रभावथी, बहिरातम पद नाश	
अन्तरात्मगुण भावना, प्रगटे शिवपुर वास	२९०
परप्रवृत्ति हेतुओ, समूल त्यां छेदाय	
अन्तर परमप्रभुपणुं, सहजे उदये आय	२९१
हुं कर्त्ता परभावनो, बुद्धि भवनुं मूल	
अन्तरात्मपद योगी, थाय तेह निर्मल	२९२

कोटिर्वर्षनुं स्वप्नपण, जागतां लय थाय आत्मज्ञान उद्योतयी, महजरूप प्रगटाय	२९३
चेतनबुद्धि देहमां, जाणो देहाध्याम छूटे देहाध्यासतो, कर्म कलक पिनाश	२९४
कर्त्ता नहि हुं कर्मनो भोक्ता नहि हुतास शुद्धदशा प्रगट्याथकी, विघटे भयमयवाम	२९५
चेतनधर्मे मोक्ष छे, तुळे मोक्षस्वरूप, भोगी रत्नत्रयितणो, वायिकरिवसुखभूष	२९६
सागरमांहि त्हेरियो, उपजेने पिणशाय, चेतनगुण जे ज्ञान छे, ज्ञेयपणे पलटाय	२९७
शुद्ध बुद्ध निर्मल प्रभु, स्वयज्योति गुणधाम, चिदानन्द चेतन मिभु, अनन्तगुणनुं ठाम	२९८
निश्चय अत्रज आवता, साक्षर एक स्वरूप योगत्रिकने सवरी, गिवनगरी था भूष	२९९
रागादिक महावैगियो, ज्या तेनो नहि गन्ध, आत्मलक्ष्यवृत्ति यता, परपरिणति थइ बध	३००
देहनिष्ठ पण ध्यानथी, वर्ते देहातीत, बदने वास्वार तास, त्रियोगे हो नित्य	३०१

- पुद्गल सुख ते ऐठवत, दुनिया स्वप्न समान;
शुद्धज्ञान ते आत्मनु, वाकी वाचा ज्ञान. ३०२
- जेनुं ज्ञान थया थकी, शान्तदशा प्रगटाय,
धर्म रह्यो त्या जाणीए, निश्चयथी सुखदाय. ३०३
- नेगम सग्रह नय कह्या, त्रीजो नय व्यवहार,
ऋजुसूत्र त्रौथो कह्यो, पञ्चमशब्द विचार ३०४
- समभिरूढ छठो गणो, सप्तम एवभूत,
सप्तनयोथी, धर्मरूप, सत्यज प्रगटे युक्त. ३०५
- सातनयोथी वस्तुरूप, परिपूर्ण परस्काय,
नय एकान्तकदाग्रहे, मिथ्यात्वी कहेवाय ३०६
- सातनयोना बोधथी, सम्यक् अनुभव साथ;
आत्मतत्त्वने पारखी, तरशे भवजल पाथ ३०७
- ऋजुसूत्र आवेशथी, प्रगट्यु दर्शन बुद्ध,
ग्रहे एकान्त एकनय, थाय नहि ते शुद्ध. ३०८
- जीवादिक नवतत्त्वपर, नय साते योजाय,
सद्गुरु सेवा योगथी, सहजे ते बोधाय. ३०९
- स्यादस्ति, भगज कह्यो, अनेकान्त मत कद,
अस्तित्व सहु वस्तुमां, ज्ञानी एम वदन्त ३१०

मह्यं मह्यं, लिख्यते लिख्यते

अभिहितं तु मन्त्रं निश्चये विना लक्ष्म ३३

जीवादिभ्यो नञ्ङात्, प्रथमः उपनिषद्भिः

ॐ नमो जे गुरु भग. श्रीगुरुदेवो नमः हरि

बर्मायर्माकायकाय- हस्त- पञ्च- ज्ञानः

जीवन्मुक्तं कुरु. जीवन् मुक्तं कुरु. ३३

मूत्र मर्शिष्यन् मंदति, त्रिजाले वदन्ति:

षड्व्योमां जागिये-अग्निमं निराय- ३१४

समं समं अग्निना, अनेनृयानी ज्ञानः

चेतनद्रव्यं वर्णनं निश्चयान्ते व्याख्यान- ३१५

इव्ये इव्ये अग्निता, मित्र मित्र वहेवानः

द्वयज गुण पर्यागता. अनिताज निजमांय. ३१६

पुद्गलना पर्याय जे, वक्ष्यरूपे लेखः

तदाकारुते अस्मिता, मादि सान्तथी देव ३१७

द्रव्यार्थिक नय जाणिने, अनावननंज भंगः

पुद्गलमां व्यापी रक्षो, नाद्रिमान्तगुण चग. ३१८

स्यान्नास्ति बीजो कद्द, भग्न्यति

बह्व्योमां व्या ११

परद्रव्य परक्षेत्रथी, परकालज परभाव,	
नास्तिता तेनी सदा, निजमा वर्ते दाव.	३२०
ग्रही अपेक्षा परतणी, घटे नास्तिता आय,	
परभावे पद्द्रव्यमां, नास्तित्व स्थिरताय	३२१
परद्रव्योनी अस्तिता, तेज नास्तिता रूप,	
प्रणमे निजनिज द्रव्यमां, सापेक्षाए अनुप.	३२२
पूछे पृच्छक अत्र एम, घटे न वे एक ठाम;	
तमः तेज प्रतिपक्षिनुं, घटे न एकज धाम	३२३
नैकस्मिन् ए सूत्रथी, रहे न वे एकत्र,	
अस्ति नास्ति एकत्र नहि, भाखो सदगुरु अत्र	३२४
सापेक्षाए सहु घटे, तथा सर्व समजाय,	
पिता पुत्रत्व एकमां, बन्ने धर्म सुहाय-	३२५
चेतननुं अस्तित्वते, परमां नास्ति स्वरूप,	
परमां नास्ति नहीं रहे, विघटे वस्तु अनूप	३२६
विना अपेक्षा अस्तिता, नास्तिता नहीं जोय,	
नैकस्मिन् ए सूत्रतो, स्याद्वादे अवलोय	३२७
जे समयेछे अस्तिता, नास्तिपणु ते काल,	
एकसमयमां वर्तना, पद्द्रव्योमां भाल	३२८
अस्ति नास्ति त्रीजो कखो, भंग समय सिरताज	
पद्द्रव्योमां व्यापियो, जिनदर्शन साम्राज्य	३२९

- अस्ति शब्द उच्चारतां, समयो वहे असंख्य,
नास्ति शब्दोच्चारमा, तथा कहे भगवत. ३३०
- एकज समये अवाच्यछे, कदी न कोइ कहंत;
अवक्तव्यज भगछे, चोयो सूत्रे लहंत ३३१
- अस्तिधर्म अनन्तछेज, वाणी अगोत्रर थाय;
पञ्चमभग ते उपजे, अनेकान्त शोभाय. ३३२
- नास्तिधर्म अनन्तता, वस्तुमध्ये रहत,
अवाच्य वाणीधी कह्यो, छछो भंग कहत. ३३३
- अस्तिनास्ति बे छे सदा, अवक्तव्य ते होय,
सप्तमभगज सर्वमां, समय समय अवलोय. ३३४
- गुरुगमज्ञानअवामिथी, भगज सप्त स्वरूप,
जाणी आत्मस्वभावमां, अपहरीए भवधूप. ३३५
- अतिगहनछे तत्त्वबोध, विस्लाजन समजत,
सज्जन भवसागर तरे, करी कर्मनो अन्त. ३३६
- सप्तमगीछे सिद्धमा, अनन्तगुणमा जोय,
अनेकान्तनय जाणता, शुद्ध समकित होय ३३७
- नवतत्त्व पदद्रव्यनु, सत्यज्ञान जो थाय,
तो जाणो ज्ञानिपणु, सहेजे शिवपद पाय ३३८
- समकित्तादि मोहिनी, तेनो उपशम भाव,
क्षयोपशम क्षायिकपणे, प्रगटे समकितदाव ३३९

निजगुण स्थिरता चरणथी, थाता गुण उद्योत;
 स्वयंशुद्ध परमात्मा, प्रगटे निर्मल ज्योत. ३४०
 गुणस्थानक स्पर्शन यतां, सद्गुण गुण प्रगटाय.
 परिपूर्ण निजव्यक्तिथी, अविचलपदवी पाय — ३४१
 पदस्थानक अवबोधथी, समकित प्रगटे चंग;
 पदस्थानक धारो सदा, गुण प्रगटे निज अंग. ३४२
 अस्ति चेतनद्रव्यनी, चेतनद्रव्य अनन्त
 ससारीने सिद्ध दोय, ज्ञानी एम वदन्त. ३४३
 नित्यज चेतन द्रव्यछे कर्त्ता हर्त्ता जोय,
 कर्मथकी मूकाय शिव, तेनां कारण होय. ३४४

शिष्य उवाच

नथी द्रव्य ते दृष्टिथी, स्पर्शे ग्रहो न जाय;
 आत्मद्रव्यनी अस्तिता, अनुभवे न जणाय. ३४५
 मानो देहज आत्मा, अथवा श्वासोश्वास.
 पंचतत्त्वनुं पूतलुं, अन्य कयो आभास ? ३४६
 घटपट यथा जणायछे. तथा न चेतनद्रव्य;
 मोटे चेतन नास्तिता, मिथ्या माने भव्य. ३४७
 यदि नथीजो आत्मा, तपजप सयम फोक;
 पुण्यपापनी कल्पना, भूले भोळा लोक. ३४८

शका मोटी जीवनी, टाळो सदगुरुदेव,
मतिहीन हु जीविल्लु, कापो कुमति देव. ३४९

सद्गुरुः उवाच

उत्तशृंगलवृत्ति त्यजी, ग्रहो सुयुक्ति दीप;
समजो चेतन अस्तिता, यथाऽस्ति मौक्तिक छीप ३५०
पञ्चभूतथी भिन्नछे, अरूप निर्मल शुद्ध
देहे व्याप्यो जीवछे मळ्यु उदकमां दुध ३५१
हुं सुखी हु दुःखी एम, बुद्धि देहनी नांय,
मृत कलेवरमां कदी, जरा न चेष्टा त्यांय. ३५२
कठीन शीतत्वादि गुण, पंचभूतना जोय,
चैतन्यादि त्या नही, सूक्ष्मपणे अवलोय. ३५३
अरूप चेतन चक्षुथी, ग्रहो कदा नहि जाय,
पुद्गलस्कधो स्पर्शथी, ग्रहा सदा जोवाय ३५४
श्वासोश्वास ते स्पर्शथी, सदा अहो ग्रहवाय,
बाहिर जातो आवतो, ते चेतन शु थाय. ३५५
ज्ञातृताश्रय जीव छे, पुद्गल नहीं कदाय,
नहीं तो घटपट वस्तुमा, ज्ञातृशक्ति ग्रहाय ३५६
मद्यांगे मदशक्तिवत्, पञ्चभूत मयोग,
चैतन्यशक्ति उद्भवे, ते युक्ति पण फोक. ३५७

भिन्न भिन्न मद्यांगमां, मदशक्ति अवभास;	
भूत भूत प्रत्येकमां, ज्ञानतणो नहि वास	३५८
बुद्ध्यादिक आधार जे, तेहिज चेतन पेख,	
आदि शब्दथकी ग्रहो, सुख दुख कार्योल्लेख	३५९
बुद्ध्यादिक आश्रित जिहां, त्यां गुणपात्र जणाय;	
रूपादिवत् जाणीए, चेतन सिद्धि उपाय	३६०
गुण निराश्रय नही कदा, आश्रय छे घटरूप;	
बुद्ध्यादिक आश्रय तथा, आनन्दधन चिद्रूप	३६१

शिष्य उवाच

बुद्ध्यादिक आधार तो, इन्द्रियो कहेवाय;	
चेतननी शी कल्पना, करवी सदगुरुराय.	३६२

गुरु उवाच.

उपहत इन्द्रियो थकी, विषयस्मृति न घटाय,	
आश्रयनाशे स्मृतितणी, उत्पत्ति केम थाय?	३६३
कर्णेन्द्रियना नाशवी, स्मरणतणो नहि क्षोद,	
स्मृत्याश्रय ते आत्मा, मानो सत्यज बोध	३६४
अनुभव्युं जे इन्द्रिये, तेनो थाता नाश,	
स्मृति इन्द्रियो अन्यमां, ते पण मिथ्याभास	३६५
थातां एमज चैत्रने, थया अनुभव जेह,	
स्मृत्युत्पत्ति मैत्रने, घटे न युक्तिज तेह.	३६६

शिष्य उवाच.

भले न थावो इन्द्रियो, बुद्धि आश्रय कोइ,
 बुद्धि आश्रय देह छे, कहं विचारी जोइ ३६७
 शरीरनाशे बुद्धिनो, नाशज थाता दीठ,
 भस्मीभूत शरीर तो, चेतन थाय अदीठ. ३६८

सद्गुरु उवाच.

बाल युवादिक भेद त्रण, तनुना एह प्रसिद्ध;
 बालदेहथी भोगव्यु, स्मृति ते तेणे लीध ३६९
 तरुण तनुमा तेहनी, स्मृति कदा नहि थाय;
 बालशरीरे भोगव्यु, कथं युवान जणाय ३७०
 मृतक शरीरे बुद्धिनी, स्फूर्ति कथं न थाय,
 मोटे बुद्ध्याश्रय कहो, चेतन स्मर्ता आय ३७१

शिष्य उवाच.

बुद्ध्याश्रय नहि देह तो, श्वासोश्वास जणाय,
 श्वास नहीं त्या सुखदुःख कदा न निरख्युं जाय ३७२
 श्वासोश्वासे भिन्नता, नहि ते एक स्वरूप,
 बुद्ध्याश्रय तेने कहो, ए पण जडता रूप ३७३
 एकज श्वासोश्वासथी, की गो अनुभव जेह,
 अन्यश्वास स्मर्ता नहीं, बुद्ध्याश्रय नहि एह, ३७४

बुद्ध्याश्रय जो श्वासतो, त्वक्थी तं स्पर्शाय;
 त्वचा ग्रहेछे श्वासने, केम न बुद्धि ग्रहाय. ३७५
 सोऽयं प्रतीतियोग्धी, बुद्ध्याश्रय जे होय;
 आत्मतत्त्व ते जाणीए, नहि त्यां शका कोय. ३७६
 शिष्य उवाच.

देहादिकथी भिन्न जो, मानो चेतनराय;
 भिन्न करी देखाडीए, असिम्यानने न्याय. ३७७
 गुरु उवाच.

वायुरूपी पण नेत्रयी, निरख्यो कदा न जाय,
 जीव अरूपी चक्षुथी, कथ अहो निरखाय ३७८
 बौद्ध उवाच.

क्षणिकसंतति ज्ञाननी, तेतो चेतन मान;
 प्रवृत्तिरूप विज्ञाननो, आलय उपादान ३७९
 एकरूप नही ज्ञाननु, क्षणे क्षणे बदलाय,
 ज्ञानसन्तति आत्मा, मानो सबळो न्याय ३८०
 क्षणिक सन्तति ज्ञाननी, मानंतां नहि दोष,
 क्षणिक उत्तर ज्ञानमां, पूर्व ज्ञाननो पोष ३८१
 गुरुः उवाच.

ज्ञान क्षणिकनी सन्तति, चेतन नहि कहेवाय,
 क्षणिक सन्तति मानतां, पुण्य पाप कुण पाय ? ३८२

उपादान कारणतणो, कदा विनाश न थाय,
 आलयनो जो नाशतो, वृत्ति क्या प्रगटाय. ३८३
 आलयने ध्रुव मानीए, तो ते चेतनरूप,
 मानतां दोषज नथी, करवी समजी चूप ३८४
 आलयने प्रवृत्तिमां, मानो जो यदि भेद,
 उपादान, कारणतणो, थाशे त्यां विच्छेद ३८५
 बने नहीं घट वस्तुथी, सूत्रतणो समुदाय;
 कारण कार्यज भिन्नता, त्या शु कार्यज थाय. ३८६
 चैत्रमैत्र इव भेद त्या, कारण कार्यज भाव,
 स्मृतिभग त्यां होयछे, घटे शु युक्ति दाव ? ३८७
 क्षणिक सन्तति ज्ञानमा, कारणकार्याभेद,
 मानो तो क्षणवादनो, थाशे निश्चय छेद. ३८८
 उत्तरज्ञानदशा विपे, पूर्व, ज्ञान जो होय.
 स्थिरबुद्धि तेथी, थइ, बुद्धि नाश क्यां जोय ३८८
 आलयनी जे स्थिरता, तेतो आत्म मान,
 बन्धमोक्ष सहु तो घटे, चेतन गुणछे ज्ञान. ३८९
 पूर्वजन्मना स्मरणथी, पुनर्जन्मता सिद्ध,
 पुण्य पाप फल भोगवे, चेतन नित्य प्रसिद्ध ३९१
 चेतन नित्यज होय तो, कर्म न लागे कोय,
 अनित्य माटे आतमा, क्षण क्षण नाशी होय ३९२

- आ क्षणमां जे आतमा, ते क्षण विणशी जाय;
 पुण्य पाप सुख दुःखनी, घटना कहो शी थाय. ३९३
- अन्य करेने अन्यने, पुण्य पापनो बन्ध;
 अन्यतणो जो मोक्षतो, ए सहु मिथ्याबन्ध. ३९४
- को कर्त्ता भोक्ता अहो, सहुधी अवळो न्याय;
 नित्य आतमा मानतां, कर्त्ता भोक्ता थाय ३९५
- अभ्रसंग दरे यतां, निर्मलरवि प्रकाश,
 नित्य आतमा मानता, होवे दोष विनाश. ३९६
- जेनी सयोगे करी, उत्पत्ति नही थाय,
 नाश होय नहि तेहनो, माटे नित्य सदाय. ३९७
- अहंकृतिने क्रोधनी, केशरी फणिधरमांय;
 भासे तरतमता घणी, पूर्ववासना त्यांय. ३९८
- पूर्ववासना योगधी, नित्य आतमा सिद्ध;
 क्षणिकचेतन बुद्धिने, देशवटो एम दीध. ३९९

आठांका शिष्य उवाच.

- जीव न कर्त्ता कर्मनो, कर्मज कर्त्ता कर्म,
 चेतन कर्त्ता कर्मनो, धर्म जीवनो मर्म. ४००
- सदा असंगी आतमा, जलपकजनी पेर.
 कर्त्ताजे भोक्तापणु, भासे प्रकृति घेर. ४०१

ईश्वर इच्छा योगथी, कर्मतणोछे धव,
सुख दुःख तेथी सपजे, मोटे जीव अवध. ४०२

सद्गुरु उवाच—समाधान.

काल अनादि परिणम्या, चेतन पुद्गल दीय;
अशुद्धपरिणतियोगथी, कर्त्ता कर्मनो होय. ४०३

जीवप्रेरणा जो नहि, तहिं ग्रहे को कर्म,
जडयां कदी न प्रेरणा, भिन्नपणे वे धर्म ४०४

मोटे चेतनप्रेरणा, थाता कर्म ग्रहाय;
परभाविक ते प्रेरणा, ग्रहीलत्रेष्टान्याय. ४०५

कर्त्ता कर्म न कर्मनो, जुओ विचारी चित्त,
घटपट करे शु प्रेरणा, समजो न्याय पवित्र. ४०६

मोटे कर्त्ता कर्मनो, चेतनछे व्यवहार,
शुद्धस्वभाविक कर्मनो, कर्त्ता चेतन वार; ४०७

मलधर्म त्यागे नहीं, एवो जीव स्वभाव,
अशुद्धपरिणतियोगथी, कर्त्ता कर्म विभाव ४०८

परिणम्यां पयनीखे, भिन्न करेछे हस,
निजगुण रमतो हस त्या, करे कर्मनो ध्वस ४०९

चेतननो नहीं जाणीए, जेह विभाविक धर्म,
स्वाभाविक निजधर्मछे, जाणो अनुभव मर्म. ४१०

अशुद्धपरिणतिथी कर्मा, कर्मतणोछे अन्त;	
सहजशुद्धनिजधर्मथी, भाखेछे भगवन्त.	४१६
सदा असंगी आत्मा, निश्चयसत्ता धार,	
कर्ता भोक्ता.कर्मनो, वर्ते ते व्यवहार	४१७
जन्मजराने मृत्युनां, दुःखनु कारण कर्म;	
शाताऽशाता कर्मथी, कर्मजालनो मर्म	४१८
रग्युं बीज कपासनं, लाक्षारस सयोग,	
रूपां लागी रक्तता, कर्मफलोनों भोग	४१९
कर्माटक नाशे यदा, तो चेतननी शुद्धि,	
आत्मस्वभावे आत्मनी, पामे तात्त्विकरुद्धि.	४२०

शिष्य उवाच, शंकां

अनादिकालथी सगति, कर्म जीवनी जोय;	
नाश कहो शुं कर्मनो, कारण त्यांशुं होय.	४२१

सद्गुरु उवाच—समाधान.

कालअनादि परिणम्यो, चेतन मिथ्या भ्रान्त;	
छूटे चेतन खाणमां, रजः कनक दृष्टान्त.	४२२
ईश्वर इच्छायोगयी, सुख दुःख क्याथी होय.	
ईश्वरनी जो प्रेरणा, दोपी ईश्वर जोय;	४२३

शार्था ईश्वर प्रेरणा, ईश्वरनो अन्याय,
न्यायी अपराधी सह, ईश्वर पोते थाय. ४१९

शिष्य उवाच शंका

कर्म करेछे प्राणिया, सामग्री अनुसार,
सुख दुःख ईश्वर आपतो, जीव अकर्ताधार. ४२०

गुरु उवाच.

कृत्य करे ते भोगवे, पोते सुखने दुःख,
खावे तेह धरायछे. प्रभु न भागे भूख ४२१

क्षेपे निजकर बन्दिमा, ज्वलतो देखे हाथ.
स्वयंहि कर्ता जीवछे, कथ प्रेरणा नाथ. ४२२

अवळी बुद्धियोगथी, विषभक्षणयी नाश,
प्राणोनो जाणो अहो, ईश्वर न्याय न खास. ४२३

स्वयमेव ज्या सुख दुःख, चेतन कर्म पाय,
ईश्वर प्रेरण कल्पना, सुख दुःख कर्म थाय ४२४

सदा असगी आतमा, निश्चय सत्ता लेख,
व्यवहारे सुख दुःखनो, कर्ता चेतन देख. ४२५

जीव अकर्ता कर्मना, नाशे सत्य जणाय,
चेतन जाणो नयथकी, शुद्धधर्म प्रगटाय ४२६

शिष्य उवाच.

न्याययुक्ति दृष्टान्तथी, कर्त्ता कर्मनो जोय;
समजे जड शुं कर्मके, फलपरिणामी होय ४२७

उवाच गुरुः.

कर्त्ता भोक्ता जीवले, पण तेनो नहि मोक्ष,
वीतियो काल अनन्त पण, हजु न मुक्ति पोष. ४२९

पुण्यतणुं फल भोगवे, मानव स्वर्ग मझार,
पापतणुं फल भोगवे, दुर्गतिमां अवतार. ४३०

पापपुण्य फल भोगवे, चतुर्गतिमां जाय,
समये समये कर्मसंच, कर्मरहित नहि क्यांय. ४३१

उवाच समाधानं सद्गुरुः

अशुद्धपरिणतियोगथी, फलद कर्म प्रमाण,
तथा निवृत्ति धर्मथी, सिद्ध ठरे निर्वाण. ४३२

काल अनतो वितीयो, जीवतणो परभाव,
आत्मरमणता योगथी, प्रगटे मुक्ति प्रभाव. ४३३

सयोगे वियोगछेज, देहादिक दृष्टान्त,
कर्मवियोगे आत्मनी, मुक्ति सुखालय कान्त. ४३४

शायी ईश्वर प्रेरणा, ईश्वरनो अन्यायः ।
न्यायी अपराधी सहु, ईश्वर पोते थाय. ४१९

शिष्य उवाच शंका

कर्म करेछे प्राणिया, सामग्री अनुसार;
सुख दुःख ईश्वर आपतो, जीव अकर्ताधार. ४२०

गुरु. उवाच.

कृत्य करे ते भोगवे, पोते सुखने दुःख,
खावे तेह धरायछे, प्रभु न भागे भूख ४२१-
क्षेपे निजकर बन्दिमा, ज्वलतो देखे हाथ.
स्वयंहि कर्ता जीवछे, कथ प्रेरणा नाथ, ४२२
अवळी बुद्धियोगथी, विषमक्षणवी नाश;
प्राणोनो जाणो अहो, ईश्वर न्याय न खास. ४२३
स्वयमेव ज्या सुख दुःख, चेतन कमे पाय;
ईश्वर प्रेरण कल्पना, सुख दुःख कर्म थाय. ४२४
सदा असगी आत्मा, निश्चय सत्ता लेख,
व्यवहारे सुख दुःखनो, कर्ता चेतन देख. ४२५
जीव अकर्ता कर्मना, नाशे सत्य जणाय,
चेतन जाणो नयथकी, शुद्धवर्म प्रगटाय ४२६

मोहिनी नाशे सर्व हणाय, नृप हार्याथी प्रजा पलाय;
कर्म टळयाथी शिवसुख गेह, सत्यपथमां शो सदेह ४४३

मतदर्शनना असत्यराग, अधा श्रद्धा ज्ञाने त्याग.

जातिलिंगमां माने मोक्ष, तेथीज मुक्ति होय परोक्ष. ४४४

सत्यतत्त्वनी श्रद्धा थाय, समवायिपचज प्रगटाय;

अरूप चेतन जागे ज्योत, त्रिभुवनमां ज्ञाने उद्योत. ४४५

भवमुक्तिनी नहीछे आदि, प्रवाइथी ते दोय अनादि;

अनेकान्त पन्थज समजाय, श्रद्धाथी सहु मळे उपाय ४४६

केवलज्ञानी वाणी ग्रंथ, गुरुगम समजी ल्यो शिवपंथ;

एकशब्दनो भावज साच, एम कहे तीर्थकर वाच. ४४७

जीव मोक्षादि शब्दज एक, साचो मोटे करो विवेक,

जेनो बंधहि तेनो मोक्ष, जरा नाहे त्यां लागे दोष. ४४८

शिष्य उवाच.

“ दुहा ”

ओपे, पदस्थानक कक्षां, करुणाथी गुरुदेव,

श्रद्धाथी मे सहृक्षां, टळी अनादि कुटेव.

४४९

आज लगी अज्ञानथी, थइ न तत्त्व प्रतीत,

नमन करुथी सदगुरु, कीधो शिष्य पवित्र.

४५०

शिष्य गंका.

मोक्षतणी जे अस्तिता, तेतो समजी जाय,
 अनन्तभवना कर्मनो, अस न क्यारे वाय ४३५
 भिन्न भिन्न दर्शन कथे, मुक्ति अनेक उपाय,
 सत्य असत्य तेमां कथुं, निर्णय चित्त न वाय ४३६
 को वेपे कइ जातिमां, कया पन्थमां मोक्ष,
 निश्चय तेनो नाहि बने, तो शी करवी होंश ४३७
 भव प्रथम के मुक्तिवा, प्रथम जीव के सिद्ध;
 इत्यादिक मन चितता, मोक्ष न होय प्रसिद्ध ४३८

उवाच सद्गुरु

चोपाड.

ज्ञानक्रियाछे मोक्षोपाय, सूत्रे भाखे श्री जिनराय,
 आमिकणार्थी, गजीबुळे, तथा ध्यानर्थी कल्मषटळे ४३९
 जेने लाग्यो जन्मर्था रोग, औपवयोगे थाय निरोग,
 कीधां अनन्तभवनां कर्म, नष्ट थता प्रगटे शिवशर्म ४४०
 अंधारु जग व्यापी जाय, यातां सूर्योदय विणसाय;
 सत्य ज्ञान त्या ओछे भार, कर्मतणो तुं हृदये धार ४४१
 ज्ञानावरणीयादिक आठ, कर्मतणोछे सूत्रे पाठ,
 मुख्य मोहिनी सहुमा होय, यथाप्रजामा नृपाति जोय.

वदे वेदान्ती मुक्ति स्वरूप, जाणो जग व्यापक त्रिद्रय;
 घटेन व्यापक चेतनराय, त्यां शु शिवनी आश रखाय ४६९
 माने मुक्तिज आर्य समाज, भाडे पाम्यो जीवजराज,
 मुक्तिथी जीव पाछे फरे, मुक्ति एवी शुंदु ख हरे ४६०
 कर्म खप्याथी नहि संसार, कथं जीव पामे अवतार,
 जन्म मरण ज्यां वाखार, शान्ति तेनी नही लगार ४६१
 एक कोहे छे मुक्ति स्वरूप, मोठे अवारानो कूप,
 जावु जे ईश्वरनी पास, चित्त वरो ईश्वर विश्वास ४६२
 विश्वासी ईश्वरना दास, मुक्तिफोजमां भळतां खास;
 इशु भलो ईश्वरनो पुत्र, ते चलवे छे जगनुं सूत्र. ४६३
 शरीरधारी मुक्तिज ज्यांय, जन्म मरणना फेरा त्यांय;
 मुक्ति तेवीज कदी न होय, साक्षरवादी ग्रहे न कोय. ४६४
 अंधो वनमां फरतो फरे, पण चाली पहोचे नहि घरे,
 ज्ञानचक्षु हृदये प्रगटाय, मुक्ति पन्थ त्यारे देखाय. ४६५
 कोइक राता छे व्यवहार, ज्ञाने राता कोइकधार,
 एकएकनु खडन करे, पक्षापक्षेज लडी मेरे ४६६
 एकान्तनयोथी पक्षापक्ष, सत्यज माने बे नय दक्ष;
 नय-एकेके दर्शन थयां, सापेक्षे ज्ञानिए ग्रह्यां. ४६७

धर्मस्त आजे ग्रह्यं, देख्युं परमनिधान;
 शरण शरण त्वारु प्रभु, कोई न तुज समान. ४५१
 काल अनादिथी भयो, पण आव्यो नहीं अन्त;
 सम्यक्त्व जणावियु, नमु प्रभो गुणवन्त. ४५२

शिष्य उवाच शंका.

अनन्तजीवो सिद्धता, शिवमा केम समाय,
 निराकरण तेनु करो जेथी शङ्का जाय. ४५३

उवाच गुरु

सिद्धशिलानी उपरे, शाश्वतछे शिवठाण,
 कर्म खप्यार्थी जीव त्या, यापे श्री भगवान् ४५४
 एकदीपकनी ज्योतिमा, अनेकदीपकज्योत,
 सिद्धअरूपी मावता, दोष न किञ्चित् द्योत. ४५५

चोपाइ

विषयवासना विषसम खास, त्यागो बहिरातमपदवास,
 शाश्वतपदनी वाञ्छा होय, तो अधिकारी धर्मे जोय ४५६
 दु खनो आत्यंतिकविनाश, मुक्ति वैशेषिकनी खास,
 मनने नित्यज माने तेह, मुक्तिमा जीव साथे तेह ४५७
 बुद्ध्यादिक नवनो ज्यां नाश, मुक्तिज एवी त्यांशुआश,
 चन्द्रावन जबुक अवतार, तेथी सारो मानव धार. ४५८

आर्त्त रौद्र किरियानो त्याग, तेथी नहि शिवसुखनो लाग;
मुक्तिप्रापक मनमा जाण, तद्धेतु अमृत सुख खाण. ४९५

आत्मज्ञानथी छे नहि देह, चेतनधर्मी गुणगणगेह;
अरिहंतादिक पदवी जेह, तेनो धर्ता चेतन एह ४९६

जेजे इच्छे रुचि अनुसार, तेते फळ पामे निर्धार,
भवाभिनंदी भवमां फरे, आत्मानंदी शर्मज वरे ४९७

अव्यय निर्मळ चेतनगति, अनुपम मुक्ति स्त्रीनो पति,
कर तुं तारो स्वयप्रकाश, पोतानो धर तुं विश्वास. ४९८

तहारावण सारो जग कयो, तहारावण निर्मळ को भयो,
नहि नहि तहारा कोय समान, धर निर्मळ पोतानुं ध्यान ४९९

तहारा निर्मळगुणनो लेश, पामंतां नाशेछे क्लेश;
'योगीजन तो देखे त्हेने, मोह न आवे तेनी कने. ५००

योगी देखे आपोआप, तेने क्यांथी लागे पाप;
'ध्यानगुफामां योगी वास, कर्म न आवे तेनी पास. ५०१

सौथी न्यारो योगी योग, नहि पापे ते मोही लोक;
जागे योगीज उंधे सहु, शु योगीनी वातज कहु. ५०२

योगी सोह चेतनराय, बोले देखे ते कहेवाय;
'परमात्मने जीवनो भेद, भागे नाशे भवनो खेद. ५०३

पद् द्रव्योमां वर्तन एम, चितन करता लहिये क्षेम,
शुद्धध्यान पण तेवी होय, निश्चय शास्त्रे भाख्यु जोय ४८६

पद् द्रव्योमां सर्व समाय, भाप्ते सूत्रे श्री जिनराय;
सूक्ष्मपणे जो थावे ज्ञान, स्वल्पभवे पामे शिव स्थान ४८७

निश्चयदृष्टि चित्ते वहे, व्यवहार वर्ती गुण लहे;
एकान्ते चाले व्यवहार, पामे नही ते भवनो पार, ४८८

सर्वज्ञे भाख्या नय दोय, होय न जूठो तेमां कोय;
निश्चयनो हेतु व्यवहार, कारण कार्यपणु त्यां धार ४८९

आवश्यादिक जे व्यवहार, करीये लहिये भवजल पार,
जनमन रंजन किरिया करे, भाव विना ते भवमा फरे ४९०

भाव विना किरिया छे फोक, करीए समजी हरिये शोक;
आहु अवलुं मनहु फरे, धर्मक्रिया ते शानी करे ४९१

चित्त न ठरतु एकज ठाम, मोटे किरियानुं शु. काम;
निश्चय एमन करणो कोय, उद्यम अवलवो सुख होय ४९२

निज गुण रक्षण साचो वर्म, निजगुण, विभवसनजअधर्म,
आत्म प्रवृत्ति धर्मे वळे, निज ऋजु तो निजने मळे. ४९३

क्रिया वाह्यनी चेतन करे, कर्म ग्रही भव फरतो फरे,
पाप क्रियाछे भव जजाळ, क्रिया धर्मनी मंगलमाळ, ४९४

आर्त्त रौद्रकिरियानो त्याग, तेथो नहि शिवसुखनो लाग;
मुक्तिप्रापक मनमा जाण, तज्जेतु अमृत सुख खाण. ४९५

आत्मज्ञानथी छे नहि देह, चेतनधर्मी गुणगणगेह;
अरिहतादिक पदवी जेह, तेनो धर्ता चेतन एह ४९६

जेजे इच्छे रुचि अनुसार, तेते फळ पामे निर्धार;
भवाभिनंदी भवमां फरे, आत्मानंदी शर्मज वरे. ४९७

अव्यय निर्मळ चेतनगति, अनुपम मुक्ति स्त्रीनो पति;
कर तुं तारो स्वयंप्रकाश, पोतानो धर तुं विश्वास. ४९८

तहारावण सारो जग कयो, तहारावण निर्मळ को भयो,
नहि नहि तहारा कोय समान, धर निर्मळ पोतानुं ध्यान. ४९९

तहारा निर्मळगुणनो लेश, पामंतां नाशेछे क्लेश;
'योगीजन तो देखे त्हेने, मोह न आवे तेनी कने. ५००

योगी देखे आपोआप, तेने क्यांथी लागे पाप,
'ध्यानगुफामां योगी वास, कर्म न आवे तेनी पास ५०१

सौथी न्यारो योगी योग, नहि पामे ते मोही लोक;
जागे योगीज उंधे सहु, शुं योगीनी वातज कहुं. ५०२

योगी सोह चेतनराय, बोले देखे ते कहेवाय;
'परमात्मने जीवनो भेद, भागे नाशे भवनो खेद. ५०३

धन्य धन्य मानु अवतार, स्वरूप किंचित् भास्यु सार;
 अकलगति तु चेतनदेव, कर पोतानी पोने सेव. ५०४
 दानी दे तु निजगुणदान, भानी तु दे निजगुणभान;
 तहारु सुख छे अव्यावाध, साधनयी तुं तेने साध्य. ५०५
 समतारसनो तुं भण्डार, आत्म धर्मने तुं धरनार,
 नाहं नाह तृष्णादास, नाहं नाह पुद्गलवास. ५०६
 श्री जिनवरभाषित वे धर्म, हेतु ते छे शाश्वतशर्म,
 यथाशक्ति तेनो स्वीकार, करिये समजी धर्मप्रकार. ५०७
 निंदो धर्मीने मा कोय, निंदाना कडवा फल होय,
 श्रावक यइने तपजप करे, निंदा करतो भवमां फरे. ५०८
 समजे नहि अंतरनो मर्म, टीला टपके शानो धर्म,
 शुद्धस्वरूपे निश्चय धार, धन्य धन्य तेनो अवतार ५०९
 कुलमा उपन्यो श्रावक नाम, तेथी शुं थावे निजकाम,
 नाममात्रथी कार्यज सरे, धनपति भिक्षा खातो फरे. ५१०
 श्रावकव्रत नहि पोते घरे, दे शीखामण साधुघरे,
 गुरुनो प्रत्यनीक चढाल, तेथी जन्म भलो शृंगाल ५११
 अहो विषम कलिकाले जोय, श्रावकना गुणधारी कोय,
 मानी मुनिथी क्लेश, तेने शुं लागे उपदेश. ५१२

भण्योगण्यो पण श्रावक कोय, गुरुयी अधिको नाहि तेहोय;
मेरु सरसव समछे फेर, अतर अजवाळुं अवेर. ५१३

उत्तरझयणे तेनी साख, गुणना माटे कर अभिलाष;
दृष्टिरागे शानोज धर्म, द्वेषे वाढ्यो बांधे कर्म. ५१४

धर्मगुरुनीज आज्ञा धार, तरवानु ते तीर्थ विचार;
तेथी पामो भवनो पार, सार सार तेछे सुखकार. ५१५

साधुव्रतनोछे अभिलाष, माने सदगुरुनो हुं दास;
अस्तुद्रादिक गुणनु नाम, साचु तेनुं श्रावक नाम. ५१६

पंचमहाव्रत पचाचार, धर्मव्यानमां वर्ते सार;
भवभ्रमणभय आज्ञाजिन, वर्ते मन जेनु निशदीन ५१७

बाह्योपाधि विषवत् त्यजी, सहजसमाधि ज्ञाने भूजी;
जेने बोध्युं आत्मस्वरूप, नमु नमुं प्रभु गुरु श्री अनुप ५१८

पार्श्वमणि संयोगे लोह, भजे कनकता तेह अत्रोह;
जेना बोधे छे सदाय, गुरुनी गुरुता प्राप्तिथाय ५१९

एवा गुरुने सेवो भाइ, तीर्थ तीर्थ ते जग सुखदाइ;
वाणी जेनी बहु गभीर, चेतन योगी ध्यानी धीर. ५२०

धर्मगुरु मुज प्राणाधार, सदा शुद्ध तेनो उपकार;
गुरुनी सेवा भक्ति मळे, तो भव कल्मष सहेजे टळे. ५२१

गुरुए कीधो जे उपदेश, पामीने तेनो लवलेश;
 गुरुनी भक्ति वर्णन करी, लागी गुरुभक्ति मुज खरी ५२१
 धर्मगुरुओज थया करो, ज्ञानामृतनो वडो झरो,
 श्रीसत्त्वेश्वर पार्श्वकृपाळ, निशदीन करशो मगळमाल ५२२
 धरणेन्द्र पद्मावती सहाय, पामी पूरो ग्रंथ कराय,
 परमात्मदर्शन निर्मळ ग्रंथ, पचशती जाणो शिवपथ ५२३
 गाम लोदराए करी मास, मतिस्फूर्तिथी कयों प्रयास,
 म्हेसाणामां पूरो थयो, शुद्धस्वभावे चेतन रह्यो. ५२४

“ दुहा ”

धर्मचन्द सुत जीवणलाल, सुखतवासी जीवदयाल;
 सकल संघना मोटे कयों, ज्ञाताभवपायोधि तयों ५२५
 श्री सुखसागर गुरुजी वेश, पामी आनन्द होय हमेश,
 बुद्धिसागर रचना सार, मगल सिद्धि जयजयकार ५२६
 सवत औगणीश नपरे, साठतणी शुभसाल,
 अषाढ शुक्ला पचमी, रचतां मगलमाल ५२७

परमात्मदर्शन.

अशुद्धि शुद्धि पत्रक.

पृष्ठ	लीडी	अशुद्धि	शुद्धि
३	१२	भव्यत्मा	भव्यात्मा
४	२३	अवबोध	अवबोध.
६	२४	मुखन	मुखने
७	१३	सगयमूचक	समयमूचक
१३	४	साभ्यता	साम्यता
१५	३	पष्ठ	पष्ठ
१५	१५	निद्राधीन	निद्राधिन
१५	२१	अने	० नयी
१५	२२	तेने	तेणे
१६	७	रूपिसभा	ऋपिसभा
१६	२२	त्वाय	त्वाच
१७	९	ससय	सस्य
१७	२१	तीर्थर्न	तीर्थनी
१७	२२	सद्गुरु	सद्गुरु
१८	१६	य ॥	यथा
१८	१८	तादृक	तादृक्
२०	१४	भे ॥	भेगु
२०	१८	वचु	वचु
२१	७	स्थीति	स्थिति

पृष्ठ	लीरी	अधुवि	शुद्धि
१२०	१	धगता	धिगता
१२०	१०	सर्वत्रा	सर्वत्र
१२५	८	विचार	विचारे
१२५	८	तारा	तारो
१२६	१०	रा वीश	राखीश
१२६	३	किंचित्नि	किंचिभि
१२७	१०	तिष्ठति	तिष्ठति
१२७	१६	तिष्ठति	तिष्ठति
१२८	१७	पृ धी	पृथ्वी
१२९	५	देश	देशे
१२९	९	धु	धु
१२९	१३	सर्व	सर्व
१३१	११	मनुष्यो	मनुष्यो
१३१	१८	होतु	होतु
१३३	३	स्वरूप	स्वरूप
१३७	८	केश	केश
१४०	५	मुस्किल	मुस्किल
१४०	१२	औदारिका	औदारिक
१४०	१२	तेजस	तेजस
१४०	१५	चाल्या	चाल्यो
१४१	३	मुद्रा	मुद्रा
१४१	५	विष्णु	वण
१४१	७	वृत्तिम	वृत्तिमां
१४१	१६	जेतु	जेतु, मन
१४१	१७	ननी	नयी

पृष्ठ	लीटो	मशुद्धि	शुद्धि
१४१	१७	भाक्ता	भोक्ता
१४२	२२	मुनिश्वर	मुनीश्वर
१४३	३	शरीरीनु	शरीरीनु
१४३	६	सधा	सुधा
१४४	८	सुभटो	सुभटो
१४४	९	पारो	प्राप्ते
१४४	९	हायछे	होयछे
१४४	१३	ता	तो
१४४	२०	ता	तो
१४५	२४	अनुष्ठान	अनुष्ठान
१४६	१०	५	केवलज्ञान
१५३	८	आही	ओही
१५३	२०	अगुलन	अगुलना
१५७	३	आत्मत्व	आत्मतत्त्व
१५७	२२	शुद्ध	शुद्ध
१६०	१८	आत्तभ्यान	आर्त्तध्यान
१६१	१	वा	वो
१६१	१०	करीन	करीने
१६२	७	०	तो
१६२	८	रग	रग
१६२	२४	सुख	सुख
१६६	४	योग	योग
१६७	६	अभिज्ञापि	अभिलापि
१६८	१०	कदछे	कदुछे
१६८	११	विषयाणा	विषयाणा

पृष्ठ	छोटी	मनुदि	शुद्धि
१६०	११	पाद्य	पाश
१७०	१०	विराजीग	विरामित
१७१	१८	लोक	लोक
१७१	१८	रा	रूप
१७३	१७	हे	छे
१७३	१७	कु	न
१७४	१०	करु	करु
१७४	१०	व्याधि	व्याधि
१७४	२१	याज्य	त्याज्य
१७५	३	हे	छे
१७५	३	कु	न
१७६	३	वा	वा
१७६	३	रु	०
१७८	११	श्रद्धा	श्रद्धा
१८१	७	अत्म	आत्म
१८५	१०	ध्याण	ध्यान
१८७	९	आत्म	आत्मा
१८७	१०	निष्क्रिय	निष्क्रिय
१८७	१६	॥	”
१८७	१०	स्वरूप	स्वरूप
१८७	२३	निदृष्टि	निश्चयदृष्टि
१९१	१८	तृपा	तृपा
१९४	१५	दुष्पाप्य	दुष्पाप्य
१९५	२०	तगर	तवगर
१९८	६	धर्मा	धर्मी

पृष्ठ	श्लोटी	अशुद्धि	शुद्धि
१९८	१०	सिंहलद्वीप	सिंहलद्वीप
१९९	१६	पण	पण
२००	११	नु	नु
२०५	२५	गत	०
२०७	६	चारिघ्न	चारिघ्न
२०७	२०	कृत्युमां	कृत्य
२०९	७	राफाइ	रोकाइ
२१०	३	राग	राग
२१०	१८	०	छे
२११	२५	शु	०
२१२	१	०	शु
२१३	१५	गिहेसु	गिहेसु
२१४	५	प्रमा - १	प्रमाण
२१६	१६	सद्भाव	सद्भाव
२१८	४	दर्शनापयोग	दर्शनोपयोग
२१८	१६	जाणवा	जाणवा
२२१	१	व्याक्ति	व्यक्ति
२२२	०	प्रायश्चित छेवु	अन्यमतनो जैनदर्शनां समावेश
२२३	१	नारितत्व	नास्तित्व
२२४	२५	एकेकवी	एकेकथी
२२९	९	बलवत्तर	बलवत्तर
२३०	१६	का	कारण
२३१	१९	देननी	देवनी
२३२	२५	जन	जिन
२३२	११	सामिले	सोमिले

पृष्ठ	छांदी	अनुवि	शुद्धि
२३६	११	भावने	भावे ते
२३६	१९	छारण	कारण
२३८	१	उत्पत्तो	उत्पत्तौ
२४१	४	तिक्ष्ण	तीक्ष्ण
२५३	१५	वेना	वेनना
२५९	५	कवलाहर	कवलाहार
२६२	१६	द्वेषो	द्वेषने
२६३	३	स य	सत्य
२६३	७	नयी	नयी
२६३	१९	आयुष्य कर्म	आयुष्य कर्म
२६३	२४	तारतम्य	तारतम्यता
२६४	१	माहनीय	मोहनीय
२६४	१७	आत्मनी	आत्मानी
२७६	१०	प्रधान	प्रधाने
२७६	२५	जोद्धाओ	योद्धाओ
२७७	११	नगर	नगर
२७७	१४	जीवोनो	जीवोने
२७८	०	धम	धर्म
२७८	४	आ	आ
२७८	८	चतुरिन्दि	चतुरिन्द्रय
२७८	११	दशा	दशा
२७८	१४	मोहना	मोह
२७८	१७	पास	पास
२७९	१	रोवरवु डु	रोवरवु डु
२७९	१७	कृती	कृतरी
२८०	१	मोहे	मोहे
२८०	५	रजा	राजा
२८०	१५	जीव	जीव

पृष्ठ	लीटी	कशुद्धि	शुद्धि
२८०	२३	दृढ	दृद्धि
२८१	२५	विष्टा	विष्टा
२८२	१५	कृसप	कुसप
२८४	२१	मुख	मुख
२८४	२२	तेओ	तेमा
२८४	२२	अभावेछे	भमावेछे
२८४	२५	बौध	बौद्ध
२८६	४	ससार	ससार
२८७	१	जावो	जीवो
२८७	२०	लाग्या	लाग्यो
२८८	१२	याडी	योडी
२८८	१३	न	ने
२८८	१४	दयाना	दयाना
२८८	१५	वर्षावता	वर्षावतो
२८८	२४	जोवोने	जीवोने
२८८	२४	खेचुछु	खेचुछु
२८९	१	०	के
२९०	१०	सम्यक्	सम्यग्
२९१	१५	नाश	नाश
२९२	७	मतिष्टा	मतिष्टा
२९३	२१	स्माद्वाद	स्याद्वाद
२९३	२४	मारा ।	मारायी
२९५	६	वाइ	काइ
२९८	१०	तरीक	तरीके
२९८	१२	वरणोय	वरणीय
३०३	१२	—	प्रसव
३०५	२	पचम	पञ्चम
३०५	४	स्वामी-	स्वामी-

पृष्ठ	ली०	अशुद्धि	शुद्धि
३०५	१३	येगे-	योगे
३०५	१५	सिदात-	सिद्धान्त
३०९	१६	बस्तु	बस्तु
३०८	९	-	ठर्यो
३११	१०	-	स्वरूप
३१६	१०	ब्रह्मचर्य	ब्रह्मचर्य
३१७	१७	तत्ज्ञान	तत्ज्ञान
३१८	७	सु द्वे	सुद्धे
३३५	०	कारणक	कारणके
३३६	१५	सिद्धत्मा	सिद्धात्मा
३५४	॥	कवी	वेवी
३५५	१	आविर्भाव	आविर्भावे
३६७	१८	एकात	एकान्त
३६४	१३	मल	मूल
३६६	२०	स्वरूपमा	स्वरूपमा
३६९	१३	निमित्त	निमित्त
३७२	६	दृश्य	दृश्य
३७४	८	उपनिषदा	उपनिषदो
३७५	१	सहु छ	सहु छे.
३८३	४	त्या	त्या
३८८	३	उत्तागल	उत्तशृखल
३०४	१३		मूल धर्म
३९४	१६	त्या	त्या
३९१	११	अनादि	अमादि
३९८	८	चितता	धितता

ज्या ईश्वरमा इहस्व उपाइ होय त्या दीर्घ वाचवी.

बीजी जे अशुद्धि छवस्य दृष्टियी सुधारता रही गइ होय ते सुचारीने वाचवी

યોગનિષ્ઠ મુનિ બુદ્ધિસાગરજી કૃત ગ્રન્થોની યાદી.

અને તે મલ્લવાના ઠેકાણા—

પુસ્તકનું નામ.

મળવાનું ઠેકાણું.

૧ જૈન ધર્મ અને ખ્રીસ્તિ } ધી જૈન ફેન્ડલી સોસાયટી-મુંબઇ.
ધર્મનો મુકાબલો.

૨-૩ શ્રી રવિમાગરજી } વડોદરા મામાની પોળ શા. કેશવલાય
અને શોકવિનાશક. } લાલચંદને ત્યાં.

૪ પરદ્રવ્ય વિચાર. } પાદરા. શા. મોહનલાલભાઈ હીમચંદ
૫ વચનામૃત. } વકીલ.

૬ અધ્યાત્મ શાનિ.—શા. રતનચંદ લાધાજી કાવીઠા બોરસદ પામે,

૭ ચિતામણિ. } જૈનોદય બુદ્ધિસાગર સમાજ.
૮ કન્યાનિઠ્ય નિષેધ. } સાણંદ.
૯ પૂજા સમ્રહ.

૧૦ બુદ્ધિપ્રકાશ ગાયત્રી સમ્રહ.—શા. મણિલાલ વાડીયાલ સાણંદ.

૧૧ બુદ્ધિપ્રકાશ ગાયત્રી સમ્રહ } અમદાવાદ સલાહ જિનમંડલ.
લાગ બીજો.

૧૨ સમાધિશતક—ચોઠ. જગાભાઈ દલપતભાઈ. મું. અમદાવાદ.

૧૩ તત્ત્વવિચાર. } જ્ઞાન પ્રસારક મંડલ. મુંબઈ. જવેરી બજાર
૧૪ સત્યસ્વરૂપ. }

૧૫ આત્મ પ્રકાશ. } શા. વીરચંદ કૃષ્ણજી. મું. સાણંદ.
પુના-વૈતાલપેઠ.

૧૬ લજ્જન સમ્રહ લાગ પહેલો. } અમદાવાદ.
૧૭ લજ્જન સમ્રહ લાગ બીજો.
૧૮ લજ્જન સમ્રહ લાગ ત્રીજો.
૧૯ લજ્જન સમ્રહ લાગ ચોથો. } જૈન બેડિંગ નાગોરીસંગ્રહ.
૨૦ અધ્યાત્મજ્ઞાન વ્યાખ્યાનમાળા.

૨૧ આત્મપ્રદીપ.	}	અમદાવાદ જૈનચેતાખર બોર્ડીંગ નાગેરીશરાહ.
૨૨ અધ્યાત્મગીતા.		
૨૩ આત્મસ્વરૂપ.		
૨૪ અનુભવ પન્થીશી.		
૨૫ પરમાત્મ દર્શન		
૨૬ પરમાત્મ બોધાતિ.	}	
૨૭ શુદ્ધબોધ		

૨૮ પ્રાચીન ન્યાય અથ દિહાર.	}	અવેગી જોગીલાલ તારાચંદ. અમદાવાદ રાશીનાડાનીપાળ.
અસ્તુત મ્યાદાદ સુજાવલી		
૨૯ તત્ત્વચિહ્ન (યાને મક્ષિત)	}	જૈન બોર્ડીંગ નાગેરીશરાહ અમદાવાદ.
સિદ્ધાંત રત્ન.		

૩૦ ચેતનશક્તિ અન્થ-(ભજન સંગ્રહ ત્રીજા ભાગમાં)

૩૧ વર્તમાનકાવ્ય સુધારે-(ભ. ત્રીજા ભાગમાં)

૩૨ પરમબ્રહ્મ નિરાકરણ-(ભજન સ. ૪ ચોથામાં)

૩૩ અધ્યાત્મ વચનામૃત ગ્રન્થ (ભજન સંગ્રહ ભાગ ચોથા)

નહીં છપાવેલા ગ્રંથોની યાદી.

૩૪ તત્ત્વ પરીક્ષા વિચાર

૩૫ ધ્યાન વિચાર

૩૬ સુખસાગર

૩૭ શુદ્ધમાહાત્મ્ય.

૩૮ શ્રીમત સરકાર ગાયકનાડ સચાલકનાની આગળ આપેલું લાખજી

૩૯ પત્ર સદુપદેશ.

